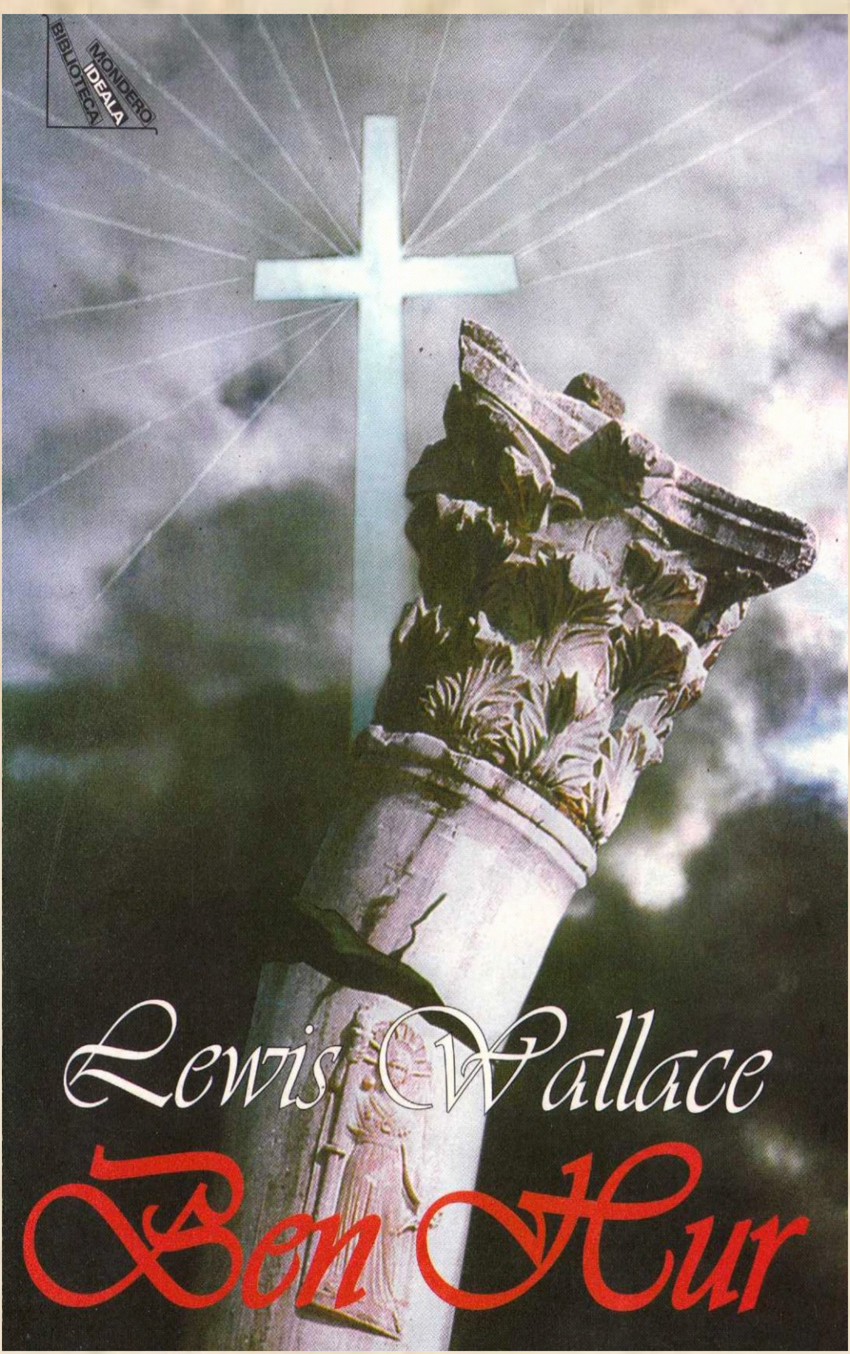

BIBLIOTECA IDEALA MONDERO
Lewis Wallace
Ben Hur

LEWIS WALLACE
BEN HUR

Prietenii Cărţii
BUCUREŞTI 2003
Traducere de Ion Gorun
2003 PRIETENII CĂRŢII
BUCUREŞTI
ISBN 973-573-240-8

Cuvânt înainte

Istoria Americii şi, în consecinţă, literatura americană sunt străbătute de dubla conştiinţă a realităţilor Lumii Vechi şi a posibilităţilor oferite de Lumea Nouă.

Literatura americană s-a constituit ca urmare a unui proces care se aseamănă doar în puţine privinţe cu începuturile literare ale naţiunilor europene. Venind de peste Atlantic, din ţări cu îndelungată tradiţie, multă vreme ea nu va reflecta decât într-o măsură neesenţială tendinţele reprezentative ale culturii contemporane şi ale celei mai vechi din locurile de obârşie.

În plin secol romantic scriitori de seamă ai Americii credeau că pot vorbi despre literatura ţării lor ca despre rezultatul prelucrării unor surse europene. Viguroasa conştiinţă naţională se va împlini în structuri literare specifice în vremea Războiului de Independenţă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea.

Complexul de inferioritate va începe să se risipească abia după ce Emerson va rosti în 1837 faimoasa conferinţă „Cărturarul american" şi va găsi un larg ecou în America.

Celebra prelegere supranumită „Declaraţia de independenţă intelectuală a Americii" rostită de Emerson la Harvard, este un apel pentru crearea unor opere menite să

dea măsura idealurilor noii naţiuni şi, în acelaşi timp, defineşte rolul literaturii: „Scopul societăţii este acela de a crea indivizi perfecţi iar misiunea omului de cultură e să întrupeze această perfecţiune în el însuşi şi să-şi folosească inspiraţia, dată de divinitate, pentru a câştiga binele în folosul compatrioţilor săi."

Lewis Wallace, eroul de odinioară al războiului civil, apărător al Washingtonului împotriva armatelor confederate, publică în 1873 romanul *Zeul cel drept sau Ultimul tziu* inspirat din lupta aztecilor cu spaniolii şi din evenimentele care au dus la prăbuşirea imperiului lui Montezuma.

În 1880 Wallace scrie romanul Ben Hur, o povestire sentimentală plină de aventuri, de întâmplări neprevăzute.

Drumul războinicului Ben Hur, cu sânge nobil, ajunge până la a obţine însănătoşirea inimii prin credinţă.

Pe fondul începuturilor creştine, povestea nobilului evreu - trecând prin sclavie, agonie, răzbunare - este marcată de întâlnirea cu Cristos, de două ori.

Ben Hur este unul dintre cele mai populare romane ale vremii; se pare că într-un interval de câţiva ani, s-au vândut două milioane de exemplare. Mai multe ecranizări, cu premii Oscar, după romanul lui Lewis Wallace au avut ca subiect povestea de excepţie a nobilului Ben Hur.

Dan Grigorescu

CARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL I

Hebel el Sublah se numeşte un îngust şir de munţi, care se întinde, pe vreo cincizeci de mile, de la sud spre nord. Privind de pe coastele lor stâncoase roşii-albe spre răsărit, nu se vede înainte decât puştiul arab, de unde bântuie, de când se ştie, vântul atât de primejdios viilor Ierihonului. Nisipul suflat mai în jos de la pustiu acoperă poalele şirului de munţi; căci el formează un zid de apărare natural al păşunilor de la Moab şi Amon, la vest, ţinuturi care altfel ar fi alcătuit şi ele o parte a pustiului.

Arabii au întipărit felul lor de exprimare tuturor locurilor de la sudul şi răsăritul Iudeei; astfel, după vorba lor, bătrânul Ghebel e tatăl a nenumărate *vadi*, adică pâraie, care în anotimpul ploios se umplu de ape, pe care le poartă la Iordan sau în marea Moartă. Taie ca în brazde şoseaua romană, care azi nu mai e decât umbra celei ce fusese odinioară, un drum prăfos pentru peregrinii din Siria la Mecca.

Dintr-unul din aceste *vadi*, adică din acela care se ramifică de la capătul Ghebelului spre răsărit şi răspunde în matca râului Iabbok (cel mai important afluent al Iordanului), se ivi un călător, ce năzuia spre platoul pustiului.

Să ne îndreptăm mai întâi atenţia asupra acestuia.

După înfăţişare, putea să fie om de vreo cincizeci şi cinci de ani şi mai bine. Barba ce-i cădea peste piept se vedea că fusese odinioară neagră, dar acuma avea fire cărunte. Faţa-i era brună, ca şi cafeaua prăjită, şi înfăşurată într-o basma roşie, kufiieh îi zic astăzi copiii pustiului, aşa că nu se vedea decât în parte. Din când în când ridică ochii; erau negri şi mari. Îmbrăcămintea-i era o haină lungă, ondulată, cum se obişnuieşte peste tot în Orient. Călărea pe

un dromader mare, alb, care purta în spinare un cort în miniatură.

Cine-l privea mai de aproape pe acest animal nu se putea opri să nu-l admire. Culoarea şi înălţimea lui, depărtarea picioarelor, corpul viguros, nu gras, dar încărcat de muşchi, gâtul lung, zvelt, a cărui îndoitură amintea gâtul de lebădă, capul, larg între ochi, ascuţit la bot, mersul elastic nobil, pasul sigur, nezgomotos, toate dovedeau rasa siriană şi o valoare nepreţuită. Purta frâul ca de obicei; pe frunte-i atârnau ciucuri roşii-stacojii, iar de gât îi atârnau lanţuri de bronz, cu zurgălăi de argint la capete; dar lipseau hăţurile pentru călăreţ, ca şi cureaua pentru călăuză.

Echiparea de pe spinarea animalului era atât de ingenioasă, încât inventatorul ei ar fi devenit celebru la orice alt popor afară de orientali. Era alcătuită din două părţi în formă de lăzi, lungi de câte patru paşi, atârnând de ambele laturi ale animalului. Interiorul lăzilor era căptuşit cu perne şi acoperit cu covoare; erau întocmite aşa, că se putea şedea comod sau odihni răzimat; peste tot, se întindea o foaie de cort, verde. Curele late, cu numeroase legături şi încrucişări ţineau întreaga întocmire în poziţia potrivită. Astfel inventivii fii ai lui Cuş[1] s-au priceput să facă pe cât se poate mai comodă călătoria prin arşiţa pustiului, fie din datorie, fie pentru plăcere.

Când cămila ieşi din *vadi*, călătorul lăsase în urma lui hotarul vechiului Amon, El Belkas.

Era dimineaţă. Soarele din faţa lui era pe jumătate ascuns în ceaţă; înaintea lui se întindea şi pustiul, nu ţinutul nisipurilor mişcătoare, acesta era mai departe, înainte, ci un ţinut unde vegetau plante pitice şi solul îl acopereau blocuri de granit risipite şi pietre sure sau negre, printre care răsăreau salcâmi ofticoşi şi smocuri de iarbă aspră.

---

[1] E vorba despre etiopieni; Cuş, un fiu al lui Ham, e socotit drept străbunul lor.(n.tr.)

Călătorul nu părea a da atenţie animalelor ce fugeau din faţa lui, din când în când, nici păsărilor, nici vreunei vulpi sau hiene. De sub acoperământul lui verde, privea fix spre un punct anume, cu ochi visători.

După două ore de mers spre răsărit, peisajul începea să ia o altă înfăţişare. Ghebelul se întindea de-a lungul orizontului de vest, ca o panglică albastră, palidă. Ici-colo se înălţa câte o colină de lut şi nisip cimentat. Răsăreau şi pietre de bazalt, în forma lor în cerc rotund, ca avanposturi ale munţilor; încolo nu era decât nisip, când lins, când încreţit, în formă de creste ondulate. Odată cu peisajul se schimbase şi atmosfera. Soarele, topind rouă şi ceaţa, făcea să se ridice o adiere plăcută în arşiţa iradiind din pământ.

Două ore mai trecură, fără oprire sau schimbarea direcţiei.

Vegetaţia înceta cu totul. Crustele de nisip se spărgeau sub paşii cămilei. Ghebelul nu se mai vedea; niciun punct de orientare nu mai era.

Cum nu se zărea niciun loc de popas undeva, stăruinţa călătorului trebuia să pară tot mai stranie. Nimeni nu călătoreşte de plăcere prin pustiu. Acesta nu putea fi scopul omului nostru; nici fugar nu s-ar fi putut bănui că este; nu privea deloc în jurul lui; niciun semn de temere sau curiozitate nu se putea observa la el.

Era tocmai la amiază, când dromaderul se opri de la sine şi scoase acel strigăt văietător cu care ei îşi vestesc oboseala prea mare şi cer odihnă.

Omul din cort tresări, ca deşteptat din somn. Împinse perdelele la o parte, se uită spre soare şi examină lung şi minuţios ţinutul în toate direcţiile, ca pentru a se asigura dacă sosise la locul voit. Apoi respiră adânc, mulţumit, şi afirmă ca şi când ar fi vrut să zică: „În sfârşit!”, îşi încrucişă braţele pe piept, plecă fruntea şi rosti încet o rugăciune. Apoi porni să coboare.

Cu strigătul: „Ikh! Ikh!”, pe care desigur l-au auzit şi cămilele favorite ale lui Iov, dădu animalului îndemnul să îngenuncheze. Acesta ascultă, încet şi grohăind.

Călătorul puse piciorul pe gâtul zvelt şi coborî pe terenul nisipos.

CAPITOLUL II

S-ar fi putut cunoaşte acum că omul era de o statură minunat de proporţionată, mai mult viguros decât înalt. Desfăcu şnurul de mătase ce-i lega turbanul şi netezi creţurile, până ce faţa-i apăru liberă; expresia-i era energică, culoarea aproape neagră. Dar fruntea joasă, largă, nasul vulturesc, colţurile pleoapelor uşor îndreptate în afară, părul des, negru, de o strălucire metalică, ce-i cădea în plete până pe umeri, erau dovezi sigure despre originea lui: aşa trebuie să fi fost faraonii şi Ptolemeii de mai târziu, sau Mizraim, tatăl egiptenilor (Mizraim, al doilea fiu al lui Ham, fratele lui Kuş).

Ciudat era că, deşi umbla printr-o regiune vizitată uneori de lei, leoparzi şi de oameni semisălbatici, nu purta arme cu dânsul. Era deci pe drum paşnic şi fie era foarte îndrăzneţ, fie sta sub o protecţie deosebită.

Călătoria lungă şi obositoare îi amorţise membrele; îşi freca mâinile şi bătea din picioare, împresurând de mai multe ori credinciosul animal, care acuma rumega mulţumit.

Se oprea călătorul uneori şi, ducând mâna streaşină la ochi, cerceta pustiul până unde putea să ajungă cu privirea. De câte ori făcea acest gest faţa i se posomora, ca de o dezamăgire; aceasta însemna că cel sau cei pe care îi aştepta nu se arătau. Dar ce afacere putea să fie aceea, ca să fie tratată în locul acesta pustiu?

Cu toată dezamăgirea, se vedea că străinul nu pierdea speranţa ca cei aşteptaţi să mai vină. Se duse şi luă un mic ulcior cu apă şi un burete cu care udă ochii, nările şi botul animalului. Apoi luă un braţ de pari şi o trestie groasă, înfigându-le în pământ şi întinzând o pânză deasupra, alcătui o locuinţă confortabilă, mai mică, fireşte, decât a unui emir sau şeic, altminteri însă asemănătoare întocmai. Acuma, aduse un covor sau o pătură pătrată de lână şi o

întinse pe jos în cort, în partea dinspre răsărit. Apoi ieşi şi porni a cerceta cu privirea şi mai cu atenţie decât adineaori, în toate părţile. Afară de un şacal care alerga în depărtare peste şes şi un vultur care-şi luase zborul spre golful Akaba, întregul pustiu era ca şi mort.

Se întoarse spre cămilă şi îi zise încet, într-o limbă cu accent străin:

— Suntem departe de patrie, fugarule iute ca vântul, suntem departe de patrie, dar Dumnezeu e cu noi. Răbdare!

Apoi puse grăunţe într-un sac şi-l atârnă de gâtul animalului. Văzându-l cum ronţăie paşnic, ieşi iar să iscodească în depărtare; dar razele drepte ale soarelui fierbinte tulburau atmosfera.

— Vor veni, îşi zise el liniştit; cine mă călăuzeşte pe mine îi călăuzeşte şi pe ei. Voi pregăti totul.

Un coş de nuiele şi câteva săculeţe, pe care le aduse din cortul din spatele cămilei, conţineau tot ce era necesar unui prânz: coşuleţe din fire de palmier, împletite în formă de blide, vin în burdufuri mici de piele, carne de berbec uscată şi afumată, rodii siriene fără sâmburi, curmalele cele mai frumoase din El Şelabi în Arabia centrală, apoi brânzeturi şi pâine dospită din cea mai bună brutărie egipteană. Toate acestea le aşeză în rânduială pe covorul de sub cort şi puse apoi trei basmale de mătase drept şervete, aşa cum obişnuiesc orientalii bogaţi să ofere oaspeţilor lor, ca să le întindă peste genunchi. Se putea deduce de aici numărul persoanelor pe care le aştepta ca oaspeţi.

Totul era acum pregătit. Ieşi iar din cort şi iată! Departe la răsărit se vedea un punct negru pe întinderea pustiului. Călătorul rămase ca ţintuit locului; ochii i se deschiseră mari; un fior de sfinţenie îi trecu prin corp.

Punctul creştea, acum era cât mâna; în sfârşit, începu să ia oarecare formă. Mai târziu, recunoscu un dromader

mare, alb, la fel cu al său propriu, şi purtând în spinare litiera de călătorie a unui indian. Egipteanul îşi încrucişă braţele peste piept şi ridică ochii la cer. „Numai Dumnezeu e mare!” exclamă, pe când ochii i se umplură de lacrimi şi sufletul i se înfioră de evlavie.

Străinul se apropia din ce în ce. Văzând pe omul dinaintea cortului în atitudine de rugăciune, încrucişă şi el braţele, lăsă capul în jos şi se înclină în tăcere.

După câteva momente coborî de pe cămilă şi merse întru întâmpinarea egipteanului, iar acesta într-a lui. Un moment se uitară unul la altul, apoi se îmbrăţişară, adică fiecare din ei puse braţul drept pe umărul celuilalt şi cel stâng în jurul brâului, apoi apăsă cu bărbia mai întâi la dreapta, apoi la stânga pieptului.

— Pace ţie, o, slujitor al Dumnezeului celui adevărat! zise străinul.

— Şi ţie, o, frate în credinţa cea adevărată, răspunse egipteanul cu căldură, şi ţie pace şi bun venit!

Noul sosit era de statură înaltă, uscăţiv; ochii îi erau afundaţi în cap; părul şi barba-i erau albe, faţa brun-roşiatică. Nici el nu purta arme asupra lui. Îmbrăcămintea-i era aceea a unui indian; în jurul capului purta un turban cu numeroase cute; încolo, îi semăna portul cu al egipteanului, numai că haina de deasupra era mult mai scurtă şi lăsa să se vadă pantalonii largi, încheiaţi la glezne, în picioare avea un fel de pantofi din piele roşie, cu vârful ascuţit. Afară de pantofi, toată îmbrăcămintea era albă.

Expresia feţei omului era serioasă, aproape severă. Numai ochii îi trădau sentimente omeneşti, căci lacrimi luceau în ei, când ridică fruntea de pe pieptul egipteanului.

— Numai Dumnezeu e mare! exclamă repetând vorbele egipteanului.

— Şi binecuvântaţi cei din slujba lui! răspunse acesta. Dar să aşteptăm, adăugă, să aşteptăm, căci, iată, de colo vine şi celălalt.

Se uitară spre nord, de unde, vizibil ochilor, venea o a treia cămilă, de asemenea albă şi legănându-se ca o corabie. Aşteptară până ce sosi înaintea lor şi coborî îndreptându-se spre dânşii.

— Pace ţie! îi zise indianul îmbrăţişându-l.

— Fie voia Domnului! răspunse acesta.

Noul sosit nu semăna deloc cu prietenii lui; era de o constituţie mai delicată şi faţa-i era albă. Părul bogat, ondulat, de culoare deschisă, forma o cunună deasupra capului său mic, dar frumos. Ochii albaştri-închis priveau cu căldură şi dovedeau un temperament delicat şi un caracter nobil, sincer. Era neînarmat şi el. Sub o haină de lână, bogată în falduri şi pe care o purta cu o graţie firească, se vedea o tunică scurtă în mâneci, până la genunchi, şi care nu lăsa descoperite decât gâtul, braţele şi picioarele; la mijloc era strânsă cu un brâu; în picioare avea sandale. Cei cincizeci sau şi mai bine de ani, ce trecuseră peste dânsul, îl făcuseră numai om serios, cumpănind orice cuvânt, fără a-i atinge vigoarea intelectuală sau corporală. Nu mai e nevoie să accentuăm că era de origine greacă.

După ce se desfăcu din îmbrăţişarea cu egipteanul, acesta zise cu vocea tremurătoare:

— Spiritul m-a condus cel dintâi aici; de-aici cunosc că sunt destinat să fiu conducătorul fraţilor mei. Cortul l-am ridicat, pâinea aşteaptă să fie frântă; veniţi să-mi fac îndatorirea.

Luându-i de mână, îi duse înăuntru, le scoase sandalele, le spălă picioarele, le turnă apă peste mâini şi le uscă cu prosoape. După ce se spălă şi el pe mâini, zise:

— Să vedem acum de noi, fraţilor, după cum cere misiunea noastră, şi să ne întărim pentru ceea ce ne mai rămâne de făcut astăzi, în vremea mesei, vom putea să ne cunoaştem şi fiecare dintre noi să afle cine sunt ceilalţi, de unde vin şi cum se numesc.

Îi aşeză aşa, ca să se poată privi în ochi. Plecară capul cu toţii, îşi încrucişară braţele peste piept şi rostiră tare, împreună, această simplă rugăciune:

—,, O, Doamne şi Tată al tuturora! Ce avem aici este de la Tine; primeşte mulţumirea noastră şi ne binecuvântează, ca şi de aici înainte să mergem în căile Tale”.

Sfârşind, se uitară miraţi unul la altul. Fiecare din ei vorbise într-o limbă pe care ceilalţi doi nu o mai auzise şi, totuşi, o pricepeau perfect. Plini de evlavie, simţeau minunea lui Dumnezeu.

CAPITOLUL III

Întâlnirea de care spunem s-a întâmplat, ca să întrebuinţăm cronologia de pe atunci, în anul 747 de la întemeierea Romei. Era în luna decembrie şi în părţile de la răsăritul Mării Mediterane domnea o vreme iernatică. O călărie prin pustiu pe o astfel de vreme nu poate lipsi să deştepte pofta de mâncare. Toţi cei trei o simţeau şi făcură cinste bucatelor. Vinul învioră convorbirea.

— Unui călător prin ţări străine nimic nu poate să-i fie mai plăcut decât să-şi audă numele rostit din gură de prieten, zise egipteanul. Multe zile vom fi împreună; de aceea, e timpul să ne cunoaştem. Aşadar, dacă vreţi, să vorbească mai întâi acela care a venit mai pe urmă.

Încet întâi, ca şi ezitând, începu grecul:

— Ceea ce am eu de povestit, fraţilor, e atât de ciudat încât nici nu ştiu de unde să încep şi ce să spun. Nu mă pricep nici pe mine; atâta ştiu, că îndeplinesc voinţa unuia mai de Sus, şi că a merge în căile lui e o desfătare.

Mişcat, se opri, pe când ceilalţi doi, respectându-i sentimentele, plecară ochii.

— Departe de aici, spre apus, reîncepu el, este o ţară care n-are să fie uitată niciodată, căci a dat omenirii tezaure de filosofie, de elocvenţă, de poezie, de glorie militară. Vorbesc de Grecia. Eu sunt Gaspar, fiul lui Cleante din Atena. Poporul din care fac parte s-a dedicat artelor şi ştiinţei şi am moştenit şi eu aceeaşi dispoziţie. Doi din cei mai mari filosofi ai noştri (Platon şi Aristotel) vestesc, unul, dogma sufletului nemuritor al omului, celălalt, dogma unui singur şi fără de sfârşit, drept, Dumnezeu.

Eu am adoptat aceste două dogme, căci îmi ziceam: trebuie să fie între Dumnezeu şi suflet o legătură pe care n-o cunoaştem încă. În privinţa asta, spiritul cercetător al omului n-a putut pătrunde decât până la un punct. De-acolo, nu mai ştiu.

Indianul zâmbi.

— În nordul ţării mele, urmă grecul, în Tesalia, e un munte vestit, Olimpul. Tradiţia spune că era acolo lăcaşul zeilor; acolo rezida Zeus, cel mai mare dintre zei. Acolo m-am dus. Într-o ramificare spre sud-est a muntelui am găsit o peşteră, unde m-am retras, dedicându-mă cu totul meditaţiunii şi implorând o revelare. Credinţa mea vie în Dumnezeul cel mai mare şi nevăzut mă făcea să sper că dorinţa sufletului meu mi-o va împlini.

— Şi ţi-a împlinit dorinţa? zise indianul cu vioiciune.

— Ascultaţi, fraţilor, urmă grecul stăpânindu-şi cu greu emoţia; intrarea sihăstriei mele dădea asupra unui braţ de mare, golful de la Terme, într-una din zile am văzut căzând peste bordul unei corăbii ce plutea acolo un om. Înotă la ţărm. Îl scosei şi-l îngrijii. Era un iudeu, bine iniţiat în istoria şi legile poporului său. De la el am aflat că Dumnezeul oftărilor mele există cu adevărat, ba de multe secole el a fost legiuitorul, stăpânitorul şi regele israeliţilor. Vestea asta era ea oare altceva decât revelaţia de care visasem? Credinţa mea deci nu rămăsese stearpă; Dumnezeu mi s-a arătat!

— Aşa cum se arată tuturor celor ce îl cheamă cu o astfel de credinţă, zise indianul.

— Dar vai! interveni egipteanul, cât de puţini sunt aceia care îl înţeleg când le vorbeşte!

— N-a fost numai atât, urmă grecul; omul ce mi-a fost trimis în chip atât de miraculos mi-a spus mai multe. Mi-a spus că profeţii, care după întâia revelare comunicau şi vorbeau cu Dumnezeu, ar fi asigurat că el va veni iarăşi. Mi-a spus şi numele acelor profeţi şi a citat chiar cuvintele lor din cărţile sfinte. Şi mi-a mai spus şi aceea, că a doua venire are să fie în curând, ba chiar e aşteptată acuma în Ierusalim.

— Oricum, urmă el după o pauză, oricum acel om afirmă că acest Dumnezeu şi revelarea de care vorbise au

fost şi vor fi şi în viitor numai pentru evrei. Acel care va veni va fi regele iudeilor. „Aşadar, pentru restul lumii nu va avea nimic?” întrebai eu.

„Nu, îmi răspunse el cu mândrie, noi suntem poporul ales!” Acest răspuns nu mi-a putut sfărâma speranţa. Pentru ce acest Dumnezeu să-şi restrângă iubirea şi binefacerile asupra unei ţări, ca şi asupra unei singure familii? Mi-era zor să aflu adevărul.

Când evreul a plecat mai departe, am căutat, prin rugăciune repetată, să mă fac vrednic de a vedea cu ochii mei şi de a-l slăvi pe regele promis, când va veni. Într-o noapte stăteam la gura peşterii mele şi mă gândeam la misterul existenţei; căci dacă l-aş cunoaşte, aş cunoaşte şi pe Dumnezeu. Deodată răsări, din întunecimea ce zăcea peste mare, o stea; se ridică încet şi se apropia, până ce s-a oprit deasupra muntelui şi a peşterii, aşa că lumina-i cădea asupra mea. Mă prosternai şi adormii. În vis am auzit un glas: „O, Gaspar, credinţa ta a biruit! Binecuvântat să fii! Cu alţi doi, care vor veni de la alte două capete ale pământului, vei vedea pe cel care trebuie să vină şi vei da mărturie despre el. De dimineaţă te scoală şi mergi să-i întâmpini; încrede-te în spiritul care are să te povăţuiască!”

Dimineaţa, când m-am deşteptat, spiritul strălucea mai tare decât soarele, îmi scosei haina de pustnic şi mă îmbrăcai ca şi mai înainte. Dintr-o ascunzătoare luai comoara pe care o adusesem de la oraş. O corabie trecea. O chemai, mă primi pe bord şi debarcai în Antiohia. Acolo mi-am cumpărat cămila asta cu echipamentul ei. Prin grădinile înflorite de pe ţărmul Orontelui, trecui pe la Emesa, Damasc, Bostra şi Filadelfia (aceste două fac parte, încă, din Palestina) şi de-acolo am venit aici.

Iată, fraţilor, aceasta e povestirea mea; s-o aud şi pe a voastră.

CAPITOLUL IV

Egipteanul şi indianul se uitară unul la altul. Cel dintâi făcu un semn cu mâna şi al doilea începu:

— Fratele nostru a vorbit bine; aş vrea ca şi cuvintele mele să fie tot atât de înţelepte...

Se opri un moment, apoi urmă:

— Numele meu, fraţilor, e Melhior. Limba în care vă vorbesc, nu e cea mai veche din lume, dar e aceea în care s-a scris mai întâi: zic despre sanscrita indiană. Poporul meu a fost cel dintâi care a păşit pe terenul ştiinţelor. Cărţile noastre vor supravieţui tuturor timpurilor. Astfel sunt cele patru Vede, cărţile de religie şi de învăţătură. Se adaugă la acestea diferite alte opere, care tratează aproape despre toate domeniile cunoştinţelor omeneşti, precum şi cele două poeme epice Ramayana şi Mahabharata. Aceste cărţi, care conţin prescripţii religioase, sunt acum moarte pentru mine; totuşi, ele vor permite de-a pururi o privire asupra florilor spiritului indian. Flori, dar fructe n-a dat, căci chiar acele cărţi închid oricărui progres porţile. Ele învaţă că omul nu trebuie să-şi îndrepte spiritul spre descoperiri noi, căci Cerul s-a îngrijit el de toate cele necesare. Cărţile noastre, Shastra, învaţă despre un zeu superior numit Brahma; poemele noastre vorbesc despre virtute şi fapte bune, precum şi despre suflet. De aceea fratele meu îmi va permite să observ că, cu secole mai înainte de a fi fost poporul lui cunoscut, ideile mari despre Dumnezeu şi suflet preocupau toate puterile spirituale indiene. Aceleaşi cărţi învaţă, mai departe, că Brahma constă dintr-o trinitate: Brahma, Vişnu şi Shiva. Cel dintâi, Brahma, aşa spun cărţile mai departe, e creatorul poporului nostru, pe care chiar de la creaţiune l-a împărţit în patru caste. Din gura lui Brahma a răsărit casta cea mai înaltă şi mai nobilă, aceea a brahmanilor, singurii învăţători ai Vedelor, care au dus mai departe, în acelaşi timp, de pe

buzele lui, desăvârşitele cărţi ale oricăror ştiinţe folositoare. Din braţele lui au ieşit războinicii; din piept, reşedinţa vieţii: toţi producătorii, păstori, agricultori şi negustori, din picioarele lui, în sfârşit, clasele de jos, destinate să slujească celorlalte clase; aceştia sunt sclavii, servitorii, muncitorii, meseriaşii. Observaţi apoi că o lege ce s-a dat deodată cu crearea omului opreşte trecerea dintr-o castă într-alta. Un Brahman nu poate deveni membru al unei caste inferioare; dacă se întâmplă să calce legile clasei sale, e izgonit şi nu poate să aibă contact decât cu izgoniţii. Şi eu am fost din naştere Brahman. Toată viaţa mea, din leagăn, a fost strict reglementată, pe zi, pe oră. Nu puteam apoi să fac niciun pas, să mănânc, să beau sau să dorm, fără primejdia de a călca vreo poruncă. Pedeapsa atingea sufletul. După însemnătatea greşelilor, sufletul avea să ajungă într-unul din ceruri, cel mai de jos e al lui Indra, cel mai de sus, al lui Brahma, sau să se întrupeze într-un vierme, o muscă, un peşte sau alt animal. Răsplata pentru desăvârşita observare a tuturor regulilor avea să fie contopirea în Brahma, ceea ce însemna linişte şi neactivitate deplină.

După puţină reflexiune, indianul urmă:

— Prima treaptă a vieţii unui Brahman e timpul studiilor, al uceniciei. Când să trec în a doua treaptă, adică să mă căsătoresc, începui să mă îndoiesc de toate, chiar de Brahma; în ochii brahmanilor eram un eretic. Din adâncul abisului unde mă aflam, zărisem sus o lumină şi năzuiam spre ea. După ani de străduinţă, în sfârşit ajunsei să cunosc temeiul oricărei vieţi, esenţa religiei, legătura dintre suflet şi Dumnezeu: iubirea!

Faţa suptă a bunului om ardea; împreună mâinile. Urmă o tăcere adâncă; ceilalţi doi se uitau la dânsul; grecul avea lacrimi în ochi.

În sfârşit, indianul continuă:

— Fericirea iubirii stă în faptă; proba ei este ceea ce facem pentru binele altora. Eu nu-mi găseam liniştea. Brahma umpluse lumea cu atâta mizerie! Soarta tristă a castelor de jos îmi zăcea la inimă. La revărsarea apelor sfinte ale Gangelui, în Oceanul Indian, e Insula Ganga Lagor. Acolo m-am dus. În umbra templului ridicat albului Kapila (întemeietorul celui mai vechi sistem filosofic, şi care ar fi trăit cu mult înainte de Buddha) credeam să găsesc liniştea, printre discipolii omului sfânt şi a amintirii sale. Dar de două ori pe an veneau cete de pelerini indieni ca să se cureţe de păcate în apele sfinte. Mizeria lor făcu numai să-mi crească iubirea. Şi iubirea asta îmi dădu îndemn puternic să vorbesc; mă codeam, căci un cuvânt în contra lui Brahma sau a treimii sau a Shastrei mi-ar fi pecetluit soarta; o dovadă de iubire faţă de Brahmanii izgoniţi, care se târau pe acolo ca să moară pe nisipul fierbinte, şi aş fi devenit şi eu unul dintre ai lor, aş fi fost pierdut pentru totdeauna familiei mele, ţării, castei mele cu privilegiile ei. Iubirea a învins! Am vorbit discipolilor în templu; ei m-au izgonit. Am vorbit pelerinilor; ei m-au alungat cu pietre din insulă. Am încercat să propovăduiesc în drum; ascultătorii fugiră de mine sau îmi ameninţară viaţa, în toată India nu era niciun locşor unde să fi putut găsi linişte sau siguranţă, nici chiar printre cei izgoniţi; căci, deşi greşiseră, totuşi credeau în Brahma. În dezolarea mea, căutai un loc izolat, unde, ferit de oameni, să pot fi singur cu Dumnezeu. Acolo, în post şi rugăciune, m-am pregătit de moarte.

Într-o noapte rătăceam pe ţărmul Lacului Lang-Tso, acolo la mijlocul pământului, de unde izvorăsc Indul, Gangele şi Bramaputra, şi ziceam în tăcerea ce mă împresura: „Când va veni Dumnezeu să-şi ceară ce e al lui? Nu există oare mântuire?” Deodată începu să tremure o lumină peste întinderea de apă; se ridică apoi o stea, se apropie spre mine şi se opri deasupra mea. Lumina ei mă orbi. Pe când zăceam la pământ, auzii un glas care-mi

vorbea cu nespusă blândeţe: „Iubirea ta a biruit. Binecuvântat să fii, fiu al Indiei! Mântuirea e aproape. Cu alţi doi, care vor veni din părţi depărtate ale pământului, vei vedea pe Mântuitorul şi vei da mărturie despre el. De dimineaţă scoală şi mergi întru întâmpinarea lor; încrede-te în spiritul care are să te călăuzească”. Din acel moment, lumina mi-a rămas aproape, în dimineaţa următoare am plecat, la început tot pe drumul pe care venisem, într-o despicătură de stâncă am găsit o piatră preţioasă de rară valoare, pe care am vândut-o în Hurdvar. Prin Lahore, Kabul şi Iezd am venit la Ispahan. Acolo am cumpărat cămila şi am plecat îndată mai departe la Bagdad, fără a mai aştepta o caravană. Mergeam singur, fără teamă, căci spiritul era cu mine şi este şi acum. Câtă cinste pentru, noi, fraţilor! Să-l vedem pe Mântuitorul, să-i vorbim, să-l slăvim!... Am terminat.

CAPITOLUL V

Vioiul grec izbucni în exclamaţii de bucurie şi felicitări. Apoi luă cuvântul egipteanul, cu demnă seriozitate:

— Salut îţi zic, frate! Tu ai suferit mult; de aceea mă bucur de biruinţa ta. Dacă vreţi, vă voi povesti acum istoria mea. Aşteptaţi un moment!

Se duse să vadă de cămile; reîntorcându-se, începu:

— Cuvintele voastre, fraţilor, au purces de la spirit; şi tot spiritul mă va învăţa să le înţeleg. Fiecare din voi a vorbit îndeosebi despre patria lui; ca început, să vorbesc şi eu despre poporul meu. Eu sunt Baltazar din Egipt.

Cuvintele din urmă fură rostite încet, dar cu atâta demnitate, încât ceilalţi doi se înclinară.

— Aş putea, urmă el, să scot la iveală cu deosebire multe precăderi care sunt proprii poporului meu; mă voi mărgini la una singură. Istoria universală începe cu noi. Noi am fost cei dintâi care am eternizat diferitele evenimente cu scriere, de aceea noi nu cunoaştem tradiţii şi mituri; în loc de poezie vă oferim realitatea. Pe frontispiciile palatelor şi templelor noastre, pe obeliscuri, pe zidurile interioare ale cavourilor, am însemnat numele regilor noştri şi faptele lor; pe mlădiosul papirus am înscris înţelepciunea filosofilor noştri şi misterele religiei noastre, pe toate, afară de unul, despre care vreau să vă vorbesc. Mai vechi decât Vedele indienilor, o, Melhior, mai vechi decât cântările lui Homer sau decât metafizica lui Platon, o, Gaspar, mai vechi decât cărţile sfinte ale chinezilor, mai vechi chiar decât cărţile lui Moise. Cele mai vechi dintre toate însemnările scrise sunt acelea ale primului nostru rege Menes, sunt scrisele lui.

Se opri un moment şi, uitându-se prietenos la grec, îi zise:

— Cine, o, Gaspar, au fost învăţătorii poporului grec în epoca tinereţii lui?

Grecul se înclină zâmbind.

— Din acele însemnări, reluă Baltazar, ştim că înaintaşii noştri, când au venit din răsăritul depărtat, din leagănul omenirii, despre care a vorbit Melhior, au adus cu ei istoria lumii dinaintea Potopului şi din timpul lui, pe care au învăţat-o de la fiii lui Noe, propovăduiau despre un Dumnezeu Creator al Totului şi despre sufletul nemuritor. Străbunul nostru Mizraim a răspândit ideea despre Dumnezeu şi despre sufletul nemuritor, pe malurile Nilului. Atunci ideile acestea erau încă netulburate, curate, uşor de înţeles, cum e tot ceea ce Dumnezeu face pentru binele omenirii; tot atât de simplu era şi cel dintâi serviciu divin, cu cântări şi rugăciuni. Căci religia nu e decât legea care uneşte pe om cu creatorul său; în curăţenia ei, ea nu cunoaşte alte elemente decât Dumnezeu, sufletul şi reciproca lor cunoaştere, de aici purced apoi serviciu divin, iubire şi răsplată. Această lege, ca toate legile de origine divină.

De exemplu legea care uneşte Pământul cu Soarele, a fost dată de Creator chiar dintru început. Aceasta, fraţilor, a fost religia primei familii, a fost religia părintelui nostru Mizraim. Desăvârşirea e Dumnezeu; simplitatea e desăvârşire. Blestemul e că oamenii nu vor să lase astfel de adevăruri în simplitatea lor.

Cum ne spun vechile hrisoave, Mizraim, când a venit în Egipt, a găsit ţara în stăpânirea etiopienilor, popor fanatic, primitiv. Poeticul persan jertfeşte Soarelui, ca întruchiparea celui mai mare zeu al lui, Ormuzd; credincioşii din Orientul Depărtat îşi cioplesc zeii din lemn sau din fildeş; dar etiopianul, necunoscător de scriere, de artă sau de ştiinţă, se mulţumea cu slăvirea animalelor: pisica-i era sfântă ca Ra, taurul ca Isis, cărăbuşul ca Ptah. Lupta împotriva acestui grosolan cult al animalelor s-a terminat cu adoptarea religiei noului regn. Atunci s-au ridicat clădirile acelea enorme ce acoperă tot ţinutul Nilului până

în pustiu: obeliscuri, labirinte, piramide, morminte de regi, şi printre ele şi morminte de crocodili. Atât de jos, fraţilor, au putut să cadă urmaşii lui Mizraim.

— Dar, urmă el emoţionat, să nu-mi dispreţuiţi poporul pentru aceasta. El nu l-a uitat pe Dumnezeu. Am spus mai înainte, cum vă veţi aduce aminte, că la noi toate secretele religiei au fost scrise, afară de unul; despre acesta vreau să vă spun.

Aveam rege odinioară un faraon, care voia să reformeze totul. Pe atunci, evreii trăiau în ţara noastră ca sclavi, însă ţineau la Dumnezeul lor. Când n-au mai putut suporta apăsarea, au fost liberaţi într-un chip ce nu se poate da uitării. Şi acestea sunt scrise. Moise, el însuşi evreu, veni în palatul regelui şi ceru, pentru poporul subjugat al evreilor, care se înmulţise la milioane de oameni, permisiunea ca să părăsească ţara; cerea acest lucru în numele Dumnezeului lui Israel. Faraonul a refuzat. Şi ascultaţi ce s-a întâmplat! Mai întâi toate apele lacurilor şi râurilor, fântânilor şi rezervoarelor s-au preschimbat în sânge. Regele, totuşi, stăruia în refuzul lui. Veniră broaşte peste tot. Nu se înduplecă. Atunci Moise aruncă în aer o cenuşă şi ciumă se dezlănţui printre egipteni. Pieriră şi vitele, dar evreii erau cruţaţi. Lăcuste veniră şi distruseră toată vegetaţia, în amiază se întuneca cerul ca în noapte, încât nu se vedea om de om. În sfârşit, într-o noapte muriră toţi nou-născuţii egiptenilor, dimpreună cu nou-născutul faraonului. Acum consimţi. Dar când evreii purceseră afară din ţară, îşi trimise oastea în urmărirea lor. În ultimul moment s-a desfăcut apa mării, aşa că fugarii au putut trece ca pe uscat. Când însă urmăritorii au dat năvală după ei, valurile s-au închis iar şi au înecat cai, oameni, care, dimpreună cu regele lor...

— Istoria asta am auzit-o din gura evreului, zise grecul, cu ochii strălucitori.

— Da, dar prin mine vorbeşte Egiptul şi nu Moise. Preoţii din vremea aceea au săpat în marmoră descrierea evenimentelor ai căror martori au fost. Acum am ajuns la secretul care singur n-a fost scris. Din zilele acelui nefericit faraon, aveam în ţara noastră o îndoită religie: una publică şi alta secretă; cea dintâi pentru popor, care se închina la idoli, a doua pentru preoţime, care a păstrat credinţa în unul Dumnezeu. Bucuraţi-vă cu mine, fraţilor! Toate furtunile care s-au dezlănţuit peste ţară cu năvala multor popoare sau chiar de către regii noştri proprii, toate invenţiile duşmanilor, toate vicisitudinile timpurilor n-au putut nimici adevărul; ca un grăunte de sămânţă sub o stâncă, a supravieţuit tuturor furtunilor; şi acum a răsărit ziua!

Egipteanul luă ulciorul şi trase câteva înghiţituri de apă. Apoi urmă:

— Eu sunt fiul unui preot din Alexandria, de neam princiar, şi mi s-a dat o educaţie conformă cu rangul meu. Dar de timpuriu încă, m-a cuprins nemulţumirea. O dogmă a religiei noastre spune că sufletul, după moartea omului, trece iar prin toate treptele creaţiunii, până la cea mai desăvârşită, care e omul. Atunci am auzit despre o împărăţie a lumii, în care credeau persanii, un Paradis unde ajung numai cei buni. Gândul la acesta nu m-a mai părăsit; ziua şi noaptea reflectam şi comparam ideile despre veşnica migraţiune cu acelea despre viaţa eternă, în cele din urmă, am ajuns la convingerea că moartea nu poate însemna decât o despărţire a celor buni de cei răi, că cei din urmă sunt meniţi pieirii, iar cei dintâi se ridică într-o viaţă mai înaltă, nu trec în Nirvana, viaţa de vis neştiutor de nimic a lui Buddha, o, Melhior, şi nici în lumea de jos, spre o viaţă poate mai bună, cum învaţă religia grecilor, o, Gaspar, ci într-o viaţă de fericire eternă, o viaţă cu Dumnezeu!

— Această descoperire m-a îndemnat să mă întreb: pentru ce adevărul să rămână un secret al preoţimii?

Filosofia ne adusese în sfârşit toleranţa şi libertatea ideilor, în locul lui Ramses, domnea Roma în Egipt, într-una din zile mă dusei într-unul din cartierele cele mai populate ale Alexandriei şi predicai. Ascultau oameni de la Răsărit şi de la Apus. Discipoli, în drum spre Bibliotecă, unde să-şi îmbogăţească cunoştinţele, preoţi din Serapeion, haimanale de la Museion, public de la alergări, ţărani din Rakotis, o mulţime pestriţă, se opriră să mă asculte. Le vorbii de Dumnezeu, de suflet, de dreptate şi nedreptate, despre cer şi despre răsplata vieţii virtuoase. Pe tine, o, Melhior, te-ar fi ucis cu pietre; auditorii mei fură mai întâi miraţi, apoi începură să râdă. Mai încercai o dată; mă acoperiră cu ocări; îmi blestemară Dumnezeul şi-mi luară în râs Cerul. Ca să nu-mi pierd vremea degeaba, i-am lăsat acolo.

Egipteanul oftă adânc:

— Duşmanul cel mai mare al omului e omul.

Baltazar reluă, după o tăcere:

— M-am gândit mult la cauza insuccesului meu şi, în sfârşit, am găsit-o. În susul râului, cale de o zi de la oraş, e un sat, în care locuiesc păstori şi grădinari. Am închiriat o barcă şi m-am dus acolo. Seara, am adunat în jurul meu pe toţi locuitorii, bărbaţi şi femei, cei mai săraci între săraci. Le-am predicat şi lor cum făcusem în Alexandria. Ei n-au râs. În seara următoare le-am vorbit iar, şi ei au crezut şi s-au bucurat şi au povestit mai departe cele auzite. La a treia întrunire, am întemeiat o asociaţie de rugăciune. Apoi m-am întors în oraş. Mergând, îmi ziceam: dacă vrei să îndrepţi omenirea, nu te duce la cei puternici şi bogaţi; du-te la cei cu paharul bucuriilor deşert, la cei săraci şi umiliţi! Mi-am făcut atunci un plan, căruia voiam să-mi dedic viaţa. Mai întâi, mi-am pus la adăpost marea mea avere, ca s-o am la dispoziţie de câte ori ar fi fost necesar să vin în ajutorul nevoiaşilor. Apoi, fraţilor, am călătorit în sus şi-n jos pe Nil, propovăduind satelor şi tuturor triburilor credinţa într-unul singur Dumnezeu. Au trecut ani... Mă muncea

gândul că opera mea ar putea să moară cu mine. Cum ar putea ea să continue?... Cu acest gând, am părăsit, ca şi voi, fraţilor, lumea mare şi am căutat un adăpost retras, unde să pot fi singur cu Dumnezeu. Am călătorit pe Nil în sus şi am ajuns în mijlocul Africii necunoscute. Acolo este un munte, de unde purced izvoarele Nilului. Mai mult de un an mi-a fost adăpost. Fructele palmierilor îmi nutreau corpul, iar rugăciunea, sufletul, într-o noapte, rătăceam în dumbravă de pe ţărmul lacului şi mă rugam: „Lumea trage de moarte. Când vei veni, o, Doamne? Să nu-mi fie dat oare să văd mântuirea?”... Stelele se oglindeau în apă. Una din ele păru a-şi părăsi locul şi a se înălţa peste întinderea apei; lumina-i strălucitoare mă orbea. Apoi se mişcă spre mine şi se opri drept deasupra capului meu. Căzui la pământ şi-mi acoperii faţa. O voce suprapământească îmi vorbi: „Faptele tale bune au biruit. Binecuvântat să fii, fiu al lui Mizraim! Mântuirea se apropie. Cu alţi doi, care vin din ţări depărtate, vei vedea pe Mântuitorul şi vei da mărturie despre el. De dimineaţă să te scoli şi să grăbeşti întru întâmpinarea lor. Şi când veţi ajunge cu toţii în sfânta cetate a Ierusalimului, întrebaţi poporul: unde e nou-născutul rege al iudeilor? Căci am văzut steaua lui la Răsărit şi am venit să ne închinăm lui. Încrede-te în spiritul care te va călăuzi”. Şi lumina m-a călăuzit de atunci şi până acum. M-a condus pe râu în jos până la Memfis, unde mi-am făcut pregătirile pentru călătoria prin pustiu. Mi-am cumpărat cămila şi am venit în grabă peste Suez şi Kufile, apoi prin ţara moabiţilor şi amoniţilor până aici. Dumnezeu e cu noi, fraţilor!

Egipteanul se opri, apoi reluă:

— Cu patriarhul care a supravieţuit Potopului, au scăpat şi cei trei fii ai lui cu familiile lor. Urmaşii lor au părăsit patria comună, ca să populeze pământul. Copiii unuia au trecut în India şi în Răsăritul Depărtat; urmaşii celui de-al doilea s-au îndreptat spre nord şi în Europa; ai

celui de-al treilea, în sfârşit, au luat drumul prin pustiu, în Africa, pe malurile Nilului. Involuntar, cei trei călători îşi dădură mâna.

— Nu e asta o minunată afirmare a voinţei lui Dumnezeu? exclamă Baltazar. Prin noi, se vor închina Domnului toate popoarele pământului. Şi când ne vom despărţi, va merge prin toată lumea vestea că Cerul nu poate fi cucerit cu sabia, nici cu înţelepciunea omenească, ci numai prin credinţă, iubire şi fapte bune.

Urmă o tăcere adâncă; bucuria ce le umplea inima le aducea lacrimi în ochi.

Îşi descleştară mâinile şi ieşiră din cort. Tăcere adâncă domnea de jur împrejur. Soarele cobora.

După câtva timp, prietenii desfăcură cortul, încălecară şi-şi luară drumul drept spre vest.

Luna răsărea cu încetul; deodată, înaintea călătorilor apăru lumina înflăcărată. Cuprinşi de un fior sfânt, strigară cu toţii:

— Steaua! Steaua! Dumnezeu e cu noi!

CAPITOLUL VI

În partea de vest a zidurilor Ierusalimului e poarta Betleem sau Iope. Piaţa dinaintea ei e una din cele mai remarcabile a oraşului. Cu mult înainte de-a fi năzuit David spre Sion, se ridica acolo o cetăţuie întărită. Când, în sfârşit, David a alungat pe iebusiţi, a pus să se ridice un zid nou, care înlocuia vechea cetăţuie la colţul de nord-vest al zidului şi era apărat de un turn puternic. Poziţia porţii nu suferi schimbare, în vremea lui Solomon domnea o vie mişcare comercială; negustori din Egipt şi bogaţi comercianţi din Tyr şi Sidon îşi vindeau acolo mărfurile. Aproape trei mii de ani au trecut de atunci şi tot mai persistă în acea piaţă oarecare mişcare comercială. Tot ce doreşte pelerinul, un cal, catâr, cămilă, un interpret sau călăuză, schimb sau adăpost, castraveţi sau pepeni sau curmale, totul i se îmbie la poarta Iope. Uneori mişcarea e tot atât de vie ca şi în zilele lui Irod, despre care vrem să vorbim.

Întâlnirea descrisă mai sus s-a întâmplat, după cronologia ebraică, în ziua a 25-a a lunii a treia, adică la 25 decembrie după-amiază. Era în anul al doilea al Olimpiadei, 193 sau 747 de la întemeierea Romei; în anul 67 al vieţii lui Irod cel Mare şi al 35-lea al domniei sale; anul al patrulea înainte de începutul cronologiei creştine. Chiar din prima oră a acelei zile, evreii numărau orele începând de la răsăritul soarelui, târgul de la poarta Iope era în toi. Din zori de zi, poarta masivă de stejar fu deschisă mare şi prin intrarea boltită mulţimea se grămădi până într-o stradă îngustă şi o curte, de unde ducea drumul pe lângă zidurile turnului celui mare în oraş.

Aici e o mare împestriţătură, un amestec de voci, culori, oameni, animale şi obiecte. Pavajul e din lespezi inegale, pe care uruitul căruţelor şi tropăitul animalelor amestecate cu strigătele oamenilor produc un zgomot

asurzitor. Aici vezi melancolic un măgar somnoros, încărcat cu coşuri de linte, fasole, ceapă şi castraveţi, aduşi proaspeţi din grădinile Galileei; omul de lângă el îşi strigă marfa; îmbrăcămintea lui e foarte simplă: sandale şi peste umeri aruncată o haină de lână neînălbită, necolorată, strânsă la mijloc cu un brâu. Mai pitorească şi impozantă, deşi nu atât de răbdătoare ca măgarul, e cămila, care îngenunchează sub o povară de lăzi şi coşuri pe şaua-i mare, diformă. Stăpânul ei, un egiptean zvelt, mlădios, a cărui faţă a fost cam schimonosită de praful şoselelor şi nisipul pustiului, e îmbrăcat cu o haină veche, fără mâneci, care-i ajunge până la genunchi. E desculţ. Cămila grohăie nerăbdătoare sub povară şi-şi arată uneori dinţii; omul însă se plimbă nepăsător pe dinaintea-i şi-şi laudă marfa: struguri proaspeţi, smochine, curmale, mere şi rodii din grădinile de la Kedron. În colţ, unde strada se lărgeşte, stau sprijinite de zidul de piatră câteva femei, în portul obişnuit claselor mai de jos ale poporului: haină de pânză, înfăşurând corpul, fără a fi strânsă, şi un văl, destul de larg ca să acopere nu numai capul, ci şi umerii. Marfa pe care o îmbie e păstrată în ulcioare de lut, cum se pot vedea şi astăzi în Orient, şi în carafe de piele. Printre ulcioare şi carafe se zbenguiesc copii îmbrăcaţi numai pe jumătate, cu tot frigul; ochii lor negri, pielea şi nu mai puţin părul dovedesc originea lor evreiască; din când în când, femeile, sfioase, privesc de sub văl, şi-şi îmbie cu modestie marfa: în carafe e miere de struguri, iar în ulcioare, băutură tare.

Lărmuitoare e negustoria cu păsări: porumbei, raţe şi privighetori chinezeşti, în coşuri cu reţele.

Aici vezi negustorii de giuvaericale, oameni şireţi, îmbrăcaţi în purpuriu şi albastru, cu mari turbane albe în cap; ei pricep bine fascinaţia aurului sau a strălucirii unui colan, a unei brăţări sau a unor inele. Dincolo, îşi laudă marfa negustori de mărunţişuri şi telali care oferă îmbrăcăminte şi obiecte de gospodărie, alţii, parfumuri, şi

alţii iar, mărfurile cele mai variate, de la cele necesare până la cele de lux.

Printre toţi aceştia se înghesuie, ducând de ştreanguri, strigând şi mângâindu-şi animalele, negustorii de cai, catâri, viţei, oi, capre şi cămile, tot felul de animale afară de dispreţuitul porc.

CAPITOLUL VII

Să stăm în apropierea porţii şi să ne ţinem câtva timp deschişi ochii şi urechile.

Iată venind doi oameni dintr-o clasă populară remarcabilă.

— O, zei, ce frig! zise unul din ei, un fel de uriaş în arme. Poartă coiful de alamă, o platoşă lucitoare şi cămaşă de zale. Ce ger! Îţi aduci aminte, Caius, de bolta aceea din Comitium, de-acasă, pe unde, spun preoţii, este intrarea în Infern?

Pe Pluto jur, aş putea să stau azi mult acolo, până să mă încălzesc!

Cel căruia i se adresa dădu pe spate gluga tunicii sale şi răspunse cu un zâmbet ironic:

— Coifurile legiunilor care au înfrânt pe Marc Antoniu erau acoperite cu zăpada din Galia; fireşte, tu, sărmane prieten, abia ai sosit din Egipt şi soarele lui îţi stă încă în sânge.

Cu aceste cuvinte, dispărură prin intrare. Şi dacă n-ar fi vorbit, s-ar fi cunoscut după uniforma lor că erau soldaţi romani.

Din mulţime iese acum la iveală un evreu; e de statură uscăţivă, cu umerii aduşi şi poartă o haină groasă, de culoare închisă; pletele părului nepieptănat îi atârnă peste faţă şi umeri. E singur. Cei care trec pe lângă el râd sau îl batjocoresc şi mai rău, căci face parte din secta dispreţuită a nazireilor, care se leagă prin jurământ şi rămân netunşi cât ţine jurământul.

Pe când privirile noastre sunt încă îndreptate asupra nazireului, se produce deodată o mişcare în mulţimea care se desface repede la dreapta şi la stânga; se aud observaţii muşcătoare şi exclamări de dispreţ ici-colo. Ce este oare? Un om, după aparenţă evreu, se apropie. De pe umeri îi atârnă o manta albă ca zăpada; îmbrăcămintea-i e bogat

brodată; un brâu roşu, ţesut cu fir, îi împresoară mijlocul de mai multe ori. Atitudinea-i e liniştită, ba chiar zâmbeşte privind la oamenii care se feresc din calea lui cu atâta grabă. E oare un lepros? Nu; e un samaritean. Dacă ai întreba mulţimea, ce îl evită cu atâta sfială, ar răspunde: „E o corcitură, un asirian; cine i-ar atinge numai marginea hainei, ar fi pătat; din mâna lui, israelitul, chiar fiind pe moarte, nu trebuie să primească viaţa”. Această ură nu-şi are obârşia în sânge, în deosebirea de origine. Când David, sprijinit numai de Iuda, şi-a ridicat tronul pe Sion, cele zece seminţii s-au retras în oraşul Sihem, cu mult mai vechi şi, în acel timp, mai bogat în amintiri sfinte, împreunarea, în cele din urmă, a seminţiilor n-a putut să înlăture dezbinarea de la început. Samaritenii nu şi-au părăsit corturile de pe Garizim, căruia-i atribuie o sfinţenie mai mare, şi sfidau mânia învăţaţilor din Ierusalim. Nici timpul n-a putut potoli ura. Sub Irod, reîntoarcerea la credinţă era îngăduită tuturor, afară de samariteni.

Pe când samariteanul intra sub bolta porţii, ieşeau trei oameni, cu totul deosebiţi de figurile pe care le-am întâlnit până acum. Sunt de o structură extraordinar de vânjoasă; au ochii albaştri şi pielea albă, atât de fină încât răsar de sub ea urmele vinelor; părul, tăiat scurt, e blond; capul mic, rotund, stă solid pe cerbicea puternică. O tunică de lână, fără mâneci, acoperă corpul, prinsă uşor în brâu; pieptul e liber; braţele şi picioarele, extraordinar de puternice, goale, dovedesc obişnuinţa cu arena de luptă; dacă mai adăugăm atitudinea lor degajată, îndrăzneaţă, nu ne vom mira că toţi le fac loc şi, după ce trec, se opresc şi privesc în urma lor. Sunt gladiatori; luptători boxeri, alergători şi scrimeri; fac parte dintr-o profesiune care în Iudeea nu era cunoscută înainte de venirea romanilor. Când nu sunt ocupaţi în arene, pot fi văzuţi hoinărind prin grădinile regeşti sau şezând la gărzile dinaintea palatului; ori au venit pentru scurt timp din Cezareea, Sebasta sau

Ierihon, căci în aceste oraşe Irod, el însuşi mai mult grec decât evreu, şi împărtăşind predilecţiunea romanilor pentru jocurile publice şi spectacolele sângeroase, a ridicat teatre mari, cu şcoli de scrimă, unde aduce, după obiceiul timpului, oameni din provinciile Galiei şi de la Dunăre.

(Irod I, bunicul lui Antipa, şef idumeu, era originar dintr-o neînsemnată familie din Asia Mică; ca şi nepotul său, Irod, a ştiut şi bunicul să se ridice prin intrigi, semănări de discordii, treceri repezi dintr-un partid într-altul, ceea ce, în luptele de-atunci dintre despoţii romani, părea avantajos. Fără nicio dreptate, ci numai prin josnică linguşire, i s-a zis „cel Mare”. El n-a săvârşit nimic de seamă, din contră, a fost un adevărat monstru, în afară de soţia lui, a pus să fie ucişi şi cei doi fii, fără apărare, ai ei; pe cumnatu-său a pus să-l înece în baie fără nicio vină, pe fiul său din prima căsătorie a pus să-l execute. Pe toţi adversarii lui, îndeosebi pe Macabei, i-a exterminat, parte cu vicleşug, parte cu puterea. Măcelărirea copiilor nevinovaţi ordonată de el e cunoscută; la trei luni după naşterea lui Cristos a murit în chinuri grozave.)

— Pe Bachus! exclamă unul din gladiatori strângând pumnul, capetele acestora nu sunt mai rezistente decât nişte găoace de ou.

Gestul era însoţit de o privire sălbatică. Să privim în altă parte, la o priveliştе mai prietenoasă.

În faţa noastră avem o livadă de pomi. Proprietarul e chel, cu faţa lunguiaţă şi nasul coroiat. Şade, sprijinit de zid, pe o pătură întinsă peste praf; ca adăpost pentru cap are o mică pânză de cort; în jurul lui, la depărtarea braţului, se înşiră, pe scaune mici, coşuri de nuiele pline cu migdale, struguri, smochine şi rodii. La acesta vine acum un om, care trebuie să ne reţină atenţia, fireşte dintr-un alt motiv decât gladiatorii; e un om cu adevărat frumos; un grec frumos. O cunună de mirt, de care atârnă încă frunzele pe jumătate pălite şi boabe necoapte, îi împresoară tâmplele

şi-i ţine în ordine părul fâlfâind. Poartă o tunică roşie-stacojie, din cea mai fină stofă de lână; de sub cingătoarea de piele, strânsă cu o cataramă fin lucrată în aur, cade în falduri până la genunchi tivitura brodată în fir; în jurul gâtului poartă un şal tot de lână, care-i atârnă peste spate; cât se vede din braţe şi picioare e alb ca fildeşul şi de o frăgezime ce dă dovadă despre o iscusită întrebuinţare a băilor, uleiurilor şi periilor.

Negustorul de fructe, fără a se ridica de jos, făcu o închinăciune şi o salutare cu mâinile.

— Ce ai pe ziua de astăzi, fiu al lui Pafos? întrebă tânărul grec, examinând coşurile. Mi-e foame. Ce ai pentru dejun?

— Fructe de Pedius, excelente, cum obişnuiesc să ia dimineaţa cântăreţii din Antiohia, ca să-şi repare răsunetul glasului, răspunde negustorul cu voce nazală şi tânguitoare.

— Vocea cântăreţilor din Antiohia e aspră ca şi vântul de la Marea Caspică. Tu o venerezi pe Afrodita şi eu, de asemenea, cum dovedeşte cununa de mirt pe care o port. Vezi cingătoarea asta? E un dar al puternicei Salome.

— Sora regelui! exclamă cipriotul cu o nouă închinăciune.

— Şi de un gust regesc şi înţelepciune divină. De ce nu? Are chiar mai multă fire grecească decât regele. Dar, dejunul meu! Iată-ţi banii, aramă roşie din Cipru. Dă-mi struguri şi...

— Vrei şi curmale?

— Nu; nu sunt arab.

— Nici smochine?

— Vrei să mă faci evreu? Nu; numai struguri. Niciodată nu s-au amestecat atât de dulce apele, ca sângele grecului cu sângele strugurelui.

Cu deosebire vie e mişcarea pe stradă ce duce la Iope. Întâlnim acolo un om care păşeşte încet, cu capul în

pământ; din când în când, încrucişează braţele peste piept şi ridică ochii la cer. Numai în Ierusalim se pot vedea astfel de apariţii. E fariseu, membru al acelei secte religioase şi în acelaşi timp partid politic a cărei ipocrizie şi influenţă aveau să arunce în curând lumea în jale.

Dacă ne întoarcem privirea de la fariseu, dăm cu ochii de mai multe persoane care reies din mulţimea pestriţă. Mai întâi vedem un om de nobil exterior, cu faţa albă, sănătoasă, cu ochi negri scânteietori, cu barba fluturând, cu îmbrăcămintea preţioasă, potrivită anotimpului. Poartă un toiag şi un sigiliu mare de aur îi atârnă la gât. Mai mulţi servitori îl însoţesc; poartă o sabie scurtă la brâu. Dacă l-am întreba pe negustorul de poame despre acest străin, ne-ar spune că e un evreu, una din căpeteniile oraşului care a călătorit mult şi ştie să facă deosebirea dintre strugurii sirieni şi acei ciprioţi.

Aici era reprezentat Ierusalimul, cu toate seminţiile lui Israel, cu toate sectele, partidele religioase şi sociale, amestecaţi cu aventurieri de tot felul, care împărtăşeau banchetele şi serbările lui Irod, apoi popoarele de la Marea Mediterană, subjugate de Cezari.

Într-una din zile, un rege evreu, în haine preoţeşti, intrase în Sfânta Sfintelor din primul templu, ca să împrăştie tămâie, şi ieşise de-acolo cu lepră; în vremea, însă, despre care spune povestirea noastră, Pompei a intrat în templul lui Irod, şi anume în Sfânta Sfintelor, dar a găsit-o pustie, fără vreun semn al lui Dumnezeu acolo, şi a ieşit neatins.

CAPITOLUL VIII

Să ne întoarcem în curtea unde era o parte a târgului de la poarta Iope. Era ora a treia a zilei; mulţi au şi părăsit târgul, totuşi învălmăşeala era mare.

Printre nou-sosiţi, e vrednic de atenţie un grup, alături de zidul sudic: un bărbat, o femeie şi asinul lor. Bărbatul stătea la capul animalului; ţinea frâul în mână şi se răzima într-un toiag, îmbrăcămintea lui n-avea nimic deosebit; era ca şi a celorlalţi evrei din jurul lui, atâta doar că părea nouă. Mantaua de peste haină, care-i ajungea până la călcâie, era poate cea pe care obişnuia s-o îmbrace în zi de sabat, la sinagogă. După faţă, părea să aibă vreo cincizeci de ani; fire argintii îi înspicau barba. Privirile curioase ce le-arunca în jur dovedeau că era străin aici.

Asinul rumega liniştit, în atitudinea lui somnoroasă, nu se lăsa tulburat de larmă de acolo şi părea a nu-i păsa nici de femeia din spinarea lui. Femeia era îmbrăcată într-o haină de lână neagră, ce îi acoperea tot corpul, iar peste cap şi gât avea un văl alb. Din când în când ridica vălul, ca să vadă ce se petrecea împrejur, dar numai atât cât să nu i se vadă faţa.

În sfârşit, unul se apropie şi-l întrebă pe bărbat:

— Tu eşti Iosif din Nazaret?

— Aşa-mi zice, răspunse Iosif. Dar tu?... O, adăugă recunoscându-l. Pace ţie, prietenul meu, rabbi Samuel.

— Asemenea îţi doresc.

Rabinul se opri, se uită la femeie şi mai zise apoi:

— Pace ţie, şi casei tale şi tuturor alor tăi!

La vorbele din urmă, duse o mână la piept şi se înclină spre femeie. Ea ridicase vălul ceva mai mult, aşa încât i se văzu faţa; părea a fi o fată, ridicată nu de mult din vârsta copilăriei.

— E atât de puţin praf pe hainele tale, reluă rabinul, adresându-se iar lui Iosif, încât presupun că ai petrecut noaptea aici, în cetatea părinţilor noştri.

— Nu, răspunse Iosif. Până la căderea nopţii n-am putut ajunge decât până în Betania; ne-am oprit acolo la han şi în zori am pornit iar.

— Aveţi, dar, drum lung de făcut; cred că nu până la Iope.

— Nu; numai până la Betleem.

Privirea rabinului, până atunci deschisă şi prietenoasă, se posomorî.

— Da, da, murmură el; tu eşti de naştere din Betleem şi te duci acum cu fiica ta acolo, ca să te înscrii pentru impozit, conform ordonanţei imperiale. Copiilor lui Iacob le merge ca odinioară seminţiilor în Egipt; numai că acum n-au niciun Moise, niciun Iosua. Ce jos au căzut puternicii!

Iosif spuse, fără să-şi schimbe atitudinea sau expresia feţei:

— Femeia aceasta nu e fiica mea.

Dar rabinul nu dădu atenţie acestei declaraţii şi urmă, stăruind asupra ideilor lui politice:

— Ce fac zelatorii colo jos, în Galileea?

— Eu sunt un dulgher şi Nazaret e un sat, zise Iosif cu precauţiune. Strada în care îmi am atelierul nu duce la niciun oraş. Eu trebuie să mânuiesc toporul şi ferăstrăul şi nu găsesc timp să mă amestec în certurile de partid.

— Totuşi eşti un evreu, stărui rabinul; eşti un evreu, şi încă din neamul lui David. Nu se poate să admiţi să plăteşti un altfel de bir afară de şekel, care după vechiul obicei se dă lui Iehova.

Iosif tăcu.

— Eu nu mă plâng de mărimea sumei, urmă prietenul său; un dinar e nimica toată. Nu! Impunerea birului, asta e ofensa.

Şi apoi, plata acestui bir, ce altă este decât supunerea la tiranie?

Spune-mi: este adevărat că Iuda se dă drept Mesia? Tu trăieşti printre partizanii lui.

— Eu am auzit pe partizanii lui afirmând că el ar fi Mesia, răspunse Iosif.

În acest moment femeia dădu vălul la o parte, aşa că i se putea vedea faţa întreagă. Rabinul privi într-acolo şi văzu un chip de rară frumuseţe. Din privirea ei înţelese cu câtă atenţiune ascultase ea convorbirea.

Roşi şi îşi trase iar vălul peste faţă.

Politicianul îşi uită subiectul.

— Fiica ta e frumoasă, zise cu vocea coborâtă.

— Nu e fiica mea, repetă Iosif.

Curiozitatea rabinului era aţâţată; Iosif, observând, se grăbi să explice mai departe:

— E fiica lui Ioachim şi a Anei din Betleem, despre care desigur vei fi auzit, căci erau mult consideraţi...

— Da, zise rabinul respectuos; ştiu despre dânşii; coborâtori în linie dreaptă din David. I-am cunoscut bine.

— Ei bine, nu mai trăiesc, continuă Iosif; au murit în Nazaret. Ioachim nu era bogat; a lăsat totuşi o casă şi o grădină fiicelor sale Miriam şi Maria. Aceasta e una din ele; ca să-şi asigure moştenirea, a trebuit, după prescripţia legii, să se căsătorească cu ruda ei cea mai apropiată. Acum e soţia mea.

— Şi tu erai?...

— Unchiul ei.

— Da, da! Fiindcă amândoi sunteţi de naştere din Betleem, romanul te sileşte s-o iei acolo, ca să fie înscrisă şi ea în liste.

Rabinul împreună mâinile şi ridică ochii scânteietori la cer.

— Mai trăieşte Dumnezeul lui Israel. A Lui e răzbunarea!

Cu vorbele astea se întoarse şi dispăru.

Un străin, ce stă în apropierea lui Iosif şi-i observă consternarea, zise liniştit:

— Rabbi Samuel e un zelator. Nici chiar Iuda nu e mai pornit.

Evident că Iosif nu voia să lege vorbă cu acel om, căci se făcu că nu-l aude şi-şi văzu de lucru cu măgarul, strângându-i înainte iarba răvăşită. Apoi se sprijini iar în toiag şi aşteptă.

Peste o oră, Iosif ieşi cu soţia lui pe poartă şi se îndreptă apoi la stânga, să ia drumul spre Betleem. Pe drum gloduros, pe lângă rari măslini sălbatici, ajunseră în Valea Hinom. Cu delicată îngrijire, Iosif purta frâul, alături de soţia lui. La stânga, aveau zidul cetăţii, care împresura, spre sud şi răsărit, Muntele Sion; la dreapta, înălţimile râpoase ce alcătuiesc graniţa de vest a văii.

Încet înaintară pe lângă Lacul Ghihon de jos; apoi, pe lângă apeduct, de la izvoarele lui Solomon până sus, la înălţimile de la Refaim. Soarele ardea. Maria, fiica lui Ioachim, îşi scoase deci vălul şi îşi descoperi capul. Iosif îi povesti cum în acest loc o tabără a filistenilor a fost atacată şi distrusă de David.

Pe oriunde trăiesc oameni şi plutesc corăbii pe mare, evreul este o apariţie cunoscută. Tipul exterior al acestui popor a rămas acelaşi, deşi s-au ivit particularităţi individuale. „El însă era brun roşcat, frumos la faţă şi plăcut la vedere”. Aşa era fiul lui Iesei (David) când a fost adus înaintea lui Samuel. Solomon apoi a fost descris ca un om de asemenea frumos, cu părul castaniu scânteind în soare. Tot astfel tradiţia spune minunăţii despre aceea pe care acuma o urmărim în drumul ei, din cetatea regelui, cu pletele aurii.

Ea nu părea a avea mai mult de cincisprezece ani. Faţa-i era rotund-ovală, culoarea mai mult palidă. Nasul era de un desen perfect, buzele uşor întredeschise, pline şi

roşii, dădeau liniilor gurii o expresie de gingăşie, căldură şi sinceritate; ochii-i erau albaştri şi mari, umbriţi de gene lungi; ca să-i desăvârşească chipul, părul bogat, auriu, în portul obişnuit mireselor evreice, îi cădea pe spate, până la şaua pe care şedea. Gâtul şi ceafa-i aveau acea moliciune ca puful, care-l face uneori pe artist să stea la îndoială dacă e efectul conturului sau al culorii. Aceste farmece corporale erau sporite şi mai mult prin acelea spirituale, care nu pot fi descrise aşa de uşor: o adiere de puritate, care nu poate purcede decât de la suflet, şi o transfigurare ce le este proprie numai acelora care îşi îndreaptă spiritul spre tot ce e suprapământesc. Adesea, pe când buzele i se mişcau uşor, ridica ochii albaştri spre cerul aproape mai puţin albastru; adesea împreuna mâinile pe piept ca şi spre lauda lui Dumnezeu şi spre rugăciune; adesea ridica încet capul, ca cineva care ar asculta cu atenţie să audă o voce chemându-l. Din când în când, Iosif, povestind, se uita la ea, şi când îi vedea faţa transfigurată, îşi uita subiectul povestirii şi cu capul plecat îşi urmă drumul greu.

Aşa străbătură şesul întins şi ajunseră în cele din urmă la înălţimea Mar Elie; de aici, printr-o vale zăriră Betleemul. Se opriră spre odihnă şi Iosif arătă câteva puncte consacrate prin amintiri sfinte; apoi coborâră în vale şi ajunseră la fântâna unde curajoasa ceată a lui David săvârşise una din strălucitele ei fapte de arme. În spaţiul îngust era aglomerare de oameni şi animale. Iosif începu să se îngrijoreze că, dacă era şi în oraş atâta îmbulzeală, nu va putea găsi un adăpost pentru gingaşa Maria. Grăbi înainte, fără să se mai oprească, pe lângă stâlpii de piatră care străjuiau mormântul Rahelei, apoi peste înălţimea roditoare, fără a saluta pe vreunul din mulţii oameni ce întâlnea, până la hanul de la poarta cetăţii, unde răspundeau mai multe drumuri.

CAPITOLUL IX

Trebuie să cunoască cititorul deosebirea care e între adăposturile din Orient şi cele din Occident, în Occident ele poartă denumirea persană han sau khan; în forma lor cea mai simplă erau numai ocoluri, fără casă şi fără acoperiş. Poziţia lor se alegea din considerente de siguranţă, de umbră şi de apă. Într-un astfel de han a căutat adăpost Iacob, când a plecat spre Padan-Aram să-şi caute soţie. Asemănătoare cu acelea se mai găsesc şi astăzi la popasurile din pustiu. Erau, ce e drept, pe căile de comunicaţie la oraşe mari, ca Ierusalimul sau Alexandria, clădiri impozante, monumente închinate amintirii regilor care le ridicaseră. De obicei, însă, acestea nu erau altceva decât casa sau reşedinţa unui şeic, unde el stăpânea asupra tribului său, ca dintr-un cartier general. Adăpostirea călătorilor nu era scopul lor principal; erau locuri de târg, de negoţ şi cetăţui; ele ofereau negustorilor şi meseriaşilor loc pentru întâlnirile lor, ca şi adăpost, mai îndelungat sau mai scurt, lor şi călătorilor întârziaţi. Între zidurile lor, era o mişuială ca a oraşelor.

Unui apusean trebuia să i se pară întocmirea acestor hanuri ciudată. Nu era acolo hangiu, hangiţă, administrator, bucătar, bucătărie; numai un paznic la poarta de intrare avea să reprezinte dreptul de proprietate. Străinii care veneau puteau să stea acolo după plac; nimeni nu se interesa de ei. Urmarea acestei întocmiri era că orice nou sosit trebuia să-şi aducă cu el alimente şi unelte de bucătărie sau să le cumpere de la negustorii trecători prin han. Tot aşa în ce privea aşternutul oamenilor şi nutreţul pentru căi. Apă, linişte, adăpost şi siguranţă erau singurele lucruri ce se cereau proprietarului şi el le acorda gratuit.

Hanul de la Betleem, înaintea căruia s-au oprit Iosif şi soţia lui, era un model în felul lui; nu era nici prea simplu, nici prea bogat clădit. Era o clădire în stil pur oriental:

pătrată, din pietre necioplite, înaltă numai de un cot şi cu un acoperiş drept, în formă de terasă; n-avea ferestre în afară şi numai o intrare principală în partea dinspre răsărit, chiar la drum.

O localitate ca Betleem n-avea decât un singur şeic, deci, o singură locandă; şi, deşi Iosif era de naştere de acolo, n-avea, din cauza lungii sale absenţe, vreun drept de ospitalitate în oraş. Recensământul pentru care venise putea să dureze însă săptămâni şi luni de zile; autorităţile romane lucrau, în provincie, cu o proverbială încetineală. De aceea omul era muncit de temerea că s-ar putea să nu găsească adăpost, cu atât mai mult că, pe cât înainta, găsea drumul aglomerat de bărbaţi şi băieţi, care, lărmuitori, îşi mânau vitele, caii şi cămilele. Când sosi la han, văzu cu spaimă cum o mulţime înghesuită astupa intrarea.

— Nu vom putea intra, zise Iosif; să aşteptăm să vedem dacă vom putea afla ce s-a întâmplat.

Fără a răspunde, Maria trase vălul la o parte. Privirile-i la început obosite începură să se învioreze. Zărea o mişuială ce trebuia s-o intereseze, deşi aşa ceva se putea vedea la toate hanurile de pe drumurile mari ale caravanelor. Oameni alergau pe jos şi strigau în toate dialectele Siriei; alţii, călări, dădeau îndrumări conducătorilor de cămile; ici se căzneau unii cu vaci îndărătnice şi cu oi speriate, dincolo, boccegiii ofereau pâine şi vin spre vânzare; şi în mijlocul vălmăşagului de oameni, o ceată de copii alunga o haită de câini. Totul şi toţi păreau a fi în acelaşi timp în mişcare. Privitoarea noastră părea a fi prea obosită ca să contemple mai mult timp acest spectacol, căci peste puţin recăzu în pernele ei; şi, ca şi când ar fi aşteptat pe cineva, îşi îndreptă privirile spre sud şi spre stâncile abrupte ale Muntelui Paradisului, peste care soarele, apunând, arunca o uşoară lumină trandafirie.

Pe când privea aşa, un om se desprinse din mulţime şi, oprindu-se lângă asin, se uită mânios împrejur. Iosif îi zise:

— Fiindcă, după cum se pare, eşti şi tu un fiu din Iuda, ca şi mine, prietene, pot să te întreb care să fie cauza acestei îngrămădiri?

Străinul nu-şi părăsi mutra necăjită; dar când văzu faţa solemn-serioasă a lui Iosif şi-i auzi vocea adâncă şi liniştită, ridică mâna jumătate, spre salut, şi răspunse:

— Pace ţie, rabbi! Eu sunt un fiu din Iuda şi am să-ţi răspund. Eu locuiesc în Bet-Dagon, o localitate care, cum vei fi ştiind, este în ţinutul ce se numea până acuma al seminţiei Dan.

— În drumul de la Modin la Iope, zise Iosif.

— A! Cunoşti locurile, ai mai fost în Bet-Dagon, exclamă omul cu faţa înseninată. Ce drumeţi mai suntem şi noi, fiii lui Iuda! Mulţi ani eu am fost departe de aceste înălţimi, Efrata-Veche, cum le zicea părintele nostru Iacob. Dar a venit ordinul ca toţi evreii să se înscrie în locul lor de naştere; de aceea sunt eu aici, rabbi.

Cu faţa indiferentă, Iosif zise:

— Şi noi suntem de aceea aici, eu şi femeia mea.

Străinul se uită la Maria şi tăcu. Ea se uită iarăşi la vârfurile pleşuve ale Ghedeonului. Soarele îi lumina faţa şi albastrul ochilor; pe buzele ei juca un zâmbet ce nu se adresa nici unui muritor. Părea ca un heruvim, scăldat în lumina cerească.

— Ce spuneam? Da, îmi aduc aminte. Voiam să zic că mânia m-a cuprins, când am aflat ordinul să vin până-aci. Apoi, mi-am adus aminte de dealul bătrân, şi de oraş şi de valea care duce până jos la Chedron; viile şi grădinile şi lanurile de grâu, care şi-au păstrat rodnicia de când cu Booz şi Ruth, mi-au venit în minte, ca şi munţii iubiţi, Ghedeonul ici, Ghibeatul dincoace şi Mar Elie colo, care pentru mine, când eram copil, însemnau marginile lumii;

astfel, l-am iertat pe tiran şi am venit, eu şi Rahela, nevastă-mea, şi Debora şi Mical, rozele noastre de Saron.

Se opri uitându-se la Maria, care acum îl observă şi ea şi îi asculta vorbele. Apoi, zise el:

— Rabbi, n-ar vrea oare soţia ta să meargă s-o vadă pe femeia mea? Poţi s-o găseşti colo, sub măslinul acela strâmb, la cotitură drumului, îţi spun. Se întoarse cu hotărâre spre Iosif.

— Îţi spun că hanul e plin. Degeaba ai mai întreba la poartă.

Iosif se gândi, dar în sfârşit răspunse:

— Invitarea ta e prietenoasă. Acuma, ori va fi ori nu va fi loc pentru noi în casa asta, noi vom merge să-i vedem pe ai tăi.

Eu vreau totuşi să vorbesc cu paznicul porţii. Mă-ntorc numaidecât.

Lăsă străinului hăţul şi-şi făcu drum prin mulţime. Paznicul şedea pe un trunchi mare de cedru, înaintea porţii, îndărătul lui, o suliţă era sprijinită de zid; un câine stătea pe trunchiul de alături.

— Pacea lui Iehova să fie cu tine! zise Iosif, când ajunse lângă paznic.

— Ce mi-ai urat, de aceea să ai parte şi tu şi ai tăi cu îmbelşugare, răspunse paznicul grav, fără a se mişca din loc.

— Eu sunt din Betleem, zise Iosif în felul lui chibzuit. N-ar fi aici loc pentru...

— Nu, aici nu!

— Despre mine trebuie să fi auzit; eu sunt Iosif din Nazaret.

Aceasta e casa strămoşilor mei. Descind din neamul lui David.

Pe vorbele acestea îşi întemeia Iosif speranţa. Dacă nici ele n-aveau să producă efect, orice altă stăruinţă ar fi fost de prisos, orişicât bacşiş ar fi oferit paznicului. A fi un

urmaş din Iuda trecea drept cinste faţă de celelalte seminţii; dar a fi un urmaş din David era cea mai mare distincţie cu care se putea lăuda un evreu. Mai mult de o mie de ani trecuse de când fostul păstoraş întemeiase, ca succesor al lui Saul, o familie regească. Războaie, nenorociri, schimbări de tron, diferitele vicisitudini ale timpurilor reduseseră pe urmaşii lui, în ce priveşte starea materială, până la evreii de rând; pâinea trebuia să şi-o câştige cu muncă ordinară; totuşi, un avantaj pentru ei era sfinţenia tradiţiei: oriunde erau recunoscuţi, în Israel, erau trataţi cu respect, ba chiar cu oarecare veneraţie.

Când Iosif zicea: „Aceasta e casa strămoşilor mei” nu spunea decât purul adevăr; era cu adevărat aceeaşi casă în care gospodărise Ruth ca nevasta lui Booz; casa în care se născuse Iese şi cei zece fii ai lui, şi David, cel mai mic dintre ei; casa în care venise Samuel să caute un rege, pe care l-a şi găsit; casa pe care David a dăruit-o fiului lui Berzilai, credinciosul galaadit; casa în care Ieremia a mântuit prin rugăciune rămăşiţele poporului său ce fugea de babiloneni.

Invocarea originii sale nu rămase fără efect. Paznicul coborî de pe trunchiul de cedru, îi atinse cu mâna barba şi îi zise respectuos:

— Rabbi, eu n-aş putea să spun când s-a deschis poarta asta întâia oară spre adăpost unui călător; vor fi, desigur, mai bine de o mie de ani şi, în tot acest timp, nu se cunoaşte caz ca un om cinstit să fi fost refuzat, afară de atunci când nu mai era loc. Dacă aceasta a fost regula faţă de străini, paznicul care nu poate primi pe un urmaş al lui David trebuie să aibă un motiv temeinic. Te salut deci încă o dată şi, dacă vrei să vii cu mine, am să-ţi arăt că nu mai este în casă niciun loc liber, în nicio odaie, nici măcar pe acoperiş. Pot să te întreb când ai sosit?

— Chiar acum.

Paznicul zâmbi.

—” Străinul care vine printre voi, să vă fie ca şi unul dintre ai voştri; şi ai să-l iubeşti ca pe tine însuţi”, nu scrie oare aşa în Lege? (Moise).

Iosif tăcu.

— Dacă legea este aşa, aş putea ca să mă duc la unul care e de mai mult timp aici şi să-i zic: vezi-ţi de drum, omule, căci a venit un altul să-ţi ocupe locul?

Iosif tăcea mereu.

— Şi dacă aş vorbi aşa, cui i s-ar cuveni locul? Vezi câţi sunt care aşteaptă mai de mult; unii din ei aproape de la amiază.

— Ce sunt toţi aceşti oameni? întrebă Iosif întorcându-se spre mulţime, şi pentru ce sunt aci?

— Au venit şi ei, ca şi tine, după porunca împărătească, aşa cred. Dar aseară a mai venit o caravană din Damasc, în drum spre Arabia şi Egiptul de Jos. Oamenii şi cămilele ce vezi colo fac parte din acea caravană, Iosif nu se lăsă, ci observă:

— Dar curtea e spaţioasă.

— Da, dar e plină cu mărfuri, cu baloturi de mătase, mărfuri de băcănie şi altele.

Iosif se uită în pământ. Apoi zise cu căldură:

— Nu mi-ar păsa de mine, dar sunt cu femeia mea, şi noaptea e rece, mai rece aici sus decât în Nazaret. Nu poate să rămână sub cerul liber. Mai este poate în oraş vreun loc?

— Oamenii aceştia, arătă paznicul spre cei adunaţi înaintea porţii, au căutat peste tot în oraş şi aşa spun că toate locurile sunt ocupate.

Iar se uită Iosif în pământ, vorbindu-şi jumătate ca pentru sine:

— E atât de tânără! Dacă ar fi să o culc pe deal, asta i-ar însemna moartea.

Apoi se întoarse iar spre paznic:

— Poate că ai cunoscut pe părinţii ei, Ioachim şi Ana, care erau de naştere din Betleem şi, ca şi mine, din casa lui David.

— Da, i-am cunoscut; erau oameni buni. Pe vremea aceea eram foarte tânăr.

Acum se uită paznicul gânditor în pământ. Deodată, ridică iar capul.

— Deşi nu pot să-ţi dau loc în casă, totuşi nu vreau să te refuz, îi zise. Rabbi, ce voi putea voi face pentru tine?

Câţi sunteţi?

Iosif se gândi, apoi răspunse:

— Femeia mea şi un prieten cu familia lui din Bet-Dagon, un orăşel pe drumul la Iope; cu toţii suntem şase.

— Bine. Nu o să rămâneţi pe deal sub cerul liber! Adu-ţi oamenii aici şi grăbeşte-te; căci ştii: îndată ce soarele dispare după munte, noaptea se lasă repede, şi până atunci nu poate să mai fie mult.

— Primeşte binecuvântarea călătorului fără adăpost; va urma apoi binecuvântarea oaspetelui adăpostit.

Cu bucurie grăbi acum Iosif la Maria şi la omul din Bet-Dagon. Acesta îşi aduse apoi familia sus. Femeile se urcară pe catâri; nevasta era o matroană respectabilă, fetele, o icoană de ceea ce trebuise să fie mamă în tinereţea ei. Când se apropiară de poartă, paznicul cunoscu că aceşti oameni făceau parte din clasa mai de jos a poporului.

— Aceasta e femeia mea, despre care spuneam, zise Iosif; şi aceştia sunt prietenii noştri.

Maria ridicase vălul.

— Ochi albaştri şi păr auriu, murmură paznicul ca pentru sine, când o văzu. Aşa trebuie să fi fost tânărul rege când a venit la Saul să-l înveselească cu cântarea lui.

Luă hăţul din mâna lui Iosif şi îi zise Mariei:

— Pace ţie, fiică a lui David! Iar celorlalţi: – Pace vouă tuturor! Apoi lui Iosif: – Rabbi, urmează-mă!

Fură conduşi cu toţii pe un coridor larg, pavat cu pietre; de acolo trecură în curte. Aici, din toate părţile vedeau încăperi întunecoase, aproape ca nişte peşteri; altceva însă nu mai vedeau, decât că şi acestea erau pline până la înghesuială. Printre mărfuri şi lăzi, ajunseră la alt coridor, asemănător cu cel prin care trecuseră; acesta dă într-un loc împrejmuit, alipit de casă. Cai, cămile, asini dormitau aici, strânşi în grupuri, pe pământul gol; printre ei se vedeau oameni din cele mai diferite ţări, care şi ei dormeau sau vegheau în tăcere. Coborâră clinul, încet, căci animalele încăpăţânate care purtau femeile nu se supuneau, în sfârşit, ajunseră pe o potecă îngustă la stânca de calcar surie, care se ridica la vest, deasupra hanului.

— Mergem la peşteră, observă Iosif scurt.

Călăuza aşteptă până ce Maria ajunse lângă dânsul.

— Peştera la care mergem, îi spuse, a trebuit să ofere şi strămoşului tău, David, adăpost odinioară. El îşi aducea din vale turmele în siguranţă aici; şi după ce fu rege, venea adesea la casa veche şi aducea cu el multe vite. Ieslele mai stau şi acum aşa, ca pe vremea lui. E mai bun un pat pe solul pe care a dormit el, decât colo în curte sau la marginea drumului.

În istoria evreilor, peşterile au jucat un rol însemnat odinioară, în timpuri de asuprire. Aceştia erau evrei din Betleem, care trebuiau să fie deprinşi cu aşa ceva, căci în părţile lor erau nenumărate peşterile, mai mari sau mai mici, dintre care unele serviseră ca locuinţe de pe vremea emiţilor şi horiţilor. Nu puteau să aibă nimic contra faptului că ele serveau sau serviseră şi de staul de vite. Erau urmaşii unui popor de păstori, ale căror turme de obicei împărtăşeau locuinţe şi drumuri cu dânşii. Astăzi, încă, cortul beduinului îi adăposteşte deopotrivă caii şi copiii, obicei care datează de pe vremea lui Avraam. Deci urmară pe paznic în staul şi priviră cu curiozitate firească

încăperea. Tot ce era în legătură cu istoria lui David trebuia să aibă interes pentru ei.

Clădirea era joasă şi îngustă şi n-avea ferestre; nu ieşea decât puţin din stâncă; în faţă avea o poartă ce se învârtea pe ţâţâni puternice. Pe când unul trăgea zăvoarele de lemn, ceilalţi ajutară femeilor să coboare. Când poarta fu deschisă, paznicul le zise:

— Intraţi!

Oaspeţii intrară şi priviră în jur. Văzură îndată că această colibioară nu era decât intrarea la o peşteră naturală; aceasta putea să aibă o lungime de vreo patruzeci de urme, înălţimea de nouă sau zece, lărgimea de douăsprezece până la cincisprezece. Prin uşile deschise, lumina pătrundea şi lăsa să se vadă în mijlocul încăperii grămezi de grâne şi fân, vase de lut şi alte unelte de gospodărie. De-a lungul pereţilor, pe două părţi, erau iesle scobite în piatră şi destul de joase ca să poată servi şi oilor. De altfel, locul era ţinut curat şi, desigur, nu mai puţin comod decât odăile boltite din hanul propriu-zis.

— Intraţi, repetă călăuza. Proviziile acestea sunt pentru călători ca voi. Luaţi de-aci din ceea ce aveţi nevoie!

Apoi o întrebă pe Maria:

— Poţi să odihneşti aici?

— Acest loc e sfinţit, răspunse ea.

— Vă las deci; pace vouă tuturor.

După ce el plecă, ceilalţi se apucară să se aşeze cum se putea mai bine, în peşteră.

CAPITOLUL X

La o oră anumită din seară, zgomotul din han încetă; în acelaşi timp se ridică fiecare israelit care nu era în picioare, se întoarse cu faţa solemnă spre Ierusalim, încrucişă mâinile pe piept şi-şi spuse rugăciunea; căci era ora sfinţită, a noua, în care se aducea jertfă în templul de pe Muntele Moria, în apropierea misterioasă a lui Dumnezeu. Când rugăciunea se termină, începu iar mişuiala; fiecare se grăbea să-şi prepare o cină sau să-şi facă aşternutul.

Ceva mai târziu, se stinseră luminile; totul se cufundă în tăcere şi în somn.

Pe la miezul nopţii, strigă cineva de pe acoperiş:

— Ce lumină e asta pe cer? Sculaţi, fraţilor, sculaţi şi priviţi!

Oamenii se ridicară somnoroşi şi priviră în jur; uimirea îi cuprinse când se dezmeticiră. Mişcarea se propagă până jos în curte şi în odăile de-acolo; peste puţin, cu toţii erau în picioare şi se uitau la cer.

Iar ce vedeau era aceasta: o rază de lumină crescuse din depărtare şi părea a lumina acum pământul cu o lucire trandafirie. Apariţia se oprise peste muntele cel mai apropiat, la sud-est de oraş. Hanul era luminat aşa încât cei de pe acoperiş îşi puteau vedea lămurit faţa şi uimirea.

Mai multe minute raza rămase nemişcată pe cer. Uimirea oamenilor trecu în teamă şi frică; cei mai timizi tremurau, cei mai curajoşi vorbeau numai şoptind.

— Aţi mai văzut vreodată aşa ceva? întrebă unul din ei.

— Pare a sta drept colo, deasupra muntelui. N-aş putea spune ce este şi nici n-am mai văzut aşa ceva vreodată, răspunse altul.

— S-ar putea, oare, să se fi spart o stea şi să fi căzut în jos?

Întrebă un altul, cu vocea tremurătoare.

— Când cade o stea, se stinge.

— Ştiu eu ce este, zise unul sfătos; păstorii au văzut un leu şi au aprins foc ca să-l depărteze de turme.

Cei dimprejur oftară uşuraţi şi ziseră:

— Da, aşa este; am văzut turme păscând, azi, colo în vale.

Linişţea nu dură însă mult. Unul din mulţime strigă:

— Nu, nu! Dacă s-ar fi adunat şi-ar fi aprins toate lemnele din văi, nu puteau să dea o lumină ca aceasta!

Urmă o tăcere adâncă pe acoperiş. Numai o dată fu întreruptă:

— Fraţilor! exclamă un evreu cu înfăţişarea venerabilă; ceea ce vedem noi aicea e scară pe care a văzut-o părintele nostrum Iacob în vis. Lăudat să fie Domnul, Dumnezeul părinţilor noştri!

CAPITOLUL XI

La vreo două mile spre sud-est de Betleem este un şes, despărţit de oraş printr-un şir muntos. Apărată împotriva vânturilor de nord, valea aceasta era plantată cu pomi deşi, smochini, duzi, stejari pitici şi molifţi, pe când văgăunile vecine erau plantate cu tufişuri de măslini şi duzi; toate acestea erau acuma de mare preţ pentru oi, capre şi vaci, din care se compuneau turmele călătoare.

La capătul extrem al văii se afla, sub un perete drept de stâncă, un ţarc de oi larg, vechi de secole. Cu prilejul unui atac inamic, fusese distrus odinioară: i se smulsese acoperişul, împrejmuirea însă, mai importantă pentru păstori, rămăsese. Zidul de piatră ce împresura locul era de înălţimea unui om; totuşi, se întâmpla uneori ca o panteră sau un leu flămând să pătrundă din pustiu, cu o săritură uriaşă, în interior. Spre apărare de orice primejdie, se plantaseră înăuntru, de-a lungul zidului, garduri de mărăcini care ajunseseră la aşa o desime încât nu putea pătrunde nici măcar o vrabie pe-acolo.

În ziua ale cărei întâmplări au fost povestite în capitolul precedent urcară câţiva păstori cu animalele lor peste şesul acesta, ca să caute locuri noi de păşune; de dis-de-dimineaţă răsunau dumbrăvile iară de voci omeneşti şi izbiri de topoare, de behăit de oi şi capre, de clinchet de zurgălăi, de muget de vite şi lătrat de câini. Când soarele se plecă spre apus, îşi mânară turmele în ocol şi când noaptea se lăsă, totul era în siguranţă; la intrare aprinseră un foc şi luară o cină frugală, apoi se aşezară la odihnă sau la vorbă, pe când unul din ei trebuia să stea de pază.

Afară de paznic, erau şase. Aveau capul descoperit; părul le atârna în plete bogate; peste piept, bărbi stufoase; cojoacele le erau din piei de ied şi de miel şi le cădeau până la genunchi; braţele le aveau libere; un brâu lat le ţinea aspra îmbrăcăminte peste şolduri; în picioare aveau

sandale de cele mai simple; desagii ce-i purtau peste umărul drept conţineau de-ale mâncării şi pietre pe care le aleseseră pentru praştii; fiecare avea alăturea o cârjă, ca simbol al meseriei lor şi ca armă.

Erau păstorii Iudeei. După aparenţa exterioară, aspri şi sălbatici ca şi câinii uscăţivi de lângă ei, de la foc, în realitate aveau inima bună şi simţul drept, simplu; aceste calităţi le datorau în parte vieţii lor în natura liberă a lui Dumnezeu, dar mai ales preocupării lor constante de fiinţele neajutorate şi vrednice de iubire.

Odihneau şi vorbeau; vorba lor era numai despre turme, care pentru ei era lumea. Evenimente mari, care ridicau şi răsturnau state, pentru ei n-aveau importanţă. Auzeau uneori ce făcea Irod în cutare sau cutare oraş, cum clădea palate şi circuri (palestre) şi se deda obiceiurilor interzise. Puternica Romă avea însă obiceiul că nu aştepta ca un popor să facă apel la ea, ci căuta ea însăşi popoarele. Păstorii, trecând încet peste dealuri, cu turmele lor, sau punându-se la adăpost, adesea erau treziţi de răsunete de trâmbiţe şi, când căutau să vadă ce era, erau cohorte sau chiar câte o legiune. După ce coifurile lucitoare treceau, păstorul îşi pleca iar capul şi se gândea la farmecul ce putea să aibă o viaţă atât de deosebită de a lui.

Totuşi, aceşti oameni simpli, cu exteriorul lor aspru, îşi aveau ştiinţa şi înţelepciunea lor proprie, în fiecare zi de sâmbătă, îndeplineau spălatul ritual şi mergeau la sinagogă, unde se aşezau pe locurile din urmă. Nimeni nu săruta Thora cu mai multă ardoare, când era purtată pe dinaintea lor, nici nu asculta cu mai multă atenţie şi credinţă vie citirea din Scriptură, nici nu-şi însemna mai profund predicile ascultate cu evlavie, într-un verset al Scripturii găseau toată ştiinţa şi îndreptarul vieţii lor simple: că Domnul e singurul Dumnezeu pe care aveau să-l iubească. Aceasta era înţelepciunea lor, mai presus de înţelepciunea regilor.

Mai înainte chiar de a fi trecut prima gardă, păstorii se întinseră alăturea pe jos, pe unde stăteau, ca să doarmă.

Noaptea, ca cele mai multe nopţi de iarnă din ţinutul acesta deluros, era limpede şi răcoroasă; stele nenumărate scânteiau pe cer. Nu se simţea nicio adiere. Niciodată aerul nu păruse mai curat, iar liniştea nopţii era mai mult decât tăcere; era o linişte sfântă, ca şi când cerul s-ar fi plecat să şoptească ceva pământului.

Pe dinaintea porţii, umbla în sus şi în jos paznicul înfăşurat în manta; din când în când, dacă se nelinişte a câte un animal sau răsuna din munte lătrat de şacal, se oprea.

Cu încetul trecea timpul; în sfârşit veni miezul nopţii. Slujba îi era terminată; acum, la somnul fără vise, răsplata celor obosiţi. Se apropie de foc, dar deodată se opri; o rază de lumină îl împresura, blânda lumină de lună. Aşteptă, cu respiraţia oprită. Lumina creştea; ce era mai înainte învăluit în întuneric, acum se vedea; se vedea tot împrejur. Paznicul se înfioră; privi în sus, stelele dispăruseră; lumina venea ca dintr-o fereastră din cer pe pământ şi lucea acum orbitor. Cuprins de spaimă, strigă:

— Sculaţi, sculaţi!

Câinii săriră şi alergară urlând. Turmele se strânseră speriate. Bărbaţii se ridicară şi puseră mâna pe arme.

— Ce este? răsună ca dintr-o singură gură.

— Uitaţi-vă! exclamă paznicul. Cerul e în flăcări.

Strălucirea luminii îi orbea, aşa că-şi acoperiră ochii cu mâna. Cuprinşi de spaimă, se aruncară, leşinaţi pe jumătate, cu faţa la pământ, ca şi pregătiţi de moarte. O voce le vorbi:

— Nu vă temeţi!

Ei ascultară.

— Nu vă temeţi, căci, iată, vă vestesc vouă mare bucurie, de care să se împărtăşească poporul întreg.

Vocea suna atât de blând şi dulce de nu putea fi voce omenească şi în acelaşi timp atât de clar de fură pătrunşi cu toţii de încredere. Se ridicară în genunchi şi, cum se uitau plini de evlavie în sus, văzură în mijlocul luminii apariţia unui om în haină albă, strălucitoare; pe umeri îi luceau vârfuri de aripi îmbinate; deasupra capului, strălucea o stea în lumină liniştită ca luceafărul; mâinile le întindea spre păstori ca pentru a binecuvânta; faţa-i frumoasă ca din Rai privea în jos la ei.

Ei auziseră adesea de apariţii de îngeri şi vorbiseră despre ele în felul lor naiv; deci nu se mai îndoiau acum, ci ziceau în inimile lor: „Strălucirea Domnului e în jurul nostru şi acesta e trimisul Lui”.

Îngerul continuă:

— Căci astăzi vi s-a născut, în oraşul lui David, Mântuitorul, care e Christos, Domnul!

Tăcu iar, pe când vorbele lui pătrundeau adânc în inimile lor.

— Şi acesta să vă fie semnul, zise apoi solul ceresc; veţi găsi un copil învelit în scutece, în iesle.

Îngerul nu mai vorbi; solia-i era rostită; totuşi mai rămase câtva timp.

Deodată lumina, în mijlocul căreia părea a fi el, începu a se colora trandafiriu şi a tremura; sus, departe, apărură aripi strălucitoare şi o mulţime de figuri radioase, şi multe voci se ridicară, cântând în acelaşi timp:

„Slavă lui Dumnezeu în Ceruri şi pe pământ, între oameni pace şi bunăvoire”.

Cântecul de laudă nu răsună numai o dată, ci de mai multe ori.

Apoi solul ridică ochii, ca şi ascultând de semnul unui stăpân de sus; aripile i se mişcară şi se întinseră, încet, maiestuos; deasupra erau albe ca zăpada, în umbră, scânteiau în culori ca de sidef. Apoi îngerul se înălţă şi în

zbor uşor dispăru din vederea păstorilor; cu el dispăru şi lumina.

Mult timp încă, după ce el dispăruse, mai răsună în depărtare, încet şi tot mai încet, cântarea: „Slavă lui Dumnezeu în Ceruri şi pe pământ pace şi bunăvoire”.

Când păstorii îşi reveniră cu totul în fire, se uitară unul la altul ca deşteptaţi din vis, până ce unul dintre ei zise:

— A fost Gabriel, solul Domnului Dumnezeu către oameni.

Nimeni nu răspunse.

— Christos, Domnul, s-a născut; n-a zis el aşa?

Un altul, redobândindu-şi glasul, zise:

— Da, aşa a spus.

— Şi n-a mai spus că în oraşul lui David? Acesta nu e altul decât Betleemul nostru de colo! Şi-l vom găsi copil, înfăşurat în scutece.

— În iesle...

Cel care vorbise întâi se uită gânditor la foc. Apoi, deodată:

— În Betleem nu este decât un singur loc unde se găsesc iesle: colo, la peştera de lângă hanul vechi. Fraţilor, să mergem acolo şi să vedem ce s-a întâmplat! Preoţii şi învăţaţii îl aşteaptă de mult pe Mesia. Acuma s-a născut şi Domnul Dumnezeu ne-a dat un semn după care putem să-l recunoaştem. Să mergem şi să ne închinăm lui!

— Dar turmele?

— Domnul le va lua în paza lui. Să ne grăbim!

Se ridicară cu toţii şi părăsiră ocolul, împresurară muntele şi, prin oraş, se îndreptară spre han. La poartă, paznicul îi opri.

— Ce vreţi voi? îi întrebă.

— Am văzut şi am auzit lucruri de minune în astă-noapte, răspunseră ei.

— Ei, şi noi am văzut ceva de minune, dar de auzit n-am auzit nimic. Ce-aţi auzit voi?

— Să mergem mai întâi la peştera din împrejmuire, ca să ne asigurăm. Vino cu noi, să vezi şi tu.

— E de prisos!

— Nu! S-a născut Mesia.

— Mesia! De unde ştiţi?

— Să mergem mai întâi şi să vedem.

Omul râse dispreţuitor.

— Mesia! Şi cum aţi putea voi să-l recunoaşteţi?

— A fost născut în astă-noapte şi se află într-o iesle; aşa ni s-a vestit. Nu e decât un singur loc cu iesle în Betleem.

— Peştera?

— Da, vino cu noi!

Trecură prin curte, fără a fi observaţi, deşi mai erau acolo câţiva şi vorbeau despre lumina miraculoasă.

Uşile peşterii erau deschise; un felinar ardea înăuntru. Intrară fără să mai întrebe.

— Pace vouă! îi salută paznicul pe Iosif şi pe omul din Bet-Dagon. Iată nişte oameni aici care caută un copil, ce s-ar fi născut în astă-noapte; zic că l-ar recunoaşte după acestea: că e învelit în scutece şi e culcat într-o iesle.

Iosif era mişcat; se întoarse şi răspunse:

— Copilul e aici.

Fură conduşi la una din iesle; acolo era culcat copilul. Apropiară lumina; apoi păstorii priviră copilul cu evlavie mută; nu se vedea niciun semn deosebit; era un copil ca alţi copii nou-născuţi.

— Unde e mama? întrebă paznicul.

Una din femei luă copilul şi îl puse în braţele mamei, care odihnea alături. Cei de faţă o înconjurară.

— E Mesia, zise în sfârşit unul din păstori.

— Mesia! repetară cu toţii şi căzură în genunchi, în adorare.

Unul din ei repeta mereu:

— El este Domnul şi strălucirea lui umple cerul şi pământul.

Oamenii aceia simpli nu se îndoiau deloc; sărutară marginea hainei mamei şi se depărtară apoi cu faţa radioasă.

La han îi deşteptară pe toţi şi le povestiră ce văzuseră şi auziseră. Pe tot drumul, prin oraş şi până îndărăt la împrejmuire, cântau imnul îngerilor:

„Slavă lui Dumnezeu în Ceruri şi pe pământ oamenilor pace şi bunăvoire”.

Povestirea păstorilor se răspândi şi fu confirmată prin lumina ce fusese văzută până departe, în zilele următoare, o mare mulţime de curioşi vizită peştera; unii credeau, dar cei mai mulţi râdeau şi batjocoreau.

CAPITOLUL XII

În ziua a unsprezecea după naşterea copilului în peşteră, pe la mijlocul după-amiezii, se apropiau cei trei înţelepţi, de la Sihem la oraşul Ierusalim. După ce trecură peste pârâul Chedron, găsiră drumul mai animat; toţi cei pe care îi întâlneau se opreau şi se uitau curioşi în urma lor.

Favorizată de situaţia-i naturală, Iudeea era devreme deschisă circulaţiei. Mult pitoresc nu prezintă ţinutul, dar prin creasta de munţi, care s-a format poate prin apăsarea pustiului de la răsărit şi a mării de la apus, forma legătura comercială firească între est şi sud. De aici se trăgea bunăstarea ţării. Cu alte cuvinte: bogăţia Ierusalimului consta din vămile încasate de la mărfurile în trecere, în niciun alt oraş, ca în Ierusalim (şi, fireşte, în Roma), nu se putea vedea un amestec atât de pestriţ de oameni de toate naţiile; în niciun alt oraş un străin nu era mai puţin străin locuitorilor decât între zidurile şi în împrejurimile acestuia.

Cu toate astea, acei trei oameni provocau mirarea tuturor celor pe care îi întâlneau pe drumul spre porţile oraşului, în faţa mormintelor regilor stăteau în drum câteva femei; pe lângă ele se juca un copil; el bătea din palme, văzând cum veneau oamenii, şi striga: „Uite, uite! Uite ce zurgălăi frumoşi! Ce cămile mari!”

Zurgălăii erau de argint; cămilele, cum am văzut, erau albe şi de o mărime neobişnuită; mersul lor avea ceva distins. Podoabele şeilor mărturiseau despre pustiu şi despre o lungă călătorie, ca şi despre darea de mână a proprietarilor lor, care stăteau sub mici baldachine, întocmai cum i-am văzut la întâlnirea lor dincolo de Ghebel. Dar nu erau zurgălăii, cămilele, nici dichisul lor care provocau mirarea, atâta cât întrebarea pe care o punea cel dintâi dintre oamenii aceştia.

— Oameni buni, zise Baltazar, plecându-se de unde şedea şi adresându-se femeilor ce stăteau în faţa

mormintelor regilor, este oare Ierusalimul aproape de-aicea?

— Da, răspunse femeia la braţele căreia se refugiase copilul.

Dacă ar fi copacii aceia de pe deal mai mărunţi, aţi putea să vedeţi turnurile din piaţă.

Baltazar aruncă o privire spre grec şi spre indian, apoi zise:

— Unde este nou-născutul rege al iudeilor?

Femeile se uitară una la alta fără a înţelege.

— N-aţi auzit despre el?

— Nu.

— Spuneţi, dar, tuturor că noi am văzut steaua lui la răsărit şi că am venit să ne închinăm lui.

Prietenii călăriră acum mai departe.

Aceeaşi întrebare o puseră şi altora, dar cu acelaşi nesucces. O ceată de oameni, în drum spre peştera lui Ieremia, fu cuprinsă de atâta uimire la auzirea întrebării şi la vederea oamenilor acestora încât se întoarse şi îi urmă în oraş.

Cei trei erau atât de pătrunşi de misiunea lor încât nu mai dădeau atenţie priveliştii minunate ce li se oferea ochilor împrejur. Nu observară nici Muntele Sion cu palatele lui de marmoră, nici terasele scânteietoare ale templului de pe Moria, care era socotit printre minunile lumii, nici dealurile ce împresurau oraşul încât păreau a-l cuprinde ca într-o căldare.

Ajunseră în sfârşit la o poartă, deasupra căreia se ridica un turn înalt, astăzi s-ar numi poarta Damascului. Trei drumuri, de la Sihem, Ierihon şi Ghibeton, răspundeau aici.

Un soldat roman sta de pază.

Poporul care se luase pe urma cămilelor formă acum o mulţime ce-i împresura pe cei trei din toate părţile.

— Pace ţie! salută egipteanul adresându-se soldatului roman.

Sentinela nu răspunse.

— Noi venim din depărtări mari ca să-l vedem pe regele iudeilor. Poţi tu să ne spui unde să-l găsim?

Soldatul ridică viziera coifului şi strigă cu voce tare, pe când din dreapta intrării apăru un ofiţer:

— La o parte!

Cum mulţimea nu se grăbea să se supună, se avântă agitându-şi suliţa în aer, la dreapta şi la stânga; atunci se făcu loc liber.

— Ce vreţi voi? îl întrebă pe Baltazar în limba ţării, în aceeaşi limbă, Baltazar răspunse:

— Unde este nou-născutul rege al iudeilor?

— Irod? întrebă mirat ofiţerul.

— Irod e rege din graţia împăratului; nu, nu Irod.

— Alt rege al iudeilor nu este.

— Dar noi am văzut steaua lui şi am venit ca să ne închinăm lui.

Romanul rămase mirat.

— Plecaţi de-aici, le zise, în sfârşit. Plecaţi! Eu nu sunt evreu; întrebaţi-i pe învăţaţii din templu sau pe Annas, preotul, sau şi mai bine pe Irod el însuşi. Dacă afară de el mai e şi un alt rege al iudeilor, va şti el să-l găsească.

Făcu acum loc străinilor, şi aceştia intrară pe poartă. La începutul străzii înguste, Baltazar îşi opri animalul şi zise prietenilor săi:

— Scopul prezenţei noastre aici e acum destul de cunoscut.

Până la miezul nopţii întreg oraşul va fi aflat despre noi şi misiunea noastră. Să căutăm acuma hanul.

CAPITOLUL XIII

În seara aceea, mai multe femei erau ocupate cu spălatul, pe treapta de sus a scărilor ce duc la Lacul Siloam. Fiecare îngenunchea înaintea unui vas mare de lut. O fată care sta la capătul de jos a scărilor le aducea apă şi cânta în vreme ce umplea ulciorul. Cântecul era vesel şi le uşura, desigur, munca. Din când în când se lăsau pe călcâie şi priveau la munţii dimprejur. Pe când îi dădeau zor cu spălatul, veniră alte două femei, fiecare cu câte un ulcior gol pe umăr.

— Pace vouă! salută una din ele.

Celelalte se opriră din lucru, se ridicară, îşi şterseră mâinile şi răspunseră la salutare.

— Se lasă în curând noaptea, e timpul de oprire.

— Munca n-are sfârşit niciodată, zise una.

— Totuşi, trebuie să dăm timp şi odihnei şi să mai...

— Să mai ascultăm ce se întâmplă în lume, întrerupse alta.

— Ce ştiţi nou?

— Cum? N-aţi auzit?

— Nu.

— Se zice că s-a născut Mesia, urmă cu povestirea purtătoarea noutăţilor.

O vie curiozitate se oglindea pe feţele femeilor; repede puseră ulcioarele jos şi se aşezară pe ele ca pe scaune.

— Cum? Mesia? exclamară toate.

— Aşa se spune.

— Cine spune?

— Toţi; nu se vorbeşte decât despre asta.

— Şi crede cineva?

— Azi după-amiază au venit trei oameni peste pârâul Chedron, pe drumul de la Sihem încoace, răspunse cea care povestea; fiecare din ei era călare pe câte o minunată

cămilă albă, aşa de mari cum nu s-au mai văzut încă în Ierusalim.

Femeile rămaseră cu gura căscată şi ochii larg deschişi.

— Erau desigur oameni distinşi şi bogaţi, urmă povestitoarea; căci stăteau sub baldachine de mătase; cataramele şeilor erau de aur; de asemenea şi galoanele frânelor; zurgălăii erau de argint şi dădeau un sunet plăcut. Pe ei nu-i cunoştea nimeni; păreau a fi venit de la marginea pământului. Numai unul din ei vorbea şi pe toţi pe care-i întâlnea, chiar şi femei sau copii, îi întreba: „Unde e nou-născutul rege al iudeilor?” Nimeni nu le răspundea, nimeni nu pricepea ce voia să zică. Şi aşa au mers mai departe, spunând că ei au văzut steaua lui la răsărit şi au venit să i se închine. Au întrebat şi pe romanul de la poartă, iar acesta, neştiutor ca şi poporul de rând, i-a îndreptat la Irod.

— Şi unde sunt acum?

— La han. Sute s-au dus să-i vadă, sute merg mereu acolo.

— Dar cine sunt ei?

— Asta n-o ştie nimeni. Se zice c-ar fi persani, filosofi care vorbesc cu stelele. Poate profeţi ca Ilie şi Ieremia.

— Ce vor ei să înţeleagă zicând „regele iudeilor”?

— Vor să spună despre Mesia, care s-a născut acum.

Una din femei râse şi-şi văzu de lucru, zicând:

— Ei, dacă-l voi vedea, am să cred şi eu.

Alta zise:

— Şi eu, când se vor scula morţii din morminte, am să cred.

A treia adăugă, liniştit:

— E veche făgăduinţa; mie mi-ar fi de-ajuns dacă l-aş vedea vindecând un singur lepros.

Astfel stătură vorbind, până ce noaptea se lăsă şi frigul le alungă acasă.

În aceeaşi seară, numai ceva mai târziu, pe la întâiul rond de gardă, era în palatul de pe Sion o adunare de vreo cincizeci de bărbaţi, care erau convocaţi numai la porunca lui Irod şi numai atunci când se cerea o decizie asupra vreunei probleme grave de drept evreiesc sau când el voia să i se dea o lămurire din istoria evreilor. Era, cu alte cuvinte, o adunare de învăţaţi, jurişti, înalţi preoţi ai diferitelor secte religioase. Printre ei erau şi căpeteniile saducheilor, apoi disputanţi farisei, filosofi stoici ai evreilor democraţi, cu felul lor liniştit şi blând de a vorbi.

Încăperea în care se ţinea şedinţa era într-una din curţile interioare ale palatului; era foarte încăpătoare şi orânduită după felul roman. Pardoseala era din plăci de marmură; pereţii, fără ferestre, erau împodobiţi cu fresce pictate pe fond galben ca şofranul; în mijlocul sălii era un divan în formă de potcoavă, cu perini galbene pe el; la îndoitura divanului era un scaun mare, cu trei picioare, incrustat în chip ciudat cu aur şi argint; deasupră-i atârna din tavan un candelabru cu şapte braţe şi, de fiecare, câte o lampă aprinsă. Divanul şi candelabrul erau lucrate în pur stil evreiesc.

Oamenii stăteau pe canapea după moda orientală; îmbrăcămintea lor avea aceeaşi tăietură, însă culori diferite. Cei mai mulţi erau în vârstă înaintată; bărbi lungi le acopereau pieptul; atitudinea lor era severă, demnă, patriarhală.

Era o şedinţă a Marelui Consiliu.

Omul care stătea înaintea trepiedului, în locul ce s-ar fi putut numi capul divanului, era evident preşedintele adunării. De-a dreapta, de-a stânga şi înaintea lui stăteau ceilalţi sfetnici. Apariţia lui trebuia să atragă atenţia oricui. Corpul său, care de la natură se vedea a fi fost înalt şi puternic, acum era gârbov şi uscat de părea un schelet; o haină albă îi atârna în cute largi de pe umeri. Mâinile, acoperite pe jumătate de mâneci de mătase cu dungi roşii

şi albe, le ţinea încrucişate pe genunchi. Când vorbea, ridica uneori puţin mâna dreaptă şi întindea degetul arătător tremurând; părea incapabil să facă o altă mişcare. Capul totuşi dovedea încă vioiciunea inteligenţei. Era chel şi numai puţini peri albi îl împresurau. Tâmplele îi erau scobite ca nişte peşteri din care ieşea fruntea, boltită neregulat; ochii-i erau obosiţi şi tulburi; nasul turtit; partea de jos a feţei era acoperită de o barbă lungă, stufoasă, care-i dădea un aspect venerabil.

Acesta era Hilel, babilonianul. Şirul profeţilor se stinsese de mult în Israel; în locul lor se ivise o ceată de învăţaţi, dintre care îi întrecea pe toţi cu ştiinţa lui un bărbat: Hilel, profet în toate, afară de iluminarea interioară. La vârsta de o sută patru ani era încă preşedinte al înaltului Consiliu. Pe masa dinaintea lui era desfăcut un sul de pergament scris cu literă ebraică, îndărătul lui stătea un băiat în haină bogată, aşteptând.

Discuţia fusese vie; în momentul acesta părea a se fi ajuns la o hotărâre. Cu toţii stăteau liniştiţi. Hilel, fără a se mişca, chemă băiatul. Acesta se apropie respectuos.

— Du-te şi vesteşte regelui că suntem gata să-i dăm răspuns.

Băiatul se depărtă în grabă.

Peste puţin, intrară doi soldaţi şi se postară de-a dreapta şi de-a stânga uşii. După ei veni încet un personaj remarcabil că aparenţă: un bătrân în haină de purpură; în jurul corpului avea o cingătoare de aur moale; încălţămintea îi scânteia de pietre preţioase; pe cap purta o diademă în filigran. De cingătoare, în loc de sigiliu, atârna un pumnal. Şchiopăta, mergând, şi se sprijinea pe o cârjă. Fără a privi în lături, înaintă până la divan; ca şi când abia acum ar fi observat pe cei întruniţi acolo, se înălţă şi privi cu mândrie în jurul lui; atât de întunecată, bănuitoare, ameninţătoare îi era privirea pe care o aruncă celor de faţă,

încât părea că acela pe care-l căuta era duşmanul său de moarte.

Era Irod cel Mare; istovit de boli, apăsat de crime grele, înzestrat cu minunate daruri ale minţii, un vrednic tovarăş al cezarilor, îşi păzea şi acum, la vârsta de şaizeci şi şapte de ani, tronul cu zel atent, putere despotică şi cruzime neîndurată.

O mişcare generală trecu prin adunare; cei mai bătrâni ieşeau înainte spre salut, plecându-se; alţii, care ştiau să preţuiască mai mult favoarea curţii, se ridicară de pe scaune, plecară genunchii şi duseră mâinile la barbă sau la piept.

După ce Irod privi de jur împrejur, înaintă până la trepied în faţa venerabilului Hilel, care întâmpină privirile-i reci cu o înclinare din cap şi o uşoară ridicare a mâinilor.

— Răspunsul! zise regele, scurt şi poruncitor către Hilel; apoi se sprijini cu amândouă mâinile de cârje. Răspunsul!

Ochii bătrânului venerabil luciră cu blândeţe; ridică fruntea, se uită drept în faţa regelui şi răspunse, în atenţia încordată a celor de faţă:

— Pacea Dumnezeului lui Avraam, Isaac şi Iacob să fie cu tine, o, rege!

Vorbele-i sunau solemn că o rugăciune; apoi urmă, cu intonarea obişnuită:

— Ai cerut să afli de la noi unde să se fi născut Mesia?

Regele afirmă, în vreme ce privirea-i întunecată era aţintită asupra lui Hilel:

— Aşa a fost întrebarea.

— Ei bine, o, rege! În numele meu şi în numele fraţilor mei de-aici, care cred că şi mine, îţi spun: în Betleem, în Iudeea.

Hilel se uită pe sulul de pergament de pe trepied, arătă un loc, cu degetul tremurător, şi urmă:

— În Betleem, în Iudeea; căci aşa au scris profeţii: „Iar tu, Betleem, din ţara Iudeea, nu eşti nicidecum cel mai neînsemnat dintre oraşele princiare ale lui Iuda; căci din sânul tău se va naşte acel principe care are să domnească peste poporul meu”.

Irod rămase uimit; se uită gânditor la pergament. Cei de faţă abia cutezau să respire; tăceau, ca şi Irod. În sfârşit, se întoarse şi părăsi sala.

— Fraţilor, zise Hilel. Audienţa e terminată.

Cei de faţă se ridicară şi se depărtară în grupuri.

— Simeoane! zise iar Hilel.

Un om, în vârstă de vreo cincizeci de ani, dar în deplină putere trupească, răspunse la chemare.

— Ia pergamentul sfânt, fiul meu, şi înfăşoară-l la loc cu îngrijire.

Ordinul fu executat.

— Acum dă-mi braţul tău şi condu-mă la lectică.

Puternicul om dădu braţul bătrânului şi ieşiră încet pe uşă.

Astfel părăsiră sala consiliului celebrul învăţat şi fiul său, Simeon, care avea să fie moştenitor al slujbei şi învăţăturii sale.

În aceeaşi seară, dar ceva şi mai târziu, cei trei înţelepţi călători se aşezară la odihnă într-una din camerele hanului. Ţinând capul pe pietre, puteau vedea bolta cerului prin deschizătura uşii; şi, cum se uitau la stelele scânteietoare, se gândeau la ce revelaţie aveau să mai aibă. În sfârşit, erau în Ierusalim; la porţile cetăţii întrebaseră despre cel pe care-l căutau. Au dat mărturie că ştiau de naşterea lui; le mai rămânea să-l găsească şi aici îşi puneau toată încrederea în spirit. Dar cine aşteaptă un glas de la Dumnezeu sau un semn din cer nu poate găsi somn.

Pe când stăteau stăpâniţi de gândurile acestea, trecu un om pe la intrare, întunecând lumina înăuntru.

— Sculaţi! le zise. Vă aduc o solie care nu suferă amânare.

Ei se ridicară.

— Solie? De la cine? întrebă egipteanul.

— De la regele Irod.

Cei trei simţiră un fior trecându-le prin corp.

— Nu eşti tu paznicul hanului? întrebă apoi Baltazar.

— Da, acela sunt.

— Ce doreşte de la noi regele?

— Solul lui e aici afară; are să vă spună.

— Spune-i să aştepte; vom veni numaidecât.

— Aveai dreptate, frate, zise grecul după ce paznicul plecă, întrebările pe care le-am adresat oamenilor de pe stradă şi celor de pază la poartă au făcut să fim repede cunoscuţi. Să ne grăbim! Eu nu mai am răbdare.

Se ridicară, îşi legară sandalele, îşi luară mantalele pe umeri şi ieşiră.

— Vă salut, vă urez pace şi vă rog să mă iertaţi, dacă vă supăr. Stăpânul meu, regele, m-a trimis să vă invit să veniţi la palat, unde vrea să vă vorbească singur.

Astfel îşi îndeplini solul însărcinarea.

O lampă ardea la intrare; la lumina ei, se uitară unul la altul şi cunoscură că spiritul venise deasupra lor. Apoi egipteanul se apropie de paznic şi-i zise încet, ca să nu-l audă şi ceilalţi:

— Tu ştii unde sunt lucrurile noastre în curte şi unde odihnesc cămilele noastre. Cât timp vom lipsi, pregăteşte totul pentru plecare încât, la întoarcerea noastră, de va trebui, să ne putem lua numaidecât drumul înapoi.

— Mergeţi fără nicio grijă şi încredeţi-vă în mine, răspunse paznicul.

— Voinţa regelui e voinţa noastră, îi zise Baltazar; te vom urma.

Străzile oraşului sfânt erau pe atunci tot atât de înguste ca şi astăzi, numai că nu atât de bolovănoase şi

murdare; căci Irod nu se mulţumea cu înfrumuseţarea oraşului, el cerea şi curăţenie şi ordine.

Cei trei oameni urmau în tăcere pe călăuza lor. Urcând pe un drum slab luminat de lucirea stelelor, ajunseră în sfârşit la o poartă. La lumina a două focuri de cărbuni, ce ardeau înaintea porţii, puteau să vadă contururile unei clădiri şi câteva sentinele ce stăteau nemişcate, sprijinite pe arme. Fără a fi opriţi, trecură pragul. Apoi fură conduşi printr-un întreg labirint de coridoare şi hale, adesea neluminate, prin curţi şi odăi, pe trepte apoi, până la un turn de-o înălţime considerabilă.

Deodată călăuza se opri, arătă spre o uşă deschisă şi le zise:

— Intraţi; aici e regele.

Încăperea în care intrară era plină de aerul încărcat de miresme; mobilierul întreg dovedea iubire de lux. În mijloc era întins un covor greu, pe care stătea un tron. Vizitatorii abia avură timpul să arunce o privire în jurul lor, asupra otomanelor şi canapelelor luxoase, ţesute în fir, vaze şi instrumente muzicale, candelabre de aur ce străluceau în propria lor lumină, picturile de pe pereţi, în stilul exuberant grecesc, de la care orice fariseu şi-ar fi întors ochii cu oroare. Atenţia lor era îndreptată întreagă spre Irod, care sta pe tron, ca să-i primească pe străini, în acelaşi costum pe care îl purtase şi la şedinţa înaltului Sfat.

Ei se apropiară până la marginea covorului şi făcură apoi o închinăciune până la pământ. Regele sună. Un servitor veni şi aşeză trei scaune înaintea tronului.

— Şedeţi, le zise graţios suveranul.

După ce ei luară loc, el urmă:

— De la poarta din nord mi s-a anunţat azi după-amiază sosirea a trei străini, cu călării şi echipări ciudate, părând a veni din ţări depărtate. Voi sunteţi aceia?

La un semn al grecului şi al indianului, luă cuvântul egipteanul şi răspunse, cu adâncă plecăciune:

— Dacă am fi alţii decât aceia care suntem, atunci puternicul Irod, a cărui glorie e că tămâia pentru toată lumea, n-ar fi trimis să ne cheme. Nu putem să ne îndoim că noi suntem acei străini.

O mişcare a mâinii regelui arătă că aceste vorbe îl mulţumiră.

— Cine sunteţi voi şi de unde veniţi? întrebă el mai departe şi adăugă: – Fiecare să vorbească pentru sine.

Unul după altul îi raportară de unde erau de naştere şi pe ce cale veniseră până la Ierusalim.

Dezamăgit oarecum, Irod cercetă mai departe:

— Ce întrebare aţi pus ofiţerului de gardă la poartă?

— L-am întrebat: unde e nou-născutul rege al iudeilor?

— Înţeleg acum agitaţia poporului. Mă impresionaţi şi pe mine. Mai există aşadar şi un alt rege al iudeilor?

Neînfricoşat răspunse egipteanul:

— Da; s-a născut acum.

O încreţitură dureroasă trecu peste faţa întunecată a domnitorului, ca de o amintire îngrozitoare.

— Nu mie mi s-a născut! exclamă.

Poate îi pluteau înaintea minţii umbrele acuzatoare ale copiilor omorâţi. Se reculese şi zise liniştit:

— Unde e nou-născutul rege?

— Aceasta e, o, rege! Ceea ce întrebăm şi noi.

— Mă uimiţi! Îmi veniţi cu o problemă mai grea decât toate cele ale lui Solomon! Cum vedeţi, eu sunt într-o vârstă când curiozitatea e neînfrântă ca şi în copilărie; e o cruzime să vă jucaţi cu ea. Povestiţi mai departe şi am să vă onorez aşa cum se onorează regii pe sine. Spuneţi-mi tot ce ştiţi despre nou-născut şi eu vă voi ajuta să-l căutaţi. Iar după cel vom fi găsit, voi face ceea ce veţi dori. Am să-l aduc la Ierusalim şi să-l educ ca rege; îmi voi folosi influenţa la împărat, ca să i se dea onoruri şi situaţii înalte. Gelozie între noi n-are să fie, vă jur. Spuneţi-mi, însă, mai

întâi, cum aţi putut voi, pe care mări şi pustiuri vă despărţeau, să auziţi în acelaşi timp despre el?

— Am să ţi-o spun cu adevărat, o, rege!

— Vorbeşte! ordonă Irod.

Baltazar se ridică şi zise solemn:

— Există un Dumnezeu atotputernic.

Irod tresări.

— El ne-a poruncit să venim aici şi ne-a promis că-l vom găsi pe Mântuitorul lumii, că-l vom vedea, vom putea să ne închinăm lui şi să dăm mărturie despre venirea lui. Ca semn din cer, ni s-a arătat fiecăruia dintre noi o stea. Duhul lui era cu noi. O, rege, duhul lui este acum cu noi!

Cei trei erau adânc mişcaţi; grecul se stăpânea cu greu să nu exclame. Irod privea pătrunzător de la unul la altul; era şi mai nemulţumit şi mai bănuitor decât mai înainte.

— Vă bateţi joc de mine, le zise; sau, dacă nu, atunci spuneţi-mi mai mult. Ce va avea să urmeze după sosirea noului rege?

— Mântuirea omenirii.

— Mântuire de ce?

— De păcatele ei.

— Şi prin ce mijloc?

— Prin puterea lui Dumnezeu; prin credinţă, iubire şi fapte bune.

— Atunci...

Irod se opri; din ochi nu i se puteau citi sentimentele cel munceau, pe când urmă:

— Atunci voi sunteţi vestitorii lui Mesia. Asta e tot?

Baltazar se plecă adânc.

— Suntem slugile tale, o, rege!

Regele sună şi apăru servitorul.

— Adu darurile! îi zise suveranul.

Servitorul ieşi şi peste puţin se reîntoarse, îngenunche înaintea oaspeţilor şi înmână fiecăruia câte o

manta, în culoare stacojie cu albastru, şi cu o cingătoare ţesută cu aur.

Ei primiră darurile onorifice în felul oriental, cu mulţumiri şi plecăciuni.

— Încă o vorbă! zise Irod după ce toate formalităţile fură terminate. Voi i-aţi spus ofiţerului de la poartă, şi mi-aţi repetat şi mie, ceva despre o stea, pe care aţi văzut-o la răsărit.

— Da, zise Baltazar, era steaua lui, steaua nou-născutului.

— Când s-a arătat?

— Când ni s-a poruncit să venim aici.

Irod se ridică, semn că audienţa era terminată. Se coborî de pe tron, veni înaintea lor şi le zise prea graţios:

— Dacă voi, bărbaţi luminaţi, sunteţi cu adevărat vestitorii nou-născutului Mesia, după cum nu mă îndoiesc, să ştiţi, dar, că în astă-seară i-am întrebat pe cei mai învăţaţi dintre învăţaţii evrei şi cu toţii mi-au spus că trebuie să fie născut în Betleem, în Iudeea. Vă spun deci, duceţi-vă acolo şi căutaţi copilul; iar dacă-l veţi găsi, să-mi daţi de veste, ca să mă duc şi eu să mă închin lui. Nimic n-are să vă stea în drum, pace vouă!

Şi, înfăşurându-se în manta, părăsi odaia. Veni numaidecât călăuza, îi conduse jos în stradă şi de acolo la han. La poartă, grecul zise, emoţionat:

— Fraţilor, să mergem la Betleem, cum ne-a spus regele.

— Da, zise indianul, spiritul mă îndeamnă.

— Fie! afirmă cu tărie Baltazar; cămilele stau gata.

Îl dăruiră pe paznicul porţii, se urcară în şa, întrebară de drumul spre poarta Iope şi plecară. Uşile grele ale porţii se deschiseră înaintea lor şi astfel ieşiră în şes.

Pe acelaşi drum pe care cu puţin mai înainte veniseră Maria şi Iosif sosiră în câmpul de la Refaim; atunci apăru pe cer o lumină, la început nesigură şi slabă. Inima le bătea

mai cu putere. Lumina spori repede pe cer; de strălucirea ei orbitoare trebuiră să închidă ochii. Când îi deschiseră, văzură iar steaua; era ca oricare altă stea, dar nu stătea sus, pe cer, ci jos de tot şi înainta încet în faţa lor. Ei împreunară mâinile şi, covârşiţi de bucurie, exclamară:

— Dumnezeu e cu noi! Dumnezeu e cu noi!

Astfel repetară tot drumul, până ce steaua se ridică din vale dincolo de Mar Elie şi se opri deasupra unei case ce se ridica pe coasta dealului, în apropierea oraşului.

CAPITOLUL XIV

Tocmai începea al treilea rond de pază; la răsărit de Betleem începeau să mijească zorile peste munţi, dar aşa de încet încât în vale era încă noapte.

Paznicul de pe acoperişul hanului asculta, pătruns de frig, să audă primele sunete ale vieţii renăscânde, când o lumină răsări deasupra muntelui şi se apropie de casă. Crezu mai întâi că e o faclă în mâna vreunui călător nocturn; apoi i se păru că vede un meteor; strălucirea luminii creştea însă din ce în ce, până ce văzu că era o stea. Înspăimântat, strigă, deşteptând pe toţi cei care dormeau la han; alergară pe acoperiş.

Apariţia se apropia mereu; stâncile, copacii şi drumurile erau luminate ca de lumină de fulger; lucirea deveni atât de orbitoare încât trebuiau ferite privirile. Cei mai fricoşi căzură în genunchi, îşi acoperiră faţa şi se rugau; cei mai curajoşi se chirciră la pământ şi, din când în când, căutau să arunce priviri furişate spre lumină, în curând o mare strălucire se răspândi peste toată împrejurimea şi peste han. Cine mai îndrăznea să privească la stea o vedea drept deasupra casei dinaintea peşterei în care se născuse copilul.

Când lumina strălucea mai tare, ajunseră înţelepţii la han; înaintea porţii, coborâră de pe cămile şi cerură cu voce tare să fie lăsaţi să intre. Abia după câtva timp paznicul se reculese din spaima lui într-atâta încât putu răspunde la chemarea lor; coborî, trase zăvoarele şi le deschise. Cămilele apăreau fantastice în lumina minunată.

— Nu e acesta Betleem din Iudeea? îl întrebară.

Veniră mai mulţi şi paznicul prinse iar curaj.

— Nu; acesta e numai hanul, le răspunse el; oraşul e mai departe, încolo.

— Nu se află aci un copil nou-născut?

Cei dimprejur se uitară miraţi unul la altul; unii răspunseră:

— Da, da!

— Să ne conduceţi la el, zise grecul nerăbdător.

— Să ne conduceţi la el, repetă şi Baltazar, cel altminteri atât de grav şi serios. Căci noi am văzut steaua lui, aceea care stă acolo, deasupra casei, şi am venit ca să ne închinăm lui.

Indianul împreună mâinile şi exclamă:

— Cu adevărat, viu e Dumnezeu! Grăbiţi, grăbiţi! Mântuitorul e găsit. Binecuvântaţi, binecuvântaţi suntem în faţa tuturora!

Oameni de pe acoperiş se coborâră şi-i urmară pe străini, care acum fură conduşi peste curte în împrejmuire; cum însă vedeau mereu plutind steaua deasupra peşterii, deşi mai puţin strălucitoare, unii din ei se întoarseră speriaţi; cei mai mulţi merseră mai departe.

Când străinii se apropiară de casă, steaua se ridică; când ajunseră la uşă, ea începu să pălească deasupra lor; când intrară, dispăru. Pentru toţi care erau martori la acest spectacol, era sigur că între stea şi străinii aceştia se găsea o legătură neîndoielnică. De îndată ce se deschise uşa, se înghesuiră înăuntru.

Încăperea în care intrară era întru atâta luminată de un felinar încât străinii să poată vedea mama şi copilul, care sta treaz în braţele ei.

— Acesta e copilul tău? o întrebă Baltazar pe Maria.

Iar dânsa, care ţinea şi cumpănea în inima ei tot ce privea copilul, îl puse în lumină şi zise:

— Acesta este fiul meu.

Iar ei căzură la pământ şi se închinară lui.

Cum vedeau, copilul semăna cu oricare alt copil; capul nu i-l împodobea nicio aureolă, nici vreo coroană pământeană; buzele nu i se deschideau spre vorbire; deşi el auzea, desigur, exclamările şi închinăciunile, nu dădea

semne de înţelegere, ci, ca şi copiii mici, privea mai mult spre lumină decât spre ei.

După câtva timp se ridicară şi se duseră la cămilele lor; apoi se întoarseră cu daruri, aur, smirnă şi tămâie, şi le depuseră la picioarele copilului, rostind cu evlavie rugăciuni.

Aşadar acesta era Mântuitorul, pe care veniseră din depărtări să-l caute! Şi se închinau lui, fără nicio îndoială în inimile lor.

Pentru ce?

Credinţa lor se întemeia pe semnul ce li se trimisese. Făgăduinţa aceasta le ajungea. Erau puţini aceia care văzuseră semnele şi auziseră făgăduinţa: mama şi Iosif, păstorii şi cei trei înţelepţi, şi toţi credeau în acelaşi chip.

Priveşte însă în viitor, cititorule! Va veni un timp când toate semnele şi revelările vor purcede de la Fiu! Fericiţi, atunci, aceia care vor crede într-însul!

Să aşteptăm timpurile acelea.

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL I

Trecem peste următorii douăzeci şi unu de ani, o epocă de lupte violente de partid şi de agitaţii politice în Ierusalim, agitaţii care cu timpul au dus la război între romani şi iudei, şi ne transpunem la începutul administraţiei lui Valerius Gratus, al patrulea guvernator imperial sau prefect al Iudeei. În răstimp se întâmplaseră multe schimbări în ţară; niciuna însă cu atâtea urmări ca cea a administraţiei politice. Irod cel Mare murise în anul ce urmase după naşterea copilului, şi anume într-un chip atât de mizerabil încât lumea creştină spunea, nu fără dreptate, că îl ajunsese mânia lui Dumnezeu. Ca toţi domnitorii care nu se gândesc decât la întărirea puterii lor, visa să lase moştenire coroana şi regatul, să întemeieze o dinastie. În acest scop, dispuse prin testament ca ţara să fie împărţită între cei trei fii ai săi, Antipa, Filip şi Arhelau; acesta din urmă însă să moştenească titlul de rege. Testamentul trebuia supus, fireşte, împăratului August. Acesta aprobă totul, cu o singură excepţie: titlul de rege n-are să-i fie recunoscut lui Arhelau, până ce el nu va da dovezi de destoinicie şi de sentimente leale; fu numit totuşi etnarh, în care calitate a domnit nouă ani, dar apoi, pentru rea administrare şi neputinţă de a reprima elementele tulburătoare ce prindeau tot mai mult teren în ţara lui, fu trimis în exil în Galia.

Împăratul nu se mulţumi cu demiterea lui Arhelau. Ofensă în toate chipurile mândria naţională a iudeilor, prefăcu Iudeea în provincie romană şi o alătură prefecturii Siria. Nu mai era un rege care guverna, ci un funcţionar inferior, numit procurator, care coresponda cu curtea imperială de la Roma prin mijlocirea legatului sirian din Antiohia. Această umilire fu şi mai mult accentuată,

ordonându-se ca procuratorul să nu aibă dreptul a rezida la Ierusalim. Reşedinţa guvernului fu hotărâtă la Cezareea. Mai multă amărăciune le pricinuia iudeilor faptul că dispreţuita Samaria fu unită cu Iudeea într-una şi aceeaşi provincie. Un fariseu mândru trebuia să se simtă foarte micşorat şi ofensat, văzându-se pus în acelaşi rând cu samaritenii.

Cu toate aceste umiliri, le rămânea iudeilor o consolare: marele preot locuia în palatul irodian din piaţă şi exercita cel puţin o aparenţă de suveranitate. Ce era aceasta în realitate, e uşor de închipuit. Dispunerea de viaţă şi moarte era rezervată procuratorului. Judecăţile se rosteau în numele Romei şi după legile romane. Afară de aceasta, în palatul regal rezidau perceptorii imperiali, cu armata lor de slujbaşi, denunţători şi spioni. Totuşi, în visele lor de libertate şi neatârnare, iudeii simţeau o satisfacţie în faptul că cel mai înalt slujbaş în palat era un evreu. Prezenţa lui acolo le ajungea ca să-şi amintească de făgăduinţa profeţilor, de legământul lui Iehova cu poporul său şi de timpurile când, prin fiii lui Aaron, domnea peste cele douăsprezece seminţii; era pentru dânşii semn sigur că Iehova nu-i părăsise.

Cu acest chip îşi hrăneau speranţele şi aşteptau cu răbdare să vină leul din seminţia lui Iuda şi să domnească peste Israel.

Trecuseră mai bine de optzeci de ani de când Iudeea era provincie romană; stăpânitorii romani ar fi avut vreme destulă ca să cunoască particularităţile poporului evreu, timp destul ca cel puţin să ajungă la convingerea că poporul acesta era uşor de guvernat, cu condiţia să i se respecte religia. Predecesorii lui Gratus se şi feriseră de orice amestec în obiceiurile religioase ale supuşilor lor. Acesta din urmă însă luă o altă cale; cum veni la putere, mai întâi îl destitui pe marele preot Annah, în locul căruia puse pe Ismael, fiul lui Fabus.

Fie că Gratus împlinea cu aceasta o dorinţă a lui August, fie că mergea după propria lui socotinţă, în curând se văzu nechibzuirea măsurii.

În vremea aceea erau în Iudeea un partid al fruntaşilor şi un partid al poporului. După moartea lui Irod, se uniră amândouă împotriva lui Arhelau şi-l combătură şi-l urmăriră împreună, de la templu la palat, de la Ierusalim la Roma, când cu viclenie şi intrigi, şi uneori şi cu armele în mână. Mai mult de o dată răsunară sfintele clădiri de pe Muntele Moria de zgomotul de arme şi strigăte de război, în cele din urmă, Arhelau trebui să plece în exil.

Dar nici în decursul acestor lupte contra unui adversar comun, cele două partide nu-şi pierduseră din vedere scopurile lor distincte. Fruntaşii îl urau pe marele preot Ioazar; partidul poporului ţinea la el. Când Arhelau, cel destinat de Irod ca succesor, căzu, Ioazar îi împărtăşi soarta; în locul lui, fruntaşii aleseră ca mare preot pe Annah, fiul lui Seth. Cu acest chip, duşmănia dintre cele două partide se înăspri şi mai mult.

În decursul luptei împotriva nenorocitului etnarh, fruntaşii găsiseră cu cale să se ataşeze de Roma. Deoarece regatul lui Arhelau nu fusese recunoscut, trebuia să se instituie o altă formă de guvern; pe aceasta o recunoscură şi de aceea favorizară transformarea Iudeei în provincie romană. Prin aceasta însă dădeau arme noi adversarilor; şi când se încorporă şi Samaria în noua provincie, fruntaşii scăzură în număr, devenind o minoritate, care nu-şi mai găsea sprijinul decât la curtea imperială din Roma şi în averile ce posedă. Cu toate acestea, reuşiseră să se menţină cincisprezece ani, adică până la venirea lui Valerius Gratus, atât în templu cât şi în palat.

Annah, favoritul partidului său, îşi întrebuinţase puterea credincios în interesul protectorului său imperial. O garnizoană romană ţinea ocupată cetatea Antonia; înaintea porţilor palatului stăteau sentinele romane; un judecător

roman împărţea dreptatea civilă şi penală; impozite romane, care se executau cu mare străşnicie, apăsau pe orăşean şi sătean; poporul era chinuit în mii de feluri. Annah se pricepuse totuşi să-l menţină în linişte aparentă. Roma n-avea alt prieten mai sincer; pierderea lui fu numaidecât simţită. După ce îşi predase slujba şi însemnele ei nou-numitului mare preot Ismael, se duse la sala de sfat a partidului poporului şi deveni şeful unui partid nou.

Gratus, părăsit de toate partidele, ajunse curând în situaţie dificilă. Focul nemulţumirilor, care timp de cincisprezece ani mocnise numai, sub cenuşă, începu să izbucnească în flăcări vii. La câteva săptămâni după ridicarea lui Ismael la rangul de mare preot, romanul crezu cu cale să-i facă o vizită la Ierusalim.

Garda ostaşilor lui fu primită cu strigăte şi şuierături când intră pe poartă de la nord în oraş. Curând avea să se vadă scopul adevărat al vizitei. Soldaţii îşi îndreptară marşul spre cetatea Antonia şi rămaseră acolo. O cohortă întreagă venea să întărească astfel garnizoana de până atunci; acum li se putea impune evreilor jugul cel mai greu. Procuratorul avea puterea să dea straşnică pildă tuturor celor ce ar fi îndrăznit să se răzvrătească împotriva acelui jug.

CAPITOLUL II

Să ne transpunem într-una din grădinile palatului de pe Sion. Era pe la amiaza unei zile calde de iulie. Grădina era împresurată de clădiri, dintre care mai multe aveau câte două caturi, cu verande şi galerii deasupra caturilor de sus. În alte locuri erau hale joase, de stâlpi, prin care vântul avea acces liber, în acelaşi timp însă ofereau priviri asupra altor părţi ale casei, ale cărei întindere şi frumuseţe reieşeau astfel şi mai mult. Plantaţia grădinii nu era mai puţin plăcută. Pajişti alternau cu tufişuri şi grupuri de roşcovi, caişi, nuci şi palmieri; printre pomi, toată grădina era străbătută de poteci îngrijite. Solul grădinii se înclina uşor în toate direcţiile, de la un punct central mai ridicat; aici zvâcnea o fântână săritoare, într-un bazin de marmoră şi din care, în timp de secetă, se conducea apa în toate direcţiile grădinii.

În apropierea fântânii săritoare, era un mic lac; apa lui limpede hrănea un tufiş de leandri şi trestii, de care cresc la Iordan şi mai departe până la Marea Moartă, între tufişuri şi lac şedeau, nepăsători de arşiţă, doi tineri, în vârstă de vreo nouăsprezece şi şaptesprezece ani, şi vorbeau cu mult zel.

Erau amândoi bine făcuţi şi la întâia privire puteau să fie luaţi drept fraţi. Amândoi aveau părul şi ochii negri, faţa brună; şi statura lor, pe cât se putea judeca din atitudinea lor şezândă, corespundea diferenţei de vârstă dintre ei.

Cel mai mare se descoperise, întreaga lui îmbrăcăminte era o tunică lejeră, ce-i venea până la genunchi, şi o pereche de sandale; pe locul unde se aşezase, întinsese însă o manta de un albastru deschis. Braţele şi picioarele, care rămâneau neacoperite, îi erau tot atât de brune ca şi faţa; totuşi, o graţie oarecare în mişcările lui, trăsăturile fine ale feţei şi vorbirea aleasă îl arătau de a fi de un rang mai înalt. Tunica, din stofă moale

de lână, strânsă la mijloc cu un brâu cu ciucuri de mătase, dovedea că era roman. Şi, dacă în vorbire uneori privea cu mândrie la tovarăşul său şi i se adresa ca unui subaltern, era de scuzat; căci originea lui era dintr-o familie nobilă, respectată chiar la Roma.

În războaiele sângeroase ale primului Cezar cu marii lui adversari, un Messala îi fusese prieten credincios lui Brutus. După lupta de la Filipi, se împăcase, fără a se atinge de cinstea lui, cu învingătorul. Şi când mai târziu Octavian lupta pentru autocraţie, găsi în Messala un sprijin preţios. Ca împărat August, Octavian îşi aminti de aceste servicii ale lui Messala şi îi copleşi familia cu onoruri. Printre altele, când Iudeea fu prefăcută în provincie romană, trimise pe fiul prietenului său la Ierusalim, însărcinându-l cu strângerea dărilor; fiul îşi păstrase de atunci slujba aceasta. Ca cel mai înalt funcţionar perceptor locuia alături cu marele preot în palatul regal.

Tânărul pe care l-am descris adineaori era fiul acestuia şi nepotul de fiu al favoritului Messala.

Însoţitorul lui Messala era mai şubred de constituţie; îmbrăcămintea-i era de pânză fină albă şi avea tăietura obişnuită la Ierusalim; capu-i era înfăşurat într-o basma legată cu un şnur galben şi lăsată pe ceafă. Un cunoscător al diferitelor naţionalităţi, luându-i în vedere şi figura, în afară de port, ar fi recunoscut numaidecât un evreu. Fruntea romanului era îngustă şi înaltă, nasu-i de vultur, ascuţit, buzele înguste şi drepte, ochii cu strălucire rece sub sprâncene stufoase. Israelitul, dimpotrivă, avea o frunte joasă, largă, nasul lung cu nări largi, buza de sus scurtă, bărbia rotundă, ochii mari, şi făcea gropiţe în obraji, toate semne ale rasei sale.

— Nu mi-ai spus că procuratorul cel nou are să vină mâine?

Întrebarea o pusese cel mai mic dintre cei doi tineri şi anume în greceşte, limbă ce, curios destul, ajunsese

curentă În cercurile culte ale Iudeei; din palat, pătrunsese în armată şi în şcoli, de-acolo nu se ştie cum şi când, chiar şi în templele unde credincioşii n-aveau intrare.

— Da, mâine, răspunse Messala.

— Cine ţi-a spus?

— Ismael, noul guvernator al palatului; voi îi ziceţi mare preot. Aseară i-a spus tatălui meu; ştirea ar putea fi de crezut, dacă ar fi spus-o un egiptean, deşi şi acest popor a cam uitat ce e adevăr şi ce e minciună... Sau poate să fie şi un idumeu, popor care n-a cunoscut niciodată adevărul... Ca să fiu sigur, am vorbit azi de dimineaţă cu un căpitan din cetate; el mi-a spus că s-au şi făcut pregătiri pentru primirea lui; coifuri şi scuturi au fost lustruite, vulturii dauriţi şi încăperile de mult timp nemaifolosite au fost curăţate şi aerisite ca şi când garnizoana ar trebui să primească o nouă întărire; probabil e vorba numai de garda marelui om.

Totul era ironie în felul de-a se exprima al omului. Cititorul să ia în considerare că sentimentul adânc religios roman, în acele vremuri, era în deplină scădere. Religia cea veche aproape nu mai găsea credincioşi; numai puterea obişnuinţei, influenţa preoţilor, care îşi aveau câştigul lor bun de la serviciul templului, sau poeţii, care nu puteau fără închipuirea vechilor imagini ale zeilor, mai menţineau o aparenţă de existenţă. Şi după cum filosofia luă locul religiei, satira şi batjocura supliniră spiritul credincios. Tânărul Messala fusese crescut şi el, la Roma, în acel spirit de batjocură şi sarcasm.

Sarcastică era şi aluzia la egipteni şi idumei.

Obrajii tânărului evreu se roşiră şi mai mult şi privea în tăcere în adâncimea lacului.

— În această grădină ne-am despărţit. „Pacea Domnului să fie cu tine” au fost ultimele tale cuvinte. „Zeii să te aibă în paza lor!”, ţi-am răspuns eu. Îţi mai aduci aminte? Câţi ani să fie de atunci?

— Cinci, răspunse evreul, uitându-se gânditor în apă.

— Ei, ai motiv să fii mulţămitor... să zic zeilor? Tot atâta!

Te-ai dezvoltat minunat; grecii ar zice că eşti frumos. Fericită influenţă a anilor! Dacă Jupiter s-ar mulţumi cu un Ganimede, ce paharnic ai putea să-i fii tu împăratului! Dar spune-mi, Iuda, pentru ce te interesează aşa de mult sosirea procuratorului?

Iuda se uită serios, gânditor; ochii celor doi se întâlniră şi el răspunse:

— Da, cinci ani! Îmi aduc foarte bine aminte de despărţirea noastră; tu te-ai dus la Roma; te-am văzut plecând şi am plâns, căci te iubeam. Anii au trecut. Te întorci cultivat, om de lume, nu glumesc! Şi totuşi aş dori să fii acelaşi Messala de care m-am despărţit atunci.

Nările batjocoritorului tremurară şi zise, mai rar:

— Nu, nu; nu Ganimede, un oracol, Iuda al meu! Câteva ore de instrucţie cu învăţătorul meu de retorică în Forum, şi Delphi te va primi ca pe însuşi Apolo. La sunetul sărbătoresc al vocii tale, Pythia se va coborî la tine cu cununa ei. Serios, prietene: întrucât n-aş fi eu acelaşi Messala care s-a despărţit atunci de tine? Un mare filosof a spus: „Mai înainte de a răspunde adversarului tău, caută să-l cunoşti”. Lasă-mă deci să înţeleg.

Privirile ironice îl făcură pe tânăr să roşească iar; totuşi, răspunse cu tărie:

— Cum văd, ai folosit bine ocaziile ce ţi s-au prezentat; de la învăţătorii tăi ai deprins multe cunoştinţe şi o purtare distinsă.

Vorbeşti cu destoinicia unui maestru în retorică; dar în vorbele tale sunt ghimpi. Messala al meu nu cunoştea acest venin când ne-am despărţit; pentru nimic în lume el n-ar fi ofensat sentimentele unui prieten.

Romanul zâmbi de linguşire şi dădu capul cu mândrie înapoi.

— O, solemnul meu Iuda, aici nu suntem în Dodona sau la Delphi. Lasă la o parte oracolele şi vorbeşte mai lămurit. Cu ce te-am ofensat eu?

Celălalt oftă adânc şi răspunse, prinzând şnururile hainei sale:

— În aceşti cinci ani am învăţat şi eu ceva. Hilel nu se poate măsura cu logicienii tăi, iar Simeon şi Şamai desigur că nu ajung până la învăţătorii tăi din Forum, învăţăturile lor însă nu merg pe căi oprite; cine stă ascultând la picioarele lor se ridică îmbogăţit în cunoştinţa despre Dumnezeu şi a legilor lui Israel.

Rodul acestei cunoştinţe e iubire şi respect faţă de tot ce e în legătură cu ea. Cercetarea şcolii înalte şi instrucţia pe care am primit-o acolo m-au învăţat că Iudeea nu mai e astăzi ceea ce a fost odinioară. Eu cunosc deosebirea dintre un regat independent şi o biată provincie cum e Iudeea. Aş fi mai păcătos şi mai de dispreţuit decât un samaritean, dacă n-aş simţi această umilire a ţării mele. Ismael nu e marele preot legiuit şi nu poate să fie, cât timp trăieşte nobilul Annah; e însă un levit, unul din acei binecuvântaţi de Dumnezeu, care au servit mii de ani cu credinţă Domnului Dumnezeului credinţei noastre.

Messala îl întrerupse, cu un râs batjocoritor:

— O, te înţeleg acum! Ismael, zici tu, e un uzurpator; şi totuşi te simţi ca muşcat de o năpârcă, dacă îl cred mai curând pe un idumeu decât pe Ismael. Pe Bachus! Ce fel de om e evreul! Toţi oamenii şi toate lucrurile, chiar cerul şi pământul se schimbă, evreul, niciodată! Pentru el nu e progres sau regres; astăzi el e acelaşi care a fost strămoşul lui de la început, în nisipul acesta, iată, fac un cerc, aşa! Acum să-mi spui ce e viaţa unui evreu mai mult? De jur împrejur, aici Avraam, colo Isaac, Iacob şi Dumnezeu la mijloc. Iar cercul, pe zeul tunetelor! Cercul e prea mare. Am să-l mai desenez o dată…

Se opri, înfipse degetul cel mare în nisip şi făcu cerc cu celelalte.

— Iată, unde stă degetul cel mare e templul, trăsăturile degetelor închipuiesc Iudeea. În afară de acest mic spaţiu mai este oare ceva de valoare pentru voi? Arta? Irod a fost un arhitect, de aceea e blestemat! Pictură? Sculptura? E păcat chiar şi numai priveliştea lor! Arta poetică aţi încătuşat-o de altarele voastre. Şi arta retoricii? În afară de sinagogă mai e cultivată oare undeva?

În război, pierdeţi în ziua a şaptea ceea ce aţi cucerit în celelalte şase. Aceasta e viaţa voastră, cu mărginirea ei. Cine ar putea să-mi ia în nume de rău, dacă eu râd de voi? Ce e Dumnezeul vostru, care se mulţumeşte cu închinarea unui astfel de popor, faţă de Jupiter al nostru roman, care ne dă vulturii lui ca să cucerim toată lumea cu armele noastre? Hilel, Simeon, Şamai, Abtalion, ce sunt aceştia faţă cu maeştrii noştri, care ne învaţă că tot ce intră în cunoştinţa omenească e vrednic de cunoscut?

Evreul se ridică. Roşaţa mâniei îi cuprinse obrajii.

— Nu, nu! Stai jos, Iuda, stai jos! îi zise Messala, însoţind vorbele cu gestul.

— Îţi baţi joc de mine!

— Mai ascultă-mă puţin! În curând, romanul zâmbi batjocoritor, în curând va veni Jupiter cu tot neamul lui, cum vin ei ca să pună capăt disputelor prea serioase. Recunosc amabilitatea ta, că ai venit din vechea casă a părinţilor tăi, ca să mă întâmpini la întoarcerea mea şi să reînnoieşti prietenia noastră din copilărie, dacă se va putea. „Duceţi-vă, mi-a spus învăţătorul meu, în ultima lui lecţiune. Duceţi-vă şi dacă vreţi să dobândiţi un nume celebru, gândiţi-vă că Marte e cel care stăpâneşte şi Eros nu mai este orb”. Voia să zică: dragostea nu e nimica, războiul e totul! Aşa e în Roma. Căsătoria nu e decât primul pas spre divorţ. Virtutea e marfă de prăvălie. Cleopatra murind şi-a lăsat meşteşugurile moştenire; şi e răzbunată:

în fiecare casă de roman are o succesoare. Lumea-şi urmează acelaşi curs; deci lozinca să fie: „Jos cu Eros, trăiască Marte!” Eu am să fiu soldat. Dar tu, Iuda al meu? Te compătimesc; ce se poate alege de tine?

Evreul se apropie şi mai mult de lac. Messala urmă şi mai rar:

— Da, te compătimesc, frumosul meu Iuda. De la şcoală la sinagogă, apoi la templu; pe urmă, ce înaltă distincţie! Un loc în marele Sfat. O viaţă fără perspective; fie-ţi zeii milostivi. Dar eu...

Iuda privi în sus, tocmai la momentul potrivit ca să observe expresia de mândrie de pe faţa lui Messala, când el urmă:

— Dar eu... Ha! Nu e încă toată lumea cucerită. Marea ascunde insule pe care nimeni încă nu le-a descoperit. La nord locuiesc popoare care n-au văzut încă niciun roman. Gloria de a fi terminat expediţia lui Alexandru în Răsăritul Depărtat n-a fost atinsă până astăzi. Iată, lumea întreagă stă deschisă unui roman!

După o mică pauză, reveni la tonu-i obişnuit tărăgănat:

— O expediţie în Africa sau împotriva sciţilor; pe urmă, o legiune! Cu asta îşi termină cei mai mulţi cariera; nu însă eu!

Eu, pe Jupiter, ce gând am! Părăsesc legiunea pentru prefectură, închipuieşte-ţi, ce viaţă în Roma, cu bani, bani, vin, femei, jocuri, cântăreţi la masă, intrigi la curte, joc de zar tot anul! O prefectură grasă poate să ofere o astfel de viaţă cu vârtejul ei şi eu trebuie s-o am. O, Iuda al meu, aici e Siria; Iudeea e bogată; Antiohia o capitală pentru zei. Vreau să fiu urmaşul lui Cirus şi tu ai să împarţi norocul meu cu mine!

La nenumăraţii sofişti şi retori ai Romei, care aveau aproape exclusiv în mâinile lor instrucţia şi educaţia tineretului nobil, Messala ar fi găsit desigur aprobare cu

expunerea lui; căci era cu totul conformă spiritului din vremea aceea. Pentru tânărul evreu însă era ceva nou, căci prea se depărta de la felul de vorbă solemn cu care era obişnuit. El mai făcea apoi parte dintr-un popor ale cărui fel de gândire, legi şi obiceiuri excludeau cu totul satira şi gluma; nu ne vom mira deci, dacă întâmpină vorbele prietenului său cu sentimente amestecate; revoltat un moment, apoi iar nesigur cum trebuia să-l înţeleagă. Aroganţa lui trebui să-l hrănească chiar de la început şi îl durea cu cât îl asculta mai mult. În astfel de cazuri, mânia ne este aproape, oricui; la tovarăşul său, tânărul roman o mai deşteptase şi într-altfel. La evreii din epoca irodiană, patriotismul devenise o patimă uşor de aţâţat, atât de împletită cu istoria, religia şi chiar cu Dumnezeul lor, încât o batjocură o făcea numaidecât să izbucnească. Vom spune deci adevărul, afirmând că vorbele lui Messala l-au atins dureros pe amicul său, în cele din urmă; totuşi, îşi dădu silinţa să zâmbească, răspunzând:

— Sunt, după cum am auzit, oameni în stare de a-şi lua în glumă viitorul; tu mă convingi, Messala, pe mine, că eu nu fac parte dintre aceia.

Romanul se uită la el cu atenţie; apoi răspunse:

— Pentru ce oare adevărul n-ar putea fi îmbrăcat într-o glumă tot atât de bine ca şi într-o comparaţie? Într-una din zile, Fulvia cea mare s-a dus cu altele la pescuit; ea singură a prins mai mult peşte decât toţi ceilalţi la un loc. Se zicea că asta era din cauză că avea undiţele daurite.

— Va să zică n-ai vorbit numai în glumă?

— Văd, Iuda al meu, că nu ţi-am oferit încă destul, răspunse romanul cu vioiciune, pe când ochii îi scânteiau. Când voi fi eu prefect şi voi avea Iudeea în mână, ca să mă îmbogăţesc, atunci... am să te fac mare preot.

Plin de mânie se întoarse evreul să se depărteze.

— Rămâi, îi zise Messala.

Celălalt se opri, nehotărât.

— Pe zei! Iuda, cum arde soarele! exclamă patricianul, observând agitarea prietenului său. Să căutăm un loc mai umbros.

Iuda răspunse cu răceală:

— Va fi mai bine să ne despărţim. Eu am căutat un prieten şi am găsit un...

— Un roman! întrerupse repede Messala.

Evreul strânse pumnii; dar se stăpâni iar, apoi se depărtă liniştit.

Se ridică şi Messala, îşi luă mantaua de pe bancă, şi-o aruncă pe umeri şi-şi urmă prietenul. Când îl ajunse, îi puse mâna pe umăr şi-l însoţi mai departe.

— Aşa, în felul acesta, cu mâna pe umărul tău, obişnuiam noi să mergem împreună, când eram copii. Să mergem şi acum aşa, până la poartă.

Messala îşi dădea evident silinţa să fie serios şi prietenos, deşi nu reuşea să-şi alunge expresia satirică de pe faţă. Iuda primi apropierea confidenţială.

— Tu eşti un băiat, eu sunt un bărbat; aşa vreau să-ţi vorbesc.

Vanitatea romanului era adorabilă.

— Crezi tu în Parce? A! Am uitat că eşti un saducheu; essenienii sunt cei mai cuminţi dintre voi, evreii; ei cred în cele trei surori şi eu! Cu câtă stăruinţă ne stau mereu în drum, când vrem să mergem după înclinările noastre! Eu stau aici şi fac planuri. Alerg încolo şi încoace. Tocmai când, aşa zicând, vreau să pun mâna pe lume, aud îndărătul meu scârţâitul foarfecelor. Mă uit... e blestemată de Atropos! Dar, Iuda, de ce te-ai mâniat tu, când spuneam că aş vrea să fiu urmaşul lui Cirus? Ţi-ai închipuit, poate, că aş voi să mă îmbogăţesc din jefuirea Iudeei voastre? Să punem cazul; un roman oarecare tot are s-o facă. De ce să nu fiu acela eu?

Iuda îşi opri paşii.

— Au stăpânit şi înainte de romani străini asupra Iudeei, zise ridicând mâna. Unde sunt acuma aceia, Messala? Iudeea a trăit mai mult decât ei toţi. Ce-a fost, va mai fi.

Messala îşi reluă tonul lui tărăgănat:

— Parcele au găsit şi alţi adepţi în afară de essenieni; fii binevenit, Iuda, în noua evidenţă!

— Nu, Messala, să nu mă socoteşti printre aceia. Credinţa mea se sprijineşte pe stânca ce a fost temelia părinţilor mei până mai dinainte de Avraam; ea stă pe alianţele încheiate de Domnul cu Israel.

— Ia-o mai încet, Iuda al meu! Cât s-ar fi supărat învăţătorul meu, dacă în prezenţa lui aş fi fost atât de pătimaş! Eu îmi propusesem să mai vorbesc şi despre altele cu tine, dar acuma nu mai cutez.

După ce mai făcură câţiva paşi, luă cuvântul iarăşi romanul:

— Eu cred că acuma eşti destul de tare ca să mă asculţi, mai ales că ceea ce am să-ţi spun te priveşte pe tine. Am vrut să-ţi fiu de folos, frumosul meu Iuda; voiam din toată inima să te servesc. Eu te iubesc, cu iubirea aceea de care sunt capabil. Ţi-am spus adineaori că vreau să fiu militar. De ce n-ai fi şi tu? De ce să nu ieşi şi tu din cercul strâmt în care vă ţine legea şi tradiţia?

Iuda nu răspunse.

— Care sunt înţelepţii zilelor noastre? întrebă Messala mai departe; nu aceia care toată viaţa lor dispută despre lucruri moarte şi trecute: despre un Baal, Jupiter şi Iehova, despre sisteme filosofice şi religii. Spune-mi un nume mare, Iuda. Mi-este egal de unde îl vei căuta, la Roma, în Egipt, la Răsărit sau la Ierusalim. Să mă ia Pluto, dacă nu va aparţine unui om care să nu-şi fi făurit gloria din materialul pe care i-l oferea prezentul, care să nu fi socotit sfânt nimica ce nu servea planurilor lui şi să fi dispreţuit ceva ce-i putea folosi lui! N-a fost aşa cu Irod?

Sau cu Macabeii? Sau cu Cezar, cel dintâi şi al doilea? Urmează exemplul lor! Începe chiar de acum! Iată, Roma îţi întinde mâna, îndatoritoare, într-ajutor, ca şi Antipator idumeilor.

Iuda tremura de agitare. Cum ajunseseră aproape de poarta grădinii, el îşi grăbi paşii, ca să se depărteze de roman.

— O, Roma! Roma! murmură el.

— Fii om cu minte, stărui Messala. Lasă prostiile lui Moise şi tradiţiile evreieşti; priveşte lucrurile aşa cum sunt. Uită-te cu îndrăzneală în faţa Parcelor şi ele îţi vor spune că lumea e Roma. Întreabă-le despre Iudeea şi-ţi vor răspunde că Iudeea nu va fi altceva decât ceea ce vrea Roma.

Erau acum înaintea porţii. Iuda se opri, luă încet mâna lui Messala de pe umărul lui şi se uită la el cu lacrimi în ochi.

— Te înţeleg; tu eşti roman. Tu însă nu poţi să mă înţelegi pe mine: eu sunt israelit. M-ai chinuit amar astăzi şi m-ai convins că nu vom mai putea să fim prietenii care am fost, niciodată! Aici ne despărţim. Pacea Dumnezeului părinţilor mei să fie cu tine!

Messala îi întinse mâna; evreul însă se depărtă, fără a-i mai da atenţie, pe poartă. Romanul se uită câtva timp în tăcere în urma lui; apoi ieşi şi el pe poartă şi îşi zise, dând din cap:

— Fie, dar! Eros e mort, Marte stăpâneşte!

CAPITOLUL III

De la acea poartă a cetăţii sfinte, care acum are numele Sfântului Ştefan, se întindea o stradă de-a lungul părţii de nord a cetăţii Antonia spre vest, urma câtva timp spre sud în valea Tyropei, apoi se întorcea spre vest, până peste aşa-numita „Poartă a Judecătorilor”, de unde îşi lua definitiv direcţia spre sud. Călătorul care cunoaşte locurile sfinte sau exploratorul învăţat va observa numaidecât pe drumul acela o parte a celor mai bogate amintiri creştine, fireşte, triste. Nu vom descrie calea întreagă; ne vom mulţumi să ne oprim la o casă de la întorsătura drumului despre care am vorbit mai-nainte. Pentru noi, această casă are o deosebită însemnătate.

Clădirea avea o faţadă spre nord şi alta spre vest, fiecare din ele având o lungime de vreo patru sute de urme; ca cele mai multe case mai pretenţioase din Răsărit, avea două caturi şi formă un pătrat perfect. Drumul care ducea pe dinaintea laturii de vest avea o lărgime de vreo douăsprezece urme, cea de la nord nu mai mult de zece, aşa că oricare trecător trebuia să observe exteriorul, fără podoabe, nedesăvârşit, neprietenos, dar totuşi impozant al zidurilor; erau clădite din blocuri de stâncă, care pe dinafară rămăseseră necioplite, aşa cum fuseseră scoase din cariera de piatră. Văzută din ferestrele care, în contra obiceiurilor de atunci, se deschideau în afară, ar fi părut ca o mică fortăreaţă. Pe latura de vest erau patru ferestre, pe cea dinspre nord, numai două. Erau aşezate la înălţimea catului al doilea şi în aşa fel încât ieşeau puţin deasupra străzii. La catul dintâi, nu se vedeau din afară alte intrări decât porţile; deoparte erau bătute din belşug cu piroane, ca să poată rezista atacurilor berbecilor de asalt, de cealaltă parte erau împodobite cu frumoase ciubuce în marmoră, încât orice vizitator, dacă cunoştea mai bine obiceiurile, trebuia să-şi spună numaidecât: omul bogat

care locuieşte aici este un saducheu, în privirea politică şi cea religioasă.

Puţin timp după ce tânărul evreu se despărţise, la palatul din piaţă, de roman, veni la poarta de vest a acestei case şi bătu. Uşa cea mică de la o aripă a porţii se deschise. El intră repede, fără a lua în seamă adânca plecăciune a portarului.

Să-l urmăm pe acest tânăr în casă.

Coridorul pe care intră acum semăna cu un tunel strâmt, cu pereţi împodobiţi şi cu tavanul cu deschizături. De două părţi ale coridorului erau bănci de piatră, înnegrite de vreme şi tocite de întrebuinţare. După doisprezece sau cincisprezece paşi, tânărul ajunse într-o curte, ce se întindea în unghi drept de la nord la sud, şi, în afară de latura de la răsărit, era împresurată de clădirile cu două caturi. Jos erau grajdurile; catul de sus avea terase cu balustrade puternice. Servitorii care circulau în jos şi în sus, zgomotul pietrelor de moară, rufele care fluturau pe frânghii, găinile şi porumbeii care zburdau în curte, caprele, vacile, asinii şi caii, care din când în când strigau din grajduri, apoi marele bazin care părea a fi pentru întrebuinţarea tuturora, toate arătau că aici era gospodăria proprietarului. Spre răsărit era un zid, cu o poartă ce ducea printr-un coridor tot atât de îngust, într-o altă curte.

Aceasta era spaţioasă şi plantată cu tufişuri şi cu plante agăţătoare. O fântână săritoare lângă o hală, în partea dinspre nord, răspândea răcoare. Pe stâlpi se căţăra viţă şi se sprijineau chioşcuri aerate, de piatră, umbrite cu perdele cu dungi roşii şi verzi, în partea de sud, nişte scări duceau la terasele catului de sus, peste care erau întinse pânze de cort largi, spre apărare contra arşiţei. O altă scară ducea de aici la acoperişul plan, în jurul căruia se ridica un zid de piatră, jos, şi un parapet de cărămizi în şase colţuri. Curăţenia extremă ce domnea aici peste tot, nepermiţând niciun fir de praf prin colţuri, nicio frunză uscată pe plantele

decorative, sporea impresia favorabilă ce făcea totul împrejur.

În curtea aceasta intră acum tânărul. O cărare care şerpuia în dreapta printre tufişurile în parte înflorite îl conduse la trepte. Le urcă şi ajunse pe terasă, la un coridor larg, pavat cu lespezi albe şi negre, acum foarte uzate. Printr-o uşă dinspre nord intră într-o încăpere ce rămase cufundată în întuneric după ce perdeaua căzu în urma lui. Totuşi el înainta cu paşi siguri până la o canapea, pe care se lăsă. Prinzându-şi fruntea în mâini, rămase câtva timp nemişcat.

Când se lăsase noaptea cu totul, apăru în uşă o femeie şi îl chemă pe nume; el răspunse şi ea intră.

— Vremea cinei a trecut şi e noapte. Copilului meu nu-i e foame? întrebă ea.

— Nu, răspunse el.

— Eşti bolnav?

— Mi-e somn.

— Mama ta a întrebat de tine.

— Unde e?

— În chioşcul de pe acoperiş.

El se ridică.

— Bine; adu-mi ceva de mâncare.

— Ce ai dori?

— Orice vrei, Amrah. Nu sunt bolnav şi totuşi îmi lipseşte ceva. Viaţa nu mi se mai pare aşa de plăcută cum îmi părea azi de dimineaţă. E o boală nouă, Amrah; şi tu, care mă cunoşti aşa de bine şi întotdeauna ai avut un sfat, gândeşte-te acuma şi adu-mi ceva care să fie şi hrană şi doctorie. Adu-mi ce vrei.

Întrebările Amrahei şi felul plin de îngrijorare în care le punea dovedeau o legătură sufletească intimă între aceşti doi. Ea îşi duse mâna la frunte şi ieşi liniştită, zicând:

— O să văd.

După câtva timp se reîntoarse şi aduse, pe o tavă de lemn, un castron de lapte, felii subţiri de pâine albă, coleaşă de grâu pisat, friptură de pasăre, apoi miere, sare, şi un pocal de argint cu vin. O lampă de mână, de bronz, pe care o adusese, lumina odaia. Pereţii erau văruiţi; tavanul era susţinut de bârne mari de stejar, înnegrite de timp. Duşumeaua era alcătuită din mici cărămizi pătrate, alternativ albe şi albastre, lucrare solidă; câteva scaune cu picioare de leu şi o canapea joasă, îmbrăcată în albastru şi cu o pătură largă de lână vărgată deasupra, formau mobilierul încăperii; mai pe scurt spus: era iatacul unui evreu bogat.

La lumina lămpii se putea vedea mai bine şi figura femeii. Ea împinse un scaun înaintea canapelei, puse tava pe el şi îngenunche alături, ca să-l servească pe Iuda. Putea să fie de vreo cincizeci de ani, avea pielea brună şi ochii negri, din care respira în acest moment o duioşie aproape maternă. Pe cap avea un turban alb, purtând însă semnul de servitor, peste urechi. Era o sclavă de origine egipteană, căreia nici anul sfânt cincizeci nu i-ar fi putut aduce libertatea; ba nici ea n-ar fi primit-o; căci tânărul pe care-l servea acum îi era scump ca propria ei viaţă. Îl îngrijise din copilăria lui şi, pentru dânsa, el nu putea să treacă de vârsta tinereţii, nu-l putea vedea ca bărbat.

Iuda nu întrerupse tăcerea decât o singură dată în decursul mesei.

— Îţi aduci aminte, Amrah, îi zise. De Messala, care odinioară venea şi stă aci la mine cu zilele?

— Da, îmi aduc aminte.

— Acum câţiva ani s-a dus la Roma; acuma s-a reîntors. L-am vizitat astăzi.

Tânărul se scutură ca de groază.

— Mi-am închipuit numaidecât că s-a întâmplat ceva, zise Amrah cu îngrijorare. Eu nu l-am prea putut suferi niciodată pe Messala. Spune-mi tot.

El însă se cufundă în reflexiune şi, la întrebările ei repetate, nu răspunse decât:

— S-a schimbat foarte; nu mai vreau să am de-a face nimic cu el.

După ce Amrah duse tava, plecă şi el şi se urcă pe acoperiş.

Cititorul va şti, poate, că în Orient acoperişul casei serveşte la diferite scopuri. Pretutindeni clima a avut o mare influenţă asupra moravurilor popoarelor. Arşiţa zilei de vară siriene alungă pe oricine în întunericul odăilor din interior; noaptea, însă, îl recheamă afară. Când umbra se lasă ca un văl de pe coastele munţilor, se urcă pe acoperişul neted, care se ridică destul deasupra pământului ca să lase loc adierilor răcoroase şi se ridică şi peste copaci atâta ca să pară a trage stelele în jos şi a le face să lucească mai tare. Astfel, acoperişul pentru oriental e un loc unde stă cu plăcere, este loc de jucat, loc de dormit, de întâlnire familiară; aici face muzică, dansează, aici se lasă reveriilor sale sau se adânceşte în rugăciuni.

Cu aceeaşi îngrijire cu care, în regiuni mai reci, se mobilează încăperile interioare şi se împodobesc, face orientalul acest lucru pentru înfrumuseţarea acoperişului casei. La parapetul ordonat de Moise, se putea dovedi arta olarului; mai târziu s-au ridicat deasupra turnuleţe de formă simplă sau fantastică; şi mai târziu apoi, obişnuiau regii şi prinţii să-şi împodobească acoperişurile palatelor cu chioşcuri de marmură şi aur. În grădinile suspendate ale Babilonului şi-a găsit această idee dezvoltarea cea mai înaltă.

Tânărul, pe care vrem să-l urmăm pe acoperiş, se îndreptă încet spre un turn ce se ridica la colţul de nord-vest al palatului. Dacă ar fi fost un străin, desigur că ar fi privit, pe cât ierta întunericul, clădirea joasă care sta înaintea lui ca o masă întunecoasă, cu grilajele, pilaştri şi o cupolă. Printr-o perdea pe jumătate ridicată, intră în

interior; acesta era cu totul în întuneric; de toate patru părţile se găseau însă deschizături arcuite, prin care se puteau vedea stelele. Lângă una din aceste deschizături stătea pe un divan, rezemată, o figură femeiască, ce nu se observă decât mulţumită hainei sale albe, în falduri largi. Când auzi paşii lui, lăsă să-i scape din mână evantaiul, ale cărui pietre scumpe sclipeau ca stelele, în acelaşi timp se ridică, exclamând:

— Iuda! Fiul meu.

— Eu sunt, mamă, răspunse el şi grăbi spre dânsa, îngenunche alături de ea, iar dânsa îl cuprinse cu braţele, îl sărută şi îl strânse la piept.

CAPITOLUL IV

Mama se lăsă iar comod pe divan, pe când fiul îşi sprijinea capul în poalele ei. Ea privea, prin deschizătură, la dungile albastru-închis de la apus, care desenau şirul munţilor, sau privea la firmamentul presărat cu stele. Oraşul era cufundat în tăcere adâncă; numai vântul adia prin copaci.

— Amrah mi-a spus că ţi s-a întâmplat ceva, zise ea mângâindu-i obrajii. Când Iuda al meu era copil încă, tăceam când îl vedeam agitat de lucruri fără însemnătate. Acum însă e bărbat; nu trebuie să uite, vocea ei luă o expresie blândă, că va veni o zi când va trebui să fie eroul meu.

Ea vorbea în limba ce ajunsese aproape necunoscută în ţară şi nu mai era vorbită decât de puţinii din familiile vechi, care ţineau să accentueze astfel şi mai mult deosebirea dintre evrei şi păgâni, limba în care Rebeca şi Rahela i-au vorbit lui Veniamin.

Vorbele ei păreau a-l face din nou gânditor; dar, după un timp, îi luă mâna şi zise:

— Mamă, astăzi gândurile mele se îndreaptă spre lucruri ce până acum nu m-au preocupat. Spune-mi, mai înainte de toate, ce trebuie să devin eu?

— Nu ţi-am spus? Trebuie să fii eroul meu.

El nu putea să-i vadă faţa; dar ştia că glumeşte. Deveni mai serios.

— Tu eşti aşa de bună, scumpă mamă! Niciodată, nimeni nu mă va iubi ca tine. Îi acoperi mâna cu sărutări, apoi urmă:

— Cred că ştiu pentru ce această întrebare nu-ţi place. Până acum viaţa mea ţi-a aparţinut. Ce blândă a fost conducerea ta!

O, de-aş putea să rămân mereu sub ea! Însă asta nu se poate.

Aşa este voinţa lui Dumnezeu, ca într-una din zile să rămân pe picioarele mele proprii; va fi o zi de despărţire, o zi de durere pentru tine. Dar să fim tari şi curajoşi. Eu voiesc să fiu eroul tău, dar trebuie ca tu să-mi arăţi calea. Cunoşti legea: fiecare fiu al lui Israel trebuie să aibă o profesiune. Nu pot face excepţie; de aceea te întreb acum: să păzesc turmele? Să cultiv ogoarele? Sau să mânuiesc ferăstraiele? Sau să devin un învăţat al Scripturii şi al legilor? Ce să-mi aleg? Tu, dragă mamă bună, ajută-mi să găsesc răspunsul.

— Gamaliel a ţinut astăzi o conferinţă, zise ea gânditoare.

— Eu nu l-am auzit.

— Atunci vei fi fost la Simeon, despre care se zice că a moştenit marile daruri ale familiei sale.

— Nu, nici pe el nu l-am văzut. Am fost în piaţă, n-am fost la templu. L-am vizitat pe tânărul Messala.

O oarecare schimbare în tonul vocii sale atrase atenţia mamei. O presimţire nelămurită făcu să-i bată inima mai repede; evantaiul odihnea iarăşi.

— Messala! exclamă ea; ce oare a putut să-ţi spună de te-a neliniştit aşa?

— S-a schimbat foarte.

— Vrei să zici că s-a întors ca roman.

— Da.

— Roman! urmă ea, vorbindu-şi pe jumătate sieşi; în toată lumea acest cuvânt însemnează stăpânitor. Cât timp a lipsit?

— Cinci ani.

Ea ridică ochii şi privi în noapte.

— Învăţăturile din Forum pot fi bune pentru străzile Egiptului sau ale Babilonului; în Ierusalim, în Ierusalimul nostru, stăpâneşte sfântul legământ al Domnului.

Se lăsă gânditoare pe canapea. Tânărul întrerupse cel dintâi tăcerea.

— Ceea ce mi-a spus Messala era ofensator destul; dar felul cum a expus unele lucruri era curat de nesuferit.

— Cred că te înţeleg. Poeţii, oratorii, senatorii, curtenii Romei, astăzi, aproape nu mai înţeleg nimic afară de ceea ce ei numesc satiră.

— Eu îmi explic mândria tuturor popoarelor mari, reluă el fără a lua în seamă observarea mamei sale; dar mândria acestui popor prea se deosebeşte de a celorlalte popoare; în timpul din urmă a crescut aşa încât nu cruţă nici măcar zeii.

— Zeii! zise mama cu vioiciune. A fost mai mult de un roman care şi-a atribuit onoruri divine.

— Ei bine, Messala a avut întotdeauna o bună parte din aceste însuşiri neplăcute. Pe când era copil încă, l-am auzit batjocorind pe străinii pe care nici Irod nu socotea sub demnitatea lui ca să-i stimeze; Iudeea însă a cruţat-o până acum, întotdeauna. Astăzi, pentru întâia oară, în convorbirea lui cu mine, a atacat obiceiurile şi credinţa noastră. Eu, după dorinţa ta, am rupt cu totul relaţiile cu dânsul. Şi acum, scumpă mamă, aş vrea să ştiu cu siguranţă dacă romanii au cu adevărat motiv să ne dispreţuiască, întrucât eu i-aş fi inferior lui Messala? Facem noi parte dintr-un popor de o valoare inferioară? Pentru ce oare eu m-aş simţi sclav, chiar în prezenţa împăratului? Pentru ce eu, dacă mă simt în stare şi mă hotărăsc aşa, n-aş putea să aspir la onorurile lumii pe toate terenurile? Pentru ce n-aş pune mâna pe spadă, să caut gloria militară? Pentru ce n-aş cânta, ca poet, tot ce-mi agită pieptul? Eu pot să devin meseriaş, păstor, negustor, de ce nu şi artist, ca grecii? Spune-mi, mamă. Aceasta e toată mâhnirea mea. Pentru ce un fiu al lui Israel să nu poată face tot ceea ce face un roman?

Femeia se ridică; răspunse, cu vocea aproape aspră:

— Văd! Văd! Trăind cu evrei împreună, Messala a devenit el însuşi în copilăria lui aproape un evreu. Dacă ar fi

rămas aici, ar fi putut să ne fie prieten. Dar anii din Roma au fost prea mulţi pentru el. Eu nu mă mir de schimbarea lui. Totuşi, vocea ei se îmblânzi. Faţă de tine putea să aibă mai multă consideraţie. Numai o fire aspră, crudă, poate să uite, încă din tinereţe, obiectul primei sale afecţiuni.

Îi atinse blând fruntea şi părul cu mâna, pe când cu ochii sta la stele. Mândria ei naţională nu era mai puţin dezvoltată decât a fiului ei. Voia să-i răspundă, dar nicidecum n-ar fi vrut să-i dea un răspuns nesatisfăcător; o recunoaştere a superiorităţii romanilor l-ar fi descurajat pe Iuda şi i-ar fi paralizat energia.

— Răspunsul la întrebările ce-mi pui, îi zise. E prea greu pentru o femeie. Lasă-mi timp de gândire până mâine; vreau să-l rog pe înţeleptul Simeon...

— Nu mă trimite la învăţător, zise Iuda repede.

— Îl voi ruga să vină el la noi.

— Nu; eu am nevoie de ceva mai mult decât de învăţătură.

Pe aceasta poate ar putea să mi-o dea mai bine decât mama; dar tu poţi să-mi dai ceva ce nu e în puterea lui şi anume hotărârea care e sufletul sufletului unui bărbat.

Ea aruncă o privire spre cer şi căută să cuprindă tot înţelesul întrebărilor lui.

— Nu e lucru cuminte, zise, să cerem dreptate pentru noi, pe când noi nu suntem drepţi faţă de alţii. Ca să-i tăgăduieşti vrednicia inamicului învins este să-ţi micşorezi propria ta victorie, iar dacă adversarul e destul de tare ca să ne ţină în frâu, sau chiar să ne înfrângă, atunci... respectul de noi înşine ne dictează să căutăm o altă explicare nenorocirii noastre, în loc de a micşora în ochii noştri pe inamic.

Aceste cuvinte le rostise mai mult pentru ea însăşi. Apoi reluă:

— Curaj, fiul meu! E adevărat că Messala e de origine nobilă; renumele familiei sale poate fi urmărit prin mai multe generaţii.

Încă din vremea Romei republicane, nu pot să spun de când, membri ai acestei familii s-au distins fie ca militari, fie ca funcţionari civili. N-aş putea să citez decât un consul cu acest nume; dar familia avea rang de senatori şi, fiind foarte bogată, avea o mare influenţă. Dar, dacă astăzi prietenul tău s-a lăudat cu strămoşii lui, puteai să-i răspunzi şi tu cu strămoşii tăi, şi în privinţa vechimii neamului său, a faptelor glorioase, rang şi bogăţie, puteai să susţii comparaţia fără teamă, cu dânsul.

Se opri; după oarecare reflexiune, continuă:

— Astăzi trece drept principiu că nobilimea neamurilor şi familiilor se stabileşte după vechime, mai ales. Un roman, care pe această bază ar afirma superioritatea lui asupra unui fiu al lui Israel, ar trebui să fie oricând învins în discuţie. El n-ar putea să se refere decât cel mult până la întemeierea Romei; mai departe în sus, nici cele mai nobile familii romane nu pot să-şi urmărească spiţa neamului, decât cel mult pe temei de tradiţii obscure. Acelaşi lucru este, desigur, şi cu Messala. Cum stau însă lucrurile cu noi în această privinţă?...

Dacă în odaie n-ar fi fost atât de întuneric, Iuda ar fi putut vedea expresia de mândrie pe faţa mamei sale.

— Să presupunem că romanul ne-ar provoca la o comparare despre vechimea familiei lui şi a mea. Eu, numaidecât, fără ezitare sau lăudăroşie, aş putea să-i răspund.

Vocea-i tremură de amintiri sentimentale.

— Tatăl tău, Iuda al meu, a fost rechemat la strămoşii săi. Însă îmi aduc aminte, ca şi când ar fi fost în seara aceasta, de ziua când, cu un număr de prieteni în haine de sărbătoare, te-am dus la templu ca să te prezentăm Domnului. Am jertfit porumbeii; am spus preotului numele

tău şi, eu fiind de faţă, el a scris în registru, „Iuda, fiul lui Itamar, din neamul Hur”. Acest nume a fost înscris apoi în cartea familiilor din neamul Israel. Eu nu ştiu de când s-a început să se înscrie în acest chip numele oricărui israelit. Totuşi, obiceiul acesta e mai vechi, desigur, decât exodul din Egipt. Eu l-am auzit pe Hilel spunând că Avraam a fost cel dintâi care a întocmit primul registru al familiilor, înscriind în frunte numele lui şi al fiilor lui; spre aceasta era destinat prin promisiunile Domnului, care i-a despărţit, pe el şi pe urmaşii lui, de toate popoarele şi le-a sortit să fie întemeietori ai celui mai nobil neam, ai poporului cu adevărat ales. Legământul Domnului cu Iacob a avut acelaşi efect.

Ea continuă a agita evantaiele, până ce Iuda, nerăbdător, repetă întrebarea:

— Registrul acela e absolut autentic?

— Hilel a spus aşa şi nimeni nu poate şti aceasta mai bine decât el. Poporul nostru de mai multe ori a nesocotit în unele puncte legea lui Dumnezeu, nu însă, niciodată, în punctul acesta.

Bunul Hilel, el însuşi a cercetat şi examinat cărţile neamurilor pentru trei epoci, adică timpul de la începutul făgăduinţelor până la deschiderea templului; de acolo până la robie; în sfârşit, de aici până în timpul de faţă. Numai o dată sunt întrerupte registrele, anume la sfârşitul epocii a doua. Când însă poporul s-a reîntors din lungul exil, Zorobabel şi-a ţinut de primă datorie faţă de Dumnezeu ca să reconstituie cărţile; astfel, suntem în stare să urmărim neamurile evreieşti în şir neîntrerupt timp de două mii de ani... Ce poate însemna deci lăudăroşia romanilor cu familiile lor înnobilate prin mare vechime? Dacă vechimea e piatra de încercare a nobilimii, atunci fiii lui Israel, care îşi pasc turmele colo, pe înălţimile Refaimului, sunt mai nobil-născuţi decât cei mai nobili dintre fiii lui Marte.

— Şi eu, mamă, cine sunt eu după aceste cărţi?

— Ceea ce am spus până acum, fiul meu, era referitor la întrebarea ta. Dar vreau să-ţi răspund mai cu de-amănuntul.

Dacă Messala ar fi aci, ar obiecta, desigur, cum au mai făcut şi alţii, că arborele tău genealogic nu se poate urmări decât până la luarea Ierusalimului de babiloneni, când, deodată cu distrugerea templului, s-au pierdut toate comorile-i preţioase; dar tu ai putea să te sprijini pe operă pioasă a lui Zorobabel şi să răspunzi că orice autenticitate a genealogiei romane încetează cu momentul când barbarii de la Apus au distrus Roma (galii, la 390 î.H.) şi au tăbărât timp de şase luni pe locurile pustiite. Se ţineau în Roma registre familiare? Dacă da, ce s-a întâmplat cu ele în acele zile de groază? Nu, nu! Registrele noastre cuprind adevărul; şi dacă le vom urmări îndărăt până la robie, mai departe, până la clădirea primului templu, şi, în sfârşit, până la exodul din Egipt, vom ajunge la siguranţa absolută că tu descinzi în linie dreaptă din Hur, tovarăşul lui Iosua. Nu este oare dovedită pe deplin demnitatea neamului tău prin vechime şi nobleţe? Şi vrei să mergi mai departe? Deschide Thora la cartea Numeri şi vei găsi acolo, printre cele şaptezeci şi două de generaţii după Adam, pe străbunul familiei tale.

Câtva timp domni tăcere în odaia de pe acoperiş.

— Îţi mulţumesc, mamă, zise apoi Iuda, prinzându-i amândouă mâinile; îţi mulţumesc din tot sufletul. Am făcut bine că nu l-am chemat pe vrednicul învăţător să ostenească până aici. N-ar fi putut să-mi dea explicaţii mai bune. Dar, oare, numai pe vechimea singură se poate întemeia nobleţea unei familii?

— Ai uitat, copilul meu; pretenţiile noastre nu se bazează numai pe vechime; gloria noastră cea mai mare este de a fi aleşi ai Domnului.

— Tu vorbeşti, mamă, de poporul întreg; dar eu vorbesc numai de o familie, de familia noastră. S-au distins

oare membrii ei cu ceva, din timpul părintelui nostru Avraam? Ce fapte au îndeplinit? Cum au ieşit la iveală faţă de contemporanii lor?

Mama ezită, îi veni gândul că până acum ea nu pricepuse bine sensul întrebărilor lui. Poate că el căuta ceva mai mult decât mângâiere pentru amoru-i propriu ofensat, întrebarea unui tânăr: cine sunt eu, ce am să devin? Cere reflexiune adâncă şi răspuns precaut. Un singur cuvânt putea să devină fatal pentru tot viitorul lui, după cum o greşită trăsătură de pensulă poate să strice un tablou.

— Eu presupun, Iuda al meu, îi zise mângâindu-i obrajii, că aş avea să lupt mai degrabă împotriva unui inamic real decât a unuia închipuit. Dacă Messala e acel inamic, nu mă lăsa să lupt cu el în întuneric. Povesteşte-mi tot ce ţi-a spus.

CAPITOLUL V

Tânărul israelit povesti apoi mamei sale întreaga convorbire pe care o avusese cu Messala şi stărui mai ales asupra expresiilor lui dispreţuitoare faţă de evrei, de obiceiurile lor şi de cercul lor de viaţă strâmt. Mamă-sa îl ascultă fără să-l întrerupă; acum cunoscu bine cum stăteau lucrurile. Iuda fusese îndemnat de iubirea pentru un camarad din tinereţe să viziteze palatul din piaţă. El sperase să-l regăsească aşa cum îl lăsase cu ani înainte; dăduse însă peste un bărbat care, în loc să-şi reamintească de tinereţea veselă, îi vorbise numai de viitor şi de visele lui de onoruri, putere şi bogăţie. Iuda se reîntoarse cu mândria lui ofensată şi animat de o explicabilă ambiţie. Ea însă, mama veghetoare, văzu acest lucru şi, cum nu-şi putea da seama unde avea să-l împingă acest imbold, se deşteptă în ea evreica. Ce ar fi fost dacă aceste idei l-ar fi înstrăinat de la credinţa strămoşilor? În ochii ei, acesta ar fi fost mai grozav decât orice. Nu cunoştea decât un mijloc de a înlătura această primejdie. Vorbele-i luară deci o expresie de bărbătească hotărâre, când îi zise:

— N-a existat niciodată un popor care să nu fi fost încredinţat că e cel puţin egal cu oricare altul; nicio naţiune mai însemnată care să nu se socotească drept cea mai mare. Dacă romanul se uită cu dispreţ la evreu, nu face decât să repete prostia egiptenilor, asirienilor şi macedonenilor; şi fiindcă dispreţul se întoarce contra lui Dumnezeu, urmările vor fi aceleaşi şi la romani.

Cu un accent şi mai hotărât urmă:

— Nu există lege care să recunoască unui popor o întâietate asupra altuia; de aceea, orice astfel de pretenţie e deşartă şi asemenea dispute sunt zadarnice. După ce un popor s-a ridicat la putere şi şi-a îndeplinit menirea, decade, ca să facă loc altuia, care-i moşteneşte puterea şi înscrie nume noi în monumentele vechi. Aceasta e istoria

lumii. Dacă m-ar întreba cineva să închipuiesc pe Dumnezeu şi omenirea, aş desena o linie dreaptă şi un cerc. Despre linie aş spune: acesta e Dumnezeu, căci numai el se mişcă mereu drept înainte; despre cerc: acesta e omul; înaintarea lui este în cerc. Nu vreau să spun că nu sunt deosebiri în progresarea naţiunilor; niciun popor nu se aseamănă pe deplin cu altul. Deosebirea însă nu e, cum zic mulţi, în circumferinţa cercului pe care popoarele îl descriu sau în spaţiul pe care îl ocupă pe pământ, ci în poziţia cercului: poporul cel mai mare e acela care stă mai aproape de Dumnezeu.

Nu trebuie să ne oprim aici, căci ar însemna să părăsim subiectul de unde l-am început. Să mergem mai departe. Sunt unele semne după care se poate cunoaşte înălţimea cercului pe care îl descrie un popor şi apropierea sau depărtarea lui de Dumnezeu. După acestea, să-i comparăm pe evrei cu romanii.

Cel mai simplu semn e viaţa zilnică a poporului, în privinţa asta vreau să zic numai atât: Israel a uitat uneori de Dumnezeu, romanii nu l-au cunoscut niciodată; deci o comparare aici n-ar fi cu putinţă.

Prietenul tău, sau fostul tău prieten, a afirmat, dacă am înţeles bine, că noi n-am avea poeţi, artişti şi războinici; cu asta cred că a vrut să spună că noi n-avem oameni mari, în genere. Dar, copilul meu, ce e un om mare? E acela a cărui viaţă dă dovadă că e călăuzit de Dumnezeu, chiar şi fără a fi anume chemat. Un persan a fost instrumentul lui Dumnezeu spre pedepsirea părinţilor noştri care se depărtaseră de Domnul; i-a dus în robie. Un alt persan a fost destinat să readucă pe copiii lor în ţara sfântă. Mai mare decât amândoi a fost însă Macedoneanul (Alexandru cel Mare a distrus Imperiul Persan, la 332 î.H.), prin care Dumnezeu a răzbunat pustiirea Iudeei şi distrugerea templului. Superioritatea deosebită a acestor oameni sta în

faptul că Dumnezeu îi alesese pentru îndeplinirea voinţei lui.

Îndeobşte domneşte părerea că războiul e cea mai nobilă îndeletnicire pentru un bărbat, că gloria supremă nu se poate dobândi decât pe câmpul de luptă. Deşi această părere a fost adoptată de lume, tu să nu te laşi înşelat. Omul trebuie să recunoască şi să venereze ceva mai presus de el însuşi; aceasta e o lege care va sta câtă vreme vor fi lucruri inaccesibile minţii sale. Rugăciunea barbarului e un strigăt al temerii de o putere superioară, singura însuşire dumnezeiască pe care o recunoaşte limpede; de aici credinţa în eroi. Grecilor le revine meritul de a fi pus, cei dintâi, mintea în locul puterii brutale, în Atena, oratorul şi filosoful sunt stimaţi mai presus de războinici. Luptătorul din arenă rămâne erou acolo; dar laurii nepieritori îi revin pururea poetului sărbătorit. Şapte oraşe îşi dispută onoarea de a fi locul de naştere al unui poet. Dar fost-a elinul cel dintâi care s-a întors de la vechea credinţă barbară? Nu, copilul meu. Numai noi putem să ne lăudăm cu aceasta, în locul forţei brutale părinţii noştri au pus pe Dumnezeu; izbucnirea fricii a cedat, în cultul nostru, cântării Psalmilor şi strigătelor de „Osana”! Astfel, evreii şi grecii vor fi fost aceia care au dus omenirea înainte, şi mai sus. Dar vai! S-a pus războiul ca o condiţie indispensabilă pentru guvernarea popoarelor. De aceea romanul a pus deasupra raţiunii şi a lui Dumnezeu pe împărat.

Domnia grecilor a însemnat înflorirea spiritului. Un şir îndelungat de mari cugetători caracterizează acea epocă, în toate domeniile grecii s-au distins şi au ajuns la un astfel de grad de perfecţiune încât chiar şi romanii au trebuit să încuviinţeze a învăţa de la ei în toate, afară de arta războiului. Grecii şi astăzi încă sunt model de oratori în Forum; ascultă un cântec roman şi în orişicare vei auzi ritmul grecesc; când un roman deschide gura ca să vorbească savant despre morală, filosofie sau despre

secretele naturii, sau că a fost la o şcoală grecească sau că şi-a scos erudiţia din autorii greci. Pe niciun teren afară de arta militară, Roma n-a creat ceva de la dânsa. Jocurile şi reprezentaţiile ei sunt instituţii greceşti, cărora numai cruzimea romanilor le-a dat un caracter sângeros. Religia Romei, dacă se poate vorbi despre aşa ceva, e alcătuită din obiceiurile şi dogmele tuturor celorlalte naţiuni; zeii pe care ea îi slăveşte mai mult, fără a lăsa la o parte pe Marte şi nici chiar pe Jupiter, sunt originari din Olimpul grecesc. Astfel dar, fiul meu, Israel al nostru e singurul popor care poate să dispute grecilor cununa adevăratului geniu.

Romanul e orb faţă de calităţile altor popoare; egoismul lui îi acoperă ochii cu un văl des, tot atât de nepătruns ca şi platoşa ce-i acoperă pieptul. Sub violenţa lor am căzut şi noi. Ne-au cuprins locurile noastre cele mai sfinte şi nimeni nu poate prevedea cum au să se isprăvească acestea. Atâta e sigur: ei pot să fărâme Iudeea ca să-i stoarcă vlaga, dar gloria bărbaţilor lui Israel se va ridica totuşi, strălucitoare, la cer; căci istoria lui Israel e istoria lui Dumnezeu. Prin mâinile bărbaţilor lui a scris El, prin gura lor a vorbit. El a stat în mijlocul lor: ca legiuitor pe Muntele Sinai, ca povăţuitor prin pustiu, conducător în război.

Câtva timp femeia tăcu; apoi, reluă:

— Dacă am avea în vedere numai arta sculpturii şi picturii, e adevărat că Israel n-are artişti.

Se vedea că o costă să facă această concesiune; căci ea, cum ne aducem aminte, făcea parte din secta saducheilor, care, altfel decât fariseii, preţuiau frumosul în orice formă şi fără considerare la originea lui.

— La drept vorbind, nu trebuie să uităm că mâinile noastre au fost legate prin poruncă: „Să nu-ţi faci ţie chip cioplit...” Este însă adevărat iarăşi că, cu mult înainte de venirea în Atica a lui Dedal, care a îndreptat sculptura pe căi noi, cu statuile-i cioplite, zic, cu mult înainte de venirea

lui, doi israeliţi, Beseleel şi Soliab, au modelat heruvimii de cele două părţi ale chivotului legii, deasupra lăzii legământului. Erau din aur lucrat în relief; nu erau figuri omeneşti, ci cereşti. Dar cine ar putea să afirme că nu erau frumoase şi că n-au fost cele dintâi statui?

— Da, înţeleg acum, zise Iuda cu vioiciune, pentru ce grecii ne-au întrecut. Blestem asupra babilonenilor, care ne-au distrus chivotul legii!

— Nu, Iuda, n-a fost distrus, ci ascuns undeva, într-o peşteră.

Odată, cum Hilel şi Şamai spun, va fi regăsit, după voia lui Dumnezeu; atunci Israel va dănţui iar înaintea lui şi va cânta ca în vremea de demult. Şi aceia care vor vedea atunci faţa heruvimilor vor voi să sărute mâna oricărui evreu din veneraţie faţă de geniul poporului său, care a dormitat inactiv câteva mii de ani.

Femeia se avântase într-o oratorie de retor popular. Apoi făcu o pauză ca să-şi adune ideile.

— Tu eşti aşa de bună, mamă, îi zise Iuda cu accent de recunoştinţă. Nu voi obosi niciodată s-o spun. Şamai şi Hilel n-ar fi putut să vorbească mai bine. Acum sunt iarăşi un adevărat fiu al lui Israel.

— Linguşitorule, îi răspunse ea; fireşte, tu nu ştii că eu n-am făcut decât să repet ce am auzit de la Hilel, când a discutat o dată, în prezenţa mea, cu un sofist roman.

— Ei, dar felul din inimă de exprimare e ceva al tău propriu.

Ea deveni iar serioasă:

— Unde am rămas? Da, am pretins că cele dintâi statui au fost opera predecesorilor noştri. Destoinicia sculptorului însă nu este singura artă, după cum arta în sine nu este nici ea singură mărime. Eu îmi închipui întotdeauna pe oamenii mari ai tuturor secolelor ca un lung convoi, repartizat în grupuri, după diferitele naţiuni; ici indieni, colo

egipteni, dincolo asirieni; îi văd în convoi şi aud pe grec strigând: „Aicea, eleni, noi suntem conducătorii!”

Răspunde romanul: „Tăcere! Acest loc este acuma al nostru; noi v-am lăsat în urma noastră, ca praf pe care călcăm”. Şi mereu se revarsă asupra şirului întreg o lumină, care le arată calea acelora care dispută, chiar fără ca ei s-o cunoască; e lumina revelaţiei; şi cine este purtătorul ei? Poporul nostru, Iuda! Cum i se umflă pieptul fiecărui israelit la acest gând! De trei ori fericiţi părinţii noştri, slujitorii Domnului şi păstrători ai legământului! Acolo este şi locul tău, Iuda; şi chiar dacă fiecare roman ar fi un Cezar, acest loc n-ai să-l pierzi! Iuda era adânc emoţionat.

— Eu, Iuda, urmă ea mai departe, ţi-am vorbit despre oamenii noştri mari, patriarhi, legiuitori, războinici, cântăreţi, profeţi. Să vedem acum care sunt cei mai de frunte bărbaţi ai Romei. Compară pe un Moise al nostru cu un Cezar, pe David al nostru cu un Tarquiniu, pe Macabei cu Silla, pe judecătorii noştri cu cei mai buni consuli, pune-l pe Solomon faţă de un August, şi vei avea comparaţia întreagă. Dar gândeşte-te la profeţi, cei mai mari dintre toţi oamenii mari.

— Eu, însă, întrebă Iuda. Pot să fiu soldat?

— De ce nu? N-a spus oare Dumnezeu lui Moise să fie conducător de oşti?

Se făcu iar tăcere în odaie; apoi mama zise:

— Ai învoirea mea; dar să-l slujeşti pe Domnul, şi nu pe Cezar.

Iuda primi condiţia şi aţipi încet. Mamă-sa îi potrivi perna sub cap, îl sărută cu duioşie şi se depărtă.

CAPITOLUL VI

Orice om, bun sau rău, trebuie să moară; credinţa noastră însă ne consolează cu gândul că cel adormit se va redeştepta cândva spre o viaţă mai bună. Tot astfel e în viaţa aceasta deşteptarea după un somn sănătos şi revenirea la conştiinţa unei existenţe fericite.

Când Iuda deschise ochii, soarele era deasupra munţilor. Porumbeii zburau în stoluri încoace şi încolo, umplând aerul cu lucirea penelor lor albe. Spre sud-est se ridica templul, ale cărui creneluri aurite reieşeau graţios de pe albastrul cerului. Acestea erau pentru dânsul lucruri cunoscute şi nu-i opreau privirea decât în treacăt.

Pe divan, lângă el, sta o fată ce n-avea mai mult de cincisprezece ani şi cânta cu voce lină, acompaniindu-se cu harfa.

Când fata observă că Iuda se deşteptase, încetă din cântare şi puse instrumentul la o parte; apoi, cu mâinile în poală, se uită la el, aşteptând.

Să facem cunoştinţă mai de aproape cu fata, cu care prilej vom comunica şi unele amănunte despre familia în casa căreia ne aflăm.

Irod a lăsat, la moartea lui, multe persoane care prin favorul lui au ajuns la averi şi posesiuni. Dacă o astfel de bogăţie se afla în mâinile unui om care, afară de aceasta, descindea neîndoios şi de-a dreptul dintr-un strămoş israelitean, acest fericit era socotit drept prinţ de Ierusalim, o distincţie de pe urma căreia se bucura de respectul compatrioţilor săi mai puţin favorizaţi, ca şi de stima păgânilor cu care afacerile sau raporturile sociale îl aduceau în atingere. Niciunul dintre ei nu se bucura, în viaţa publică sau particulară, de mai mare consideraţie decât tatăl tânărului de care vorbim. Cu tot devotamentul lui pentru popor şi pentru obiceiurile lui religioase, el fusese şi un leal credincios al regelui şi se afirmase aşa, în ţară ca

şi în străinătate. Trimis de mai multe ori cu solii importante la Roma, atrăsese, prin atitudinea lui, atenţiunea împăratului August şi îi dobândise prietenia. De aceea se aflau în casa lui multe din acele daruri princiare, destinate mai mult să măgulească vanitatea, precum: toge de purpură, scaune de fildeş, pocale de aur şi alte obiecte de acestea, care îşi dobândeau preţul prin faptul că proveneau din mână împărătească. Un astfel de om trebuia să fie bogat; bogăţia lui însă nu se întemeia numai pe favoarea şi liberalităţile prinţilor. El urmărea legea care obligă pe oricine la exercitarea unei anumite profesiuni; şi nu se mulţumea numai cu una singură. Mulţi din păstorii care păzeau turmele pe plaiurile şi dealurile până la depărtatul Libanon îl cunoşteau de stăpân; în oraşele de ţărm şi în interior, a întemeiat case de comerţ; corăbiile îi aduceau argint din minele Spaniei, cele mai bogate din cele cunoscute până atunci, iar caravanele lui, de două ori pe an, se întorceau încărcate cu mătăsuri şi mirodenii din Răsăritul Depărtat.

După religie, era un evreu, care respecta conştiincios legea şi toate obiceiurile esenţiale; locul lui în sinagogă şi în templu nu rămânea niciodată gol în ziua sâmbetei şi sărbătoarea. Cunoştea la perfecţie Sfintele Scripturi şi îi plăcea să stea de vorbă cu învăţătorii Legii; stima pe care o avea pentru Hilel se apropia de veneraţie, îi era apoi străină orice micime de suflet; cu aceeaşi ospitalitate întâmpina pe străinul din orişicare ţară; fariseii cârcotaşi îl acuzau chiar că invitase la masă de mai multe ori samariteni. Dacă ar fi fost păgân şi ar fi trăit mai mult, poate că Irod Alicus ar fi găsit în el un concurent, un rival; dar, cu vreo zece ani înainte de partea a doua a acestei povestiri, el s-a prăpădit pe mare, în floarea vârstei şi jelit de toată Iudeea. Cunoaştem până acum doi membri ai familiei sale: pe văduva şi pe fiul lui; fata pe care am auzit-o cântând acompaniindu-se cu chitara a fost singura lui fiică.

Numele ei era Tirzah; cine vedea pe cei doi fraţi nu se putea să nu-i sară în ochi asemănarea lor. Ea avea aceleaşi trăsături regulate şi acelaşi tip evreiesc curat; însă mai avea şi expresia gingaşă a nevinovăţiei copilăreşti. Retragerea casnică în care trăia, precum şi legăturile intime dintre ei îi permiteau să apară într-o toaletă foarte uşoară de dimineaţă; totuşi era plină de gust şi de graţie.

— Foarte frumos, Tirzah a mea, foarte frumos! exclamă Iuda entuziasmat.

— Cântecul? întrebă ea.

— Da, şi cântăreaţa nu mai puţin. Pare o melodie grecească; de unde o ştii?

— Nu-ţi mai aduci aminte de grecul care cânta luna trecută în teatru? Se zice că a fost mai înainte în casa lui Irod şi a cântat de multe ori în prezenţa lui şi a surorii sale Salomeea. S-a produs tocmai în urma unei lupte atletice, pe când răsuna încă larma publicului; dar de la cele dintâi accente ale cântecului său s-a făcut tăcere profundă. De la el ştiu cântarea aceasta.

— Dar el cânta greceşte.

— Iar eu am cântat evreieşte.

— Aceasta mă face şi mai mândru de mica mea soră. Ştii mai multe cântece frumoase ca acesta?

— Ştiu multe. Dar să le lăsăm acum. Amrah m-a trimis să-ţi spun că are să-ţi aducă dejunul aici şi n-ai să te osteneşti jos.

Trebuia să fie aici până acum. Zicea că eşti bolnav, că ţi s-a întâmplat ceva ieri. Ce-a fost? Spune-mi şi am să-i dau şi eu ajutor Amrahei să te vindece. Ea cunoaşte toate leacurile egiptenilor; acesta era un popor primitiv; dar eu am şi multe reţete de la arabi, care...

— Care sunt un popor şi mai primitiv, zise el dând din cap.

— Aşa crezi? Bine, atunci să-i lăsăm pe aceia, răspunse ea repede şi duse mâinile la urechea ei stângă.

Aici însă am ceva mai bun şi mai sigur: o amuletă pe care, de mult, nu mai ştiu când, unul din familia noastră a primit-o de la un mag persan. Iată, inscripţia e aproape ştearsă de uzajul îndelungat. Îi arătă cercelul. El se uită repede, râse şi i-l înapoie.

— Tirzah, nici dacă aş fi pe moarte, eu cu amuleta asta n-aş avea ce să fac. E o rămăşiţă a idolatriei şi aşa ceva îi este interzis oricărui fiu al lui Avraam. Ia-o înapoi şi n-o mai purta.

— Interzis? A, nu! răspunse ea. Mama tatălui nostru a purtat-o în multe sâmbete ale vieţii ei. A vindecat, nu ştiu câţi, dar cel puţin trei bolnavi. Iată aici este şi semnul de aprobare al rabinului.

— Eu nu cred în amulete.

Ea se uită cu mirare la el.

— Şi ce-are să zică Amrah?

Privi cercelul, cu îndoială.

— Ia-l şi poartă-l, surioară, îţi stă bine; te face frumoasă, deşi n-ai avea nevoie de un astfel de ajutor.

Ea îşi puse la loc amuleta în ureche. Tocmai intra Amrah în odaie, aducând pe o tavă lighean cu apă şi prosoape.

Deoarece Iuda nu era fariseu, spălatul nu-i luă timp mult. Servitoarea se depărta acum, pe când Tirzah se apucă să-l pieptene pe fratele ei; din când în când scotea de la brâu o oglindă mică de metal, pe care o purta după obiceiul evreicelor, şi o prezentă fratelui său, ca să vadă dacă era mulţumit. Într-acestea îşi continuau convorbirea.

— Ce zici la asta, Tirzah? Eu am să plec.

Ea lăsă să-i cadă mâinile, speriată.

— Să pleci?! Când? Unde? Pentru ce?

El râse:

— Trei întrebări dintr-o răsuflare! Cât eşti de curioasă!

În momentul următor redeveni serios.

— Ştii că legea mă obligă să-mi aleg o profesiune. Bunul nostru părinte mi-a dat exemplul cel mai bun. Chiar şi tu m-ai dispreţui, dacă eu aş consuma în trândăvie roadele sârguinţelor şi ştiinţei lui. Mă duc la Roma.

— O! Mă duc şi eu cu tine.

— Tu trebuie să rămâi cu mama. Dacă am părăsi-o amândoi, ar muri.

Faţa i se întristă.

— Ah, da! Dar trebuie neapărat să pleci? Aici, în Ierusalim, poţi să înveţi orice de ce are nevoie să ştie un negustor, dacă la asta te gândeşti.

— Nu; legea nu ordonă ca fiul să aleagă profesia tatălui.

— Atunci, ce altceva vrei să devii?

— Soldat! zise el cu oarecare mândrie.

Ochii fetei se umplură de lacrimi.

— O să te omoare!

— Dacă va fi voia lui Dumnezeu, fie! Dar, Tirzah, nu toţi soldaţii sunt omorâţi.

Ea îi cuprinse gâtul cu braţele, ca şi când ar fi vrut să-l oprească.

— Rămâi acasă, frate; suntem aşa de bine aici.

— Casa părintească nu poate să fie pentru noi mereu tot ce a fost până acum. Şi tu vei pleca nu peste mult.

— Niciodată!

El zâmbi de această hotărâre.

— În curând va veni un prinţ din Iuda sau din altă seminţie şi o va cere pe Tirzah a mea şi o va lua, ca să strălucească în altă casă ca stea... Războiul este o meserie, reluă Iuda cu şi mai multă seriozitate. Ca s-o înveţe cineva, trebuie să meargă la şcoală; dar o şcoală de război mai bună decât o tabără romană nu există.

— Doar n-o să lupţi pentru Roma? întrebă ea, cu respiraţia oprită.

— Şi tu, dar, chiar şi tu urăşti Roma! Toată lumea o urăşte.

Aceasta să-ţi explice, Tirzah, răspunsul pe care ţi-l voi da. Da, vreau să lupt pentru Roma, dacă în acest chip voi învăţa să lupt cândva contra Romei.

— Când vrei să pleci?

În momentul acela se auziră paşii lui Amrah.

— Tăcere! zise el. Să nu ştie la ce mă gândesc.

Credincioasa servitoare veni cu dejunul şi puse tava pe un scaun dinaintea celor doi. Apoi rămase stând, cu şervetele albe pe braţe, ca să-i servească pe cei doi fraţi. Ei îşi muiară degetele în castronul cu apă şi se ştergeau, când un zgomot din stradă le atrase atenţia. Ascultară, era o muzică militară ce sună din strada de la nord.

— Soldaţi din pretoriu! Trebuie să-i văd! exclamă Iuda sărind de pe divan şi alergă afară.

În momentul următor se plecă peste balustrada colţului de la nord al acoperişului. Era atât de adâncit în spectacolul ce i se oferea, încât nu observă cum Tirzah se apropie şi-i puse mâna pe umăr.

De pe acoperiş, ei puteau să vadă la răsărit puternicul turn Antonia, unde era garnizoana şi unde-şi avea procuratorul cartierul lui general. Strada, nu mai largă de zece urme, era plină de curioşii atraşi de muzică. Expresia „muzică” n-ar fi fost tocmai potrivită aici; era mai mult sunet de trâmbiţe, acompaniat de tonurile stridente, atât de obişnuite soldaţilor romani, din fluierele de lemn ce se numeau litui.

Cei doi de pe acoperiş vedeau acum convoiul. Venea mai întâi o avangardă de uşor-înarmaţi; erau mai ales aruncători de praştie şi vânători cu arcuri, care veneau la distanţă; apoi un detaşament de greu-înarmaţi, cu scuturi mari şi lănci lungi, cum poate se obişnuiau în luptele de la Troia; urmau muzicanţii, apoi un ofiţer călare, împresurat

de o gardă; pe urmă, iar un şir aproape nesfârşit de pedeştri greu înarmaţi.

Totul apărea ca o maşinărie uriaşă, întocmită cu artă şi pricepere. Iuda era impresionat de prestanţa oamenilor acestora vânjoşi, de mişcarea în tact a scuturilor lor, de strălucirea platoşelor şi coifurilor, de atitudinea serioasă, privirea liniştită şi totuşi atentă a lor. Mai întâi îi atrase atenţia vulturul legiunii, purtat pe o prăjină lungă; era o figură daurită, cu aripile larg deschise. El ştia că fusese primit cu onoruri divine, când fusese adus, de la locul lui, în turn.

Şi ofiţerul care călărea singur în mijlocul coloanei îi deşteptă interesarea deosebită. Era în echipament complet; numai capul îi era descoperit. La şold avea sabie scurtă, în mână ţinea băţul de comandă, care părea un sul de hârtie albă. Calul, în loc de şa, avea o pătură de purpură; frâul era ţesut cu fir.

Pe când omul era încă în depărtare, Iuda şi putu să observe că apariţia lui provocă mânia privitorilor. Aceştia se plecau tare peste balustradele acoperişului sau ieşeau îndrăzneţi în poartă şi-i arătau pumnii, îl însoţeau cu ţipete sau scuipau când el trecea pe sub poduri. Femeile aruncau, chiar, cu sandalele după el şi uneori îl şi atingeau. Cu cât se apropia, se puteau deosebi mai clar strigătele: „Bandit! Tiran! Câine roman! Jos cu Ismael! Să ne daţi înapoi pe Annah al nostru!”

În sfârşit, fu atât de aproape că Iuda îi putea deosebi trăsăturile feţei, îi păru firesc că el nu împărtăşea indiferenţa soldaţilor. Faţa lui era întunecată şi privirile ameninţătoare.

Iuda auzise despre obiceiul că, după exemplul Cezarilor, conducătorii de oşti nu purtau decât cununa de lauri când se arătau în public. După aceasta, putu cunoaşte că ofiţerul nu era altul decât Valerius Gratus, noul procurator al iudeei.

Ca să spunem drept, tânărului israelit îi era milă de romanii care aveau să suporte furia nemeritată a mulţimii. Când procuratorul ajunse la colţul casei, el se plecă peste balustradă să-l vadă mai bine; se sprijini cu mâna de o cărămidă. Aceasta însă nu se mai ţinea bine şi cedă sub apăsare, rostogolindu-se. Tânărul se sperie; întinse mâna ca să prindă cărămida, dar cu mişcarea aceasta putea să aibă aparenţa că vrea s-o azvârle. Nu reuşi s-o prindă, ci numai o împinse mai departe. Strigă, alarmat. Garda se uită în sus, tot aşa şi procuratorul; în acelaşi moment cărămida îl lovi în cap şi el căzu jos de pe cal.

Cohorta se opri. Gardiştii săriră de pe cai şi grăbiră să-şi apere comandantul cu scuturile. Mulţimea care fusese martoră incidentului nu se îndoia că aruncarea cărămizii fusese voită şi manifesta pentru tânărul care stătea încă peste balustradă.

Un spirit rău trecu peste mulţime; puseră mâna pe cărămizile fărâmiţate şi de sus începură să arunce asupra legionarilor de jos.

Se încinse o luptă aprigă. Disciplina soldaţilor fu, după cum era de aşteptat, superioară.

Nu vom descrie mai departe decursul luptei sângeroase, iscusinţa unora în mânuirea armelor şi disperarea celorlalţi. Să ne reîntoarcem mai bine la pricinuitorul nenorocit al întregii întâmplări fatale.

Cu faţa speriată se ridică lângă parapet.

— O, Tirzah, Tirzah! exclamă; ce ne vom face?

Ea nu văzuse ce s-a întâmplat. A auzit numai strigătele şi a văzut mişcarea agitată a oamenilor de pe acoperişurile dimprejur. Trebuia că se întâmplase ceva grozav, aceasta se cunoştea; dar ce şi din ce cauză nu-şi putea închipui, nici nu bănuia că ea însăşi sau persoane care îi erau scumpe erau ameninţate de primejdii.

— Ce s-a întâmplat? Ce să însemne toate astea? întrebă ea surprinsă deodată de spaimă.

— L-am ucis pe procuratorul roman; cărămida l-a lovit în cap.

Ea se îngălbeni un moment, îl cuprinse cu braţele şi privi trist şi în tăcere în ochii lui. Era cuprins şi el de temere, dar vederea surorii îngrijorate îi dădu iar curaj.

— N-am făcut-o înadins, Tirzah! A fost o întâmplare! zise el mai liniştit.

— Ce-o să facă ei acum? întrebă ea.

El privea la tumultul care tot mai creştea pe acoperişuri şi în stradă şi îşi aduse aminte de atitudinea ameninţătoare a lui Gratus. Dacă nu era mort, cum avea să se răzbune? Iar dacă era mort, care aveau să fie represaliile legionarilor?

Se plecă iar peste balustradă şi văzu cum garda tocmai îi ajuta romanului în şa.

— Trăieşte, Tirzah, trăieşte! Lăudat fie numele părinţilor noştri!

Cu această exclamare se depărtă de la balustradă şi zise:

— Să n-ai nicio grijă, Tirzah. Am să le explic cum s-a întâmplat, iar ei au să-şi aducă aminte de părintele nostru şi de serviciile lui şi n-au să ne facă nimic.

O conduse în odaia din turn.

Atunci, se cutremură acoperişul de sub picioarele lor şi se auzi pârâit ca de bârne frânte, apoi numaidecât ţipete de groază, care păreau a veni de jos, din curte. El se opri să asculte; ţipetele se repetară. Apoi se auzi zgomot de paşi mulţi, urlete de furie şi tânguiri pline de spaimă, amestecate cu vaietele femeilor speriate.

Soldaţii spărseseră poarta de la nord şi acum erau în stăpânirea casei. Iuda cunoscu, spre spaima lui, că îl urmăreau pe dânsul. Primu-i gând fu să fugă; dar unde? Numai cu aripi ar fi putut să scape. Tirzah se uită cu groază împrejur şi prinse braţul fratelui ei.

— O, Iuda, ce să însemne asta?

El auzi cum erau servitorii măcelăriţi; apoi... nu era oare vocea mamei lui? Trebui să-şi adune ultimul rest al puterii de voinţă ca să se stăpânească, zicând:

— Stai aici, Tirzah, şi aşteaptă-mă. Mă duc jos să văd ce se petrece; apoi mă reîntorc la tine.

Vocea-i era, cu toate astea, nesigură. Tirzah strânse şi mai tare de braţul lui.

Glasul mamei sale răsuna mai pătrunzător; nu putea să se înşele. Nu mai stătu la îndoială.

— Vino dar; să mergem degrabă jos.

Terasa sau galeria de la capătul scărilor era plină de soldaţi. Alţii alergau, cu săbiile în mână, dintr-o odaie într-alta. Într-un colţ sta grămădit un grup de femei, rugându-se să fie cruţate, în alt loc, o femeie lupta cu un soldat şi căuta să se desfacă din mâinile lui. Haina ei era sfâşiată; păru-i atârna în şuviţe lungi peste obraji; strigătele ei erau mai puternice decât toată larma, aşa că se auzeau bine de pe acoperiş. Spaima dădu aripi paşilor lui Iuda; dintr-o săritură fu lângă ea.

— Mamă, mamă! strigă el.

Ea întinse mâna spre el, dar când să-l prindă, fu smuls şi tras înapoi.

Auzi atunci pe unul zicând: „Acesta a fost!” Iuda ridică ochii şi-l văzu, era Messala.

— Cum? Acesta e asasinul? întrebă un legionar vânjos, în uniforma-i strălucitoare. Dar e d-abia un copil.

— Pe toţi zeii! exclamă Messala în felul lui înflorit de exprimare. Iată o filosofie nouă! Ce-ar zice Seneca la ideea că un om trebuie să îmbătrânească pentru a şti să urască de moarte?

Acesta e, şi acolo e mama lui, iar aceea e sora lui! Aveţi aici toată familia.

Iubirea pentru ai săi îl făcu pe Iuda să uite disputa pe care o avusese cu prietenul lui din tinereţe.

— Ajută-le, Messala! Gândeşte-te la copilăria noastră şi ajută-le! Eu... Iuda... te rog.

Messala se făcu că nici nu-l aude.

— Nu mai pot fi aici de niciun ajutor, zise adresându-se ofiţerului. Jos, în stradă, e mai mult de lucru. Jos Eros, trăiască Marte!

Cu vorbele acestea se depărtă.

Iuda îl înţelese şi în amărăciunea sufletului său se rugă Cerului: „În ceasul răzbunării tale, o, Doamne, mâna mea să fie aceea care să-l lovească!”

Cu greu îşi putu face drum până la ofiţer.

— Domnule, exclamă el, femeia aceea e mama mea. Cruţ-o!

Cruţă şi pe soră-mea de colo! Dumnezeu e drept; va răspunde cu milostenie la milostenie.

Omul părea mişcat.

— În turn cu femeile! strigă el; dar să nu le faceţi niciun rău. Îmi sunteţi răspunzători pentru ele.

Apoi se întoarse către cei care îl ţineau pe Iuda şi le zise:

— Aduceţi funii şi legaţi-i mâinile, apoi duceţi-l jos în stradă.

Nu va scăpa de pedeapsă.

Mama fu condusă afară. Mica Tirzah era cu totul uluită de frică şi însoţi fără împotrivire pe soldaţii ce o conduseră. Iuda mai aruncă o privire spre amândouă, apoi îşi ascunse faţa în mâini. Poate că vărsă şi lacrimi, dar nimeni nu le-a văzut.

Întâmplările zilei acesteia produseră o schimbare bruscă în Iuda. După cum cititorul va fi observat, el avea un temperament delicat, feminin, cum se întâlneşte nu arareori la bărbaţi a căror viaţă a fost dedicată exclusiv unor fiinţe iubite. De aceea calităţile mai mult bărbăteşti ale caracterului său ieşiseră prea puţin la iveală până atunci. Uneori simţise imbolduri de ambiţie, dar erau mai

mult visări nelămurite. Acum însă devenise cu totul altul. Un semn al acestei schimbări fu că, atunci când ridică fruntea şi întinse braţele cătuşelor, buzele-i pierdură liniile blânde de până atunci. Din acel moment copilăria-i se sfârşise; devenise bărbat.

Un semnal de tobe răsună în curte. Când se termină, se deşteptă şi galeria de soldaţi. Unii din ei aruncară pe jos prada, căci nu puteau cuteza să se prezinte în rânduri cu obiecte de jaf în mâini. Aşa că erau pe jos multe obiecte de preţ aruncate.

Când Iuda coborî, legionarii erau în ordine de marş; ofiţerul nu mai aştepta decât împlinirea ordinului său din urmă.

Mama şi sora, precum şi cei arestaţi, cu toţii fură conduşi prin poarta de intrare de la nord, unde ruinele erau îngrămădite.

Jalnică era tânguirea servitorimii, dintre care mulţi erau născuţi chiar în casa aceea.

După ce, în sfârşit, şi caii şi toate vitele ce se găseau acolo fură mânate, Iuda începu să înţeleagă toată cuprinderea răzbunării procuratorului. Clădirea întreagă era pradă acestei răzbunări. Câtă vreme ordinele puteau fi executate, nu trebuia să mai rămână nimic viu între zidurile ei. Dacă ar mai fi fost în Iudeea unii atât de îndrăzneţi încât să se gândească la asasinarea unui procurator roman, să le servească drept pildă istoria soartei familiei princiare Hur şi distrugerea casei sale.

Ofiţerul aştepta afară, în vreme ce un detaşament de soldaţi baricada poarta, deocamdată.

În stradă luptele încetaseră aproape cu totul; de pe acoperişuri, ici-colo nori de praf arătau că se mai produceau unele atacuri. Legionarii stăteau, cei mai mulţi, liniştiţi în rânduri; nu pierduseră nimic din strălucirea şi prestanţa lor.

Uitând de situaţia-i proprie, Iuda se îngrijora numai de soarta prizonierilor, printre care în zadar căuta să le vadă pe mama şi pe soră-sa.

Atunci se ridică deodată o femeie de la pământ, unde stătuse chircită, şi alergă înapoi la poartă. Câţiva dintre soldaţii de pază voiră s-o oprească; dar când ea se smulse din mâinile lor, se ridică zgomot mare. Înaintea lui Iuda ea se lăsă la pământ şi îi îmbrăţişă genunchii. Faţa-i era aproape cu totul acoperită de părul negru ce, plin de praf, îi cădea în şuviţe dezordonate.

— O, Amrah, bună Amrah, îi zise el; să-ţi ajute Dumnezeu, căci eu nu pot.

Ea nu era în stare să vorbească. El se plecă spre dânsa şi-i şopti:

— Trăieşte, Amrah, pentru Tirzah şi pentru mama! Ele se vor reîntoarce şi...

Un soldat o smulse la o parte. Ea sări şi grăbi pe poartă şi prin coridor, în curtea deşartă.

— Lăsaţi-o! zise ofiţerul; o să punem sigilii pe casă şi o s-o zăvorâm; atunci are să moară de foame aici.

Soldaţii îşi reluară lucrul lor; când terminară, trecură în partea de la apus şi zăvorâră şi intrarea de acolo. Palatul familiei Hur stătea acum deşert, pustiu.

Cohorta îşi reluă marşul înapoi la cetate. Procuratorul rămase mai mult timp aici, ca să-şi caute rana de la cap şi să ia dispoziţii cu privire la prizonieri.

După zece zile, se arătă în piaţă.

CAPITOLUL VII

În ziua următoare veni un detaşament de soldaţi la palatul pustiit, ca să închidă definitiv intrările. Colţurile aripilor porţilor fură pecetluite cu ceară şi pe ziduri se lipiră afişe, pe care scria în latineşte: „Aceasta e proprietate a împăratului”.

Încrezuţi în sine, romanii erau convinşi că acest simplu aviz era îndestulător; şi, în realitate, chiar aşa era.

După o altă zi, iarăşi sosi o trupă, de zece călăreţi sub comanda unui căpitan, venind de la Ierusalim spre Nazaret, la nord. Sosi în localitate pe la amiază.

Nazaret era pe atunci un sat neînsemnat, cu puţine case risipite pe o coastă; singurul drum era o potecă bătută de turme. La sud se întindea, nemijlocit sub sat, marele şes Esdrelon, şi de pe o înălţime de la vest se putea zări ţărmul Mării Mediterane, ţinutul de dincolo de Iordan şi Muntele Hermon. Valea de la poalele dealului şi întreaga împrejurime erau acoperite cu pomet şi grădini de legume, cu vii şi locuri de păşune. Ici-colo, dumbrăvi de palmieri şi de măslini imprimau peisajului caracterul lui oriental. Casele satului nu erau prin nimic deosebite, cu un singur cat, pătrate, cu acoperişul plan şi cu viţă verde şi alte plante agăţătoare peste tot. Arşiţa care arsese dealurile iudeei, parcă acoperindu-le cu o crustă cenuşie, se potoli, dimpreună cu urmările ei, la hotarul Galileei.

Când trupa de călăreţi se apropie de sat, răsună un sunet de trompetă, care avu un efect de vrajă asupra locuitorilor. Alergară grămezi din case, fiecare dorind să afle mai curând motivul acestei vizite neobişnuite.

Dacă vom lua în seamă că Nazaret era la o parte de orice drum mai mare şi expus apoi influenţei iudeilor din Gamala, zişi şi iudei galileeni, nu ne va fi greu să cunoaştem sentimentele cu care fură primiţi legionarii romani. Când ajunseră pe înălţime şi călăreau pe stradă, li

se lămuri tuturora cu ce însărcinare venise trupă de călăreţi. Temerea şi ura făcură acum loc unei vii curiozităţi. Oamenii ştiau că trupa avea să se oprească la fântână, spre nord-estul satului, şi se alăturară convoiului.

Sub paza călăreţilor era un prizonier, care provocase curiozitatea locuitorilor. Mergea pe jos, cu capul descoperit, cu hainele sfâşiate şi cu mâinile legate la spate. Curelele de la încheieturile mâinilor erau legate de gâtul unui cal. Convoiul de călăreţi ridica un praf care-l împresura mereu pe prizonier într-o pulbere gălbuie. Istovit şi cu picioarele rănite, se clătina mergând. Se putea cunoaşte, însă, că era foarte tânăr.

La fântână, convoiul se opri. Căpitanul descălecă şi cei mai mulţi dintre călăreţi aşijderea.

Prizonierul căzu ca ameţit în praful străzii. Nu ceru nimica ostoitor; se vedea că ajunsese la capătul puterilor.

Locuitorii săteni, care veniseră mai aproape şi-i recunoscuseră vârsta tânără, ar fi fost bucuroşi să-l ajute, dar nu cutezau.

Pe când stăteau aşa împrejur, curioşi şi nedumeriţi, şi soldaţii îşi treceau ulcioarele de apă de la gură la gură, veni un om pe stradă de la Saphoris în jos. O femeie exclamă, îndată ce-l zări:

— Iată, vine dulgherul; acuma o să aflăm ceva!

Omul despre care dânsa vorbea avea o înfăţişare foarte respectabilă. De sub turbanul lui răsăreau şuviţe subţiri, albe, pe când o barbă stufoasă, dacă se poate şi mai albă, îi cădea peste haina-i de stofă groasă, sură. Venea cu pas domol, căci în afară de sarcina anilor, purta câteva unelte grele, de alcătuire primitivă: o secure, un ferăstrău, un cuţit mare, greu; şi se vedea că trebuie să fi făcut un drum destul de lung, fără odihnă.

Sosind la fântână, se opri şi privi la cei de faţă.

— O, rabbi, bunule rabbi Iosif! exclamă o femeie şi grăbi să-l întâmpine. E un prizonier aici! Întreabă, te rugăm, pe soldaţi, cine e, ce rău a săvârşit şi ce au de gând cu el.

Faţa rabinului rămase neschimbată. Dar aruncă o privire spre prizonier şi apoi veni la căpitan.

— Pacea Domnului să fie cu tine, îi zise, cu aceeaşi seriozitate.

— Şi pacea zeilor cu tine! răspunse căpitanul. Veniţi din Ierusalim?

— Da. Prizonierul vostru e încă tânăr.

— De ani, da.

— Aş putea să întreb care-i este vina?

— E un asasin.

Oamenii îşi repetară miraţi cuvântul. Rabbi Iosif însă continuă să întrebe:

— Este un fiu al lui Israel?

— E un iudeu, răspunse romanul sec.

Mila celor dimprejur, gata să se potolească, se aţâţă din nou.

— Eu nu ştiu nimic despre seminţiile voastre, urmă romanul; pot însă să vă spun despre familia lui. Aţi auzit poate despre un prinţ al Ierusalimului, anume Hur. Ben Hur îi zicea. Trăia în zilele lui Irod.

— L-am cunoscut, zise Iosif.

— Ei iată, acesta e fiul lui!

La auzul acestor cuvinte, răsunară din toate părţile exclamări de mirare şi de milă; dar căpitanul grăbi să le pună capăt.

— Alaltăieri era cât pe-aci să-l omoare, pe străzile Ierusalimului, pe nobilul Gratus, aruncându-i în cap o cărămidă de pe acoperişul unui palat. Desigur, palatul tatălui său.

Urmă o tăcere, în timp ce nazarinenii se uitau la tânăr ca la o fiară sălbatică.

— L-a omorât? întrebă rabinul.

— Nu.

— A fost condamnat?

— Da; la galere pe viaţă.

— Domnul să-i stea într-ajutor, zise Iosif mişcat.

Un tânăr, care venise cu Iosif, dar pân-atunci rămăsese neobservat în urma lui, lăsă deodată la pământ securea pe care o purta, se duse la bolovanul mare de lângă fântână şi luă unul din ulcioarele cu apă de acolo. Această mişcare se petrecu atât de firesc, încât tânărul era aplecat deasupra prizonierului şi-i da să bea mai înainte ca paznicii să-l fi putut opri, dacă ar fi avut de gând aşa ceva.

Mâna atingându-i uşor umărul îl deşteptă pe nenorocitul Iuda din adânca-i toropeală; privind în sus, văzu o faţă pe care n-o mai uită după aceea niciodată: faţa unui tânăr cam de vârsta lui, adumbrită de bucle auriu-închis; un chip plin de blândeţe şi de bunătate, ai cărui ochi albaştri, adânci, priveau atât de plini de iubire şi de sfântă seriozitate încât fascinau. Toate sentimentele amare de dor de răzbunare se risipiră din pieptul evreului, iar inima lui, parcă împietrită în zilele şi nopţile de suferinţă, se topi sub privirile calde ale străinului şi deveni blândă ca a unui copil.

Duse ulciorul la gură şi bău cu sete.

Cei doi nu schimbară nicio vorbă. Tânărul străin duse înapoi ulciorul la fântână; reluă securea şi se reîntoarse la rabbi Iosif, în vreme ce toţi ochii, ai căpitanului ca şi ai sătenilor, erau îndreptaţi spre el.

Astfel se termină scena de la fântână. După ce oamenii băură şi fură adăpaţi şi caii, marşul fu reluat, în atitudinea căpitanului se produse o schimbare; el însuşi îl ridică din pulbere pe prizonier şi îi ajută să urce pe un cal, îndărătul unui soldat.

Locuitorii din Nazaret se duseră pe la casele lor, şi cu ei şi Iosif, urmat de tânăra lui calfă.

Aici s-au întâlnit pentru întâia oară Iuda şi fiul Mariei.

CARTEA A TREIA

CAPITOLUL I

La câteva mile spre sud-vest de Neapole era situat oraşul Misenum, în capătul unui promontoriu cu acelaşi nume. În ziua de astăzi n-au mai rămas decât ruine din oraşul odinioară înfloritor, în anul 24 al erei noastre, în care vrem să-l călăuzim pe cititor, era chiar unul din punctele cele mai importante ale ţărmului de vest al Italiei.

Călătorul, care în anul suspomenit ar fi voit să guste priveliştea minunată ce se oferea în jurul promontoriului, trebuia să urce un zid, de unde, cu spatele spre oraş, putea să admire golful Neapolului, nu mai puţin încântător atunci ca şi în vremea de astăzi. Un spectacol pe care nu-l mai are călătorul din zilele noastre era jumătate din flota de rezervă a Romei, ancorată sau plutind pe ape. Astfel Misenum era mai potrivit ca orişicare alt loc pentru întâlnirea a trei oameni mari, care de-aci, în tihnă, porneau să-şi împartă lumea între ei.

Pe atunci era în zidul cetăţii o poartă spre mare; pe acolo se ajungea la un dig larg, ce înainta mai multe stadii afară.

Într-o seară răcoroasă de septembrie, paznicul se sprijinea nepăsător peste zidul deasupra porţii, când deodată voci zgomotoase îi răsunară la ureche; privi în sus şi văzu pe mai mulţi care, în convorbire agitată, coborau strada. Apoi recăzu în nepăsarea lui.

Erau vreo douăzeci sau treizeci de inşi, cei mai mulţi sclavi. Aceştia purtau facle, care răspândeau puţină lumină, dar cu atât mai mult fum. Domnii mergeau la braţ înainte. Unul din ei, om de vreo cincizeci de ani şi cam chel, purta pe păru-i pleşuv o cunună de lauri. El părea a fi, după atenţia ce i se arăta, centrul vreunei sărbătoriri. Toţi purtau toge largi, de lână albă, cu tiv lat de purpură. Paznicului îi

fusese de-ajuns o privire; cunoscu numaidecât că erau oameni de rang înalt, care după o sărbătorire de adio, îşi însoţeau prietenul la corabie.

— Nu, Quintus, îi zise unul omului cu cununa; nu e cu cale ca Fortuna să te ridice aşa de curând dintre noi. De-abia ieri ai venit pe mare de dincolo de Stâlpii lui Hercule. Nici nu te-ai deprins iar bine cu obiceiul pământului.

— Pe Castor! Dacă-i este permis unui bărbat să jure că femeile, exclamă altul, care părea a se cam fi întrecut cu băutura, nu-l mai tânguiţi! Quintus vrea numai să recâştige ce a pierdut în astă-noapte. Zarurile pe o corabie plutitoare nu sunt ca zaruri pe uscat, nu-i aşa, Quintus?

— Nu blestema Fortuna, exclamă un al treilea, ea nu e oarbă şi nici capricioasă. La Antium, unde Arrius al nostru a întrebat pe Zeiţa Norocului, ea i-a răspuns cu un semn aprobativ din cap, iar pe mare stă lângă dânsul şi-i îndreaptă lopeţile. Ea e cea care-l ia din mijlocul nostru. Dar oare nu ni-l readuce mereu cu alte victorii?

— Cei care ni-l răpesc sunt grecii, observă un altul. Pe ei să-i blestemăm, nu zeii. Cu negoţul, au uitat meşteşugul luptelor.

La aceste vorbe, societatea ieşi pe poartă, pe dig, ca să se îndrepte spre golful ce le sta înainte, splendid în lumina răsăritului. Vechiului marinar îi suna plescăitul valurilor ca o salutare de bun-venit. Respiră adânc, ca pe un balsam şi ţinea mâna în aer.

— Darurile mele le-am adus jertfă la Preneste, nu la Antium, şi, vedeţi! Vântul bate din catarguri. Mulţumesc ţie, Fortuna, maica mea! zise el cu seriozitate.

Prietenii repetară exclamarea şi sclavii agitară faclele.

— Soseşte, iat-o! urmă el, arătând spre o galeră dincolo de dig. Are oare nevoie un marinar de o altă stăpână? E oare Lucreţia ta mai graţioasă, Caius?

Se uita, nu fără o îndreptăţită mândrie, la vasul ce se apropia. O pânză albă era umflată pe un catarg scund, lopeţile se ridicau şi se plecau, în mişcări ritmice.

— Da, respectaţi zeii, zise el sărbătoreşte, cu ochii la corabie. Ei ne trimit ocazii favorabile. Dacă nu le vom folosi, va fi vina noastră. Şi, în ce-i priveşte pe greci, Lentulus, tu uiţi că piraţii pe care merg să-i pedepsesc sunt greci şi ei. Un triumf asupra lor valorează mai mult decât o sută asupra africanilor.

— Atunci, drumul tău merge prin Marea Egee?

Marinarul nu-şi lua ochii de la corabie.

— Câtă graţie! Ce uşurinţă! O pasăre n-ar putea să plutească mai fără grijă pe undele spumegânde. Uite! zise, dar îndată adăugă: – Scuză, Lentulus! Desigur că drumul mi-e la Marea Egee; şi fiindcă trebuie să plec atât de curând, am să vă spun motivul, dar păstraţi totul pentru voi. N-aş vrea ca să faceţi imputări duumvirului, când, peste puţin, îl veţi întâlni. E prietenul meu. După cum ştiţi, comerţul dintre Grecia şi Alexandria nu e mai puţin însemnat decât cel dintre Alexandria şi Roma. Se pare însă că poporul din acel continent a uitat să sărbătorească ziua Cerealiilor şi Triptolemus le-a răspuns cu o recoltă care abia de merită să fie strânsă. Comerţul, oricum, a luat aşa o dezvoltare încât nu suferă întrerupere nici de o zi. Poate că aţi auzit şi de piraţii chersonezi, care s-au stabilit la Euxin (Marea Neagră); pe Bachus! Nu există piraţi mai îndrăzneţi. Ieri a venit la Roma vestea că au coborât cu o flotă peste Bosfor, au spart galerele din faţa Bizanţului şi a Calcedoniei, au cutreierat Prepontul şi, lacomi încă de pradă, au pătruns în Marea Egee. Negustorii de grâne, care îşi au corăbiile în Marea Mediterană de răsărit, sunt foarte îngrijoraţi. S-au adresat chiar împăratului şi de la Ravenna pornesc azi o sută de galere, iar de la Misenum... Se opri, ca să aţâţe şi mai mult curiozitatea amicilor săi şi termină apoi, triumfător: – Încă una!

— Fericit Quintus! Te felicităm!

— După această distincţie are să urmeze înaintarea. Te salutăm ca duumvir; este tocmai ce te aşteaptă.

— Quintus Arrius duumvir, sună mai bine decât Quintus Arrius tribun.

Astfel îl copleşeau cu felicitări.

— Mă bucur şi eu ca şi ceilalţi, zise prietenul cel cu chef.

— Mă bucur foarte; dar trebuie să fim practici, duumvirul meu, şi nu pot şti încă, până n-au căzut zarurile, dacă zeii îţi vor binele sau nu în această... în această afacere.

— Mulţumesc, mulţumesc foarte, răspunse Arrius întorcându-se spre toţi. Sunteţi ca nişte auguri, ba voi merge mai departe şi vă voi dovedi ce meşteri profeţi sunteţi. Iată! Vedeţi aceasta, şi citiţi!

Scoase din cutele togei un sul de pergament şi-l întinse lor spunând:

— Aceasta am primit-o la masă, ieri, de la... Seianus.

Acest nume cântărea greu, de pe atunci, în lumea romană.

— Seianus! exclamară cu toţii şi se grămădiră să citească ce scrisese ministrul. Scrisoarea zicea:

Seianus către C. Cecilius Rujus.

Roma, 14 August.

Împăratul a primit rapoarte favorabile despre tribunul Quintus Arrius. A auzit mai ales despre vitejia lui, de care a dat dovadă în apele apusene; de aceea voinţa sa este că numitul Quintus să fie strămutat numaidecât la răsărit.

Mai departe, voinţa împăratului este ca tu să trimiţi trei sute de vâslaşi, bine echipaţi şi de primă mână, împotriva piraţilor care s-au ivit în Marea Egee şi ca asupra acestei flote comanda s-o ia Quintus. Amănuntele rămân la chibzuiala ta, Cecilius.

Cazul este urgent, după cum vei vedea din rapoartele alăturate, pentru informarea ta şi a lui Quintus.

Seianus.

Arrius dădu puţină atenţie citirii actului. Cu cât se arătau mai clar contururile corăbiei, cu atât ea-i atrăgea privirile. Cu ochi strălucitori de însufleţire îi urmărea mişcările. În sfârşit, agită în aer un colţ al togei sale; drept răspuns, se ridică dindărătul corăbiei un steag purpuriu; pe bord apărură marinari, se căţărară pe funii la antene şi traseră pânza. Prora se îndreptă spre ţărm şi tactul lopeţilor fu grăbit. Vasul porni acuma cu toată iuţeala în direcţia lui Arrius şi a prietenilor lui, spre ţărm. Arrius privea întreaga manevrare cu satisfacţie vădită. Iuţeala şi soliditatea vasului erau două calităţi preţioase pentru luptă.

— Pe toate Nimfele! exclamă unul din prieteni, restituind sulul de pergament. N-avem nevoie să mai vorbim despre viitoarea mărime a prietenului nostru: e mare de pe acum. Dragostea noastră pentru el se va încălzi şi mai mult de faptele-i glorioase. Mai ai şi alte noutăţi pentru noi?

— Nu, răspunse Arrius. Ceea ce v-am comunicat în privinţa asta, la Roma e acum lucru vechi, mai ales la palat şi în forum.

Duumvirul însă e taciturn. Ce voi avea eu de făcut şi unde am să-mi găsesc flotă, acestea am să le aflu abia pe corabie, unde mă aşteaptă un pachet sigilat. Doar dacă voi nu voiţi să aduceţi daruri pe vreun altar de zeu şi să-l rugaţi bunăvoinţă pentru prietenul ce va pluti pe undeva, spre Sicilia. Dar iată, corabia are să abordeze. Conducătorii ei mă interesează, căci cu ei trebuie să plutesc şi alături de ei să lupt. Nu este o problemă uşoară să acostezi la un ţărm ca acesta de aici. Să le vedem deci dibăcia.

— Cum? Nu cunoşti încă corabia asta?

— N-am mai văzut-o şi nu ştiu dacă voi găsi un singur cunoscut pe ea.

— Nu te indispune acest lucru?

— N-are a face! Noi marinarii facem cunoştinţă repede. Primejdii ce se ivesc fără veste coc şi iubire şi ură.

Corabia făcea parte din clasa „naves Liburnicae”, socotită pentru mers repede şi mişcări sprintene. Se putea cunoaşte că echipajul se bizuia mai ales pe Iopeţi. Afară de marinarii care manevrau pânza, de pe dig nu se mai putea vedea decât un singur om; el sta la proră şi purta coif şi scut.

Cele o sută douăzeci de vâsle de stejar, netede prin mişcările dese, neîntrerupte, se ridicau şi se plecau, ca şi conduse de o singură mână. Galera înainta astfel cu o iuţeală ce n-ar putea fi întrecută de vapoarele moderne.

Acostarea se făcu în chip magistral. Ordinele răsunau şi erau executate ca în timp de război; totul însă în linişte, fără nicio larmă de prisos.

Când corabia fu gata să-l primească pe tribun, acesta se întoarse spre prietenii lui.

— Acum, zise, mă cheamă datoria.

Îşi luă cununa de pe cap şi o întinse jucătorului de zaruri.

— Ia tu laurii, favorit al zarului, îi zise. Dacă mă voi întoarce, voi căuta să-mi recâştig sesterţii pierduţi; dacă nu voi fi învingător, nici n-am să mă mai reîntorc. Atunci să atârni cununa în atrium.

Îşi îmbrăţişă pe rând prietenii.

— Zeii să te însoţească, Quintus, îi ziseră aceştia.

— Vă las cu bine, răspunse el.

Făcu semn sclavilor care purtau faclele. Apoi se îndreptă spre corabia ce aştepta şi care acum, cu şirurile de soldaţi în coifurile lor strălucitoare, cu scuturile şi lăncile, ofereau un spectacol măreţ. Când se urcă pe punte,

trâmbiţele sunară şi peste aplustre se desfăşură steagul purpuriu, flamura comandantului flotei.

CAPITOLUL II

Tribunul stătea la puntea de comandă. Ţinea deschisă scrisoarea duumvirului, cu instrucţiunile ce-i erau destinate, şi vorbea cu căpetenia vâslaşilor, numit hortator.

— Câţi oameni ai? îl întrebă.

— Două sute douăzeci şi cinci de vâslaşi şi zece de rezervă.

— Cum sunt împărţiţi?

— Tot la două ceasuri se schimbă.

Tribunul se gândi.

— Eu vreau, zise, ca lopeţile să nu stea nici ziua, nici noaptea.

Se întoarse spre comandantul pânzelor:

— Vântul e favorabil. Pânza să ajute vâslirii.

După ce se depărtară cei doi, îl întrebă pe cârmaci:

— De când serveşti tu?

— De treizeci şi doi de ani.

— Pe care mări, îndeosebi?

— Între Roma şi Răsărit.

— Eşti omul care-mi trebuie.

Tribunul mai aruncă o privire asupra instrucţiilor duumvirului.

— Dac-am trecut de promontoriul de la Camponella, vom lua cursul spre Messina; de acolo urmează întorsăturile ţărmului calabrez, până când, la stânga, îţi apare Melito... Apoi, cunoşti stelele de deasupra Mării Ioniene?

— Le cunosc perfect.

— Vei pluti atunci de la Melito spre răsărit la Kithira. Dacă zeii vor voi, vom ancora în golful Antemona. Datoria ne dă zor.

Mă bizui pe tine.

Arrius era un om cuminte. Deşi adusese jertfe bogate zeilor pe altarele de la Preneste şi Antium, totuşi era de părere că favoarea oarbei Zeiţe a Norocului atârnă mai

mult de silinţele şi prevederile proprii decât de daruri şi ofrande. Toată noaptea o petrecuse ca prezident al unui banchet sărbătoresc, cu băutură şi jocuri. Dar aerul de mare îi redădu adevărata dispoziţie de marinar; nu-şi permise odihnă mai înainte de a-şi cunoaşte cu de-amănuntul corabia. Pentru că ştiinţa şi experienţa nu lasă loc întâmplării.

După ce făcu începutul cu căpetenia vâslaşilor, cu supraveghetorul pânzelor şi cu cârmaciul, îşi continuă inspecţia cu comandantul soldaţilor, cu maestrul proviziilor, cu maşinistul şi bucătarul-şef şi, mai pe urmă, făcu o inspecţie a cartierelor. Nimic nu scăpa privirii sale agere. După ce termină cu inspecţia, cunoştea, şi era singurul de pe corabie, întreaga alcătuire materială a corăbiei şi posibilitatea accidentelor; nu-i rămânea decât să caute a cunoaşte mai de-aproape personalul de sub comanda lui, o problemă nicidecum uşoară şi pe care o rezolvă în felul lui.

Pe la amiaza acelei zile, galera trecu pe dinaintea oraşului Paistum. Vântul continua să vină de la vest şi umfla pânza, spre bucuria maestrului ei. Sentinelele erau împărţite. Pe puntea dinainte era ridicat un altar şi presărat cu sare şi orz. În faţa acestui altar, tribunul rostise rugăciuni solemne către Jupiter, Neptun şi toţi zeii mărilor, răspândind vin pe jos şi arzând tămâie. Şi acum stătea, adevărată figură războinică, în cabina cea mare şi observa personalul de sub comanda lui.

Cabina era în partea de mijloc a galerei şi avea o lungime de şaizeci şi cinci de urme şi o lărgime de treizeci. Lumina îi venea de la trei deschizături largi, de sus.

Această încăpere era aşa-zicând inima corăbiei; ea servea drept sufragerie şi odaie de dormit, drept loc de exerciţii sau de odihnă pentru oamenii de serviciu. Această întrebuinţare multiplă a aceleiaşi încăperi se menţinea printr-o reglementare până în cele mai mici amănunte şi printr-o disciplină de fier.

În partea dindărăt a cabinei era o platformă la care se ajungea pe câteva trepte. Aici era locul supraveghetorului vâslaşilor, înaintea lui era o masă de rezonanţă, pe care, cu un ciocan de lemn bătea tactul pentru vâslaşi. La dreapta avea o klepsydra sau ceasornic de apă, după care se ordonau schimbările gărzilor. Deasupra lui, pe o platformă şi mai înaltă, împresurată de o balustradă aurită, era cartierul tribunului, de unde el putea să vadă peste tot. Acesta era mobilat cu o canapea, o masă şi o cathedra, un fotoliu căptuşit cu spetează înaltă; toate erau mobile de lux, mulţumită dărniciei imperiale.

Aici sta Arrius, comod, în marele fotoliu şi se legăna după mişcările corăbiei. La brâu avea o sabie; haina-i era aruncată peste tunică, descheiată. Cu privire atentă se uita la oamenii lui, care, la rândul lor, erau cu ochii la dânsul.

Atenţia tribunului era îndreptată mai ales asupra vâslaşilor. Erau înşiruiţi ca şi soldaţii în marş, cu destul spaţiu între ei ca să se mişte liber, după tact.

Vâslaşii erau pe trei rânduri; cei din rândul întâi şi al doilea şedeau; cei din rândul al treilea stăteau în picioare, căci aveau lopeţi mai lungi. Vâslirea cerea o mare dibăcie, căci orice mişcare greşită putea să-l răstoarne la moment pe vâslaş. Munca lor era automată; a ridica, a lăsa, a împinge rama era toată treaba, ce nu li se întrerupea decât pentru mâncare sau somn, cu rândul. Viaţa aceasta de sclavie îi prefăcea pe oamenii aceştia în brute; deveneau apatici, nepăsători, supuşi; în corpul lor, cu musculatură puternică, spiritul nu mai dăinuia.

Ceas după ceas sta tribunul în jilţul lui şi privea când la dreapta când la stânga, dar se gândea la orice altceva decât la mizeria sclavilor de pe băncile de vâslit. Monotonia mişcărilor lor îl plictisi curând şi acum examină din ochi pe vâslaşi în parte, făcându-şi note cu stylul şi gândindu-se că poate, la ocazie, printre piraţi va găsi vâslaşi şi mai buni.

Galera era aşa-zicând mormântul sclavilor, celor destinaţi vâslitului; ei nu mai aveau nume, ci erau desemnaţi cu numere, gravate pe locurile lor. Privind tribunul cu băgare de seamă, atenţia-i rămase atrasă de numărul 60. Era în banca din urmă, la stânga, însă, din lipsă de spaţiu, stătea deasupra primului loc al băncii dintâi. Tribunul nu era numai un jucător de zaruri, ci şi un cunoscător de oameni în ce privea destoinicia corporală, întâlnise de multe ori atleţi, dar dibăcia numărului 60 îi spunea ceva mai mult. Graţia şi uşurinţa mişcărilor acestui tânăr, care nu putea să aibă mai mult de douăzeci de ani, nu excludeau forţa cu care purta lopeţile.

— Pe toţi zeii! îşi zise tribunul. Băiatul acesta face impresie. Promite. Trebuie să aflu ceva mai mult despre dânsul.

În momentul acela, vâslaşul se întoarse şi privi la tribun; astfel acesta putu să-i vadă faţa întreagă.

— Un evreu! exclamă el. Şi încă aproape un copil.

Sub privirile îndreptate spre dânsul, ochii mari ai sclavului deveniră şi mai mari; sângele i se urcă în faţă; ezită un moment cu lopata. Dar ciocanul supraveghetorului izbi pe masa de rezonanţă. Vâslaşul tresări, întoarse privirea de la cel care-l observa şi lăsă în jos lopata. Când se uită iar la tribun, fu şi mai mirat, căci el răspundea privirii lui cu un zâmbet prietenos.

Într-acestea, galera ajunsese în strâmtoarea Messinei, trecu pe dinaintea oraşului cu acest nume şi apoi, lăsând în urma ei norii fumurii ai Etnei, îşi luă direcţia spre răsărit.

De câte ori Arrius se întoarse pe platformă în cabină, ochii-i căutau pe vâslaş şi îşi zicea mereu: „Acesta este un om inteligent. Un evreu nu e un barbar. Vreau să ştiu ceva mai mult despre dânsul”.

CAPITOLUL III

A patra zi după plecare, „Astreea”, acesta era numele galerei, plutea în Marea Ionică. Cerul era senin şi vântul atât de bun, încât parcă toţi zeii voiau să favorizeze călătoria aceasta.

Deoarece Arrius credea posibil ca să ajungă flota mai înainte ca ea să se fi adăpostit în golful Kithirei, unde trebuia să o întâlnească, îşi trecea mai tot timpul cu aşteptarea nerăbdătoare pe punte. Dădea cea mai deplină atenţie tuturor celor ce priveau corabia şi era în genere mulţumit. Când se legăna în jilţul din cabina lui, gândul i se întorcea mereu la vâslaşul cu numărul 60.

— Îl cunoşti pe omul care tocmai se ridică de pe banca aceea? îl întrebă, în sfârşit, pe supraveghetor.

Se făcea tocmai un schimb de trupă.

— Numărul 60?

— Da.

Supraveghetorul cercetă cu privirea pe vâslaşul care trecea.

— După cum ştii, răspunse, acum o lună corabia era încă la arhitect şi echipajul mi-e tot atât de nou ca şi corabia.

— E un evreu, observă Arrius gânditor.

— Nobilul Arrius are privirea ageră.

— E foarte tânăr, urmă Arrius.

— Totuşi e vâslaşul nostru cel mai bun, zise celălalt; am văzut lopata îndoindu-se sub apăsarea braţului lui.

— Ce fel de caracter are?

— E supus, ascultător; altceva nu ştiu. O dată a venit la mine cu o rugare.

— Cu care?

— Să-i dau voie să vâslească cu schimbul, pe partea dreaptă şi pe cea stângă.

— A spus pentru ce?

— Zicea că a observat cum că oamenii care vâslesc mereu pe aceeaşi parte, cu timpul, se deformează. Mai spunea că pe timp de furtună se putea să se ivească necesitatea schimbului şi, dacă n-avea exerciţiu, nu era capabil de serviciu.

— Cu adevărat, ideea e nouă. Altceva ce ai mai observat la el?

— E mai curat decât camarazii lui.

— Întru aceasta e roman, zise Arrius aprobând. Nu ştii nimic despre întâmplările vieţii lui?

— Absolut nimic.

Tribunul se gândi un moment, apoi se întoarse în jilţul lui.

— Dacă la momentul schimbării gărzii mă voi găsi pe punte, zise după alt moment de gândire, să mi-l trimiţi aici. Să vină singur.

După vreo două ore, Arrius se plimba sub aplustre al galerei. Cârmaciul sta la locul lui, cu mâna pe funiile cu care se dau semnalele mişcărilor. La umbra pânzei dormeau câţiva soldaţi; sus, pe fuse, era un observator, cu ochii la solarium. Arrius văzu pe vâslaş venind spre el.

— Supraveghetorul a spus că tu eşti nobilul Arrius şi că doreşti să vin aici. Iată-mă, am venit!

Arrius se uită la figura zveltă, musculoasă, din lumina soarelui. O privi cu admirare.

— Supraveghetorul mi-a spus că tu eşti cel mai bun vâslaş.

— Supraveghetorul e prea bun, răspunse vâslaşul.

— Serveşti de mult timp?

— De vreo trei ani.

— La vâsle?

— Nu ştiu să le fi părăsit o singură zi.

— E o muncă grea. Puţini bărbaţi rezistă mai mult de un an, şi tu eşti încă un copil.

— Nobilul Arrius uită că sufletul întăreşte rezistenţa. Cu ajutorul lui, unul mai slab poate să îndeplinească mai mult decât unul tare.

— După vorbă, eşti evreu.

— Strămoşii mei, care au trăit cu mult înaintea primilor romani, au fost evrei.

— Mândria îndărătnică a naţiunii tale ai moştenit-o, zise Arrius, observând cum vâslaşul roşise.

— Mândria nu se manifestă niciodată aşa de tare ca atunci când e strânsă în cătuşe.

— Ce motiv de mândrie ai tu?

— Sunt iudeu.

Arrius zâmbi.

— Eu, zise, n-am fost niciodată la Ierusalim; dar am auzit despre prinţii lui. Am şi cunoscut pe unul dintre ei. Era negustor şi străbătea mările. Ar fi putut să fie rege. Tu din ce rang eşti?

— Trebuie să-ţi răspund de pe banca de vâslit. Eu sunt un sclav. Dar tatăl meu a fost prinţ de Ierusalim şi proprietar de corăbii de comerţ. Era cunoscut şi onorat în casa marelui August.

— Numele lui?

— Itamar, din casa Hur.

Tribunul ridică mâna, mirat.

— Tu? Eşti un fiu al lui Hur?

El nu răspunse. După o pauză, întrebă iar tribunul:

— Cum ai ajuns aici?

Iuda plecă fruntea.

— Am fost acuzat de asasinat încercat asupra procuratorului Valerius Gratus.

— Tu?! exclamă Arrius şi mai uimit şi făcu un pas îndărăt.

Dar tu nu poţi să fii asasinul acela! Roma întreagă era agitată din pricina acelei istorii. Eu am aflat-o pe corabia mea, la Lodinum.

Se uitară în tăcere unul la altul. Luă cuvântul iar Arrius:

— Eu credeam că familia Hur a fost distrusă.

Mândria tânărului făcu loc duioşiei.

— O, mama şi mica mea Tirzah! Unde sunt ele? O, tribune, nobile tribun, dacă ştii ceva despre ele... spune-mi, ce ştii? Dacă mai trăiesc, unde şi cum? Te rog să-mi spui, te rog! Trei ani au trecut de la ziua aceea grozavă, trei ani, tribune, şi fiecare oră a zilelor acestora a fost pentru mine un chin, dedesubt cu un abis mai rău decât moartea; singura uşurare o găseam în muncă, dar, în vremea asta, nimeni cu care să pot schimba o vorbă. O! Dacă aş putea cel puţin să-mi şterg amintirile. Să uit momentul când sora mea a fost smulsă de lângă mine şi când mama mea mi-a aruncat ultima privire. Am simţit adierea ciumei şi zguduirile corăbiei în luptă; am auzit furtuna mugind şi biciuind valurile, şi râdeam, pe când alţii se rugau; moartea ar fi fost pentru mine o mântuire. Cu vâslitul încordat, cu desfăşurarea forţei musculare, căutam să alung amintirea acelei zile care mereu mă chinuia. O, cât de puţin ar fi de ajuns ca să-mi ajute! Spune-mi cel puţin că sunt moarte; căci fericite nu pot să fie câtă vreme eu sunt pierdut pentru ele. Le auzeam chemându-mă noaptea, le vedeam plutind pe valurile mării. O! Nimica nu e credincios ca iubirea mamei mele! Şi Tirzah, respiraţia ei era ca parfumul crinilor. Ea era ramura cea mai tânără a palmierului, atât de fragedă, de încântătoare, de frumoasă! Ea era soarele zilelor mele; ea îmi însenina viaţa ca şi o muzică delicioasă. Şi eu, cu mâna mea, am împins-o în abis! Eu...

— Ţi-ai mărturisit vina? întrebă Arrius cu asprime. Întrebarea aceasta produse în Ben Hur o schimbare ce ar fi părut aproape de mirare. Vocea-i era aspră, mâinile i se strângeau, ochii-i scânteiau.

— Tu ai auzit, zise, despre Dumnezeul părinţilor mei, Iehova cel fără de sfârşit. Pe adevărul şi atotputernicia lui şi

pe iubirea ce de la început a arătat-o lui Israel jur: sunt nevinovat.

Tribunul era adânc mişcat.

— O, nobile roman, urmă Ben Hur, dă-mi numai puţin crezământ şi trimite o rază în întunericul care cu ziua de azi devine şi mai profund pentru mine!

Arrius se întoarse şi se plimbă în sus şi în jos pe punte.

— Nu ţi s-a luat interogatoriu? întrebă, oprindu-se deodată.

— Nu.

Romanul se uită mirat.

— Cum? Fără interogatoriu? Fără martori? Cine-a rostit sentinţa?

Nu trebuie să se uite că romanii n-au ţinut niciodată cu atâta severitate la lege şi la formalităţile ei ca în timpul decadenţei.

— M-au legat cu funii şi m-au târât într-un beci al turnului.

N-am văzut pe nimeni. Nimeni nu mi-a vorbit, în ziua următoare, soldaţii m-au dus la ţărm. De atunci sunt un sclav de galeră.

— Ce ai fi putut tu să dai drept dovadă a nevinovăţiei tale?

— Eram încă un copil, prea tânăr ca să pot fi conspirator.

Gratus îmi era străin. Dacă intenţia mea ar fi fost să-l omor, nu era acolo nici locul, nici timpul potrivit. El călătorea în mijlocul unei legiuni şi era ziua în amiaza mare. N-aş fi putut să fug.

Făceam parte dintr-o clasă bine intenţionată faţă de romani.

Tatăl meu a fost distins pentru serviciile făcute împăratului. Aveam o mare avere de pierdut. Pentru mine, să le fi pierdut pe mama şi sora mea era ruină totală. N-

aveam niciun motiv de duşmănie, pe când, pe de altă parte, atâtea consideraţii, proprietate, familie, viaţă, lege. Mi-ar fi oprit mâna, chiar dacă s-ar fi simţit îndemnată la rău, cu oricâtă putere. Nu eram smintit. Moartea era de preferat ruşinii şi, crede-mă, este şi acum.

— Cine era pe lângă tine când a fost aruncată cărămida?

— Eram pe acoperişul casei mele părinteşti. Tirzah, sufletul bunătăţii, era lângă mine. Ne plecam amândoi peste balustradă să vedem legiunea în marş. O cărămidă cedă sub mâna mea şi căzu peste Gratus. Credeam că l-a ucis. Spaima mi-a fost mare.

— Mama ta unde era?

— Jos, în odaia ei.

— Ce s-a întâmplat cu ea?

Ben Hur strânse pumnii şi respiră greu.

— Nu ştiu. Am văzut cum au târât-o afară, atâta ştiu. Au alungat orice vieţuitoare din casă, chiar şi vitele, şi au pecetluit porţile. Era hotărât ca ea să nu se mai poată întoarce. Eu nu mă rog decât pentru ea. O, numai un cuvânt! Cel puţin, ea era nevinovată. Eu pot să iert, dar scuză, nobile tribun! Un sclav ca mine n-ar trebui să vorbească despre iertare sau răzbunare. Eu sunt legat pe viaţă de Iopeţi.

Arrius îl ascultă cu atenţie, îşi reamintea toate experienţele pe care le făcuse cu sclavii. Dacă acesta se prefăcea, prefăcătoria era perfectă; dacă însă era sincer, nu se mai putea îndoi de nevinovăţia evreului. Dar, dacă era nevinovat, ce era această furie oarbă de a se nimici o familie întreagă ca să se răzbune un accident? Gândul acesta îl cutremură.

Tribunul putea să fie inexorabil; profesiunea lui îi cerea asprime. Dar ştia să fie şi drept; îi ajungea să constate o nedreptate ca, după putinţă, să o repare. Mai pe

urmă, oamenii de sub conducerea lui, de pe corabie, nu-i ziceau decât: „bunul tiran”.

În cazul acesta, se putea ca tribunul să aibă şi alte motive de a lua partea tânărului evreu. Poate îl cunoştea pe procurator şi n-avea motive să ţină la el. Poate îl cunoscuse şi pe Hur tatăl.

O hotărâre tribunul nu putea să ia. Puterea lui era mare; pe corabia lui era stăpân absolut. Impresiile îl predispuneau favorabil pentru tânărul evreu. Dar, îşi zicea că n-avea nicio grabă sau avea una: ca să ajungă cât mai curând la Kithira; nu se putea lipsi, deci, de cel mai bun vâslaş. Voia, apoi, să afle mai mult, vroia să dobândească cel puţin siguranţa că acest tânăr era cu adevărat un prinţ Ben Hur. De obicei, sclavii sunt mincinoşi.

— Bine, zise tare; întoarce-te la locul tău!

Ben Hur se înclină; se mai uită o dată în faţa poruncitorului, dar nu văzu nimic ce să-i dea vreo speranţă. Se întoarse încet spre plecare, mai privi o dată îndărăt şi zise:

— Dacă-ţi vei mai aduce aminte de mine, tribune, să nu uiţi că eu am venit numai ca să te rog să-mi dai vreo veste despre rudele mele, despre mama şi sora mea.

Îşi urmă drumul. Arrius îl urmărea cu priviri de admiraţie.

— Pe toţi zeii! îşi zicea; ce om pentru arenă, dac-ar fi educat!

Ce alergător! Ce braţe pentru sabie sau pentru luptă! Stai! strigă deodată.

Ben Hur se opri, pe când tribunul se apropie.

— Ce ai face tu, dacă ai fi liber?

— Nobilul Arrius îşi bate joc de mine... zise Iuda cu buzele tremurânde.

— Pe zei, spun că nu!

— Atunci voi răspunde bucuros. Prima mea grijă ar fi îndeplinirea datoriei. Altceva n-aş putea; n-aş putea să mă

odihnesc până ce n-aş reda patriei lor pe mama mea şi pe Tirzah. Fiecare zi şi fiece oră le-aş consacra fericirii lor. Le-aş servi cu atâta credinţă, cum n-a mai servit încă alt sclav. Ele au pierdut mult.

— Dar pe Dumnezeul părinţilor mei! Eu aş câştiga mai mult pentru ele.

Romanul nu se aştepta la un astfel de răspuns, care îl scoase momentan din şirul gândurilor sale.

— Eu mă adresam ambiţiei tale, urmă el. Dacă mama şi sora ta ar fi murit sau dacă nu le-ai putea găsi, ce ai face atunci?

Ben Hur păli. Privea pe mare. Se vedea că luptă cu sentimente puternice; când se putu stăpâni, se întoarse spre tribun:

— Ce profesie mi-aş alege?

— Da.

— Am să-ţi răspund sincer, tribune. Tocmai în noaptea dinaintea acelei îngrozitoare zile de care ţi-am vorbit, am primit permisiunea de a fi soldat. Am tot acea intenţie; şi, fiindcă în toată lumea nu e decât o singură şcoală a războiului, vreau s-o fac pe aceea.

— Palestra? întrebă Arrius.

— Nu; o tabără romană.

— Dar ar trebui mai întâi să te deprinzi cu armele. Un stăpânitor nu trebuie niciodată să-i dea sfaturi sclavului său. Arrius observă inadvertenţa; în momentul următor, în atitudinea şi vocea lui era oarecare răceală.

— Du-te acum, îi zise, şi să nu te întemeiezi pe ceea ce s-a vorbit între noi. Poate că numai glumesc. Sau. Se uită gânditor la o parte, dacă îţi pui speranţa în aşa ceva, alege între renumele unui gladiator şi serviciul unui soldat. Favoarea împăratului poate să-ţi ajute în primul caz; în cel de-al doilea, nu poţi spera niciodată recunoaştere. Nu eşti roman. Du-te!

Curând, apoi, Ben Hur stătea iarăşi pe banca lui.

Datoria îi este uşoară omului, când inima-i e uşoară. Vâslirea nu i se mai păru lui Iuda atât de rea. Speranţa îl împresură, ca o pasăre cântătoare. Vorba tribunului, că poate numai glumeşte, o înlătură de câte ori îşi aducea aminte de ea. Faptul că acest om puternic îl chemase la el şi-l întrebase despre viaţa lui îi dădea nădejde; desigur că de aici trebuia să rezulte ceva bun pentru el. Aşezându-se pe bancă, se rugă:

— O, Dumnezeule, eu sunt un fiu adevărat al lui Israel, pe care l-ai iubit atât. Ajută-mă, te implor!

CAPITOLUL IV

În golful Antemona, la răsărit de Insula Kithira, se adunară o sută de galere. Aici tribunul jertfi o zi pentru inspectarea corăbiilor. Apoi pluti spre Naxos, cea mai mare dintre Insulele Ciclade, şi care, la jumătatea drumului dintre Grecia şi Asia, iese din mare ca un bloc de stâncă; în acelaşi timp era şi în stare să-i ia la ochi pe piraţi, fie că se iveau în Marea Egee, fie mai în jos, în Mediterana.

Când flota, în cea mai frumoasă ordine, plutea spre ţărmul stâncos al insulei, se zări venind de la nord o galeră. Arrius plecă s-o întâmpine. Era o corabie de transport, care venea direct de la Bizanţ; de la conducătorul ei află unele amănunte de care avea nevoie.

Piraţii îşi aveau provenienţa de pe toate coastele depărtate ale Mării Negre. Pregătirile şi le făcuseră în cel mai mare secret; s-a aflat despre dânşii mai întâi când au apărut înaintea strâmtorii Mării Traciei şi au distrus flota ce se afla acolo. De acolo şi până la ieşirea din Hellespont, tot ce plutea fu prada lor. Întreaga escadră număra vreo şaizeci de galere, bine echipate; unele vase erau cu două Iopeţi, altele grele, cu trei Iopeţi. Comanda supremă o avea un grec şi piloţii, care aveau reputaţia de a cunoaşte exact toate mările Răsăritului, erau, de asemenea, greci. Făcuseră prăzi bogate nespus. Spaima ce răspândeau nu se mărginea la mare; oraşele îşi închideau porţile şi-şi trimiteau oamenii valizi noaptea pe metereze, ca să vegheze. Comerţul era ca şi paralizat.

Unde se aflau piraţii acum? La întrebarea aceasta, foarte importantă pentru Arrius, primi răspuns acum.

Inamicul jefuise nu de mult Hefestia, pe Insula Lemnos, apoi se îndreptase spre grupul insulelor tesaliene şi, după ştirile cele mai noi, dispăruse în cele din urmă prin golfurile dintre Eubeea şi Elada.

Astfel era raportul.

Spectacolul rar, de a vedea plutind o sută de galere strânse într-o escadră, atrăsese pe locuitorii insulei pe dealuri. Sosiră tocmai la timp ca să vadă cum vasele dinainte luară deodată direcţia spre nord; celelalte urmară şi, într-o coloană de vâsle, făcură o întorsătură în punctul acesta. Vestea despre expediţiile de pradă ale piraţilor sosise şi aici, şi cei mai rezonabili dintre locuitori prinseră curaj nou şi erau recunoscători romanilor. Ceea ce întreprindea Roma, cu mână tare, ducea şi la bun sfârşit, întotdeauna. Ca recompensă pentru dările pe care le pretindea, le oferea ocrotire şi siguranţă.

Tribunul era mai mult decât mulţumit că aflase mişcările inamicului şi-şi fericea norocul. Nu numai că primise veşti repezi şi sigure, dar îl ştia acum pe inamic în ape în care nimicirea lui era sigură. Cunoştea bine stricăciunile pe care era în stare să le facă şi o singură galeră pe întinsul apelor mediteraneene, precum şi greutăţile de a le urmări şi-a pune mâna pe acele galere. Dar tocmai printr-aceasta, meritul lui devenea şi mai mare, dacă reuşea să pună capăt bântuirii piraţilor.

Dacă cititorul va lua o hartă a Greciei şi a Mării Egee, va vedea că Insula Eubeea stă ca un val de apărare spre Asia, în faţa clasicului ţărm, şi că un canal, de vreo 120 de mile în lungime şi abia de opt mile în lăţime, trece printre insulă şi ţărm. Intrarea de la nord a servit odinioară flotei lui Xerxe şi oferea acum intrare îndrăzneţilor piraţi din Euxin. Oraşele din golfurile Pelasg şi Melic erau bogate şi ademeneau spre pradă. După chibzuire bună, Arrius ajunse la concluzia că piraţii se adăpostiseră undeva sub Termopile. Folosindu-se de ocazia favorabilă, hotărî să-i înconjoare de la nord şi de la sud, şi asta fără a pierde nicio oră. Pluti deci, fără întrerupere sau schimbare a direcţiei, până ce, cu puţin înainte de a se lăsa noaptea, se iviră la orizont contururile Muntelui Ocha şi pilotul anunţă coasta eubeană.

La un semn dat, flota se opri. Când se reluă cursul, un detaşament de cincizeci de galere, sub conducerea lui Arrius, purcese pe canal în sus, pe când altă, de aceeaşi forţă, primi ordinul să se îndrepte spre partea externă, cea despre mare, a insulei, ca, prin mers cât se putea mai repede, să ajungă la intrarea de sus şi de acolo să plutească pe canal, în jos.

Fireşte că niciunul din detaşamente nu se putea măsura numericeşte cu piraţii; dar acest neajuns se putea compensa cu alte avantaje, cu disciplina severă, care poate să ţină piept unei hoarde oricât de viteze. Apoi cumintele tribun socotea că şi dacă un detaşament putea să fie biruit, celălalt va şti să-l surprindă pe inamic, nebănuitor în încrederea triumfului, şi să-l răpună.

Între acestea, Ben Hur stătea pe banca de vâslit; şi era schimbat tot la şase ore. Liniştea din golful Antemona îl întremase, aşa că vâslitul nu-i părea greu şi supraveghetorul de pe platformă nu avea nicio obiecţiune de făcut. Dar, câtă vreme, în călătoria lui, omul ştie unde se găseşte şi spre ce ţintă merge, el e cuprins de o linişte sufletească, deşi nu-i dă atenţie în genere. Conştiinţa de a se fi rătăcit e penibilă; şi mai chinuitor e sentimentul celui care e dus orbeşte prin locuri necunoscute. Acest sentiment la Ben Hur era întrucâtva redus prin obişnuinţă. Pe când ceas de ceas, adesea zile şi nopţi întregi, vâslea şi vedea cum galera aluneca repede pe vreuna din liniile de plutire a corăbiilor, îi venea mereu o dorinţă să ştie unde se află şi care era scopul călătoriei acesteia. Dar acum dorinţa aceasta îi era şi mai vie, de când acea convorbire cu tribunul deşteptase speranţe noi în inima lui. Cu cât mai strâmt este spaţiul ce îl împresoară pe om, cu atât mai puternică e dorinţa; aşa era şi cu el. Părea a prinde cu urechea tot zgomotul de pe corabie şi aştepta mereu un glas care să-i anunţe o schimbare în starea lui; apoi se uita iar la gratiile de deasupra lui şi aştepta lumina care-i venea

cu atâta zgârcenie; simţea un imbold tot mai puternic să-l întrebe pe supraveghetorul de pe platformă, ceea ce pe acesta însă l-ar fi mirat din cale-afară.

În timpul lung al serviciului, lopătarul învăţase să cunoască direcţia în care se schimba mersul după razele, oricât de slabe, ce cădeau pe podeaua cabinei. Fireşte, acest lucru era posibil numai în zile neînnorate, aşa cum o soartă favorabilă le trimitea tribunului. Experienţa nu-l înşelase, când plecaseră de la Kithira. În aşteptarea ca să se îndrepte spre vechea Iudee, era atent şi la cea mai mică abatere a cursului. Cu mare mâhnire a observat schimbarea bruscă spre nord, care s-a produs, cum am arătat, în apropiere de Naxos. Cauza însă nu putea s-o ghicească nicidecum; căci nu trebuie să uităm că nici el, nici camarazii lui nu aveau vreo cunoştinţă despre situaţia corăbiei, nici n-aveau vreun interes oarecare la călătoria aceasta. Locul lui era la vâsle şi acolo era ţinut fără milă, fie că ancora corabia, fie că plutea. Numai o singură dată în trei ani ai serviciului său de lopătar i se îngăduise să se urce pe punte. Ştim în ce împrejurare. El nu bănuia că în urma corăbiei, la a cărei înaintare ajuta şi el, venea, în cea mai frumoasă ordine, o escadră întreagă; tot atât de puţin cunoştea scopul pe care-l urmărea.

Când ultimele raze ale soarelui ce apunea dispărură din cabină, galera îşi continuă drumul spre nord. Noaptea se lăsă, dar Ben Hur nu putu să observe nicio schimbare. Miros de tămâie pătrundea de sus.

— Tribunul e la altar, îşi zise el; ne aşteaptă, poate, vreo luptă?

Deveni atent.

El participase la mai multe lupte, fără să fi văzut vreuna cu adevărat. De unde şedea, putea să audă bătălia bubuind deasupra sau în jurul lui; dar cunoştea acum melodia luptelor. A învăţat cu acest chip şi pregătirile pentru luptă, din care şi la romani ca şi la greci făceau

parte şi nelipsitele jertfe aduse zeilor. Toate aceste obiceiuri erau pentru dânsul ca o prevestire.

Nu trebuie să uităm că o bătălie avea pentru el şi tovarăşii săi vâslaşi un interes mai mare decât pentru marinari şi soldaţi, nu pentru primejdia de înfruntat, ci fiindcă o înfrângere putea să aducă sclavilor care scăpau cu viaţă o schimbare a situaţiei lor, poate libertatea sau cel puţin schimbarea stăpânului, ceea ce putea să aducă, şi numai ea, o îmbunătăţire în soarta lor.

La timpul hotărât se aprinseră felinarele şi se atârnară la trepte. Tribunul veni de pe punte. La porunca lui, soldaţii îşi îmbrăcară armura. La un alt ordin al lui, se examinară maşinile, lăncile, săgeţile, care se aduseră în mănunchiuri mari pe jos. Alături, se aşezară ulcioare cu uleiuri uşor de aprins şi coşuri cu bumbac tors în fitiluri. Şi când, în sfârşit, Ben Hur văzu că tribunul se urcă pe platformă şi îşi puse şi el coiful şi scutul, nu se mai putu îndoi de însemnarea pregătirilor.

În fiecare bancă de vâslit era un lanţ cu cătuşe grele. Supraveghetorul, trecând de la număr la număr, le puse cătuşele. Acum aceştia nu mai aveau decât putinţa de a se supune ordinelor, iar, în caz nenorocos, n-aveau nicio posibilitate de a se mântui. În cabină era tăcere adâncă; fiecare dintre vâslaşi simţea ocara ce i se impunea. Dar Ben Hur mai amar decât toţi. Cu orice preţ ar fi depărtat-o de la el.

Auzind clinchetul cătuşelor, îşi făcea iluzia că poate tribunul va veni şi va face o excepţie cu dânsul, după simpatia ce-i arătase.

Ben Hur aştepta cu nerăbdare. Căuta mereu cu privirile spre tribun, care acum se culcase să se odihnească.

Supraveghetorul venea. Era acum la numărul 1. Clinchetul lanţurilor era sinistru, în sfârşit: numărul 60! Cu liniştea disperării, Ben Hur ţinea lopata în echilibru şi

întinse piciorul ca să fie pus în cătuşe, în acest moment, tribunul făcu o mişcare, se ridică şi-l chemă pe supraveghetor.

Israelitul fu cuprins de o violentă agitare. Omul puternic întoarse privirea de la supraveghetor spre dânsul. El nu auzea ce se vorbea, dar îi fu de ajuns că lanţul de la piciorul lui rămase nefolosit şi supraveghetorul se reîntoarse la locul lui, de la masa de rezonanţă, ca să bată tactul. Niciodată loviturile ciocanului nu-i sunară atât de plăcut, îşi propti pieptul de capătul lopeţii îngreunate cu plumb şi o împinse cu toată puterea înainte, până ce începu să se încovoaie, de parcă sta să se frângă.

Supraveghetorul se apropie de tribun şi arătă zâmbind spre numărul 60.

— Ce forţă! zise.

— Şi ce duh, răspunse tribunul. Pe zei! Îi stă mai bine fără cătuşe. Să nu i le mai pui.

Zicând aşa, se întinse iar pe patu-i de odihnă.

Corabia plutea, ceas după ceas, împinsă numai de lopeţi; căci vântul era aşa de slab încât abia încreţea suprafaţa apei. Oamenii care nu aveau treabă dormeau, Arrius în patul lui, soldaţii pe jos.

Ben Hur fu schimbat o dată, de două ori; dar nu putea să doarmă. Trei ani ţinuse noaptea şi, în sfârşit, o rază de lumină în întuneric! Ca un naufragiat în largul mării, şi acum, iată, pământ! Ca mort atâta timp, şi acum mişcarea revenirii la viaţă! Cu toate acestea, somnul nu prinde. Speranţa nu se preocupă decât de viitor; prezentul şi trecutul îi stau numai într-ajutor. Pornind de la favorul ce-i arătase tribunul, privea în depărtarea nehotărâtă. Ben Hur îşi şi vedea capătul suferinţelor, vedea recâştigată patria şi bogăţiile casei sale părinteşti, pe mama şi sora lui în braţele sale; aceste gânduri îl preocupau şi pentru moment îl fericeau ca niciodată. Că mergea, ca pe aripi, spre o luptă grozavă, la aceasta n-avea timp să se gândească acum.

Ceea ce speranţa îi oferea nu era amestecat cu îndoieli; pentru el se înfăţişa ca o realitate. Bucuria lui era curată, deplină, şi în inimă-i nu rămânea loc pentru sentimentul răzbunării. Messala, Gratus, Roma şi toate amintirile amare şi dureroase, legate de acele nume, i se păreau ca o boală trecătoare, trecută chiar; ca o exalare de ciumă a pământului, peste care el, sănătos şi tare, ascultând cântarea stelelor, plutea în depărtarea de sus.

Pe mare domnea amurgul premergător întunericului mai adânc şi pe „Astreea" totul era în regulă. Atunci, coborî un om de pe punte, merse grăbit până la platforma pe care dormea tribunul şi-l deşteptă. Arrius se ridică, îşi puse coiful, luă sabia şi scutul şi veni la comandantul soldaţilor.

— Piraţii sunt în apropiere imediată. Sus! Fiţi gata! zise şi se duse, liniştit şi sigur de sine, la trupă.

CAPITOLUL V

Cu toţii se deşteptară, corabia întreagă prinse viaţă. Ofiţerii se înfăţişară la postul lor. Soldaţii prinseră armele şi fură conduşi pe punte; semănau întru toate cu legionarii. Se aduseră sus mănunchiuri de săgeţi şi braţe de suliţi. Lângă scara de la mijloc se pregătiră bidoane cu ulei şi ghemuri de dat foc. Se aprinseră şi mai multe felinare şi se umplură cu apă găleţi. Lopătarii cu schimbul se adunară sub pază înaintea supraveghetorului. Providenţa a voit ca unul din ei să fie şi Ben Hur. Auzea deasupra lui zgomotul surd al ultimelor pregătiri ale marinarilor care legau pânza, întindeau năvoadele, îndreptau maşinile şi atârnau peste laturile corăbiei pieile de bou, spre apărare. Şi acum se făcu iar tăcere pe galeră, o tăcere din care respira o aşteptare temătoare: totul era gata de luptă.

La un semn dat de pe punte, şi care-i fu comunicat supraveghetorului de un subofiţer postat la trepte, deodată vâslaşii se opriră.

Ce putea să însemne aceasta?

Dintre cei o sută douăzeci de luntraşi încătuşaţi de bănci, nu era niciunul care să nu-şi fi pus această întrebare. Pentru ei nu era nimic ce să le fi putut da vreun imbold. Patriotism, ambiţie, simţ al datoriei, nu le inspirau nicio însufleţire. Ei simţeau numai fiorul ce-l cuprinde pe cineva care se vede aruncat orbeşte într-o primejdie. Probabil că şi cel mai nesimţitor dintre ei se gândea la ceea ce se putea întâmpla acum, dar nu se aştepta la nicio schimbare; căci o biruinţă n-ar fi făcut decât să-i strângă şi mai mult lanţurile, pe când soarta corăbiei era şi a lui; dacă se scufunda sau ardea, aceeaşi soartă îl aştepta şi pe el.

Ca să întrebe ceva despre situaţia de afară, nu le era permis. Şi cine era oare inamicul? Dacă erau cumva prieteni, fraţi, compatrioţi? Cititorul va vedea din cele

următoare care era necesitatea ce-i silea pe romani ca să-i ţină încătuşaţi, pentru asemenea cazuri, pe acei nenorociţi.

Ei înşişi nu aveau mult timp de gândit. Un zgomot, asemănător cu plescăitul lopeţilor galerei, veni, din partea dindărăt a corăbiei, la urechile lui Ben Hur. „Astreea” se clătina, ca bătută de valuri puternice. El se gândi la o flotă care îşi făcea mişcările în apropiere, poate se pregătea de atac. La aceasta, sângele i se puse în mişcare şi gândurile îl năvăliră.

Un alt ordin veni de pe punte, lopeţile se lăsară şi galera porni în mers încet. Nu se auzea niciun zgomot; totuşi, în neştire, cei din cabină se aşteptau la o ciocnire. Şi corabia părea a împărtăşi această simţire, parcă-şi reţinea respiraţia şi se pregătea, ca un tigru, spre salt.

Într-o astfel de situaţie, măsurătoarea timpului nu e uşoară; deci nici Ben Hur nu putea să-şi dea socoteală despre drumul pe care-l făcuse, în sfârşit, sună de pe punte un semnal de trâmbiţă, lung, strident. Supraveghetorul lovi în masa de rezonanţă, vâslaşii întinseră corpul înainte, cufundară lopeţile mai adânc ca de obicei şi le traseră îndărăt în acelaşi timp, cu putere. Galera pârâi şi parcă zvâcni cu o săritură înainte. Alte trâmbiţe sunară, toate din partea dinapoi, niciuna dinainte. Din partea dinainte se auzea numai zgomot de voci, tot mai tare, din moment în moment. Urmă o ciocnire violentă; vâslaşii de pe platforma supraveghetorului se clătinară, unii căzură la pământ; corabia se dădu înapoi un moment, apoi se avântă cu şi mai multă putere înainte. Răsunau strigăte de groază, mai tari decât sunetul trâmbiţelor şi decât bubuitul ciocnirii. Apoi, Ben Hur auzi sub carenă un pârâit şi văzu că se cufundă ceva în apă. Oamenii se uitau speriaţi unii la alţii. Dar de pe punte răsună un strigăt de triumf... corabia romană triumfase! Dar care erau aceia pe care valurile îi înghiţise? Ce limbă vorbeau? Din ce ţară erau?

Nicio pauză, nicio oprire! „Astreea” vâjâia înainte. Câţiva oameni coborâră pe trepte, înmuiară şomoioagele de bumbac în tinichelele cu ulei şi le aruncară camarazilor care stăteau la capătul de sus al scărilor. Focul avea să sporească groaza bătăliei.

Acum, galera se plecă atât de jos pe o parte, încât lopătarii de sus nu se ţineau decât cu greutate la locurile lor. Iarăşi răsună strigătul de triumf al romanilor şi strigătele de disperare ale adversarilor. O corabie inamică fusese ridicată cu cangea de abordare, apoi lăsată jos şi înecată.

La dreapta şi la stânga, strigătele se înteţeau; înainte şi îndărăt, larma trecea într-un tumult indescriptibil. Din când în când răsuna câte un trosnet, după care urmau strigăte de groază. Iar se spărsese carena vreunei corăbii şi echipajul i se cufundase în valuri.

Dar succesul nu era, întreg, numai de o parte. Din când în când, câte un roman, în deplină armură, era dus sângerând, uneori muribund, între punţile de jos.

Uneori pătrundeau şi nori de fum, amestecaţi cu aburi şi cu miros de carne omenească arsă, până la cabină. Atunci Ben Hur respira greu şi-şi zicea că treceau prin fumul gros al unei corăbii ce ardea.

„Astreea” fusese tot timpul în mişcare. Deodată, se opri, lopeţile săriră din mâinile vâslaşilor, ei înşişi căzură de pe bănci. Pe punte se porni o hărmălaie sălbatică, iar, la margini, pârâit de corăbii ce se ciocnesc. Pentru prima oară, tactul ciocanului se pierdu în larmă de peste tot. Mulţi din echipaj se strângeau plini de spaimă la pământ sau căutau cu ochii îngroziţi o ascunzătoare sigură, în mijlocul acestui tumult, se prăbuşi un corp omenesc prin ferăstruie sau a fost aruncat şi a căzut la picioarele lui Ben Hur. El se uită la cadavrul pe jumătate gol, cu părul capului bogat acoperindu-i faţa şi cu scutul de piele de bivol pe braţ; era un copil al popoarelor blonde, barbare, de la nord. Cum

venise aici? O mână de fier l-a smuls de pe puntea corăbiei inamice? Nu, inamicii erau pe puntea „Astreei”! Romanii luptau aşadar pe propria lor corabie împotriva inamicilor ce îi năpădiseră? Tânărul israelit fu cuprins de spaimă. Arrius era în primejdie, poate că acum se lupta pentru viaţa sa! Dacă ar fi ucis?... Dumnezeul lui Avraam să ferească! Speranţele şi visurile deşteptate atât de târziu, să rămână oare numai speranţe şi visuri? Mamă, soră, casă părintească, patrie, pământul făgăduinţei, să nu le mai revadă oare niciodată? Deasupra lui, tumultul urma; privi împrejur. În cabină toate erau în dezordine, lopătarii erau ca paralizaţi pe băncile lor, ceilalţi oameni din echipaj alergau încoace şi încolo, ca orbiţi; numai supraveghetorul îşi păstra liniştea şi sângele rece; bătea mereu tactul, fără folos, pe masa de rezonanţă şi aştepta ordinele tribunului; era în amurgul roşietic o pildă vie a disciplinei inexorabile care subjugase lumea.

Acest exemplu nu lipsi a-şi face efectul şi asupra lui Ben Hur. Se stăpâni şi începu să se gândească. Onoarea şi datoria îl ţintuiau pe roman pe platformă; dar ce-avea a face dânsul cu astfel de motive? De banca de vâslit fugea oricine putea; dacă, dimpotrivă, ar fi murit ca sclav, cui ce folos să-i aducă o astfel de jertfă? Pentru el viaţa era o datorie, dacă nu o onoare. Viaţa lui aparţinea alor săi. Acum îi apăreau înaintea ochilor mai clar că niciodată. Vedea cum întindeau braţele spre dânsul, auzea chemările lor de ajutor. Trebuia să meargă la ele. Făcu câţiva paşi, dar picioarele i se opriră. Ah! Era o sentinţă romană care le ţinea încătuşate! Câtă vreme această sentinţă subzista, orice fugă era zadarnică, în lumea întreagă nu era, nici pe uscat, nici pe mare, un loc unde el să fie apărat de pretenţiile imperiale asupra persoanei sale. El voia libertate după formele legii; nu putea deci să caute o locuinţă statornică decât în Iudeea, ca să se dedice cu totul îndatoririlor sale filiale; ca să trăiască într-o altă ţară nu-i

era cu putinţă. Doamne Dumnezeule! Cum sperase el într-o astfel de liberare şi o aşteptase şi se rugase pentru ea! Şi cât de mult întârziase! Dar în sfârşit o văzuse, ca din depărtare, în promisiunea tribunului. Ce altceva putea să fi înţeles puternicul om cu aluziile lui? Şi acum binefăcătorul, atât de târziu sosit, să fie ucis? Morţii nu se mai întorc ca să împlinească promisiunile celor vii. Nu, Arrius nu trebuia să moară! Şi oricum, era mai bine să se cufunde cu el, decât să continue a fi un sclav pe galeră.

Ben Hur se mai uită o dată în jurul lui. Pe acoperişul cabinei lupta continuă furioasă. Corăbii inamice veneau mereu scrâşnind şi bubuind de pereţii „Astreei”. Pe băncile de vâslit, sclavii smuceau lanţurile şi urlau, căci trebuia să cunoască zădărnicia sforţărilor lor. Soldaţii de pază alergaseră pe punte, disciplina cedase, groaza domnea. Nu peste tot însă; supraveghetorul stătea nemişcat, liniştit ca întotdeauna, la locul lui, cu ciocanul de tact ca singură armă în mână. Lovea cu ciocanul degeaba, când larma se mai potolea. Ben Hur mai aruncă o privire spre dânsul, apoi alergă, nu ca să fugă, ci ca să-l caute pe tribun.

De la scară până la ferăstruia dindărăt era o distanţă scurtă. Cu o săritură ajunse şi se ridică destul ca să poată arunca o privire fugitivă asupra cerului înroşit, asupra corăbiilor inamice care dădeau ghes „Astreei”, asupra epavelor ce pluteau încoace, asupra luptei ce bântuia pe puntea dinapoi, cu mulţi asaltatori şi puţini apărători; când, deodată, pierdu terenul de sub picioare şi căzu pe spate la pământ. Podeaua părea a se ridica şi a se încovoia, parcă ar fi vrut să plesnească. Un moment mai târziu toată partea dindărăt a cherestelei era străpunsă şi apa pătrundea ţâşnind şi spumegând, în jurul lui Ben Hur nu mai era decât întuneric şi vâjâit de ape.

Nu s-ar putea spune că tânărul israelit nu-şi căuta scăparea. Pe lângă puterea lui corporală obişnuită, mai avea şi acea rezervă de forţe pe care natura pare a le fi

hotărât pentru astfel de primejdii extraordinare; dar întunericul, vâjâitul apei îi luaseră cunoştinţa de sine. Chiar şi reţinerea respiraţiei îi venea inconştient.

Valurile ce năvăleau îl aruncară îndărăt în încăperea cabinei. S-ar fi înecat aici, dacă un val, zvâcnind în afară, nu l-ar fi apucat. Aşa, fu aruncat, dimpreună cu epave de corăbii, la suprafaţă. Timpul cât stătu sub apă i se păruse ani. În sfârşit, respiră adânc, scutură apa din păr şi din ochi, se căţără mai sus pe scândura de care se ţinea şi privi în jurul lui.

Moartea îi fusese destul de aproape sub apă; îl pândea şi acum, după cum vedea, deasupra apei, şi anume în diferite forme.

Peste mare se întindea fumul ca o ceaţă pe jumătate străvezie; prin el licărea ici-colo câte o lumină roşie ca sângele. Ben Hur recunoscu îndată că luminile acestea proveneau de la corăbiile ce ardeau. Bătălia continua, dar el nu ştia cine era învingătorul. Din când în când, ajungeau în raza vederii sale corăbii care întunecau flăcările, ca umbrele. La depărtare mare auzea pârâitul corăbiilor ce se ciocneau. Primejdia însă era mai aproape. Când „Astreea” s-a scufundat, avea pe bord, cum am spus, echipaju-i propriu şi pe al altor două galere care o atacaseră; cu toţii fuseseră târâţi de valuri la adânc. Acum reveneau mulţi la suprafaţă şi continuau să lupte între dânşii, agăţându-se de o bârnă, o scândură sau alt obiect plutitor. Luptând în încăierare de moarte, uneori cu lancea şi sabia, ţineau în agitare apa care, ici, era de un negru profund, dincolo, roşită de reflexul focului. Luptele acestea, în sine, nu-l interesau; cu toţii îi erau duşmani. Oricare dintre ei putea să-l omoare pentru scândura pe care plutea. Se grăbi să se depărteze.

Atunci auzi zgomot iuţit de lopeţi şi văzu o galeră care venea în direcţia lui. Prora înaltă părea de două ori

atâta şi lumina roşie care juca pe ornamentele-i sculptate şi aurite îi dă forma unui şarpe. La carenă, apa ţâşnea în sus.

Acum el începu să împingă înainte, din toată puterea, bârna grea şi greu de cârmuit. Fiecare minut era preţios, o jumătate de secundă putea să-l scape sau să-l piardă. Pe când îşi încorda toate puterile, văzu scânteind, aproape de dânsul, un coif ce ieşea din apă, urmat de două mâini cu degetele crispate, mâini mari şi puternice, despre care se putea cunoaşte că pe ce au pus mâna o dată nu-i dădeau drumul cu una cu două. Ben Hur se dădu la o parte, speriat. Coiful se ridică mai sus şi acum se putea vedea şi capul, în jurul căruia braţele izbeau cu violenţă în apă; acum capul se întoarse de i se putea vedea faţa. Gura-i era deschisă larg; ochii, ieşiţi din orbite, priveau fix şi fără strălucire; faţa-i avea paloarea unui om ce se îneacă, era grozav la vedere. Totuşi Ben Hur scoase un strigăt de bucurie şi, când capul începu iar să se cufunde, prinse lanţul ce ţinea coiful şi-l ridică pe omul gata să se înece. Era Arrius, tribunul.

Câtva timp apa spumegă şi vâjâi în jurul lui Ben Hur, cu atâta putere încât el trebui să-şi încordeze toată forţa ca să se ţină pe scândură şi să ţină şi capul romanului peste apă. Galera trecu pe lângă dânşii, printre oameni ce înotau, capete cu coifuri sau fără; urma corăbiei era înroşită ca de foc. Un pârâit puternic, urmat de strigăte mari, îl făcură pe salvator să privească iar în sus. O bucurie sălbatică îi cuprinse: „Astreea” era răzbunată!

Între acestea, lupta continuă cu furie. Rezistenţa trecu în curând în fugă. Dar care era biruitorul? Ben Hur ştia bine că atât libertatea lui cât şi viaţa tribunului atârnau de rezultatul bătăliei, împinse scândura sub roman, până ce-l văzu zăcând deasupra ei şi se îngrijea acum numai să-l menţină acolo.

Dimineaţa mijea cu încetul. Plin de speranţă de o parte, de temere de alta, aştepta ziua următoare.

Ce va aduce? Biruinţa romanilor sau a piraţilor? În cazul din urmă, protejatul lui era pierdut.

În sfârşit, se făcu ziuă; nu se simţea nicio adiere. La stânga zări uscat, dar într-o astfel de depărtare, încât nu putea să cuteze încercarea de a ajunge acolo. Ici-colo pluteau naufragiaţi ca şi dânsul, în multe locuri apa era înnegrită de sfărâmături arse şi care pe alocuri fumegau încă. La o depărtare oarecare era o galeră, cu pânzele atârnând zdrenţuite şi cu lopeţile oprite în loc. Şi mai în sus, putea să vadă mai multe puncte mişcătoare, despre care credea că sunt corăbii ce se refugiau sau se urmăreau, dacă cumva nu erau păsări de mare.

Astfel trecu un ceas. Îngrijorarea-i creştea. Dacă nu se ivea vreun ajutor, Arrius trebuia să moară. Uneori părea chiar mort, nemişcat cum zăcea, îi scoase coiful, apoi, cu multă greutate, şi platoşa. Bătăile inimii îi erau neregulate. Dar că inima-i bătea încă, aceasta îi dădea o nouă speranţă şi răbdă mai departe. Nu putea face altceva decât să aştepte şi, după felul neamului său, să se roage lui Dumnezeu.

CAPITOLUL VI

Reculegerea din primejdia înecului e împreunată cu mai multe dureri decât înecul însuşi. Prin încercarea asta trebui să treacă şi Arrius. În cele din urmă, însă, spre marea bucurie a lui Ben Hur, îşi redobândi graiul.

Numai cu încetul, după întrebări fără şir. Unde se găsea, cum şi de cine fusese mântuit. Ajunse să vorbească despre bătălie, îndoiala de a cui parte rămăsese victoria îl preocupa şi pe el. După câtva timp de odihnă, întrucât de odihnă putea să fie vorba pe scândura plutitoare, începu să vorbească mai limpede.

— Mântuirea noastră, cum văd, zise. Atârnă de rezultatul bătăliei. Văd şi ce ai făcut tu pentru mine. Ca să spun curat, mi-ai mântuit viaţa, şi anume cu primejduirea vieţii tale proprii.

Aceasta trebuie s-o recunosc. Pentru aceasta, orice s-ar întâmpla, ai dreptul la mulţumirea mea. Mai mult: dacă norocul mă va favoriza să scap cu bine din primejdia aceasta, am să te răsplătesc aşa cum ştie un roman, când are puterea şi prilejul să-şi arate recunoştinţa. Mai întâi, însă, trebuie de văzut dacă mi-ai făcut un bine cu toate bunele intenţii; sau, adăugă, şovăind. Din moment ce de buna ta intenţie sunt încredinţat, aş vrea să-ţi cer o promisiune, adică, aceasta că, într-un anumit caz, îmi vei face cea mai mare dintre binefacerile pe care un bărbat poate să o facă altuia; această promisiune să mi-o faci acum.

— Dacă nu este ceva nepermis, o voi face, răspunse Ben Hur.

Arrius tăcu iar. Apoi întrebă:

— Eşti cu adevărat un fiu al lui Hur, evreul?

— Este aşa cum am spus.

— Eu l-am cunoscut pe tatăl tău...

Iuda se dădu mai aproape de tribun, căci vocea acestuia era slăbită, şi ascultă cu încordare. Spera să afle în sfârşit veşti din patrie.

— L-am cunoscut şi mi-a fost drag, urmă Arrius.

Se produse iar o pauză, în timpul căreia gândurile celui ce vorbea păreau a se îndrepta spre un alt obiect.

— E cu neputinţă, începu el iar. Ca tu, fiul lui, să nu fi auzit despre Cato şi Brutus. Ei au fost oameni mari, niciodată însă mai mari ca în ceasul morţii. Murind, au lăsat legea că un roman nu trebuie să supravieţuiască norocului său. Mă asculţi?

— Aud.

— E obicei la nobilii romani să poarte inel. Iată unul în mâna mea. Ia-l!

Întinse mâna spre Iuda; acesta luă inelul.

— Pune-l acum pe degetul tău.

Ben Hur făcu aşa.

— Giuvaerul îşi are rostul lui, zise apoi Arrius. Eu am avere, am bani. Trec drept un om bogat, chiar şi în Roma.

Familie n-am. Arată inelul libertului care supraveghează în lipsa mea. O să-l găseşti într-o vilă lângă Misenum; spune-i cum ai ajuns în posesia inelului şi cere-i orice vrei; nu te va refuza. Dacă voi scăpa cu viaţă, vreau să fac şi mai mult pentru tine. Vreau să-ţi dau libertatea, să te redau patriei tale şi alor tăi; sau vei putea să-ţi alegi cariera care-ţi va conveni mai bine. Mă auzi?

— Nu pot decât să aud.

— Fă-mi deci făgăduiala solemnă: pe zei...

— Nu, bunule tribun; eu sunt evreu.

— Aşadar, pe Dumnezeul tău sau în forma cea mai sacră credincioşilor ca tine, promite-mi cu jurământ că vei face ceea ce-ţi voi spune acum şi în felul în care ţi-o voi cere. Aştept; dă-mi promisiunea!

— Nobile Arrius, stăruinţa ta serioasă mă face să mă aştept la un lucru de grea însemnătate. Spune-mi mai întâi ce-mi ceri.

— Îmi vei da apoi promisiunea?

— Asta ar însemna să mă leg de mai înainte şi... slavă Dumnezeului părinţilor mei! Colo vine o corabie.

— Din ce direcţie?

— De la nord.

— Poţi să-i recunoşti naţionalitatea după semnele exterioare?

— Nu. Serviciul meu a fost până acum pe băncile de vâslit.

— Are steag?

— Nu văd niciunul.

Arrius tăcu câtva timp, ca şi adâncit în gânduri.

— Ţine corabia mereu direcţia aceasta? întrebă în sfârşit.

— Da.

— Uită-te acum ce steag are.

— N-are niciun steag.

— Nici alte semne de recunoaştere?

— Văd pânza şi trei bănci de vâslit; corabia înaintează foarte repede. Atâta e tot ce pot să spun.

— O corabie romană învingătoare ar fi arborat mai multe steaguri. Se vede că e o corabie inamică. Ascultă acum, urmă Arrius cu seriozitatea de mai înainte. Ascultă, până ce mai pot să vorbesc. Dacă galera e a piraţilor, viaţa ta e asigurată; libertatea probabil că n-au să ţi-o dea; vor voi să te lege iar la vâsle, dar n-au să te omoare. Eu, însă...

Tribunul se opri un moment, apoi urmă hotărât:

— Eu, cu adevărat, sunt prea bătrân ca să supravieţuiesc unei ruşini. Spune celor din Roma să povestească precum că Quintus Arrius, aşa cum se cade unui tribun roman, s-a cufundat cu corabia lui în mijlocul inamicilor. Aceasta e ce trebuie să faci: dacă galera e

dușmană, împinge-mă de pe scândură și lasă-mă să mă înec. Auzi? Jură-mi că vei face așa!

— Nu voi jura, zise Ben Hur hotărât. Și nici nu voi face o astfel de faptă. Legea, care pentru mine e strict obligatorie, tribune, mă va face răspunzător pentru viața ta. Ia-ți îndărăt inelul, și-l scoase din deget, și retrage și toate promisiunile tale de favoare deosebită pentru cazul când am scăpa din această primejdie. Sentința care m-a legat pe viață de banca vâslașilor m-a făcut sclav și totuși nu sunt un sclav și niciun libert. Sunt un fiu al lui Israel și, cel puțin în acest moment, stăpân pe mine însumi. Ia-ți îndărăt inelul!

Arrius nu se mișcă.

— Nu vrei? urmă Iuda. Nu din mânie, nici din dispreț, numai ca să mă liberez de o îndatorire urgisită, voi arunca darul tău în mare. Privește, tribune!

Aruncă inelul. Arrius auzi plescăitul apei unde căzu, deși nu se uită într-acolo.

— Ai făcut o nebunie, zise apoi; o nebunie, în situația în care te afli. Eu nu atârn de tine, dacă vreau să-mi găsesc moartea. Viața e un fir pe care pot să-l rup și fără ajutorul tău; și dacă voi face așa, ce vei deveni tu? Cine e hotărât să moară preferă moartea din mâna altuia, pentru motivul că sufletul pe care ni-l atribuie Platon se răzvrătește contra ideii sinuciderii; atâta tot. Dacă galera e dușmană, eu vreau să pier din lume.

Hotărârea mea e fermă. Eu sunt roman. Izbândă și onoare sunt una și una. Totuși, bucuros aș fi vrut să-ți fiu spre folos; tu n-ai voit. Inelul era singura mărturie a voinței mele; alta n-aveam, în situația aceasta. Suntem amândoi pierduți. Eu mor cu părerea de rău că victoria și gloria mi-au fost smulse; tu vei trăi ca să mori ceva mai târziu și să regreți că, din cauza acestei nebunii, a trebuit să-ți lași neîndeplinite datoriile filiale. Te compătimesc.

Ben Hur văzu urmările procedării sale mai lămurit decât înainte; totuşi, nu şovăi.

— În timpul celor trei ani ai sclaviei mele, tu, tribune, ai fost cel dintâi care a avut pentru mine o privire prietenească. Nu, nu! A mai fost unul!

Vocea îi slăbi, ochii i se umeziră şi lămurit, ca şi când ar fi stat înaintea lui, văzu faţa tânărului care îi dăduse de băut la vechea fântână din Nazaret.

— Cel puţin, urmă el. Ai fost cel dintâi care m-a întrebat despre originea mea şi, dacă ţi-am întins mâna să te scap de la ultima scufundare şi m-am gândit în ce fel puteai să-mi vii într-ajutor în mizeria vieţii mele, n-am făcut asta numai din egoism, te rog să mă crezi. Afară de aceasta, după cum Dumnezeu mă lămureşte acum, eu scopurile ce mi-am propus nu pot să le ating decât cu mijloace drepte. Conştiinţa îmi dictează ca mai bine să mor cu tine, decât să fiu omorâtorul tău. Hotărârea mea e tot atât de fermă ca şi a ta; şi dacă mi-ai oferi Roma cu toate bogăţiile ei, şi dacă ar sta în puterea ta să realizezi această ofertă, eu tot nu te-aş omorî. Cato şi Brutus ai tăi au fost copii în comparaţie cu acei evrei, ale căror legi un iudeu trebuie să le respecte.

— Dar, dacă te rog, ai vrea tu...

— Un ordin al tău ar trage mai greu în cumpănă pentru mine; totuşi nu l-aş asculta. Am spus ultimul meu cuvânt.

Amândoi tăcură, aşteptând.

Ben Hur se uită mereu la corabia ce se apropia. Arrius stătea nepăsător, cu ochii închişi.

— Poţi fi tu sigur că e o corabie inamică? întrebă Ben Hur.

— Aşa cred, fu răspunsul.

— Se opreşte şi lasă o luntre pe apă.

— Vezi ce steag are?

— Nu este oare alt semn de recunoaştere dacă e o corabie romană?

— Dacă e romană, are un coif pe vârful catargului.

— Atunci prinde curaj, căci văd coiful.

Arrius nu era încă convins...

— Echipajul bărcii culege naufragiaţi. Piraţii nu sunt aşa de omenoşi.

— Poate au nevoie de vâslaşi, răspunse Arrius, aducându-şi aminte de timpurile când salva şi el naufragiaţi în acelaşi scop.

Ben Hur urmărea cu atenţie toate mişcările corăbiei străine.

— Merge mai departe, zise.

— Încotro?

— La dreapta noastră, colo, e o galeră care pare părăsită.

Spre ea se îndreaptă. Acum o acostează. Acum trimite oameni pe bord.

Arrius deschise ochii şi indiferenţa îl părăsi.

— Să mulţumeşti Dumnezeului tău, îi zise lui Ben Hur, după ce aruncase o privire asupra galerei. Să mulţumeşti Dumnezeului tău, după cum eu mulţumesc zeilor mei. Un pirat ar cufunda acea corabie, n-ar mântui-o. După felul procedării şi după coif, recunosc corabia romană. Biruinţa e a mea. Norocul nu m-a părăsit. Suntem mântuiţi! Fă un semn cu mâna! Cheamă-i! Să vie! Eu voi fi duumvir şi tu... L-am cunoscut pe tatăl tău şi mi-a fost drag. Era cu adevărat un prinţ. El m-a convins că evreul nu e un barbar. Vreau să te iau cu mine, să spun că eşti copilul meu. Mulţumeşte Dumnezeului tău şi cheamă-i pe marinari. Repede! Urmărirea trebuie continuată. Niciun pirat nu trebuie să scape. Grăbeşte!

Iuda se ridică pe scândură, făcu semn cu mâna şi strigă din toate puterile, în sfârşit, reuşi să atragă atenţia oamenilor din barcă. Ei veniră repede şi îi luară.

Arrius fu primit pe galeră cu toate onorurile cuvenite unui erou favorizat astfel de noroc. Pe punte, se aruncă pe un pat de odihnă şi puse să i se povestească cu de-amănuntul sfârşitul luptei. După ce naufragiaţii ce se mai găseau în viaţă fură adăpostiţi cu toţii şi prada fu pusă în siguranţă, îşi desfăşură iar flamura de comandant şi grăbi spre nord, ca să se unească cu flota lui şi să desăvârşească biruinţa. La timp sosiră cele cincizeci de corăbii, ce coborau pe canal, ca să sfărâme complet pe piraţii în fugă; niciunul nu scăpă. Douăzeci de galere inamice cucerite sporiră gloria tribunului.

La reîntoarcere, i se făcu la debarcaderul din Misenum o primire cordială. Tânărul care îl însoţea deşteptă curând atenţia prietenilor lui. La întrebările lor, că cine era, tribunul le povesti prin cuvinte de caldă recunoaştere istoria mântuirii sale şi le prezentă pe străin, dar evită să pomenească ceva despre soarta lui de mai înainte. După ce termină, îl chemă pe Ben Hur lângă dânsul şi zise, punându-i prietenos mâna pe umăr:

— Iubiţi prieteni! Acesta e copilul şi moştenitorul meu, căruia, după cum îi las averea mea, dacă zeii vor îngădui să las vreuna, îi las şi numele meu. Vă rog să-i fiţi prieteni aşa cum îmi sunteţi mie.

Îndată ce împrejurările au permis, adopţia s-a făcut conform legilor. Astfel, bravul roman şi-a ţinut promisiunea pe care i-o făcuse lui Ben Hur şi îi procură şi posibilitatea de a avea intrare la curtea imperială.

La o lună după reîntoarcerea lui Arrius, s-a dat în teatrul lui Scaur o strălucită serbare a biruinţei (armilustrium). O parte a clădirii era împodobită peste tot cu trofee de război, printre care cea mai mare admirare o provocau cele douăzeci de ciocuri de corabie (proră) ale galerelor cucerite, fiecare cu aplustra ei; deasupra lor, cei optzeci de mii de spectatori ce umpleau teatrul puteau citi inscripţia:

„Smulse piraţilor, în golful Euripus, de către Quintus Arrius duumvir.”

CARTEA A PATRA

CAPITOLUL I

Suntem în luna iulie a anului 23, după cronologia noastră, şi anume în Antiohia, pe atunci regina Răsăritului şi, după Roma, cea mai puternică, dacă nu şi cea mai populată cetate din lume.

Este răspândită părerea că desfrâul acelei epoci îşi avea originea la Roma şi de acolo se răspândea asupra imperiului întreg, şi că oraşele mari nu făceau decât să oglindească moravurile capitalei de pe Tibru. Acest lucru e îndoielnic. Mai degrabă s-ar părea că cei învinşi au influenţat moravurile cuceritorilor, în Grecia, ei au găsit un izvor de stricăciune, tot astfel în Egipt; şi cine a studiat bine istoria evului vechi, a trebuit să vie la convingerea că şuvoiul de stricăciune de moravuri s-a revărsat de la răsărit la apus; cetatea Antiohia, unul din cele mai vechi sedii ale puterii şi fastului asirian, unul din izvoarele de căpetenie ale curentului de stricăciune. O corabie de transport porni din apele albastre ale mării la gura râului Oronte. Era înainte de amiază. Căldura era mare; totuşi, toţi cei ce se puteau folosi de acest privilegiu se găseau pe punte; printre ei şi Ben Hur.

În cei din urmă cinci ani, tânărul devenise bărbat în lege. Deşi haina de pânză albă pe care o purta acoperea întrucâtva contururile corpului său, totuşi înfăţişarea lui avea ceva neobişnuit de atractiv. Mai bine de o oră stătuse în umbra pânzelor, în acest timp, mai mulţi tovarăşi de călătorie de naţionalitatea lui încercară în zadar să lege vorbă cu el. La întrebările lor răspunse, în limba latină, scurt şi serios, deşi politicos. Limba curată în care vorbea, atitudinea-i distinsă, rezerva lui, totul contribuia să le deştepte şi mai mult curiozitatea. Cei care îl observau mai de aproape vedeau unele particularităţi ale persoanei sale,

care contrastau prea mult cu manierele lui fine, patriciene. Astfel, braţele îi erau disproporţionat de lungi; şi când se prindea de vreun obiect, ca să se ţină în echilibru de clătinarea corăbiei, nu se putea să nu se observe mâinile-i mari şi puternice. Astfel se alătură curiozităţii de a şti cine şi ce era dorinţa de a afla ceva mai amănunţit despre împrejurările vieţii sale. Cu alte cuvinte, întreaga lui înfăţişare trebuia să-i spună oricui: „Acest om are un istoric al vieţii”.

Galera între-acestea acostase într-un port al Ciprului şi luase pe bord pe un evreu de înfăţişare venerabilă. Acesta era liniştit, rezervat şi cu părintească bunăvoinţă faţă de toţi. Ben Hur îi adresă câteva întrebări; răspunsurile îi dobândiră pasagerului încrederea şi duseră la o convorbire mai lungă.

Pe când galera intra în golful de acostare al Orontelui, întâlni alte două corăbii, care se zăriseră încă din larg şi acum pluteau şi ele în gura fluviului. Acestea nu arboraseră decât steaguri mici, galbene. Despre ce însemnau aceste semnale, se exprimară mai multe presupuneri, în cele din urmă, unul din călători se adresă venerabilului evreu şi-l întrebă.

— Da, eu cunosc însemnarea steagurilor, răspunse el; ele nu denotă naţionalitatea, ci sunt numai semnele proprietarului.

— Are el multe corăbii?

— Da.

— Îl cunoşti?

— Am legături de afaceri cu el.

Privirile călătorilor erau îndreptate spre cel ce vorbea şi păreau a-l ruga să continue. Ben Hur asculta cu atenţie.

— Locuieşte în Antiohia, urmă evreul bătrân, în felul lui liniştit. Bogăţia lui nemăsurată a atras atenţia obştească asupra lui şi ce se vorbeşte despre el nu e întotdeauna de

laudă. În Ierusalim trăia cu mulţi ani înainte un prinţ, dintr-o familie străveche, anume Hur.

Iuda se silea să pară liniştit, dar inima-i bătea mai cu putere.

— Prinţul era negustor cu mari talente pentru afaceri. A pus la cale multe întreprinderi, care se ramificau parte în Orientul Depărtat, parte în Apus. A întemeiat filiale în oraşe mari. Cea din Antiohia a pus-o sub conducerea unui anume Simonide, care, cu tot numele lui grecesc, era israelit; unii spun că a fost mai demult un sclav al familiei. Prinţul a pierit pe mare. Dar afacerile lui au fost duse înainte şi au continuat să fie înfloritoare. Peste câtva timp au venit nenorociri asupra familiei. Unicul fiu al prinţului, în vârstă fragedă încă, a căutat să-l omoare pe procuratorul Gratus, pe-o stradă a Ierusalimului. Atentatul n-a izbutit. De atunci, nu s-a mai auzit despre el. Mânia romanului a lovit în toată familia; niciunul cu numele Hur n-a mai rămas în viaţă. Palatul lor a fost sigilat şi acum e coteţ de porumbei.

Averea li s-a confiscat; nimic din ce era proprietatea familiei n-a scăpat. Procuratorul şi-a vindecat rana cu o alifie de aur.

Ascultătorii râdeau.

— Vrei să zici că a oprit averea pentru dânsul? zise unul dintre ei.

— Aşa se zice, răspunse evreul; eu nu vorbesc decât din auzite. Acel Simonide, aşadar, care a fost şeful filialei de aici din Antiohia, a început, curând după aceea, să facă negoţ pe socoteala lui şi în timp foarte scurt a devenit primul comerciant al oraşului. După pilda stăpânului său, îşi trimitea caravanele în Indii, şi pe mare are acum atâtea corăbii de ar putea să alcătuiască o flotă regească. Se zice că totul îi reuşeşte. Cămilele lui nu se prăpădesc decât de bătrâneţe; corăbiile nu i se cufundă niciodată.

— De când îşi exercită astfel comerţul?

— Nu sunt nici zece ani.

— Trebuie să fi pus mâna pe ceva de preţ.

— Da! Se zice că procuratorul a luat din averea prinţului numai ceea ce era la îndemână; caii, vitele mărunte, casele, ogoarele, corăbii şi alte astfel de bunuri. Banii nu i-a putut găsi, deşi trebuiau să fie sume enorme. Ce s-a făcut cu acelea a rămas o enigmă până în ziua de azi.

— Pentru mine nu, zise unul din ascultători, cu un zâmbet ciudat.

— Te înţeleg, răspunse evreul. Şi alţii au avut acelaşi gând; că bătrânul Simonide şi-a întemeiat afacerile cu acei bani e părere obştească. Procuratorul este, sau cel puţin a fost, de aceeaşi părere, căci de două ori în cinci ani negustorul a fost târât înaintea judecăţii şi supus torturii.

Iuda strânse cu toată puterea funia pe care o ţinea în mâini.

— Se zice, urmă povestitorul, că i-au zdrobit toate oasele. Când l-am văzut, mai pe urmă, sta, un biet schilod, într-un jeţ, între perne.

— A fost aşadar supus torturii, bietul! exclamară mai mulţi ascultători deodată.

— Boala nu l-ar fi putut schilodi aşa. Însă tortura nu şi-a făcut efectul. Ceea ce posedă îi aparţinea după lege şi se folosea legal de averea lui, atâta a fost tot ce i s-a putut stoarce. Acum însă e apărat de persecuţie. Are un permis de negoţ semnat de însuşi Tiberiu.

— Trebuie să-l fi costat mult.

— Aceste corăbii sunt ale lui, urmă evreul, ca şi când n-ar fi auzit observarea. Oamenii echipajelor lui obişnuiesc a-şi da semne de recunoaştere arborând steaguri galbene, care înseamnează: "Am avut călătorie bună”.

Aici se termină povestirea.

Când corabia de transport plutea pe râu în sus, Ben Hur se întoarse spre evreu:

— Cum se numea stăpânul negustorului de care vorbeşti?

— Ben Hur, prinţ de Ierusalim.

— Ce s-a întâmplat cu familia prinţului?

— Fiul a fost condamnat la galere. Pe el trebuie să-l socotească printre morţi. Viaţa sub o astfel de osândă arareori durează mai mult de un an. Despre văduvă şi fiică nu s-a mai auzit nimic; cei care ştiu ceva despre soarta lor nu vorbesc. Fără îndoială că s-au prăpădit într-una din celulele cetăţuilor pe care călătorul prin Iudeea le poate întâlni pe toate drumurile.

Iuda se duse în cabina cârmaciului. Era adâncit în gânduri, şi abia dădea atenţie ţărmurilor cu minunatele lor pomeniri şi vii, care se întindeau de la mare până la oraş, şi la vilele ce rivalizau în splendoare cu cele ale Neapolelui. Tot atât de puţin observă flota nesfârşită a corăbiilor care pluteau în rând; nici n-auzi vocile vesele şi lărmuitoare ale marinarilor, care parte îşi vedeau de treabă, parte petreceau în veselie. Pe cerul fără nori soarele strălucea şi-şi trimitea razele calde peste pământ şi apă; numai peste viaţa lui zăcea umbra adâncă.

Numai o dată tresări din visările lui şi privi, când unul arătă la dumbrava Daphnei, care se ivea la un cot al râului.

CAPITOLUL II

Când cele dintâi case ale oraşului se iviră, călătorii alergară pe punte ca să nu piardă nimic din minunată privelişte. Evreul venerabil luă rolul povestitorului.

— Râul aici coteşte spre vest, zise că răspunzând unei întrebări generale, îmi mai aduc aminte de timpul când uda temelia zidului cetăţii; dar, ca supuşi romani, noi trăiam în pace şi comerţul îşi găsea dreptul lui; acum docurile şi şantierele cuprind tot malul râului. Colo. Omul arătă spre sud. E Muntele Cassius sau, cum îi spun oamenii de-aici, Muntele Oronte, care salută spre nord pe fratele lui, Amnus; între aceştia e şesul Antiohiei. Mai departe, îndărăt, sunt Munţii Negri, de unde apeductele regale aduc oraşului apa cea mai limpede; pădurile de-acolo sunt însă şi acum sălbăticiuni dese, pline cu animale şi păsări.

— Unde e lacul? întrebă unul.

— Colo, la nord. Poţi să iei un cal, dacă vrei să-l vezi, sau, şi mai comod, o barcă; un afluent îl leagă cu Oronte.

— Dumbrava Daphnei? răspunse unui al treilea întrebător.

Nimeni nu poate s-o descrie; dar să bagi de seamă! Apolo a întemeiat-o şi o preferă Olimpului. Se duc oamenii numai s-o vadă şi nu se mai pot despărţi de ea. Au un proverb, care spune totul: „Mai bine să fii un vierme şi să te hrăneşti cu murele Daphnei, decât să fii oaspetele unui rege”.

— Mă sfătuieşti dar să nu mă duc?

— A, nu! Te vei duce. Toţi se duc acolo, filosofi cinici, tineri imberbi, femei, preoţi, toţi se duc acolo. Eu ştiu aşa de sigur ce veţi face cu toţii, încât mă simt îndreptăţit să vă dau un sfat.

Să nu vă luaţi locuinţă în oraş, ar fi pierdere de vreme; ci duceţi-vă direct la satul de la marginea dumbravei. Drumul până acolo duce printr-o grădină,

alăturea de fântâni săritoare. Veţi găsi acolo mii de poteci, locuri de odihnă. Vedeţi colo zidul cetăţii, capodopera lui Xereus, prinţul tuturor arhitecţilor!

Toţi ochii se îndreptară spre unde arăta.

— Partea aceasta a fost clădită după ordinul celui dintâi dintre Seleucizi. Cei trei sute de ani de când stă zidul l-au făcut o parte din stânca pe care stă. Zidul are deasupra patru sute de turnuri, în care se află, în fiecare, un rezervor de apă. Dacă priviţi peste zid, în depărtare, vedeţi doi munţi, amândoi aproape de aceeaşi înălţime cu Sulpius. Clădirea de pe muntele dindărăt e citadela care tot anul e ocupată de o legiune romană. În dreptul ei se ridică, pe vârful dinainte, templul lui Jupiter, şi dedesubt, locuinţa legatului, un palat cu o mulţime de camere de oficiu şi în acelaşi timp o fortăreaţă, pe care plebea ar asalta-o tot atât de zadarnic ca şi vântul de sud.

Când marinarii începură să tragă pânzele, evreul strigă cu vioiciune:

— Vedeţi! Voi care urâţi marea şi voi care v-aţi juruit ei, ieşiţi înainte cu blestemele şi cu rugăciunile voastre! Podul de colo, peste care duce drumul la Seleucia, arată hotarul navigaţiei.

Ce se debarcă aici, ca să fie transportat mai departe, se încarcă pe cămile. Mai în sus de pod începe insula, pe care Kalinic şi-a clădit oraşul nou şi l-a legat cu cinci viaducte mari de oraşul vechi, atât de solide încât nici timpul, nici valurile, nici cutremurele n-au putut să-şi lase urmele asupra lor. Despre oraşul însuşi, amicii mei, pot să vă spun numai că v-aţi chema fericiţi toată viaţa dacă l-aţi vedea.

Când termină, corabia se întoarse şi înaintă încet spre şantierul ei sub zid, cu care chip dezvălui o privelişte şi mai frumoasă asupra vieţii active de acolo, de pe râu. În sfârşit, funiile fură ridicate şi lopeţile lăsate. Călătoria era sfârşită.

Ben Hur se apropie de evreul venerabil.

— Scuză că te mai ţin un moment, mai înainte de a-ţi zice adio.

Omul se plecă aprobând.

— Povestirea ta despre negustor a deşteptat în mine curiozitatea ca să-l cunosc. Ai spus că-l cheamă Simonide?

— Da. E un evreu cu nume grecesc.

— Unde l-aş putea găsi?

— Aş vrea să-ţi cruţ o dezamăgire. El nu împrumută bani.

— Şi nici eu nu cer bani cu împrumut, răspunse Ben Hur, zâmbind de presupunerea celuilalt.

Acesta ridică ochii şi se gândi un moment.

— S-ar crede, zise apoi, că cel mai bogat negustor din Antiohia ar trebui să locuiască într-o casă potrivit cu averea lui.

Dar, dacă vrei să-l întâlneşti ziua, urmează râul până la podul acela; jos, se află locuinţa lui, într-o clădire asemenea unei cripte în zid. Înaintea intrării este un debarcader mare; acesta e întotdeauna încărcat cu mărfuri, dintre care parte sosite de curând, parte aşteptându-şi transportul. Flota ce ancorează acolo e a lui.

— Îţi mulţumesc.

— Pacea părinţilor noştri să fie cu tine!

— Şi cu tine.

Se despărţiră.

Încărcaţi cu bagajele lui Ben Hur, doi hamali primiră, pe şantier, ordinele lui.

— La citadelă, zise el.

Aceasta părea să însemneze că era un personaj militar.

Două străzi largi împărţeau, încrucişându-se, oraşul în cartiere. La capătul uneia, care mergea de la nord la sud, era o clădire mare, ciudată, zisă Nymphaeum. Când hamalii ajunseră acolo şi se întoarseră spre sud, Ben Hur, cu toate că venea de la Roma, rămase uimit de splendoarea acestei

căi. De-a dreapta şi de-a stânga se ridicau palate şi printre ele se întindeau, la depărtări mari, şiruri îndoite de stâlpi de marmoră, lăsând despărţite drumurile pentru oameni, pentru vite şi care. Toată strada era umbrită şi fântâni săritoare răspândeau o răcoare plăcută.

Ben Hur nu era în dispoziţia de a se bucura de spectacolul ce i se oferea. Povestirea despre Simonide îl urmărea. Ajuns la Omphalos, un monument admirabil, cu patru arcuri largi, clădit de Epifanes, al optulea dintre Seleucizi, pentru el însuşi, îşi schimbă dintr-o dată hotărârea.

— Nu mă voi duce în astă-seară la citadelă, le zise hamalilor. Conduceţi-mă la hanul cel mai apropiat de podul de pe drumul la Seleucia.

Ei se întoarseră şi în curând îl conduseră la un han mare, deşi simplu, la o aruncătură de podul sub care locuia Simonide. Peste noapte, odihni pe acoperişul hanului, în sinea lui se gândea: „Acum voi afla în sfârşit ceva despre patrie, despre mama, despre draga mica Tirzah. Dacă mai trăiesc, le voi găsi!”

CAPITOLUL III

În ziua următoare, Ben Hur, fără a vizita mai întâi oraşul, se duse la locuinţa lui Simonide. Drumul ducea printr-o poartă împodobită de creneluri, apoi pe lângă un şir de şantiere, mai în susul râului, printr-o mulţime activă, până la podul Seleucid. Aici se opri, ca să contemple împrejurimile.

Casa negustorului era chiar sub pod; o masă de pietre sure, necioplite, fără un stil regulat, părea, după cum spusese călătorul, ca o criptă de zidul de care se sprijinea. Două porţi mari, din partea dinainte, făceau comunicaţia cu şantierele. Ca ferestre, erau mai multe găuri zăbrelite, spre acoperiş, în crăpăturile zidului creştea buruiană şi pietrele erau acoperite ici-colo cu muşchi.

Porţile erau deschise. Printr-una din ele mărfurile intrau, prin cealaltă ieşeau; toate mişcările arătau grabă mare.

În şantier erau grămădite mărfuri în tot felul de împachetări, sub supravegherea unor sclavi dezbrăcaţi pe jumătate.

Sub pod era o flotă de corăbii, dintre care unele încărcau, altele descărcau. Pe fiecare catarg fâlfâia un steag galben.

De cealaltă parte a malului se ridica, peste pod, zidul unui palat imperial, deasupra cu turnuleţe şi creneluri. Dar Ben Hur nu-i dădu atenţie. Acum în sfârşit avea să audă ceva, aşa spera, despre ai săi, în cazul când Simonide fusese cu adevărat servitorul tatălui său. Dar îl va recunoaşte oare ca fiu al fostului său stăpân? Ar fi însemnat să renunţe la bogăţiile lui. Ben Hur putea să-i spună, de-a dreptul: „Tu eşti sclavul meu; dă-mi tot ce ai, şi pe tine însuţi”.

Ben Hur îşi adună pentru întrevederea asta tot curajul şi încrederea în dreptul lui, sprijinite de speranţele ce îi

umpleau sufletul. Dacă ceea ce îl îndemnase la acest pas, istorisirea aceea, era adevărată, atunci Simonide, cu tot ce avea, era al lui. La avere nu ţinea, în realitate. Când se apropie curajos de poartă, îşi făcu promisiunea: „Să-mi spună despre mama şi despre Tirzah, şi-i voi da libertatea fără condiţiuni”.

Intră hotărât în casă.

Interiorul era ca un magazin mare de mărfuri, dispuse în ordine şi cu grijă. Cu toată lumină tulbure şi aerul îmbâcsit, oamenii negustorului circulau încoace şi încolo; vedea lucrători închizând, cu ferăstraie şi cuie, lăzile cu mărfuri. Cum trecea printre ele încet, i se părea de necrezut ca omul care dădea aici dovezi de un astfel de geniu să fi fost un sclav al tatălui său. Dacă da, din ce clasă făcuse parte? Dacă era evreu, fusese fiul unui şerb? Sau fusese un datornic ori fiul unui datornic? Sau poate fusese condamnat pentru furt şi vândut? Toate aceste gânduri nu atingeau admiraţia-i crescândă pentru negustor.

În cele din urmă, îl întâmpină un om şi-l întrebă:

— Ce vrei tu?

— Voiam să vorbesc cu negustorul Simonide.

— Urmează-mă, te rog.

Trecând prin numeroase cărărui printre baloturile de mărfuri, ajunseră în sfârşit la capătul unor scări; după ce le urcară, Ben Hur se găsi pe acoperişul magaziilor, care avea formă de terasă; spre marea lui mirare, o văzu plantată cu cele mai frumoase flori, în faţă se ridica o casă mai mică, cu o singură intrare. Tufişuri de trandafiri o împresurau de ambele părţi. Ben Hur urmă pe călăuz, respirând aerul îmbălsămat.

Se opriră înaintea unei perdele ridicate pe jumătate. Conducătorul strigă:

— E un străin care vrea să vorbească cu domnul.

O voce clară răspunse:

— Lasă-l să intre, în numele Domnului!

Un roman ar fi zis atrium încăperii în care fu condus vizitatorul, în pereţi erau rafturi şi fiecare era însemnat cu foliante numerotate, gălbui de lungă întrebuinţare. Deasupra unor ciubuce şi globuri daurite se ridica, în stil de pavilion, cupola. O lumină plăcută, egală, radia din belşug prin multele ferăstrui violete ale cupolei. Podeaua era acoperită cu covoare sure, atât de groase încât paşii celui ce intra se cufundau fără zgomot, până la glezne.

În mijlocul odăii se aflau două persoane: într-un jeţ cu spetează înaltă, între perini albe, şedea un om; la stânga lui, alături, sprijinită de spetează, stătea o fată tânără, în floarea vârstei. La vederea celor doi, Ben Hur se simţi roşind; se înclină, atât pentru a-şi redobândi stăpânirea de sine cât şi din respect, şi astfel nu observă ridicarea mâinilor, tremurarea şi tresărirea cu care îl întâmpină omul din jeţ. Această mişcare dispăru tot atât de repede cum se produsese. Când Ben Hur ridică ochii, îi văzu pe cei doi în aceeaşi atitudine de mai înainte, numai că fata îşi alunecase mâna de pe spetează pe umărul omului bătrâior. Amândoi se uitau la el cu atenţie.

— Dacă tu eşti marele comerciant Simonide şi eşti evreu, Ben Hur se opri un moment. Atunci pacea Dumnezeului părintelui nostru Abraham să fie cu tine şi cu ai tăi!

Cuvântul din urmă era adresat fetei.

— Eu sunt Simonide, despre care spui, şi sunt evreu, răspunse omul cu o voce remarcabil de limpede. Sunt Simonide, sunt evreu şi răspund salutării tale cu rugarea să-mi spui cine e cel ce mă vizitează.

Ben Hur între-acestea se uită la om. Corpul îi părea ca o masă informă, cufundată în perne şi acoperită cu o pătură de mătase de culoare închisă. Peste această masă se ridica un cap cu trăsături nobile, cap de om de stat sau de cuceritor, larg jos şi cu fruntea bombată, cum ar fi modelat Michelangelo pe Cezar. Plete subţiri, albe, cădeau peste

sprâncenele tot albe şi făceau să reiasă şi mai mult negrul strălucitor al ochilor, aproape sinistru. Faţa-i era palidă şi, mai ales sub bărbie, plină de creţuri. Cu alte cuvinte, era capul şi faţa unui om care mai degrabă pleca lumea sub voinţa lui decât să se plece el; care a răbdat să fie torturat de douăsprezece ori până la schilodire, fără să se tânguiască sau să mărturisească ceva; care mai curând şi-ar fi lăsat viaţa, decât o iotă măcar din ce-şi propusese; care, oţelit de natură împotriva violenţei, nu putea fi învins decât prin iubire. Acestui om Ben Hur îi întinse mâna deschisă, cu palma în sus, ca şi când ar fi voit să-i ofere pacea, pentru care, cu toate astea, venise el la dânsul.

— Eu sunt Iuda, fiul lui Itamar, cel din urmă şef al familiei Hur şi prinţ de Ierusalim.

Mâna dreaptă a negustorului, subţire, slăbită prin suferinţe până la deformare, odihnea pe pătură. Se strânse convulsiv, încolo nu se putea observa la el niciun semn care să denote vreo mirare sau curiozitate. Răspunse liniştit:

— Prinţii de Ierusalim din neam nobil sunt întotdeauna bine veniţi în casa mea; eşti binevenit! Estera, adu tânărului un scaun.

Fata aduse scaunul şi-l puse înaintea lui Ben Hur. Privirile li se întâlniră.

— Pacea Domnului fie cu tine! zise ea cuviincios. Şezi şi te odihneşte.

Apoi se reîntoarse la locul ei lângă jeţ. Ea nu îi ghicise intenţia. Agerimea femeii nu merge atât de departe. Sentimente ale inimii, din contră, ca milă, simpatie, mizericordie, pe acestea le descoperă numaidecât. Aici este una din deosebirile dintre ea şi bărbat, deosebire care va subzista atâta timp cât ea e sensibilă de la natură pentru astfel de sentimente. Era încredinţată că venise să capete ajutor în strâmtorare.

Ben Hur nu se aşeză, ci zise politicos:

— Îl rog pe bunul Simonide să nu mă considere drept un inoportun. Ieri, plutind pe râu în sus, am auzit că l-ai cunoscut pe tatăl meu.

— L-am cunoscut pe prinţul Hur. Am fost tovarăşi de afaceri în mai multe ocazii, aşa cum le întemeiază comerciantul, ca să caute câştig permis în ţările de peste mări şi pustiu. Dar, te rog, şezi! Şi tu, Estera, adu vin pentru tânăr. Nehemias spune despre un fiu din casa Hur, care odinioară stăpânea peste jumătate din Ierusalim; o familie veche, cu adevărat foarte veche, în zilele lui Moise şi ale lui Iosua erau veneraţi de popor. Nu se poate ca un urmaş direct al lor să dispreţuiască un pahar de vin din strugurii de Sorek, copţi pe coasta de sud a Hebronului!

Estera turnase dintr-un ulcior, de pe o masă de lângă jeţ, vin într-un pahar de argint şi îl oferi, cu ochii plecaţi, tânărului. El îi atinse uşor mâna, refuzând cu blândeţe. Privirile li se întâlniră iar. El observă că era de statură mică, abia îi ajungea până la umeri; dar era graţioasă, cu ochii ei negri, nespus de blânzi. „E bună şi frumoasă, îşi zicea el; Tirzah ar fi aşa, dacă ar trăi. Sărmana Tirzah!” Apoi, zise tare:

— Nu, tatăl tău... E tatăl tău, nu-i aşa? şi se opri.

— Eu sunt Estera, fiica lui Simonide, răspunse ea cu demnitate.

— Tatăl tău, aşadar, frumoasă Estera, mă va scuza, dacă mă va asculta mai departe, că acum nu voi gusta încă din vinu-i excelent; cred că nici tu nu-mi vei lua în nume de rău. Stai acum aici, alături de mine.

Şezură alături, înaintea negustorului.

— Simonide, zise apoi tânărul cu tărie. La moartea lui, tatăl meu avea un servitor credincios, cu numele tău; mi s-a spus că ai fost chiar tu.

Corpul estropiat tresări sub pătură; mâna slabă se strânse:

— Estera, Estera! zise negustorul sever; vino aici, ca un copil al meu şi al mamei tale! Aici e locul tău, nu acolo.

Estera aruncă o privire repede de la tatăl ei la tânăr; apoi puse paharul iar pe masă şi se întoarse, ascultătoare, la locul ei. Pe faţă i se citea mirarea şi consternarea.

Simonide ridică mâna stângă şi o puse în mâinile fetei, care se sprijinea afectuos de umărul lui. Apoi zise, liniştit:

— Am îmbătrânit în daraverile cu oamenii, am îmbătrânit înainte de vreme. Dacă cel care ţi-a povestit ce spuseşi acum a fost un prieten al meu, care-mi cunoaşte viaţa şi n-a vorbit despre ea cu nedreptate, te va fi convins că eu nu pot să fiu decât neîncrezător faţă de oameni. Nu sunt decât puţini acei pe care îi iubesc, dar totuşi sunt câţiva. Printre aceştia un suflet, duse cu duioşie la buze mâna fetei. Un suflet care până în ceasul acesta mi-a aparţinut dezinteresat şi a fost pentru mine o consolare atât de dulce, încât ar trebui să mor, dacă mi s-ar răpi acum.

Estera se plecă până ce obrajii îi atinseră pe ai lui.

— O altă iubire a mea nu e decât amintire şi pot numai să spun că, întocmai ca o binecuvântare a Domnului, cuprinde o familie întreagă, numai dacă, vocea-i se coborî şi tremură, dacă aş şti unde sunt.

Ben Hur roşi de agitaţie; făcând un pas înainte, exclamă:

— Mama şi sora mea, despre ele vrei să spui!

Estera ridică ochii, ca şi când cuvintele acestea i s-ar fi adresat ei. Simonide îşi redobândi liniştea şi zise cu răceală:

— Ascultă-mă până la sfârşit! Deoarece sunt acela care sunt, şi pentru iubirea de care am vorbit, dă-mi mai întâi, aşa cum se cuvine, dovezi despre originea ta; atunci îţi voi da răspuns despre relaţiile mele cu prinţul Hur. Ai dovezi scrise? Sau ai martori?

Cererea era firească şi îndreptăţirea ei incontestabilă. Ben Hur roşi şi rămase perplex. Simonide stărui.

— Dovezile, zic, dă-mi dovezile aici.

Ben Hur nu răspunse. Nu prevăzuse că i se va cere aceasta. Acum îşi dădea seama că cei trei ani petrecuţi la galere nimiciseră toate dovezile personalităţii sale. Mama şi sora lui fiind dispărute, el nu mai trăia în amintirea nimănui. Avea cunoscuţi, dar ce ştiau ei despre dânsul? Dacă Quintus Arrius ar fi fost de faţă, ce ar fi putut el să spună altceva decât cum l-a găsit şi că e fiul unui Hur, după cum afirma dânsul. Bravul marinar roman însă, după cum vom afla mai încolo, era mort. Iuda se văzuse, încă mai demult, părăsit de el. Stătea acolo ca împietrit. Simonide îi respectă mâhnirea şi tăcu.

— Simonide, zise el în sfârşit. Eu pot să-ţi povestesc numai viaţa mea; voi face-o însă numai dacă până atunci îţi vei rezerva judecata şi mă vei asculta cu bunăvoinţă.

— Vorbeşte! zise Simonide, acum stăpân pe situaţie cu totul. Vorbeşte şi te voi asculta cu atât mai bucuros cu cât eu n-am tăgăduit că eşti acela care spui.

Ben Hur luă acum cuvântul şi-şi povesti viaţa, pe scurt, dar cu căldură, izvorul oricărei elocvenţe. Deoarece o cunoaştem până în momentul când Arrius s-a reîntors victorios cu dânsul în Marea Egee şi au debarcat la Misenum, vom urmări povestirea numai de acolo înainte.

— Binefăcătorul meu se bucura de iubirea şi încrederea împăratului, care-l copleşea cu onoruri şi distincţii. Negustorii din Orient îi făceau daruri preţioase şi ajunse îndoit de înstărit printre bogaţii Romei. Poate oare un evreu să-şi uite religia sau locul naşterii sale, dacă e în ţara sfântă a părinţilor noştri? Nobilul om m-a înfiat, după lege, şi eu mi-am dat silinţa să-i fiu recunoscător. Niciun fiu nu şi-a venerat mai mult părintele, decât eu pe el. A vrut să facă din mine un învăţat; mi-ar fi procurat pe cei mai celebri învăţători ai artelor, ai filosofiei, ai retoricii.

Am refuzat, cu toate stăruinţele lui, căci eram evreu şi nu puteam să uit pe Dumnezeul nostru, renumele profeţilor şi cetatea sfântă clădită de David şi Solomon pe coline. O să mă întrebi pentru ce am primit de la început binefacerile romanului? Îmi era drag; apoi, speram, cu ajutorul lui, să dobândesc influenţa şi mijloacele ca să dezvălui secretul ce apăsa asupra mamei şi surorii mele; despre un al treilea motiv, am să spun numai că m-a hotărât pentru cariera armelor. Am făcut exerciţii, am triumfat în studii, mi-am făcut un nume, dar nu e acela al părinţilor mei. Cununile triumfale pe care le-am câştigat. Pe pereţii vilei din Misenum atârnă multe. Le-am dobândit ca fiu al duumvirului Arrius. Romanii mă cunosc numai sub numele acesta... Urmărind cu stăruinţă scopul meu secret, am părăsit Roma şi m-am dus la Antiohia, ca să-l însoţesc pe consulul Maxentius în expediţia contra parţilor, pe care tocmai o pregăteşte. Devenit maestru în mânuirea oricăror arme, vreau să dobândesc acum cunoştinţele superioare ale conducerii oamenilor pe câmpul de luptă. Consulul m-a admis în apropierea lui imediată. Când, dar, ieri, corabia noastră intră pe Oronte, veniră alte două corăbii, care luară aceeaşi direcţie şi arborară steaguri galbene. Un tovarăş de călătorie şi compatriot din Cipru ne-a spus că corăbiile erau ale lui Simonide, cel mai mare negustor din Antiohia. Ne-a povestit şi oarecare amănunte despre miraculoasele succese în afaceri ale negustorului, despre flotele şi caravanele lui; şi, fără a şti că spusele lui mă interesau în cel mai mare grad, a adăugat că Simonide e din neamul lui Iuda şi a fost odinioară în serviciul prinţului Hur. A pomenit şi despre cruzimea lui Gratus şi despre cauza ei.

La aceste cuvinte, Simonide plecă fruntea şi fiica lui îşi sprijini capul de pieptul lui. Dar el ridică numaidecât iar ochii şi zise, cu voce fermă:

— Ascult.

— O, bunule Simonide, reluă Ben Hur cu un accent dureros, văd că nu eşti convins; stau încă în umbra îndoielii tale.

Negustorul tăcu; trăsăturile-i rămaseră reci şi neclintite ca marmoră.

— Şi nu mai puţin limpede văd greutatea situaţiei mele, urmă Ben Hur. Relaţiile mele romane pot să le dovedesc toate; n-aş avea decât să mă adresez consulului, care acum e oaspetele pretorului acestui oraş; dar dovezile mai de aproape, pe care mi le ceri, nu le pot da; nu pot dovedi că sunt fiul tatălui meu. Acelea care ar putea să mărturisească sunt, vai! Moarte sau dispărute.

Îşi acoperi faţa în mâini. Estera se ridică acum, luă paharul refuzat adineaori şi-l oferi tânărului cu cuvintele:

— Vinul e din ţara pe care o iubim atât de mult cu toţii; te rog, bea.

Vocea-i era armonioasă, cum trebuie să fi fost a Rebecăi când oferise de băut la fântâna de la Năhor. Văzu lacrimi în ochii ei, bău şi zise:

— Fiică a lui Simonide, inima ta e plină de bunătate şi eşti miloasă, că împărtăşeşti din ea şi pe un străin alăturea de tatăl tău. Domnul Dumnezeul nostru să te binecuvânteze, îţi mulţumesc.

Apoi se întoarse iar spre negustor:

— Deoarece n-am dovezi că sunt fiul tatălui meu, voi renunţa la intenţia mea şi voi pleca; nu vreau să te mai stingheresc. Dar te asigur că eu nu urmăream nici reîntoarcerea ta în servitute, nici nu voiam să-ţi cer socoteală despre averea ta. În orice caz, aş fi zis ceea ce zic acum: tot ce este rod al minţii şi al muncii tale e al tău; stăpâneşte în pace. N-am nevoie, deloc, de nimic. Mai înainte ca nobilul Arrius, al doilea părinte al meu, să plece în acel drum care trebuia să fie cel din urmă al lui, el m-a lăsat moştenitor al întregii sale averi; am devenit foarte bogat. Deci, dacă în viitor îţi vei aduce aminte de mine,

adu-ţi aminte şi de întrebarea pe care ţi-o pun acum şi care, jur pe profeţi şi pe Iehova, Dumnezeul meu şi al tău, a fost motivul de căpetenie al venirii mele aici: ce ştii, ce poţi tu să-mi spui despre mama şi despre Tirzah, sora mea, care ar semăna în frumuseţe şi graţie cu această fată, bucuria şi fericirea vieţii tale?

O, ce ai putea să-mi spui despre ele?

Lacrimi picurau pe obrajii Esterei, negustorul însă rămase neînduplecat; cu voce fermă zise:

— Cum am spus, l-am cunoscut pe prinţul Hur, îmi aduc aminte că am auzit de nenorocirea ce s-a abătut asupra familiei sale. Îmi aduc aminte de durerea ce mi-a pricinuit vestea aceea. Acela care a adus-o pe văduva prietenului meu într-atâta mizerie e acelaşi care m-a persecutat de atunci şi pe mine. Merg mai departe şi îţi spun că am făcut cercetări minuţioase despre familie; dar n-am nicio informaţie să-ţi dau. Ben Hur oftă adânc.

— Atunci... atunci mi s-a mai risipit o speranţă, zise, luptând cu sentimentele lui. Sunt deprins cu deziluziile. Te rog să-mi scuzi inoportunarea; şi, dacă te-am supărat, iartă-mi aceasta, pentru mâhnirea mea. Viaţa mea nu mai poate avea de acum niciun alt scop, decât răzbunarea. Vă las cu bine.

Ajungând la perdeaua uşii, se mai întoarse o dată şi zise simplu:

— Vă mulţumesc amândurora.

— Pacea să te însoţească, răspunse negustorul.

Estera nu putea vorbi de suspine.

Astfel plecă.

CAPITOLUL IV

Abia se depărtase Ben Hur; Simonide păru ca redeşteptat dintr-un vis. Faţa-i se învioră, posomorârea ochilor se lumină şi strigă vioi:

— Estera, sună, repede.

Estera se duse la masă şi dădu un semnal cu un clopot ce era acolo.

Unul din panourile adâncite se dădu la o parte şi apăru un om, care veni salutând pe negustor cu o închinăciune adâncă.

— Vino, Maluc, mai aproape de scaun, îi ordonă stăpânul.

Am să-ţi dau o însărcinare, care trebuie îndeplinită măcar de s-ar întoarce soarele din loc. Ascultă! Acum pleacă de-aicea un tânăr, spre magaziile de mărfuri; e un om zvelt, de înfăţişare plăcută şi în haine de israelit. Să-l urmezi ca umbra lui; şi în fiecare noapte să-mi dai ştire unde stă, ce face şi cu cine e împreună.

Dacă, fără a fi descoperit, poţi să-i pândeşti vorba, să mi-o repeţi întocmai şi de peste tot să-mi raportezi tot ce priveşte persoana, mişcările, intenţiile lui. M-ai înţeles? Du-te repede! Sau, mai aşteaptă, Maluc! Dacă părăseşte oraşul, să-l urmezi, şi bagă de seamă: să te porţi prietenos; dacă intră în vorbă cu tine, spune-i ce crezi, numai nu că eşti în serviciul meu. Acum, grăbeşte.

Omul salută ca şi mai înainte şi se retrase.

Simonide îşi frecă, râzând, mâinile slăbite.

— Ce zi e astăzi, fiica mea? întrebă cu voioşie. Ce zi avem? Vreau să mi-o însemnez ca zi norocoasă. Râzând s-o cauţi şi râzând să mi-o spui.

Veselia lui îi păru nenaturală şi, ca pentru a-l ruga s-o părăsească, răspunse cu tristeţe:

— Vai mie, tată, dacă voi uita vreodată ziua aceasta.

El lăsă mâinile în jos. Capul îi căzu pe piept.

— Ai dreptate, fiica mea, ai perfectă dreptate; astăzi e ziua a douăzecea a lunii a patra; sunt tocmai cinci ani de când Rahela mea, mama ta, a închis ochii. A căzut şi a murit. Pe mine m-au adus acasă, sfărâmat cum vezi, şi am găsit-o moartă de mâhnire.

O! Era pentru mine ca strugurele de Cipru din viile Engadi. Am îngropat-o într-un loc singuratic, în stâncă, pe marginea muntelui; nimeni nu odihneşte în apropierea ei. Dar în întunericul meu ea mi-a lăsat o lumină, care a crescut ca în razele strălucitoare ale soarelui.

Ridică mâna şi o puse pe creştetul fiicei sale.

— O, Doamne, îţi mulţumesc că în Estera retrăieşte Rahela mea pierdută.

Deodată se uită în sus, ca şi cuprins fără veste de un gând, şi întrebă:

— Nu e ziua mare afară?

— Era când a venit tânărul.

— Atunci spune să vină Abimelec, ca să mă ducă în grădină, de unde să pot vedea râul şi corăbiile şi-ţi voi spune, scumpă Estera, de ce faţa mea s-a înveselit şi inima-mi sălta ca o căprioară în munte.

La un sunet de clopot veni un servitor şi împinse jeţul pe rotile până la acoperişul de jos al casei, căruia Simonide îi zicea grădina lui. Printre boschete de trandafiri şi straturi de flori, toate îngrijite cu atenţie, dar acum nesupravegheate, fu condus la locul de unde putea să vadă crenelurile palatului de pe insulă din faţă, podul până la celălalt mal şi râul sub pod cu nenumăratele corăbii. Aici servitorul îl lăsă singur cu Estera.

Zgomotul de voci şi loviturile de ciocan ale lucrătorilor nu-l incomodau, nici zgomotul deasupra podului. Urechile lui erau obişnuite, ca şi ochii, să nu dea atenţie decât la ceea ce-i putea aduce câştig.

Estera şezu pe rezămătoarea jeţului şi aşteptă, mângâindu-i mâna, să vorbească, în sfârşit, el îşi reculese stăpânirea de sine şi zise:

— Pe când tânărul vorbea, te-am observat, Estera, şi mi s-a părut că ţi-a câştigat simpatia.

Plecând ochii, ea răspunse:

— Dacă prin asta vrei să înţelegi că am crezut spusele lui, ai dreptate.

— Va să zică tu nu crezi că el nu este fiul dispărut al lui Ben Hur?

— Dacă nu este...

— Ei, dacă nu este, Estera?

— Eu am fost servitoarea ta, tată, de când mama mea a răspuns chemării Domnului. Alături de tine, te-am văzut şi te-am auzit negociind înţelepţeşte cu oameni lacomi de câştig de tot felul, drept şi nedrept; şi acum îţi spun: dacă tânărul cu adevărat nu e prinţul drept care se dă, atunci pot zice că eu până acum n-am văzut niciodată înşelăciunea îmbrăcând aşa de bine rolul onestităţii şi adevărului.

— Pe gloria lui Solomon, fiică, tu rosteşti un cuvânt greu! Crezi oare că tatăl tău a fost sclavul tatălui său?

— După cum am înţeles, el întreba numai despre ceva ce auzise vorbindu-se.

Câtva timp privirile lui Simonide trecură peste corăbiile-i ce se legănau, deşi gândurile lui erau departe.

— Ei bine, Estera, eşti un copil bun şi ai adevărata agerime israelită de judecată; ai şi vârsta şi puterea ca să poţi asculta o istorie tristă. Ascultă, dar! Vreau să-ţi povestesc despre mine, despre mama ta şi despre multe alte lucruri din trecut de care tu nici nu ştii, nici nu visezi nimica, despre lucruri pe care eu nu le-am mărturisit persecutorilor mei romani, pentru o speranţă, şi nu ţi le-am spus nici ţie, pentru ca sufletul tău să se întoarcă spre Domnul ca floarea spre soare. M-am născut în valea Hinom,

în partea de sud a Muntelui Sion, într-o peşteră. Părinţii mei erau şerbi evrei şi cultivau smochinii şi măslinii şi viţa de vie bogată din grădinile regeşti de lângă Lacul Siloam. Ca băiat, le ajutam. Făceam parte din acea clasă care e legată de sclavia perpetuă. Ei m-au vândut prinţului Hur, care pe atunci, după regele Irod, era cel mai bogat om din Ierusalim. El m-a trimis la magazinele lui de mărfuri din Alexandria, în Egipt, unde am devenit major. L-am servit şase ani; în al şaptelea, am devenit liber, după legea lui Moise. Estera bătu uşor din palme.

— Va să zică nu eşti sclavul tatălui său!

— Ascultă mai departe, fiica mea. În vremea aceea erau în peristilele templului învăţători ai legii care susţineau o părere, şi anume copiii să urmeze condiţia părinţilor lor, dacă aceştia erau obligaţi la servitute perpetuă. Prinţul Hur însă era mai presus de toate un om al dreptăţii; pentru el legea era aşa cum o susţineau cei mai severi învăţaţi, deşi, altfel, nu era de părerea lor. Declară că eu, în adevăratul înţeles al marelui legiuitor, eram un sclav evreu răscumpărat, dar prin acte pecetluite, pe care le posed încă, îmi redă libertatea.

— Şi mama mea? întrebă Estera.

— Vei afla totul, Estera, ai răbdare. Mai înainte încă de a termina eu, te vei convinge că mai curând puteam să uit de mine decât de mama ta. Când mi-am terminat serviciul, am venit de Paşti la Ierusalim. Stăpânul meu de până atunci mi-a făcut o primire ospitalieră, îmi era drag şi îl rugai să mă menţină în serviciul lui. S-a învoit şi l-am mai servit alţi şapte ani, dar ca un fiu al lui Israel şi cu simbrie. Am condus în numele lui circulaţia comercială pe uscat şi pe apă; am condus caravane până la Suşa şi Persepolis, în Răsărit şi mai departe, în ţările mătăsurilor. Erau călătorii primejdioase, fiica mea, dar Domnul a binecuvântat tot ce am întreprins. Am adus prinţului câştiguri nespus de mari şi am câştigat şi eu o comoară de cunoştinţe fără de care n-aş

fi putut să fac faţă ţintelor ce mi-am propus pe urmă. Într-una din zile, eram oaspete al prinţului în casa lui din Ierusalim. O servitoare intră, cu câteva felii de pâine pe o tavă. Veni mai întâi la mine. Atunci am văzut-o întâia oară pe mama ta şi am iubit-o; iubirea aceasta am luat-o cu mine, ca secret al inimii mele. Peste câtva timp, veni momentul să mă înfăţişez prinţului, ca s-o cer de soţie. El mi-a comunicat că era o sclavă pe viaţă, dar se declară gata s-o elibereze, de hatârul meu, dacă voia şi dânsa. Ea răspundea iubirii mele, însă se simţea fericită în situaţia ei şi nu primi libertatea ce i se oferea. Eu am rugat-o mult şi am revenit din timp în timp. Întotdeauna îmi răspundea că vrea să-mi fie soţie, dacă voi vrea să-i fiu tovarăş în servitute. Părintele nostru Iacob a servit de două ori şapte ani pentru Rahela lui. Nu puteam să fac şi eu acelaşi lucru pentru a mea? Mama ta, însă, voia ca să fiu şi eu sclav pe viaţă ca dânsa. Am plecat, dar iar m-am întors. Uite, Estera. Arătă la lobul urechii stângi.

— Vezi cicatricea aici?

— O, da, o văd, răspunse ea, şi cunosc cât de mult ai iubit-o pe mama.

— Cum să n-o iubesc, Estera! Ea a fost pentru mine mai mult decât Sulamita regescului cântăreţ, mai frumoasă şi mai curată; mi-a fost ca un izvor în grădină, ca o fântână de apă vie, ca izvoarele Libanonului! După rugarea mea, stăpânul meu m-a dus la judecători, care înaintea uşii casei sale mi-au străpuns urechea cu sula, ca semn că voi fi şerbul lui pe viaţă. Astfel am dobândit-o pe Rahela. Se poate oare asemăna o altă iubire cu iubirea mea?

Estera se plecă asupra lui şi îl sărută, în tăcere se gândiră la moartă.

— Stăpânul meu s-a înecat în mare, urmă negustorul. Aceasta a fost prima durere ce m-a lovit. Jale era în casa lui şi aici, într-a mea din Antiohia, unde locuiam încă de pe atunci. Ei bine, Estera, ascultă! Când a naufragiat bunul

prinţ, eu eram primul administrator al averii sale; tot ce posedă era sub conducerea şi îngrijirea mea. Judecă după aceasta cât ţinea la mine şi cât se încredea în mine! Grăbii la Ierusalim să-mi dau văduvei socotelile. Ea mă menţinu în slujba mea. De-acu pusei şi mai multă râvnă. Afacerile sporeau din an în an. Zece ani trecură; atunci se abătu nenorocirea, de care, cum ai auzit, vorbea tânărul, accidentul, cum îi zicea, care-l ajunse pe procuratorul Gratus. Romanul afirma că a fost o tentativă de asasinat împotriva lui. Sub arest pretext, confiscă pentru dânsul, cu învoirea Romei, întreaga avere imensă a văduvei şi a copiilor. Nu s-a oprit nici aici. Ca să evite orice revizuire a judecăţii, a înlăturat pe toţi cei care participaseră cu ceva. Din zilele acelea grozave, familia Hur a dispărut. Fiul, pe care l-am cunoscut de copil, a fost condamnat la galere. Văduva şi fiica tânjesc, desigur, într-una din multele temniţe ale Iudeei, temniţe care, odată închise în urma nenorocirilor, rămân pecetluite ca nişte morminte. Ele au dispărut din amintirea oamenilor, aşa ca şi când marea le-ar fi înghiţit. N-am putut afla cum au murit şi nici dacă au murit.

În ochii Esterei licăreau lacrimi.

— Tu ai o inimă bună, Estera, ca şi mama ta, şi îl rog pe Dumnezeu ca să n-aibă parte de soarta celor mai multe inimi bune, adică să fie călcate în picioare de orbi şi neînduraţi. Dar ascultă mai departe. M-am dus la Ierusalim ca să-i stau într-ajutor binefăcătoarei mele. La porţile oraşului am fost prins şi aruncat într-o subterană adâncă, din cetatea Antonia; pentru ce, nu ştiam până ce a venit însuşi Gratus şi mi-a cerut banii aparţinând casei Hur. El ştia că, după obişnuinţa afacerilor la evrei, acei bani se puteau ridica, după avizul meu, în toate pieţele comerciale. Mi-a ordonat să iscălesc o hârtie în acest sens. Am refuzat. El răpise până atunci case, pământuri, mărfuri, corăbii şi toată averea mişcătoare a celor cărora le serveam eu; banii

nu-i avea încă. Vedeam că aş fi putut să reclădesc proprietatea lor distrusă, dacă Domnul voia să-mi stea într-ajutor. M-am împotrivit pretenţiei tiranului. A pus să mă tortureze, dar voinţa mi-a rămas neînfrântă; mi-a redat libertatea, fără să poată dobândi ceva de la mine. M-am întors acasă şi am reînceput, sub numele Simonide din Antiohia, afacerile, în locul numelui prinţului Hur din Ierusalim. Tu ştii, Estera, cum norocul m-a favorizat şi milioanele prinţului au sporit sub mâinile mele. Ştii iar, cum după trei ani, într-o călătorie la Cezareea, am fost prins iar de Gratus şi supus pentru a doua oară torturii, ca să mărturisesc că bunurile şi banii mei sunt sub ordinul de confiscare. Nu şi-a ajuns scopul nici de astă dată. Cu întreg corpul zdrobit m-am reîntors acasă şi am găsit-o pe Rahela moartă de temerea pentru mine. Domnul Dumnezeul nostru a dispus şi eu trăiam. Chiar de la împărat mi-am răscumpărat libertatea şi autorizarea să-mi port comerţul orişiunde. Astăzi. Lăudat fie numele Domnului! Astăzi, Estera, ceea ce a fost încredinţat mâinilor mele a crescut în talanţi de ar însemna o avere şi pentru un împărat.

Cu mândrie ridică fruntea. Ochii li se întâlniră, îşi citeau gândurile unul altuia.

— Ce să fac eu cu comoara asta, Estera? întrebă fără a pleca ochii.

— Tată, răspunse ea încet, nu s-a înfăţişat oare acuma legiuitul proprietar?

Privirea lui rămânea aţintită asupra ei.

— Şi tu, copila mea, să rămâi cerşetoare?

— Dar eu, tată, ca fiica ta, nu sunt oare sclava lui?

Faţa lui se lumină de nespusă iubire, zicând:

— Tu, Estera, eşti darul cel mai minunat dintre acele multe pe care Domnul mi le-a dat.

O strânse la piept şi o sărută îndelung.

— Ascultă, îi zise apoi, ascultă pentru ce în astă dimineaţă eram atât de vesel. Când s-a înfăţişat tânărul

înaintea mea, mi s-a părut că-l revăd pe tatăl lui, în puterea şi graţia tinereţii.

Eram îndemnat să-l salut aşa. Simţeam că zilele de încercare trecuseră şi truda mea era terminată. Nu mă puteam opri să nu jubilez, îmi venea să-l iau de mână şi să-i arăt comorile pe care le-am dobândit, ca să-i spun: „Iată, toate astea sunt ale tale! Eu sunt servitorul tău, gata să fiu acum concediat!” Şi aş fi făcut aşa, Estera, aş fi făcut aşa; dar în momentul acela trei gânduri m-au năvălit şi m-au reţinut. Vreau să am siguranţa că e fiul stăpânului meu, a fost primul gând. Dacă e fiul stăpânului meu, vreau să cunosc mai de aproape felul şi intenţiile lui. Gândeşte-te, Estera, câţi sunt dintre acei bogaţi, în mâinile cărora bogăţia se preface în blestem şi stricăciune!

Se opri; strânse pumnii şi glasul îi tremura de agitare, când urmă:

— Estera, gândeşte-te la cele ce am suferit din mâinile romanilor, nu numai de la Gratus; zbirii fără inimă care îi îndeplineau ordinele erau romani şi râdeau cu toţii când eu gemeam.

Vezi corpul meu zdrobit şi gândeşte-te la anii pe care i-am trăit fără putere şi fără ridicare; gândeşte-te la mama ta, în mormântul ei singuratic, şi la inima ei frântă; socoteşte durerea rudelor stăpânului meu, dacă mai trăiesc, şi cruzimea morţii lor, dacă au murit; gândeşte-te la toate astea şi nu-mi spune, ca predicatorii, că răzbunarea e a Domnului. Nu se răzbună el oare prin instrumente? Şi războinicii lui nu sunt oare mai numeroşi decât profeţii? Nu spune legea: ochi pentru ochi, dinte pentru dinte?

O! În toţi anii aceştia am visat răzbunare, m-am rugat pentru ea, am pregătit-o. Am strâns răbdare din creşterea averii mele şi speram, cu ajutorul lui Dumnezeu, ca acesta să fie un mijloc ca să-i pot pedepsi pe răufăcători. Şi fiindcă tânărul mi-a vorbit de iscusinţa lui în meseria armelor, dar nu mi-a spus scopul, am ştiut că el se numea răzbunare.

Acesta, Estera, a fost al treilea gând, care m-a făcut să rămân tare şi liniştit, pe când el vorbea pentru sine, şi m-am bucurat când a plecat.

Estera mângâie mâinile ofilite ale tatălui ei şi zise, ca şi când ar fi prevăzut evenimentele viitoare:

— A plecat. Se va reîntoarce?

— Da; Maluc, servitorul credincios, îl urmăreşte şi-l va readuce, de îndată ce voi fi gata cu răzbunarea.

— Şi când are să fie asta, tată?

— Nu peste mult. El crede că toţi martorii lui sunt morţi. Dar mai trăieşte unul, care cu siguranţă are să-l recunoască, dacă e cu adevărat fiul stăpânului meu.

— Mama lui?

— Nu, fiica mea; pe martorul acela am să i-l aduc înainte; pân-atunci să lăsăm totul în grija Domnului. Sunt obosit.

Cheamă-l pe Abimelec.

Estera chemă servitorul şi se reîntoarse în casă.

CAPITOLUL V

Când Ben Hur ieşi din marele magazin de mărfuri, avea sentimentul că la multele deziluzii după căutarea alor lui se mai adăugase una; o mare descurajare îl cuprinse.

Îşi făcu drum printre mulţime şi mărfurile grămădite, până la marginea debarcaderului. O umbră răcoroasă cădea asupra râului şi-l îndemna. Dar îi veni în minte vorba călătorului: „Mai bine un vierme, să te hrăneşti din murele Daphnei, decât oaspete la o masă regească”. Se întoarse şi coborâ peste debarcader la han.

— Drumul la Daphne! zise paznicul mirat de întrebarea lui Ben Hur. Se vede că acum vii întâia dată aicea? Ei bine, să socoteşti ziua aceasta ca cea mai fericită din viaţa ta! Drumul nu poţi să-l rătăceşti. Strada cea mai apropiată la stânga duce spre sud, drept la Muntele Sulpius, pe culmea căruia e un altar al lui Jupiter şi un amfiteatru; mergi în direcţia asta până la a treia încrucişare, care se cheamă columnele lui Irod. Apoi, te întorci la dreapta până la porţile de bronz ale lui Epifanes. De acolo începe drumul la Daphne. Zeii să te aibă în paza lor!

După oarecare îndrumări privitoare la bagajul lui, Ben Hur porni.

Columnele lui Irod le găsi curând. De acolo, printr-o alee de coloane de marmoră, populată cu o mulţime pestriţă de oameni de toate neamurile negustoreşti, ajunse la porţile de bronz.

Era pe la ora a patra din zi, când ieşi pe poartă şi se găsi într-un convoi de oameni ce părea nesfârşit, şi înainta şi el spre celebra dumbravă. Drumul avea alei despărţite, pentru pietoni, călăreţi şi trăsuri, şi acestea iarăşi erau împărţite în două, pentru cei ce mergeau sau se întorceau. Linia de despărţire o marca o balustradă joasă; aceasta era întreruptă ici-colo cu socluri masive de marmoră, pe care adesea se ridicau statui. La dreapta şi la stânga drumului

se întindea o pajişte bine îngrijită, plantată ici-colo cu pâlcuri de stejari şi de smochini; printre ele erau mici vile, împresurate cu viţă. Aleile pietonilor erau pavate cu plăci de piatră roşie, cele pentru călăreţi şi trăsuri presărate cu nisip alb presat, în aşa fel că nu se auzea nici zgomotul copitelor, nici al roţilor. Numărul şi varietatea fântânilor săritoare erau de mirare; toate erau daruri ale regilor ce veniseră pe-aici şi denumite după numele lor. Astfel se întindea drumul minunat spre vestul oraşului, mai multe mile, până la intrarea în dumbravă.

Cu dispoziţia-i apăsătoare, Ben Hur abia observă cu câtă artă şi risipă era construită calea. Tot atât de puţină atenţie da mulţimii cel împresura, îl lăsară indiferent şi fastul convoiului şi imaginile multicolore ce i se ofereau ochilor. Era prea mult preocupat de el însuşi. Provinciile însă, desigur, nu puteau să ofere ceva nou pentru un roman care cunoştea oraşul, centru al lumii, cu splendorile lui. Căută deci a-şi face drum mai curând printre grupurile care i se părea că înaintează prea încet. Când ajunse la Heracleea, o mică localitate între oraş şi dumbravă, se simţi obosit şi voi să caute o distracţie. Atenţia-i fu atrasă de o pereche de capre condusă de o femeie frumoasă, împodobită, ca şi ele, cu panglici şi cu flori. Apoi se opri să privească un taur mare, alb ca zăpada, împodobit tot cu struguri proaspeţi; pe spinarea-i largă, într-un coş, era un copilaş gol, imagine a micului Bachus. Urmându-şi drumul, se întreba oare pentru care altare erau destinate aceste ofrande. Acuma trecu un călăreţ în îmbrăcăminte pompoasă; coama calului era tunsă după obiceiul timpului. Atitudinea mândră a călăreţului şi a calului îl făcu pe Ben Hur să zâmbească. Se mai întorcea, când îi ajungeau la ureche uruitul trăsurilor sau tropotul surd al copitelor cailor; pe nesimţite, începu să-l intereseze diversitatea carelor şi portul variat al conducătorilor, începu a da mai multă atenţie şi mulţimii înconjurătoare. Vedea oameni de toate

vârstele şi stările, bărbaţi şi femei, toţi în haine de sărbătoare. Un grup era în alb, altul în negru; unii purtau steaguri, alţii cădelniţe; aceştia mergeau încet, cântând imnuri, ceilalţi înaintau după muzică flautelor şi tactul tobelor de mână. Dacă zilnic acest popor se revărsa la Daphne, ce minunăţii trebuie să fi fost de văzut acolo! În sfârşit se auziră bătăi din palme şi exclamări vesele. Se uită în sus, multe degete arătau la un punct. Urmând direcţia aceasta, văzu pe coasta colinei o clădire în formă de templu, intrarea în dumbrava sfântă. Cântarea imnurilor răsună mai cu tărie, muzica deveni mai vioaie. Fu dus cu şuvoiul de oameni şi intră, împărtăşind aşteptarea nerăbdătoare a tuturora. Deşi de gust fin roman, priveliştea locului îl impresiona.

Când Ben Hur trecu pe poarta clădirii în stil pur grecesc, se văzu într-un spaţiu larg, pavat cu piatră lustruită, în jurul lui mişuna o mulţime neliniştită, zgomotoasă, în haine pestriţe, înaintea lui se ramificau cărări curat întreţinute, la sud-vest, spre o grădină, ca să se piardă îndărătul ei într-o pădure peste care plutea o ceaţă albăstruie. Ben Hur se uită gânditor înainte, nehotărât în care parte să se îndrepte, în acel moment, exclamă o femeie:

— Splendid! Dar unde mergem acum?

Cel ce o însoţea, un om cu cunună de lauri, răspunse râzând:

— Aide, frumoasă străină, întrebarea ta înseamnă că te temi.

Nu ne-am învoit oare ca toate astea, dimpreună cu noroiul Antiohiei, să le părăsim? Aerul care adie aici e o respiraţie a zeilor.

Să ne lăsăm adierii vântului.

— Dar dacă ne pierdem?

— O, fricoaso! În Daphne nu s-a pierdut încă nimenea, în afară de acela în urma căruia s-au închis porţile pentru totdeauna.

— Despre cine vrei să spui? zise ea tot cu temere.

— Zic de aceia care n-au rezistat farmecului locului şi şi l-au ales pe viaţă şi pe moarte. Ascultă! Să stăm aci şi am să-ţi arăt despre cine vorbesc.

Pe podeaua de marmoră se auziră paşi de sandale; mulţimea se desfăcu şi o ceată de tinere fete dădu năvală în jurul celui ce vorbise şi a prietenei sale şi începu, în tactul tobelor, să joace şi să cânte. Femeia se strânse lângă însoţitorul ei, care o cuprinse cu un braţ peste mijloc, dar cu celălalt, ca extaziat, bătea tactul muzicii peste cap. Pletele dănţuitoarelor fâlfâiau în aer. Îmbrăcămintea uşoară ce purtau nu le acoperea decât incomplet. Farmecul dansului lor nu se poate descrie. După o scurtă horă dispărură, tot atât de repede şi fugitiv cum veniseră, printre mulţimea care se dădea în lături.

— Ei, ce zici? întrebă bărbatul.

— Cine sunt acestea? îi zise însoţitoarea lui.

— Sunt devadasi, preotese în cultul lui Apolo. E o întreagă armată. Ele alcătuiesc corul la serbări. Templul acesta e casa lor.

Uneori se duc şi prin alte oraşe, dar tot ce câştigă aduc aici, ca să îmbogăţească locuinţa divinului muzician. Să mergem acum mai departe!

În momentul următor, cei doi se depărtară.

Ben Hur îşi făcu curaj din asigurarea că în Daphne nu s-a pierdut încă nimeni; acum se întoarse şi el să plece. Unde? Nu ştia.

O sculptură de pe un postament frumos îl atrase mai întâi. Era statuia unui centaur. O inscripţie explica vizitatorului neştiutor că îl reprezenta pe Chiron, favoritul lui Apolo şi al Dianei, pe care l-au iniţiat în tainele vânătorii, ale medicinii, ale muzicii şi în arta profeţiei. Inscripţia mai

spunea străinului ca, la un anumit ceas al unei nopţi luminoase, să privească într-o anumită direcţie a cerului şi atunci îl va vedea pe mort viu printre stele, unde Jupiter l-a aşezat pe geniul cel bun (în constelaţia Centaurului).

Totuşi, cel mai înţelept dintre centauri plecă să-şi ofere omenirii serviciile, în mână ţinea un sul, pe care se puteau citi, în limba grecească, următoarele paragrafe ale unei înştiinţări:

1. Călătorule! Eşti străin? Ascultă murmurul izvoarelor şi nu te teme de ploaia fântânilor săritoare; astfel, Naiadele au să te iubească.

2. Vânturile chemate ale Daphnei sunt Zefirul şi Austrul; bucuroşi servitori ai vieţii, au să-ţi procure dulci bucurii. Când bate Eurus, e Diana altundeva la vânătoare; când bântuie Boreas, ascunde-te, căci Apolo e mânios.

3. Umbrele dumbrăvii sunt ale tale ziua; noaptea, sunt ale lui Pan şi ale Driadelor. Să nu-i tulburi.

4. Mănâncă moderat din lotusul de pe malul pârâului, dacă nu vrei să-ţi jertfeşti memoria; căci asta ar însemna să devii un copil al Daphnei.

5. Umblă, cu precauţiune în jurul păianjenului ce toarce; este Arahne care lucrează pentru Minerva.

6. Dacă vrei să vezi lacrimile Daphnei, rupe numai un mugur dintr-o ramură de dafin, şi mori. Păzeşte-te!

Zăboveşte şi fii fericit!

Ben Hur lăsă explicarea cuvintelor enigmatice altora din mulţimea ce se grămădea în jurul lui şi se întoarse deoparte, când fu adus taurul alb. Copilul sta încă în coş, urmat de un lung şir de oameni; după aceştia veni femeia cu caprele, apoi flautişti şi toboşari şi un alt convoi de oferitori de daruri.

— Unde se duc? întrebă unul din cei dimprejur.

Un altul răspunse:

— Taurul, la Tatăl Jupiter, caprele...

— N-a păzit oare odinioară Apolo turmele lui Admet?

— Da; caprele merg la Apolo.

Ben Hur, în dispoziţia lui obişnuită, nu s-ar fi dus singur în dumbravă; cel puţin s-ar fi folosit de relaţiile lui cu familia consulului şi ar fi evitat o hoinăreală leneşă într-un loc unde nu cunoştea pe nimenea şi nimenea nu-l cunoştea; şi-ar fi însemnat în memorie toate punctele vrednice de văzut şi le-ar fi vizitat cu o călăuză de încredere, aşa cum se pune la cale o afacere; sau dacă voia să petreacă în acest loc încântător câteva zile fără grijă, trebuia să-şi procure o scrisoare către mai-marele localităţii, oricare ar fi fost el. Aşa ar fi contemplat cu plăcere cele ce erau de văzut, ca şi mulţimea entuziastă pe care o urmase. Acuma însă nu simţea nicio veneraţie faţă de divinităţile locului şi nu simţea nici curiozitate; amărât de deziluzia pe care o suferise, rătăcea fără niciun plan, nu aşteptând soarta, ci căutând s-o provoace cu sfruntare.

CAPITOLUL VI

Ben Hur intră cu ceilalţi în pădurice. La început era prea indiferent ca să se mai întrebe unde ducea drumul. De totala indiferenţă îl apăra un sentiment vag, convoiul se îndrepta spre temple, care, ca centru al dumbrăvii, exercitau mai multă atracţie asupra vizitatorului.

Deodată începu, ca un cântăreţ o melodie ce-l obsedează, să repete vorbele: „Mai bine un vierme şi să te hrăneşti din murele Daphnei, decât oaspete la o masă regească”. Repetarea deasă deştepta întrebări care aşteptau răspuns cu înteţire. Era oare viaţa în dumbravă cu adevărat atât de plăcută? În ce-i consta farmecul? Poate în adâncimea misterioasă a unei filosofii de nepătruns sau în ceva mai real, mai vădit pentru ochii oricărui vizitator atent? În fiecare an, mii de inşi părăseau lumea şi veneau aici ca să se dedice în serviciul frumosului şi plăcutului. Găseau ei secretul farmecului? Era el destul de tare ca să-i despartă pentru totdeauna de trecut? Învăţau ei să uite multele vicisitudini ale vieţii, bune şi amare, speranţele unui viitor apropiat şi grijile pe care le năştea trecutul? Era oare dumbrava atât de binecuvântată pentru ei? De ce n-ar fi fost şi pentru dânsul? El era evreu; se putea oare ca toate cele frumoase şi minunate să fie pentru toţi, numai pentru fiii lui Avraam nu? Voia cu orice preţ să dea de urma secretului nepăsător de cântările aducătorilor de daruri şi de batjocurile aproapelui.

Se uită la cer, dar de-acolo nu-i veni nicio indicaţie; cerul era albastru închis şi înviorat de ciripitul rândunelelor vesele, nu era altfel nici cerul deasupra lăcaşului sfânt.

Merse mai departe; din păduricea de-a dreapta lui, adia un val de parfum de trandafiri şi plante aromatice aprinse. Se opri ca mulţi alţii şi se uită în direcţia de unde venea adierea aceasta.

— E o grădină acolo? îl întrebă pe un om de lângă el.

— Cred, mai degrabă, că e un serviciu divin, poate în cinstea Dianei sau a lui Pan sau a vreunei alte zeităţi a pădurilor.

Răspunsul îi fu dat în limba lui maternă. Ben Hur se uită mirat.

— Eşti evreu? îl întrebă.

— M-am născut la o aruncătură de piatră de piaţa Ierusalimului, răspunse omul, cu un zâmbet politicos.

Ben Hur voi să mai vorbească, dar mulţimea, mişuind, îl împinse de cealaltă parte a drumului, spre dumbravă, astfel că fu despărţit de străin, înfăţişarea aceluia, vestmântul tradiţional şi bastonul, o stofă neagră peste cap, legată cu un şnur roşu, figura expresiv iudee, totul îi rămase în minte tânărului.

Întâlnirea fu într-un loc unde o potecă se ramifica în pădurice. Ben Hur se folosi de ocazie ca să scape de larma pelerinilor.

Ajunse mai întâi într-un desiş, care văzut din drum apărea ca tufiş natural, nepătruns, potrivit cuiburilor de păsări sălbatice. După câţiva paşi, însă, putu să recunoască şi aici mâna maestrului. Tufişurile erau în floare sau purtau fructe; sub crengile plecate, se înălţau florile cele mai minunate; peste ele, iasomia îşi întindea ramurile delicate. Tufişuri de liliac şi de trandafiri, crini şi lalele, leandri şi tufişuri de fragi, care toate îi aminteau văile înflorite ale cetăţii lui David, umpleau aerul de miresme. Un pârâiaş, ca să nu le lipsească Naiadelor nimic, şerpuia în murmur uşor peste pajişte.

Mergând înainte, auzi la dreapta şi la stânga din desiş guruitul porumbeilor şi turturelelor; ciocârlii îl aşteptau şi-l lăsau să se apropie; o privighetoare rămase neînfricoşată la locul ei, deşi trecu pe alături de ea. O prepeliţă îşi purta puii înainte. Cum se opri s-o lase să treacă, se ivi o figură dintr-un tufiş cu aromă de miere. Ben Hur făcu un pas îndărăt, îi era oare dat cu adevărat să vadă un satâr acasă la el?

Apariţia se uita la el şi ţinea în dinţi un cosor încovoiat. Ben Hur zâmbi de temerea lui şi, iată, problema era dezlegată: pace fără teamă, pace pretutindeni, acesta era secretul farmecului!

Se aşeză sub un lămâi, care-şi întindea rădăcinile sure, încurcate, până la marginea pârâului. Aproape deasupra apei cu murmurul ei, atârna cuibul unui piţigoi. Mica făptură îl privea încrezătoare din deschizătura cuibului. „Cu adevărat, îşi zise, pasărea asta îmi dă explicarea! Ea zice: «Nu mă tem de tine, căci legea acestui loc fericit e iubirea!» „

Farmecul dumbrăvii i se părea acum evident. Era plăcut mişcat şi hotărât să se dedice şi el cultului Daphnei. Nu putea oare şi el, ca şi omul cu cosorul în dinţi, să-şi încheie zilele furtunoase ale vieţii, pentru totdeauna, uitând şi uitat, în cultivarea florilor şi a tufişurilor şi cu priveliştea tuturor splendorilor mute ce se puteau contempla aici pretutindeni?

Cu încetul, însă, începea a se trezi iar în el iudeul.

Farmecul putea să le ajungă multora. Dar ce fel de oameni erau aceia?

Iubirea potoleşte, mai ales când urmează după o nenorocire ca a lui. Dar era ea oare tot conţinutul vieţii?

Era o deosebire între el şi cei care se îngropau aici de bunăvoie şi-şi găseau fericirea. Ei n-aveau datorii de îndeplinit, nu puteau să aibă; el însă...

— Dumnezeule al lui Israel! exclamă tare, cu obrajii aprinşi, şi ridicându-se repede. Mamă! Tirzah! Blestemat să fie momentul, blestemat locul unde aş putea fi fericit fără voi!

Grăbi prin desiş şi ajunse la o apă, care curgea ca un fluviu printre maluri zidite şi, ici-colo, era reţinută în cursul ei prin stăvilare. Un pod îl conduse peste fluviu, pe drumul lui. Stând pe acest pod, mai văzu şi altele, fiecare construit într-alt stil. Sub dânsul vedea apa clară, ca a unui lac

adânc, apoi iar o cascadă şi aşa mai departe, cât vedeai cu ochii. Poduri, lacuri, cascade îi povesteau lămurit, cum pot povesti lucrurile neînsufleţite, că fluviul urma voinţa unui Stăpân şi-şi lua cursul cum se cade unui servitor al zeilor.

Dincolo de pod văzu un peisaj cu văi largi şi dealuri neregulate, cu grote, lacuri şi căscioare frumoase, legate între ele cu poteci scânteietoare şi cursuri de apă argintii. Văile formau paturi prin care, în zile de secetă, fluviul era condus pentru înviorarea solului şi se asemănau cu covoare verzi presărate cu flori, pe care ici-colo păşteau turme de oi albe ca zăpada. Se auzeau de departe glasurile păstorilor care mergeau în urma turmelor.

Sub cerul liber se ridicau nenumărate altare, înaintea cărora se aduceau jertfe. Cete de oameni, în alb ca şi altarele, treceau în procesiune de la unul la altul şi fumul jertfei plutea în nori palizi peste sfintele lăcaşuri la cer.

Cu încântare îi treceau privirile de la un punct la altul, peste livezi şi dealuri, sau se opreau ca îmbătate asupra vreunui obiect, căutau apoi să pătrundă dumbrava sau ţinteau procesiunile, îşi dădeau zadarnic osteneala să urmărească potecile şi cursurile de apă, care toate se pierdeau înlănţuite pe fondul întunecat. Ce mistere putea să ascundă o intrare atât de minunată? Ici-colo se ridica o voce şi, pe când privirile-i rătăceau mai departe, ajunse, impresionat de cele văzute, la convingerea că aici domnea pacea în aer şi pe pământ şi orişicine era invitat să se oprească aici şi să se odihnească.

Deodată i se lumină un gând: dumbrava era în realitate un templu, un templu imens, fără ziduri.

Nu mai era altul la fel. Arhitectul nu-şi bătuse capul mult cu stâlpi şi hale, cu măsurătoare de spaţii; nici nu se gândise la o exactă ţărmurire a ideii pe care voia s-o întrupeze. El n-a făcut decât să-şi ia în slujbă natura; arta nu poate să tindă la ceva mai sus. Astfel expertul fiu[1] al lui

[1] Arcas (fiul lui Zeus şi al nimfei Callisto).

Jupiter şi al Kalistei a creat vechea Arcadie; şi aici ca şi acolo, spiritul creator a fost un grec.

Mergând mai departe de la pod, Ben Hur coborî în valea cea mai apropiată. Aici păştea o turmă de oi, păzită de o fată.

Apoi sosi la un altar care era ridicat în mijlocul drumului; pe un soclu de rocă neagră era o placă împodobită, de marmură albă, pe care sta un bazin de bronz cu cărbuni aprinşi. Lângă altar sta o femeie tânără, care cu o mână agita o nuia. Urmându-şi drumul, dădu peste o procesiune, în capul ei era o ceată de tinere fete în îmbrăcăminte uşoară şi împodobite cu ghirlande de flori; cântau cu vocile lor limpezi un cântec; o ceată de băieţi pârliţi de soare dansa după cântecul fetelor. Apoi urmă procesiunea, numai din femei; acestea erau îmbrăcate simplu şi neglijent şi purtau la altare coşuleţe cu mirodenii. Una din ele, o grecoaică, cântă o strofă din Anacreon:

Astăzi iau şi astăzi dau,
Azi trăiesc şi astăzi beau;
Voi cerşi sau mă-mprumut,
Viitorul este mut.

Dar îşi continuă drumul, indiferent, şi ajunse la o pădurice exuberantă, în mijlocul văii, unde trebuia mai mult să atragă privirile vizitatorului. Umbra îl ademenea, căci drumu-i trecea pe acolo mai departe, şi printre tufişuri mijea ceva ca o statuie, care-l îmbia s-o vadă. Aşadar se întoarse la o parte şi trecu în singurătatea răcoroasă.

Iarba era proaspătă şi bine întreţinută. Copacii nu erau prea deşi; toate speciile din Orient erau reprezentate şi alternau plăcut cu esenţe străine, aduse din depărtare. Erau, aici, palmieri în izolare maiestuoasă, dincolo, sicomori ridicându-se deasupra dafinilor de culoare mai închisă; mai departe, se ridicau stejarii pururea verzi alături de cedri mari, care ar fi făcut podoaba Libanonului, apoi frăgari şi

terebinte, atât de frumoase încât păreau transplantate aici din Paradis.

Statuia era o Daphne de frumuseţe desăvârşită. N-avu însă mai mult timp decât ca să arunce o privire fugitivă asupra ei; la picioarele soclului odihneau o fată şi un tânăr; pe o blană de tigru, alături, stăteau pe o grămăjuie de trandafiri veştejiţi semnele rangului lor, securea şi secera, ale lui, şi coşul al ei.

Lipsa aceasta de jenă îl miră. Mai înainte, în întunericul desişului parfumat, crezuse că pacea fără frică era farmecul marii dumbrăvi şi era cât pe-aci să se lase în voia acestui sentiment; acum citea un alt capitol, care nu era încă bine lămurit. Legea locului era iubirea, dar iubirea fără legi.

Şi asta avea să fie dulcea pace a Daphnei! Acesta era scopul vieţii celor ce o serveau! Pentru asta jertfeau regii şi prinţii comorile lor! Spre acest scop o preoţime şireată îşi aservea natura, păsările şi pârâurile şi crinii, fluviul, opera unor nenumărate mâini, sfinţenia altarelor, puterea fecundatoare a soarelui!

Când Ben Hur, cufundat în astfel de reflecţiuni, îşi urmă drumul, nu putea să se sustragă de la oarecare îngrijorare pentru servitorii marelui templu natural, şi anume pentru aceia care, prin osteneala lor proprie, îl menţineau într-o stare atât de încântătoare. Ce-i adusese aici nu mai era un secret; motivele şi influenţa îi apăreau clare. Pentru unii care, loviţi în ei înşişi, îşi pierduseră liniştea sufletească, perspectiva unei vieţi de pace durabilă într-un loc sfinţit, la a cărui înfrumuseţare puteau să contribuie, chiar dacă nu cu bani, dar cu munca proprie, avea, desigur, ceva ademenitor, în rândul acestora se aflau oameni cu o cultură superioară, susceptibili însă şi de temeri apăsătoare şi de bucuriile speranţelor; dar nu constituiau ei marea masă a servitorilor Daphnei. Reţeaua lui Apolo era întinsă şi ochiurile ei strânse. Destul că marea

majoritate era alcătuită din sibariţii lumii şi o plebe, mai mare la număr, dar cu atât mai decăzută, şi care servea senzualităţii, ce pe atunci cuprinsese întreg Orientul. Niciun scop mai înalt: nu slăvirea zeului cântării (Apolo) sau a nenorocitei lui tovarăşe, nici devotarea pentru o filosofie care îşi manifestă roadele abia în liniştea retragerii, nici înălţarea sau mângâierea care este în religie, nici iubirea în înţelesul ei sfânt nu-i reţineau în acest loc. În epoca aceea erau abia două popoare capabile de o astfel de năzuinţă mai înaltă, şi anume poporul care trăia după legile lui Moise şi poate adepţii învăţăturilor lui Brahma. Numai ele ar fi putut spune omenirii: „Mai bine o Lege fără de iubire, decât o iubire fără de Lege”.

Abstrăgând de la aceasta, compătimirea atârnă în mare grad de dispoziţia momentană; mânia nu lasă la iveală această pornire, îi suntem predispuşi, totuşi, atunci când ne găsim în stare de perfectă mulţumire de sine.

Ben Hur îşi iuţi paşii şi ridică mai sus capul; fără a-şi pierde sensibilitatea pentru splendorile împrejurimilor, se uita la toate cu priviri mai liniştite, uneori chiar dispreţuitoare; nu putea uita ce aproape fusese să devină el însuşi o jertfă a amăgirii.

CAPITOLUL VII

În faţă-i vedea Ben Hur o dumbravă de chiparoşi; copac lângă copac, se înălţau ca şi coloane, toţi drepţi şi zvelţi ca şi catarguri de corăbii. Intrând mai adânc, auzi sunetul voios al unei trompete şi, puţin după aceea, văzu pe omul pe care-l întâlnise pe drumul la temple, întins acolo, aproape, în iarbă. Omul se ridică şi veni spre dânsul.

— Îţi mai urez o dată pacea, îi zise prietenos.

— Îţi mulţumesc, îi răspunse Ben Hur, apoi întrebă:

— Mergi pe acelaşi drum ca şi mine?

— Eu mă duc la hipodrom, dacă acesta e şi drumul tău.

— La hipodrom?

— Da. Sunetul de trompetă pe care l-ai auzit adineaori era semnal pentru concurenţi.

— Prietene, îi zise Ben Hur cu sinceritate, mărturisesc că eu nu mă prea ştiu orienta în dumbrava asta; de aceea ţi-aş fi recunoscător dacă ai vrea să-mi serveşti de călăuză.

— Foarte bucuros. Ascultă, aud uruitul carelor. Se duc la hipodrom.

Ben Hur ascultă un moment, apoi, ca să termine conversaţia, puse mâna pe umărul omului şi îi zise:

— Eu sunt fiul duumvirului Arrius; dar tu?

— Eu sunt Maluc, un negustor din Antiohia.

— Bine, bunule Maluc, sunetul de trâmbiţă, scârţâitul carelor şi perspectiva distracţiei m-au agitat. Eu am oarecare deprindere în astfel de exerciţii, în stadiile Romei sunt recunoscut. Să mergem la hipodrom.

Maluc mai ezită, apoi zise repede:

— Duumvirul era roman, dar pe fiul său îl văd în haină de evreu.

— Nobilul Arrius a fost tatăl meu adoptiv, răspunse Ben Hur.

— A! Înţeleg; scuză observarea.

Trecând de marginea păduricii, ajunseră la un câmp, pe care se clădise hipodromul; el semăna în formă şi întindere cu stadiile romane. Drumul propriu-zis era de nisip bătucit şi stropit cu apă; de ambele părţi era încins cu funii, legate uşor de stâlpi în formă de suliţe. Pentru privitori şi aceia care aveau mai mult decât un interes obişnuit pentru jocuri erau diferite încăperi acoperite cu pânze tari de cort şi având şiruri de locuri în formă de amfiteatru. Prin aceste încăperi găsiră loc cei doi nou-veniţi. Ben Hur numără carele pe când defilau; erau cu totul nouă.

— Doresc oamenilor noroc, zise el cu bunăvoinţă. Credeam că aici, în Orient, se vor mulţumi cu doi cai, dar au ambiţie şi aleargă cu carul regesc cu patru cai. Să vedem ce ispravă vor face.

Opt din carele cu câte patru cai trecură, unele la pas, altele în trap, toate minunat conduse. Apoi veni al nouălea în galop. Ben Hur nu-şi putu opri o exclamare de mirare.

— Eu am văzut grajdurile imperiale, Maluc, dar pe binecuvântata amintire a părintelui nostru Avraam, astfel de cai n-am văzut încă!

Ultimul car uruia tocmai înainte, când se produse o zăpăceală; dintre spectatori, cineva scoase un strigăt mare. Ben Hur se întoarse şi văzu pe unul din locurile de sus un bătrân cu barbă albă, lungă, care, ridicat pe jumătate, sta cu pumnii strânşi, tremurând, cu ochii scânteind sălbatic. Unii dintre spectatorii mai apropiaţi de dânsul începură să râdă.

— Ar trebui să aveţi respect măcar de barba lui. Cine e? întrebă Ben Hur.

— E un om puternic din pustiu, de undeva de după Moab; are turme întregi de cămile, caii lui, şi se zice că descind din cursierii primului faraon. Şeic Ilderim e titlul şi numele lui, răspunse Maluc.

Într-acestea, conducătorul încerca zadarnic să-şi liniştească caii. Fiecare încercare neizbutită îl irita tot mai mult pe şeic.

— Abaddon, pune mâna! strigă patriarhul cu voce tare. Alergaţi, zburaţi! Auziţi, copii?

Această întrebare se adresa însoţitorilor săi, care evident erau din tribul lui.

— Auziţi? Sunt copii ai pustiului şi ei ca şi voi. Puneţi mâna, repede!

Caii erau tot mai furioşi şi zvârleau cu putere.

— Blestemat roman! strigă şeicul şi strânse pumnii spre conducător. Nu mi-a jurat că ştie să-i conducă? Mi-a jurat pe toţi idolii lui latini! Nu, lăsaţi-mă, îndărăt, zic! Repede ca vulturul în zbor şi ascultători ca mieii, aşa mi-a jurat că are să-I conducă. Să fie blestemat şi blestemată mama mincinoşilor! Îl vedeţi, nepreţuitul! Să-l atingă numai pe unul cu biciul, şi...

Sfârşitul frazei se pierdu într-o scrâşnire de dinţi teribilă.

— Alergaţi înaintea lor şi vorbiţi-le! Un cuvânt, un singur cuvânt din cântecele pe care vi le cântau mamele voastre în corturi va fi de ajuns. O, prost ce-am fost să mă încred într-un roman!

Unii dintre prietenii bătrânului fură destul de cuminţi ca să se posteze între el şi cai.

Ben Hur credea că înţelege sentimentele şeicului şi le respecta. Cauza iritaţiei lui nu era atât mândria rănită a proprietarului, îngrijorarea pentru rezultatul nesigur al alergărilor, ci trebuia ştiut că patriarhul îşi iubea animalele cu o afecţiune ce se mărginea cu patimă. Caii erau toţi murgi strălucitori, fără o pată, semănând întocmai unul cu altul şi atât de proporţionaţi încât păreau mai mici de cum erau în realitate. Urechi delicate, capete mici; fruntea, între urechi, largă şi plină; nările atât de roşii încât păreau de foc; gâtul frumos arcuit era acoperit cu o coamă fină,

deasă, ce cădea peste piept şi umeri; buclele de pe frunte erau tot atât de moi şi păreau ca smocuri de mătase, între genunchi şi copite picioarele erau netede ca palma, iar peste genunchi muşchii se rotunjeau; copitele erau ca ceşti de agat lustruit. Când porneau sau se încordau, biciuiau aerul şi uneori pământul cu cozile lor negre, dese, strălucitoare. Şeicul zicea că sunt nepreţuiţi şi avea dreptate.

Cu prilejul acestei a doua contemplări a cailor, în loc închis, Ben Hur află istoria raporturilor dintre ei şi proprietarul lor. Crescuţi sub ochii lui, ziua, ei fuseseră obiectul îngrijirilor sale şi, noaptea, mândria viselor lui; cu familia lui au împărţit departe, în pustiul fără umbră, cortul întunecat şi îi erau dragi ca nişte copii. Bătrânul îşi adusese favoriţii în oraş să triumfe cu ei împotriva romanilor aroganţi şi urgisiţi şi nu s-a îndoit niciun moment de triumf, numai să fi găsit un conducător de încredere care, pe lângă dibăcie, să mai aibă şi spiritul de care era însufleţit el. De un temperament mai vioi decât oamenii mai flegmatici de la vest, nu se putea mulţumi numai să-l acuze de incapacitate pe conducător şi să-i dea drumul fără vorbă; ca arab şi şeic, trebuia însă să-şi dea drumul mâniei şi să umple aerul cu strigătele lui.

Mai înainte ca patriarhul să fi terminat cu imprecaţiunile, vreo douăsprezece mâini prinseră frânele cailor şi îi potoliră, în acest timp mai sosi un car pe hipodrom, neasemănător cu celelalte; conducătorul, carul, caii erau împodobiţi aşa cum ar fi putut apărea şi în circ.

Ne-am putea face o închipuire despre acest car, dacă ne vom gândi la carele din epoca clasică. Carul a fost construit doar mai jos, pe două roate, cu axa largă, cu partea de la spate deschisă. Acesta era modelul originar. Cu timpul, s-a amestecat arta şi a creat carele splendide.

Conducătorii carelor din vremea veche nu erau mai puţin iscusiţi şi ambiţioşi ca jocheii timpului de faţă.

Concurenţii de până acum fuseseră primiţi în tăcere; cel din urmă sosit fu mai norocos. Pe când se apropia de hipodrom, de unde Ben Hur observa scena, sosirea carului fu anunţată cu aplauze şi exclamări, astfel că întreaga atenţie se îndreptase spre el. Caii lui de la roată erau negri, cei înaintaşi albi. Conducătorul lor părea iscusit.

În sfârşit, străinul sosi la un punct unde carul putea fi văzut de spectatori; aspectul carului justifica, chiar şi numai el, furtuna de aplauze cu care fusese primit. Roţile erau mici minunăţii de artă; obezile erau de abanos strălucitor şi ţinute de cercuri de bronz. Axă, nu mai puţin artistic lucrată decât roţile, era împodobită cu capete de tigri cu dinţii scrâşnind. Patul carului era împletit din nuiele aurite.

Apariţia strălucitului car cu caii splendizi îl făcu pe Ben Hur să privească cu interes crescând la conducător.

Cine să fi fost? Când Ben Hur îşi pusese mai întâi această întrebare, nu putea să vadă chipul omului, nici întreaga-i înfăţişare; dar atitudinea şi gesturile i se păreau cunoscute şi-i aminteau de timpuri de mult trecute.

Cine să fie? Se apropie. Caii mergeau în trap. Aplauzele şi strălucirea convoiului îl făceau să presupună că era un favorit al domniei sau un prinţ celebru. Apariţia la hipodrom nu era incompatibilă cu ranguri atât de înalte. Chiar regii participau la luptele pentru cununa biruitorului. Astfel, împăraţii Nero şi Commod erau pasionaţi pentru alergarea cu carele.

Ben Hur îşi făcu drum în jos până la balustrada din faţa spectatorilor. Faţa-i era serioasă; întreaga-i ţinută trăda o vie agitare.

Acum putea să vadă figura întreagă a conducătorului. El avea alături un însoţitor, Myrtilus, după expresia clasică, aşa cum le era permis bărbaţilor de rang înalt, care participau la alergări. Ben Hur putea să-l vadă numai pe conducător. El stă drept în car, statură frumoasă, uşor îmbrăcat cu o tunică trandafirie. În dreapta ţinea un bici; în

stânga, pe care o ţinea ridicată şi puţin întinsă, cele patru hăţuri. Atitudinea era vioaie şi graţioasă. exclamările de admiraţie le primi cu o linişte de statuie. Ben Hur stătea ca împietrit; bănuiala i se confirma, memoria nu-l înşelase: era Messala!

Din toate, Ben Hur putea să cunoască cum că Messala era acelaşi orgolios, îndrăzneţ şi încrezător în sine ca odinioară, că ambiţia lui, dispreţul de oameni şi nepăsarea batjocoritoare nu se schimbaseră.

CAPITOLUL VIII

Pe când Ben Hur cobora treptele arenelor, de jos, de pe ultima treaptă se ridică un arab şi strigă:

— Ascultaţi, voi oameni de la răsărit şi apus! Nobilul şeic Ilderim vă trimite salutul său. Cu patru cai, descendenţi din caii favoriţi ai lui Solomon cel înţelept, a venit să se măsoare aici cu cei mai buni alergători. El are nevoie mai înainte de toate de un conducător dibaci. Aceluia care, spre mulţumirea lui, va şti să-i conducă caii, îi promite să-l îmbogăţească pentru totdeauna; vestiţi această ofertă aici, colo, în oraş şi pe hipodrom, oriunde obişnuiesc să se adune oameni bravi. Aşa spune stăpânul meu, nobilul şeic Ilderim.

Vestirea produse o vie mişcare printre cei de faţă. Până seara desigur că avea să fie cunoscută şi discutată în toate cercurile sportive din Antiohia. Când o auzi, Ben Hur rămase locului şi se uită nehotărât când la crainic, când la şeic. Maluc credea că avea de gând să primească oferta şi se simţi uşurat, când acela i se îndreptă deodată repede cu întrebarea:

— Unde mergem acum, bunule Maluc?

Vrednicul om răspunse zâmbind:

— Dacă vrei să urmezi exemplul altora care vizitează dumbrava pentru întâia oară, trebuie mai întâi să-ţi întrebi viitorul.

— Viitorul meu, zici? Lucrul are într-însul ceva păgânesc; totuşi să mergem mai întâi la zeiţă.

— Nu, fiu al lui Arrius, aceşti slujitori ai lui Apolo au o metodă mai bună decât cea cunoscută, în loc de o convorbire cu o Pythia sau cu o Sibilă, îţi vând o foaie de papirus proaspăt scrisă. Această foaie trebuie s-o înmoi în apa unui anumit izvor; atunci va ieşi la iveală un vers, din care-ţi vei putea citi viitorul.

Expresia de nerăbdare dispăru de pe faţa lui Ben Hur.

— Sunt oameni, zise, întunecat. Care n-au să se îngrijoreze de viitorul lor.

— Vrei dar mai bine să mergi la temple?

— Templele sunt greceşti, nu-i aşa?

— Arhitectura lor se numeşte aşa.

— Elenii au fost meşteri ai frumosului în artă; dar în arhitectură ei jertfesc varietatea pentru frumuseţea rigidă. Toate templele lor se aseamănă. Cum se numeşte izvorul?

— Castalia.

— O! E cunoscut în toată lumea! Să mergem acolo!

Pe drumul într-acolo, Maluc observă pe însoţitorul lui şi văzu că, cel puţin pentru moment, bună dispoziţie îi dispăruse. Trecătorilor nu le mai dădea nicio atenţie; pentru multe frumuseţi ce întâmpinară în cale, n-avu niciun cuvânt de admirare; mergea tăcut, chiar posomorât.

În realitate, era revederea lui Messala care îl făcea gânditor, îi venea ca şi când n-ar fi trecut mai mult de un ceas de când mâini puternice l-au smuls de lângă mama lui, nu mai mult de un ceas de când romanii puseseră sigilii pe casa tatălui său. Recapitula încă o dată în minte cum, în timpul mizerabilei lui vieţi de pe galere, dacă viaţă s-a putut numi, afară de munca lui, puţin altceva îi rămânea de făcut decât să viseze răzbunare, iar Messala era centrul acelor vise. Pentru Gratus, obişnuia el să-şi zică, poate mai încăpea o scuză, pentru Messala, niciodată! Şi pentru ca să se întărească în hotărârea lui, îşi repeta din când în când: „Cine n-a pus mărturie pentru mine? Cine şi-a bătut joc de mine şi a plecat râzând?” Şi mereu ajungea la aceeaşi încheiere: „în ziua în care-l voi întâlni, ajută-mi, Dumnezeul poporului meu, să-mi pot lua o răzbunare deosebită, potrivită!”

Şi acum îl întâlnise.

Poate că sentimentele lui Ben Hur ar fi fost altele, dacă l-ar fi revăzut pe Messala sărac şi necăjit. Dar nu l-a

întâlnit aşa. Îl găsea mai mult decât fericit, împresurat de strălucire şi bogăţie, scânteietor de aur în razele soarelui.

Ceea ce, dar, Maluc socotea că era indispoziţie trecătoare, în realitate era o reflexie asupra momentului când avea să se producă întâlnirea şi cum avea să facă el să rămână memorabilă.

După câtva timp intrară într-o alee de stejari, plină de mişcare. Grupuri de oameni veneau şi mergeau, aici pietoni şi călăreţi, dincolo femei purtate de sclavi în lectice; din când în când uruia pe dinainte zgomotos un car.

De la capătul aleei, un drum cu uşoară înclinare îi duse într-un mic şes, închis la dreapta cu un perete de stâncă sură, pe când în stânga se întindea verdele proaspăt al unei livezi. Curând putură vedea şi celebrul izvor al Castaliei.

Făcându-şi drum prin cei adunaţi acolo, Ben Hur văzu raza de apă care se revărsa dintr-o stâncă într-un bazin de marmoră neagră, de unde apoi, ţâşnind şi spumând, dispărea ca pe tuburi. Alături de bazin, şedea într-o firidă săpată în stâncă un preot bătrân, cu barba lungă, cu faţa zbârcită sub o glugă, chipul perfect al unui ermit. Din atitudinea celor de faţă cu greu s-ar fi putut cunoaşte ce exercita asupra lor mai multă atracţie: izvorul acela nesecat sau preotul ce sta mereu acolo. El auzea, vedea, era văzut, dar nu vorbea niciodată. Din când în când un vizitator îi întindea mâna, cu o monedă. El primea banul şi, cu un zâmbet şiret, dădea în schimb foaia de papirus.

Cel care o primea se grăbea să o cufunde în bazin. Dacă pe urmă ţinea foaia umedă în bătaia soarelui, putea citi câte o sentinţă în versuri. Mai înainte ca Ben Hur să fi putut întreba oracolul, văzu alţi vizitatori venind peste livadă şi apropiindu-se de izvor. Apariţia lor deşteptă curiozitatea tuturor celor de faţă şi nu mai puţin pe a lui Ben Hur.

Văzu mai întâi o cămilă mare, albă, condusă de o călăuză călare. Pe spinarea animalului era un cort de mărime neobişnuită, împodobit cu carmin şi fir. În urma cămilei mai veneau doi călăreţi, purtând lănci lungi.

— Ce admirabilă cămilă! exclamă unul din grup.

— Un prinţ din ţări depărtate! îşi dădu cu părerea un altul.

— Mai probabil un rege!

— Dacă ar veni pe un elefant, l-aş crede şi eu un rege.

Un al treilea fu cu totul de altă părere:

— O cămilă, o cămilă albă! zise el explicând. Pe Apolo, prieteni! Noii sosiţi, fiindcă, cum vedeţi, sunt doi, nu sunt nici regi, nici prinţi, sunt femei!

Într-acestea, străinii se apropiară. Din apropiere cămila nu dezminţea impresia făcută de departe. Un animal mai mare, mai impozant în felul lui, nu mai văzuse niciunul din vizitatorii izvorului, ori din ce depărtare ar fi venit. Ochii aceia mari negri!

Părul ca mătasea! Picioarele puternice şi totuşi aşa de elastice încât abia păreau a atinge pământul. Nimeni nu mai văzuse vreodată o cămilă ca aceasta. Şi ce frumos împodobeau şaua ciucurii de mătase şi aurii! Sunet de clopoţei de argint o însoţea pe când plutea uşor, ca şi neştiutoare de sarcina ce ducea în spinare.

Cine erau însă bărbatul şi femeia de sub cort?

Toţi ochii se îndreptau cu curiozitate spre ei.

Dacă bărbatul era un prinţ sau rege, filosofii din grupul de faţă n-ar fi putut să acuze timpul de părtinire. Când se uitau la faţa suptă, trasă, îngropată sub un turban imens şi având aparenţa unei mumii, aşa încât nu se putea cunoaşte de pe aceasta naţionalitatea omului, trebuia să observe, spre mulţumirea lor, că viaţa îşi trage marginile şi pentru cei de sus ca şi pentru cei de jos. Singurul lucru de invidiat la el era şalul în care era înfăşurat.

Femeia stătea după felul oriental, împresurată de vălurile şi dantelele cele mai fine; deasupra coatelor avea brăţări în formă de şopârle, legate de brăţările de la încheieturi cu fine lănţişoare de aur. Altminteri, braţele-i erau goale şi de o mare graţie firească. Mâinile-i erau delicate, mici, ca de copil. Una din ele se sprijinea pe marginea coşului din cort şi lăsa să se vadă degetele fine, împodobite cu inele. Reţeaua transparentă ce purta pe cap era presărată cu mărgean şi îi atârnau monede pe frunte şi pe spate. De pe locul ei înalt privea liniştită şi veselă la oamenii de la izvor şi era atât de adâncită în această observare încât nu vedea interesul pe care-l deşteptase apariţia ei, şi ceea ce era cu totul neobişnuit, ba contrar obiceiurilor femeilor de consideraţie ce apăreau în public, era cu faţa neacoperită. Era o faţă drăgălaşă, tinerească, de formă ovală. Culoarea nu-i era albă, ca la greci, nici brună, ca la romani, sau deschisă ca la gali; era un ten cum îl produce, poate, soarele de la Nilul de sus pe o pieliţă atât de delicată. Genele deasupra ochilor mari erau, cum e obiceiul în Orient din timpuri imemoriale, vopsite negru. Buzele erau uşor întredeschise, lăsând să se întrezărească dinţi de o albeaţă strălucitoare. Dacă vom adăuga nobila atitudine a capului mic, de o conformaţie clasică, vom avea icoana unei frumuseţi care cu drept cuvânt se putea numi regească.

Ca şi mulţumită de aspectul oamenilor şi a locului, frumoasa doamnă se întoarse spre călăuză, un etiopian de statură înaltă, gol până la brâu, şi îi spuse câteva vorbe. Acesta duse cămila mai aproape de izvor şi o puse să îngenuncheze. Apoi ea îi întinse un pahar, pe care el îl umplu de la izvor, în acest moment, tăcerea ce o impusese frumuseţea ei celor de faţă fu întreruptă de un uruit de roate şi tropot repede de cai. Cu exclamaţii mari, cei dimprejur se risipiră în toate părţile.

— Romanul vrea să ne calce, bagă de seamă! îi zise Maluc lui Ben Hur, sărind la o parte.

Acesta se uită în direcţia de unde venea zgomotul, şi îl văzu pe Messala care dă năvală în mulţime, cu carul lui cu patru cai. De astă-dată îl văzu de aproape şi limpede.

Cum mulţimea se împrăştiase, cămila rămase fără acoperire. Ea era, probabil, mai sprintenă decât altele; dar acuma copitele cailor îi erau aproape de tot şi stătea încă liniştită în genunchi, rumegând fără grijă, cu acel simţ al siguranţei care i s-a dezvoltat poate din prea mult răsfăţ. Etiopianul îşi frângea mâinile speriat. Bătrânul din cortul de pe şa făcu o mişcare, ca pentru a sări jos; dar vârsta înaintată îl ţinea în loc şi chiar în faţa primejdiei nu putea să uite ţinuta demnă care-i devenise obişnuită. Pentru femeie era prea târziu să mai caute să fugă. Ben Hur stătea mai aproape de ei şi-i strigă lui Messala:

— Stai! Uită-te unde mergi! Înapoi, înapoi!

Patricianul râse plin de satisfacţie. Ben Hur, care vedea că nu era decât un mijloc de scăpare, sări cu hotărâre înaintea carului şi prinse frâul calului de la roată, din stânga.

— Câine de roman! Aşa de puţin preţuieşte pentru tine o viaţă omenească? strigă şi cu toată puterea ţinu caii în loc.

Aceştia însă se încordară şi traseră şi pe ceilalţi cu ei. Astfel carul ajunse în primejdie să se răstoarne. Messala nu se putu ţine decât cu greutate, pe când credinciosul lui, Myrtilus, căzu ca un buştean la pământ. Cei dimprejur, când văzură că primejdia trecuse, izbucniră în râsete batjocoritoare.

Acum se arătă extraordinara încredere în sine a romanului. Desfăcu hăţurile cel împresurau şi le aruncă la o parte; coborî, se învârti în jurul cămilei, se uită la Ben Hur şi vorbi, parte bătrânului, parte femeii:

— Să mă iertaţi, vă rog pe amândoi! Eu sunt Messala şi jur pe mama noastră Terra că nu v-am văzut, nici pe voi, nici cămila, în ce priveşte pe bunii oameni de aici, poate că m-am încrezut prea mult în dibăcia mea. Voiam să râd puţin de ei; acum râd dânşii. Să le fie de bine!

Însoţi aceste cuvinte cu priviri şi gesturi blajine. Aşteptând ca să mai spună poate ceva, cei de faţă se potoliră cu încetul.

— Eşti rudă a acestui bun bătrân? Dacă nu vrea să-mi dea acum iertarea lui, voi căuta s-o dobândesc mai târziu, cu atât mai mult zel. Tu eşti, cred, fiica lui?

Ea nu-i răspunse.

— Pe zeiţa Pallas, eşti frumoasă! Bagă de seamă că din greşeală să nu te ia Apolo drept iubita lui pierdută! Ce ţară se poate oare lăuda cu o astfel de fiică? Nu întoarce faţa, ci ascultă-mă! În ochii tăi străluceşte soarele Indiei; în colţurile buzelor tale Egiptul şi-a săpat gropiţele. Pe Apolo! Nu te întoarce spre acel sclav, frumoasă stăpână, până nu-mi vei fi dat un semn al bunei tale voinţe. Spune-mi, cel puţin, că m-ai iertat.

Acum, ea îl întrerupse:

— N-ai vrea să vii pân-aici? îl întrebă pe Ben Hur zâmbind şi plecând graţios capul spre el. Te rog, ia acest pahar şi umple-l, adăugă; tatălui meu îi e sete.

— Sunt supusul tău servitor.

Cu aceste cuvinte, Ben Hur se întoarse ca să-i îndeplinească dorinţa şi ajunse ochi în ochi cu Messala. Privirea evreului era provocatoare, îndârjită; a romanului respira bună dispoziţie.

— O, străino, eşti tot atât de crudă pe cât eşti de frumoasă! zise Messala salutând-o cu mâna. Dacă Apolo nu va veni să te răpească, mă vei revedea. Fiindcă nu ştiu care este patria ta, nu pot să invoc niciun zeu pentru ocrotirea ta; de aceea, pe toţi zeii, mă voi oferi eu însumi.

Cum Myrtilus într-acestea potolise iar caii şi îi readusese în loc, Messala se reîntoarse la carul lui. Dama se uită în urma lui. Nu era displăcere în privirile ei. Ben Hur îi oferi acum apa. Bătrânul bău. Apoi duse ea paharul la buze şi îl înapoie, cu un gest graţios, lui Ben Hur.

— Păstrează-l, te rugăm! E plin de bune urări pentru tine.

La o strigare, cămila se ridică şi voi să înainteze, când bătrânul îl chemă:

— Vino încoace!

Ben Hur se apropie respectuos.

— Tu ne-ai făcut nouă, străini, un mare serviciu. Nu este decât unul Dumnezeu; în numele lui sfânt îţi mulţumesc. Eu sunt Baltazar din Egipt, în marea dumbravă de palmieri, dincolo de satul Daphne, în umbra palmierilor, stă şeicul Ilderim, nobilul, în corturile lui, şi noi suntem oaspeţii lui. Caută-ne acolo şi vei fi primit cu salutarea unor oameni recunoscători.

Admirând glasul limpede al bătrânului şi înfăţişarea lui venerabilă, Ben Hur rămase în urmă. Cum se uita după dânşii, privirile-i întâlniră pe ale lui Messala; acesta pleca, cum venise, nepăsător, vesel, zâmbind ironic.

CAPITOLUL IX

Îndeosebi nu există mijloc mai sigur de a atrage necazul unui om, decât acela ca să te distingi acolo unde el n-a reuşit, în cazul nostru, însă, Maluc făcea o fericită excepţie de la regulă. Incidentul al cărui martor fusese îl ridică pe Ben Hur în stima lui, căci nu putea să-i tăgăduiască curajul şi dibăcia; dacă reuşea acum să afle câte ceva din viaţa tânărului, ziua n-ar fi trecut pentru el fără succes în interesul celui ce-i dăduse însărcinarea, al bunului Simonide.

În ce priveşte punctul din urmă, erau două fapte pe care le aflase până atunci: persoana pe care trebuia s-o observe era un evreu şi fiu adoptiv al unui vestit roman. Afară de aceasta, iscoada mai observase ceva ce putea să fie de importanţă: între Messala şi fiul duumvirului trebuia să fie ceva; dar ce? Cum ar fi putut să se încredinţeze? Oricât se gândea, nu putea găsi căile şi mijlocul rezolvării acestei întrebări. În nedumerirea aceasta îi veni într-ajutor însuşi Ben Hur. Puse mâna pe braţul lui Maluc şi-l scoase din mulţimea care-şi îndrepta atenţia iar spre preotul cărunt şi spre misteriosul izvor.

— Bunule Maluc, îi zise, stând locului. Poate oare un om să-şi uite pe mama lui?

Întrebarea venea aşa de pe negândite încât cel întrebat rămase încurcat. Maluc se uită la Ben Hur, ca de pe faţa lui să citească o explicare oarecare a înţelesului acestei întrebări; dar nu văzu decât doi ochi care păreau a-şi reţine lacrimile. Apoi răspunse mecanic: „Nu!” şi adăugă cu căldură: „Niciodată!”

După un moment, când se reculese, mai zise:

— Dacă este un israelit, niciodată! Cel dintâi lucru pe care l-am învăţat eu la sinagogă a fost axioma: „Cinsteşte pe tatăl tău din tot sufletul şi nu uita durerile mamei tale”.

Privirea lui Ben Hur se întunecă iar.

— Aceste cuvinte îmi reamintesc copilăria mea; ele mai dovedesc, Maluc, că tu eşti un evreu adevărat. Cred că pot să mă încred în tine.

Ben Hur lăsă braţul pe care-l ţinea şi-şi strânse la piept haina, ca şi pentru a-şi stăpâni o durere sau o simţire chinuitoare.

— Tatăl meu, zise, avea un nume bun şi era respectat în Ierusalim, unde trăia. La moartea lui, mama nu era încă bătrână. Aveam o surioară. Noi doi eram singurii copii; şi trăiam cu mama atât de fericiţi încât eu, cel puţin, nu puteam să zic ceva împotriva vechii maxime a rabinului: „Dumnezeu nu putea să fie peste tot, de aceea a creat mame”, într-una din zile i s-a întâmplat un accident unui demnitar roman, pe când trecea în capul cohortei sale pe dinaintea casei noastre. Soldaţii au spart poarta, au dat năvală şi ne-au prins. De atunci, n-am mai văzut nici pe mama nici pe soră-mea. Nu ştiu dacă sunt moarte sau mai trăiesc sau ce s-a întâmplat cu ele. Ei bine, Maluc, omul acela din car era de faţă când am fost despărţiţi atât de brutal; el ne-a dat prizonieri în mâna inamicilor; a auzit rugarea mamei pentru copiii ei şi a râs, pe când pe ea o târau afară. Ar fi greu de spus ce se sapă mai adânc în amintire, iubirea sau ura. Astăzi l-am recunoscut din depărtare şi, Maluc... îi luă iar braţul, pe când celălalt asculta cu atenţie.

— Şi, Maluc, el cunoaşte secretul şi nu-l spune, deşi ca să-l ştiu, eu mi-aş da viaţa; el ar putea să-mi spună dacă ea trăieşte, unde şi în ce stare, în cazul când ar fi moartă sau când ele ar fi moarte, durerea mă face să văd pe mama şi pe sora mea într-o singură fiinţă. În cazul când ele sunt moarte, ar putea să-mi spună cum şi unde au murit, unde le zac rămăşiţele.

— Şi nu vrea?

— Nu.

— De ce?

— Eu sunt evreu şi el e roman.

— Dar romanii au limbă şi evreii, oricât de dispreţuiţi, găsesc căi şi mijloace ca să-i facă să vorbească.

— Nu. Căci mai e aici şi un secret de stat. Toată averea tatălui meu a fost confiscată şi împărţită.

Maluc dădu din cap, recunoscând justeţea observaţiei. Apoi întrebă iar:

— El nu te-a recunoscut?

— Nu putea. Eu am fost condamnat la o viaţă moartă, şi de mult am fost socotit mort.

— Mă mir că nu l-ai tras la răspundere! zise Maluc într-o pornire de indignare.

— Cu acest chip mi-aş fi luat posibilitatea de a afla ceva de la el. Dacă l-aş fi omorât, tu ştii că moartea păstrează mai bine secretele.

Liniştea cu care vorbea îl făcea pe Maluc să creadă că avea o siguranţă în viitor sau un plan mai bun. Interesul lui pentru Ben Hur creştea.

După o pauză scurtă, acesta reluă:

— N-am voit să-i iau viaţa, bunule Maluc; de această extremitate îl apără, cel puţin pentru acum, secretul pe care-l posedă.

Totuşi aş vrea să-l pedepsesc şi, dacă-mi ajuţi, voi încerca.

— El e un roman, zise Maluc fără codire. Iar eu sunt din seminţia lui Iuda. Vreau să te ajut. Ia-mi un jurământ, pe cel mai solemn, dacă tu crezi că e nevoie.

— Dă-mi mâna ta şi îmi ajunge.

Aşa făcu. Atunci Ben Hur zise, mai uşurat:

— Ceea ce te-aş ruga e uşor şi nici n-are să-ţi apese conştiinţa.

Luară drumul la dreapta, peste livadă. Ben Hur întrerupse cel dintâi tăcerea.

— Îl cunoşti pe nobilul şeic Ilderim?

— Da.

— Unde e dumbrava lui de palmieri sau, mai bine, la ce depărtare e de satul Daphne?

Maluc fu cuprins de o îndoială, îşi aduse aminte de gingăşia, aproape, pe care doamna o arătase însoţitorului său la izvor şi se miră că aşa de repede putea să-şi uite durerea de mama lui ca să urmeze ademenirile dragostei. Răspunse totuşi:

— Dumbrava de palmieri e dincolo de sat şi, călare, se poate ajunge în două ore, iar cu o cămilă iute, într-una.

— Îţi mulţumesc şi mai fac o dată apel la cunoştinţele tale.

Alergările de care mi-ai spus au fost anunţate? Şi pentru când?

Întrebările acestea abătură iar gândurile lui Maluc în altă parte. Răspunse:

— O, da, au să fie strălucite. Prefectul e bogat, dar trebuie să aibă un prieten la curte. Aşa, pe consulul Maxentius, care vine aici pentru ultimele pregătiri de expediţie în contra parţilor, trebuie să-l întâmpine cu mijloacele lui proprii. Câte parale au să aducă aceste pregătiri la Antiohia, asta o ştiu cetăţenii din experienţă. De aceea s-au trimis crainici în toate părţile, ca să anunţe deschiderea circului. Toţi locuitorii insulelor şi oraşelor sunt convinşi că au să asiste la ceva extraordinar. Preţurile de intrare sunt cu adevărat regeşti.

— Dar circul? Am auzit că numai circul lui Maximus îl întrece.

— Acela din Roma? Ei bine, al nostru are locuri pentru două sute de mii de spectatori, al vostru cu şaptezeci de mii mai mult; al vostru e de marmoră, dar şi al nostru; ca dispoziţie, sunt la fel.

— Sunt valabile şi aceleaşi reguli?

Maluc zâmbi.

— Dacă ar îndrăzni Antiohia să meargă de capul ei, fiu al lui Arrius, Roma n-ar mai fi stăpâna lumii! Legile

circului Maximus sunt valabile şi aici, cu o singură excepţie; acolo n-au voie decât patru care să pornească în acelaşi timp, aici pornesc oricâte ar fi, deodată.

— Acesta-i obicei grecesc, zise Ben Hur.

— Da; Antiohia e mai mult grecească decât romană.

— Aş putea, deci, Maluc, să-mi aleg carul meu propriu?

— Carul tău şi caii tăi proprii, în privinţa asta nu e nicio oprelişte.

La vorbele acestea, după cum observă Maluc, expresia de îngrijorare de pe faţa lui Ben Hur făcu loc uneia de mulţumire.

— Încă ceva, Maluc! Când au să fie serbările?

— A, scuză! răspunse acesta. Apoi socoti cu voce tare:

— Mâine, poimâine, în ziua următoare vine consulul, dacă, cum zic romanii, zeii mărilor îi vor fi favorabili. Da, în ziua a şasea, de azi încolo, au să fie jocurile.

— Timpul e scurt, Maluc, dar ajunge.

Cuvintele din urmă fură rostite cu hotărâre.

— Pe profeţii vechiului nostru Israel! Vreau să pun mâna iar pe hăţuri. Dar stai! Mai e ceva de ştiut: e sigur că Messala va fi printre concurenţi?

Maluc pricepu acum planul şi ocazia favorabilă ce se prezentă ca să fie umilit romanul. N-ar fi fost un adevărat urmaş al lui Iacob dacă, cu simpatia lui sinceră pentru Ben Hur, nu s-ar fi gândit numaidecât la şansele lui de reuşită. Vocea-i tremură, când întrebă:

— Ai exerciţiul necesar?

— Să nu te temi de nimic, prietene, în circul Maximus, învingătorii din ultimii trei ani şi-au dobândit cununile după voinţa mea. Întreabă-i, întreabă pe cei mai buni dintre dânşii şi au să confirme. La ultimele jocuri mari, însuşi împăratul mi-a oferit graţia lui, dacă voiam să conduc caii lui împotriva concurenţilor din toată lumea.

— Şi n-ai primit? întrebă Maluc cu râvnă.

— Eu... eu sunt evreu, răspunse Ben Hur tresărind uşor; şi, deşi port un nume roman, n-aş voi să fac de meserie ceva ce ar putea să arunce o pată asupra numelui tatălui meu, în hale şi în vestibulele templului, în şcolile de lupte, am putut să mă dedic exerciţiilor care, în circ, pot să constituie o ocară; şi dacă mă cobor aici pe hipodrom, jur că n-o fac pentru premiu sau pentru cunună.

— Stai, nu jura aşa! exclamă Maluc. Premiul e de zece mii de sesterţi, o întreagă avere.

— Pentru mine nu, chiar dacă prefectul ar ridica-o şi la de cincizeci de ori atâta. Mai preţios decât toate astea şi decât toate veniturile imperiale e pentru mine să-l pot umili pe inamicul meu, şi numai în acest scop vreau să iau parte la întreceri.

Răzbunarea e permisă de legi.

Maluc aprobă zâmbind ca şi pentru a zice: „Ai dreptate; un evreu îl înţelege pe altul”.

— Messala are să participe, zise apoi. Ba unele împrejurări îl forţează, precum anunţările pe străzi, în băi şi teatre, în palat şi în cazarme; afară de asta, ceea ce i-ar face imposibilă retragerea e că numele lui stă scris pe tăbliţele tuturor tinerilor risipitori din Antiohia.

— Vrei să zici de rămăşaguri, Maluc?

— Da; şi în fiecare zi vine să facă exerciţii şi să-şi etaleze carul şi caii, după cum ai putut vedea adineaori.

— A! Şi acesta e carul, aceştia sunt caii cu care se va înfăţişa pe hipodrom? îţi mulţumesc, Maluc, îţi mulţumesc foarte.

Mi-ai făcut bune servicii şi până acum. Sunt mulţumit. Acum arată-mi drumul la dumbravă palmierilor şi condu-mă la nobilul şeic Ilderim.

— Când?

— Astăzi. Mâine, caii lui pot să fie împrumutaţi.

— Îţi plac, aşadar?

Ben Hur răspunse cu vioiciune:

— I-am văzut numai un moment, din sala de spectacol, apoi a apărut Messala cu carul lui şi n-am mai putut da atenţie la altceva; totuşi am cunoscut că erau dintre acei cai pursânge care fac gloria şi mândria pustiului. N-am mai văzut astfel de animale decât în grajdurile împăratului; cine le-a văzut, însă, o dată le recunoaşte oricând. Dacă ne vom întâlni mâine, te voi cunoaşte Maluc; te voi recunoaşte după faţă, după statură, după întregul tău fel de a fi. Tot aşa, şi cu aceeaşi siguranţă, i-aş recunoaşte.

Dacă e adevărat tot ce se spune despre ei şi dacă mă voi pricepe să-i stăpânesc bine, atunci aş putea...

— Să câştigi sesterţii? îl întrerupse Maluc râzând.

— Nu! răspunse Ben Hur tot atât de repede. Voi face ce se cade mai bine unui urmaş şi moştenitor al lui Iacob, vreau să-l umilesc pe inamicul meu într-un loc cât se poate mai public.

Dar, adăugă nerăbdător, aşa pierdem timpul. Cum am putea ajunge mai curând la corturile şeicului?

Maluc se gândi un moment.

— Mai bine va fi să mergem drept în sat, care e în apropiere.

Dacă vom putea închiria acolo două cămile repezi, într-un ceas vom fi pe drum.

— Să facem aşa!

„Satul” era un grup de palate, împresurate de grădini frumoase, ici-colo cu întrerupere de hanuri princiare. Avură nevoie să găsească dromaderi, pe care se îndreptară acum spre dumbrava de palmieri.

CAPITOLUL X

După ce trecură de sat, ajunseră la un ţinut ondulat, bine cultivat; era, în realitate, grădina Antiohiei; niciun petec de pământ n-a rămas nefolosit. Colinele dealurilor erau formate în terase, pe care viţa de vie îşi îmbia strugurii şi oferea umbră deasă călătorului. Printre câmpuri de pepeni, printre grupuri de piersici şi smochini, printre pădurici de portocali şi lămâi, licăreau casele albe ale locuitorilor. Ici-colo se deschidea o perspectivă spre Taurus şi Libanon, printre care Oronte trecea ca un fir de argint.

Urmându-şi drumul, prietenii ajunseră la râu şi, de acolo, prin frumuseţi de vegetaţie.

La un moment, Maluc bătu din palme şi zise:

— Iată, iată colo e dumbrava palmierilor.

Era ca o oază.

— Eu, zise Ben Hur, l-am văzut pe şeic smulgându-şi barba de necaz fiindcă s-a încrezut într-un roman. Dacă l-ar fi auzit împăratul, desigur ar fi zis: „Un astfel de prieten nu-mi trebuie; la o parte cu el!”

— Judecata ar fi la locul ei, răspunse Maluc zâmbind. Ilderim nu este un prieten al Romei; el are o supărare. Acum trei ani s-au ivit parţii pe drumul de la Bozra la Damasc şi au atacat o caravană, care între altele ducea impozitele strânse într-un district învecinat. Pe toţi câţi le-au căzut în mâini i-au măcelărit; totuşi, funcţionarii din Roma ar fi trecut acest lucru cu vederea, dacă ar fi fost cruţat şi predat tezaurul imperial. Arendatorii impozitelor, care erau răspunzători de pierdere, făcură plângere la împărat, împăratul ceru lui Irod să plătească; acesta, la rândul lui, confiscă o parte din averea lui Ilderim, pe care-l acuză că şi-a neglijat în chip trădător îndatoririle. Şeicul făcu apel la împărat, iar acesta îi dădu un răspuns ca de Sphinx. De atunci bătrânul poartă în inimă o mânie amară.

— Dar nu poate să facă nimic, Maluc.

— Totuşi, răspunse Maluc, despre aceasta însă am să-ţi vorbesc mai târziu, în cazul când ne vom putea apropia de ţinta noastră. Dar uite, ospitalitatea şeicului începe de timpuriu. Copiii îţi vorbesc.

Dromaderii se opriră şi Ben Hur văzu câteva fetiţe în portul naţional sirian, oferindu-i curmale în coşuleţe. Fructele erau proaspăt culese şi nu puteau fi refuzate. Se plecă şi luă câteva; atunci, un om din pomul sub care se opriră, le strigă:

— Pace vouă! Bine aţi venit!

Prietenii mulţumiră copilelor şi mânară animalele înainte, fără grabă.

— Trebuie să ştii, urmă Maluc, oprindu-se din când în când ca să guste din curmale, că marele negustor Simonide mă cinsteşte cu încrederea lui şi uneori mă întreabă chiar de sfat; şi, fiindcă îl servesc acasă la el, am cunoştinţa multor prieteni ai lui care, cunoscând situaţia mea în casă, vorbesc cu el pe faţă în prezenţa mea. Cu acest chip sunt oarecum împrietenit cu şeicul Ilderim.

Pentru câteva momente atenţiunea lui Ben Hur fu distrasă. Chipul curat, delicat, rugător al Esterei, fiica negustorului, îi revenea cu vioiciune în minte. Ochii ei negri, cu strălucirea caracteristic iudee, se întâlniră cu ai lui, într-o privire modestă. I se părea că aude paşii, cum se apropiau cu vinul, şi vocea, cum îl îmbia cu paharul; şi, recunoscător, simţi din nou câtă simpatie îi arătase, aşa că nu mai era nevoie de cuvinte, care numai ar fi slăbit-o. Chipul graţios însă dispăru, când se uită iar la Maluc.

— Acum câteva săptămâni, reluă acesta, bătrânul arab veni la Simonide şi mă găsi de faţă. Observai că era ceva care părea a-l agita violent şi voiam să mă retrag discret; dar el nu mă lăsă. „Deoarece eşti israelit, îmi zise, rămâi, căci am de povestit o istorie ciudată.” Felul cum apăsase asupra cuvântului „israelit” mă făcu curios. Rămăsei. Cuprinsul povestirii sale, o scurtez, căci ne

apropiem de cort şi pot lăsa în sarcina bunului om însuşi să-ţi povestească amănuntele, e următorul: acum mai mulţi ani, au apărut trei oameni înaintea cortului lui Ilderim, colo, în pustiu. Erau străini: un indian, un grec şi un egiptean; şi sosiseră pe cămile, cele mai mari pe care le-am văzut în viaţa mea şi toate curat albe. El le zise bun venit şi îi lăsă să se odihnească. A doua zi de dimineaţă, se sculară şi spuseră o rugăciune care pentru şeic era cu totul nouă, o rugăciune către Dumnezeu şi fiul său, şi rosteau cuvinte misterioase. După ce luară un dejun cu el, egipteanul spuse cine erau şi de unde veneau. Fiecare dintre ei văzuse o stea şi un glas din stele îi mânase la Ierusalim ca să întrebe: „Unde este nou-născutul rege al iudeilor?” Ei s-au dus. De la Ierusalim, steaua i-a condus la Betleem, unde au găsit într-o peşteră un copil nou-născut, în faţa căruia au căzut în genunchi în adorare. După ce i s-au închinat, şi-au prezentat darurile preţioase, au încălecat iar pe cămilele lor şi-au alergat fără întrerupere la şeic, căci Irod, spuneau despre acela care se numea „cel Mare”, i-ar fi ucis, desigur, dacă ar fi reuşit să pună mâna pe ei. După cum îi era obiceiul, şeicul îi primi cu ospitalitate şi un an de zile îi ţinu ascunşi; apoi plecară, lăsându-i daruri preţioase, şi fiecare din ei luă alt drum.

— Aceasta cu adevărat e o istorie foarte ciudată! exclamă Ben Hur. Cum zici că trebuia să întrebe la Ierusalim?

— Trebuiau să întrebe: „Unde este nou-născutul rege al iudeilor?”

— Atâta tot?

— Mai urmă ceva după întrebare, dar nu-mi mai pot aduce aminte ce.

— Şi au găsit copilul?

— Da, şi s-au închinat lui.

— Este o minune, Maluc.

— Ilderim este un om serios, deşi uşor iritabil, ca toţi arabii.

Ca să spună el o minciună, asta nu se poate închipui.

Maluc vorbea cu convingere, în zorul convorbirii, nu luaseră seama la cămile, care acum, tot atât de nepăsătoare de stăpânii lor, se abătuseră din drum ca să pască iarbă fragedă.

— Nu mai ştie Ilderim nimic altceva despre cei trei oameni? întrebă Ben Hur. Ce s-au făcut?

— Da, tocmai acesta era motivul vizitei lui la Simonide, în ziua despre care spusei. Abia cu o seară înainte venise iar egipteanul la el.

— Unde?

— Aici, la intrarea cortului spre care mergem acum.

— Cum l-a recunoscut pe omul acela?

— Aşa cum ai recunoscut tu caii astăzi, după felu-i de-a fi întru totul.

— Nu şi după altceva?

— Călărea pe aceeaşi cămilă albă, mare, şi i-a dat acelaşi nume: Baltazar egipteanul.

— E o minune a Domnului!

Ben Hur era adânc mişcat.

Mirat, întrebă Maluc:

— Pentru ce minune?

— Ai zis Baltazar?

— Da, Baltazar egipteanul.

— Acesta e numele ce mi l-a spus astăzi la izvor bătrânul străin.

La amintirea aceasta, Maluc fu impresionat şi el.

— Adevărat e, zise; şi cămila era aceeaşi şi tu i-ai mântuit omului viaţa.

— Şi fecioara, zise Ben Hur ca pentru sine, era fiica lui.

Căzu pe gânduri. Chipul fetei îi apărea şi mai graţios decât al Esterei; totuşi, nu.

— Mai spune-mi, întrebă încă o dată: acei trei oameni trebuiau să întrebe: „Unde s-a născut cel ce are să fie rege al iudeilor?”

— Nu tocmai aşa. Ziceau: „nou-născutul rege al iudeilor”.

Acestea au fost cuvintele, cum le-a auzit bătrânul şeic în pustiu şi de atunci a aşteptat sosirea regelui; şi nimenea nu i-a putut scoate din gând că se va arăta.

— Cum? Ca rege?

— Da; şi aceasta va pecetlui soarta Romei, aşa zice şeicul.

Ben Hur tăcu câtva timp, cufundat în gândire.

— Bătrânul acesta, zise apoi, este unul din milioanele de oameni care au de răzbunat o nedreptate; credinţa aceasta, Maluc, îi susţine speranţa. Căci altfel, cine poate să fie rege al iudeilor decât Irod, cât timp stăpâneşte Roma? Dar spune mai departe:

Ai auzit tu ce i-a spus Simonide lui?

— Dacă Ilderim e un om serios, Simonide e un înţelept, răspunse Maluc. Am ascultat cu băgare de seamă ce spune, dar...

Atenţiune! E cineva pe urmele noastre.

Zgomotul deveni mai distinct, în curând putură deosebi uruit de trăsură şi tropot de copite. Câteva momente mai târziu apăru însuşi şeicul Ilderim călare, urmat de servitorii săi şi de patru cai roşcaţi, arabi, înhămaţi la trăsură. Şeicul ţinea capul, cu barba lungă, albă, în piept. Prietenii noştri îi ieşiră întru întâmpinare; la vederea lor, ridică capul şi zise prietenos:

— Pace vouă! A! Iată-l pe prietenul meu Maluc! Bine aţi venit! Şi să nu spui că te duci, ci că acum vii şi că-mi aduci veşti de la bunul Simonide, să-l ţie Dumnezeul părinţilor lui încă mulţi ani în viaţă! Luaţi hăţurile şi urmaţi-mă amândoi! Am pâine şi lapte sau, dacă preferaţi, rachiu de orez şi carne fragedă de antilopă tânără. Veniţi!

Îl urmară la cort. După ce descălecară, şeicul le mai zise un bun venit de la intrare şi le oferi pe o tavă pahare cu o băutură dulce, pe care o turnase dintr-o carafă mare, din piele neagră.

— Luaţi şi beţi! le zise cu voioşie; beţi: aceasta e băutura răcoritoare a locuitorilor corturilor.

Luară fiecare câte un pahar şi-l deşertară până-n fund.

— Şi acum intraţi, în numele Domnului.

Când fură în cort, Maluc îl luă la o parte pe şeic şi-i vorbi încet. Apoi veni la Ben Hur şi se scuză.

— Am vorbit cu şeicul, îi zise, în chestia ta. Mâine are să-ţi pună caii lui la dispoziţie, ca să poţi face exerciţiu. El ţi-e prieten. După ce eu am făcut pentru tine tot ce mi-a stat în putinţă, acum, ce mai rămâne, trebuie să faci tu însuţi, iar mie să-mi dai numai voie să mă reîntorc la Antiohia. Am promis acolo cuiva să-l întâlnesc în astă-seară. N-am ce face, trebuie să mă duc. Mâine mă reîntorc şi, dacă totul va merge bine, voi rămâne cu tine până la terminarea alergărilor.

CAPITOLUL XI

Dindărătul clădirilor în formă de cetăţui de pe muntele Sulpius tocmai răsărea Luna; cornul de jos al secerii în creştere părea că atinge creasta zidului. Două treimi din locuitorii Antiohiei se urcaseră pe acoperişurile caselor lor şi se răcoreau în adierea vântului nopţii. Şi Simonide stătea în jeţul de care nu se despărţea şi privea de pe terasă peste râu, la corăbiile lui care se legănau ancorate acolo. Zidul de la spatele lui arunca o umbră largă peste apă, până la malul celălalt. De la podul deasupra răsuna mereu zgomotul de paşi mulţi, în faţa lui sta Estera cu o tavă, pe care oferea o cină frugală: câteva plăcinte de grâu, ceva miere şi o ceaşcă de lapte, în care, din când în când, muia o plăcintă, după ce o ungea cu miere.

— Maluc întârzie astăzi, zise, şi-şi dădu astfel expresie gândurilor.

— Mai crezi că o să vină? întrebă Estera.

— Dacă n-a plecat pe mare sau în pustiu, va veni.

Simonide vorbea cu liniştită încredere.

— Poate va scrie, observă fiica lui.

— Nu, Estera; numai dacă ar fi văzut că nu se poate reîntoarce, atunci ar fi scris; cum însă n-am primit o astfel de scrisoare, ştiu că poate să vină şi va veni.

— Sper, zise ea încet.

— Doreşti, Estera, ca să vină? o întrebă el.

— Da, răspunse ea ridicând ochii spre dânsul.

— Pentru ce? Poţi să-mi spui un motiv? insistă el.

— Pentru că...

Ezită; apoi, reîncepu:

— Pentru că tânărul!!!

Nu termină fraza.

— Pentru că e stăpânul nostru vrei să zici?

— Da.

— Şi tot mai eşti de părere că să nu-l las să plece fără să-i spun că, dacă vrea, poate veni să ne ia tot ce avem, tot, Estera: mărfurile, banii, corăbiile, servitorii şi creditul nelimitat pe care succesul mi l-a ţesut ca o mantie de aur şi argint fin?

Ea nu răspunse.

— Toate astea nu te ating pe tine deloc? întrebă el cu o nuanţă de amărăciune. Ei, Estera, eu am făcut experienţa că realitatea cea mai aspră nu e niciodată insuportabilă, când ne-a apărut dintre nori, unde la început o vedeam vag; niciodată, nici tortura. Sper că tot aşa va fi şi cu moartea. Conduşi de astfel de vederi, chiar servitutea în care ne-am resemna, de la un timp ni se va părea dulce. Pentru mine e o plăcere să mă gândesc ce om cu noroc e stăpânul nostru. Averea nu-l costă nimic, nicio grijă, nicio picătură de sudoare, nicio muncă de gânduri!

Îi cade aşa, pe neaşteptate, în floarea tinereţii. Şi, Estera, lasă-mă să simt oarecare vanitate la gândul că ar primi ceea ce cu toate bogăţiile n-ar putea cumpăra pe nicio piaţă, pe tine, copila mea, floarea de pe mormântul Rahelei cea pierdută pentru mine! O apropie de piept şi o sărută de două ori: o dată pentru ea şi o dată pentru mama ei.

— Nu vorbi aşa, îl rugă ea desfăcându-şi braţele de la gâtul lui. Să avem o părere mai bună despre el; el ştie ce sunt grijile şi are să ne redea libertatea.

— Tu ai un simţ foarte fin, Estera, şi mă conduc după el în cazuri dubioase, după cum ştii, când e vorba de o judecată dreaptă asupra caracterului unui om care stă în faţa ta, aşa ca cel de astăzi dimineaţă. Dar, dar, vocea-i tremura şi sună aspru, membrele acestea care nu-mi poartă corpul, trupul sfărâmat până la diformitate, nu e tot ce îi aduc. O, nu, nu! Îi aduc un suflet care a triumfat asupra torturilor răutăţii romane, răutate şi mai rea decât orice tortură; îi aduc un duh care are ochi să vadă aurul în

depărtări mari; îi aduc un duh care ştie să croiască planuri. Se opri un moment, apoi continuă: – Da, Estera, mai înainte ca luna nouă, pe care în acest moment o sărbătoresc în halele templului din muntele sfânt, să treacă în pătrarul întâi, aş putea să cutremur lumea încât însuşi împăratul ar sări speriat din tronul lui. Căci să ştii, copila mea, că eu am acea aptitudine care e mai bună decât oricare din simţuri, mai bună decât un corp sănătos, mai bună decât curajul şi puterea de voinţă, mai bună decât experienţa. Acesta, de altfel, cel mai bun fruct al unei vieţi îndelungate, este facultatea minunată a omului, care... Se opri iar şi râse, nu cu amărăciune, ci cu adevărată satisfacţie. Care nu prea e preţuită nici de cei mari ai lumii, iar mulţimii comune îi rămâne cu totul necunoscută: facultatea să fac oamenii să servească scopurilor mele. Cu acest chip mă înmulţesc eu însumi, pentru întreprinderile mele, în alte sute sau mii de inşi. Astfel, căpitanii corăbiilor mele străbat mările şi-mi aduc câştig cinstit; astfel, Maluc îl urmăreşte pe acel tânăr, stăpânul nostru, şi vă...

În acest moment se auziră paşi pe terasă.

— Iată, Estera, nu ţi-am spus? E aici şi vom avea veşti. Pentru tine, dulce copilă, crinul meu abia înflorit, rog pe Domnul Dumnezeu, care n-a uitat oile rătăcitoare ale Israelului, ca să fie bune şi mângâietoare. Acum vom afla dacă ne va libera, pe tine, cu toată frumuseţea ta, pe mine, cu toate aptitudinile mele.

Maluc se apropie de jeţ.

— Pace ţie, bunul meu stăpân, zise, cu o închinăciune adâncă, şi ţie, Estera, cea mai nobilă dintre toate fiicele!

Stătea respectuos înaintea lor. Atitudinea şi vorba lui lăsau să se cunoască cu greu raporturile dintre dânşii; una era aceea a unui servitor, cealaltă dovedea încredere şi prietenie. Simonide, după răspunsul la salut, trecu numaidecât la obiect, cum obişnuia în afacerile lui.

— Ce ştii despre tânărul nostru, Maluc?

Liniştit şi simplu, Maluc povesti întâmplările zilei, fără a fi întrerupt; omul din jeţ îl ascultă şi, dacă n-ar fi fost strălucirea ochilor şi uneori câte o respiraţie mai precipitată, ai fi crezut că e o statuie.

— Mulţumesc, mulţumesc, Maluc, zise la sfârşit, cordial.

Te-ai purtat bine; nimeni n-ar fi putut face acest lucru ca tine.

Ei, ce spui despre naţionalitatea tânărului?

— E israelit, bunul meu stăpân, şi anume din seminţia lui Iuda.

— Eşti sigur? Se pare că nu ţi-a povestit multe despre viaţa lui.

— A învăţat de undeva să fie precaut. Aş zice chiar că e bănuitor. Toate încercările mele să-i dobândesc încrederea au rămas fără rezultat, până ce am plecat de la izvorul Castaliei la satul Daphne.

— Acel loc urgisit! De ce s-a dus acolo?

— Aş zice de curiozitate, motivul pentru care se duc acolo cei mai mulţi; dar, lucru ciudat, el n-a dat atenţie celor văzute acolo, în ce priveşte templul, a întrebat numai dacă e grecesc.

Bunul meu stăpân, tânărul are o suferinţă sufletească, pe care ar vrea s-o ascundă, şi cred că, dacă s-a dus la dumbravă, e ca şi cum mergem noi la morminte, s-a dus să-şi îngroape durerea acolo.

— Ar fi bine dacă ar fi aşa, zise Simonide încet; apoi continuă mai tare: – Maluc, blestemul vremii noastre este pornirea spre risipă. Cei săraci sărăcesc şi mai mult maimuţărind pe cei bogaţi, şi cei care nu sunt altceva decât bogaţi trăiesc ca prinţii. Ai observat la tânărul nostru semnele acestor slăbiciuni?

A scos bani, monedă romană sau iudee?

— Nu, stăpâne, nu.

— Dar Maluc, acolo, unde sunt atâtea ispite spre nebunii, băutură, mâncare cu prisos, desigur trebuie să-ţi fi făcut o ofertă generoasă. Chiar tinereţea lui l-ar fi îndemnat la aşa ceva.

— De faţă cu mine nici n-a băut, nici n-a mâncat ceva.

— Dar, din cele ce a vorbit şi a făcut, n-ai fi putut să-i dai de urma gândurilor? Căci ştii că noi nu facem şi nu vorbim nimic, mai ales în ce ne priveşte, fără să avem un motiv. Ce ai observat la el în această privinţă?

— Despre asta, bunul meu Simonide, pot să-ţi dau răspuns:

Îngrijorarea lui cea mare e să regăsească pe mama şi pe sora sa. Are, apoi, nutreşte în suflet, o ură adâncă împotriva Romei, şi fiindcă Messala, despre care ţi-am spus, a fost părtaş în oarecare fel la marea nedreptate ce i s-a făcut, are de gând, mai întâi, să-l umilească pe acesta, întâlnirea de la izvor îi oferise o ocazie favorabilă; însă a renunţat, căci nu era destul de publică, după părerea lui.

— Messala e un om influent, zise Simonide gânditor.

— Da; însă întâlnirea între ei are să fie la hipodrom.

— Ei, şi pe urmă?

— Fiul lui Arrius va învinge.

— De unde ştii?

Maluc zâmbi.

— Mi-a spus-o el, însă am o siguranţă mai mare: e curajul lui.

— Bine, dar, Maluc, gândul lui la răzbunare până unde merge? Se mărgineşte la aceia puţini, care i-au făcut nedreptatea, sau se întinde asupra tuturora? Apoi, sentimentul lui acesta nu e oare numai un capriciu copilăresc, sentimental? Sau a ajuns la maturitatea bărbătească? Tu ştii, Maluc, că gândul răzbunării care-şi are rădăcinile numai în sentiment e ca un vis trecător pe care lumina zilei îl alungă, pe când răzbunarea care a devenit

pasiune e o boală a inimii, care se urcă la creier şi se hrăneşte din amândouă.

Aici arătă Simonide pentru întâia oară că are şi el sentimente; vorbea repede, cu pumnii strânşi şi cu pornirea unui om care boala ce descrie o şi resimte.

— Bunul meu stăpân, răspunse Maluc. Unul din motivele care m-au întărit în credinţa că tânărul e evreu e tocmai puterea urii sale. Vedeam lămurit că voia să se stăpânească, lucru firesc, câtă vreme trăise atâta timp printre romani bănuitori; totuşi am văzut ura lui izbucnind o dată, când a întrebat despre sentimentele lui Ilderim faţă de Roma, apoi când i-am povestit istoria şeicului şi cea a filosofului şi i-am vorbit despre întrebarea: „Unde e nou-născutul rege al iudeilor?”

Simonide se plecă în aşteptare încordată.

— Răspunsul lui, Maluc? Spune-mi cuvintele lui, ca să cunosc ce impresie i-a făcut secretul.

— A cerut să ştie cuvintele exacte, cum au fost rostite: „care va fi regele”... sau „regele născut acum?” Se părea că face mare deosebire între aceste două expresii.

Simonide reveni la atitudinea lui de ascultător atent.

— Apoi, urmă Maluc. I-am spus care e părerea lui Ilderim despre acest secret: că ivirea regelui va pecetlui soarta Romei. Tânărului i se urcă sângele în obraz şi pe frunte şi a zis serios: „Cine altul ar putea să fie rege dacă nu Irod, cât timp va dura stăpânirea Romei?”

— Ce voia să zică cu asta?

— Că mai înainte de a fi posibilă o altă guvernare, trebuie să fie distrus imperiul.

Simonide se uită un moment la corăbiile ce-şi clătinau umbra încet pe suprafaţa râului. Apoi întrerupse convorbirea.

— Bine, Maluc, îi zise. Mănâncă ceva şi pregăteşte-te să te întorci la dumbrava palmierilor; trebuie să-i stai într-

ajutor tânărului în cele ce are de gând; mâine de dimineaţă să vii, căci am să-ţi dau o scrisoare pentru Ilderim.

Apoi adăugă, cu vocea coborâtă, ca şi când ar fi vorbit pentru sine-şi: „Aş putea să mă duc şi eu la hipodrom”.

După ce Maluc se depărtă, cu obişnuitele saluturi, Simonide sorbi bine din lapte şi părea întărit şi mulţumit:

— Ia tava, Estera, îi zise; am terminat cu masa.

Ea o duse, apoi se întoarse reluându-şi locul lângă jeţ.

— Vino, copila mea, îi zise el cu duioşie. Dumnezeu e bun cu mine, e foarte bun. De obicei căile lui sunt misterioase, uneori însă ne permitem să credem că îl cunoaştem şi-l înţelegem.

Eu sunt bătrân, scumpă copilă, şi în curând am să părăsesc lumea asta. Dar acum, în această oră a unsprezecea, când speranţa mea începuse să moară, el îmi trimite o rază promiţătoare şi mă simt iar tare. Îmi văd bine drumul, care îmi apare ca o renaştere a lumii întregi; văd scopul pentru care mi s-a dat această avere mare. Cu adevărat, copila mea, viaţa începe să aibă iarăşi un preţ pentru mine.

Estera se strânse lângă el, ca şi pentru a-i readuce gândurile la prezent.

— Regele s-a născut, urmă el imperturbabil, şi trebuie să fie acum aproape în mijlocul vieţii obişnuite. Baltazar spune că era un copil la sânul mamei sale, când l-a văzut, i-a adus daruri şi i s-a închinat; iar Ilderim spune că, în decembrie trecut, s-au împlinit douăzeci şi şapte de ani de când Baltazar şi însoţitorii săi au venit la cortul lui să caute adăpost împotriva lui Irod.

De aceea, apariţia regelui nu poate să mai întârzie. Poate să vină la noapte, poate mâine. Sfinţi părinţi ai Israelului. Câtă fericire la gândul acesta! Parcă şi aud pârâitul şi trosnetele după care are să vie reînnoirea lumii. Da, spre bucuria de nedescris a omenirii, pământul se

deschide ca să înghită Roma; popoarele ridică fruntea, jubilează şi cântă: „Roma nu mai este, dar noi suntem!”

Râse încet în sinea lui:

— Estera, ai mai auzit aşa ceva? Eu simt în mine văpaia pătimaşă a unui cântăreţ, focul şi inspirarea lui Miriam şi ale lui David. În gândurile mele, care ar trebui să se învârtească numai în jurul cifrelor seci şi al afacerilor, zbârnâie zgomot de ţimbale, de harfe şi voci chinuitoare în jurul unui tron nou. Nu vreau să dau curs mai liber gândurilor mele; dar, scumpă copilă, când va veni regele, el va avea nevoie de bani şi de oameni; născut dintr-o mamă pământeană, va apărea şi el ca om şi-i vor trebui mijloacele omeneşti. Banii trebuie să-i procure cineva, oamenii vor avea nevoie de un conducător. Nu vezi tu aici o a treia cale, pentru noi doi, pentru tânărul acela, pentru stăpânul nostru şi pentru mine, calea pe care trebuie să mergem? Ne va duce pe amândoi la glorie şi la răzbunare, şi...

Se opri, sărutându-şi fata: "Şi pentru fericirea fiicei mamei tale”.

Ea tot mai tăcea. Atunci el îşi aduse aminte de diversitatea firilor omeneşti şi de legea după care nu toţi oamenii simt bucurie pentru aceleaşi lucruri sau se tem de aceleaşi obiecte; îşi aduse aminte că fiica lui nu era decât o copilă.

— La ce te gândeşti, Estera? o întrebă în felul lui obişnuit, prietenos. Dacă gândurile tale au forma unei dorinţe, exprim-o, fiica mea, câtă vreme îmi rămâne încă puterea s-o împlinesc.

Căci puterea e, cum ştii, sperioasă şi stă mereu gata cu aripile spre zbor.

Ea răspunse, cu naivitate aproape copilărească:

— Trimite după el, tată! Trimite chiar azi după el şi nu-l lăsa la alergări!

— A! exclamă el prelung; şi iar îi căzură privirile peste râu, unde umbrele se întunecau tot mai mult, căci luna

apusese îndărătul Muntelui Sulpius, şi nu mai rămăsese decât lumina licăritoare a stelelor peste oraş. Să spunem adevărul? El simţea ghimpele geloziei. Dacă dânsa cu adevărat l-ar fi iubit pe tânărul acela! Dar nu, nu se putea. Era prea tânără. Gândul însă îi venea mereu şi nu putea să-l mai alunge. Ea avea şaisprezece ani; aniversarea naşterii o serbaseră împreună la şantier, unde s-a lăsat pe apă o corabie cu numele „Estera”, în prezenţa lor.

Bătrânul uită acum de noul său plan şi de obiectul lui, cu regele miraculos, îşi dădu silinţa să se stăpânească şi întrebă liniştit:

— Să nu-l las la alergări? Pentru ce, copila mea?

— Nu e hipodromul pentru un fiu al lui Israel, tată.

— Sentinţe de-ale rabinilor, Estera! Atâta e tot?

Întrebarea era iscoditoare şi o atinse la inimă; începu să-i palpite cu atâta putere încât nu putu răspunde.

— Tânărul îşi va primi averea, îi zise şi mai blajin bătrânul, luându-i mâna; corăbiile şi banii, toate le va avea, Estera, toate.

Totuşi nu m-aş socoti sărac, căci mi-ai rămâne tu şi iubirea ta, atât de asemănătoare iubirii Rahelei mele răposate. Spune-mi, trebuie s-o aibă el şi pe aceasta?

Ea se plecă asupră-i şi-şi lipi obrazul de creştetul lui.

— Vorbeşte, Estera! Voi fi tare, ştiind adevărul. Cunoaşterea dă puterea.

Ea se ridică şi spuse cu sinceritate:

— Nu te îngriji, tată, eu n-am să te părăsesc niciodată; chiar dacă mi-ar dobândi iubirea, eu totuşi voi rămâne, ca şi până acum, servitoarea ta.

Se plecă iar, şi îl sărută.

— Mai departe, urmă ea. Exteriorul lui e simpatic şi accentul vocii sale m-a atras spre dânsul; mă îngrozesc la gândul că e în primejdie. Da, tată, mi-ar face mai mult decât bucurie că să-l revăd. O iubire neîmpărtăşită, însă, nu

poate fi niciodată iubire întreagă; voi aştepta, deci, cu gândul că sunt fiica ta şi a mamei mele.

— Eşti o adevărată binecuvântare cerească, Estera, o binecuvântare care mă face bogat, chiar dacă ar trebui să pierd încolo totul! Şi, pe numele sfânt al Domnului şi pe viaţa de veci, jur că niciodată o suferinţă nu te va ajunge!

După ordinul lui, ceva mai târziu veni servitorul şi împinse jeţul înapoi în odaie. Acolo mai stătu câtva timp şi se gândi la regele ce avea să vină, pe când Estera se retrăsese şi dormea somnul inocenţei.

CAPITOLUL XII

Palatul de dincolo de râu, şi aproape în faţa lui Simonide, se zicea că fusese desăvârşit de celebrul Epifanes. Era de un decor ce putea mulţumi gusturile cele mai rafinate; în stilul care astăzi se numeşte clasic, dându-se preferinţă arhitecturii persane asupra celei greceşti.

Zidul care împresura insula ca un dig se zicea că făcea palatul impropriu pentru o locuire statornică; de aceea legaţii (guvernatorii) au părăsit această locuinţă pentru o altă reşedinţă, ce li s-a clădit pe clinul de vest al Muntelui Sulpius, sub templul lui Jupiter. Totuşi, se ştia că palatul era întotdeauna pregătit cu tot confortul şi luxul, şi când venea un consul, un general, la Antiohia, i se dădea locuinţa acolo.

L-am lăsat pe Simonide în jeţul lui, croindu-şi un plan pentru sprijinirea miraculosului rege, a cărui apariţie o credea apropiată. Estera doarme. Şi acum să trecem peste pod, prin poarta păzită de lei şi printr-un şir de hale şi curţi babilonene şi să intrăm în încăperea aurită ce, după vorbirea de astăzi, s-ar numi salon. Era largă, luminată ziua de sus, cu iradieri colorate. Pardoseala era de plăci de marmură şlefuită; figuri, fiecare deosebită de cealaltă, purtau ciubuce cu arabescuri artistice. De-a lungul pereţilor se întindea un divan neîntrerupt, de mătase indiană şi lână de caşmir. Mobila era compusă din mese şi scaune sculptate după modele egiptene.

Cinci candelabre atârnă, câte unul în fiecare colţ şi unul la mijloc, de lanţuri de bronz, în jurul meselor, unii şezând, alţii în picioare, iar alţii umblând primprejur, vreo sută de inşi. Toţi erau tineri, unii dintre ei aproape copii. Sunt evident din Italia şi cei mai mulţi romani. Cu toţii vorbesc o latinească curată şi poartă îmbrăcămintea obişnuită la Tibru: o tunică cu mâneci şi poale scurte, port foarte potrivit pentru clima Antiohiei. Pe canapele sunt

aruncate toge şi haine în neorânduială, unele din ele tivite cu purpură. Erau şi unii care dormeau, întinşi pe canapele, fie obosiţi de căldură, fie de libaţiunile aduse lui Bachus.

Un murmur de voci continuu umple sala, întrerupt numai uneori de câte un râs zgomotos sau de câte o izbucnire de mânie ori de veselie; peste toate însă un uruit neîntrerupt, care la început îl impresionează ciudat pe străin; dacă ne apropiem însă de mese, descoperim cauza zgomotului. Cei de faţă petrec, câte doi sau în grupuri, cu jocul în mare favoare atunci: table şi zaruri.

Cine sunt membrii acestei adunări?

— Bunule Flavius, zise unul din jucători, oprindu-se de la o aruncare de zaruri. Vezi haina aceea pe canapea, în faţa noastră? A sosit adineaori din atelier şi are o cataramă de aur la umăr, lată cât palma.

— Ei bine, răspunse Flavius fără a ridica ochii de la joc. Am mai văzut mantale de felul acesta, de aceea, asta de care zici poate, e drept, să nu fie veche, dar, pe cingătoarea Venerei!

Nici nouă nu este. Dar ce e cu ea?

— Nimic; aş dărui-o cui mi-ar arăta un om care ştie toate.

— Haha! Ţi-aş putea arăta şi pentru un preţ mai mic, aici, printre aceşti tiviţi cu purpură, care să-ţi primească oferta. Dar joacă!

— Pe ce?

— Un sesterţ.

Fiecare din ei luă câte o tăbliţă pe care-şi făcură însemnări. Flavius reveni la vorba prietenului său:

— Un om care să le ştie pe toate? Pe Hercule! Acela ar scoate din pâine toate oracolele! Dar ce-ai vrea tu de la un astfel de monstru?

— La o singură întrebare să-mi răspundă, Flavius. Apoi, pe Apolo, i-aş tăia beregata.

— La ce întrebare?

— Să-mi spună ora, nu! Minutul când va sosi Maxentius mâine.

— Uşor lucru! Am câştigat. Dar de ce vrei să ştii minutul?

— Ai fost tu vreodată cu capul descoperit, în soarele sirian, pe cheiul unde are să debarce? Focurile Vestei nu sunt aşa de fierbinţi. Eu, când o fi să mor, aş vrea, pe părintele nostru Romulus! Să mor în Roma. Aici e curat Iad; colo, stând în piaţa dinaintea Forumului, aş putea să ating cu mâna locuinţa zeilor.

Pan! Pe Venera, mi-ai întins o cursă, Flavius, şi am pierdut! O, capricioasă Fortuna!

— Mai jucăm?

— Trebuie să-mi recâştig pierdutul sesterţ!

— Fie!

Şi jocul continuă. Când lumina zilei se cernu pe geamurile de sus, făcând să pălească cu încetul lumina lămpilor, ei stăteau la aceeaşi masă şi în aceleaşi locuri, tot jucând încă. Erau, ca cei mai mulţi din tovarăşii lor, din suita militară a consulului şi, aşteptându-i sosirea, se distrau. În timpul convorbirii lor, mai venise o ceată, apropiindu-se, pe neobservate, de masa din mijloc. Se vedea că veneau de la chef; unii dintre ei se ţineau numai cu greutate pe picioare. Conducătorul lor avea pe cap o cunună; vinul nu-i deformase decât puţin frumuseţea bărbătească a tipului său roman. Purta capul ridicat cu mândrie; buzele şi obrajii îi erau coloraţi; ochii îi străluceau, numai după felul arogant în care se înfăţişa, înfăşurat în toga lui cu falduri, se putea vedea că nu era nici el tocmai treaz, în drum spre masă îşi făcu loc, lui şi însoţitorilor săi, fără păsare şi fără scuze; când, în sfârşit, se opri şi-şi roti privirile peste masă şi peste jucători, cu toţii se întoarseră spre dânsul şi îl salutară:

— Messala, Messala!

Cei care stăteau mai departe şi auziră exclamările le repetară de unde erau; numaidecât grupurile se desfăcură, jocurile se întrerupseră şi cu toţii se grămădiră în mijlocul sălii.

Messala primea această manifestaţie indiferent, ca de la sine înţeleasă, şi în curând lăsă să se vadă motivul popularităţii sale.

— În sănătatea ta, amice Drusus, zise jucătorului din dreapta lui; în sănătatea ta! Adu să-ţi văd un moment tăbliţele.

Aruncă o privire asupra tăbliţelor cerate, unde erau consemnate sumele pariate.

— Dinari, numai dinari! zise azvârlind tăbliţele pe masă.

Asta e moneda căruţaşilor şi măcelarilor, adăugă râzând dispreţuitor. Pe Semele[1] cea beată, unde va ajunge Roma, dacă un Cezar stă cu nopţile şi aşteaptă de la favorurile Fortunei un păcătos de dinar!

Urmaşul neamului Drusus roşi tot, dar cei dimprejur se grămădiră pe lângă masă şi-i acoperiră răspunsul cu exclamările: „Messala! Messala!"

— Bărbaţi de la Tibru, urmă Messala, luând din mâna unuia din cei dimprejur paharul cu zaruri. Cine este cel mai favorizat de zei? Romanul! Cine este cel ce dă legi popoarelor?

Romanul! Cine e stăpânitorul lumii după dreptul spadei?

Cei adunaţi acolo erau uşor dispuşi spre entuziasmare; strigară cu toţii: „Romanul, romanul!"

— Totuşi, se opri el ca să încordeze atenţiunea ascultătorilor. Totuşi este unul mai bun decât cel mai bun bărbat al Romei!

Îşi scutură cu mândrie capul de patrician şi tăcu, ca şi când ar fi voit să-i aţâţe cu râsul lui batjocoritor.

---

[1] Mama lui Bachus.

— Aţi auzit? întrebă; este unul mai bun decât cel mai bun bărbat al Romei!

— Da, este Hercule! strigă unul.

— Bachus! exclamă un satiric.

— Jupiter! Jupiter! tună mulţimea.

— Nu, răspunse Messala. E printre oameni.

— Spune cine este, zi-i pe nume! insistară ei.

— Voi spune, zise el după ce se făcu tăcere. Este acela care, la perfecţiunea Romei, adaugă perfecţiunea Orientului; acela ce, pe lângă spada cuceritoare care e în mâna Apusului, cunoaşte şi arta de a se folosi de putere; şi asta o ştie Orientul.

— Pe Apolo, cel mai bun de care spune el e, dar, totuşi un roman! exclamă unul din cei dimprejur.

Urmară aplauze stăruitoare şi râs puternic, dovadă că Messala găsea aprobare.

— În Orient, urmă el, noi n-avem zei, ci numai vin, femei şi noroc. Şi din toate, cel mai bun e norocul; de aceea deviza noastră este: Cine cutează ceea ce cutez eu?

Vocea i se coborî, fără să-şi piardă expresia.

— În lada cea mare de sus, din cetăţuie, am cinci talanţi în monetă sunătoare; iată aici chitanţa despre ei.

Scoase un sul de hârtie din tunică, o aruncă pe masă şi, în tăcerea ce se produse, urmă:

— Suma aceasta e măsura a ceea ce cutez eu. Care dintre voi cutează tot atâta? Tăceţi? E oare sumă prea mare? Reduc un talant. Cum? Tot mai tăceţi? Bun, aruncaţi deci zarurile pentru aceşti trei talanţi, numai trei! Sau fie pentru doi, pentru unul, cel puţin pentru unul, unul în cinstea râului la care v-aţi născut, Roma din răsărit împotriva Romei de la vest! Barbarul Oronte împotriva sfântului Tibru!

Scutură paharul cu zarurile deasupra capului, aşteptând.

— Oronte contra Tibrului, repetă, accentuând ironic.

Niciunul nu se mişcă; atunci el aruncă paharul pe masă şi îşi reluă, râzând, chitanţele.

— Hahaha! Pe Jupiter Olimpianul! Acum ştiu: trebuie să vă faceţi sau să vă îndreptăţi norocul; de aceea aţi venit la Antiohia.

Hei, Cecilius!

— Aici, Messala, răspunse un om dindărătul lui; aici stau în mizerie printre plebe şi cerşetoresc o drahmă, ca s-o am la trecerea în Iad. Ăştia de-aici n-au mai mult decât obolul.

Gluma provocă un râs răsunător. Numai Messala îşi păstră seriozitatea.

— Du-te, îi zise lui Cecilius, în odaia de unde am venit şi spune servitorilor să aducă ulcioarele de vin şi pahare. Dacă compatrioţii noştri, care au venit să-şi încerce norocul aici, sunt slabi la pungă, vreau, pe sirianul Bachus, să văd dacă nu stau mai bine cu stomacul. Grăbeşte!

Apoi se întoarse spre Drusus şi-i zise, în mijlocul râsetelor:

— Haha, prietene, nu te supăra că am umilit pe Cezarul din tine până la dinari. Cum vezi, n-am avut nevoie decât de un nume, ca să-i pun la încercare pe aceşti tinerei, abia răsăriţi din vechea noastră Romă. Haide, dragă Drusus, haide!

Luă iar paharul cu zaruri şi-l scutură vesel.

— Haide, să ne încercăm norocul, pe ce sumă vei vrea tu!

Drusus râse:

— Pe toate nimfele! Vreau să joc cu tine, Messala, dar numai pe un dinar.

Un tânăr, aproape copil după aparenţă, privi cu atenţie peste masă. Messala se întoarse repede spre el.

— Cine eşti tu? îl întrebă.

Tânărul făcu un pas îndărăt.

— Nu, pe Castor şi fratele lui! N-am vrut să te ofensez. Când e vorba de altceva decât de zaruri, e regulă între bărbaţi să ţină socoteală exactă şi de cele mai mici lucruri. Am nevoie de un scriitor; vrei să îmi serveşti acum?

Tânărul îşi scoase tăbliţele, gata să ia notele; nu putea să reziste invitării.

— Stai, Messala! exclamă Drusus. Poate să fie de rău augur ca să întrerupi o aruncare de zaruri cu o întrebare; dar îmi vine în minte una şi trebuie s-o spun.

— Ei bine, eu voi arunca zarul şi îl voi acoperi. Aşa...

Întoarse paharul pe masă şi îl ţinu peste zaruri.

Drusus întrebă:

— Ai văzut vreodată pe un oarecare Quintus Arrius?

— Pe duumvir?

— Nu, pe fiul său.

— Nu ştiam să fi avut un fiu.

— N-are însemnătate, zise cu indiferenţă Drusus; însă Pollux n-a semănat mai mult cu Castor, fratele lui, decât Arrius cu tine, Messala.

Voci răsunară: „Adevărat este! Ochii lui, faţa...”

— Cum? întâmpină un altul enervat; Messala e roman, Arrius e evreu.

Ameninţa să se nască o ceartă; Messala interveni:

— Vinul n-a sosit încă, Drusus. Dar în ce priveşte pe Arrius, aş vrea să-mi spui mai multe despre el.

— Ei, fie el evreu său roman. Pe marele Pan! Fără să-ţi ating sentimentele tale, Messala. Acest Arrius e frumos, viteaz şi înţelept, împăratul i-a oferit favoarea lui, însă el a declinat-o; se prezintă în chip misterios şi stă deoparte, ca şi când ar şti mai bine sau mai rău decât noi, ceilalţi, în şcolile de luptă nimeni nu-l întrecea. Duumvirul i-a lăsat o avere enormă. E pasionat pentru arme şi nu se gândeşte decât la război. Maxentius l-a atras în preajma lui şi trebuia să se îmbarce cu noi, dar la Ravenna i-am pierdut urma. Totuşi a venit întreg şi sănătos aici.

Am auzit despre el azi de dimineaţă. Dar, pe Apolo! În loc să vină la palat sau să se ducă în cetăţuie, şi-a lăsat bagajul la han şi a dispărut iar.

La începutul istorisirii, Messala asculta cu indiferenţă; mai pe urmă, deveni mai atent; la sfârşit, luă mâna de pe paharul cu zaruri şi exclamă:

— Hei, Caius, m-auzi?

Un tânăr de-alăturea lui, Myrtilus, răspunse, bucuros de această atenţiune:

— Dacă nu te-aş auzi, n-aş fi prietenul tău, Messala.

— Ţi-aduci aminte de omul care te-a răsturnat azi?

— Pe pletele lui Bachus! N-am oare un umăr turtit, care să-mi ajute memoria?

— Ei bine, mulţumeşte zeiţelor norocului, l-am găsit pe inamicul tău. Ascultă!

Messala se întoarse acum spre Drusus.

— Spune-ne mai multe despre el, acela care e şi roman şi evreu, pe Phosbus! O ciudată împerechere. Ce vestminte poartă el de obicei, Drusus?

— De iudeu.

— Auzi, Caius? zise Messala; omul e tânăr, una; are înfăţişarea romană, două; poartă îmbrăcămintea de iudeu, trei. În şcolile de luptă are noroc, câştigă, răstoarnă un cal sau un car.

Ei, Drusus, ajută-i mai departe prietenului meu! Acest Arrius, fără îndoială, e tare în vorbă, altfel n-ar putea să se preschimbe astăzi într-un evreu şi mâine într-un roman; dar limba bogată a Atenei o vorbeşte tot atât de bine?

— Cu aşa o puritate, Messala, încât ar putea să concureze la jocurile istorice.

— Auzi, Caius? zise Messala. Omul e în stare să salute o femeie pe greceşte şi, după socoteala mea, erau cinci. Ce zici?

— L-ai găsit, Messala, răspunse Caius; sau nu mai sunt eu însumi.

— Scuză, Drusus, scuzaţi toţi că vorbesc aşa în cimilituri, zise Messala politicos. Pe toţi zeii, n-aş vrea să abuzez de prietenia ta până unde s-ar rupe, dar acuma, iată... Puse iar mâna pe paharul cu zarurile. Uite, cât de mult cunosc eu secretul Pythiei! Dar spuneai de secrete cu privire la ivirea acestui fiu al lui Arrius. Povesteşte-mi despre acestea.

— Nu e altceva, Messala, răspunse Drusus, decât o istorie de copil. Când Arrius, tatăl, a plecat în urmărirea piraţilor, el n-avea nici soţie, nici copil; s-a reîntors cu un tânăr, despre care e vorba, şi l-a adoptat în ziua următoare.

— L-a adoptat? repetă Messala. Pe toţi zeii, Drusus, mă faci curios. Unde l-a găsit duumvirul pe acest tânăr şi cine era el?

— La întrebarea ta Messala, n-ar putea răspunde decât tânărul Arrius el însuşi, în luptă, duumvirul, era atunci tribun, şi-a pierdut corăbiile. Una din ele, cum scăpase, l-a găsit, pe el şi pe singurul supravieţuitor din echipaj, plutind pe o epavă purtată de ape. Eu repet numai povestirea celor care i-au scăpat şi care nu poate să fie contrazisă. Ei spun că cel de pe aceeaşi scândură cu duumvirul era un evreu...

— Un evreu! repetă Messala.

— Da, şi sclav.

— Cum, Drusus, sclav?

— Când au fost luaţi pe punte, duumvirul avea haina de tribun, iar celălalt haină de vâslaş.

Messala se ridică:

— Un sclav de la galere!

Se vedea că-i era silă să rostească asemenea vorbe şi, poate pentru întâia oară în viaţa lui, se uită jenat împrejur. Chiar în acel moment veniră sclavi, mergând în şir şi purtând, unii, ulcioare mari cu vin, iar alţii, coşuri cu fructe şi dulceţuri, alţii iarăşi, pahare şi carafe dintre care cele mai multe de argint. Priveliştea aceasta aduse viaţă nouă în societate. Messala sări pe un scaun.

— Bărbaţi de la Tibru! strigă cu voce limpede, haidem să transformăm într-o sărbătoare în cinstea lui Bachus aşteptarea aceasta după generalul nostru comandant. Pe cine-l alegeţi prezident?

Drusus se ridică.

— Cine altul, decât cel care dă serbarea, ar putea să o prezideze? zise; răspundeţi, romani!

Răspunseră toţi cu aclamaţii.

Messala luă cununa de pe cap şi o întinse lui Drusus, care se urcă pe masă şi o reaşeză solemn, în văzul tuturor, pe capul lui Messala, încoronându-l astfel ca preşedinte al banchetului.

— Au venit cu mine, zise acesta, câţiva prieteni aici, care tocmai se ridicară de la masă. Ca să păstrăm un vechi obicei respectabil, aduceţi-l aici pe cel care e mai răpus de vin.

Diferite voci răspunseră: „Iată-l, aici e!”

Ridicară un tânăr de jos, unde rămăsese zăcând în beţia lui, şi-l aduseră; după frumuseţea şi feminitatea figurii sale, ar fi putut trece chiar el drept zeul vinului; dar cununa îi căzuse de pe cap şi băţul înflorit din mână.

— Ridicaţi-l pe masă! ordonă prezidentul.

Se constată că nu era în stare să şadă.

— Ajută-i, Drusus, aşa cum şi ţie să-ţi ajute frumoasa Nyone!

Drusus îl luă pe tânărul beat în braţe. Apoi Messala, în mijlocul celei mai profunde tăceri, exclamă întorcându-se spre figura şovăitoare:

— O, Bachus, cel mai mare dintre zei, să ne fii clement în noaptea aceasta! Pentru mine şi aceşti adoratori ai tăi de aici, îţi închin această cunună – (şi-o ridică respectuos de pe cap) – şi o dedic altarului tău din dumbravă Daphnei.

Făcu o închinăciune, îşi puse cununa iar peste plete şi, plecându-se peste masă, descoperi zarurile şi zise râzând:

— Iată Drusus, pe măgarul lui Silen. Dinarul este al meu.

Urmară aclamaţii de se cutremură duşumeaua şi statuile se clătinară; orgia începu.

CAPITOLUL XIII

Şeicul Ilderim era un om prea important ca să fi putut apărea cu o suită modestă. Trebuia să-şi susţină vaza faţă de tribul său, aşa cum se cădea unui prinţ şi celui mai puternic patriarh din tot pustiul de la răsărit de Siria. Alta-i era reputaţia la locuitorii oraşelor; aceştia vedeau într-însul pe unul din cei mai bogaţi oameni de rang neregesc, din tot Orientul; şi, fiindcă era cu adevărat bogat, atât în bani cât şi în servitori, cămile, cai şi turme de tot felul, avea o deosebită predilecţie pentru pompă şi fast, care nu numai că-i ridica vaza în ochii străinilor, dar îi mulţumea şi propria-i mândrie şi-i înlesnea o viaţă comodă, în dumbrava palmierilor avea un respectabil sat de corturi; erau trei corturi mari, unul pentru el însuşi, unul pentru oaspeţi şi unul pentru soţia lui favorită şi servitoarele ei, apoi şase sau opt corturi mai mici pentru servitorii şi însoţitorii lui din trib, din care îşi formase o gardă personală; erau tot oameni puternici şi de curaj încercat, care ştiau bine să umble cu arcul, suliţa şi caii.

Desigur că proprietatea lui din dumbravă nu era primejduită în niciun fel; dar, fiindcă nu e prudent niciodată să laşi să slăbească legăturile ordinii, el îşi ţinea în interiorul satului de corturi vacile, cămilele, caprele şi altele ce ar fi putut tenta vreun leu sau tâlharii.

Ilderim respecta toate obiceiurile poporului său, fără excepţie. De aceea, viaţa lui în dumbravă era numai continuarea aceleia din pustiu; mai mult, era realizarea fidelă a obiceiurilor patriarhale din vechime, adevărata viaţă păstorească a vechiului Israel.

În dimineaţa aceea, când caravana sosise la dumbravă, zise, oprindu-şi calul şi înfigând o suliţă în pământ:

— Aicea să ridicaţi cortul; cu intrarea spre sud; lacul de colo să vină înainte; astfel vom putea odihni la apusul soarelui printre aceşti copii ai pustiului.

Cu vorbele din urmă se îndreptă spre un grup de trei palmieri mari şi-l mângâie pe unul cum ar fi mângâiat coama calului său obrazul copilului său.

Cine afară de şeic ar fi putut să aibă dreptul de a opri caravana sau de a spune despre un cort: aici va fi ridicat? Acum suliţa fu scoasă din pământ şi în deschizătura ce lăsă în pajişte fu înfipt primul stâlp de sprijin al cortului. Tot astfel apoi se înfipseră alţi opt în pământ, cu totul trei rânduri de câte trei stâlpi. La o chemare, veniră femeile şi copiii şi scoaseră pânzele de cort din pacheţele ce duceau cămilele. Cine altcineva decât femeile aveau să facă acest lucru? Oare nu ele fuseseră cele care ţesuseră pânzele din păr de capră şi le cususeră deolaltă alcătuind acoperişul ce din depărtare pare negru? Şi cu câte glume, râsete vesele, trecea întreaga suită de la un stâlp la altul, legând strâns funiile! Şi când pereţii fură acoperiţi cu rogojini artistic împletite, aşteptau cu toţii acum în tăcere părerea stăpânului lor. El ieşi şi intră, examină locuinţa şi poziţia ei la soare, către copaci şi spre lac, îşi frecă mulţumit mâinile şi zise vesel:

— Bine lucrat! Aranjaţi acum donarul cum bine vă pricepeţi.

Diseară ne vom îndulci pâinea cu rachiu de orez, laptele cu miere, şi la fiecare foc se va frige câte un ied. Dumnezeu cu voi! De apă dulce nu vom duce lipsă, căci lacul e izvorul nostru; nici viţele de povară nu vor flămânzi, nici cea mai mică din turmă, căci e aici păşune verde. Dumnezeu cu voi cu toţi, copiii mei! Mergeţi!

Chiuind, cei mulţi fericiţi se duseră acum să-şi pregătească locuinţe şi pentru dânşii. Unii rămaseră ca să aranjeze interiorul cortului pentru şeic; oamenii atârnară o perdea între şirurile de la mijloc ale stâlpilor, făcând astfel

două despărţituri, cea din dreapta, pentru Ilderim, cealaltă, pentru odoarele lui: caii. Duseră acum pe aceste vlăstare ale cailor lui Solomon înăuntru; lăsară caii liberi, cu mângâieri şi dezmierdări. La stâlpul din mijloc atârnară armuri, lănci, suliţi, arcuri, săgeţi şi scuturi, în partea din afară, atârnară spada stăpânului, în formă de semilună, şi scânteind de pietrele preţioase ce-i împodobeau mânerul. La un capăt al panopliei atârnară păturile, ale căror multe culori vii aminteau livreaua unui servitor regesc; la sfârşit, se perindau hainele puternicului, haine de lână şi de pânză, tunici, pantaloni şi turbanuri multicolore. Nu se opriră oamenii până ce el nu-şi exprimă mulţumirea.

Între acestea, servitorimea feminină era ocupată cu pregătirea unui divan, cu perne şi mici perdele, totul în dungi colorate, negre şi galbene; prin colţuri, aşezară alte perne şi perniţe, cu feţe albastre şi roşu stacojii; în jurul divanului se întindeau pe jos fâşii de covoare, acoperind interiorul; şi când duseră covorul de la divan până la intrarea cortului, erau gata cu munca. Aşteptară iar până ce stăpânul spuse: „E bine”. Nu le mai rămânea decât să umple ulcioarele cu apă şi să atârne la îndemână burdufurile cu rachiu de orez; a doua zi, fură înlocuite cu burdufuri de leban, o băutură arabă din lapte acru şi apă.

Acesta era cortul la intrarea căruia l-am lăsat pe Ben Hur.

Servitorii aşteptau ordinele stăpânului. Unul îi scoase sandalele, altul desprinse încălţămintea romană a lui Ben Hur. Apoi amândoi schimbară hainele prăfuite cu altele proaspete, de pânză albă.

— Intră, în numele Domnului, şi odihneşte-te! îi zise gazda amabil oaspetelui său şi îl conduse numaidecât la divan.

— Vreau să stau aici, zise, arătând cu mâna, şi străinul să ia loc aici.

O servitoare, i s-ar fi putut zice fată în casă, ascultă de ordin şi aşeză pernele spre răzimare; apoi şezură amândoi de două părţi ale divanului. Într-acestea, un servitor aduse apă proaspătă din lac, le spălă picioarele şi le zbici cu prosoape.

— În pustiu, începu Ilderim, mângâindu-şi barba cu degetele subţiri. Este vorba că o bună poftă de mâncare promite o viaţă lungă. Ai poftă?

— După vorbă aceasta, bunule şeic, ar fi să trăiesc o sută de ani. Am venit la uşa ta ca un lup flămând, răspunse Ben Hur.

— Ei bine, n-ai să pleci de-aici ca un lup flămând; îţi voi da ce am mai bun în turmele mele.

Ilderim bătu din palme.

— Caută-l pe străinul din cortul de oaspeţi şi spune-i că eu, Ilderim, îi trimit urarea: „Pacea lui să dureze atât timp cât vor curge apele izvoarelor!”

Servitorul care intrase se înclină.

— Mai spune-i, urmă Ilderim, că m-am reîntors cu încă un oaspete, care va frânge pâinea cu mine; şi dacă Baltazar, înţeleptul, va voi să vină, vom împărţi pâinea noastră în trei; partea păsărilor nu va fi mai mică.

Servitorul se depărtă.

— Acuma să ne odihnim.

Ilderim se întinse pe divan şi zise cu aerul serios:

— Acum, când eşti oaspetele meu, ai băut din lebanul meu şi vei gusta în curând şi din sarea mea, n-o să-mi fie oprit să te întreb cine eşti?

— Şeic Ilderim, răspunse Ben Hur, susţinându-i liniştit privirea. Te rog să nu-ţi închipui că aş socoti întrebarea ta nedreptăţită; dar n-a fost oare în viaţa ta niciodată un moment când un răspuns la o astfel de întrebare ţi-ar fi apărut ca o crimă faţă de tine însuţi?

— Pe strălucirea lui Solomon! răspunse Ilderim. O trădare faţă de sine însuşi e uneori tot atât de abjectă ca şi o trădare faţă de neamul întreg.

— Mulţumesc, bunule şeic, mulţumesc, exclamă Ben Hur, niciodată un răspuns n-a putut să-ţi facă mai multă cinste decât acesta. Acum ştiu că, pentru justificarea încrederii ce te rog să-mi dai, nu-mi ceri mai mult decât o promisiune solemnă din partea mea, şi că ea are să valoreze pentru tine mai mult decât istorisirea tristei mele vieţi.

Şeicul făcu din parte-i şi el o închinăciune. Ben Hur se grăbi să profite de buna lui dispoziţie.

— Atunci binevoieşte, zise, să-ţi spun, mai întâi, că nu sunt roman, cum m-ar arăta numele.

Ilderim îşi mângâie barbă albă, uitându-se ager pe sub sprâncenele groase.

— Al doilea, urmă Ben Hur. Că sunt un israelit din seminţia lui Iuda. Şi altceva. Se grăbi să adauge. Sunt un evreu care are împotriva Romei întregi o ranchiună, faţă de care a ta nu e decât ca o supărare de copil.

Bătrânul îşi frământă barba nervos şi coborî sprâncenele, încât nu i se mai vedea lucirea ochilor.

— Mai departe: îţi jur, şeic Ilderim, îţi jur pe legământul încheiat de Domnul cu părinţii mei, dacă-mi vei ajuta să mă răzbun, câştigul şi gloria alergărilor vor fi ale tale!

Ilderim ridică fruntea radios; o mare satisfacţie lumina pe faţa lui.

— Destul! zise; dacă la rădăcina limbii tale e ascunsă o minciună, nici înţeleptul Solomon n-ar fi fost sigur de vorba ta.

Că nu eşti roman, că eşti iudeu şi ţeşi planuri de răzbunare împotriva Romei, te cred; şi în privinţa aceasta zic: destul! Dar, în ce priveşte destoinicia ta, ce experienţă ai cu alergările de care?

Ştii să stăpâneşti caii? Ştii să-i faci să asculte de chemările şi îndemnurile tale şi să alerge până le iese răsuflarea? Şi, mai ales, în momente de primejdie, te pricepi cum s-o eviţi? Darul acesta, fiul meu, nu-l are oricine! A! Pe strălucirea Domnului Dumnezeu! Eu am cunoscut un rege care domnea peste milioane de oameni şi îi stăpânea cu desăvârşire, dar un cal nu putea să stăpânească. Vorbesc de cai de rasă, cum sunt ai mei, şi a căror obârşie se urcă până în timpul primilor faraoni, şi sunt tovarăşii şi prietenii mei, stau în cort cu mine, aşa că împărtăşesc şi ei pornirile noastre, ambiţia, iubirea sau ura.

Chemă un servitor.

— Spune-i arabului meu să vină!

Omul ridică puţin perdeaua care împărţea cortul; se văzu atunci un grup de cai, care un moment rămaseră nehotărâţi, ca pentru a aştepta un îndemn.

— Veniţi, le zise. Ce staţi acolo? Tot ce e al meu nu e şi al vostru? Veniţi, vă zic!

Caii intrară, încet.

— Fiu al lui Israel, reluă şeicul. Moise al tău a fost un mare om, dar... Hahaha! Trebuie să râd când mă gândesc că el a permis părinţilor tăi greoii boi şi tâmpiţii măgari, dar le-a interzis să aibă cai. Hahaha! Crezi tu că ar fi făcut aşa, dacă ar fi văzut pe acesta... şi pe acesta?

Zicând aşa, mângâie coama cailor care erau mai aproape.

— Greşeşti, şeic, greşeşti, zise Ben Hur cu căldură; Moise a fost şi un războinic, după cum a fost un legiuitor iubit de Dumnezeu; şi la război trebuie şi astfel de creaturi ale firii şi trebuie, dar, să le iubeşti şi pe ele.

Un cap cu trăsături nobile, cu ochi mari, blânzi, ca de căprioară, acoperiţi pe jumătate de buclele de pe frunte şi cu urechi fine, mici, se apropie până la pieptul lui, desfăcând nările şi mişcând buza de sus. „Cine eşti tu?” întreba animalul, atât de lămurit cum ar fi putut întreba un

om. Ben Hur recunoscu pe unul din cei patru cursieri pe care îi văzuse pe hipodrom şi întinse mâna deschisă spre frumosul animal.

— Bârfitorii au să-ţi povestească, zise şeicul, cu un gest ca pentru a se apăra de o ofensă personală. Bârfitorii îţi vor spune că nobilii noştri cai sunt de origine din păşunile niceene ale Persiei. Dumnezeu i-a dat primului arab un pustiu întins de nisip, cu câţiva munţi fără copaci şi câteva izvoare de apă amară, şi i-a zis: „Iată, asta e ţara ta!” Şi când bietul se tângui, atotputernicului i se făcu milă şi mai zise: „Curaj! Căci vreau să te dăruiesc de două ori mai mult ca pe ceilalţi oameni!”

Arabul a mulţumit şi a plecat, plin de credinţă, în căutarea darurilor. Călători mai întâi de-a lungul tuturor hotarelor şi nu găsi nimic; apoi îşi făcu o potecă prin pustiu şi merse înainte şi tot mai înainte... Iată că, în inima pustiului, era o insulă verde, minunată la vedere; iar în mijlocul insulei o turmă de cămile şi o herghelie de cai. Le luă bucuros în posesiune şi le îngriji, ca adevărate daruri ale Domnului. Şi din insula aceea îşi au obârşia toţi caii de pe pământ. Au ajuns şi până la păşunile Niceei şi spre nord, până la văile posomorâte, veşnic biciuite de furtunile mării şi ale vânturilor reci. Să nu te îndoieşti de adevărul celor ce-ţi spun, sau dacă da, niciodată o amuletă nu va mai avea pentru un arab puterea vrăjită! Da, am să-ţi prezint şi dovezile. Bătu din palme.

— Adu-mi registrele tribului! ordonă servitorului care intră.

Până ce fură aduse, şeicul se jucă cu caii, îi mângâie pe cap, le pieptănă buclele de pe frunte cu degetele. Curând veniră şase servitori cu lăzi de lemn de cedru, bătute cu benzi de alamă şi închise cu lacăte şi ţâţâni de acelaşi metal.

— Nu, zise Ilderim când toate fură puse lângă divan, n-am cerut decât lada cailor, pe cea de colo. Deschideţi-o şi pe celelalte duceţi-le îndărăt!

Lădiţa fu deschisă. Conţinea o mulţime de tăbliţe de fildeş, înşirate pe belciuge de argint. Cum tăbliţele erau subţiri ca nişte oştii, pe fiecare belciug erau mai multe sute.

— Eu ştiu, zise Ilderim, luând câteva belciuge în mână.

— Ştiu, fiule, cu câtă grijă şi băgare de seamă învăţaţii scriitori ai templului din oraşul sfânt înscriu numele nou-născuţilor, pentru ca fiecare fiu al lui Israel să-şi poată urmări originea până la început. Părinţii mei. Fie-le amintirea veşnic vie! N-au crezut a păcătui aplicând această idee şi tovarăşilor lor necuvântători. Uită-te la tăbliţele acestea!

Ben Hur luă belciugele şi se uită la tăbliţe. Văzu scrise pe ele hieroglife arabe, înscrise cu o mână nedibace.

— Poţi să le citeşti, fiu al lui Israel?

— Nu; să-mi spui tu ce însemnează.

— Ascultă, dar: pe fiecare tăbliţă e scris numele unui mânz din rasa curată ce de sute de ani au cultivat-o părinţii mei; de asemenea, numele născătorilor lui; vezi de-aici vârsta rasei.

Unele din tăbliţe erau aproape tocite, ilizibile; toate erau galbene de vechime.

— În lădiţa asta păstrez, pot să spun, istoria completă a cailor mei. Se citeşte aici originea tuturor acestor animale şi a celor ce s-au îmbiat mângâierilor tale. Aşa cum vin acestea la noi, antecesorii veneau, din vremurile cele mai îndepărtate, la părinţii mei sub un cort ca acesta, ca să-şi mănânce porţia de orz din mână şi să fie dezmierdaţi cu vorba ca şi copiii. Şi acum, fiu al lui Israel, poţi să crezi vorbele mele: dacă eu sunt un stăpân al pustiului, iată servitorii mei! De mi i-ai lua, aş cădea ca un bolnav părăsit de o caravană ca să-l lase să moară. Lor am să le

mulţumesc că vârsta mea n-a micşorat groaza ce răspândeşte apariţia mea pe drumurile de comunicaţie dintre oraşe; şi nu se va micşora, câtă vreme voi avea putere să călăresc pe ei. Hahaha! Aş putea să-ţi povestesc minuni săvârşite de înaintaşii lor. La vreme potrivită poate că o voi şi face; acum, să fie destul să spun că ei niciodată n-au fost ajunşi din fugă şi, pe sabia lui Solomon! Nici în urmărire n-au rămas îndărăt. Acestea, bineînţeles, erau în pustiu şi din şa. Dar acuma, nu ştiu, sunt îngrijorat, căci pentru întâia oară sunt înhămaţi şi condiţiile succesului sunt aşa de multe! Ambiţia necesară, iuţeala, rezistenţa, acestea le posedă. Să găsesc numai un maestru pentru ei şi vor fi învingători. Fiu al lui Israel! De eşti tu omul acela, jur că va fi fost o zi fericită cea care te-a condus aici. Acu vorbeşte despre tine!

— Acum înţeleg, zise Ben Hur, pentru ce, în iubirea arabului, după copii vine numaidecât calul; şi ştiu şi pentru ce caii arabi sunt cei mai buni din lume. Dar, bunule şeic, să nu mă judeci numai după vorbe; căci tu ştii că, adesea, toate promisiunile oamenilor sunt deşarte. Permite-mi ca mai întâi să fac o probă, pe una din livezile acestea; încredinţează-mi, deci, pentru mâine cei patru cai.

Faţa lui Ilderim se însenină iar şi voi să vorbească; dar Ben Hur continuă:

— Un moment, bunule şeic. Un moment numai! Lasă-mă să termin. De la dascălii mei din Roma am învăţat multe, fără să-mi dau seama atunci de ce folos aveau să-mi fie mai târziu. Aceşti copii ai tăi, ai pustiului, pot, fiecare din ei, să aibă iuţeala vulturului şi rezistenţa leului, dar eu îţi spun că ţi-ar înşela aşteptările, dacă n-ar fi învăţaţi să alerge împreună în aceleaşi hamuri. Căci gândeşte-te, şeicule, că în patru, unul din cai e cel mai iute, altul cel mai încet; la alergare, cel mai încet decide, cel mai iute pricinuieşte greutăţi. Aşa astăzi: conducătorul n-a ştiut să armonizeze pe cel mai bun cu cel mai încet. Se poate ca

încercarea mea să nu dea un rezultat mai bun; în cazul acesta, însă, îţi jur că-ţi voi spune adevărul. Şi tot aşa pot să te asigur că, dacă voi reuşi să supun caii voinţei mele şi să-i aduc acolo ca toţi patru să purceadă ca unul singur, vei avea sesterţii şi cununa învingătorului, şi eu îmi voi avea răzbunarea mea. Ce zici la asta?

Ilderim ascultase cu atenţiune, mângâindu-şi barba. Când Ben Hur sfârşi, el răspunse râzând:

— Eu am o opinie mai bună despre tine, fiu al lui Israel; noi avem în pustiu o vorbă care spune: „Dacă vrei să-ţi fierbi mâncarea cu vorbe, îţi promit un ocean de unt”. Mâine, vei avea caii.

În acest moment se produse o mişcare dindărătul cortului.

— Masa se pregăteşte şi acolo vine prietenul meu Baltazar, cu care trebuie să faci cunoştinţă. El are de povestit o istorie, pe care un israelit va voi s-o asculte întotdeauna.

Servitorilor le zise:

— Luaţi registrele de-aci şi conduceţi comorile mele la locul lor!

CAPITOLUL XIV

Masa nu se deosebea de cele obişnuite în pustiu, decât printr-o îmbelşugare mai mare şi un serviciu mai bun.

Pe covorul ce acoperea spaţiul încercuit pe jumătate de divan, fură întinse trei pături de lână; o masă, abia de o urmă înălţime, fu aşezată tot acolo şi acoperită cu o faţă. Deoparte, la oarecare depărtare, se aşeză un cuptor portativ de lut, sub privegherea unei servitoare, a cărei slujbă era să aprovizioneze cu pâine, sau mai bine zis cu prăjitură caldă, pe comeseni; o prepara din făină fină, măcinată proaspăt şi continuu într-un cort vecin, cu râşniţe de mână.

Într-acestea, Baltazar fu condus la divan, unde şeicul Ilderim şi Ben Hur îl primiră în picioare. Purta peste tot corpul o haină neagră, largă. Pasul îi era nesigur, mişcările încete şi precaute; era evident că nu se putea lipsi de ajutorul unui toiag lung şi al braţului unui servitor.

— Pace ţie, prietene! zise Ilderim, respectuos. Pace şi fii binevenit!

Egipteanul ridică capul şi răspunse:

— Şi cu tine, bunule şeic, cu tine şi ai tăi, pace şi binecuvântarea unuia Dumnezeu, a Dumnezeului celui viu şi adevărat!

Felul atitudinii sale era nobil, demn şi-i impunea lui Ben Hur respect. Afară de aceasta, binecuvântarea rostită i se adresa în parte şi lui.

În decursul mesei, el privea mereu la faţa zbârcită, palidă, a bătrânului, ca pentru a citi în trăsăturile ei. Expresia lor însă rămânea aceeaşi, blândă şi încrezătoare că a unui copil.

— Iată, Baltazar! zise şeicul, punând mâna pe braţul lui Ben Hur. El e omul care în astă-seară va frânge pâine cu noi.

Egipteanul se uită lung şi cercetător la tânăr; părea surprins şi în îndoială. Văzând aceasta, şeicul urmă:

— I-am promis pe mâine caii mei pentru o încercare; dacă va merge bine, îi va conduce pe hipodrom.

Baltazar nu-şi lua ochii de la tânăr.

— Mi-a fost recomandat bine, zise Ilderim mai departe, încurcat. Ai să-l cunoşti ca pe fiul lui Arrius, un nobil navigator roman, deşi... Şeicul se opri, dar apoi continuă, zâmbind: deşi el declară că e un israelit din seminţia Iuda; şi, pe strălucirea lui Dumnezeu, eu cred ce spune.

Baltazar nu mai putea evita o explicare a atitudinii sale.

— Astăzi, nobile şeic, viaţa mi-a fost în primejdie şi ar fi fost pierdută dacă un tânăr, leit ca acesta, de nu cumva e chiar el, n-ar fi intervenit şi nu m-ar fi scăpat.

Apoi, se întoarse chiar spre Ben Hur şi-l întrebă:

— Fost-ai tu acela?

— N-aş putea răspunde decât în parte la întrebarea aceasta, răspunse Ben Hur cu modestie. Eu am fost cel care am oprit caii unui roman semeţ când au dat năvală, la izvorul Castaliei, peste cămila ta. Fiica ta mi-a dat un pahar.

Scoase paharul din sânul tunicii şi-l dădu lui Baltazar.

Faţa veştedă a egipteanului se coloră mai viu.

— Domnul mi te-a trimis astăzi la izvor, zise cu vocea tremurătoare şi întinse mâna spre Ben Hur; şi mi te trimite şi acum. Lui îi mulţumesc; dă-i laudă şi tu, căci bunătatea lui îmi dă putinţa să te răsplătesc bogat, şi o voi face. Paharul e al tău, păstrează-l!

Ben Hur reluă darul şi Baltazar, văzând faţa întrebătoare a lui Ilderim, îi povesti întâmplarea de la izvor.

— Cum! exclamă şeicul întorcându-se spre Ben Hur. Nu mi-ai spus nimic despre asta, cu toate că nu puteai aduce o recomandare mai bună! Nu sunt eu arab şi şeic al unui trib de zeci de mii? Şi nu este el oaspetele meu? Şi nu

mă obligă oare dreptul ospitalităţii să consider binele sau răul ce i se face lui ca fiindu-mi făcut mie? Unde aiurea puteai să-ţi primeşti răsplata, dacă nu aici, şi din ce mână, dacă nu dintr-a mea?

Spre sfârşit, vocea i se înăsprise.

— Bunule şeic, te rog, cruţă-mă! Eu nu caut răsplată, nici mare, nici mică; şi ca să-ţi depărtez orice astfel de gând, am să-ţi spun că ajutorul pe care l-am dat acestui nobil bărbat, l-aş fi dat tot astfel şi celui din urmă din servitorii tăi.

— Dar el e prietenul, oaspetele meu, nu e servitorul meu! Şi, întorcându-se spre Baltazar, şeicul adăugă:

— A! Pe strălucirea Domnului, îţi repet: nu e roman!

Apoi se întoarse spre servitorii care aproape terminaseră preparativele mesei.

Din istorisirea vieţii lui Baltazar în pustiu, dacă ne vom aduce aminte, vom înţelege impresia pe care asigurarea lui Ben Hur despre dezinteresarea-i nepărtinitoare a produs-o asupra venerabilului bărbat, în jertfirea lui pentru oameni, cum ştim, nu făcuse deosebiri; şi mântuirea, pe care o aştepta, care i se promisese drept recompensă, trebuia să fie obştească. De aceea, asigurarea lui Ben Hur îi părea ca un ecou din interiorul său. Se apropie cu un pas de Ben Hur şi-i grăi, în felul lui deschis:

— Cum a spus şeicul să-ţi zic? Era, cred, un nume roman.

— Arrius, fiul lui Arrius.

— Şi totuşi nu eşti roman?

— Toţi ai mei au fost israeliţi.

— Au fost, zici. Nu mai sunt în viaţă?

Întrebarea era pe atât de zăpăcitoare pe cât şi de simplă; dar Ilderim îi cruţă lui Ben Hur răspunsul.

— Veniţi, le zise; masa e gata.

Ben Hur îi oferi braţul lui Baltazar şi îl conduse la masă, unde se aşezară, după obiceiul oriental, pe păturile

de lână. Se aduseră ligheanele şi îşi spălară şi şterseră mâinile. Apoi şeicul făcu un semn, servitorii tăcură şi, tremurând de evlavie, răsună vocea egipteanului:

— O, Doamne, Tatăl tuturora! Ceea ce avem e de la Tine!

Primeşte mulţumirile noastre şi ne binecuvântă, ca şi în viitor să urmăm întotdeauna după voinţa Ta!

Era rugăciunea mesei pe care cu ani înainte Baltazar o spusese în pustiu, în acelaşi timp cu însoţitorii lui, Gaspar, grecul, şi Melhior, indianul, şi care, rostită în diferite limbi şi totuşi, de toţi înţeleasă, dovedise, prin această minune, misterioasa prezenţă a lui Dumnezeu.

Masa, spre care-şi îndreptară acum atenţiunea, era încărcată cu mâncărurile cele mai nutritoare şi mai alese ale Răsăritului: plăcinte calde de la cuptor, legume din grădini, diferite feluri de carne, cu şi fără legume, lapte, miere şi unt se perindau. Băură şi mâncară, fără a se folosi de tacâmuri, cuţit, furculiţă, lingură, pahare sau farfurii.

În prima parte a mesei se vorbi foarte puţin, căci erau flămânzi. Mai apoi, fu altfel. După ce-şi potoliră prima foame, se spălară iar pe mâini, şi pe când masa fu servită din nou, li se dezlegară limbile.

Într-o astfel de societate, un arab, un iudeu şi un egiptean, care toţi credeau într-unul Dumnezeu, nu putea, pe vremea aceea, să fie decât un obiect de conversaţie. Şi cine dintre cei trei avea să o conducă, dacă nu cel căruia Dumnezeu i se arătase atât de aproape şi i se revelase aproape personal, care îi văzuse steaua, îi auzise glasul, primise îndrumările lui şi fusese condus de spiritul lui atât de departe şi în chip atât de miraculos? Şi despre ce oare era să vorbească, dacă nu despre ceea ce era chemat să mărturisească?

CAPITOLUL XV

Noaptea veni curând, fără veste. Servitorii aduseră patru candelabre de alamă şi le puseră la patru colţuri ale mesei. Fiecare candelabru avea câte patru braţe şi pe fiecare braţ era o lampă de argint, aprinsă, şi un vas cu ulei de măsline. La lumină suficientă, ba chiar vie, convivii îşi continuară convorbirea. Vorbeau în dialectul sirian, care era cunoscut tuturor popoarelor din acel continent.

Egipteanul povesti istoria întâlnirii celor trei bărbaţi în pustiu şi confirmă spusele şeicului că, în decembrie, se vor fi împlinit douăzeci şi şapte de ani de când el şi însoţitorii săi căutaseră refugiu în cortul lui, fugind de Irod. Povestirea fu ascultată cu atenţie încordată; chiar şi servitorii căutau să întârzie în cort, ca să asculte acele amănunte. Ben Hur o consideră ca o revelaţie de cea mai mare însemnătate pentru întreaga omenire şi îndeosebi pentru poporul lui Israel. În mintea lui începea, cum vom vedea în curând, să se întrupeze o idee, care avea să-i schimbe tot cursul vieţii, dacă nu să-l stăpânească cu totul.

Impresia pe care Baltazar o făcuse asupra tânărului israelit crescu în decursul continuării povestirii. La sfârşit, era atât de emoţionat, încât pentru el nu mai era îndoială că tot ce auzise era adevărat. Un lucru mai dorea: să aibă veşti mai amănunţite despre urmările acelui eveniment miraculos.

Noi am început povestirea noastră, în ce priveşte acţiunea, îndeaproape atingere cu începutul activităţii publice a fiului Mariei. Numai o dată l-am mai întâlnit de când tocmai acest Baltazar s-a închinat lui în peştera din Betleem, când el era încă la sânul mamei sale. De aici şi până la sfârşitul istorisirii, misteriosul copil ne va veni adesea înaintea ochilor, încet, dar sigur, cursul evenimentelor ce povestim ni-l va aduce tot mai aproape,

până ce, în sfârşit, vom recunoaşte omul de care avea nevoie lumea, cu un cuvânt: Mântuitorul.

Pentru şeic povestirea nu era nouă. El o auzise de la cei trei înţelepţi împreună şi în împrejurări ce nu lăsau loc îndoielii, împrejurări serioase, căci era periculos să iei sub ocrotire un fugar dinaintea mâniei lui Irod întâiul. Acum, unul din cei trei bărbaţi sta iar la masa lui, ca oaspete binevenit şi prieten stimat. Şeicul Ilderim credea, desigur, povestirea; dar, era în firea lucrurilor, esenţa acestei povestiri nu-l impresiona cu aceeaşi putere ca şi pe Ben Hur. El era arab şi ca atare nu lua decât o parte generală la urmările evenimentului; pentru Ben Hur, israelitul, adevărul faptului era de cea mai mare însemnătate. El îşi interpreta evenimentul în înţeles curat iudeu.

Din leagăn, să nu uităm, auzise despre Mesia; în şcoli i s-a explicat tot ce se ştia despre el, speranţe şi temeri şi glorie deosebită a poporului ales; profeţii, de la cel dintâi până la cel din urmă, l-au vestit; printre rabini, venirea lui era subiectul discuţiilor nesfârşite şi continua să fie şi acum: în sinagoge, în şcoli, în templu, în zilele de post şi de sărbătoare; în public şi către unele persoane, învăţătorii evrei spuneau despre Mesia care are să vină, până ce toţi fiii lui Avraam, pe orişiunde i-ar fi risipit soarta, purtau în inima lor aşteptarea Mântuitorului şi îşi acomodau viaţa, cu rigoare de fier, după această credinţă. Toate discuţiile se învârteau însă în jurul unui punct de întrebare: când va veni?

Cercetarea e treaba predicatorului; scriitorul are numai să povestească. Mărginindu-ne la punctul privitor pe Mesia, trebuie să spunem că, după credinţa generală a poporului ales, Mesia, oricând avea să vină, avea să fie rege al iudeilor, un rege politic, cezarul lor. Cu arma în mână şi cu ajutorul lor, el avea să cucerească lumea şi apoi, pentru totdeauna, s-o stăpânească în numele lor. Pe această credinţă, fariseii sau separatiştii ridicau, prin hale şi

temple, o clădire de speranţe, care întrecea cu mult visul macedoneanului Alexandru ce cucerise o mare parte din lumea cunoscută atunci. Acesta cucerise numai pământul; dar himera acelora se ridica până la cer, închipuindu-şi să facă din atotputernicul Dumnezeu un servitor al egoismului lor fără hotare şi al poftelor lor de dominaţiune.

Ca să ne reîntoarcem la Ben Hur, trebuie să observăm că erau două împrejurări din viaţa lui care îl apărau, relativ, de influenţa primejdioasă a speranţelor temerare a conaţionalilor săi.

Mai întâi, tatăl lui urmase învăţăturile saducheilor, care, vorbind în general, puteau fi numiţi liberalii vremii lor. Ei susţineau păreri închipuite despre sufletul omenesc. Erau comentatori severi şi observatori exacţi ai Legii, cum era scrisă ea în cărţile lui Moise; dar balastul adausurilor rabinilor la acele cărţi îl dispreţuiau. Ei formau, fără îndoială, o sectă, religia lor însă era mai mult filosofie. Ei nu-şi refuzau înlesnirile vieţii şi admirau multe din întocmirile şi înnoirile popoarelor păgâne, în politică erau adversarii zeloşi ai separatiştilor. După cursul natural al lucrurilor, aceste raporturi şi obişnuinţe, păreri şi calităţi treceau de la tată la fiu tot atât de sigur ca o parte a averii.

Al doilea eveniment mântuitor fu acesta: un tânăr cu spiritul şi sentimentul lui Ben Hur nu putea să rămână neinfluenţat de cinci ani de viaţă activă în Roma. Acest mare oraş era atunci cu adevărat centrul spre care năzuiau popoarele, atât din punct de vedere politic cât şi economic, apoi ca loc al plăcerilor fără frâu. Împrejurul pistrelor miliare aurite din Forum, mişuia necontenit, când în întuneric profund, când în strălucire orbitoare, viaţa omenească, neodihnită, pestriţă. Dacă o cultură distinsă, maniere fine, fapte glorioase, capodopere ale artei şi ştiinţei nu făceau asupra lui nicio impresie, cum putea el, fiul lui Arrius, să străbată atâta timp zilnic drumul de la frumoasa vilă din Misenum până la sala de recepţie a

împăratului şi să rămână nepăsător la vederea regilor, prinţilor, ambasadorilor, ostaticilor şi solilor, care veneau ca solicitatori din toate ţările cunoscute şi aşteptau cu supunere răspunsul: da sau nu, de care atârna existenţa sau neexistenţa lor?

Dacă s-ar lua în considerare numai mulţimea mişuielii oamenilor, desigur, nimic nu se putea compara cu valurile de popor care străbăteau Ierusalimul în timpul Paştilor. Dar când el, unul din cei trei sute cincizeci de mii de spectatori, stătea sub baldachinul de purpură al circului Maximus, fără voie trebuia să-i vină în gând că poate totuşi mulţi membri ai familiei omeneşti mai erau vrednici de graţia şi mila cerească, deşi nu făceau parte din poporul ales.

Că în astfel de împrejurări îi veneau astfel de gânduri, nu era decât firesc. Mizeria maselor nu putea fi atribuită decăderii religiei; murmurele şi oftările lor nu se îndreptau împotriva zeilor lor şi în niciun caz nu proveneau din lipsa zeilor, în pădurile de stejar ale britaniei, druizii îşi aveau încă partizanii lor; Odin şi Freya erau recunoscuţi ca zei, ca şi mai demult, în Galia şi Germania; Egiptul era mulţumit cu crocodilul lui şi cu Anubis; persanii se închinau ca şi mai înainte lui Ormuz şi Ahriman; în speranţa Nirvanei, indienii mergeau, răbdători că întotdeauna, pe drumul fără de raze al lui Brahma; frumosul spirit grecesc cânta, dacă filosofia tăcea, încă tot zeii eroici ai lui Homer, iar în Roma nimic nu era atât de obişnuit şi ieftin ca zeii. Stăpânii lumii, urmându-şi capriciul, tocmai fiindcă erau stăpâni, treceau cu jertfele lor de la altar la altar, nepăsători, şi se bucurau de colecţia de zei ce-şi făcuseră. Dacă erau undeva nemulţumiţi cu ceva, erau cu numărul zeilor; căci, după ce împrumutaseră la un loc toate zeităţile pământului, începuseră să-şi divinizeze cezarii şi să le dedice altare şi jertfe. Nu, nu se simţea trebuinţa unei liberări religioase; plângerile erau numai contra relei guvernări, a arbitrarului şi cruzimilor, îngrozitoarea prăpastie, în care erau

precipitaţi oamenii şi din care gemeau după liberare, era pentru ei numai o mizerie politică. De aceea, oftau pretutindeni, în Lodinum, în Alexandria şi Atena ca şi în Ierusalim, numai după un rege, ca să triumfe cu el, nu după un zeu, căruia să i se închine.

Noi, care considerăm acel timp după două mii de ani, vedem şi înţelegem că nu era decât o scăpare din toată învălmăşeala: însuşi Dumnezeu trebuia să-şi arate atotputernicia şi să apară pe pământ ca mântuitor. Dar oamenii din vremea aceea, chiar cei cugetători şi mai cu judecată, nu vedeau mântuirea decât în prăbuşirea Romei; după aceasta, scăparea avea să urmeze ca înnoire şi reformă generală. Pentru aceasta se rugau, conspirau şi se răzvrăteau, luptau şi mureau, şi stropeau pământul. Astăzi cu sânge, mâine cu lacrimi, cu acelaşi rezultat întotdeauna.

Mai însemnăm că Ben Hur împărtăşea sentimentele masei popoarelor neromane. Cinci ani cât a stat în Capitală, a avut ocazia să vadă şi să cunoască mizeria lumii subjugate; şi în credinţa tare că răul din care purcedea această mizerie era de natură politică şi nu se putea vindeca decât cu sabia, porni să se pregătească pentru rolul ce avea să-i revină în ziua faptei hotărâtoare, în mânuirea armelor nu-l întrecea niciun alt soldat; dar arta militară cere ceva mai mult; cine vrea să se afirme în ea cu succes, trebuie să mai priceapă şi altceva decât mânuirea scutului şi a lăncii. Pe câmpul de luptă are să se manifeste talentul comandantului; cea mai mare artă a lui e să facă din masa soldaţilor un singur om, şi acesta trebuie să fie el însuşi; comandantul desăvârşit e un soldat înzestrat cu o armată. Aceste consideraţii contribuiau la planul vieţii lui; afară de aceasta spera că o carieră militară, mai mult decât una civilă, putea să-i dea ocazia împlinirii dorinţei sale intime, ca să se răzbune pentru nedreptatea personală suferită.

Vom înţelege acum sentimentele cu care asculta vorbele lui Baltazar. Povestirea-i atinsese două din coardele cele mai simţitoare dintr-însul. Inima-i bătea cu repeziciune, şi mai repede după ce nu se mai putu îndoi că spusele erau întru totul adevărate şi că acel copil, găsit în chip atât de miraculos, era Mesia. Pe când se miră că Israel rămânea atât de indiferent la revelare şi că până acuma el nu auzise încă nimic despre ea, îl preocupau două întrebări, care cuprindeau tot ce pentru moment i se părea vrednic de ştiut.

Unde era copilul acum?

Care era misiunea lui?

Scuzându-se pentru întrerupere, continuă să-l întrebe pe Baltazar despre părerile lui; acesta nu se codi să vorbească.

CAPITOLUL XVI

— Dacă aş putea să-ţi răspund, zise Baltazar în felul lui sincer, serios, o! Dacă aş şti unde este, cum aş grăbi la el! Nici mare, nici munţi nu m-ar reţine.

— Ai încercat, dar, să-l găseşti? întrebă Ben Hur.

Un zâmbet trecu peste faţa egipteanului.

— Cea dintâi ţintă ce mi-am propus după ce am părăsit refugiul ospitalier din pustiu, Baltazar aruncă spre Ilderim o privire recunoscătoare, a fost ca să aflu ce-a devenit copilul.

Un an trecuse şi n-am cutezat să mă duc în persoană în Iudeea, căci tronul îl ocupa încă tot Irod, setos de sânge ca întotdeauna. Reîntors în Egipt am găsit câţiva prieteni care au dat crezământ povestirii mele despre lucrurile miraculoase pe care le văzusem şi le auzisem, câţiva, puţini, care s-au bucurat cu mine că s-a născut Mântuitorul şi m-au ascultat cu mare atenţie. Mai mulţi dintre ei au plecat să cerceteze, în locul meu, despre copil. S-au dus mai întâi la Betleem şi au găsit acolo hanul şi peştera; dar paznicul care sta la intrare în noaptea naşterii şi în noaptea când noi, urmând steaua, am sosit, nu mai era acolo. Regele ordonase să fie îndepărtat şi n-a mai fost văzut de atunci.

— Dar, desigur, au găsit dovezi, zise Ben Hur nerăbdător.

— Da. Dovezi scrise cu sânge: un oraş în doliu, mame care îşi plângeau încă copiii. Irod adică, auzind despre fuga noastră, a trimis la Betleem şi a pus să fie omorâţi copiii de curând născuţi. N-a scăpat niciunul de cruzimea lui. Trimişii mei au rămas întăriţi în credinţă, dar s-au întors cu vestea că e mort copilul, că a fost ucis dimpreună cu ceilalţi nevinovaţi.

— Mort! exclamă Ben Hur consternat. Zici că e mort?

— Nu, fiule, n-am zis aşa. Am zis numai că trimişii mei mi-au adus vestea că ar fi mort. N-am crezut atunci; nu cred nici acum.

— Văd că ai primit veşti deosebite.

— Nu, nu aşa, răspunse Baltazar plecând ochii. Spiritul Domnului ne-a călăuzit numai până la copil. De îndată ce am ieşit din peşteră, după ce am văzut copilul şi i-am dus darurile noastre, căutarăm iarăşi cu ochii steaua; dar dispăruse şi am înţeles că de-acum eram lăsaţi în grija noastră. Ultima revelare a Spiritului Sfânt, ultima de care îmi pot aduce aminte, a fost aceea care ne-a îndreptat la Ilderim ca să căutăm adăpost.

— Da, confirmă şeicul mângâindu-şi barba cu nervozitate.

Mi-aţi povestit că un spirit v-a trimis la mine; mi-aduc aminte foarte bine.

— O veste anume n-am, urmă Baltazar, observând consternarea fără veste a lui Ben Hur; dar, fiule, m-am gândit mult la acest lucru, ani de zile, însufleţit de credinţă. Credinţa mea, te asigur şi-l chem martor pe Dumnezeu, este şi azi tot atât de tare ca şi în ceasul când am auzit, stând pe ţărmul lacului, vocea spiritului ce mă chema. Dacă vrei să mă asculţi, am să-ţi spun pentru ce cred că acest copil trăieşte încă.

Amândoi, şi Ilderim şi Ben Hur, aprobară cu privirea şi păreau a-şi concentra toată atenţia, nu numai ca să audă, dar să şi înţeleagă. Interesarea îi cuprinse şi pe servitori, care se apropiară de divan ascultând, în tot cortul domnea tăcere adâncă.

— Noi trei credem în Dumnezeu.

Rostind aceste cuvinte, Baltazar plecă fruntea.

— Şi el este adevărul, urmă dânsul. Cuvântul lui e Dumnezeu. Munţii pot să se prăbuşească în ţărână şi arşiţa să usuce mările, dar cuvântul lui va rămâne, căci acela este adevărul.

Vorbise într-un ton solemn de nedescris.

— Vocea. Era vocea lui. Care mi-a vorbit la lac, mi-a zis: „Fericit eşti tu, fiul lui Mizraim! Mântuirea se apropie. Dimpreună cu alţi doi, care vin din cele mai depărtate ţări ale pământului, îl vei vedea pe Mântuitor”. L-am văzut pe Mântuitor, lăudat fie numele lui! Dar mântuirea, care era partea a doua a făgăduinţei, n-a venit încă. Înţelegi acum? Dacă e mort copilul, cine va aduce mântuirea? Atunci, cuvântul e nimica şi Dumnezeu... Nu! Nu cutez să rostesc cuvântul.

Întinse mâinile înainte ca spre apărare.

— Mântuirea e opera pentru care s-a născut copilul, şi câtă vreme făgăduinţa stă, nici moartea nu-l poate dezlega de opera lui, până ce o va fi împlinit sau cel puţin va fi pornit s-o împlinească. Aceasta e un temei al credinţei mele. Acum ascultă mai departe.

Bunul om se opri.

— Nu vrei să guşti vinul? Iată, e lângă tine, îl îmbie Ilderim respectuos.

Baltazar bău şi urmă apoi, vădit înviorat:

— Mântuitorul, pe care l-am văzut, era născut din femeie, după fire la fel cu noi şi supus tuturor slăbiciunilor suferinţelor omeneşti, chiar morţii. Aceasta e o împrejurare de care trebuie să ţineţi seama. Gândiţi-vă apoi la opera ce are de săvârşit. Nu este oare o menire ce nu poate fi îndeplinită decât de un bărbat?

Un bărbat înţelept, tare şi cuminte, un bărbat şi nu un copil? Ca să devină aşa, copilul trebuie să crească, aşa cum am crescut noi. Gândiţi-vă acum la primejdiile la care a fost expusă viaţa lui, în anii îndelungaţi dintre copilărie şi vârsta bărbăţiei. Puterile domnitoare i-au fost duşmane; Irod îi era duşman; şi ce putea să fie pentru el Roma? Şi Israel, fiindcă nu e recunoscut de Israel, a fost motivul să se dea la o parte. Vedeţi acum, putea oare să fie o cale mai bună de a-şi apăra viaţa în tinereţea fragedă, decât să se ţină ascuns?

De aceea îmi zic şi zic credinţei mele nezdruncinate: nu, nu e mort, ci ascuns; deoarece opera lui nu e săvârşită încă, va veni iarăşi. Iată, acestea sunt temeiurile credinţei mele. Nu sunt ele întemeiate?

Ochii mici de arab ai lui Ilderim luceau de înţeles deplin. Ben Hur îşi recâştigase bucuria speranţei şi zise cu vioiciune:

— Eu cel puţin n-aş putea să le contrazic. Ei bine, mai departe?

— Nu-ţi ajunge, fiule? Ei bine, urmă într-un ton iarăşi mai liniştit. Deoarece aceste temeiuri le-am găsit bune sau, mai bine, fiindcă am cunoscut că era voinţa lui Dumnezeu să rămână copilul ascuns, mi-am impus răbdarea credinţei mele şi am aşteptat.

Ridică ochii care îi străluceau de o sfântă încredere şi urmă, ca şi cufundat în gânduri:

— Aştept şi acum. El trăieşte şi îşi păstrează bine marele lui secret. Ce-are a face, dacă eu nu mă pot duce la el, dacă nu pot să numesc dealul sau valea unde stă? El trăieşte, fie ca fructul în floare sau ca fructul care se coace; da, cu siguranţa pe care o dă făgăduinţa şi înţelepciunea lui Dumnezeu, ştiu că trăieşte.

Ben Hur fu cuprins de un fior de veneraţie, în care dispăru jumătatea de îndoială ce-l cuprinsese.

— Unde crezi că se găseşte acuma? întrebă încet şi ezitând ca unul care ar simţi că i se impune apărarea tăcerii sfinte.

Baltazar îi răspunse, cu o privire prietenoasă, tot mai cufundat în gânduri:

— În casa mea de la Nil, care e atât de aproape de râu încât plutitorii o văd în acelaşi timp cu oglindirea ei în apă, stăteam acum câteva săptămâni şi mă gândeam: un bărbat de treizeci de ani trebuie să-şi fi arat şi plantat ogorul vieţii sale; căci pe urmă vine anotimpul verii şi el nu ajunge ca să aducă semănăturile la coacere. Copilul, îmi

mai ziceam, e acum de douăzeci şi şapte de ani, ziua secerişului a sosit pentru dânsul. M-am întrebat, cum m-ai întrebat şi tu pe mine, fiule, şi răspunsul meu a fost că am venit aici ca într-un loc potrivit de odihnă, aproape de ţara pe care părinţii tăi au primit-o de la Dumnezeu. Unde putea să apară, dacă nu în Iudeea? În ce oraş avea să-şi înceapă opera, dacă nu în Ierusalim? Cine avea să-i primească mai întâi binecuvântările, dacă nu fiii lui Avraam, Isaac şi Iacob? Dacă mi s-ar da însărcinarea să-l caut, aş cerceta cătunele şi satele de pe coastele munţilor iudeei şi Galileei, care cad spre răsărit, în Valea Iordanului. Acolo se află acuma. Acolo, stând sub o boltă de piatră a vreunei grote sau pe un vârf de munte, a văzut, desigur, în astă-seară soarele apunând şi şi-a zis că s-a mai apropiat cu o zi vremea când el însuşi are să fie lumina lumii.

Baltazar tăcu; mâna şi-o ţinea încă ridicată şi degetele întinse, ca şi arătând spre Iudeea. Toţi cei ce ascultau, chiar şi servitorii simpli, dinaintea divanului, pătrunşi de ardoarea lui, simţeau un fior sfânt, ca şi când ar fi apărut deodată în cort o fiinţă misterioasă, maiestuoasă. Acest sentiment dură mai mult timp; cei trei prieteni de la masă rămaseră câtva timp adânciţi în cugetare adâncă. În sfârşit, întrerupse Ben Hur tăcerea:

— Văd, bunule Baltazar, zise, că ai fost mult şi în multe binecuvântat. De asemenea, cunosc că tu cu adevărat eşti un om înţelept. Eu nu sunt în stare să exprim prin cuvinte cât îţi sunt de mulţumitor pentru ceea ce mi-ai povestit. Sunt pregătit pentru sosirea unor mari evenimente şi împărtăşesc întrucâtva şi credinţa ta. M-ai îndatora şi mai mult dacă mi-ai vorbi şi mai departe despre misiunea de care voiai să spui, pe care o aştepţi şi pe care o voi aştepta şi eu din seara aceasta înainte, cum se cuvine unui fiu credincios al lui Iuda. El are să fie Mântuitorul, zici tu; n-are să fie şi rege al iudeilor?

— Fiule, răspunse Baltazar, în felul lui prietenos. Misiunea e ascunsă încă în hotărârea lui Dumnezeu. Tot ce gândesc în această privinţă iau din cuvintele vocii, în legătură cu rugăciunea de răspuns. Să mai revenim asupra acestora?

— Tu eşti învăţătorul.

— Cauza neliniştii mele sufleteşti, reluă Baltazar, calm.

— Ceea ce m-a făcut predicator în Alexandria şi în satele Nilului şi în cele din urmă m-a dus în singurătate, unde m-a găsit spiritul, a fost starea de decădere a omenirii, care după părerea mea, a provenit din pierderea cunoaşterii de Dumnezeu. Jeleam mizeria aproapelui meu, nu a unei singure clase, ci a tuturora.

Atât de jos căzuseră, încât mi se părea că nu mai putea fi scăpare, decât dacă însuşi Dumnezeu lua în mâna lui operă aceasta; şi-l imploram ca să vină şi să mi se arate vizibil. „Faptele tale bune au triumfat. Mântuirea se apropie; vei vedea Mântuitorul!”, aşa vorbi vocea şi cu acest răspuns grăbii, plin de bucurie, la Ierusalim. Ei, cine să se împărtăşească de mântuire? Toată lumea! Şi cum are să se îndeplinească? Întăreşte-ţi credinţa, fiule! Ştiu că oamenii spun că nu va putea exista fericire până ce Roma nu va fi dispărut de pe colinele ei; aceasta ar însemna că mizeria vremii nu şi-ar avea obârşia în necunoaşterea de Dumnezeu, cum credeam eu, ci în reaua guvernare a stăpânitorilor. Nu e oare necesar să ne spunem mai întâi că guvernări omeneşti nu există niciodată pentru religie? Despre câţi regi ai auzit c-ar fi fost mai buni decât supuşii lor? O, nu, nu! Mântuirea nu poate să aibă scopuri politice, n-are să răstoarne domnitori şi autocraţi şi să lase locul lor liber pentru alţii. Dacă acesta ar fi scopul întreg, înţelepciunea lui Dumnezeu ar înceta de a mai fi nesfârşită. Eu îţi spun, şi fie vorba mea numai a unui orb către alt orb, că cel care are să vină are să fie un Mântuitor al sufletelor.

Mântuirea înseamnează că Dumnezeu va coborî iar pe pământ şi că va domni dreptatea printre oameni. Pe faţa lui Ben Hur se citea o dezamăgire. Plecă fruntea. Deşi nu era convins, nu se simţea deocamdată în stare să combată părerea egipteanului. Nu tot aşa şi Ilderim.

— Pe strălucirea lui Dumnezeu! exclamă cu patimă; această părere răstoarnă toate tradiţiile. Obiceiurile lumii sunt înrădăcinate şi nu pot fi schimbate, în orice alcătuire obştească trebuie să fie un conducător, înzestrat cu putere, altfel nu e cu putinţă nicio transformare!

Baltazar întâmpină obiecţiunea cu seriozitate.

— Înţelepciunea ta, bunule Şeic, e lumească; dar uiţi că tocmai obişnuinţele lumii sunt acelea de care trebuie să fim mântuiţi. Ca să aibă supuşi e ambiţia regilor; ca să stăpânească sufletul omului, spre a-l mântui, e cerinţa lui Dumnezeu.

Ilderim tăcu, dar dădu din cap cu neîncredere. Ben Hur luă asupra lui răspunsul şi zise:

— Părinte. Iartă că-ţi zic aşa. De cine trebuia să întrebi la porţile Ierusalimului?

Şeicul îi aruncă o privire recunoscătoare.

— Trebuia, răspunse Baltazar liniştit, să întreb oamenii:

„Unde e nou-născutul rege al iudeilor?”

— Şi l-ai văzut în peştera din Betleem?

— L-am văzut şi ne-am închinat lui şi i-am dus daruri: Melhior aur, Gaspar tămâie, eu smirnă.

— Când vorbeşti de fapte, părinte, a te auzi înseamnează a te crede, zise Ben Hur; dar, dacă e vorba de păreri, eu nu înţeleg ce fel de rege vrei să faci din acel copil; eu nu pot să deosebesc un stăpânitor de drepturile şi îndatoririle lui.

— Fiule, răspunse Baltazar. Noi avem obiceiul să privim cu atenţie lucrurile care din întâmplare ne stau aproape, pe când, pe altele, mult mai importante, care ne

stau departe, abia le învrednicim de o privire fugitivă. Tu te uiţi acum numai la titlul de rege al iudeilor; dacă-ţi vei îndrepta însă ochii asupra secretului ascuns îndărătul lui, îţi va dispărea nedumerirea. Despre titlu, un cuvânt: Israelul tău a văzut odinioară zile mai bune, când Dumnezeu numea cu drag poporul tău poporul lui şi comunica cu el prin profeţi. Dacă în acele zile i-a promis Mântuitorul, pe care eu l-am văzut, şi l-a promis că rege al iudeilor, apariţia lui trebuie să conglăsuiască cu făgăduinţa, chiar şi numai din pricina cuvântului. A! Înţelegi acuma motivul întrebării mele la porţi! Înţelege şi nu voi mai pierde altă vorbă, ci voi continua.

Vei voi, poate, apoi să te gândeşti la demnitatea copilului; dacă e aşa, chibzuieşte: ce poate însemna a fi un urmaş al lui Irod?

După noţiunile lumii despre cinste, ce? Dumnezeu n-a avut ceva mai bun pentru alesul lui? Îţi poţi închipui că Atotputernicul, în lipsa unui titlu potrivit, va coborî pe pământ să împrumute o născocire a oamenilor? De ce nu mi s-a dat atunci însărcinarea să întreb de-a dreptul despre un împărat? O, dacă vrei să pătrunzi în miezul lucrului despre care vorbim, priveşte, te rog, mai sus! Întreabă mai bine ce fel de împărăţie va fi cea pe care regele promis o va numi a sa? Căci eu îţi spun, fiule, că aceasta e cheia secretului şi fără această cheie nu-l va pricepe nimeni.

Baltazar se uită cu evlavie la cer.

— Este o împărăţie pe pământ, deşi nu e pământeană, o împărăţie mai întinsă decât pământul, mai mare decât marea şi decât toate ţările. Existenţa ei e un fapt, cum fapt este inima noastră; trecem prin ea de la leagăn până la mormânt, fără s-o vedem; şi niciun om nu o va vedea, până ce sufletul lui nu o va cunoaşte, căci împărăţia nu e pentru el, ci pentru sufletul lui.

Şi splendoarea acestei împărăţii nu poate să şi-o închipuiască niciun spirit omenesc, e unică, incomparabilă, neîntrecută.

— Ceea ce spui, părinte, e pentru mine o enigmă, zise Ben Hur; despre aşa ceva n-am auzit încă.

— Nici eu, confirmă Ilderim.

— Şi mai mult despre ea nu pot spune, adăugă Baltazar, plecând ochii cu umilinţă. Ce este, spre care scop, cum se poate ajunge la ea, nu poate să ştie nimeni, până ce va veni copilul s-o ia în posesiune ca fiind a lui. El aduce cheia porţilor nevăzute, care se vor deschide pentru cel ales; şi dintr-însa vor face parte toţi cei care îl iubesc, căci numai aceştia vor fi mântuiţi.

Urmă o pauză lungă, până când Baltazar reluă vorba:

— Bunule şeic, zise, în felul lui potolit. Mâine sau poimâine mă voi duce la oraş pentru câtva timp. Fiica mea vrea să vadă pregătirile pentru jocuri. Despre timpul plecării noastre am să mai vorbesc cu tine. Şi pe tine, fiule, sper să te revăd.

Pace vouă, amândurora! Noapte bună.

Se ridicară toţi trei. Şeicul şi Ben Hur se uitară în urma egipteanului până ce fu condus afară din cort.

— Şeic Ilderim, zise Ben Hur, am auzit în astă-seară lucruri ciudate. Permite-mi, te rog, să merg pe ţărmul lacului, ca să reflectez asupra lor.

— Du-te, te voi urma!

Îşi mai spălară o dată mâinile; apoi, la un semn al şeicului, un servitor aduse încălţămintea lui Ben Hur şi acesta ieşi.

CAPITOLUL XVII

Ceva mai sus de douar[1], era un grup de palmieri, care îşi arunca umbra parte asupra apei, parte peste pajişte. O privighetoare persană îşi cânta prin ramuri cântecu-i ademenitor. Ben Hur se opri să asculte, în orice alt timp, melodiile păsării i-ar fi împrăştiat gândurile; dar povestirea egipteanului îl apăsa.

Noaptea era liniştită. Nicio undă nu se încreţea la ţărm. Pe vechiul cer oriental scânteiau vechile stele, fiecare la locul ei; vară era peste tot, pe pământ, pe apă, în cer.

Fantezia lui Ben Hur era aţâţată, sentimentele-i viu agitate, voinţa şovăitoare.

Palmierii, cerul şi aerul păreau a fi din acea zonă de sud, unde-l dusese pe Baltazar starea disperată a omenirii. Lacul cu suprafaţa lui netedă îi închipuia Nilul, la care omul evlavios se ruga atunci când i-a apărut spiritul în strălucirea lui. S-au reînnoit aici toate aceste apariţii împresurând minunea? Sau el însuşi a fost transpus în acea împresurare? Ce-ar fi dacă minunea s-ar repeta aici, înaintea ochilor lui? Se temea şi totuşi o dorea, apariţia, ba chiar o aştepta. Numai după ce agitarea-i febrilă se mai potoli, putu să-şi stăpânească iar gândurile.

Planul lui de viaţă îl cunoaştem. Oricât se gândea la el, găsea o lacună peste care nu putea trece, o lacună atât de largă încât nu putea privi decât cu nehotărâre dincolo. Dacă în cele din urmă ar fi devenit nu numai soldat, ci şi comandant, spre ce scop avea să-şi îndrepteze năzuinţele? Se gândise, fireşte, la o răscoală; dar toate răscoalele de până atunci au luat acelaşi curs; şi ca să câştigi oameni pentru aceasta a fost întotdeauna nevoie de două lucruri: mai întâi, o cauză sau un pretext, ca să aduni partizani; al doilea, un scop anumit sau o ţintă practică oarecare. De obicei luptă bine acela care are un motiv să răzbune o

---

[1] Sat de corturi (cuv. arab)

nedreptate, dar şi mai bine luptă acela care, în afară de răzbunare, mai are în vedere şi un succes glorios.

Ca să aibă răspuns la întrebarea dacă era de ajuns cauza existentă sau scopul propus pentru a justifica o răscoală, Ben Hur trebuia mai întâi să fie lămurit despre partizanii pe care ar fi putut să conteze în momentul hotărâtor. Fireşte că aceştia aveau să fie conaţionalii lui. Plângerile Israelului erau ale fiecărui fiu al lui Avraam şi fiecare din ele privea o cauză sfântă, destul ca să aţâţe însufleţirea poporului.

Da, motivul era, cu siguranţă; dar care să fie ţinta? Nenumărate au fost ceasurile şi zilele în care contemplase această parte a planului său; dar ajungea mereu la acelaşi rezultat: – o imagine, nelămurită, a unei libertăţi naţionale. Era oare de ajuns? Nu putea să zică nu, căci cu acest chip şi-ar fi înmormântat el singur toate speranţele lui. Nu putea să dobândească nici siguranţa că Israel ar fi fost în stare să susţină lupta cu Roma. El cunoştea mijloacele acelui puternic inamic. O alianţă generală a popoarelor ar fi putut să-i ţină piept, dar asta era imposibil, afară dacă, de câte ori nu s-a gândit adânc la acest lucru! Afară numai dacă se ridica dintr-unul din popoarele asuprite un erou care să umple întreg pământul cu gloria lui, prin succesele-i războinice. Ce cinste putea să aducă Iudeei un nou Alexandru! Dar vai! Printre rabini era, ce e drept, bravură, dar nu se putea spera şi disciplină. Apoi, batjocura lui Messala în grădina lui Irod – „Voi ce cuceriţi în şase zile pierdeţi iar într-a şaptea” – nu era oare justificată?

Astfel se întâmpla că întotdeauna se dădea îndărăt speriat, de câte ori se apropia de lacuna căscată ca să sară peste ea; şi atât de consecvent îi dăduseră greş toate încercările, încât hotărâse să-şi părăsească planul său, cel mult, să-l lase în voia întâmplării. Eroul putea fi descoperit la timpul său sau nu; numai Dumnezeu ştia. Dacă vom lua în considerare această dispoziţie sufletească a lui, vom

putea înţelege impresia pe care povestirea schiţată de Maluc despre Baltazar o făcuse asupra lui. O ascultase cu sentimentul unei extreme mulţumiri, cu sentimentul că aici era dezlegarea greutăţii, că mult căutatul erou era găsit, în sfârşit, aici. Şi era un fiu din seminţia Leului Iuda şi rege al iudeilor. Şi iată, îndărătul lui stă lumea sub arme!

Un rege presupune un regat. El va fi un războinic glorios ca David, un domnitor înţelept şi strălucit ca Solomon. Împărăţia va fi o putere, de care Roma va trebui să se sfarme. Se va dezlănţui un război cumplit, cu agonii şi dureri de facere, şi apoi va urma pacea, care, bineînţeles, presupunea dominaţia pentru totdeauna a iudeilor.

Inima lui Ben Hur bătea mai repede; vedea în închipuirea lui Ierusalimul, capitală a lumii şi Sionul, reşedinţă a tronului stăpânitorului pământului.

I se părea omului însufleţit un deosebit noroc că cel care l-a văzut pe rege era în cortul spre care îşi îndreptase el paşii. Acolo îl putea vedea, auzi, putea afla de la el tot ce ştia despre viitoarea transformare, îndeosebi ce ştia despre timpul când avea să înceapă. Atunci, expediţia cu Maxentius avea să fie părăsită şi el va lua curând măsuri ca să organizeze seminţiile şi să le înarmeze, pentru ca Israel să fie gata, când va răsări ziua cea mare a învierii lumii.

Acum, Ben Hur, cum am văzut, auzise el însuşi miraculoasa povestire chiar din gura lui Baltazar. Era, oare, mulţumit?

O umbră, mai adâncă decât cea a grupului de palmieri, i se lăsase pe frunte, o umbră a îndoielii neliniştitoare, care, să ţinem seama, privea mai mult împărăţia decât regele.

„Ce e cu împărăţia aceasta? Ce fel are să fie?” se întreba Ben Hur, pe gânduri.

Nouă, iubit cititor, copilul însuşi ne-a dat răspunsul, dar Ben Hur avea numai cuvintele lui Baltazar: pe pământ,

dar nu pământeană, nu pentru om, ci pentru sufletul lui; cu toate acestea, o împărăţie de o splendoare de neînchipuit.

E oare de mirare că nenorocitul tânăr nu vedea în aceste cuvinte decât o enigmă obscură?

— Aceasta nu e o treabă pentru oameni, îşi zise deznădăjduind. Regele unei astfel de împărăţii nici n-are nevoie de oameni, nici de lucrători, nici de sfetnici, nici de soldaţi. Pământul trebuie să se prăpădească sau să fie creat din nou; şi pentru guvernarea oamenilor trebuie să se găsească principii noi; în locul puterii armelor trebuie să vină altceva. Dar ce?

Ceea ce noi, poate în mare parte, nu vrem să înţelegem, el nu putea să vadă. Puterea care e în iubire nu-i era cunoscută încă omului; cu atât mai puţin se ivise atunci cineva care să aducă solia că, pentru guvernare şi scopurile ei, pentru ordine şi pace, iubirea e mai bună şi mai cu scop decât puterea.

Pe când visa aşa, o mână i se apăsă pe umăr.

— Am o vorbă cu tine, fiu al lui Arrius, îi zise Ilderim oprindu-se lângă el; numai o vorbă, apoi trebuie să mă întorc, căci noaptea înaintează.

— Fii binevenit, şeicule!

— În ce priveşte lucrurile pe care le-ai auzit adineaori, urmă Ilderim repede, să crezi tot, afară de ceea ce se referă la felul împărăţiei pe care are s-o întemeieze copilul, dacă va veni. În privinţa aceasta rezervă-ţi judecata, până ce vei vorbi cu marele negustor Simonide, un om excelent de aici, din Antiohia, cu care am să-ţi fac cunoştinţă. Egipteanul îţi oferă moneta viselor lui, care e prea bună pentru pământ. Simonide e mai înţelept: el are să-ţi citeze scrisele profeţilor voştri, cu cartea şi pagina unde se află, astfel că nu vei putea tăgădui că acest copil cu adevărat va fi rege al iudeilor, da! Pe strălucirea lui Dumnezeu! Un rege cum a fost Irod, numai că mai bun şi mai strălucit. Şi atunci, vezi tu, vom gusta dulceaţa răzbunării. Am zis. Pace ţie!

— Mai aşteaptă, şeicule!

Chiar dacă Ilderim îi auzi chemarea, îşi urmă drumul, fără să-i dea atenţie.

— Iar Simonide! zise Ben Hur cu amărăciune. Simonide încoace, Simonide încolo! Acum de la unul, acum de la altul!

Va trebui să simt încă bine puterea servitorului tatălui meu; cel puţin se pricepe să păstreze ceea ce este al meu şi de aceea e mai bogat, deşi poate nu şi mai înţelept, decât egipteanul. Nu la un perfid trebuie să te duci ca să afli adevărul, şi nu mă voi duce. Dar... aud cântând... O voce femeiască, ori voce îngerească? Vine din direcţia aceasta!

Pe lac în jos trecea o femeie spre corturi. Vocea ei răsuna limpede ca un flaut peste apa nemişcată şi se auzea tot mai tare. Curând se auziră şi loviturile încete de lopeţi. Ceva mai târziu se putură deosebi şi cuvintele cântecului, în cea mai curată grecească, limba în care pe atunci se exprima mai bine orice patimă.

După ce cântecul se isprăvi, dispăru şi cântăreaţa după grupul de palmieri. Ben Hur rămase foarte impresionat.

Respiră adânc, pe când luntrea alunecă, o umbră şi mai neagră decât noaptea, pe dinaintea lui.

— O cunosc după cântec pe fiica lui Baltazar; ce frumos a fost cântecul şi ce frumoasă e şi dânsa!

Îşi reînchipuia ochii ei mari, cu genele puţin plecate, obrajii ovali, trandafirii, buzele pline, cu gropiţe la colţurile gurii şi întreaga graţie a făpturii ei zvelte, mlădioase.

— Ce frumoasă e! repetă.

Aproape în acelaşi moment însă îi apăru în închipuire o altă figură, ca şi când ar fi răsărit din apă; aceasta era mai tânără şi tot atât de frumoasă, dar mai copilărească şi mai delicată.

— Estera! zise el zâmbind. Aşa după cum doream: o stea mi s-a trimis.

Se întoarse încet spre corturi.

Inima lui era prea plină de mâhnire şi de gânduri de răzbunare, ca să mai fi putut încăpea în ea iubire. Era oare acesta începutul unei fericite schimbări?

Şi dacă noul imbold al inimii îl îndemna spre corturi, cine îl provocase?

Estera îi dăruise un pahar.

Tot aşa şi egipteanca.

Care din două?

CARTEA A CINCEA

CAPITOLUL I

În dimineaţa după bacanaliile din sala palatului, divanul era plin cu tineri patricieni. Putea să vină Maxentius şi tot oraşul să iasă întru întâmpinare, puteau legiunile să coboare în uniforma de gală de pe Muntele Sulpius, putea să se desfăşoare serbarea, de la Nymphaeum până la Omphalos, ei aveau să continue să doarmă, ruşinos, pe divan, aşa cum căzuseră sau îi grămădiseră servitorii indiferenţi.

Nu însă toţi care luaseră parte la orgie se aflau în starea aceasta ruşinoasă. Când zorile pătrunseră prin ferestrele din tavan, Messala se ridică, îşi luă de pe cap cununa, ca semn că banchetul se terminase. Apoi se înfăşură în manta, mai aruncă o privire asupra scenei şi, fără o vorbă, se duse la locuinţa lui. Cicero n-ar fi părăsit cu mai multă seriozitate şi demnitate o conferinţă senatorială prelungită în noapte.

După trei ore veniră doi curieri la locuinţa lui şi luară în primire câte un pacheţel sigilat, cu câte o copie conformă a unei scrisori către procuratorul Valerius Gratus, care se găsea încă în Cezareea. Se poate închipui importanţa ce era, ca aceste acte să fie expediate pe căile cele mai repezi şi mai sigure. Unul din curieri avea să meargă pe uscat, celălalt pe mare; amândoi în graba cea mai mare.

Va fi de interes pentru cititor să cunoască textul actelor astfel expediate; îl redăm aici:

Antiohia, XII Cal. Iulius.

Messala către Gratus.

„Midas al meu, să nu te supere această poreclă. Ştii că acesta e numai un semn de iubire şi recunoştinţă şi mărturisirea că tu ai fost binecuvântat dintre toţi oamenii

cu cele mai bogate bunuri; ştii iarăşi că urechile tale nu sunt altfel decât cum le-ai moştenit de la mama ta.

Midas al meu! Am să-ţi comunic ceva surprinzător, o împrejurare, care deşi până acuma nu se sprijină decât pe presupuneri, totuşi, fără îndoială va justifica atenţia ta numaidecât.

Permite-mi, mai întâi, să-ţi reîmprospătez memoria. Adu-ţi aminte de familia unui prinţ iudeu, anume Ben Hur, care, de străveche obârşie şi nemăsurat de bogat, trăia în Ierusalim. Dacă memoria ţi-a slăbit cumva, ai însă, de nu mă înşel, la capul tău o cicatrice, care-ţi va ajuta să-ţi reaminteşti acea întâmplare.

Acum, ca să-ţi deştept interesarea, îţi atrag atenţia asupra următoarelor: ca pedeapsă pentru atentatul la viaţa ta, pentru dulcea linişte a conştiinţei, să ferească toţi zeii ca să iasă cumva la iveală că a fost atunci numai un accident, familia a fost arestată, înlăturată şi averea i s-a confiscat. Şi întrucât, Midas al meu, procedarea a primit aprobarea împăratului, care e tot atât de bun pe cât e şi de înţelept, înflorească întotdeauna flori pe altarul lui! N-are să fie nicio ruşine cu privire la suma ce ne-a revenit la amândoi din acel izvor şi, în tot cazul, eu nu voi putea să încetez vreodată de a-ţi fi recunoscător pentru asta, cel puţin nu atâta timp cât mă voi bucura de folosinţa părţii ce mi-a revenit.

Ca anexă la înţelepciunea ta, o calitate însă prin care fiul lui Gordius, cu care am îndrăznit să te compar, nu s-a distins niciodată printre oameni şi zei, după cum tocmai aflai, îţi reamintesc că familia lui Hur ţi-a stat în mână şi cum noi amândoi am socotit planul stabilit atunci ca cel mai potrivit pentru scopurile noastre, anume să condamnăm familia la tăcere şi la moartea inevitabilă, dar naturală, îţi vei fi aducând aminte că ai avut de hotărât despre soarta mamei şi sorei criminalului şi, dacă eu acum cedez dorinţei de a afla dacă ele mai trăiesc sau au murit, cunosc

amabilitatea ta înnăscută, Gratus al meu, şi ştiu că vei împlini dorinţa prietenului tău nu mai puţin amabil. Ca atingând mai de aproape obiectul nostru, îmi iau libertatea să-ţi reamintesc că adevăratul criminal a fost trimis la galere, ca să fie încătuşat pe viaţă de vâsle, aşa grăia ordinul, şi întâmplarea despre care vreau să-ţi spun ţi se va părea cu atât mai uimitoare, când îţi voi afirma aici că am văzut şi am citit eu în persoană predarea lui reglementară tribunului comandant al unei galere.

Vei începe acum, stimate frigianule, să dai mai multă atenţie celor ce am să-ţi spun.

Dacă am lua în considerare durată mijlocie a vieţii la vâsle, criminalul cu atâta dreptate înlăturat ar trebui să fie, de cel puţin cinci ani, mort sau mai bine zis însurat cu una din cele trei mii de nimfe ale mării. Scuză un moment de slăbiciune, tu, omule cel mai virtuos şi cu sentimente delicate, dar fiindcă mi-a fost drag când era copil şi pentru că era atât de frumos, în admirarea mea obişnuiam să-i zic Ganimede al meu, cu drept ar fi fost să cadă în braţele uneia din cele mai frumoase fiice ale acelui neam. Cu convingerea însă că e mort, am trăit cinci ani întregi în folosinţa liniştită şi nevinovată a averii, pe care într-o măsură oarecare i-o datorez lui. Dacă fac această mărturisire, nu înseamnă că vreau să micşorez îndatoririle ce le am faţă de tine.

Acum am ajuns la punctul de căpetenie.

În noaptea trecută, pe când prezidam un banchet ce se dă în cinstea unora de curând veniţi din Roma, mi-era milă de tinereţea şi extrema lor inexperienţă, am auzit o istorie ciudată. După cum ştii, astăzi soseşte aici consulul Maxentius, ca să conducă o expediţie împotriva parţilor. Printre ambiţioşii care vor să-l însoţească este şi un fiu al răposatului duumvir Quintus Arrius. M-am folosit de ocazie ca să mă informez mai de aproape despre el. Când Arrius a pornit pe mare, să urmărească piraţii, a căror înfrângere i-a

adus cele din urmă înalte onoruri, el n-avea familie. Când s-a întors din expediţie, a adus cu el un moştenitor. Ţine-te bine acum, cum se cade posesorului atâtor talanţi în sesterţi bani peşin! Fiul şi moştenitorul de care spun e acelaşi pe care l-ai trimis la galere, acelaşi Ben Hur, care de acum cinci ani trebuia să-şi fi găsit moartea la vâsla lui. Acum el s-a reîntors, bogat, în situaţie înaltă şi probabil şi cetăţean roman, pentru că... ei, tu stai prea tare ca să te emoţionezi, dar eu, Midas al meu, sunt în primejdie; nu trebuie să-ţi mai spun pentru ce. Cine ar putea să ştie, dacă nu tu?

Zice-vei la toate astea: eh, ce! Când Arrius, tatăl adoptiv al acestui ivit pe neaşteptate, soţ al celei mai frumoase nimfe (cum ar fi trebuit să fie) lupta cu piraţii, corabia lui s-a cufundat şi numai doi din echipaj au scăpat, Arrius el însuşi şi acest moştenitor al lui.

Oamenii care i-au cules de pe scândura pe care pluteau pe mare spun că însoţitorul fericitului tribun fusese un tânăr, pe care, când îl duseră pe punte, îl văzură îmbrăcat în haine de sclav de galere.

Aceasta, ca să nu zic mai mult, ar fi ceva convingător. Dar ca să nu zici iar: „eh, ce!” îţi fac cunoscut, Midas al meu, că ieri am avut fericirea, am făcut pentru asta un vot Zeiţei Fortuna, ca să-l văd pe fiul lui Arrius faţă în faţă; şi-ţi spun acum că, deşi ieri nu l-am recunoscut, e acelaşi Ben Hur cu care am copilărit ani întregi, acelaşi Ben Hur care, dacă e un bărbat, fie şi din clasa cea mai inferioară, acum, în momentul când scriu acestea trebuie să-şi coacă răzbunarea, eu în locul lui aşa aş face, o răzbunare ce nu poate fi potolită decât cu sânge, răzbunare pentru patria lui, pentru mama, pentru sora lui, pentru el însuşi, şi, spun la urmă ceea ce tu ai spune de la început, pentru averea lui pierdută.

Acuma, iubitul meu binefăcător şi prieten, Gratus al meu, în considerarea sesterţilor tăi primejduiţi, a căror

pierdere ar fi cel mai dureros lucru ce i s-ar putea întâmpla unui om de rangul tău înalt. Acum, zic (se înţelege dacă ai citit până aici), am motive să cred că n-o să mai zici: „eh, ce!”, ci o să începi să te gândeşti ce e de făcut într-o astfel de împrejurare.

Ar fi banal acum să te întreb ce are să se întâmple. Lasă-mă mai bine să spun că eu sunt protejatul tău sau că tu eşti Ulisse al meu, a cărui treabă e să-mi dea sfaturi înţelepte.

Îmi face plăcere să mi te închipuiesc în momentul când vei ţine în mână scrisoarea asta. Te văd cum mai întâi o citeşti cu toată seriozitatea, apoi încă o dată cu un zâmbet; eşti cam nehotărât, dar în curând ai să-ţi faci planul, aşa sau altminteri, cu înţelepciunea lui Mercur şi cu hotărârea lui Cezar.

Soarele s-a şi ridicat pe cer. Peste o oră, doi curieri vor porni de la uşa mea, fiecare cu câte o copie sigilată; unul va lua calea pe uscat, celălalt pe apă, atât de important mi se pare ca să afli din vreme despre apariţia inamicului nostru, în această parte a Imperiului Roman.

Răspunsul tău am să-l aştept aici.

Rămânerea sau plecarea lui Ben Hur va atârna, fireşte, de superiorul lui, consulul, care, oricâtă silinţă şi-ar da, ziua şi noaptea, nu va putea pleca mai curând decât peste o lună. Tu ştii câtă muncă se cere să aduni o oaste ce are să lupte într-o ţară pustie, fără oraşe, şi să o aprovizionezi cu toate cele de lipsă.

L-am văzut pe evreu ieri în dumbrava Daphnei şi dacă acum nu e acolo, e totuşi în apropiere, şi astfel mi-e uşor să nu-l scap din vedere. Da, dacă m-ai întreba unde e acum, ţi-aş răspunde cu cea mai mare siguranţă că e în vechea dumbravă de palmieri, sub cortul trădătorului şeic Ilderim, care nu peste mult va afla că nu poate să scape de mâna noastră tare. Să nu te miri deci, dacă prima măsură pe care

o va lua Maxentius va fi ca să-l transporte pe arab cu o corabie la Roma.

Stăruiesc atât de cu dinadinsul asupra locului unde se găseşte evreul, fiindcă pentru tine, ilustre, e de importanţă dacă vei lua în seamă paşii ce ai să întreprinzi. Căci atâta lucru ştiu şi mă mândresc cu această cunoştinţă, înţelepciunea mi-a crescut, că la întreprinderile omeneşti trebuie ţinut seama de trei lucruri: timp, loc şi persoanele în acţiune.

Dacă ţii ca locul să fie aici, nu mai sta la îndoială să laşi chestiunea în seama prietenului tău care te iubeşte şi va fi tot astfel şi elevul tău sârguincios.

Messala.”

CAPITOLUL II

În vremea când curierii părăseau locuinţa lui Messala cu scrisorile, era încă dis-de-dimineaţă, Ben Hur intra în cortul lui Ilderim. Se înviorase cu o baie în lac, apoi dejunase şi acum apăru în tunica fără mâneci şi care abia îi ajungea până sub genunchi.

Şeicul îl salută de pe divan:

— Pacea pe care mi-o doreşti, ţi-o doresc şi eu, spuse, privindu-l cu admirare. Căci cu adevărat nu văzuse încă un chip mai perfect de bărbăţie înfloritoare, puternică, mândră. Pace îţi zic şi bun venit! Caii sunt gata; şi eu. Dar tu?

— Pacea pe care mi-o doreşti ţi-o doresc şi eu, bunule şeic. Îţi mulţumesc pentru atâta amabilitate. Sunt gata.

Ilderim bătu din palme.

— Am să spun să scoată caii. Şezi.

— Sunt înhămaţi?

— Nu.

— Atunci să-mi permiţi să fac treaba asta eu, zise Ben Hur. E necesar ca să fac cunoştinţă cu arabii tăi. Trebuie să-i pot chema pe nume, pentru ca să le vorbesc fiecăruia în parte; de asemenea, trebuie să le cunosc caracterul, căci ei sunt ca şi oamenii: dacă sunt îndrăzneţi, trebuie reţinuţi, dacă ezită, au nevoie de laudă şi încurajare. Spune servitorilor să aducă hamurile.

— Şi carul? întrebă şeicul.

— De car nu o să am nevoie astăzi. Să-mi aducă însă un al cincilea cal, dacă ai; trebuie să fie neînşăuat şi tot atât de iute ca şi ceilalţi.

Curiozitatea lui Ilderim era aţâţată. Chemă numaidecât un servitor.

— Spune-le să aducă hamurile pentru patru cai, îi ordonă, şi frâul pentru Sirius.

Ilderim se ridică.

— Sirius e favoritul meu şi eu al lui, fiule al lui Arrius.

Douăzeci şi unu de ani am fost tovarăşi, în cort, în lupte, în toate popasurile pustiului. Am să ţi-l arăt.

Se duse la perdeaua din mijlocul cortului şi o ridică până ce Ben Hur trecu. Toţi caii veniră spre dânsul. Unul cu capul mic, ochii de foc, gâtul încordat ca un arc, pieptul lat şi o coamă extraordinar de bogată, moale ca buclele de fată, necheză vioi când îl văzu.

— Brav cal, zise şeicul netezind capul negru al animalului. Bravule cal, bună dimineaţa!

Întorcându-se spre Ben Hur, adăugă:

— Acesta e Sirius, tatăl celor patru de aici. Mira, mama, aşteaptă reîntoarcerea noastră, căci e prea preţioasă ca să fie expusă la primejdii într-o regiune în care cârmuieşte o mână mai puternică decât a mea. Şi mă îndoiesc foarte, adăugă zâmbind, mă îndoiesc foarte, fiule al lui Arrius, că tribul ar putea suporta lipsa ei. Ea e gloria lui; toţi o slăvesc. Zece mii de călăreţi, copii ai pustiului, întreabă astăzi: „Ai auzit ceva despre Mira?” Şi la răspunsul: „E bine!”, zic: „Dumnezeu e bun; laudă Domnului!”

— Mira... Sirius..., nu sunt acestea nume de stele, şeicule?

Întrebă Ben Hur trecând de la cal la cal şi întinzând mâna fiecăruia.

— Şi de ce nu? răspunse Ilderim. Ai fost vreodată noaptea, departe în pustiu?

— Nu.

— Atunci nici nu poţi să ştii cât de mult noi arabii suntem stăpâniţi de stele. Drept mulţumire, le luăm numele şi-l dăm favoriţilor noştri. Fiecare din înaintaşii ei şi-a avut pe Mira a lui, după cum o am eu pe a mea, şi aceşti copii ai ei sunt şi ei stele. Colo e Rigel şi colo Antares, acesta e Altaia şi cel de care te apropii acum e Albebaran, cel mai tânăr din patru, dar nu cel mai puţin vrednic, nu,

nicidecum! Are să te poarte împotriva vântului, până ce urechile îţi vor vâjâi ca Akaba; şi va merge unde vei voi, fiule al lui Arrius, da, pe strălucirea lui Solomon, te-ar duce în gura leului, dacă ai avea îndrăzneala aceasta.

Hamurile fură aduse, Ben Hur înhămă caii cu mâna lui şi tot cu mâna lui îi conduse afară din cort şi le puse frânele.

— Aduceţi-mi pe Sirius, zise.

Un arab nu s-ar fi ştiut avânta cu mai multă dibăcie pe spinarea cursierului.

— Şi acuma frâul!

I se aduse şi fu desfăcut cu îngrijire.

— Bunule şeic, zise, eu sunt gata. Trimite o călăuză de la cort înainte şi pe câţiva dintre oamenii tăi cu apă.

Începutul merse bine; caii nu erau sperioşi. Părea că se şi stabilise o înţelegere tăcută între ei şi noul lor conducător, care opera cu linişte şi încredere în sine. Ben Hur mână caii exact în aceeaşi ordine în care aveau să fie înhămaţi, numai că el, în loc să stea în car, călărea pe Sirius, încrederea lui Ilderim creştea, îşi mângâia barba şi zâmbi mulţumit, murmurând: „Nu e roman, pe strălucirea lui Dumnezeu, nu!” Urmă şi el pe jos; toţi cei din corturi, bărbaţi, femei, copii, şiroiau după dânsul şi-i împărtăşeau îngrijorarea, dacă nu şi încrederea.

Câmpul era destul de larg şi ca făcut pentru exerciţiul acesta. Ben Hur conduse caii mai întâi încet şi în linie dreaptă, apoi în cercuri mari. Trebuia acum să iuţească pasul, până ce trecu în trap şi apoi în galop, în sfârşit luă cercurile mai mici şi câtva timp încă mână caii fără ordine, încoace şi încolo, la dreapta, la stânga, înainte, fără întrerupere. Astfel trecu un ceas. Apoi readuse caii la pas şi îi îndreptă spre Ilderim.

— Treaba e făcută, mai lipseşte numai exerciţiul, zise. Te felicit, şeicule Ilderim, că ai nişte servitori ca aceştia. Vezi, urmă descălecând şi apropiindu-se de cai, vezi,

strălucirea părului lor roşietic e fără pată; respiră tot aşa de uşor ca şi la început, îţi doresc mult noroc şi ar fi să ne meargă rău, privi cu ochii scânteietori la bătrân, dacă n-am dobândi izbânda, şi...

Se opri, roşi şi se înclină. Abia acum observase alături de şeic pe Baltazar, sprijinit pe toiagul lui, şi două femei acoperite cu văl des. La una din ele se mai uită o dată şi îşi zise cu inima palpitând: „Aceasta e ea, egipteanca!”

Ilderim îi reluă fraza:

— Dacă n-am dobândi izbânda şi răzbunarea.

Apoi zise tare:

— Nu mă tem de nimic; am încredere; fiule al lui Arrius, tu eşti omul meu. Dacă şi sfârşitul va fi ca începutul, vei afla atunci cu ce e căptuşită mâna unui arab, care are mijloacele să dea.

— Îţi mulţumesc, bunule şeic, răspunse Ben Hur cu modestie. Spune servitorilor să aducă apă, ca să bea caii.

Apa le-o dădu chiar el cu mâna lui.

Apoi încălecă iar pe Sirius şi reînnoi exerciţiul, ca şi mai înainte, de la pas la trap, de la trap la galop; în cele din urmă, îndemnă cursierii neobosiţi la iuţeală şi mai mare, până ce păreau că zboară. Spectacolul începea a fi excitant şi nu lipseau exclamările de admirare pentru cai şi conducerea lor. Caii ţineau acelaşi pas, fie că zburau drept înainte, fie că făceau diferite curbe. Toate mişcările lor arătau unitate, putere şi graţie şi nu lăsau să se observe nici sforţare, nici osteneală.

În mijlocul exerciţiilor şi al atenţiei generale a spectatorilor, apăru Maluc, căutându-l pe şeic.

— Am o solie pentru tine, şeicule, îi zise când socoti momentul potrivit ca să-i vorbească; o solie de la marele negustor Simonide.

— De la Simonide! exclamă arabul. A, bine. Abaddon (Satana) să-i prăpădească toţi duşmanii!

— M-a însărcinat mai întâi să-ţi doresc sfânta pace a lui Dumnezeu, urmă Maluc, apoi să-ţi dau această scrisoare, cu rugămintea să o citeşti îndată ce vei primi-o.

Ilderim rupse numaidecât sigiliul pacheţelului şi scoase din învelişul de pânză fină două scrisori, pe care începu să le citească numaidecât.

„Simonide către şeicul Ilderim.

Prietene!

Primeşte mai întâi asigurarea că ai un loc în adâncul inimii mele.

Apoi...

În corturile tale se află un tânăr cu exterior plăcut, care se numeşte fiu al lui Arrius şi este cu adevărat, prin adopţiune.

Îmi este foarte drag.

Are o ciudată istorie a vieţii, pe care vreau să ţi-o povestesc. Vino astăzi sau mâine la mine, ca să ţi-o spun şi să-ţi pot auzi sfatul.

Într-acestea, împlineşte-i toate dorinţele, întrucât vor fi conforme cu onoarea. Dacă va fi nevoie de despăgubiri, le iau asupra mea, am această îndatorire.

Că mă interesez de tânăr, acest lucru ţine-l pentru tine.

Salută-l pe celălalt oaspete al tău, pentru mine. El, fiica lui, tu şi toţi pe care vrei să-i aduci cu tine, îmi veţi fi bineveniţi în ziua jocurilor din hipodrom. Am oprit locuri.

Pace ţie şi alor tăi!

Ce aş putea eu să-ţi fiu, prietene, altceva decât prietenul tău!

Simonide.”

„Simonide către şeicul Ilderim.

Prietene!

Din comoara experienţei mele, îţi trimit o vorbă.

Este un semn de avertizare pentru toţi neromanii care posedă bani sau bunuri expuse răpirii: e sosirea unui roman sus-pus, investit cu puteri, într-o reşedinţă a puterii romane.

Astăzi soseşte consulul Maxentius.

Să fii prevenit!

Încă un cuvânt de sfat.

Dacă un atentat s-ar produce împotriva ta, prietene, ar veni din partea familiei lui Irod. Tu ai mari posesiuni în teritoriul ei.

De aceea, păzeşte-te!

Trimite azi de dimineaţă la paznicii tăi credincioşi, pe drumurile care duc de la Antiohia spre sud, şi ordonă-le ca să cerceteze orice curier ce ar pleca sau veni. Dacă vor găsi scrisori care te privesc pe tine sau afacerile tale, să ţi le aducă să le citeşti.

Scrisoarea aceasta trebuia s-o primeşti încă de ieri, dar nu e prea târziu, dacă vei proceda repede.

Dacă au plecat azi de dimineaţă curieri din Antiohia, ai tăi cunosc drumurile laterale şi pot să ajungă înaintea lor cu ordinele tale.

Nu sta la îndoială!

Această scrisoare s-o arzi de cum vei fi citit-o, prietene!

Prietenul tău,

Simonide.”

Ilderim citi scrisorile încă o dată, apoi le înfăşură iar în învelişul de pânză şi puse pacheţelul sub brâu.

Exerciţiile pe câmp durară numai puţin după aceasta, peste tot vreo două ore. La sfârşit, Ben Hur conduse iar la pas caii înaintea lui Ilderim.

— Cu voia ta, şeicule, vreau să-i duc înapoi pe arabii ăştia în cort, iar azi după-amiază să-i scot iar.

Ilderim veni la Ben Hur, care era călare pe Sirius, şi-i zise:

— Îi las, fiule al lui Arrius, la dispoziţia ta până la sfârşitul jocurilor. Tu, în două ceasuri, ai făcut ceea ce romanul, şacalii să-i roadă oasele! N-a fost în stare nici în atâtea săptămâni. Vom învinge, pe strălucirea lui Dumnezeu! Vom învinge!

Ben Hur rămase cu caii în cort cât timp fură îngrijiţi. După o baie în lac şi o gustare de rachiu de orez cu şeicul, care nu mai putea de încântare, îşi reluă îmbrăcămintea evreiască şi se îndreptă cu Maluc spre dumbravă.

Vorbiră împreună cu vioiciune, mai mult despre lucruri neimportante. Totuşi, o parte a convorbirii merită să fie redată. Ben Hur vorbea:

— Am să-ţi dau, îi zise, o însărcinare în ce priveşte bagajul meu din hanul de dincoace de râu, la podul Seleucizilor. Să mi-l aduci azi, dacă poţi. Şi, bunule Maluc, dacă nu-ţi dau o corvoadă prea grea...

Maluc se grăbi să-l asigure că era gata să-l servească.

— Îţi mulţumesc, Maluc, îţi mulţumesc, zise Ben Hur. Te cred pe cuvânt. Suntem doar fraţi ai aceleiaşi vechi seminţii şi inamicul este un roman. Mai întâi, aşadar, fiindcă eşti un om priceput în afaceri, ceea ce mă tem că şeicul Ilderim nu este...

— Arabii nu prea sunt, întrerupse Maluc serios.

— Nu, nu contest şiretenia lor, Maluc. Tocmai de aceea e bine să fii prevăzător faţă de ei. Ca să evităm orice erori sau împiedicări cu privire la alergări, mi-ar servi drept mare linişte de ai vrea să te duci la direcţia hipodromului şi să vezi dacă şeicul a îndeplinit toate condiţiile prealabile în chip exact.

Dacă-ţi va fi posibil să dobândeşti o copie a regulilor, mi-ai face un mare serviciu. Aş dori ca să cunosc culorile ce va trebui să port şi mai cu seamă numărul locului ce va trebui să ocup la începutul alergării. Dacă va fi lângă acel al

lui Messala, fie la dreapta, fie la stânga, e bine; dacă nu, încearcă să se facă o schimbare, aşa ca să ajung lângă roman. Ai memorie bună, Maluc?

— M-a înşelat uneori, fiule al lui Arrius, dar niciodată când i-a venit într-ajutor inima, ca acum.

— Voi cuteza, deci, să te mai încarc cu o însărcinare. Am observat ieri că Messala e mândru de carul lui şi are dreptate, căci cel mai bun al împăratului nu poate să-l întreacă. N-ai putea să-i găseşti splendoarea drept pretext ca să te convingi dacă e uşor sau greu? Aş vrea foarte să-i ştiu măsura şi greutatea exactă, şi, Maluc, dacă încercările tale n-ar reuşi în celelalte privinţe, informează-te cel puţin despre înălţimea exactă la care îi stă osia de la pământ, mă înţelegi, Maluc? Nu vreau ca să aibă un avantaj însemnat asupra mea. De luxul lui nu-mi pasă.

Dacă îl înving, înfrângerea lui va fi cu atât mai grea şi triumful meu cu atât mai complet. Dacă însă cu adevărat are avantaje remarcabile, aş vrea să le cunosc.

— Înţeleg, înţeleg, îl asigură Maluc. Vrei să ştii măsura de la centrul osiei până la pământ.

— Ai ghicit; şi acum bucură-te, Maluc, alte însărcinări nu mai am să-ţi dau. Să ne întoarcem acum la corturi.

La intrarea cortului întâlniră un servitor care umplea carafele afumate cu „viaţă” proaspăt pregătită. Se opriră ca să guste. Curând, apoi, Maluc se întoarse în oraş.

În lipsa lor, o ştafetă fusese trimisă, cu instrucţiunile de care spusese Simonide. Era un arab; nimic scris n-avea la dânsul.

CAPITOLUL III

— Ires, fiica lui Baltazar, mă trimite cu o salutare şi o solie, zise un servitor către Ben Hur, care tocmai odihnea în cort.

— Spune-mi solia.

— Fi-vei aşa de bun să o însoţeşti pe lac în sus?

— Am să-i aduc singur răspunsul. Aşa să-i spui.

Ben Hur ceru să i se aducă încălţămintea şi peste câteva minute era pe drum la frumoasa egipteancă. Umbra munţilor se întindea cu încetul peste dumbrava palmierilor şi anunţa apropierea nopţii. Din depărtare, pătrundea printre copaci sunetul tălăngilor turmelor, mugetul vitelor şi glasul păstorilor, care îşi mânau turmele acasă. Viaţa din dumbravă era, să nu uităm, asemănătoare întru toate cu viaţa păstorilor din păşunile mai sărace ale pustiului.

Şeicul Ilderim participase la exerciţiile de după-amiază, care n-au fost decât o repetare a celor de dinainte de amiază. Apoi, urmând invitaţiei lui Simonide, se dusese în oraş. Putea să se reîntoarcă încă în noapte; dar luând în considerare lucrurile importante despre care avea de vorbit cu prietenul său, nu era probabil. Ben Hur, care rămăsese astfel singur, pusese să-i îngrijească caii, se răcori, se opri apoi în loc, îşi schimbă hainele de călărie cu cele obişnuite ale lui, haine albe cum le poartă adevăraţii saduchei, îşi luă cina devreme şi, mulţumită puterii tinereţii sale, era acum pe deplin recules din marile încordări de peste zi.

Nu e nici înţelept, nici drept lucru să se micşoreze valoarea frumuseţii ca însuşire. Niciun suflet nobil nu poate rămâne indiferent la înrâurirea ei. Povestea despre Pygmalion şi statuia lui e pe atât de naturală pe cât e de poetică. Frumuseţea e în sine însăşi o putere; şi după atracţia ei mergea acum Ben Hur.

Egipteanca era, în ochii lui, o femeie minunat de frumoasă, frumoasă la faţă, frumoasă ca statură, în

gândurile lui, o revedea mereu aşa cum o văzuse la izvor. Simţea puterea vocii sale, care-i suna cu atât mai dulce, cu cât era însoţită de expresia recunoştinţei printre lacrimi; simţea farmecul ochilor ei, ochii aceia mari, ca migdala, blânzi, negri, care sunt caracteristici rasei sale, a acelor ochi în privirea cărora era mai mult decât ce s-ar fi putut exprima prin cuvinte. Şi de câte ori se gândea la ea, îi plutea înaintea ochilor o figură înaltă, zveltă, nobilă, graţios înfăşurată într-o haină amplă, ondulată. Dacă în această figură sălăşluia şi o minte înaltă, nu lipsea nimic ca s-o facă irezistibilă, însufleţit de astfel de gânduri, Ben Hur îşi urmă drumul, ca să vadă dacă erau şi justificate. Nu era îndemnat de iubire, ci de admiraţie şi curiozitate, care totuşi puteau să fie prevestitoarele iubirii.

Debarcaderul era foarte simplu: câteva trepte duceau jos la o platformă, pe care se ridicau câteva felinare. Ben Hur se opri pe treapta de sus, fascinat de priveliştea ce i se oferea vederii.

O luntre, uşoară ca o găoace de ou, sta pe apa clară. Pe banca de vâslire era un etiopian, acelaşi care condusese cămila la izvorul Castaliei; culoarea neagră a pielii lui ieşea şi mai mult în evidenţă din portul lui alb strălucitor. Partea dindărăt a luntrii era căptuşită cu perini de purpură şi covoare. La cârmă stătea însăşi egipteanca, învăluită într-un şal indian şi un nor întreg de cele mai fine văluri şi dantele. Braţele-i erau descoperite până la umeri; nu numai prin forma lor impecabilă atrăgeau atenţia, ci mai mult prin atitudinea şi gesturile lor elocvente. Mâinile, chiar şi degetele, erau graţioase şi expresive; totul era frumos la dânsa. O mantilă largă de dantele îi ferea umerii şi gâtul de vântul de seară, fără însă a le acoperi cu totul.

La prima vedere, Ben Hur nu dăduse atenţie acestor amănunte. Impresia ce i-o făcu fu mai mult acea generală a unei lumini vii, ceva ce se poate numai simţi, dar nu şi descrie.

— Vino, îi strigă ea când îl văzu că se opreşte, vino sau va trebui să te cred un slab marinar.

Ben Hur roşi. Ştia oare ea ceva despre viaţa lui pe mare? Coborî numaidecât pe platformă.

— Mă temeam, zise el şezând în faţa ei.

— De ce?

— Că ar putea să se scufunde luntrea, răspunse el zâmbind.

— Aşteaptă până vom ajunge la apă mai adâncă, zise ea, făcând un semn etiopianului.

Acesta cufundă lopeţile în apă şi porniră.

Dacă dragostea şi Ben Hur erau duşmani, niciodată acesta din urmă n-a fost mai dezarmat ca acum faţă de inamicul lui. Egipteanca stătea aşa încât trebuia s-o vadă, pe ea care de mai mult timp îi apărea ca un ideal al frumuseţii. Strălucirea ochilor ei făcea să pălească stelele. Putea să se lase noaptea adâncă, privirea ei avea să strălucească prin întuneric. Şi, cum oricine ştie, nicăieri fantezia nu cuprinde stăpânind un tânăr ca în astfel de tovărăşie, plutind sub cerul fără nori, într-o noapte caldă de vară. Pe nesimţite alunecă, în astfel de ore, sufletul lui în împărăţia viselor.

— Lasă-mi mie lopata, o rugă el.

— Nu, răspunse ea, ar însemna să schimbăm rolurile.

Nu eu te-am rugat să pluteşti cu mine? Sunt datornica ta şi vreau să încep să plătesc. Tu să vorbeşti şi eu să ascult sau să vorbesc eu şi să asculţi tu. Această alegere o ai, dar eu am să hotărăsc unde vom merge şi pe ce cale.

— Şi care să fie ţinta drumului nostru?

— Eşti iarăşi neliniştit.

— Frumoasă egipteancă, a fost numai prima întrebare pe care o pune orice prizonier.

— Zi-mi: Egipt.

— Ţi-aş zice mai bucuros Ires.

— În gândurile tale poţi să mă numeşti şi aşa; dar acum spune-mi: Egipt.

— Egiptul însă e o ţară, în care trăiesc oameni mulţi.

— Da, da! Şi ce ţară!

— Înţeleg: ţinta noastră e Egiptul.

— Dacă ar fi numai aşa, cum m-aş bucura!

Oftă la aceste cuvinte.

— Eu dar îţi sunt indiferent, zise el.

— A! Înţeleg dintr-aceasta că n-ai fost niciodată acolo.

— Nicidecum, nu.

— O, e ţara în care nu se găsesc nenorociţi, dorul tuturor celorlalţi locuitori ai pământului, mama tuturor zeilor şi, de aceea, atât de binecuvântată. Acolo, fiule al lui Arrius, fericitul găseşte mai multă fericire şi nefericitul râde şi chiuieşte şi cântă ca un copil, de îndată ce a gustat numai o dată din apa dulce a râului sfânt.

— Nu sunt şi la voi săraci, ca în altă parte?

— Cei mai săraci în Egipt sunt acei oameni simpli, care nu cunosc necesităţi, răspunse ea; ei sunt mulţumiţi dacă au cu ce să trăiască, şi cât de puţin e aceasta nu poate să-şi închipuie un grec sau un roman.

— Dar eu nu sunt nici grec, nici roman.

Ea râse.

— Eu am o grădină de trandafiri; în mijloc e un copac, ale cărui flori sunt cele mai frumoase. Ce crezi, de unde e copacul acesta?

— Din Persia, ţara trandafirilor.

— Nu.

— Atuncea din India?

— Nu.

— Din vreuna din insulele greceşti.

— Am să-ţi spun, zise ea; un călător l-a găsit ofilindu-se pe drumul din valea Refaim.

— A! În Iudeea!

— L-am plantat în pământul lăsat liber de Nil. Vântul blând de sud a bătut peste el şi l-a înviorat şi soarele l-a sărutat milos; astfel a crescut şi a înflorit. Acum, când stau în umbra lui, îmi mulţumeşte cu parfumul. Cum e cu trandafirii, aşa e şi cu oamenii din Israel; unde pot ei ajunge la desăvârşire, dacă nu în Egipt?

— Moise n-a fost decât unul dintre milioane.

— Era şi unul care tălmăcea visele. Uiţi acest lucru?

— Bunii Faraoni sunt morţi.

— A, da! Ei odihnesc în mormintele lor şi râul lângă care dorm le cântă bocetele. Totuşi, acelaşi soare străluceşte peste acelaşi popor şi încălzeşte acelaşi aer.

— Alexandria nu mai e decât un oraş roman.

— N-a făcut decât să schimbe sceptrul. Cezar i-a luat sceptrul săbiei şi i l-a lăsat pe cel al ştiinţei. Să vii cu mine, la Brucheion, şi-ţi voi arăta izvoarele culturale ale naţiunilor; ori la Serapeion, şi vei vedea desăvârşirea arhitecturii noastre; la bibliotecă, poţi citi operele nemuritorilor; în teatru, vei asculta cântările eroice ale grecilor şi indienilor, la debarcaderele corăbiilor, poţi număra triumfurile negoţului; coboară cu mine în străzi, fiu al lui Arrius, şi când filosofii şi cu ei meşterii tuturor artelor se vor fi risipit, când servitorii tuturor cultelor se vor fi retras în templele lor şi ziua va fi rămas numai spre petrecere, atunci vei putea auzi acele basme ce au încântat omenirea de la început şi acele cântece care niciodată, niciodată n-or să moară.

Cum Ben Hur asculta, se simţi transportat în acea noapte, când mama sa, în mica vilă din Ierusalim, lăuda cu nu mai puţin însufleţită iubire de patrie gloria dispărută a lui Israel.

— Înţeleg acum dorinţa ta să ţi se zică: Egipt. Vrei să-mi cânţi un cântec, dacă-ţi voi zice aşa? Te-am auzit cântând ieri seară.

— Acela era un imn către Nil, răspunse ea. Cânt acel bocet când îmi vine dorul să respir adierea parfumată a pustiului şi să aud şuietul iubitului râu bătrân. Dă-mi voie acum mai bine să aleg o arie indiană. Când vom merge la Alexandria, te voi conduce la colţul de stradă unde vei putea auzi singur cântarea fiicei ţării Gangelui, care m-a învăţat şi pe mine.

Începu să cânte cântecul „Kapila”, după ce-l lămuri că acest Kapila a fost unul din cei mai respectaţi înţelepţi ai indienilor. Cântecul îi slăveşte vitejia ca şi înţelepciunea şi imploră aceeaşi glorie fără sfârşit.

Mai înainte ca Ben Hur să fi găsit timpul ca să-şi exprime mulţumirea, carena bărcii atinse fundul nisipos şi în momentul următor prora se lovi de uscat.

— Cam scurtă călătorie, Egiptule! exclamă el.

— Şi o rămânere şi mai scurtă! răspunse ea.

Luntrea, pusă în mişcare printr-o smucitură puternică de etiopian, alunecă iar pe apă.

— Vrei să-mi laşi acum cârma?

— O, nu, răspunse ea râzând. Pentru tine e carul, luntrea e pentru mine. Suntem numai la capătul lacului şi învăţătura de-aci este că nu mai trebuie să cânt. Fiindcă am fost în Egipt, să mergem acuma la dumbravă Daphnei.

— Fără un cântec pe drum? zise el rugător.

— Povesteşte-mi ceva despre romanul de care ne-ai scăpat astăzi, îl rugă ea.

Această cerere îl atinse neplăcut pe Ben Hur.

— Aş dori ca acesta să fie Nilul, zise el evaziv. Regii şi reginele care au dormit atâta timp ar putea să coboare din mormintele lor şi să vină cu noi.

— Ei făceau parte din rasa uriaşilor şi ar face să ni se cufunde luntrea. Pigmeii ar fi preferabili. Dar povesteşte-mi despre roman. E un om foarte rău, nu-i aşa?

— N-aş putea să spun.

— E din familie nobilă şi bogată?

— Nu pot să vorbesc despre bogăţia lui.

— Ce frumoşi cai avea! Şi caru-i era de aur şi roţile de fildeş. Şi ce îndrăzneţ! Cei dimprejur râdeau când a plecat, ei care era cât pe-aici să fie striviţi de roţile lui!

Ea râse, la amintirea aceasta.

— Era plebe, zise Ben Hur cu amărăciune.

— El trebuie să fie un fel de monstru, din cei pe care îi produce Roma, un Apolo cu nesaţiul lui Cerber. Locuieşte în Antiohia?

— Îşi are locuinţa undeva în răsărit.

— Egiptul s-ar potrivi pentru el mai bine decât Siria.

— Cu greu, răspunse Ben Hur. Cleopatra nu mai trăieşte. În acest moment se văzură lămpile care ardeau la intrarea corturilor.

— Corturile! exclamă ea.

— A! Va să zică n-am fost în Egipt. N-am văzut vreun Karnak sau Philae sau Abydos. Acesta nu e Nilul. Am auzit numai un cântec indian şi am făcut în vis o plimbare cu luntrea.

— Philae, Karnak! Regretă mai mult că n-ai văzut clădirile lui Ramses din Abu-Simbel, la a căror contemplare e atât de uşor să te gândeşti la Dumnezeu, creatorul cerului şi al pământului. Sau de ce ai avea să te plângi? Mai bine să plutim mai departe până la râu şi, deşi nu voi putea să cânt, râse, fiindcă am spus că nu vreau, aş putea totuşi să-ţi povestesc istorii din Egipt.

— Da, să mergem mai departe până va sosi dimineaţa, şi seara, şi iarăşi dimineaţa! exclamă el avântat.

— Despre ce să-ţi povestesc? Despre matematicieni?

— O, nu!

— Despre filosofi?

— Nu, nu!

— Despre vrăjitori şi spirite?

— Dacă vrei.

— Despre război?

— Da.

— Despre iubire?

— Da.

— Am să-ţi povestesc despre un leac împotriva dragostei.

Este istoria unei regine. Ascultă cu evlavie. Sulul de papirus de pe care au luat preoţii din Philae istorisirea a fost găsit chiar în mâna eroinei moarte. Istoria a fost păstrată neatinsă şi trebuie să fie adevărată.

NE-NE-HOFRA

1.

„Nu există uniformitate deplină în viaţa oamenilor.

Nicio viaţă omenească nu purcede în linie dreaptă.

Viaţa cea mai perfectă se desfăşoară ca un cerc şi se termină în punctu-i de plecare, aşa că ar fi greu de spus: aici e începutul şi aici sfârşitul.

O viaţă desăvârşită e un giuvaer al lui Dumnezeu; el îl poartă în zile mari pe degetul inelar al mâinii de către inimă.

2.

Ne-ne-hofra locuia într-o casă lângă Assuan şi mai aproape de prima cataractă, atât de aproape, încât vâjâitul luptei ce bântuie acolo necontenit între râu şi stâncă alcătuia o parte a locuinţei sale.

Frumuseţea-i creştea din zi în zi, aşa că se zicea despre ea ca despre macii din grădina tatălui ei: cât de frumoasă va fi în deplina ei înflorire?

Fiecare an al vieţii sale era începutul unui cântec nou, care suna şi mai plăcut decât toate cele trecute.

Era un copil al Nordului scăldat în mare şi al Sudului, care se mărgineşte cu pustiul la Munţii Lunii. De la unul avea pasiunea, de la celălalt spiritul şi de aceea amândoi se bucurau când o vedeau şi nu ziceau în chip meschin: Tu eşti a mea!

— Ci, generos: Ha-ha! Tu eşti a noastră!

Tot ce e bun şi frumos în natură contribuia la desăvârşirea ei şi se bucura de fiinţa ei. Pe oriunde trecea, păsările îşi fluturau aripile în semn de salutare; vânturile furtunoase se îmblânzeau ca zefirul răcoritor; albă floare de lotus îşi ridică din adâncul apei capul mic, ca s-o privească; râul repede îşi încetinea cursul; palmierii îi făceau semne şi-şi scuturau toate frunzele, ca şi când una după alta ar fi voit să zică: i-am dat din graţia mea; şi eu din strălucirea mea; şi eu din curăţenia mea, şi astfel fiecare, după cum avea de dat o calitate.

La doisprezece ani, Ne-ne-hofra era încântarea tuturor locuitorilor din Assuan; la şaisprezece, renumele frumuseţii sale era obştesc; în anul ei al douăzecilea, nu trecea nicio zi fără să nu sosească la porţile ei prinţi ai pustiului pe cămile iuţi sau mari seniori ai Egiptului în bărci aurite. Şi plecau neconsolaţi vestind pretutindeni: „Am văzut-o; dar nu e fiinţă omenească, e însăşi Hator[1].

3

Printre cei trei sute treizeci de urmaşi ai bunului rege Menes au fost optsprezece etiopieni. Oraetes, unul din aceştia din urmă, a ajuns la vârsta de o sută zece ani. Domnise şaptezeci şi şase de ani. Sub domnia lui, poporul era fericit şi Pământul gemea de mulţimea bogăţiilor şi de rodnicie. El cultiva înţelepciunea; căci în viaţa lui plină de experienţă a învăţat să-i cunoască preţul. Locuia în Memfis, unde-şi avea palatul cel mai mare, arsenalele şi tezaurul. Adesea cobora la Buto, ca să vorbească cu Leto.

Soţia bunului rege muri. Era prea în vârstă ca să poată fi îmbălsămată în întregime; dar el o iubise şi în jalea

---

[1] Hathor, zeiţă egipteană pe care grecii o identificau cu Afrodita (Venus).

lui nu se putea consola. Un colchit văzu aceasta şi îşi luă într-una din zile curajul să-i spună:

— Mă mir, Oraetes, că un om atât de înţelept şi de mare nu ştie cum se vindecă o durere ca aceasta.

— Spune-mi leacul, îi zise regele.

Colchitul sărută de trei ori pământul şi răspunse apoi, fiindcă ştia că moarta nu putea să-l audă:

— În Assuan trăieşte Ne-ne-hofra, aidoma lui Hathor cea frumoasă. Trimite la ea. A refuzat pe toţi seniorii şi prinţii şi nu mai ştiu câţi regi, care au aspirat la mâna ei; dar cine ar putea să-l refuze pe regele Oraetes?

4.

Ne-ne-hofra plutea pe Nil în jos, într-o barcă splendidă, cum nu se mai văzuse până atunci, însoţită de o mulţime fără număr, în bărci aproape tot aşa de frumoase, întreaga Nubie şi Egiptul, mii de oameni din Libia, o armată întreagă de troglodiţi şi macrobieni din ţinutul de dincolo de Munţii Lunii ocupau malurile împănate cu corturi, ca să vadă trecând flota purtată de vântul tare şi de vâslele daurite.

Fu purtată, apoi, printr-o alee de sfincşi şi lei înaripaţi, şi condusă înaintea lui Oraetes. Acesta stătea pe un tron sculptat înadins. Se ridică, o aşeză lângă dânsul, îi încinse braţul cu „şarpele Uraeus”[1] (brăţară preţioasă), o sărută şi Ne-ne-hofra fu regina tuturor reginelor.

Aceasta nu-i fu de ajuns înţeleptului Oraetes; el voia iubire şi o regină care să se simtă fericită în iubirea ei. Era plin de gingăşie faţă de ea, îi arătă proprietăţile lui, oraşe, palate, supuşi, armatele şi corăbiile lui; o conduse personal prin tezaur, zicându-i:

— O, Ne-ne-hofra, sărută-mă în iubire şi toate vor fi ale tale!

---

[1] Cobra regală (şarpele de pe coroană)

Şi în speranţa că va fi fericită, dacă nu era încă, ea îl sărută o dată, de două ori, de trei ori; îl sărută de trei ori cu toţi cei o sută şi zece ani ai lui.

În anul dintâi fu fericită şi i se păru foarte scurt; în anul al treilea era nefericită şi i se păru foarte lung; atunci i se lămuri: ceea ce luase drept iubire pentru Oraetes era numai orbire în faţa strălucirii puterii sale. O! De-ar fi durat mereu înainte orbirea asta! Veselia o părăsi; adesea plângea îndelung şi servitoarele ei abia-şi mai aduceau aminte de când nu râsese; trandafirii din obraji îi păliră, încet, dar vădit, se ofilea. Unii ziceau că e urmărită de Erinii (Furii) din cauza cruzimii sale faţă de unul ce-o iubea; alţii erau de părere că a fost vrăjită de un zeu ce-l invidia pe Oraetes. Dar orişicare ar fi fost cauza ofilirii sale, sentinţele vracilor nu puteau să o reînviorează şi toate reţetele medicilor rămâneau fără efect. Ne-ne-hofra mergea evident spre moarte.

Oraetes alese pentru ea sus, în mausoleele reginelor, o criptă şi-i chemă la Memfis pe maiştrii sculpturii şi ai picturii să împodobească cripta cu cele mai artistice desene, cum nu se văd nici în marile galerii ale mormintelor regilor.

— O, regina mea, frumoasă ca însăşi Hathor! zicea regele, ai cărui o sută şi treisprezece ani nu-i micşorau văpaia dragostei, te rog, spune-mi suferinţa de care te ofileşti atât de vădit înaintea ochilor mei.

— N-ai să mă mai iubeşti dacă-ţi voi spune, răspunse ea cu îndoială şi temere.

— Să nu te mai iubesc eu pe tine! Te-aş iubi cu atât mai mult. Jur pe spiritele din Amenţi (grecescul Hades), pe ochiul lui Osiris! Jur! Vorbeşte! exclamă el, pătimaş ca un înamorat, poruncitor ca un rege.

— Ascultă deci, răspunse ea. Într-o peşteră de lângă Assuan trăieşte un pustnic, cel mai vechi şi mai sfânt din clasa lui. Numele lui e Menopha. El a fost învăţătorul şi

protectorul meu. Trimite după dânsul, Oraetes; el o să-ţi spună ceea ce vrei să ştii; îţi va ajuta să găseşti şi leacul suferinţei mele.

Oraetes se ridică, cu inima uşurată. Plecă cu o sută de ani mai tânăr în curajul vieţii, de cum venise.

5.

— Vorbeşte! îi zise Oraetes lui Menopha, în palatul din Memfis.

Şi Menopha răspunse:

— Puternice rege, dacă ai fi tânăr nu ţi-aş răspunde, căci ţin încă la viaţa mea; aşa însă îţi spun: regina ispăşeşte o crimă, ca orişicare femeie muritoare.

— O crimă! exclamă regele încruntat.

— Da; o crimă împotriva ei însăşi.

— Nu sunt dispus să dezleg enigme, zise regele.

— Ceea ce spun eu nu este o enigmă, după cum vei auzi numaidecât. Ne-ne-hofra a crescut sub ochii mei şi mi-a destăinuit orice amănunt al vieţii sale, între altele şi că îl iubeşte pe fiul grădinarului părintelui ei, anume Barbek.

Ciudat lucru, faţa întunecată a lui Oraetes se însenină.

— Cu iubirea aceasta în sufletul ei, o rege! A venit la tine.

De iubirea asta moare cu încetul.

— Unde e acum fiul grădinarului? întrebă Oraetes.

— În Assuan.

Regele ieşi şi dădu două ordine. Către unul din servitori zise:

— Să te duci la Assuan şi să-mi aduci de acolo pe un tânăr numit Barbek; îl vei găsi în grădina tatălui reginei.

Altuia îi ordonă:

— Cheamă lucrători, procură vite de tras şi unelte şi să-mi clădească în lacul Chemmis o insulă, care, deşi

împovărată cu un templu, un palat, o grădină plantată cu pomi şi viţă de tot felul, totuşi să plutească pe lac în voia vântului. Să îngrijeşti ca insula să fie gata când luna începe să descrească, şi înzestrată complet.

Către regină vorbi:

— Curaj! Ştiu totul şi am trimis după Barbek.

Ne-ne-hofra îi sărută mâna.

— Tu vei fi numai a lui, şi el numai al tău; nimeni nu va tulbura un an de zile iubirea voastră.

Ea îi sărută picioarele. El o ridică şi o sărută şi dânsul. Şi trandafirii se iviră iar în obrajii ei; roşeaţa îi reveni pe buze şi bucuria în inimă.

6.

Un an trăiră Ne-ne-hofra şi Barbek împreună pe Insula Chemmis, care devenise una din minunile lumii, şi rătăceau cu ea pe unde îi purta vântul. Niciodată dragostea n-a găsit un cuib mai frumos; un an de zile n-au văzut pe nimeni şi n-au trăit decât pentru ei singuri. Apoi se reîntoarseră cu fast mare în palatul din Memfis.

— Pe cine-l iubeşti acum mai mult? o întrebă regele.

Ea îl sărută pe obraz şi zise:

— Primeşte-mă îndărăt, bunule rege, căci sunt vindecată.

Oraetes râse tare, cu cei o sută paisprezece ani câţi număra.

— Va să zică e adevărat ce-a spus Menopha. Ha-ha-ha! E adevărat: leacul iubirii e iubirea.

— Aşa este, răspunse ea.

Deodată el îşi schimbă atitudinea şi privirea-i era îngrozitoare.

— Eu n-am găsit acest lucru aşa, zise el.

Ea tresări speriată.

— Mizerabilo! urmă el. Vina ta împotriva omului Oraetes să fie iertată; dar vina împotriva regelui Oraetes trebuie ispăşită.

Ea se aruncă suspinând la picioarele lui.

— Taci! îi strigă el. Eşti moartă!

Bătu din palme şi un convoi grozav de oameni intră, convoiul îmbălsămătorilor, dintre care fiecare purta câte o unealtă sau material al înfiorătorului lor meşteşug.

Regele arătă spre Ne-ne-hofra.

— E moartă, zise; să vă faceţi meseria bine.

7.

Ne-ne-hofra cea frumoasă fu dusă peste şaptezeci şi două de zile în cripta ce fusese aleasă cu un an mai înainte pentru ea şi îngropată lângă predecesoarele sale; dar niciun convoi funebru nu s-a mişcat în cinstea ei peste lacul cel sfânt.

Când povestirea fu terminată, Ben Hur sta la picioarele egiptencei; mâna-i se lăsă peste mâinile ei, care ţineau cârma.

— Menopha n-avea dreptate, zise el.

— În ce privinţă?

— Iubirea se hrăneşte prin iubire.

— Va să zică nu e leac contra ei?

— Ba da; leacul l-a găsit Oraetes.

— Care?

— Moartea.

— Tu eşti un bun ascultător, fiu al lui Arrius.

Cu astfel de povestiri şi convorbiri trecură ceasurile. Când se urcară pe ţărm, ea zise:

— Mâine ne ducem în oraş.

— Dar vrei să vezi jocurile?

— O, da.

— Am să-ţi trimit culorile mele.

Cu asta se despărţiră.

CAPITOLUL IV

Ilderim se întoarse pe la ora a treia a zilei următoare la corturi. Când descălecă, veni spre dânsul un om în care recunoscu pe unul din tribul lui şi-i zise:

— Şeicule, am însărcinarea să-ţi aduc acest pacheţel, al cărui conţinut să-l citeşti numaidecât. Dacă va fi vreun răspuns, am să aştept cât vrei.

Ilderim luă numaidecât pacheţelul şi îl privi cu atenţie. Sigiliul îi fusese frânt. Adresa era: „Către Valerius Gratus în Cezareea”.

— Abaddon să-l ia, murmură şeicul, când găsi o scrisoare în limba latină.

Dacă scrisoarea ar fi fost grecească sau arabă, ar fi putut s-o citească. Aşa însă, singurul lucru ce putu descifra fu numele: „Messala”, iscălit cu scriere îndrăzneaţă romană. Ochii lui Ilderim scânteiau.

— Unde e tânărul israelit? întrebă.

— E cu caii pe câmp, răspunse un servitor.

Şeicul puse scrisoarea îndărăt în învelişul ei, vârî pacheţelul sub brâu şi încălecă iar. În acest moment apăru un străin, care se vedea că venea de la oraş.

— Caut pe şeicul Ilderim, zis cel nobil, grăi străinul.

Vorba şi îmbrăcămintea îl arătau a fi roman.

Limba pe care bătrânul arab nu putea s-o citească putea însă s-o vorbească; răspunse deci cu demnitate:

— Eu sunt şeicul Ilderim.

Omul plecă ochii; apoi îi ridică iar, şi vorbi, cu o linişte silită:

— Am auzit că ai nevoie de un conducător la jocurile de întrecere.

Pe buzele lui Ilderim trecu un zâmbet dispreţuitor.

— Vezi-ţi de drum, îi zise. Am eu conducător.

Se întoarse ca să călărească mai departe; dar omul îl opri şi-i zise iar:

— Şeicule, eu sunt amator de cai şi se zice că tu îi ai pe cei mai frumoşi din lume.

Bătrânul se înmuie. Strânse frâul, ca şi când ar fi voit să cedeze linguşirii; dar în sfârşit răspunse:

— Nu astăzi, nu; altă dată am să ţi-i arăt. Acum sunt prea ocupat.

Călări în câmp, pe când străinul se depărta zâmbind, ca să se întoarcă în oraş. Îşi îndeplinise însărcinarea.

Şi în fiecare zi, de-acum până la ziua mare a jocurilor, veni un om, uneori erau şi doi, şi chiar trei, la dumbrava de palmieri la şeic, sub pretextul de a căuta o ocupaţie la conducerea carului.

Cu acest chip punea Messala să fie supravegheat Ben Hur.

CAPITOLUL V

Şeicul aşteptă plin de mulţumire, până ce Ben Hur luă caii pentru îngrijirea dinainte de amiază din câmp, plin de mulţumire, căci observase că, după ce exercitase toate celelalte mersuri, zburau în alergare într-un chip încât nu se putea deosebi care era mai iute şi care mai încet, cu alte cuvinte, ca şi când ar fi fost toţi patru unul singur.

— Azi la amiază, şeicule, am să-ţi înapoiez pe Sirius.

Zicând acestea, Ben Hur mângâie coama bătrânului cal.

— Am să ţi-l înapoiez şi o să încerc carul.

— Aşa curând? întrebă Ilderim.

— Cu astfel de cai, bunule şeic, o zi e de ajuns. Nu sunt sperioşi. Au înţelegerea că omul şi exerciţiul le place. Acesta, atinse cu băţul spatele celui mai tânăr din cei patru, i-ai zis, mi se pare, Aldebaran, e cel mai iute; pe o pistă i-ar întrece pe ceilalţi cu trei lungimi.

Ilderim îşi mângâia barba şi zise, cu ochii strălucitori:

— Aldebaran e cel mai iute; dar care e cel mai încet?

— Acesta de-aci.

Ben Hur atinse cu băţul spatele lui Antares.

— Acesta; dar are să învingă, căci vezi tu, şeicule, va alerga toată ziua cu extremă încordare, toată ziua; şi când soarele va apune, îşi va dobândi cea mai mare iuţeală.

— Ai iarăşi dreptate, zise Ilderim.

— Numai o grijă am, şeicule.

Şeicul deveni îndoit de serios.

— În nesaţiul lui după triumf, un roman nu poate să păstreze cinstea curată. Tertipurile lor la joc, vezi, zic la toate, sunt nenumărate; la alergările cu care, cursele ce ştiu întinde se referă la toate, de la cal până la conducător, de la conducător până la stăpân. De aceea, bunule şeic, să bagi bine de seamă la tot ce ai. De-acu înainte şi până la

terminarea alergărilor, să nu laşi niciun străin nici măcar să vadă caii.

Dacă vrei să fii cu totul sigur, fă ceva mai mult: păzeşte-i cu mâna armată şi cu ochii neadormiţi; atunci n-am să mă tem de rezultat.

La intrarea în cort descălecară.

— Voi ţine socoteală de vorbele tale. Pe strălucirea lui Dumnezeu! Nimeni n-are să se apropie de ei şi nicio mână să-i atingă, afară de a vreunui credincios al meu. La noapte am să pun paznici. Dar, fiu al lui Arrius, Ilderim scoase pacheţelul şi îl desfăcu încet, pe când se apropiară şi se aşezară pe divan, uită-te la asta şi ajută-mă cu latineasca ta.

Întinse lui Ben Hur scrisoarea.

— Iată, citeşte, citeşte tare şi tradu ce vei citi în limba părinţilor tăi. De latinească eu mă îngrozesc.

Ben Hur era în bună dispoziţie şi începu să citească, fără păsare: „Messala către Gratus!”

Se opri. O bănuială îi zvâcni sângele la inimă. Ilderim îi observă agitarea.

— Ei, aştept.

Ben Hur se scuză şi începu apoi iar să citească. Să ne fie de ajuns să observăm că scrisoarea era unul din duplicatele pe care, în dimineaţa de după banchet, Messala le trimisese cu atâtea precauţiuni lui Gratus.

Primele rânduri erau numai întru atâta importante, că îi dovedeau cum că autorul scrisorii nu se lăsase de ironii. Când apoi cititorul ajunse la pasajele care aveau scopul să-i reîmprospăteze memoria lui Gratus, vocea-i tremura şi de două ori se opri, ca să se reculeagă. Cu mare sforţare citi mai departe:

„Adu-ţi aminte cum dispuneai de familia Hur”, aici se opri şi respiră adânc, „şi cum noi amândoi atunci am socotit planul adoptat drept cel mai potrivit pentru atingerea

intenţiilor noastre, adică de a condamna familia la tăcere şi la moartea inevitabilă, dar naturală”.

Aici vocea lui Ben Hur se stinse cu totul. Hârtia îi căzu şi îşi ascunse faţa în mâini.

— Sunt moarte... moarte! Numai eu am rămas.

Şeicul privise în tăcere, dar nu fără compătimire, durerea tânărului. Acum se ridică şi vorbi:

— Fiu al lui Arrius, e rândul meu să-ţi cer iertare. Citeşte scrisoarea asta pentru tine singur. Dacă vei fi destul de tare ca să-mi comunici ce mai este, să mă veseşti şi mă voi întoarce.

Ieşi din cort. Ben Hur se trânti pe divan şi îşi lăsă curs liber sentimentelor. Stăpânindu-se întrucâtva, îşi aduse aminte că nu citise încă scrisoarea până la sfârşit. O ridică şi începu să o citească din nou.

"O să-ţi reaminteşti, zicea scrisoarea mai departe, că puteai să hotărăşti soarta mamei şi surorii criminalului şi că acum cedez dorinţei de a afla dacă mai trăiesc sau sunt moarte”.

Ben Hur tresări, reciti pasajul şi exclamă apoi cu uimire: „El nu ştie dacă sunt moarte; nu ştie! Lăudat fie numele Domnului! Mai este speranţă!” Termină fraza şi citi cu curaj scrisoarea până la sfârşit.

— Nu sunt moarte, zise după oarecare reflexiune; nu sunt moarte, căci altfel ar fi aflat despre aceasta.

Recitind scrisoarea cu şi mai mare atenţie, se întări în această părere. Apoi trimise după şeic.

— Când am venit la cortul tău ospitalier, şeicule, îi zise liniştit, după ce arabul se aşeză şi erau numai ei amândoi, n-am vrut să-ţi spun despre mine mai mult decât am crezut necesar ca să te conving că am destul exerciţiu, ca să-ţi conduc caii. N-am voit să-ţi povestesc istoria mea. Dar împrejurările care au făcut să-mi cadă în mâini hârtia asta, ca s-o citesc, sunt prea ciudate, aşa că mă văd nevoit să-ţi dezvălui totul. Şi cu atât mai mult mă hotărăşte

cunoaşterea ce scot din această scrisoare, căci amândoi suntem ameninţaţi de acelaşi inamic, împotriva căruia trebuie să facem cauză comună, îţi voi citi scrisoarea şi-ţi voi da explicaţiile necesare; atunci n-ai să te mai miri că am fost atât de impresionat. Dacă m-ai socotit slab şi copilăros, o să mă scuzi pe urmă.

Şeicul tăcu şi ascultă cu atenţie, până la pasajul în care se vorbea îndeosebi de Ilderim:

—” L-am văzut pe evreu ieri în dumbrava Daphnei şi dacă acum nu e acolo, e totuşi prin apropiere şi mi-e uşor astfel să nu-l pierd din vedere. Ba dacă m-ai întreba unde e acum, ţi-aş răspunde cu cea mai mare siguranţă că se află în vechea dumbravă a palmierilor.”

— A! exclamă Ilderim cu o intonare din care nu se deosebea dacă era mai mult mirat sau mânios.

— În vechea dumbravă a palmierilor, repetă Ben Hur, în corturile trădătorului şeic Ilderim.

— Trădător, eu? exclamă plin de mânie bătrânul.

Buzele i se strânseră, barba-i flutura şi vinele gâtului i se umflară, de păreau că vreau să plesnească.

— Un moment încă, şeicule, zise Ben Hur rugător. Aceasta e părerea lui Messala despre tine. Ascultă ameninţarea lui.

Şi citi mai departe: ...”sub cortul trădătorului şeic Ilderim, care nu peste mult va afla că nu poate scăpa din mâna noastră tare. Să nu te miri deci, dacă primă măsură pe care o va lua Maxentius va fi să-l transporte pe acest arab pe o corabie, care să-l ducă la Roma”.

— La Roma, pe mine, Ilderim, şeicul a zece mii de călăreţi înarmaţi cu suliţi, pe mine, la Roma!

Se ridică sărind în sus, întinzând braţele şi încovoind degetele ca nişte gheare, cu ochii strălucitori ca ai unui şarpe.

— O, Doamne, nu! Pe toţi zeii, afară de cei ai Romei!

Când o să se isprăvească această neruşinare? Eu sunt om liber, liber e poporul meu! Trebuie oare să murim ca sclavi sau, şi mai rău, trebuie să trăiesc eu ca un câine, târându-se la picioarele stăpânului său? Să-i sărut mâna, ca să nu mă lovească? Ceea ce e al meu nu mai e al meu; nici eu nu mai sunt eu şi stăpân pe mine însumi; pentru fiecare respiraţie a mea trebuie să-i fiu recunoscător unui roman! O, de-aş mai fi iar tânăr! Dacă aş putea să-mi scutur de pe umeri douăzeci de ani sau fie şi zece, fie cinci!

Scrâşni din dinţi şi îşi izbi palmele peste cap. Apoi, cuprins de un alt gând, făcu câţiva paşi repezi înainte; se întoarse însă la Ben Hur şi îl prinse cu putere de umăr.

— Dacă aş fi eu în locul tău, fiu al lui Arrius, şi atât de tânăr ca tine, dacă aş avea un motiv care să mă îndemne la răzbunare, un motiv ca al tău, îndestulător ca să sfinţească răzbunarea, să lăsăm prefăcătoriile dintre mine şi tine! Fiu al lui Hur, zic eu...

Ben Hur se uită nedumerit în ochii scânteietori ai arabului.

— Fiule al lui Hur, zic, dacă aş fi în locul tău, dacă mi s-ar fi făcut pe jumătate atâta nedreptate, dacă aş avea amintiri cum sunt ale tale, n-aş putea să mă odihnesc!

Vorbele curgeau din gura bătrânului că apa unui pârâu.

— La toate nedreptăţile suferite de mine însumi, aş adăuga pe acelea ale lumii întregi şi m-aş dedica cu totul răzbunării.

Aş călători dintr-o ţară într-alta şi aş înflăcăra toată lumea.

N-ar fi niciun război de liberare la care să nu iau parte, nicio luptă contra Romei în care să nu mă avânt şi eu. Dacă n-aş avea altceva mai bun de făcut, aş deveni un part. Dacă n-aş găsi sprijin la oameni, tot nu mi-aş părăsi plănuirea, ha-ha-ha!

Pe strălucirea lui Dumnezeu! M-aş întovărăşi cu lupii, cu leii şi cu tigrii, sperând să-i pot duce la luptă împotriva inamicului comun. Aş pune mâna pe orice armă. Dacă victimele mele ar fi numai romani, mi-ar plăcea să văd o baie de sânge. N-aş cere cruţare pentru mine şi nici n-aş da cruţare. Aş da pradă flăcărilor tot ce e roman şi aş trece prin sabie orice fiu de roman. Noaptea m-aş ruga la zeii cei buni şi la cei răi, care stăpânesc toate: furtună, arşiţă, frig şi nenumitele otrăvuri de care e plin aerul, toate miile de pricini din care pier oamenii pe uscat sau pe apă. O! N-aş putea să dorm un singur ceas.

Gâfâind, frângându-şi mâinile, încetă; respiraţia i se oprise. Din toată această izbucnire pătimaşă, Ben Hur nu avu decât o impresie nelămurită; auzea o voce răstită şi vedea doi ochi scânteind sălbatic, ca semn al unei furii inexprimabile. De ani de zile, pentru întâia oară tânărul părăsit auzise spunându-i-se pe nume. Cel puţin un om era care îl cunoştea, aşadar, şi o spunea, fără să ceară dovezi; şi acesta era un arab, venit de curând din pustiu!

Cum ajunsese omul să cunoască acest lucru? Din scrisoare? Nu. În ea se vorbea despre cruzimile pe care le suferise familia lui; spunea şi despre propria lui nenorocire, dar nu şi despre faptul a cărui victimă era. Era un punct pe care voia să i-l explice şeicului, după citirea scrisorii.

— Bunule şeic, îi zise, spune-mi acum cum ai ajuns în posesia acestei scrisori?

— Oamenii mei păzesc drumurile spre oraşe, răspunse Ilderim scurt; i-am luat-o unui curier.

— Se ştie c-au fost oamenii tăi?

— Nu; ei trec drept bandiţi, pe care eu trebuie să-i prind şi să-i ucid.

— Încă ceva, şeicule. Mi-ai zis fiu al lui Hur, după numele tatălui meu. Nu credeam să fie un singur om în lume care să mă cunoască. De unde mă ştii?

Ilderim ezită; după o scurtă reflexiune însă răspunse:

— Te cunosc, dar deocamdată nu pot să spun mai mult.

— Ţi-a impus aşadar cineva tăcerea?

Şeicul tăcu şi dădu să plece. Când observă însă dezamăgirea lui Ben Hur, se întoarse şi zise:

— Să nu mai vorbim acum despre asta. Eu am să mă duc în oraş; după reîntoarcerea mea voi putea, poate, să-ţi vorbesc pe faţă. Dă-mi scrisoarea.

Ilderim înfăşură actul cu grijă, îl puse în tocul lui şi iarăşi se arătă plin de zel.

— Ei, ce zici? întrebă, pe când îşi aştepta calul şi suită. Eu ţi-am spus ce aş face în locul tău, dar tu nu mi-ai răspuns.

— Am vrut să-ţi răspund, şeicule, şi am să-ţi spun.

Faţa şi vocea lui Ben Hur trădau agitarea care-l cuprinsese iar.

— Tot ce ai spus tu vreau să fac, cel puţin tot ce stă în puterea unui om. De multă vreme m-am dedicat cu totul răzbunării, în ultimii cinci ani n-a trecut o oră fără să am alt gând.

Nu mi-am permis nicio odihnă. Petrecerile tinereţii mi-au rămas străine. Splendorile şi farmecele Romei nu m-au atins.

N-am căutat acolo altceva, decât să mă instruiesc pentru răzbunare. Am fost la cei mai vestiţi maeştri şi învăţători, nu ai retoricii şi filosofiei. A! Pentru aşa ceva n-aveam timp.

Singura mea năzuinţă a fost să învăţ artele pe care trebuie să le cunoască un om de arme. M-am întovărăşit cu gladiatorii şi cu învingătorii luptelor de la circ; aceştia au fost învăţătorii mei. Maeştrii de exerciţiu din tabăra cea mare m-au primit ucenic şi erau mândri de progresele ce făceam. Şeicule, eu sunt soldat; dar scopul ce mi-am propus cere să fiu un comandant. Acest gând m-a îndemnat să iau parte la expediţia contra parţilor. După ce aceasta se

va fi terminat şi dacă Domnul îmi va da viaţă şi putere, atunci...

Ridică la cer pumnii strânşi şi urmă cu patimă înflăcărată:

— Atunci voi fi un inamic instruit în toate privinţele după şcoala romană; atunci Roma are să-mi plătească nedreptăţile ei, cu sânge roman! Acesta e răspunsul meu, şeicule.

Ilderim cuprinse cu braţul umerii lui Ben Hur şi îl sărută.

— Dacă Dumnezeul tău nu-ţi va sta într-ajutor, fiule al lui Hur, va însemna că e mort, zise pătimaş. Iar de la mine primeşte încredinţarea aceasta, cu jurământ solemn dacă vrei: braţele şi averea mea, oameni, cai, cămile îţi vor sta la dispoziţie, iar pustiul pentru pregătire. Ţi-o jur! Destul acuma. Mă vei mai vedea încă până la noapte sau vei mai auzi despre mine.

Se întoarse repede şi grăbi spre oraş.

CAPITOLUL VI

Scrisoarea interceptată dădea unele lămuriri despre diferite puncte, care pentru Ben Hur erau de mare importanţă. Ea conţinea, de fapt, mărturisirea că cel ce o scrisese fusese complice la înlăturarea familiei, cu intenţii ucigaşe, că aprobase planul croit în acest scop şi primise o parte din bunurile confiscate, bunuri în posesia cărora se afla încă, şi că neaşteptata ivire a „principalului criminal” cum îi plăcea să-i zică, îl nelinişte şi-i apărea ca o ameninţare, în sfârşit, că se gândea să găsească mijloace şi căi care să-i dea siguranţă pe viitor şi că în acest scop era gata să facă ceea ce l-ar fi sfătuit complicii lui din Cezareea.

Şi acum, când scrisoarea căzuse în mâinile aceluia de care era vorba în primul rând, era atât o punere în gardă faţă de o viitoare primejdie, cât şi o mărturisire a vinei. De aceea Ben Hur, după ce Ilderim părăsi cortul, trebui să-şi adune toate gândurile, căci o acţiune rapidă era neapărat necesară. Inamicii lui erau mai vicleni şi mai puternici ca oricare altul în Orient. Dacă se temeau de dânsul, cu atât mai mult avea el motiv să se teamă de ei. Îşi dădea toată silinţa să-şi lămurească situaţia, dar în zadar; nu-şi putea stăpâni sentimentele. Speranţa vagă, că poate mama şi sora lui trăiau încă, îl umplea de oarecare bucurie, chiar dacă nu era decât o presupunere. Că era cel puţin un om care ar fi putut să-i dea veşti despre locul unde se aflau ai săi îi apărea tânărului atâta vreme fără speranţă ca o descoperire apropiată. Consideraţiile acestea erau numai de sentiment; dacă totuşi le lua în seamă, o făcea fiindcă avea o presimţire, că Dumnezeu avea să-i vină în sfârşit într-ajutor şi credinţa îi şoptea că trebuia să-şi păstreze liniştea.

Adesea îi veneau în minte vorbele lui Ilderim şi se mira cine putea să fie cel ce-i dăduse arabului informaţii despre dânsul; Maluc desigur nu, nici Simonide, ale cărui

interese cu totul opuse îl făceau să tacă. Să fi fost Messala informatorul? Nu, nu! Aici destăinuirea putea să-i fie primejdioasă. Presupunerile erau zadarnice. De câte ori însă Ben Hur îşi punea aceste întrebări, se mângâia cu gândul că oricine era cel ce ştia îi era prieten şi, la timpul potrivit, avea să se arate. Puţin timp mai avea de aşteptat, ceva răbdare încă! Poate că şeicul se dusese la oraş ca să-l găsească pe omul cel venerabil, poate că şi scrisoarea avea să grăbească dezlegarea.

Şi bucuros ar fi avut răbdare, dacă ar fi fost numai sigur că Tirzah şi mama lui se aflau şi ele în situaţia de a aştepta cu speranţă, cu alte cuvinte, dacă nu l-ar fi mustrat conştiinţa din pricina lor.

Ca să scape de astfel de imputări ce trebuia să-şi facă, porni departe în dumbravă, până la strângătorii de curmale, care îi oferiră din fructele lor şi schimbară cu el câteva cuvinte; apoi, pe sub copacii înalţi, ascultă ciripitul păsărilor şi zumzetul albinelor.

Mai mult se opri la lac. Se uită peste întinderea apei, cu undele ei strălucitoare, încreţite, şi fără voie se gândea la egipteanca cu frumuseţea-i minunată, cu cântecul şi povestirea ei. Nu putea să uite fiinţa fermecătoare, râsul ei argintiu, amabilitatea ei şi căldura mâinilor ei mici, când le acoperise cu mâinile lui, la cârmă. De la ea, gândul îi trecu repede la Baltazar şi la lucrurile de mirare al căror martor fusese şi care nu se puteau explica prin nicio lege a naturii; de aici iar, la regele iudeilor, a cărui apariţie bunul om o aştepta cu o răbdare atât de mişcătoare şi cu sfântă încredere. Aici i se opri gândul. Desigur, nu din alt motiv decât fiindcă omului îi place să respingă o idee neconformă cu dorinţele lui, înlătură şi Ben Hur explicaţia dată de Baltazar despre împărăţia pe care avea s-o întemeieze regele aşteptat. O împărăţie a sufletelor i se părea, dacă nici nu se potrivea cu opiniile lui saducheene, ca o fantasmagorie, ce nu putea lua naştere decât din

adâncurile unei evlavii prea exaltate şi visătoare. Un regat al Iudeei însă putea să-l înţeleagă; el existase odată şi putea, chiar şi numai din acest motiv, să mai fiinţeze. Şi îi măgulea mândria, ca să viseze despre un nou imperiu cu mai mare întindere şi putere, şi o strălucire mai splendidă decât a fost cel vechi, şi despre un nou rege, mai înţelept şi mai puternic decât Solomon, despre un rege căruia să-i dedice serviciile lui şi sub care el să-şi poată astâmpăra setea de răzbunare, în astfel de dispoziţie se întoarse la corturi.

După masa de la amiază, Ben Hur, ca să mai aibă ceva de lucru, spuse să i se prezinte carul la soare, spre cercetare. Cercetarea fu minuţioasă. Rămase mulţumit de toate amănuntele. Cu satisfacţie observă că acest car era construit în stil grecesc, care, după părerea lui, avea avantaje asupra celui roman. Era mai larg între roţi, mai jos şi mai tare. Dezavantajul greutăţii mai mari îl compensa cu prisos rezistenţa mai puternică a cailor lui arabi.

Scoase apoi caii, îi înhămă la car şi plecă pe câmpul de exerciţii, unde în câteva ceasuri îi dresă la alergarea în hamuri. Cu curaj înnoit se întoarse seara, ferm decis ca socoteala cu Messala s-o amâne până după câştigarea alergării sau după pierderea ei. Nu voia să renunţe la plăcerea de a sta faţă în faţă cu adversarul său, înaintea întregului Orient; nu se gândea că puteau să mai vină şi alţi concurenţi, încrederea lui într-un rezultat bun era neclintită; de dibăcia proprie nu se îndoia, iar în ce priveşte caii, îi considera ca tovarăşi înţelegători, în alergări glorioase.

— Să vie, să vie! Să se arate. Hei, Antares, Aldebaran! Nu-i aşa, scumpule Rigel? Şi tu, Altair, rege al alergătorilor, nu are el să se teamă de noi? Ha-ha! Dragii mei! Astfel trecu, în pauză, de la cal la cal, vorbind cu ei nu ca stăpân, ci ca un frate mai mare.

Când se lăsă noaptea, Ben Hur stătea la intrarea cortului, aşteptându-l pe Ilderim, care nu se întorsese încă

din oraş. Nu era nerăbdător, nici nu simţea nelinişte sau îndoială, în orice caz, şeicul avea să-i dea o veste. Tânărul avea impresia că providenţa îşi desfăcea iar braţele deasupra lui. În sfârşit, auzi tropot de cal. Veni Maluc.

— Fiu al lui Arrius, îi zise el vesel, după prima salutare, şeicul Ilderim îţi trimite salutare şi te roagă să încaleci, să vii la oraş. Te aşteaptă.

Ben Hur nu mai întrebă altceva, ci se duse la grajdul cailor. Aldebaran îl întâmpină, ca şi când ar fi voit să-i ofere serviciile. El îl mângâie, dar trecu să aleagă un altul, care n-avea să figureze în alergarea de patru, căci acesta trebuia să-şi păstreze forţele pentru alergare. Peste puţin încălecară şi se îndreptară în tăcere spre oraş.

Într-un loc sub podul Seleucizilor, trecură râul printr-un vad, călăriră apoi în arc larg pe partea din dreapta a râului, se întoarseră pe alt vad pe celălalt mal, şi de aici spre apus, ajunseră în oraş. Ocolul fusese mare, dar lui Ben Hur îi păru necesar ca precauţie, ce putea să fie bine întemeiată.

Călăriră din jos de debarcaderul lui Simonide. În faţa marii magazii de sub pod, Maluc se opri.

— Am ajuns, zise; descălecă.

Ben Hur recunoscu locul.

— Unde e şeicul? întrebă.

— Vino cu mine, am să te conduc.

Un paznic luă caii în primire şi Ben Hur, mai înainte de a-şi fi dat seama, era pentru a doua oară la uşa casei ce dădea în clădirea mai mare şi auzi dinăuntru invitaţia: „Intraţi, în numele Domnului”.

CAPITOLUL VII

Maluc rămase la uşă. Ben Hur intră singur.

Era aceeaşi încăpere, unde avusese cealaltă convorbire cu Simonide. Nu era nicio schimbare, decât că alăturea de fotoliu se ridica, într-un stativ de lemn, un drug de alamă şlefuită, purtând o jumătate de duzină şi poate şi mai bine de lămpi de argint, aprinse, în vie lumină.

Ben Hur făcu câţiva paşi înainte şi se opri. Erau de faţă trei persoane şi se uitau la el: Simonide, Ilderim şi Estera.

Se uită repede, pe rând, la ei, ca şi când ar fi voit să întrebe: „Ce vor aceştia cu mine?” Totuşi, îşi păstră liniştea şi atenţia i se încordă într-o a doua întrebare: „Sunt oare prieteni sau duşmani?”

În cele din urmă, privirile i se opriră asupra Esterei.

Bărbaţii îi răspunseră amical la privire. Era şi ceva mai mult în acest răspuns. Dar în închipuirea lui Ben Hur se ridica figura egiptencei şi se alătură la acea a blondei evreice; dar închipuirea nu dură decât un moment.

— Fiu al lui Hur...

El se întoarse spre cel care vorbea.

— Fiu al lui Hur, zise Simonide încet şi cu apăsare, primeşte pacea Dumnezeului părinţilor noştri, primeşte-o de la mine.

După o pauză, adăugă:

— De la mine şi de la ai mei.

Cel ce vorbea şedea în jeţ. Cunoaştem capul acela expresiv, faţa palidă şi expresia privirii care impunea respect oricui. Ochii-i mari, negri, priveau cu fermitate, dar nu cu asprime. Un moment rămase aşa, apoi îşi încrucişă braţele pe piept.

Atitudinea şi salutarea lui nu puteau da loc la neînţelegere.

— Simonide, răspunse Ben Hur adânc mişcat, sfânta pace pe care mi-o oferi, o primesc. Ţi-o ofer şi eu, ca un fiu către tatăl său. Numai să căutăm să ne înţelegem reciproc pe deplin.

Într-un chip atât de delicat căuta să evite orice umilire a marelui negustor şi în locul raporturilor dintre stăpân şi inferior, să pună altele mai înalte şi mai sfinte.

Simonide lăsă să-i cadă mâinile şi zise, întorcându-se spre Estera:

— Fiică, adu un scaun pentru stăpânul nostru.

Ea alergă, aduse un scaun scund şi stătea acum roşie, privind când la Ben Hur, când la Simonide şi aşteptând un ordin; ei însă tăcură, căci fiecare voia să-i lase celuilalt întâietatea ce ar fi însemnat un ordin. Când, în sfârşit, pauza începu să devină penibilă, Ben Hur înaintă, luă politicos scăunelul din mâinile ei şi îl puse înaintea jeţului la picioarele negustorului.

— Aici vreau să stau, zise.

Ochii i se întâlniră cu ai ei, dar numai un moment; totuşi s-au înţeles. El văzu recunoştinţa ei, ea mărinimia şi indulgenţa lui.

Simonide se plecă în semn de recunoştinţă.

— Estera, copila mea, adu-mi hârtiile! zise, parcă respirând uşurat.

Ea se duse la unul din rafturile din zid, scoase de acolo un sul de pergament şi i-l aduse.

— Ai spus un cuvânt bun, fiule al lui Hur, începu Simonide, desfăcând coala. Să ne înţelegem reciproc. Aşteptându-mă la această dorinţă, pe care aş fi exprimat-o chiar eu, dacă te-ai fi codit, eu am redactat aici un raport, care conţine tot ce e necesar înţelegerii dorite. După cum văd eu, vin aici în considerare două puncte: mai întâi averea, şi apoi raporturile dintre noi. Raportul se ocupă cu de-amănuntul de amândouă chestiunile acestea. Vrei să-l citeşti acum?

Ben Hur îi luă hârtiile din mână, dar se uită la Ilderim.

— Nu, zise Simonide. Şeicul n-o să obiecteze nimic.

Socoteala pe care o vei găsi în raport e de aşa natură, încât cere un martor. La sfârşitul raportului, unde de obicei iscălesc martorii, vei găsi, când vei ajunge până acolo, semnat numele „Ilderim Şeic”. El ştie totul. Ţi-e prieten. Tot ce mi-a fost mie îţi va fi şi ţie.

Simonide, plecându-se prietenos, se uită la arab, care, răspunzând plecăciunii, grăi serios:

— Aşa este cum spui tu.

Ben Hur răspunse:

— Am cunoscut şi până acum marele preţ al prieteniei lui, şi îmi rămâne, încă, să mă arăt vrednic de ea. Apoi continuă:

— Mai pe urmă, Simonide, am să citesc hârtiile acestea cu de-amănuntul; acum ia-le, şi, dacă nu te oboseşte prea mult, spune-mi numai conţinutul lor de căpetenie.

Simonide reluă sulul.

— Aici, Estera, stai lângă mine şi ia colile în mână, ca să nu se încurce.

Ea îşi luă locul lângă jeţul lui şi-i cuprinse uşor umerii cu braţul, aşa încât se părea că citeau amândoi în acelaşi timp.

— Aici, zise Simonide luând prima filă, e însemnarea banilor pe care îi aveam de la tatăl tău; e suma pe care am salvat-o din mâinile romanilor. Alte proprietăţi n-au putut fi salvate, numai banii; şi pe aceştia ar fi pus mâna tâlharii, dacă nu le-ar fi stat în cale sistemul nostru evreiesc de schimb.

Suma salvată, ce consta în bani pe care i-am încasat din Roma, Alexandria, Damasc, Cartagina şi alte pieţe comerciale, se urcă la o sută douăzeci de talanţi în bani evreieşti.

Întinse Esterei hârtia şi o luă pe cea următoare.

— Acea sumă, o sută douăzeci de talanţi, am luat-o asupră-mi. Ascultă, acum, în ce constă averea mea. Folosesc acest cuvânt, cum vei vedea, mai înainte de toate cu privire la câştigul pe care l-am scos din acei bani.

Citi acum de pe diferitele file sumele totale, care cu neglijarea fracţiunilor erau aşa:

ACTIV

În corăbii........................	talanţi	60.-
În mărfuri depozitate......	,,	110.-
În mărfuri de tranzit.......	,,	75.-
Cămile, cai, etc.	,,	20.-
Magazine de mărfuri	,,	10.-
Socoteli cu termen	,,	54.-
Bani peşin şi bonuri	,,	224.-
Total talanţi....................		-553

La aceşti cinci sute cincizeci şi trei de talanţi socoteşte acum capitalul iniţial, pe care-l aveam de la tatăl tău, şi iată şase sute şaptezeci şi trei de talanţi, totul proprietatea ta, cu care, fiule al lui Hur, vei fi cel mai bogat supus de pe pământ.

Luă hârtia din mâna Esterei, o înfăşură la loc cu celelalte, după ce puse una la o parte şi dădu sulul lui Ben Hur. Mândria ce se vedea pe faţa lui n-avea nimic jignitor; putea fi expresia conştiinţei datoriei cu credinţă împlinite, sau numai o adresare directă lui Ben Hur.

— Şi nu există nimica, adăugă coborând vocea, dar nu şi ochii, nimic nu mai există ce să nu poţi îndeplini.

Toţi cei de faţă erau conştienţi de importanţa momentului. Simonide îşi încrucişă iar mâinile pe piept, Estera era îngrijorată, Ilderim agitat.

Ben Hur luă sulul şi se ridică; comprimându-şi emoţiunea, zise cu voce blândă:

— Toate acestea îmi sunt ca o lumină trimisă din cer, ca să alunge noaptea, o noapte atât de lungă, încât mă temeam că n-are să se sfârşească niciodată, atât de întunecoasă, încât renunţasem la speranţa de a mai vedea o rază de lumină. Cea dintâi mulţumire o aduc Domnului Dumnezeu, care nu m-a părăsit, iar a doua lui Simonide. Credinţa ta repară cruzimea altora, şi-mi e ca o mântuire a firii noastre omeneşti. „Nu e nimic ce n-aş putea să fac”. Fie, dar, aşa! În ceasul acesta atât de înălţător pentru mine, să mă las întrecut în mărinimie? Să-mi fii acuma martor mie, şeicule Ilderim. Ascultă cuvintele mele, cum le voi rosti, şi să le ţii minte! Şi tu, Estera, bunul înger al acestui om bun, ascultă şi tu.

Întinse mâna cu sulul de hârtii spre Simonide:

— Toate cele socotite în aceste hârtii, toate: corăbii, clădiri, mărfuri, cămile sau bani, toate ţi le înapoiez, Simonide, declar că sunt proprietatea ta şi a alor tăi pentru totdeauna.

Estera zâmbea printre lacrimi. Ilderim îşi frământa nervos barba, ochii-i negri străluceau. Numai Simonide îşi păstra liniştea.

— Te împuternicesc pe tine şi pe ai tăi în posesia lor, urmă Ben Hur, stăpânindu-şi acuma mai bine sentimentele, cu o singură excepţie şi cu o condiţie.

Ţinându-şi respiraţia, îl ascultau ceilalţi.

— Cei o sută douăzeci de talanţi care au fost ai tatălui meu, să mi-i restitui.

Faţa lui Ilderim se însenină.

— Şi să-mi dai ajutorul tău ca să caut pe mama şi pe sora mea, gata să jertfeşti totul în acest scop, după cum sunt eu gata să jertfesc tot ce am.

Simonide era adânc mişcat, întinzând mâna, zise:

— Eu văd înalta ta simţire, fiu al lui Hur, şi mulţumesc Domnului că te-a condus la mine aşa cum eşti. Dacă eu am servit tatălui tău cu credinţă şi în viaţa, şi în amintirea lui,

să nu te temi că faţă de tine îmi voi uita îndatoririle; dar trebuie să declar că aceste condiţii nu pot fi valabile.

Apoi, reluând hârtiile, adăugă:

— N-ai ascultat întreg raportul. Ia şi citeşte, citeşte tare!

Ben Hur luă coala şi citi:

„Raport despre şerbii lui Hur, întocmit de Simonide, administratorul averii sale:

1. Amrah, egipteancă, în palatul din Ierusalim.

2. Simonide, administrator, în Antiohia.

3. Estera, fiica lui Simonide.”

Ben Hur nu se gândise niciodată că, după lege, o fiică avea să urmeze tatălui ei în şerbie. Acuma se uită, roşind, la Estera.

— Un om, zise, care e în posesia a şase sute de talanţi e cu adevărat bogat şi poate să facă ce vrea. Dar ceva mai preţios decât banii e mintea celui ce i-a adunat şi inima ce i-a stat alături. Simonide, şi tu, frumoasă Estera, să nu vă temeţi de nimic!

Şeicul Ilderim să fie martor că în acelaşi moment când mi-aţi apărut ca şerbi, eu v-am redat libertatea; şi ce am spus cu vorba, vreau să spun şi în scris. Nu ajunge? Pot să fac mai mult?

— Fiule al lui Hur, zise Simonide, sunt lucruri pe care nu le cunoşti: e legea, după care eu sunt şerb al tău pe viaţă. A fost preţul cu care am plătit-o pe Rahela, mama fiicei mele, care n-a vrut să-mi fie soţie, dacă nu-i urmam condiţia.

— Era şi ea serbă pe viaţă?

— Da.

Ben Hur, îndurerat, se plimba prin odaie.

— Eu eram şi mai dinainte bogat, zise oprindu-se deodată. Eram bogat în urma testamentului nobilului Arrius; acum vine această avere şi mai mare, şi mintea care a priceput s-o agonisească. Nu este în toate acestea mâna lui

Dumnezeu? Să-mi fii tu sfătuitor, Simonide. Ajută-mi să cunosc ce e drept a cunoaşte şi a face şi ajută-mi să fiu vrednic de numele meu. Şi ceea ce spune legea, eu am să-ţi spun după adevăr. Vreau să fiu servitorul tău pentru totdeauna.

Faţa lui Simonide strălucea.

— Fiu al răposatului meu stăpân! Am să fac ceva mai mult decât să-ţi ajut. Am să te servesc cu toată puterea minţii şi a inimii mele. Îţi jur pe altarul Dumnezeului nostru! Ca administrator, voi avea îngrijirea averii.

— Consideră-te administrator, sau vrei să-ţi dau în scris?

— Cuvântul tău mi-e de ajuns; aşa era şi cu tatăl tău, şi nu cer altceva mai mult de la fiul lui. Şi acum, dacă înţelegerea e deplină, Simonide se opri.

— Din partea mea este, îl asigură Ben Hur.

— Şi tu, fiică a Rahelei, vorbeşte! zise Simonide, luându-i braţul de pe umeri.

Estera rămase un moment încurcată. Schimba feţe-feţe. Apoi veni la Ben Hur şi îi zise, cu graţia-i femeiască proprie:

— Nu sunt mai bună decât a fost mama mea şi, fiindcă ne-a părăsit, te rog, stăpâne, lasă-mă să îngrijesc de tatăl meu.

Ben Hur îi luă mâna şi o conduse îndărăt la jeţul tatălui, zicând:

— Tu eşti o copilă bună; să fie după voia ta!

Simonide puse iar braţul ei peste gâtul lui şi câtva timp domni tăcerea în odaie.

CAPITOLUL VIII

Simonide se uită în sus, tot ca stăpân.

— Estera, zise el liniştit, noaptea înaintează cu repeziciune. Spune să ne aducă întăritoare, ca să nu ostenim pentru ceea ce mai avem de făcut.

Ea sună. O servitoare aduse pâine şi vin şi servi pe rând.

— Înţelegerea, bunul meu stăpân, urmă Simonide, după ce luară cu toţii din cele oferite, nu e încă deplină în ochii mei. De aici înainte vieţile noastre au să curgă alături ca două râuri care şi-au împreunat apele. Cred că va fi cu atât mai liniştit cursul lor, când toţi norii de pe cer deasupra se vor fi împrăştiat. Ai plecat deunăzi de la uşa casei mele, desigur, cu sentimentul că eu voi respinge pretenţiile pe care acum le-am recunoscut atât de fără rezervă; nu s-a întâmplat însă aşa, nu!

Estera îmi va fi martoră că eu te-am recunoscut şi că nu te-am părăsit, aceasta ţi-o va confirma-o Maluc.

— Maluc! exclamă Ben Hur.

— Cine e ţintuit în jeţ ca mine trebuie să aibă mâini multe şi care să ajungă departe, dacă vrea să pună în mişcare lumea de care a fost despărţit cu atâta cruzime. Am mulţi oameni ai mei şi Maluc e unul dintre cei mai buni. Şi uneori... Aruncă o privire recunoscătoare spre şeic, uneori îi iau cu împrumut de la oameni inimoşi cum e bunul şi bravul Ilderim, cel nobil.

El poate să-ţi spună dacă te-am tăgăduit sau dacă te-am uitat.

Ben Hur se uită la Ilderim.

— Aici e aşadar omul, bunule Ilderim, care ţi-a povestit despre mine?

Ilderim aprobă, cu ochii strălucitori.

— Cum, stăpâne, zise Simonide. Am putea noi să spunem, fără dovezi, care e caracterul unui om? Eu te-am

cunoscut. L-am revăzut în tine pe tatăl tău. Dar nu ştiam felul tău de gândire. L-am trimis pe Maluc în urma ta ca să afle. Căci sunt oameni pentru care bogăţia e un blestem ascuns; erai poate dintre aceia? Ceea ce mi-a raportat Maluc despre tine n-a fost decât bine, în toate privinţele. Să nu-mi iei în nume de rău.

— Desigur că nu, zise Ben Hur cu sinceritate. Ai procedat înţelept şi binevoitor în acelaşi timp.

— Vorbele tale mă bucură, zise negustorul mişcat. Mă bucură foarte, îngrijorarea mea că nu voi fi înţeles a dispărut. Acum, cele două râuri să curgă mai departe împreună, după cum le va povăţui cursul Domnul Dumnezeu.

După o pauză mai lungă, reluă:

— Adevărul îmi deschide gura acum. Ţesătorul stă la război şi, după cum suveica aleargă încoace şi încolo, pânza sporeşte, figurile cresc, el însă îşi visează mai departe visele.

Aşa a crescut sub mâinile mele averea, şi eu mă miram de această creştere şi mă întrebam eu însumi cum se făcea. Puteam să bag de seamă că o proteguire din afară însoţea toate întreprinderile pe care le puneam la cale. Vânturile pustiului, care au pricinuit pierzania atâtora, treceau ca sărind peste avutul meu. Furtunile, care acopereau ţărmurile cu sfărâmăturile corăbiilor, ajutau vaselor mele să ajungă mai curând în port.

Şi ceea ce este mai ciudat, eu, care atârn atât de mult de alţii, n-am avut nicio pagubă de pe urma unui inferior al meu, niciodată. Elementele se plecau să mă servească şi toţi servitorii mei îmi erau cu adevărat credincioşi.

— E cu adevărat ciudat, observă Ben Hur.

— Aşa mi-am spus şi îmi spun mereu, în sfârşit, stăpâne, am ajuns la aceeaşi părere cu tine: aici se vede

mâna lui Dumnezeu. Şi, ca şi tine, m-am întrebat: „Care să fie voinţa lui?”

Un spirit cugetător nu face nimic fără un motiv; un spirit ca al lui Dumnezeu nu orânduieşte nimic fără un scop înţelept.

De mulţi ani port în sufletul meu această întrebare, aşteptând un răspuns. Despre aceasta eram încredinţat: dacă era mâna lui Dumnezeu aici, atunci, într-una din zile, la timpul şi în felul potrivit, îmi va dezvălui voinţa lui, ca s-o văd limpede. Şi cred că a făcut-o.

Ben Hur asculta cu atenţia încordată.

— Sunt acum mai mulţi ani, stăteam cu ai mei, mama ta, Estera, strălucea în frumuseţea ei ca zorile peste bătrânul Munte al Măslinilor, pe drumul la nord de Ierusalim, în apropierea mormintelor regilor, când trei oameni, pe cămile mari, albe, cum nu s-au mai văzut în Cetatea Sfântă, veniră spre noi. Oamenii erau străini şi veneau din ţări de departe.

Cel dintâi se opri şi mă întrebă: „Unde e nou-născutul rege al iudeilor?” Ca pentru a-mi potoli mirarea, adăugă: "I-am văzut steaua în ţările de la răsărit şi am venit să ne închinăm lui”. Cuvintele acestea erau pentru mine o enigmă, dar i-am însoţit pe oamenii aceia până la poarta Damascului; şi tuturor pe care îi întâlneau, chiar şi paznicului de la poartă, le puneau aceeaşi întrebare. Toţi cei care o auzeau, rămâneau miraţi ca şi mine. Cu timpul uitai întâmplarea, deşi se vorbise mult de spre ea şi se vedea într-însa un semn despre sosirea lui Mesia. Ah! Ce copii suntem noi, oamenii, chiar şi cei mai înţelepţi dintre noi! Când Domnul umblă peste pământ, paşii lui adesea sunt la depărtare de secole unul de altul. L-ai văzut pe Baltazar?

— Şi am auzit întâmplarea chiar de la dânsul.

— O minune, o adevărată minune! exclamă Simonide.

Când mi-a povestit-o, bunul meu stăpân, mi s-a părut că aud răspunsul pe care îl aşteptam de atâta timp; deodată mi se părea limpede scopul lui Dumnezeu. Sărac va fi regele când va veni, sărac şi fără prieteni, fără suită, fără armate, fără oraşe sau cetăţi; un nou regat trebuia să se ridice, Roma răsturnată şi distrusă de pe suprafaţa pământului. Vezi, stăpâne, tu care eşti plin de putere, dibaci în mânuirea armelor, tu, încărcat cu averi, vezi prilejul pe care Domnul ţi l-a trimis! Scopul lui să nu fie oare şi al tău? S-a putut oare naşte un om spre o glorie mai strălucită?

Simonide îşi pusese toată forţa şi însufleţirea în cuvintele acestea.

— Dar împărăţia, împărăţia! repetă Ben Hur cu ardoare.

Baltazar zice că va fi o împărăţie a sufletelor.

Mândria naţională evreiască era foarte dezvoltată la Simonide, de aceea avu un zâmbet cam dispreţuitor când începu răspunsul:

— Baltazar a fost martor al unor lucruri miraculoase, martor al unor adevărate minuni, stăpâne; şi când vorbeşte despre ele, mă închin cu încredere, căci pentru aceasta îmi garantează chiar ochii şi urechile lui. Dar el e un fiu al Nizraimului (Egiptul la evrei) şi nu e nici măcar un prozelit. E greu de admis că ar avea o deosebită cunoştinţă, pentru care să-i acordăm credinţa noastră în ce priveşte hotărârile dumnezeieşti şi raporturile cu Israel. Profeţii îşi aveau iluminarea direct de la Cer, tot astfel şi el: astfel stau mulţi faţă de unul, şi Iehova e veşnic acelaşi. Eu trebuie să cred în profeţi. Adu-mi Thora[1], Estera!

Fără a o aştepta, urmă:

— Se poate ca să fie dispreţuită mărturia unui întreg popor, stăpâne? Poţi să călătoreşti de la Tyr, portul din

---

[1] Thora, adunarea tuturor scripturilor Vechiului Testament; la început desemna cele cinci cărţi ale lui Moise, Pentateuhul.

nord, până la capitala Edomului din pustiu, la sud, nu vei găsi pe niciunul care îngână schema sau dă jertfe la altar, sau a mâncat din mielul de Paşti, nu vei găsi pe niciunul care să nu afirme că împărăţia pe care o va dura viitorul rege pentru noi, copiii pactului, n-ar putea să fie altceva decât o împărăţie din lumea asta, cum a fost aceea a părintelui nostru David. Ei, de unde-şi au ei credinţa asta a lor, întrebi? Vom vedea îndată.

Estera se întoarse cu mai multe suluri, înfăşurate în pânze imprimate cu slove vechi de aur.

— Ţine-le, fiică, şi dă-mi-le după cum ţi le voi cere, zise tatăl cu duioşia-i de totdeauna când îi vorbea.

Apoi continuă demonstrarea:

— Ne-ar duce prea departe, iubite stăpâne, mult prea departe, dacă aş voi să-ţi repet numele sfinţilor bărbaţi, care, numai cu ceva mai puţin binecuvântaţi decât profeţii, au urmat acestora după hotărârea providenţei divine, acei iluminaţi şi predicatori, care au scris şi propovăduit din timpul robiei, acei înţelepţi, care şi-au împrumutat lumina din lumină celui din urmă din şirul profeţilor, Malchia, şi ale căror mari nume au fost mereu citate în sălile de prelegeri, de către Hilel sau Şamai. Vrei să-i consulţi pe ei despre împărăţie? Cine este, ca să dau un exemplu, păstorul oilor despre care se spune în cartea Enoh? Cine altul, decât regele despre care vorbim! Un tron e înălţat pentru dânsul; el va pedepsi pământul şi ceilalţi regi vor fi răsturnaţi de pe tronurile lor şi chinuitorii israeliţilor vor fi prăbuşiţi într-o prăpastie din care se vor înălţa stâlpi de foc.

Astfel spune şi cântăreţul psalmilor solomonieni: „Priveşte în jos, o Doamne, şi deşteaptă-i Israelului pe regele lui, pe fiul lui David... Şi el va subjuga popoarele păgânilor, ca să-i servească lui... Şi va fi un rege drept, povăţuit de Dumnezeu...

Căci el va stăpâni pentru totdeauna pământul întreg, cu vorba din gura lui”. Şi ca ultimul, dar nu mai puţin

însemnat martor, ascultă-l pe Ezra, al doilea Moise, şi întreabă-l cine este Leul cu vocea omenească, ce-i spune Vulturului, acesta e Roma:

„Tu ai iubit pe mincinoşi şi ai distrus oraşele celor sârguincioşi şi le-ai sfărâmat zidurile, deşi ei nu-ţi făcuseră niciun rău. De aceea, la o parte cu tine, ca pământul să se reîmprospăteze, şi să prindă viaţă nouă, şi să spere în dreptatea şi îndurarea aceluia care l-a făcut”. Şi vulturul apoi n-a mai fost văzut. Cu adevărat, stăpâne, mărturia acestora să nu-ţi fie de ajuns? Drumul însă spre izvor este deschis; să urcăm acolo.

— Ceva vin, Estera, şi apoi Thora.

— Crezi tu în profeţi, stăpâne? întrebă după ce bău. Ştiu că e aşa, căci asta face parte din credinţa neamului tău întreg.

— Dă-mi, Estera, cartea unde e istoria lui Isaia.

Luă unul din sulurile desfăcute pentru dânsul şi citi:

—” Poporul care pribegeşte în întuneric vede o strălucire mare; locuitorilor ţinutului umbrelor morţii le răsare o lumină... Căci un copil ni s-a născut, un copil ne-a fost dăruit, pe umerii căruia stă stăpânirea... Stăpânirea lui va creşte şi pacea nu va mai avea sfârşit; va sta pe tronul lui David şi în împărăţia lui, ca s-o întărească şi sprijine prin drept şi dreptate, de-acuma şi până în veci”. Crezi tu în profeţi, stăpâne? Acum, Estera, cuvântul Domnului care i s-a dezvăluit lui Micaia.

Ea îi întinse sulul cerut.

—” Dar tu, începu el să citească, dar tu, Betleem Efrata, deşi mic printre miile lui Iuda, din tine se va naşte stăpânitorul Israelului”. Acesta e copilul pe care l-a văzut Baltazar în peşteră şi i s-a închinat lui. Crezi în profeţi, stăpâne?

— Dă-mi, Estera, cuvintele lui Ieremia.

Luă sulul şi citi, ca şi mai înainte:

—” Iată, va veni timpul, zise Domnul, când îi voi da lui David un drept urmaş; va domni ca un rege”. De mulţi ani port în suflet acest destin glorios.

Simonide îşi pusese toată forţa şi însufleţirea în cuvintele acestea.

— Dar împărăţia, împărăţia? întrebă Ben Hur.

— Estera, zise Simonide, să-mi dai cartea cu profeţiile lui Zaharia.

Ea îi întinse unul din suluri.

— Ascultă, cum va intra regele în Ierusalim. Apoi citi:

„Bucură-te, fiică a Sionului! Vezi, regele tău vine la tine, drept şi ca mântuitor; e sărac şi călătoreşte pe o asină, pe mânzul tânăr al unei asine.”

– Crezi în profeţi, stăpâne? Dă-mi Estera, cartea care conţine profeţiile lui Isaia şi cuvântul Domnului ce i s-a revelat lui Micaia. „Dar tu, Betleem Efrata, începu să citească iar, eşti mic printre miile lui Iuda, din tine însă are să iasă stăpânitorul Israelului.”

– A fost acel copil pe care Baltazar l-a văzut în peşteră şi i s-a închinat. Crezi tu în profeţi, stăpâne?

Luă un sul şi citi mai departe: „Vedeţi, va veni timpul când îi voi da lui David un drept urmaş; ca rege va domni, cu înţelepciune şi cu dreptate pe pământ.”

– Acum, fiică, sulul cu profeţiile fiului său Iuda, pe care nu era nicio pată!

Îi întinse cartea lui Daniel.

— Ascultă, stăpâne: „Şi am privit în întunericul nopţii şi iată veni din norii cerului un fiu al omului şi a fost condus la omul cel în vârstă. Şi el i-a dat puterea şi onoruri şi împărăţia, ca toate hoardele, neamurile şi limbile să-l servească. Puterea lui e putere eternă, ce nu i se poate lua, şi împărăţia lui e una, care nu va putea fi distrusă.” Crezi în profeţi, stăpâne?

— E destul, cred! exclamă Ben Hur.

— Ce va fi însă acum? întrebă Simonide; dacă regele vine sărac, nu-i va sări stăpânul meu în ajutor, din prinosul lui?

— Să-i viu într-ajutor? Cu ultimul siclu[1] şi până la ultima suflare! Dar de ce să spui că are să vină sărac?

— Arată-mi, Estera, cuvântul Domnului, cum i s-a revelat lui Zaharia.

Ea îi dete unul din suluri. Şi citi: „Bucură-te, fiică a Sionului! Iată, regele tău vine la tine, drept şi ca mântuitor; e sărac şi călăreşte pe o asină, pe mânzul unei asine.”

Ben Hur se uită la o parte.

— Ce vezi, stăpâne?

— Roma, răspunse el posomorât; Roma şi legiunile ei. Am trăit în tabăra lor, îi cunosc.

— O, zise Simonide, pentru rege vei conduce legiuni în luptă şi vei avea să alegi dintre milioane.

— Dintre milioane! strigă Ben Hur.

Simonide stătu o clipă pe gânduri.

— Chestiunea puterii nu trebuie să te neliniştească, adăugă la urmă.

Ben Hur se uită întrebător la el.

— Ai văzut, în sufletul tău, pe rege, cum cobora între ai lui, întrebă Simonide. L-ai văzut, aşa zicând, la dreapta ta, şi la stânga, ai văzut legiunile împăratului, şi te-ai întrebat: „Ce poate el să facă?”

— Da, acestea erau gândurile mele.

— O, dragul meu, continuă Simonide, tu nu ştii ce tare-i Israelul nostru! Ţi-l închipui un bătrân îngrijorat care plânge pe ruinele Babilonului. Dar du-te acum de Paşti la Ierusalim, ascunde-te după stâlpii din piaţă şi observă-l pe Israel, aşa cum este el. Promisiunile domnilor făcute părintelui Iacob îl lasă rece pe poporul nostru, nici robia nu-l împilează; el se întăreşte sub genunchiul egipteanului.

[1] Siclu = monedă de aur sau din argint

Apăsarea Romei i-a fost hrană întăritoare. Şi acum este în adevăr aşa cum a zis Moise:

„Un popor şi un cârd de popoare”. Mai mult, stăpânul meu. Ca să poţi măsura puterea Israelului şi cât de mare este cea a regelui, nici nu-i nevoie de mult calcul pozitiv, pune în cumpănă credinţa, şi asta te va călăuzi în cele mai depărtate regiuni ale pământului nostru. Ierusalimul este ca un mărgăritar în templu sau ca inima în trup. Întoarce-ţi privirile de la legiuni, oricât de puternice ţi se vor părea, şi ia seama la mulţimea credincioşilor şi vei striga şi tu: „În tabără, Israele!” Numără cârdurile persane, copiii repatriaţilor care n-au voit să se repatrieze; numără fraţii care năzuiesc spre Egipt şi depărtata Africă; numără rătăcitorii evrei care îşi caută adăpostul în Apus, în oraşele comerciale din Spania; numără tovarăşii lor de aceeaşi rasă din Grecia, din insulele mării, sus din Pontus şi din Antiohia, apoi şi pe aceia care zac blestemaţi în umbra zidurilor murdare ale Romei, numără-i pe credincioşii Domnului din corturile deşertului dincoace de Nil şi chiar din regiunea de dincolo de Marea Caspică, de sus din vechea ţară, din Gog şi Magog şi nu-i uita nici pe aceia care trimit daruri templului sfânt ca semn de închinare lui Dumnezeu, şi când i-ai numărat pe cei care te aşteaptă, vei avea împărăţia „Dreptăţii” care va cuprinde întreg pământul, în Roma ca şi în Sion. Vei avea răspunsul la întrebarea: ce poate Israel poate şi regele.

Tabloul era arătat în culori arzătoare.

Ilderim se impresionă cu deosebire.

— O, de-aş mai fi tânăr! strigă, sărind de pe scaun.

Ben Hur rămase tăcut. Vorba era pentru el ca o invitare să-şi jertfească viaţa şi averea pentru fiinţa aceea misterioasă, care pentru Simonide era punctul de gravitate a tuturor speranţelor mari, ca şi a credincioşilor egipteni. Ideea nu era nouă pentru el. De multe ori i-a stăpânit sufletul, după cum am văzut: o dată când în Daphnehain a

ascultat povestirea lui Maluc; şi mai desluşită când Baltazar i-a prezentat icoana împărăţiei viitoare. Apoi, în călătoria prin vechiul Hain, ideea luase proporţia unei hotărâri definitive. Dar rămăsese, până acum, numai în gând însufleţită de sentimente din ce în ce mai aprinse. Acum, un maestru prelucrase ideea, o arătase că pe un lucru posibil, aproape realizabil. Ben Hur avea sentimentul că i s-a deschis o uşă prin care lumina năvălea în torente orbitoare şi-i arăta drumul spre menirea unui scop, bogat în răsplată pentru sufletul lui setos de glorie. Numai un lucru nu-i era lămurit.

— Toate sunt bune, câte mi-ai spus, vorbi el, că regele o să vină, că împărăţia lui va semăna cu aceea a lui Solomon, că, punem cazul, eu mă ofer cu viaţa, cu averea mea să ajut îndeplinirea acestui ideal, pe urmă?... Să lucrăm la întâmplare? Să aşteptăm până vine regele? Ori până trimite el după mine? Tu ai vârsta şi experienţa, răspunde!

Simonide răspunse îndată:

— N-avem timp de aşteptare. Scrisoarea aceasta, arătă scrisoarea lui Messala, este o chemare la faptă. Ca să ne opunem legăturii dintre Messala şi Gratus, n-avem destulă influenţă la Roma, nici putere aici. O să te omoare dacă mai aşteptăm. Vrei să ştii ce sălbatici sunt, uită-te la mine!

Se cutremură de amintirile înfricoşătoare.

— O, stăpânul meu, continuă apoi reculegându-se, cât este de greu! Crezi că ai tot atâta voinţă?

Ben Hur nu înţelese.

— Îmi aduc aminte ce frumoasă îmi părea lumea în tinereţea mea! oftă Simonide.

— Şi apoi? întrebă Ben Hur. Fost-ai capabil de o jertfă mare?

— Da. Din dragoste.

— N-are viaţa şi alte motive de însufleţire, tot aşa de puternice?

Simonide înclină capul.

— Poate dorul de mărire.

— Dorul măririi nu i se cuvine unui fiu al Israelului.

— Poate răzbunarea?

Scânteia căzu peste o patimă uşor de aprins. Ochii tânărului se înflăcărară, mâinile îi tremurau şi răspunse grabnic:

— Da. La răzbunare are evreul dreptul. Este în lege.

— O cămilă şi un câine ţin minte nedreptatea.

Simonide reluă firul convorbirii.

— Un lucru însă, un lucru trebuie făcut pentru rege, îndată după sosirea lui. Fără îndoială, Israel e mâna dreaptă a lui, dar, o, Doamne, e o mână a păcii care nu cunoaşte meşteşugul războiului, între milioane de suflete nu este niciun destoinic conducător de oşti! Pe mercenari nu-i socotesc, ei vor fi o putere, mecanică apăsătoare pentru noi. Situaţia e aşa cum şi-au dorit-o romanii; fruct al tiraniei lor. Timpul însă s-a schimbat, timpul a sosit şi păstorul trebuie să-şi tragă spada contra leului.

Cineva trebuie să fie conducătorul, la dreapta regelui. Cine să fie acela?

Obrajii lui Ben Hur se aprinseră, apoi grăi:

— Înţeleg. Dar spune vorba răspicată. Cine?

Simonide sorbi din vinul pe care i-l adusese Estera, întărind glasul.

— Tu, stăpâne! Tu şi şeicul. Voi doi să fiţi căpitanii; fiecare cu misiunea lui. Eu voi rămâne aici, continuând afacerile, ca până acum; având grijă că izvorul să nu sece. Tu vei merge la Ierusalim şi de acolo în pustiuri, să aduni oamenii lui Israel, pe cei care pot purta arme, să-i numeri, să-i împarţi în divizii de câte zece şi de câte o sută. Să-ţi alegi apoi conducătorii acestor divizii, să-i instruieşti şi să-i trimiţi să se înarmeze, în locuri secrete. Ţi le voi spune eu.

Şi de arme mă voi îngriji, începând din Pereea vei străbate toată Galileea, de unde apoi un pas mai ai până la Ierusalim. La Pereea ai pustiul în spate şi pe Ilderim în apropierea ta. El va păzi şoselele, aşa că nimic nu se va mişca fără cunoştinţa ta. El te va sprijini în toate. Până la timpul oportun nimeni să nu afle acţiunea noastră. Rolul meu? Rolul meu e de subordonat. Cu Ilderim am vorbit mai înainte. Ce zici?

Ben Hur se uită la şeic.

— Aşa este, cum spune el, fiule al lui Hur, răspunse arabul.

Eu mi-am dat cuvântul şi el e mulţumit. Dar tu trebuie să ai jurământul meu, care mă va lega pe mine şi toţi ai mei de tine, de interesele tale.

Simonide, Ilderim şi Estera se uitară cu încordare la Ben Hur.

— Fiecare om, începu el trist, îşi are cupa lui de bucurii în viaţă; mai devreme sau mai târziu, i se umple această cupă şi el gustă, bea din ea, fiecare, numai eu nu. Eu văd, Simonide, şi tu, nobile şeic, vă înţeleg propunerea. O primesc şi apuc calea arătată, adio speranţa păcii visate. Poarta unei lumi ideale se va închide în urma mea; şi, desigur, niciodată nu se va mai deschide. Căci Roma veghează, nu iartă şi va trimite spionii ei în urma mea. În catacombele ei, în peşterile cele mai întunecate va trebui să-mi sfârşesc zilele.

Un sughiţ de plâns întrerupse tăcerea, Estera îşi îngropă faţa în umărul tatălui ei:

— Nu m-am gândit la tine, Estera, zise Simonide, adânc mişcat.

— Lasă, e bine aşa, Simonide. Omul îşi poartă soarta mai uşor când este compătimit, zise Ben Hur. Lăsaţi-mă să continui...

Cu toţii îl ascultară.

— Voiam să vă spun totuşi, urmă el, că n-am altă alegere decât să mă supun destinului. Decât să mă expun aici la o moarte laşă, mai bine înfrunt lupta şi sunt gata să primesc tovărăşia voastră.

— Să facem un act, în scris? întrebă Simonide, cu instinctul lui practic.

— Mă încred în vorba ta, răspunse Ben Hur.

— Şi eu, adăugă Ilderim.

Aşa de simplu se încheie pactul, care avea să schimbe mersul vieţii lui Ben Hur. După o scurtă pauză el mai spuse:

— Aşadar, s-a hotărât!

— Dumnezeul lui Abraham să ne ajute! strigă Simonide.

— Un cuvânt, prietenii mei, zise Ben Hur mai vesel acum.

Cu voia voastră, până să începem acţiunea, aş vrea să mai petrec puţin... Nu se poate ca Messala să nu urzească ceva împotriva mea. Dar în timpul cât îi soseşte răspunsul procuratorului, cam o săptămână, el e în frigurile nerăbdării.

Vreau să-l întâlnesc la circ, să-i râd în faţă.

Ilderim se bucură de înseninarea tânărului şi Simonide cântări partea practică a dispoziţiei lui. Îndrăzni să-i vorbească de afaceri.

— E bine. Dar vezi, stăpâne, în timpul acesta aş vrea să-ţi fac un serviciu. Te-am auzit vorbind de moştenirea pe care ţi-a lăsat-o Arrius. E vreun imobil?

— Da, o vilă la Misenum şi câteva clădiri la Roma.

— Te-aş sfătui să vinzi averea aceasta şi banii să-i pui undeva în siguranţă. Dă-mi mie o procură în privinţa aceasta şi eu îţi voi găsi mijlocitor care să-ţi facă bine vânzarea. Cel puţin de data asta să-i fentăm pe jefuitorii împărăteşti.

— Vei avea mâine procura.

— Dacă nu te superi, ar fi bine s-o am chiar în noaptea aceasta, răspunse Simonide.

Ilderim îşi netezi mulţumit barba, adăugând:

— Bine zici. Precauţia e bună.

— Mai adă pâine şi vin, Estera! Sunt fericit câtă vreme şeicul Ilderim şi tu, stăpâne, sunteţi oaspeţii mei!

— Lasă, mai bine să-mi aducă caii, zise Ben Hur. Vreau să mă întorc la Hain. Dacă mă duc acum, nu mă descoperă duşmanul meu, şi, întorcându-se spre Ilderim, cei patru căluţi vor fi veseli să mă vadă.

Când se revărsau zorile, el şi Maluc intrară pe uşa cortului.

CAPITOLUL IX

Cam la patru ore, în noaptea următoare, Ben Hur şi Estera şedeau pe terasa noului magazin.

Jos, la picioarele lor, în piaţă, era o mişcare deosebită. Alergături în sus şi în jos, ridicări de lăzi şi baloturi, strigăte nervoase şi chemări grabnice, larma aceea fantastică a pieţei Orientului, luminată cu torţe purtate de vânt.

O corabie se încărca în grabă.

Simonide era tot în biroul său, de unde dădea ordine cum trebuia să plece vasul, fără oprire, spre Ostia, portul de navigaţie a Romei, de unde avea să mai ia un pasager, şi-apoi, încetinind mersul, va străbate prin Valencia, spre malurile Spaniei.

Pasagerul era împuternicitul care trebuia să caute cumpărător pentru moştenirea lui Arrius, lăsată lui Ben Hur. Îndată ce corabia va fi pornită, Ben Hur va trebui să înceapă şi el acţiunea lui hotărâtă. Dacă el totuşi şi-ar schimba decizia, i se îngăduia un timp de cumpănire, n-avea decât să spună un cuvânt, el era stăpânul.

Ben Hur stătea pe terasă şi privea tabloul de jos, fără să se gândească decât la propria lui soartă.

Era tânăr, frumos, bogat, cult, din nobleţe veche şi nu demult fusese primit în cele mai înalte cercuri ale elitei din Roma, putea să aspire aici la onoruri, la realizarea tuturor ambiţiilor sale, şi acum trebuia să renunţe la toate câte-i oferise viaţa. Trebuia să se expună unei primejdii sigure, inevitabile. Să întreprindă un război, fără şansă de izbândă, contra împăratului, numai din acel cult mistic pe care îl purta în suflet pentru acel rege, învăluit în mister. Şi totuşi, îl ademeneau onoarea încrederii amicilor săi, conştiinţa că va lupta ca să găsească o patrie. Numai cine a trăit multă vreme pribeag, fără patrie, poate să înţeleagă puternica vrajă a acestui cuvânt.

Mai avea un motiv, în lumea aceasta plină de viclenii care pentru cei slabi are deviza: bucuria plăcerilor momentului! În lumea aceasta înşelătoare unde cei mulţi nu văd decât partea ei strălucitoare, Ben Hur găsise o tovarăşă.

— Ai fost la Roma? o întrebă el.

— Nu, răspunse Estera.

— Ai vrea o dată să te duci?

— Nu cred.

— De ce?

— Mă tem de Roma, răspunse ea cu o uşoară tremurare a glasului.

El se uită la ea. Alături de el, ea, mititică, părea un copil. Nu putea să-i vadă bine faţa în obscuritatea nopţii, dar învălui toată făptura ei într-o privire plină de gingăşie. Aşa stătuse surioara lui pierdută, lângă dânsul, în noaptea aceea fatală, când procuratorul Gratus adusese nenorocirea peste casa lor. Sărmana Tirzah, unde o fi ea? Amintirile acestea îi deşteptară un sentiment de tandreţe pentru Estera. Nu era sora lui, dar niciodată n-o putea privi ca pe o servitoare, şi împrejurarea că era într-adevăr servitoarea lui îl făcea să fie îndoit de prietenos cu ea.

— Nu-mi pot închipui Roma, continuă ea, în felul ei feciorelnic, decât ca pe un oraş mare, plin de palate şi temple, cu foarte multă lume... Mi se pare ca un monstru îngrozitor care ademeneşte între zidurile ei pe oamenii paşnici din frumoase ţări, ca să-i piardă apoi în păcate, în moarte... O fiară uriaşă, setoasă de sânge care, dacă te apucă în braţele ei, te sugrumă fără scăpare. Tăcu şi se uită în jos.

— Mai spune! zise Ben Hur, înviorat.

Ea se apropie, ridică privirea în faţa lui.

— Pentru ce trebuie să-ţi faci din Roma un duşman? De ce n-ai încheia mai bine pace cu ea? Tu ai suferit mult; pe tine te-au ales dintre milioane să fii o momeală pentru

duşmanul comun. Tinereţea ta a fost chinuită, este drept să-ţi jertfeşti astfel şi restul zilelor?

Chipul ei candid păli şi mai mult şi Ben Hur se aplecă spre ea cu blândeţe:

— Ce mă sfătuieşti tu, Estera?

Ea întârzie puţin cu răspunsul.

— Proprietatea ta din Roma este o casă de locuit?

— Da.

— E frumoasă?

— Încântătoare. Un palat în mijlocul unui parc imens, cu poteci prunduite, cu fântâni săritoare, cu frumoase statui prin colţurile umbrite, împrejmuit cu plantaţie de viţă, şi o coloană atât de înaltă de zăreşti şi Neapolul şi Vezuviul din vârful ei.

Împăratul are o moşie în apropiere; dar în Roma nu există o vilă mai frumoasă ca vila lui Arrius.

— Şi viaţa poate fi liniştită acolo?

— Nu se poate închipui o noapte cu lună, o zi de vară mai liniştită; numai când vin vizitatori se tulbură singurătatea.

Acum, când fostul proprietar a murit, iar eu sunt aici, nu se aude acolo decât şoptirea servitorilor, cântecul păsărilor şi murmurul fântânilor; şi nu-i altă variaţie decât aceea a florilor care îşi schimbă forma, se veştejesc, cad şi iar înmuguresc, se deschid şi parfumează văzduhul cu petalele lor în sute de culori. Dar viaţa pentru mine, Estera, a fost prea liniştită acolo, îmi pricinuia o nelinişte internă, îmi scormonea sufletul conştiinţa că trebuia să fac ceva în viaţă, că nu-mi este iertat să mor aşa, în dulce trândăvie, fără a fi făcut şi eu ceva. Ea se uita în depărtarea râului.

— De ce mă întrebi? grăi el.

— Bunul meu stăpân...

— Nu, nu, Estera, nu aşa! Numeşte-mă prieten, frate, dacă vrei; eu nu sunt stăpânul tău, şi nu vreau să fiu! Zi-mi frate!

El nu putu să vadă roşeaţa de bucurie pe obrazul ei, nici strălucirea ochilor pierduţi în noapte.

— Eu nu pot să pricep un suflet care preferă viaţa zbuciumată în locul unei vieţi care, care... Cere violenţe şi vărsare de sânge, întregi el.

— Da, suspină ea, să preferi viaţa aceasta, celei din vilă.

— Estera, tu te înşeli. N-am altă alegere. Ah, aşa de îngăduitor nu este romanul! Eu mă duc, fiindcă sunt silit. A rămâne aici înseamnă a muri. Dacă mă duc e acelaşi lucru: o cupă cu venin, pumnalul unui ucigaş, sau sentinţa dată de tribunal pe faţă. Messala şi procuratorul Gratus s-au îmbogăţit din bunurile răpite tatălui meu şi pentru ei este de mare importanţă să-şi menţină averea. La o paşnică înţelegere nu putem ajunge. Şi atunci, o, atunci, Estera, nu poate fi vorba de viaţă liniştită pentru mine, în frumoasa, vechea vilă, oricât de parfumat ar fi aerul grădinii şi oricât devotament aş găsi într-o tovarăşă înţelegătoare, care mi-ar îndulci traiul. Nu pot trăi în linişte. Trebuie să fiu ager şi activ. Ca să răzbun nedreptatea. Voi putea pedepsi pe vinovaţi? Voi muri într-o zi răpus de viclenia lor? Cine mă va răzbuna? O, grijile îmi vor alunga somnul şi conştiinţa mea nu se va odihni niciodată.

— Aşa de rele sunt perspectivele? întrebă ea cu vocea tremurătoare de milă. Nu se poate ca tu să învingi?

Ben Hur o prinse de mână.

— Aşa de mult ţii tu la mine?

— Da, răspunse ea simplu.

Mâna ei era caldă şi parcă se topea într-a lui. El simţi cum tremură, îi veni în minte egipteanca, cât contrast între ea şi mica Estera! Aşa subţirică şi îndrăzneaţă, deşteaptă şi minunat de frumoasă! Ben Hur îi duse mâna la buzele lui.

— Tu o să-mi fii o a doua Tirzah, Estera.

— Cine-i Tirzah?

— Surioara mea, pe care mi-au răpit-o romanii şi pe care trebuie s-o regăsesc, cu orice preţ, înainte de-a muri.

În clipa aceasta o undă de lumină vie năvăli pe terasă. Un servitor de-al lui Simonide intră pe uşă, aducând pe stăpânul său. Tinerii se apropiară de negustor şi din convorbirea ce urmă între ei, personalitatea lui se dezvălui impunătoare.

Apoi se dezlegară funiile corăbiei şi în luminile făcliilor şi strigătele vesele ale marinarilor, vasul fu pornit în largul mării. Ben Hur a rămas legat de regele care trebuia să vină.

CAPITOLUL X

În preziua jocului, avutul lui Ilderim fu dus într-o încăpere sigură, în apropierea circului. Avea să servească călăreţilor, în acelaşi timp, bunul om trimisese cu oamenii lui tot ce mai avusese: o caravană întreagă de servitori, arme, cai, turme de oi şi cămile încărcate cu bagaje, aşa că retragerea lui din Hain semăna cu exodul unui popor întreg.

Lumea din oraş râdea de convoiul bizar. Dar el nu se tulbură de ironizarea oamenilor. Spionii îl socoteau prea barbar, ca să-l ia sub observaţie: o caravană de măscărici! Romanii îşi băteau joc, ca de un spectacol comic. Dar ce-i păsa lui? Mâine el va fi departe, în deşerturi, şi toate corturile lui, tot ce aparţinuse oraşului vor fi în siguranţă, afară de primejdia urmăririi. Omul nu-i niciodată mai sigur ca atunci când e obiectul batjocurii. Şi arabul, şiret, ştia acest lucru.

Nici el, nici Ben Hur nu subapreciau influenţa lui Messala. Erau convinşi că după întâlnirea din circ, el va acţiona împotriva lor. Dacă va fi învins, învins de Ben Hur, imediat puteau să se teamă de toate relele din partea lui. Poate nici nu va aştepta ordinele lui Gratus. După chibzuirea aceasta, erau pregătiţi să se pună în siguranţă. Liniştiţi, călăreau alături, aşteptând ziua de mâine.

În drum îl întâlniră pe Maluc, care îi aşteptase. Credinciosul om nu arătă cu nimic că ar cunoaşte relaţiile lui Ben Hur cu Simonide şi Ilderim în forma lor nouă. Salută reverenţios şi scoase o hârtie pe care o dete Şeicului.

— Am aici programul conducătorului jocurilor, unde, cum vezi, caii tăi sunt destinaţi să servească călăreţilor. Vei găsi aici şi ordinea jocurilor. Fără să ştiu rezultatul îţi urez noroc şi succes, bunul meu şeic!

Apoi se întoarse spre Ben Hur.

— Şi ţie, fiul lui Arrius, îţi doresc succes. Acum nimic nu poate să împiedice întâlnirea ta cu Messala. Sunt făcute

toate pregătirile. Am asigurarea din partea conducătorului jocurilor.

— Îţi mulţumesc, Maluc, răspunse Ben Hur.

Maluc mai zise:

— Culoarea ta este albă, a lui Messala roşie ca focul şi galbenă. Impresia lor e de ghicit. Copiii de pe stradă vând de pe acum panglici albe. Mâine toţi arabii şi evreii le vor purta la braţ. În circ vei vedea că albul e răspândit mai mult prin galerii.

— În galerii poate, dar nu în tribune...

— Nu, acolo va domina roşul şi galbenul. Dar dacă noi vom învinge. Maluc nu-şi putu opri un zâmbet de mulţumire, dacă vom ieşi biruitori, înalţii domni vor tremura! Fireşte, deocamdată ei pun rămăşaguri: doi, trei, cinci contra unu. Dispreţul lor pentru ce nu-i roman e mare, şi Messala e un roman!

Încetinind glasul, adăugă:

— Nu-i stă bine unui evreu în loc de frunte, la o astfel de adunare. Se plăteşte scump, şi rişti banii, dar, între noi fie zis, eu totuşi voi avea un prieten care va să şadă chiar alături de consul. El va primi rămăşaguri de trei, cinci, şi chiar până la zece, contra unu, va fi aşa de nebun. Eu i-am dat informaţii în privinţa aceasta şi şase mii în cec...

— Dragă Maluc, zise Ben Hur, un roman nu pune rămăşag decât pe moneda lui. Dacă îl întâlneşti pe prietenul tău, dă-i câţiva sesterţi, câţi vei crede tu de cuviinţă. Şi ascultă, Maluc, şi spune-i, mai ales, să pună rămăşag pe caii lui Ilderim, contra lui Messala.

Maluc se gândi o clipă.

— Asta va avea ca urmare că toată lumea se va gândi la cearta ta cu Messala.

— Chiar asta e ce doresc.

— Înţeleg, înţeleg.

— Da, Maluc, îmi vei face un mare serviciu. Vei ajuta interesul public al curselor, la care rivalizăm eu cu Messala.

— Se va face, fu răspunsul hotărât.

— Este o arvună de preţ cuvântul acesta. Voi triumfa, cu atât mai bine!

Maluc îl privi pătrunzător pe Ben Hur.

— Voi avea despăgubirea bunurilor mele, vorbi Ben Hur, mai mult sieşi. A doua oară poate nu mi s-ar mai prezenta ocazie... Să-i pot nimici şi mândra-i fudulie! Iacob să mă ierte atunci...

O expresie de energie puternică străluci pe faţa lui frumoasă şi dădu înţeles acestor cuvinte:

— Da, aşa să fie! Maluc, nu te sfii să povăţuieşti pe prietenul tău să ţie prinsoarea, cât de sus ridicată: zece, cincispre zece, douăzeci, contra una; chiar şi cincizeci, dacă e vorba de mine şi Messala!

— Asta e o sumă importantă, zise Maluc. Va cere garanţie.

— Să i-o dai! Du-te la Simonide şi spune-i din partea mea că vreau să-mi asigur afacerea. Spune-i că vreau cu orice preţ să-mi zdrobesc duşmanul. Şi că este şi acesta unul dintre mijloace, îndrăzneala dă putere! Şi acum, du-te! Nu pierde clipa!

Maluc salută şi se depărtă câţiva paşi. Dar se întoarse iar.

— Să mă ierţi, grăi el către Ben Hur. Am să-ţi mai spun ceva: eu n-am putut vedea de aproape carul lui Messala, dar mi-a spus cineva că este cu o palmă mai înalt ca al tău.

— Cu o palmă! Aşa de mult! strigă Ben Hur cu bucurie.

Apoi se aplecă spre Maluc.

— Fiindcă eşti un bun evreu, Maluc, credincios rasei tale, ia-ţi un loc sus deasupra porţii de triumf, în apropierea balconului din faţa coloanei şi bagă de seamă, căci dacă am noroc, voi să... dar nu, mai bine să nu vorbim dinainte! Tu stai numai acolo şi ţine ochii deschişi!

În clipa aceasta, Ilderim scoase un strigăt de uimire.

— Pentru numele lui Dumnezeu! Ce-i asta !?

Se apropie de Ben Hur, şi-i arătă un afiş.

— Citeşte! îi zise acesta.

— Nu, e mai bine să citeşti singur.

Ben Hur citi o comunicare a prefectului provinciei, iscălită de conducătorul circului, în care în modul nostru modern, erau înşirate toate punctele serbării, întâi un cortegiu, prezentat cu o pompă deosebită, după aceasta închinările în onoarea consulului, apoi jocurile: curse de alergări, de sărituri de cercuri şi boxeri, toate în ordine anume. Erau anunţate şi numele şi naţionalitatea participanţilor, precum şi premiile hotărâte învingătorilor. Sumele, destul de importante, erau scrise cu litere mari, subliniate, dovadă că trecuse vremea când eroii se mulţumeau cu triumful, care preţuia odată mai mult decât banul.

Ben Hur trecu repede peste partea aceasta a programului şi se opri cu interes la aceea a curselor de cai. Aici se promitea amatorilor un spectacol cum nu s-a mai văzut în Antiohia. Oraşul dădea serbarea în onoarea consulului. Premiul era de o sută de mii de sesterţi şi o cunună de lauri. Se înşira numele participanţilor. Cu totul şase concurenţi. Nu s-au admis decât care cu patru cai. Pentru mărirea interesului, concurenţii trebuiau să se arate împreună pe scenă. Urma descrierea fiecăruia:

1. Carul Corinteanului, tras de doi cai suri, unul murg şi altul negru; conducătorul câştigase premii în Alexandria şi Corint, se numea Lisipus şi purta culoarea galbenă.

2. Carul romanului Messala: doi cai albi, doi negri; conducătorul, învingător de două ori în circul Maximus, Messala, culorile lui: roşu şi galben.

3. Carul lui Athene Kleante: trei cai şuri şi unul murg, învingător la Jocurile Olimpice din anul trecut; conducătorul: Kleante, culoarea: negru.

4. Carul lui Dikaios, bizantin: doi cai negri, unul sur şi unul murg; conducător: Dikaios; culoarea: negru.

5. Carul lui Sidoniu Admetu: patru cai suri; de trei ori învingător în Cezareea. Conducător: Admetu; culoarea: albastru.

6. Carul lui Ilderim, şeicul deşertului. Caii, toţi patru murgi.

Conducător: Ben Hur, un evreu. Culoarea: alb.

De ce numele acesta în loc de Arrius? Ben Hur se uită la Ilderim. Acum înţelegea indignarea arabului. Amândoi avură acelaşi gând: „Era mâna lui Messala!”

CAPITOLUL XI

Abia se lăsă înserarea asupra oraşului Antiohia şi o mulţime imensă împresură coloana ridicată în mijlocul pieţei mari dimprejurul circului. Lumea care toată ziua se închinase lui Bachus şi lui Apollo, se aduna aici, într-o înfrigurată aşteptare.

Antiohia, iubitoare de fast şi paradă, cu străzile ei largi, împodobite cu statui şi coloane de marmoră sclipitoare, se însufleţea ca niciun alt oraş la asemenea ocazii.

Erau reprezentate aici diferite popoare din lume; supuşii Romei, cea domnitoare peste ele. Imperiul se trudea să le cucerească, să le asimileze. Şi foarte mulţi căutau să se supună, adoptând limba, datinile, închinându-se zeilor poruncitori şi aşezându-se în oraş. Îşi clădeau case noi şi se simţeau ca la ei acasă.

Un lucru ciudat se observă însă în noaptea aceea. Aproape fiecare om purta una sau două din culorile conducătorilor de care. Unul panglică neagră, altul albă, roşu-galbenă, în sfârşit, toate culorile anunţate pe afiş.

Cine s-ar fi uitat cu atenţie ar fi putut să observe că cele mai multe panglici erau verzi, albe şi roşu-galbene. Dar să lăsăm strada şi să căutăm palatul de pe insulă.

Cele cinci candelabre din sală erau aprinse. Erau adunaţi aici toţi acei demnitari pe care îi cunoaştem de la prima noastră vizită. Divanul era ocupat de nobili în mătăsuri cu eşarfe şi de la masa mare se ridicau discuţii diferite. Dar cea mai mare parte a adunării îşi trecea vremea plimbându-se pe coridoare sau abordând subiecte de toate zilele: – Ce mai faci? O să fie timpul frumos? Ori: dacă s-au făcut toate pregătirile pentru serbare? Regulile circului sunt tot aceleaşi în Roma ca şi în Antiohia? Tinerii se plictiseau. Ei îşi făcuseră datoria. Dacă am fi cercetat caietele lor de însemnări, le-am fi găsit acoperite de

rămăşaguri, rămăşaguri pe întreaga serbare, punct cu punct: pe curse de fugă, pe luptele cu boxerii, pe întrecerile cu cercuri, pe toate, numai pe cursele cu carele nu.

Pentru ce?

Nu s-ar fi găsit nimeni care să pună măcar şi un dinar contra lui Messala.

În sală nu se vedea nicio altă culoare afară de ale lui.

Nimeni nu se gândea la posibilitatea înfrângerii lui Messala.

Nu avusese el cea mai perfectă educaţie? Nu primise el o diplomă imperială pentru ştiinţa duelului? N-au ieşit învingători caii lui în circul Maximus? Apoi, el era roman!

Într-un colţ al divanului, îl vedem întins, odihnindu-se, pe însuşi Messala. Împrejurul lui stăteau numeroşi admiratori şi-l asaltau cu întrebări. Se înţelege, nu era decât un singur subiect de conversaţie: alergările.

Tocmai atunci veniră Drusus şi Caecilius.

— Uf! strigă primul trântindu-se pe divan lângă picioarele lui Messala, pe Bachus, sunt ostenit!

— Unde ai umblat? îl întrebă Messala.

— Pretutindeni, sus la Omphalos, pe toate străzile. E o lume cum n-a fost niciodată în Antiohia. Se zice că mâine vom avea toată lumea asta în circ.

Messala râse ironic.

— Dobitocii! Ei n-au văzut niciodată un circ organizat de însuşi împăratul. Dar spune, Drusus, ce ai văzut?

— Nimic.

— Ei, ai uitat, zise Caecilius.

— Ce? întrebă Drusus.

— Convoiul albilor.

— Adevărat! strigă Drusus, ridicându-se. Am întâlnit un convoi de albi. Purtau şi un steag! O! Ha-ha-ha!

Şi se trânti iar pe divan.

— De ce nu povesteşti totul, Drusus? întrebă Messala nerăbdător.

— Nişte scârbe ale deşertului, Messala, nişte cerşetori din templul lui Iacob din Ierusalim. Ce se mai spune de ei?

— O, zise Caecilius, nu este de râs. Să-ţi spun eu, Messala.

— Vorbeşte! zise acesta.

— Ei bine, noi i-am oprit pe oamenii aceştia şi...

— Le-am pus un rămăşag, continuă Drusus luând cuvântul din gura însoţitorului său. Şi, ha-ha-ha, şi un derbedeu, numai piele şi oase, ne răspunse că primeşte rămăşagul. „Cine este omul tău?” îl întreb eu. „Ben Hur, evreul”, răspunse el.

„Pe cât?” întreb eu. El îmi răspunse: „Pe un...”, iartă-mă, Messala, pe toţi zeii, nu pot să nu râd, ha-ha-ha!...

Cei de faţă se uitară unul la altul. Messala îl întrebă pe Caecilius.

— Pe cât?

— Un şekel! răspunse acesta.

— Un şekel! Un şekel!

Urmă un zgomot de râsete batjocoritoare.

— Şi ce a făcut Drusus? întrebă Messala.

Toată lumea se înghesuia să asculte răspunsul lui Caecilius.

— Nobilul Drusus, dragă Messala, şi-a pus punga în buzunar şi l-a lăsat pe „şekel” să plece...

— Un alb! Un alb!

— Să vie încoace!

— Să vie! Să vie!

Asemenea strigăte umplură deodată sala, de nu se mai auzea nimic altceva. Jucătorii de zaruri părăsiră masa; adormiţii se deşteptară, îşi frecau ochii şi se înghesuiau să-l vadă pe noul venit.

— Mă rog...

— Şi eu...

— Şi eu...

Cel primit cu atâtea ovaţiuni era un respectabil evreu, pe care Ben Hur îl cunoscuse în călătoria lui din Cipru spre Antiohia. El intră serios, cumpătat, atent la cei dimprejur. Îmbrăcămintea îi era curată, fără o pată, din postav alb, turbanul, tot astfel. Salută închinându-se, zâmbitor, se apropie de masă şi ridicând haina-i scumpă cu mâna stângă, cu degetele sclipitoare de inele preţioase, se aşeză pe scaun zicând:

— Vă salut, romani, nobili romani!

— Tăcere! Pe Jupiter, cine este? întrebă Drusus.

— Câine de israelit, îl cheamă Sambalat, e furnizor al armatei, locuieşte la Roma şi este imens de bogat; a făcut avere pe cale necinstită şi e şi un mare intrigant. Dar, pe zei, de astădată îl prindem!

Zicând acestea, Messala se ridică şi se apropie cu Drusus de ceilalţi care se înghesuiau în jurul furnizorului.

— Am auzit, întâmplător, pe stradă, spuse acesta, cu aerul unui om de afaceri, punându-şi tăbliţa pe masă, că la palat e supărare, fiindcă nu sunt primite rămăşagurile pe Messala. Cum ştiţi însă, zeii cer jertfe... Dar să vorbim ce ne interesează. Mai întâi nu ştiu care-i miza. Cât îmi oferiţi?

Cu toţii rămaseră uluiţi de îndrăzneala evreului.

— Spuneţi-mi repede, căci am treabă, sunt aşteptat.

— Două contra unu! strigară deodată mai multe voci.

— Cum, numai două contra unu? întrebă cu mirare, furnizorul. Când omul vostru e roman!

— Fie trei!

— Trei, numai trei? Când omul meu nu este decât un câine de evreu! Daţi-mi patru!

— Bine, fie şi patru, răspunse un tânăr, cu tonul batjocoritor.

— Aţi fi putut să-mi daţi şi cinci, reluă Sambalat, neluând în seamă zeflemeaua.

Urmară câteva clipe de tăcere.

— Ei, hotărâţi-vă! Consulul, stăpânul vostru şi al meu, mă aşteaptă...

Tăcerea adunării începu să fie apăsătoare.

— În cinstea Romei! Daţi şi cinci!

— Dacă-i vorba de cinstea Romei, hai, fie şi cinci! se auzi o voce.

Răsunară aplauze, se produse mişcare şi Messala se apropie.

— În cinstea Romei, fie şi cinci! strigă şi el.

Surâzând, Sambalat se pregăti să scrie.

— Dacă ar fi ca mâine să moară împăratul, Roma n-ar fi să rămână orfană, căci tot se mai găseşte un curajos care să-i ia locul, în virtutea acestui curaj, Messala, dă şase!

Aplauzele răsunară din nou.

— Fie şi şase, strigă Messala, asta-i deosebirea între un roman şi un evreu! Şi acuma, suma, repede! Se poate să te cheme consulul, şi eu să nu ştiu cum stau pariurile...

Urmară râsete batjocoritoare, primite cu nepăsare de Sambalat, care scrise pe tăbliţă, arătând-o lui Messala.

— Citeşte, să auzim şi noi, strigară cu toţii.

Şi Messala citi:

— Alergări, cu rămăşag. Messala din Roma pune rămăşag cu Sambalat, tot din Roma, că el îl va învinge pe Ben Hur, evreul. Suma rămăşagului, douăzeci de talanţi. Miza lui Sambalat: şase contra unul[1]. Martori!

— Cine vrea să iscălească rămăşagul? întrebă Sambalat.

O tăcere adâncă urmă. Păreau toţi împietriţi. Messala fixă tăbliţa, în timp ce toţi se uitau ţintă la el. Simţea privirile şi îşi dădu seama că trebuia să ia o hotărâre repede, dacă nu voia să se compromită. Neiscălind, era pierdut, îi veni un gând:

— Ascultă, evreule, se răsti el, de unde ai tu atâţia bani?

---

[1] Socotit un milion contra 150.000 franci.

Sambalat zâmbi ironic şi-i arătă o hârtie.

— Priveşte!

— Ce este? Citeşte! răsună din toate părţile.

Messala citi:

„Antiohia, 16 Tamuz.

Posesorul acestor rânduri, Sambalat din Roma, are la mine cincizeci de talanţi, în monedă imperială, plătibili după cerere. Simonide”.

— Cincizeci de talanţi! În monedă imperială! repetă mulţimea cu mirare.

Atunci veni Drusus să salveze situaţia.

— Pe Hercule! strigă furios. Hârtia e falsă! Şi evreul e un mincinos! Numai împăratul poate să dispună de o sumă aşa de mare! Afară cu acest neruşinat!

Această injurie fu repetată cu înjurături. Totuşi, Sambalat rămase liniştit. Numai zâmbetul lui ironic era mai pronunţat, în sfârşit, Messala luă cuvântul:

— Nu aşa! strigă el. Ci unu la unu! Pentru onoarea noastră de romani!

Zgomotul se potoli.

— Eu singur am să termin cu el.

Apoi, întorcându-se spre Sambalat:

— Tu, câine de evreu, continuă el, ţi-am dat ori nu şase contra unu?

— Da, mi-ai dat, răspunse Sambalat liniştit.

— Atunci, lasă-mă pe mine să hotărăsc suma.

— Fă cum vrei, numai suma să nu fie prea mică, observă Sambalat.

— Scrie deci cinci, în loc de douăzeci.

— Pe zei, îţi pot arăta chitanţa...

— Nu-i nevoie... E de ajuns cuvântul tău de roman. Dar pune un număr cu soţ, şase!

— Scrie!

Şi se semnară iscăliturile.

Sambalat se ridică, privind cu dispreţ la adversarul său. Nimeni nu ştia mai bine cu cine avea de-a face.

— Romani, mai zise el, încă o prinsoare. Dacă aveţi curajul. Cinci talanţi contra cinci că albul va fi învingătorul. Fac prinsoare cu voi toţi!

Adunarea rămase înmărmurită.

— Poate aţi voi să se zică mâine, în circ, că un evreu a venit la palat, unde erau adunaţi cei mai nobili dintre romani, unul chiar de viţă împărătească, şi nimeni n-a îndrăznit să-i primească o prinsoare de cinci talanţi?

Săgeata nimeri în plin.

— Destul, evreu neruşinat, strigă Drusus. Propunerea aceasta fă-o în scris, şi dacă vom constata că tu ai într-adevăr atâţia bani şi îi rişti pe un astfel de joc nesigur, îţi promit eu, Drusus, că prinsoarea va fi primită.

Sambalat scrise liniştit, ca întotdeauna:

— Ţine, Drusus, îţi las propunerea în scris, îndată ce veţi iscăli-o, te rog să mi-o trimiţi la consulat, înainte de-a începe cursele. Voi fi în loja mare, deasupra porţii. Pace vouă, tuturora!

Se înclină şi ieşi din sală, fără să-i pese de râsetele batjocoritoare ce-l însoţeau.

Vestea acestei formidabile prinsori se răspândi, chiar în noaptea aceea, prin tot oraşul. Află şi Ben Hur, care rămăsese lângă caii lui, că Messala îşi pusese toată averea în joc. Şi somnul lui fu mai liniştit ca altă dată.

CAPITOLUL XII

Circul din Antiohia avea înfăţişarea ca orice clădire de felul acesta.

Jocurile erau organizate pentru plăcerea poporului, aşa că toată lumea avea intrarea liberă.

Lumea se îmbulzea devreme, de teamă să nu fie circul prea neîncăpător. Poporul stătea afară, la porţi, care se deschideau abia după miezul nopţii, lăsând puhoiul să curgă în interior, de unde nimeni nu mai ieşea până la sfârşitul spectacolului. Aici dormea, aici mânca, din merindea adusă de acasă, lumea aceasta setoasă de petreceri.

Elita avea locurile asigurate de mai înainte. Ea pornea către circ în ziua jocurilor, de dimineaţă, însoţită de sclavi, gătiţi de sărbătoare, în livrele.

Pe la ora două, după-amiază, Antiohia era pustie, întreg oraşul era la circ. Lumea ştia că nu încape toată în circ, însă nimeni nu voia să rămână acasă.

Atenţia mulţimii fu atrasă de sosirea consulului, care venea pe apă, într-o splendidă barcă romană. O clipă, toţi uitară de circ ca să admire debarcarea puternicului stăpân.

La ora trei, un sunet de trompetă impuse tăcerea şi privirea a sute de mii de oameni se îndreptă spre loja mare, care forma o parte a circului, la mijloc. O intrare boltită, numită Poarta Pompea. Deasupra porţii fâlfâiau drapele cu insignele legionarilor. Pe o tribună, minunat împodobită, era aşezat scaunul consulului. Tribuna, în ambele părţi, avea uşi masive, sculptate în formă de coloană şi un parapet cu trepte, prevăzut cu scaune. Aici luară loc demnitarii care îl însoţeau pe consul, îmbrăcaţi în haine strălucitoare, în culorile cele mai vii.

Tribuna aceasta ocupa, în lăţime, tot circul, împrejmuit cu turnuleţe, ornate acum cu draperii, cuverturi de purpură, decor care servea şi de adăpost răcoros contra

soarelui arzător. De pe scaunul consulului, aşezat la mijloc, se vedea în tot circul. Arena era toată presărată cu nisip alb, ca boabele de cristal. Aici se ţineau jocurile, afară de alergările cu rămăşag.

În partea dinspre vest se ridica un soclu, cu coloane rotunde, bogat sculptate cu figuri alegorice. Ochii mulţimii se îndreptau mereu spre acest loc, căci de acolo avea să vină semnalul începutului curselor. Zidul înalt şi drept care împrejmuia circul avea trei intrări boltite. Una dintre ele, somptuos împodobită, era poarta prin care, la finele spectacolului, ieşeau duşi în triumf învingătorii, încoronaţi.

Lumea pestriţă, care ocupa cu înghesuială până şi ultimul colţ, pândea cu ochii aprinşi, cu gurile căscate, să vadă, să audă tot ce era arătat aici pentru dânsa.

Locurile pentru mese se aflau în partea de vest a circului şi erau rezervate pentru nobilii care veneau aci, între pauze, să se recreeze.

Când sună trompeta, se făcu tăcere adâncă şi ochii tuturor se îndreptară curioşi spre arenă.

Din partea de est, de la Poarta Pompea răsunau cântece acompaniate de muzică. Apăru convoiul corului, primul punct al serbării. Urmat apoi de conducătorii jocurilor şi reprezentanţii autorităţilor, amfitrioni îmbrăcaţi în haine de gală, împodobiţi cu ghirlande de flori. Defilară figurile zeilor, aşezate în litiere, purtate de sclavi, apoi eroii zilei, care luau parte fie la alergări, la lupte, la sărituri şi la lupta cu pumnul.

Convoiul se mişca încet în jurul arenei. Priveliştea de o vie frumuseţe fu primită cu aplauze. Figurile zeilor, deşi moarte, impresionau mulţimea cu imaginaţia caldă.

Şi mai entuziastă a fost primirea luptătorilor, căci între spectatori nu era poate niciunul care să nu fi făcut prinsoare pe o sumă oarecare, fie şi numai un dinar. Se puteau deosebi luptătorii preferaţi: se strigau pe nume, sau li se aruncau flori şi ghirlande mai multe. Fiecare avea o

preferinţă, discutată cu aprindere. În faţa spectacolului impunător amuţeau uneori discuţiile.

Era admirată nu numai splendoarea trăsurilor, frumuseţea cailor, dar şi acea minunată apariţie a conducătorilor. Purtau nişte tunici scurte din stofă de lână, fără mâneci, din culoarea atribuită lor. După fiecare mergea un însoţitor călare. Numai Ben Hur, poate din neîncredere, mergea singur. De asemenea, toţi purtau cască, el singur era fără coif. Lumea se urcă pe scaune să-i vadă. Gălăgia creştea, în mijlocul ei se auzeau ţipetele femeilor şi ale copiilor. Se aruncau flori peste capetele conducătorilor. Şi caii lor erau, la fel, ovaţionaţi. Şi păreau mândri de manifestaţia ce li se făcea.

Aproape toţi spectatorii purtau câte o culoare, panglică prinsă peste piept sau în păr. Se zărea verdele, galbenul, albastrul, predomina însă albul şi roşul aprins.

Rămăşagurile se puneau după preferinţa cailor şi a naţionalităţii conducătorilor lor. Bizanţul şi Sionul aveau mai puţine preferinţe. Grecii erau numeroşi în public, dar se împărţeau între creştini şi atenieni; aşa că verdele şi galbenul nu se prea vedea. Roşul aprins al lui Messala ar fi fost şi el ignorat, dacă cetăţenii Antiohiei, linguşitori proverbiali, nu l-ar fi arborat, din interese negustoreşti. Populaţia curată a ţării, sirienii, evreii şi arabii, purta din simpatie pură panglica albă. Ei aveau încredere în nobilele animale ale şeicului, în frumosul Ben Hur, şi nutreau ură profundă contra romanului, pe care voiau să-l vadă învins. Erau cei mai numeroşi, cei mai gălăgioşi.

Enervarea creştea mai ales la galerii, unde albul domina. Acolo se isprăviseră cel mai curând proviziile de flori şi de acolo se auziră cele mai cutremurătoare strigăte:

— Messala! Messala!

— Ben Hur! Ben Hur!

După ce trecu cortegiul, lumea se mai potoli şi reîncepură discuţiile.

— Pe Bachus! Ce frumos a fost! zise o femeie care se cunoştea că e romană, după roşul aprins ce-i flutura în păr.

— Şi ce admirabilă e trăsura lui; numai aur şi ivoriu!

adăugă alta, din acelaşi partid. Facă Jupiter să câştige!

Altfel se judeca de pe băncile de la spatele lor.

— O sută de şekeli pe evreu! strigă o voce tare şi pătrunzătoare.

— Nu te grăbi, îi şopti alta, prieteneşte. Copiii lui Iacob nu se prea ocupă de jocurile păgâne, deoarece nu sunt bine văzute de ochii Domnului.

— Da, ştiu. Cu toate acestea, unde ai văzut o atitudine mândră şi curajoasă ca a lui! Şi ce braţe are! Şi ce cai! strigă al treilea.

— Cât despre isteţimea în a conduce, nu-l întrece niciun roman.

O femeie adăugă:

— Aşa este! Şi este mai frumos decât un roman!

Încurajat, suporterul de mai înainte strigă din nou:

— O sută de şekeli, pe evreu!

— Prostule! îi răspunse un vecin din Antiohia, care şedea în faţa lui, nu ştii că s-au pus cincizeci de talanţi contra lui şi şase contra unu pe Messala? Ţine-ţi banii, că se supără Abraham şi te pedepseşte.

Discuţiile mai urmară şi nu întotdeauna pe un ton urban.

Când procesiunea se sfârşi, Ben Hur avu impresia că dorinţa lui se va împlini. Mii de suflete aşteptau cu înfrigurare lupta lui cu Messala.

CAPITOLUL XIII

Programul se apropie de sfârşit pe la ora trei, după timpul de azi. Conducătorul jocurilor anunţă o pauză, pentru reculegerea asistenţei. Porţile s-au deschis în acelaşi timp şi lumea se răsfiră printre coloane, pe unde se găseau băuturi răcoritoare şi ceva de-ale mâncării. Cei rămaşi în circ discutau cu interes şi îşi scoteau tăbliţele cu însemnări, uitând rivalitatea dintre câştigători şi păgubaşi.

Burghezii profitau de pauză şi îşi ocupau locurile rezervate. Ei nu veniseră decât pentru alergările cu trăsura. Printre aceştia era şi Simonide cu ai lui. Locurile lor erau tocmai în faţa lojei, unde şedea consulul.

Când intrară, urmaţi de servitorii care aduceau un jeţ, pentru marele negustor, se iscă o mişcare de curiozitate în circ. Se rosti numele: Simonide! Şi un vecin îl prinse în braţe, ajutându-l să ia loc.

Unii se urcară pe bănci ca să-l poată zări pe omul despre care se spuneau minuni! Fu recunoscut şi Ilderim. Îl salutară mulţi. Dar pe Baltazar nu-l cunoscu nimeni. De asemenea, nimeni nu ştia cine erau femeile acoperite cu voaluri de lângă el.

Lumea îi salută cu respect şi servitorii le arătau locurile, care se aflau în rând, unul lângă altul, lângă parapet. Puteau să-şi vorbească şi să vadă toată arena. Ca să şadă comod, li se aduseră perne şi scaune. Femeile erau: Ires şi Estera.

După ce se aşezară cu toţii, Estera se uită prin circ, şi, mai temătoare, îşi strânse vălul peste faţă. Cealaltă, egipteanca, nu fu jenată deloc de privirile ce se îndreptau spre ea: îşi lăsă vălul pe umeri şi se uită foarte calmă prin mulţime.

Servitorii aduseră o frânghie unsă cu cretă şi o legară de-a curmezişul arenei, de la un capăt la altul, în acelaşi

timp intrară prin Poarta Pompea şase bărbaţi, aşezându-se drepţi, în faţa porţii opuse. Din toate părţile izbucniră urale:

— Iată-i! Iată-i!

Verdele se aşeză după numărul patru, la dreapta era atenianul.

— Şi Messala? Da, el este numărul doi!

— Corinteanul? Îl vedeţi colo, este albul!

Ben Hur trecu pe partea cealaltă. Era numărul unu, numărul unu din stânga.

Însoţitorii purtau tunici de aceeaşi culoare ca şi concurenţii şi erau repartizaţi după numărul lor.

— Îl cunoşti pe Messala? întrebă egipteanca pe Estera.

— Nu-l cunosc, răspunse evreica înfiorată la gândul că romanul era duşmanul lui Ben Hur.

— Este frumos ca un Apollo!

Egiptencei îi străluceau ochii, iar evantaiul cu nestemate se mişca repede în mâinile ei. Estera o privi mirată: putea romanul să fie mai frumos decât Ben Hur?

Auzi pe Ilderim spunând tatălui ei:

— El este la stânga Porţii Pompea.

Şi înţelegând că era vorba de Ben Hur, întoarse privirea într-acolo.

Strânse vălul mai bine peste faţă şi murmură o rugăciune. Apăru Sambalat în faţa lor.

— Vin chiar acum din Carceres, grăi el, înclinându-se înaintea lui Ilderim, care îşi smulgea firele de barbă de nerăbdare. Caii sunt de o constituţie perfectă.

— Dacă ar fi să fie învinşi, aş dori să nu fie de Messala, zise Ilderim.

Întorcându-se către Ilderim, Sambalat scoase o tăbliţă:

— Îţi aduc şi ţie veşti importante, îţi vorbisem de rămăşagul pe care l-am făcut noaptea trecută cu Messala, pentru care am consimţământul aici în scris.

Simonide luă tăbliţa, citind-o cu atenţie.

— Oamenii ăştia au trimis iscoade să cerceteze dacă într-adevăr ai la mine atâţia bani. Păstrează bine tăbliţa. Dacă eventual ai pierde, să ştii cui îi datorezi; dacă câştigi, bagă de seamă să nu dispară oamenii care au iscălit aici. Să nu-i ierţi până nu-ţi achită şi ultimul şekel. Nici ei n-ar face altfel cu noi.

— Las pe mine! răspunse furnizorul.

— Ai vrea să şezi lângă noi? întrebă Simonide.

— Eşti foarte bun, dar trebuie să stau lângă consul... Pace vouă!

În sfârşit, trompetele răsunară chemând pe fiecare la locul lui. În acelaşi timp apărură câţiva bărbaţi în arenă şi aşezară şapte ghiulele mici de lemn pe marginea zidului împrejmuitor dinspre vest; tot atâtea figurine, reprezentând delfini, în partea opusă.

— Ce înseamnă asta? întrebă Baltazar pe şeic.

— Se vede că n-ai fost încă la alergări?

— Nu, niciodată. Şi mă mir de mine că am venit şi acum.

— Alergătorii trebuie să ia, la fiecare cursă de ocolire, câte o ghiulea, şi câte o figurină. Ultima suflare a trompetei anunţă începutul. Se făcu tăcere, capetele se întoarseră spre cele şase care unde aşteptau concurenţii. Simonide, cuprins de o puternică emoţie, roşi. Degetele lui îi treceau repede, tremurătoare, prin firele de barbă. Priveşte-l acum bine pe roman! strigă Esterei egipteanca. Dar Estera, strânsă în vălul ei, aştepta palpitând apariţia lui Hur şi nici n-o asculta, supraveghetorii, la o şuierătură de semnal, săriră, unul câte unul pe coloană, de unde aveau să vină în ajutor, la nevoie, încă o şuierătură de trompetă şi îşi făcură apariţia însoţitorii conducătorilor, în număr de cinci.

Ben Hur refuzase însoţirea. Frânghia fu dată jos, ca să poată trece convoiul, apoi se aşeză iar la loc. Lumea aştepta cu nerăbdare ieşirea concurenţilor, care aşteptau şi

ei cu neastâmpăr, sub Poarta Pompea. Deodată se auziră strigăte puternice:

— Jos! Jos! Toată lumea să-şi ia locul!

Zadarnică încercare.

Cu mare iuţeală ieşiră în arenă concurenţii cu frumoşii lor cai şi minunat de împodobitele care. Agitaţia era la culme. Momentul aşteptat de atâta timp venise.

— Iată-l! E acolo! Priveşte-l! strigă Ires, arătând pe Messala.

— Îl văd, răspunse Estera, privind spre Ben Hur.

Vălul îi căzuse, tânăra evreică deveni curajoasă.

Bucuria ideii că el făcea acum o mare bravură, dispreţuind moartea şi uitând de sine, o extazia.

Concurenţii se puteau vedea acum din toate părţile circului, dar adevăratul spectacol nu începuse; ei trebuiau să treacă dincolo de barieră. Cel care s-ar fi repezit s-o sară, când caii nu erau încă destul de antrenaţi, ar fi riscat eşecul, chiar de la început; iar cel ce ar fi întârziat prea mult se expunea pericolului de-a nu putea ajunge cel dintâi lângă peretele din interiorul arenei, unde începeau adevăratele curse de întrecere.

Lumea ştia că acest prim pas adesea este hotărâtor, de aceea urmărea cu atenţia încordată acest preludiu al curselor.

În lumina orbitoare din arenă ochii conducătorilor asemenea se îndreptară, în primul rând, spre barieră. Carele se reped la acelaşi punct...

Este nevoie de o mână sigură, de un echilibru liniştit al prezenţei de spirit. Dar dacă ispita grabei îl tentează pe cel fără aceste calităţi?... Dacă conducătorul jocurilor nu dă semnalul la timp? O clipă de şovăire, nesiguranţă poate să fie fatală.

Cât de reci şi plicticoase sunt serbările noastre de azi, pe lângă febrila agitaţie şi înfriguratul entuziasm cu care se urmăreau ele atunci! Nu e nevoie de prea multă fantezie să

ne închipuim arena aceea luminată, strălucitoare, cu nisipul orbitor de alb pe jos, cu zidurile de granit, cu viile culori ale draperiilor, ale îmbrăcămintei spectatorilor, şi cu palpitarea fierbinte a sufletelor, care şi-au pus aici în joc toată slava gloriei de naţiune, averea şi viaţa lor, ca să cumpănim ce însemnau pentru ei alergările acestea.

Messala stătea drept, în carul lui, bogat în aur şi sidef. Ca o statuie, fără să se clatine câtuşi de puţin de mişcările repezi, cu mâinile lui tari şi îndemânatice conducea caii. Picioarele şi braţele-i erau goale, ca sculptate în marmură. Cu capul sus, conştient de frumuseţea lui, cu nările dilatate de încordare, abia atingând pământul, uşor, elegant, în toată ţinuta lui.

Din toate părţile se auzeau aplauze; carele se apropiară de barieră, toate şase deodată. Trompeta mai dădu un semnal ascuţit, acoperit de zgomotul asurzitor din public. Servitorii înţeleseră gestul şi coborâră bariera. Copitele calului lui Messala o loviră totuşi, dar el, fără să se impresioneze, plesni din bici, se aplecă înainte şi cuceri spaţiul cu un strigăt de triumf.

— Jupiter fie cu noi! strigară adepţii romanului înflăcăraţi.

La cotitură, Messala lovi un car, al atenianului, care căzu peste tovarăşul său şi amândoi pierdură distanţa. Servitorilor li se opri respiraţia de groază. Numai în loja consulului răsunară voci.

— Jupiter fie cu noi! strigă Drusus.

— Câştigă! Jupiter e cu noi! strigară tovarăşii, văzând cum Messala aleargă înainte.

Sambalat voia tocmai să se îndrepte spre ei, când o trosnitură îl făcu să se uite în jos. Rămase corinteanul, singurul rival al atenianului, ai cărui cai, liniştindu-se, voiau s-o ia la dreapta. Din nenorocire, roata lovi trăsura corinteanului, care căzu sub potcoavele cailor. Fu o clipă de

groază. Se auziră ţipete de furie, de revoltă. Estera îşi acoperi ochii.

Bizantinul, corinteanul şi sidonianul zburau înainte!

Sambalat privi după Ben Hur şi, aplecându-se spre Drusus:

— O sută de sesterţi pe evreu! strigă el.

— Primesc! răspunse acesta.

— Încă o dată: o sută de sesterţi pe evreu!

Acum nimeni nu-i mai răspunse. Spectacolul din arenă acaparase toate atenţiile. Nu se auzi decât strigătul: „Messala! Messala! Jupiter cu noi!”

Când Estera ridică ochii, servitorii curăţau fărâmăturile carului bizantinului. Alţii îl duceau pe cel rănit, pe o targă. Unde era un grec, se auzeau înjurături.

Ben Hur alerga vesel şi teafăr lângă Messala. După ei sidonianul, bizantinul şi corinteanul. Alergarea era în trei, toţi priveau neclintiţi la ei.

CAPITOLUL XVI

La început, Ben Hur fusese şi el orbit de lumina puternică din circ; dar apoi îşi reveni. Cu sânge rece examina, dintr-o privire, situaţia adversarilor, în special observa faţa lui Messala, profilul lui de patrician, pe care se putea citi sufletul lui mândru şi pătimaş. Coiful superb îi mărea frumuseţea.

Şi în reflexul strălucirii metalului, Ben Hur vedea mai adânc în inima acestui om, care era crud şi răutăcios în acelaşi timp.

Evreul îşi strânse energia şi îşi întări hotărârea. Simţea că trebuia, cu orice preţ, să-şi înfrângă duşmanul. Calculă rece şi liniştit. Nu voia să se arunce orbeşte în braţele nenorocirii. Nu avea încredere oarbă în Fortuna, ci se bizuia mai mult pe prezenţa lui de spirit, pe chibzuiala lui, mai mult ca totdeauna.

Nu trecu mult şi putu să constate că bariera va cădea la apropierea lui Messala şi-i trecu, fulgerător, prin minte că romanul ştia dinainte aceasta. Fusese o înţelegere prealabilă cu directorul jocului, un procedeu tipic romanilor. Acest funcţionar, roman şi el, ţinea mult la Messala şi nu s-ar fi dat îndărăt de la nicio uneltire să-i ajute succesul. Altfel nu şi-ar fi explicat Ben Hur de ce Messala îşi mâna carul cu repeziciune spre barieră, pe când ceilalţi îşi înfrânau caii.

Bariera căzu într-adevăr. Toţi caii, afară de ai lui Ben Hur, se repeziră, aţâţaţi, spre barieră. Ben Hur coteşte la dreapta, trece pe lângă un colţ în goana mare şi, ca să ajungă mai repede, o ia curmeziş şi soseşte deodată cu Messala. Îndemânarea acestei manevre nu scăpă atenţiei spectatorilor, care îl aclamară cu ovaţii furtunoase, cutremurând circul.

Estera, încântată şi surprinsă, aplauda şi ea din toată puterea. Sambalat, zâmbitor, oferi, pentru a treia oară, o

sută de sesterţi, însă fără a mai găsi amatori. Romanii începură a se îndoi, a pierde încrederea în Messala.

Romanul şi evreul galopau unul lângă altul către bariera a doua. Messala, cuprins de furie, plesni cu biciul unul din caii arabi ai lui Ben Hur, spre uimirea spectatorilor.

— Jos cu Eros şi sus cu Marte! strigă el, după acest act de brutalitate.

Caii arabi, obişnuiţi doar cu mângâieri, o luară razna, înspăimântaţi, iar în public indignarea generală produse un zgomot, ca o furtună ameninţătoare. Carul lui Ben Hur zbură în goană năprasnică. Mâinile lui însă obişnuite să mânuiască cârma vaporului peste valuri înfuriate, erau destul de vânjoase să potolească spasmul cailor speriaţi. Mângâindu-i şi vorbindu-le mereu cu blândeţe, ei se supuneau voinţei lui. Astfel, apropiindu-se de prima ţintă, se găsi din nou lângă Messala, cucerind bunăvoinţa şi admiraţia chiar şi a romanilor, căci nu-şi putură ascunde impresia bună în faţa acestui act de mare bravură, manifestând cu zgomot sentimentele lor. Messala, cu toată îndrăzneala lui, nu cuteză să-şi repete gestul.

Estera îl văzu pe Ben Hur mai palid ca de obicei, dar liniştit şi mulţumit, cu capul mândru, ridicat.

Un servitor se sui pe rândul din partea de vest şi ridică o ghiulea. Altul coborî din partea opusă un delfin.

Messala şi Ben Hur galopau mereu alături, urmaţi de cei trei concurenţi: bizantinul, corinteanul şi sidonianul. Supraveghetorii circulau şi se străduiau să menţină ordine în public, dar abia reuşeau. Luptătorii erau urmăriţi de aproape cu cea mai vie pasiune.

La un moment dat, sidonianul reuşi să se apropie de Ben Hur, dar numai un moment, apoi rămase iarăşi în urmă. Acesta a fost al cincilea înconjur.

Cel de-al şaselea nu aduse nicio schimbare. Din ce în ce, iuţeala devenea mai mare; din ce în ce, sângele concurenţilor se încălzea mai mult.

Conducătorii şi caii ştiau că momentul decisiv era aproape.

Interesul viu pentru roman şi evreu păru acum că se schimbă în îngrijorare pentru acesta din urmă. Toţi cei din bănci îşi înclinară capul spre a putea urmări mai bine cursa. Ilderim încetă de a-şi mai chinui barba şi Estera ieşi din rezervă.

— O sută de sesterţi pentru evreu! strigă Sambalat a patra oară.

Niciun răspuns.

— Un talant, cinci talanţi, ori zece! Alegeţi!

— Primesc sesterţii! îi răspunse un tânăr roman, pregătindu-se să semneze.

— Nu te grăbi, îl opri un prieten.

— De ce?

— Pentru că Messala aleargă mai tare acum. Vezi cum se apleacă peste car, cum dă drumul cailor care zboară ca vântul... Priveşte-l şi pe evreu!

Tânărul roman se uita la Ben Hur.

— Pe Hercule! strigă el. Câinele acesta ţine cu putere frânele! Dar nu! Zeii nu-l vor ajuta. Ah, nu! Priveşte! Jupiter e cu noi! Jupiter e cu noi!

Strigătul zgudui cortul consulului.

Messala ajunse într-adevăr la culmea iuţelii. Părea aproape de victorie. Câştigase o bună bucată înainte. Caii ţineau capetele în jos; văzuţi de sus, corpul lor parcă atingea pământul, nările deschise luceau, ca pline de sânge, ochii parcă le ieşeau din orbite. Bietele animale făceau sforţări peste putere.

Se aflau la a şasea alergare. Când să se apropie, în zborul lor fantastic, de bariera a doua, Ben Hur îşi cârmui caii în dosul carului lui Messala. Bucuria partizanilor acestuia ajunse la culme: ţipau, urlau, îşi fâlfâiau culorile în vânt; iar Sambalat aşternea pe tăbliţă rămăşagurile lor.

Maluc, care era cocoţat pe galerie, îşi simţea inima bătând cu putere.

A cincea alergare trecuse fără nimic hotărâtor. Poate a şasea să fie decisivă. Ben Hur gonea mereu îndărătul lui Messala.

Simonide şi tovarăşii lui nu păreau deloc neliniştiţi. Negustorul stătea cu capul plecat, iar Ilderim îşi ciugulea barba, cu sprâncenele încruntate, sub care ochii îi străluceau plini de speranţă. Estera abia respira de emoţie. Numai Ires era foarte bine dispusă.

Adversarii se înapoiau de la a şasea alergare, cu Ben Hur tot îndărătul lui Messala. Când trecură pe lângă grupul de prieteni, ca fulgerul, Estera zări chipul lui Ben Hur şi mai palid ca înainte. Fata suspină. Simonide, mai fin observator, şopti lui Ilderim:

— Să ştii că plănuieşte o nouă lovitură... Aproape sigur, i-o citesc pe faţă...

Ilderim îi răspunse:

— Nu vezi ce bine se ţine? Pe viul Dumnezeu, ce alergare!

Doar o ghiulea şi un delfin mai rămaseră la locul lor.

Acum era începutul sfârşitului. Extrem de palpitant.

Sidonianul îşi biciuia caii, care de frică se sforţau să alerge. Bizantinul şi corinteanul făceau şi ei sforţări, fără rezultat. Nici nu mai contau. Toţi urmăreau doar pe roman şi pe evreu.

— Ben Hur! Ben Hur! se auzeau strigătele din mii de glasuri.

Pe unde trecea, îl întâmpinau strigăte de simpatie şi încurajare.

— Grăbeşte-te, evreule!

— Pe lângă zid!

— Dă drumul arabilor!

— Nu te lăsa! Acum, ori niciodată!

Evreii stăteau pe parapet cu mâinile întinse spre el, parcă se rugau. El părea că nu-i vede, nu-i aude.

Drumul era pe jumătate făcut şi el alerga tot în urma lui Messala. Ajunseră la a doua barieră, tot astfel. Messala era bine dispus şi promitea în gând să aducă bogate jertfe zeilor, după ce va învinge. Iată un pas şi va fi acoperit de glorie, avere, supremă satisfacţie a triumfului visat.

În acelaşi timp, Maluc îl văzu, din galeria lui, pe Ben Hur cum se apleacă peste caii lui şi dădu drumul frânelor. Şi cum ondulă biciul, plesnindu-l fără să lovească, deasupra arabilor, înspăimântaţi. Ben Hur se încordă cu o hotărâre energică, supremă, care părea că animează, prin expresia voinţei lui, voinţa cailor. Ei făcură un salt şi în clipa următoare erau alături de Messala. Acesta parcă şi auzise zgomotul carului, dar nu îndrăzni să întoarcă capul, căci era tocmai la cotitură, unde trebuia să fie foarte atent. Niciun semn nu-i veni din mulţime. Distinse, cu tot zgomotul, unele cuvinte pe care Ben Hur le adresă în limba arabă cailor lui, cum obişnuia şeicul. Erau cuvinte de îmbărbătare:

— Acum, acum! La pământ cu cel care ne-a lovit!... La pământ! A noastră e gloria! Încet, încet, lucrul s-a făcut!...

Foarte simplu, la punct, şi repede!

Ben Hur pândise momentul când Messala slăbise cârmuirea şi dădu lovitura.

Miile de oameni au înţeles procedeul cu strălucitul lui succes. Messala, zăpăcit, nu-şi cârmui bine carul. Roata din faţă se lipi de osie şi trosni... Circul răsună de ţipete, urmate de altă trosnitură, mai puternică... O ploaie de ţăndări se revărsă peste nisipul de cristal, şi carul romanului, cu oiştea ruptă, zăcea la pământ, sfărâmat, încurcat în hamuri, căzu şi Messala peste cap. Groaza fu cu atât mai mare, cu cât se complică situaţia: sidonianul, care venea în goană în urma lui Messala, neputând opri subit,

trecu peste corpul lui, peste carul zdrobit şi peste caii încremeniţi.

Spectatorii săriră pe bănci ţipând şi vociferând. Messala zăcea la pământ, nemişcat; lumea credea că murise. Privirile celor mai mulţi îl urmăreau pe Ben Hur. Nimeni nu observă că lovise cu oiştea ferecată a carului roata dindărăt a lui Messala; admirau însă îndrăzneala lui, efortul ce făcuse şi avântarea cailor. Ce alergare! Mai degrabă salturi mortale.

Când bizantinul şi corinteanul abia făcuseră jumătate din cursă, Ben Hur era la ţintă.

Alergarea se sfârşise.

Consulul se ridică. Şi organizatorii jocurilor dădură semnalul de sfârşit. Poporul îl aclamă, asurzitor, pe Ben Hur.

Cu ceremonia obişnuită se purcese la încoronarea învingătorilor.

Fericitul câştigător al luptei cu pumnul fusese un sas blond, cu fruntea îngustă, cu privirea sălbatică. Ben Hur recunoscu în el pe unul din profesorii lui de scrimă, de la Roma. Apoi tânărul evreu se uită la Simonide şi prietenii acestuia. Aceştia făcură semne de chemare. Estera rămase frumos la locul ei, pe când Ires se ridică zâmbitoare, făcându-i semne cu evantaiul. Salut, care fusese pregătit pentru Messala. Convoiul începu să pornească, în uralele mulţimii, spre poarta de triumf, afară în oraş.

Marele spectacol se sfârşise.

CAPITOLUL XV

Ben Hur şi Ilderim mai stătură o vreme împreună dincolo de fluviu. La miezul nopţii voiau, cum hotărâseră, să plece pentru a urma caravana, care se afla deja de treizeci de ore în pustiu.

Şeicul era fericit, îi oferise daruri regeşti lui Ben Hur. Dar el nu primi, asigurându-l că era răsplătit prin umilirea duşmanului său.

Generosul şeic insistă.

— Gândeşte-te ce ai făcut tu pentru mine! M-ai făcut renumit. Peste mari depărtări se va vorbi despre Mira mea şi odraslele ei. Voi fi lăudat şi preţuit ca şi când n-aş fi ajuns la apusul vieţii mele. Vor veni la mine oameni fără stăpân, o mulţime, să mi se supună, să mă servească. Tu nu ştii, Ben Hur, ce va să zică a fi stăpânul deşertului, cum voi fi eu de acum! Gloria aceasta îmi va aduce imense câştiguri din negoţ şi privilegii regale. Pe spada lui Solomon, dacă un trimis al meu ar cere o favoare împăratului pentru mine, aş putea s-o dobândesc. Şi tu nu vrei nimic, nimic pentru tine?

— Oare n-am eu prietenia ta, o, şeicule? Şi apoi, pentru marea înfăptuire, la care voi lucra, ajutorul tău mi-e cel mai preţios dar. Voi apela la tine cu mai multă îndrăzneală.

Veniră doi soli: Maluc şi un necunoscut. Cel din urmă fu ascultat întâi.

Omul nu-şi putu ascunde bucuria pentru reuşita zilei.

— Dar să vă spun scopul venirii mele, zise el. Stăpânul meu, Simonide, m-a trimis să vă informez că sunt unii, în partidul romanilor, care s-au ridicat contra achitării premiului.

Ilderim sări, cu voce tunătoare:

— Pe Dumnezeu! Toată lumea a fost martoră că premiul s-a câştigat în chip legal.

— Directorul jocurilor a şi achitat banii, răspunse trimisul.

— E bine! Va să zică intriga n-a reuşit.

— Nu. La acuzarea lor că Ben Hur a zdrobit roata carului lui Messala, directorul aminti lovitura de bici a romanului dată cailor arabi la cotitură barierei şi acuzatorii au tăcut.

— Ce se aude cu atenianul?

— A murit!

— A murit? strigă Ben Hur.

— Ce noroc au diavolii de romani! Messala, desigur, a scăpat.

— Da. A scăpat cu viaţă, dar rămâne schilodit, o povară a lumii. Medicii susţin că picioarele îi sunt zdrobite pentru totdeauna.

Ben Hur se uită la cer. Îl vedea pe duşmanul roman, ţintuit ca Simonide, purtat de servitori. Va fi în stare să se resemneze îngâmfatul vanitos, ca înţeleptul Simonide?

— Are neplăceri şi Simonide, continuă Maluc. Drusus şi ceilalţi care au iscălit rămăşagul s-au plâns consulului pentru cei cinci talanţi pierduţi. Şi Messalla ezită să recunoască pierderile. Sambalat s-a plâns şi el consulului, care încă n-a hotărât nimic. Romanii sunt de părere că intervenţia la consul nu va avea niciun efect. Şi unii de-ai noştri sunt de părerea aceasta.

Tot oraşul vorbeşte de asta.

— Şi ce spune Simonide? întrebă Ben Hur.

— Este foarte mulţumit. Zice că dacă romanul plăteşte, este ruşinat; dacă nu plăteşte, este dezonorat. Autorităţile imperiale vor decide în chestiunea aceasta. Interesul lor este să nu ofenseze Orientul. Ar fi un prost început de campanie. Şeicul Ilderim nu trebuie supărat. Ar putea să le vie în spate tot pustiul. Lucru ce n-ar conveni deloc consulului. Astfel că putem fi siguri: Messala va plăti!

Ilderim îşi recăpătă bună dispoziţie.

— Să plecăm, grăi el, frecându-şi mâinile. Când e vorba de afaceri, nimeni nu le poate rezolva mai bine ca Simonide.

Gloria este a noastră. Să ne aducă caii!

— Mai stai, se rugă Maluc. Afară e cineva care vrea să-ţi vorbească.

— Să vină, zise Ilderim.

Maluc ieşi şi se întoarse cu un tânăr cu o figură delicată, care, lăsându-se pe un genunchi, vorbi cu voce plăcută:

— Ires, fiica lui Baltazar, mă trimite să-ţi aduc felicitările ei pentru triumful cailor tăi.

— Fiica prietenului meu e foarte amabilă. Spune-i că o rog, în semn de mulţumire, să primească din partea mea acest dar.

La cuvintele acestea, îşi scoase un inel din deget.

— Voi face cum îmi ordoni, răspunse tânărul, dar mai am o rugăminte din partea fiicei egipteanului. Ea roagă pe bunul şeic să-i comunice tânărului Ben Hur că tatăl ei s-a instalat în palatul Idermee şi-l roagă să răspundă invitaţiei de a-l vizita mâine la ora patru. Ar fi foarte fericită dacă şeicul, pe lângă felicitările ei, ar primi şi mulţumirile pentru această intervenire.

Şeicul privi la Ben Hur, a cărui faţă se roşi de fericire.

— Ce vrei să faci?

— Cu voia ta, mă duc s-o văd pe frumoasa egipteancă.

Ilderim râse cu haz.

— Să nu guste omul tinereţea?!

Ben Hur răspunse trimisului:

— Anunţă pe aceea care te-a trimis că Ben Hur vine la ea mâine, în palatul Idermee, oriunde ar fi el.

Trimisul se depărtă, cu un salut tăcut. Pe la miezul nopţii Ilderim porni, după ce lăsă lui Ben Hur un cal şi un însoţitor să-l urmeze.

CAPITOLUL XVI

A doua zi, Ben Hur porni să o viziteze pe Ires. Pe drumul cel mai scurt, sosi în curând la palatul Idermee.

Intră de pe stradă într-un vestibul, cu scări în ambele părţi, acoperite cu covoare, care duceau spre o colonadă. Lei înaripaţi erau aşezaţi lângă scări, iar, în mijlocul vestibulului, un colosal Ibis, din a cărui gură ţâşnea apă limpede. Totul mărturisea arta şi splendoarea Egiptului. Până şi balustrada scării era din marmură cenuşie.

Ben Hur stătu o clipă să admire frumuseţea palatului. O uşă în fund era deschisă, invitându-l parcă să intre.

Ben Hur intră într-un atrium, în stil roman, dintre cele mai luxoase. Cât de mare era încăperea aceasta nici nu-şi putu da seama, atât era de copleşit spaţiul cu diferite ornamente. Privirea i se opri asupra unui minunat tablou reprezentând pe Leda, mângâiată de lebăda tradiţională. Pe jos, observă de asemenea că toată sala era tapetată cu mozaicuri alegorice din mitologie, în jurul meselor artistic sculptate erau aşezate scaune şi jeţuri comode. Pereţii şi tavanul erau pictate cu fresce egiptene şi arabe. Lumina venea din tavan, învăluind încăperea într-o rază feerică.

Ben Hur, încântat de cele văzute, cufundat în visări, aştepta. Întârzierea apariţiei vreunui servitor sau chiar a stăpânei nu-i era neplăcută, în toate casele romane, oaspeţii se primeau în atrium.

De la un timp însă începu a se plictisi. O tăcere mormântală era pretutindeni. Nici cel mai mic zgomot, de nicăieri!

Să fie o neînţelegere la mijloc? Trimisul fusese totuşi din partea egiptencei. Palatul Idermee era al lui Baltazar. Ciudat i se păru însă că nimeni nu mai venea, îşi pierdu răbdarea!

Se apropie de uşa prin care intrase, dar cu mirare văzu că nu mai era deschisă, cum o găsise, ci încuiată.

Căută la altă uşă, dar şi aceea la fel! Încercă la toate uşile care dădeau în sală: toate încuiate! Sângele îi năvăli în obraz. Era prizonier! O clipă rămase ca împietrit. Ce să facă?

Cine avea interes în Antiohia să-i facă rău?

Messala!

Şi palatul Idermee? Toate erau aici ornate cu pompa Egiptului, cu arta Atenei, dar atrium-ul acesta era din Roma. Furia îl cuprinse, începu să bată la toate uşile, să le forţeze cu puterea lui de atlet. Zadarnic! Era închis de pretutindeni.

Dacă era opera lui Messala? Ben Hur zâmbi ironic. N-avea armă, dar fiecare masă, fiecare scaun, o să-i servească de armă! Numai pasărea poate să moară prinsă în colivie, el nu! Îşi simţi puterile înzecite de furie şi disperare. El, învingătorul, prins în colivie!

Messala nu putea să-i vie în faţă. El era un invalid. Trebuia să fi plătit un mercenar.

Să vină, ticălosul!

Ben Hur scoase un strigăt de se sperie singur de vocea lui. Dar nimeni nu-i răspunse.

Aşteptă astfel mai bine de jumătate de oră. Atunci se auzi, în sfârşit, un zgomot, din partea opusă a sălii.

— În sfârşit! îşi zise Ben Hur plin de nerăbdare.

Erau nişte paşi grei ca de bocanci duri. Ben Hur făcu câţiva paşi înainte, spre stâlpii de marmură ce îl ascundeau pe noul venit. Nu era unul, ci doi, care vorbeau acum împreună, într-o limbă pe care n-o înţelegea Ben Hur. Erau doi străini, din ţările Apusului, după înfăţişare.

După o scurtă privire în interiorul sălii, ei veniră în faţa lui Ben Hur. Amândoi, foarte înalţi, erau îmbrăcaţi în tunici scurte. Ben Hur recunoscu pe unul dintre ei: era un boxer pe care îl cunoscuse la Roma şi-l revăzuse acum, în circ, ca învingător încoronat în luptele cu pumnul, îl trecu un fior rece, uitându-se la înfăţişarea lui sălbatică şi

gândindu-se că aceşti oameni au venit, cu siguranţă, să-l omoare, însoţitorul boxerului era un tânăr tot aşa de voinic, dar negricios; părea un evreu. După ce mai schimbară împreună câteva cuvinte neînţelese, boxerul puse mâna pe umărul lui Ben Hur.

— Cine sunteţi voi? întrebă acesta latineşte, dându-se un pas îndărăt.

— Barbari, fu răspunsul scurt.

— Şi ce vreţi cu mine? Aici e palatul Idermee; ce căutaţi voi aici?

Vorbele acestea le rosti foarte serios şi cu o voce poruncitoare.

Acum, la rândul lui, boxerul întrebă:

— Dar tu cine eşti?

— Un roman.

Uriaşul îşi lăsă capul pe spate şi râse batjocoritor:

— Am auzit povestea că, odată, dintr-un bou s-a făcut un zeu; dar nici Dumnezeu nu poate să facă dintr-un evreu un roman!

După ce se sătură de râs, se apropie din nou de Ben Hur, făcând un semn însoţitorului său.

— Staţi! strigă Ben Hur, ridicând braţele. O vorbă!

Oamenii se opriră.

— O vorbă! repetă boxerul, încrucişându-şi braţele puternice peste piept. O vorbă! Vorbeşte!

— Tu eşti Thord, germanul.

Uriaşul făcu ochii mari.

— Ai fost maestru de scrimă la Roma!

Thord aprobă.

— Am fost elevul tău!

— Nu, zise Thord, clătinând capul. Eu n-am avut niciodată elevi evrei.

— Dar pot să dovedesc că ţi-am fost elev.

— Cum?

— Aţi venit aici să mă omorâţi!

— Asta e adevărat!

— Atunci, lasă-mă întâi să mă lupt puţin cu omul tău, ca să-ţi arăt ce am învăţat de la tine.

O bună dispoziţie se oglindi pe faţa uriaşului. Schimbă o vorbă cu tovarăşul său, apoi, cu veselia unui copil, adăugă:

— Bine! Aşteaptă să vă dau semnalul!

Se aşeză comod într-un jeţ, apoi, după ce îşi simţi bine aşezat corpu-i greu, zise simplu:

— Acum, începeţi.

Luptătorii îşi luară poziţiile. Amândoi aveau o ţinută hotărâtă. Ştiau că luptau pe viaţă şi pe moarte.

Ben Hur îşi făcu din mâna lui dreaptă sabie. Străinul se apără cu braţul stâng. Dar mai înainte de a primi lovitura, Ben Hur, cu mâna-i puternică, oţelită în muncă la cârma corăbiei, îl apucă de braţul drept, i-l răsuci repede cu violenţă şi apoi îl prinse de beregată, iar cu mâna-i stângă, liberă, îi dădu o lovitură puternică, bine nimerită, în tâmplă, şi-l culcă la pământ. Găliganul zăcea la picioarele lui, fără să răsufle.

Ben Hur se întoarse spre Thord.

— Ce zici?

— Ha, cum? Ce? Bravo! Eu însumi n-aş fi făcut mai bine!

Şi îl măsură pe Ben Hur din cap până în picioare, plin de admiraţie.

— Asta-i arta mea! Asta-i şcoala pe care am făcut-o eu la Roma, zece ani de-a rândul! Tu nu eşti evreu! Cine eşti tu?

— L-ai cunoscut pe duumvirul Arrius?

— Cum nu! Quintus Arrius a fost protectorul meu.

— El a avut un fiu!

— Da, zise Thord şi trăsăturile lui sălbatice se luminară.

L- am cunoscut pe tânărul Arrius. Putea să devină un bun gladiator. Împăratul îl iubea şi-i oferea favoruri. Eu l-am învăţat să lupte, dar ce s-a întâmplat cu el?

— Eu sunt acela, fiul lui Arrius!

Thord se uită mai de aproape la faţa lui Ben Hur.

— Ha-ha-ha! râse el cu poftă. Mi s-a spus că o să găsesc un evreu, un câine de evreu, prin uciderea căruia voi servi zeii.

— Cine ţi-a vorbit astfel? întrebă Ben Hur.

— El, Messala, ha-ha-ha!

— Când, Thord?

— Noaptea trecută.

— Am auzit că este rănit!

— Nu va mai putea niciodată să umble. Mi-a vorbit printre vaiete, zăcând în pat.

Ben Hur stătu pe gânduri. Din cele ce-i spuse Thord, putu să se convingă că Messala, deşi învins, îi era totuşi un neîmpăcat duşman. Ura lui nu se putea potoli cu nimic, îi rămânea doar răzbunarea, acum, după ce rămăşagurile cu Sambalat îl ruinaseră şi materialiceşte. Ben Hur înţelese cât de mult puteau să-l stânjenească uneltirile acestui duşman, în misiunea pe care o avea pentru primirea viitorului rege. De ce n-ar întrebuinţa, împotriva lui, mijloacele-i proprii?

Omul tocmit pentru omorârea lui l-ar putea omorî chiar pe dânsul, îl întrebă:

— Spune-mi, Thord, cât ţi-a promis Messala ca să mă răpui?

— O mie de sesterţi.

— O să-i primeşti! Şi dacă faci ce-ţi spun eu, vei mai primi trei mii.

Uriaşul vorbi convins:

— Bine! Îmi vei da patru mii. Ieri am câştigat cinci mii la curse; cu ce voi lua de la Messala, voi avea un capital de zece mii! Bine! Îţi jur pe toţi zeii, că îţi voi fi credincios toată

viaţa mea! Îl voi omorî pe roman, ca pe un pui de găină, în patul lui. N-am decât să-i astup gura cu pumnii...

— Înţeleg, zise Ben Hur. Cu zece mii de sesterţi te vei putea întoarce la Roma, ca să deschizi o cârciumă lângă circ şi să trăieşti acolo în tihnă, cum se cuvine unui vrednic maestru de scrimă.

Faţa uriaşului străluci de bucurie.

— Ascultă, Thord, mai zise Ben Hur. Mi se pare că tovarăşul tău seamănă puţin cu mine.

— Ba chiar aşa!

— Ei bine, ajută-mi atunci să-l dezbrăcăm de tunica lui, pe care s-o îmbrac eu, iar lui să-i dăm hainele mele. Vei anunţa apoi pe Messala că m-ai omorât.

Thord râse de-i dădură lacrimile.

— Ha-ha-ha! Niciodată nu s-au câştigat zece mii de sesterţi cu mai multă uşurinţă! O cârciumă lângă circul cel mare, haha-ha! Dă mâna, fiule al lui Arrius! Şi vino cu mine, să ieşim de-aci! Am să-ţi dau, la Roma, un vin ca din pivniţele împăratului!

La plecare, Ben Hur mai aruncă o privire asupra celui îmbrăcat cu hainele lui. Adevărat că-i semăna. Şi dacă Thord se va ţine de cuvânt, el va fi făcut o minunată afacere!

În noaptea aceea, Ben Hur povesti, în casa lui Simonide, cele ce i se întâmplaseră la palatul Idermee.

Hotărâră să pornească, peste câteva zile, o cercetare publică pentru dispariţia tânărului Arrius. Acţiunea trebuia să fie curajos condusă de însuşi Maxentius. Va rămâne, oare, secretul nedescoperit? Ben Hur era scăpat de urmărirea duşmanilor săi şi va putea lucra netulburat în Ierusalim, unde avea să-şi caute scumpele-i rude dispărute.

Când îşi luă rămas bun de la Simonide, acesta-i ură noroc şi izbândă, iar Estera îl petrecu până la scări.

— Îmi voi regăsi mama şi sora, Estera, şi atunci tu vei veni la Ierusalim, ca să am două surori...

După aceste vorbe, el o sărută. Fost-a sărutarea unui frate?

Ben Hur fu aşteptat în casa lui Ilderim, dincolo de fluviu, cu doi cai buni şi un însoţitor credincios.

— Caii sunt ai tăi, îi zise Ilderim.

Erau minunatele odrasle ale Mirei, cu care el câştigase premiul la circ.

Cadavrul din palatul Idermee fu ridicat şi îngropat din ordinul lui Gratus, care vesti apoi pe Messala că Ben Hur era mort! De astă dată mort şi îngropat fără reînviere!

Nu mult după aceasta, lângă circul Maximus se deschise o bodegă, cu o firmă mare, pompoasă, cu această inscripţie:

„Thord, din Ţara Nordului”.

CARTEA A ŞASEA

CAPITOLUL I

Treizeci de zile trecuseră de când Ben Hur părăsise Antiohia, ca să plece în pustiu, la Ilderim.

O schimbare importantă se petrecuse în soarta taberelor: Valerius Gratus fusese înlocuit cu Ponţiu Pilat. Cauza dizgraţierii celui dintâi fu cei cinci mii de talanţi pe care Simonide îi dăduse ca mită lui Sejanus, un favorit influent al împăratului. Jertfa aceasta o făcu marele negustor ca să poată asigura liniştea lui Ben Hur la Ierusalim, spre a-şi căuta rudele. Pentru aceasta, Simonide dăduse tot ce câştigase cu rămăşagurile de la circ.

Dar prin această schimbare de guvernământ în Palestina, evreii nu câştigaseră nimic!

Cohortele care ocupaseră cetatea Antonia intrară noaptea în oraş. Cel dintâi lucru pe care îl văzură locuitorii Ierusalimului, în dimineaţa următoare, fu zidurile vechii cetăţi acoperite de ordine milităreşti. Din nenorocire, fuseseră lipite peste busturile şi chipurile foştilor demnitari, urâţi de Pilat. Acesta porunci ca toate aceste ornamente să fie distruse.

O mare mulţime de cetăţeni se duse la el în Cezareea, unde locuia. Cinci zile Pilat nu primi pe nimeni; apoi înconjură cetatea cu miliţie şi numai atunci îi putură depune jurământul lor de credinţă supuşii umiliţi.

Omul cel mai rău face uneori şi un bine. Astfel şi Pilat. El acordă graţierea celor închişi fără vină, revizuind închisorile. Poporul văzu, în această măsură, o bunăvoinţă ce-l cuceri de la început. Sute de nevinovaţi fură scoşi din temniţe, unde fuseseră aruncaţi fără vină, fără judecată. Ba, ceva mai mult, se descoperiră închisori subterane, unde tânjeau oameni, despre a căror existenţă nu ştiau nici chiar

temnicerii. De un astfel de caz, ciudat şi bizar, ne vom ocupa în sfântul oraş Ierusalim.

Cetatea Antonia, după cum se ştie, fusese clădită de macedoneni, şi ocupa aproape trei sferturi din coasta sfântului munte.

Mai târziu, Ioan Hirtramus o transformase într-o cetate de apărare a templului. Apoi veni Irod, cu spiritul său îndrăzneţ, şi o întări, o împrejmui cu ziduri, o înzestră cu o cazarmă, cu ateliere, arsenale şi cu închisori în toate clădirile, în subsoluri adânci, în peşterile ascunse în inima muntelui de stâncă, erau nenumărate temniţe întunecoase. Astfel era cetatea când, de la Irod, trecu în mâinile romanilor. Dintr-o privire aceştia recunoscură valoarea cetăţii. Sub stăpânirea lui Gratus, dacă vreun evreu mai inimos venea să reclame cutare nedreptate, el nu mai ieşea din această cetate să vadă soarele zilei.

Pe masa tribunului comandant, însărcinat cu revizuirea condamnaţilor, erau grămădite listele nefericiţilor care tânjeau în aceste închisori, gata să fie trimise peste cinci minute lui Pilat, care locuia în cetate. Biroul tribunului, mare şi mobilat cu luxul ce se cuvenea unui demnitar cu o misiune aşa de importantă, era la această oră plin de funcţionari inferiori. Obosiţi de munca zilei, ei aşteptau încheierea ultimei liste, ca să poată ieşi apoi fiecare la aer, îngăduindu-şi odihna cuvenită.

În timpul acestei aşteptări, veni un temnicer, turuind în mână o legătură de chei grele.

— Ce este, Gesius? îl întrebă tribunul.

Temnicerul se uită neliniştit, neîndrăznind să vorbească.

— Spune! îl îmbărbătă tribunul.

— O, stăpâne, mă tem să-ţi spun...

— Ce, iarăşi vreo neglijenţă?

— Nu, tribune, din vina mea nu-i nimic, dar...

— Vreo crimă? Ori ce să fie? Spune repede! Tu ştii că eu toate le iert, afară de trădarea faţă de zei şi de împărat.

— Apoi să vă spun: sunt aproape opt ani de când Valerius Gratus m-a adus aici, ca păzitor al închisorilor, îmi aduc aminte că, în dimineaţa următoare, au fost trimişi aici mai mulţi evrei, învinuiţi că ar fi atentat la viaţa lui Gratus. O piatră căzuse de pe acoperişul unei case şi-l doborâse de pe cal. Cu capul legat, l-am găsit aici, chiar în scaunul unde şezi tu, tribune. Mi-a dat toate aceste chei, cu număr. „Du-te, îmi zise el. Şi ia vezi în ce stare sunt aceste celule, cu numărul cheilor; dacă sunt absolut sigure. Şi vino apoi cu raportul”. L-am salutat şi am vrut să ies. „Stai! strigă tot el.

Tu ai planul închisorilor. Dă-mi-l!”, îl dădui, îl întinse pe masă. „Uite aici, celula numărul 5. Vei închide aici trei oameni, care ţi se vor aduce. Sunt oameni foarte periculoşi, care au ajuns în stăpânirea unui mare secret de stat, mai primejdioşi decât criminalii. Orbi şi fără grai să rămână tot restul vieţii lor!” îmi aruncă o privire aspră. „Ai înţeles, Gesius?” Am răspuns aiurit: "Da, am înţeles”. „Uşa acestei celule, cu numărul 5, nu se va deschide niciodată, pentru niciun scop; nimeni n-are voie să-i vadă, nici să iasă, nici să intre la ei!” „Dar dacă mor?” „Să moară! De aceea sunt închişi acolo! Celula să le fie mormântul!” Mă înfiorai, dar nu zisei nimic! El mă concedie.

Gesius scoase din tunica lui roasă un plan şi le arătă cele cinci celule subterane, unde el fusese orânduit ca păzitor.

Toţi cei de faţă se uitară la pergamentul îngălbenit. Celulele erau în şir, cinci, fiecare cu ieşirea într-un gang spaţios, în faţă.

— Este aşa cum l-am primit de la Gratus! Aici e celula 5, zise temnicerul, arătând cu degetul pe plan.

— O văd, zise tribunul, spune mai departe!

— Aş vrea să vă întreb ceva.

— Ce să întrebi?

— Am eu dreptul să denunţ un fals? Planul acesta nu-i adevărat!

— Cum, nu-i adevărat? întrebă surprins tribunul.

— Nu-i adevărat! repetă temnicerul. El arată numai 5 celule, pe când în realitate sunt şase!

— Cum şase?

— Să vă arăt cum este planul acesta în realitate.

Gesius scoase din caietul lui de notiţe o hârtie, pe care o întinse tribunului. Aici erau cele 5 celule, prevăzute în dos cu un alt gang întunecos, pe care el îl socotise ca a şasea celulă.

— Ai dreptate! Planul cel dintâi are o lacună. Dacă-i aşa, îl voi pune pe desenatorul meu să facă un nou plan al închisorii. Vino mâine să-l iei!

Tribunul, crezând că raportul era gata, îi întoarse spatele.

— Dar ascultă mai departe, tribune!

— Mâine, Gesius, mâine!

— Ceea ce vreau să vă spun nu se poate amâna!

Tribunul se aşeză, binevoitor, din nou pe scaun.

— Vă spun pe scurt. Dar vă întreb iarăşi: nu era datoria mea, oare, să cred tot ce-mi spusese Gratus despre deţinuţi?

— Negreşit! Trei spioni, orbi şi muţi! Era datoria ta să crezi.

— Ei, nici asta n-a fost adevărat!

— Cum? întrebă tribunul cu interes.

— Ascultă şi judecă singur, tribune! Am făcut cum mi s-a poruncit. Opt ani de zile n-am deschis celula a cincea! Am adus de mâncare la ceilalţi condamnaţi, deschizându-le uşa o dată pe zi. Acestor trei spioni însă le dădeam apa şi pâinea printr-o deschizătură în zid. Ieri, însă, când a venit porunca să cercetăm toţi condamnaţii, am deschis şi uşa acestor nenorociţi. Uşa căzu cu zgomot la pământ, căci ţâţânile ruginiseră, dar în celulă nu era decât un singur om!

Părul îi cădea lung, încâlcit, până în genunchi; pielea pe el era ca pergamentul; unghiile lungi, încovoiate, cum le au păsările răpitoare, dar nu era decât un om! Unde erau ceilalţi doi? Am cercetat bine toată celula! Dacă au murit, unde erau leşurile, oasele lor? N-am găsit nicăieri nicio urmă de aşa ceva! L-am întrebat pe el, dar a dat numai din umeri.

— Şi ce crezi tu?

— Eu cred că n-a fost decât un singur om acolo, în tot decursul acestor opt ani.

— Bagă de seamă! îi zise tribunul ameninţător. Ce spui tu ar fi o acuzare gravă, adusă procuratorului Gratus!

Temnicerul se înclină.

— Poate m-am înşelat! Nu ştiu!...

— Dar n-ai spus tu singur că timp de opt ani ai adus de mâncare pentru trei persoane?

— N-am spus totul, răspunse temnicerul neintimidat.

Am luat omul din celulă. I-am tuns părul, i-am tăiat unghiile, i-am făcut o baie caldă şi l-am îmbrăcat în haine curate. Dar el a început să plângă şi, prin semne şi cu mâinile împreunate, m-a rugat să-l duc iarăşi în celulă. Nu-l înţelegeam. Acum mă încurcă: l-am dus!

Cu toţii ascultau cu încordare.

— Când l-am dus îndărăt în celulă, m-a luat de mână şi m-a dus în fund, la perete, unde mi-a arătat o deschizătură asemenea aceleia prin care îi dădeam pâinea şi apa. N-o observasem la început. Mi-am plecat capul şi m-am uitat în celulă, care se vedea ca un gang înfundat. Se uită şi el şi scoase un strigăt ca de animal. La strigătul lui, răspunse o voce slabă.

Eram uimit. „Cine-i aici?” întrebai. La început, niciun răspuns; apoi se auzi un suspin: „Fie-ţi milă, o, Doamne!” Era o voce de femeie. „Cine eşti tu?” întreb din nou. „O femeie din Israel,” fu răspunsul. „Sunt aici cu fiica mea,

îngropate de vii! Ajută-ne, o, Doamne! Altfel trebuie să murim!”

I-am spus o vorbă de încurajare, şi am venit să-ţi dau de veste.

— Bine ai făcut, Gesius, zise tribunul. Trebuie să deschid ochii. Şi planul celulelor şi povestea cu cei trei spioni au fost minciuni!

— Da, răspunse temnicerul. Omul scos din închisoare mi-a mărturisit că dădea regulat femeilor mâncarea şi băutura adusă pentru ei.

— Vom face lumină în toate, declară tribunul. Haidem cu toţii să liberăm femeile acelea!

Gesius părea vesel.

— Va trebui să spargem zidul, zise el. Am găsit locul unde a fost uşa, dar acum e zidită cu piatră şi ciment.

Tribunul se adresă secretarului său:

— Cheamă să vie doi zidari, cu sculele lor. Grăbeşte-te! Şi raportul să nu-l trimiţi; văd că va trebui schimbat.

După aceasta se îndreptară cu toţii spre închisori.

CAPITOLUL II

„O femeie din Israel, îngropată aici, cu fiica ei. Ajută-ne! Altfel trebuie să murim!”

Negreşit, cititorul va fi înţeles cine erau aceste victime: în sfârşit, mama şi surioara lui Ben Hur, Tirzah!

În dimineaţa când fuseseră arestate, cu opt ani în urmă, ele fură târâte în cetate, unde Gratus voia să le suprime. El le închisese în celula aceea tăinuită, unde credea cu siguranţă că vor pieri fără urmă. Sclavii care le târâseră la închisoare şi care zidiseră uşa celulei fură exilaţi, departe, ca să nu poată destăinui nimănui fapta odioasă. Pentru a prelungi chinul nenorocitelor, ele aveau să mai trăiască, un timp, hrănite cu pâine şi cu apă, din mila servitorului lor, căruia Messala poruncise să-i scoată ochii şi să-i smulgă limba. Tot planul fusese născocit de acest roman şiret, lacom şi fără suflet, care voia astfel să suprime familia Hur şi să pună stăpânire pe averea lor imensă. Oricine poate să-şi închipuie viaţa de tortură a celor două femei! Cum fuseseră ele deprinse cu o viaţă de lux şi de confort! Cum fusese sufletul lor simţitor, civilizat prin cultură, supus acum la chinuri cumplite!

Civilizaţia e o sabie cu două tăişuri. Cât de sus ridică ea pe om, pe atât de jos îl coboară, când cel deprins să trăiască în curăţenie este constrâns la decăderea celei mai mârşave sălbăticii şi murdării! Cu alte cuvinte: am văzut splendoarea casei princiare în care vieţuiseră Tirzah şi mama ei, o viaţă luminoasă, fericită; să ne coborâm deci cu această amintire în temniţa lor umedă şi întunecoasă.

Amândouă se strânseră una lângă alta, la acea deschizătură îngustă, ce dă în celula singurului lor susţinător, nenorocitul orb şi mut! Tirzah se sprijinea de mama ei şi plângea cu suspine sfâşietoare.

— Fii liniştită, Tirzah, mântuirea o să vină! Am presimţirea că nu în zadar ne-am rugat lui Dumnezeu, de

câte ori am auzit trompetele sunând, sus în cetate! Uită-te, vezi tu prin ferestruie: lumina soarelui e încă sus, ceasul poate să fie şapte!...

Am speranţă că o să vină cineva! Dumnezeu e bun!

Aşa vorbea mama gingaş, mângâietor, cum se vorbeşte unui copil. Deşi Tirzah nu mai era copil, căci la cei treisprezece ani pe care-i avusese când fusese închisă, s-au mai adăugat opt.

— O să mă silesc să fiu tare, mamă, zise ea. Suferinţele tale sunt tot aşa de mari ca ale mele. Şi eu vreau să trăiesc pentru tine şi să-l revăd pe fratele meu! Oare unde o fi el?...

Buzele mele sunt arse şi limba mi-e uscată!...

Vocea ei avea un timbru straniu, metalic, sinistru chiar. Mama o strânse la piept şi o îmbărbătă:

— Astă noapte l-am visat, l-am văzut aievea, cum te văd pe tine, aici, lângă mine, Tirzah. Trebuie să credem în vise, cum credea tatăl vostru, tu ştii. Domnul vorbea adesea cu el, în vis. Se făcea că eram acasă, în curtea femeilor; şi el venise în taină şi se oprise acolo, în umbra porţii, privind femeile... Inima îmi bătea tare. Ştiam că el ne căuta pe noi. I-am întins braţele, grăbindu-mă spre el, dar în clipa următoare, el dispăru, fără să mă recunoască.

— Suntem într-adevăr aşa de schimbate, oftă Tirzah, că desigur el nu ne-ar recunoaşte.

Apoi, întinzând mâinile, gemu de mai multe ori:

— Apă, mamă, apă! Numai o picătură!

Mama privi disperată împrejur. De atâtea ori ridicase mâinile împreunate spre cer încât rugăciunea părea acum o ironie! Totuşi, în groaznica ei neputinţă, găsi raza speranţei.

— Răbdare, Tirzah, răbdare! Îndată trebuie să vină!

I se păruse că auzea un zgomot în apropiere. Prin mica deschizătură ce le transmitea o dâră de lumină, zgomotul se auzea într-adevăr tot mai lămurit. Se ridică şi Tirzah, uimită, în aşteptare.

— Lăudat să fie Domnul! strigă mama, izbucnind în bucuria credinţei reînviată, întărită.

— Cine-i acolo? întrebă o voce străină. Cine a vorbit aici?

Erau vorbe de om, din afară, pe care le auzeau a doua oară, în opt ani! Era viaţa, care străbătea în moarte!

— O femeie din Israel, îngropată aici cu fiica sa! Ajutor!

Căci murim nevinovate!

— Fiţi liniştite, o să viu iar, în curând!

Femeile strigară de bucurie: erau descoperite! Mântuirea sosise! Vor fi scoase din temniţă, la lumină, acasă, în libertate! Îşi vor revedea prietenii, rudele, fiul, fratele! Mica dâră de lumină din celulă li se păru acum un soare întreg, arzător. Şi toate suferinţele, foamea, setea, frica de moarte, erau uitate! Căzură în genunchi, cu mâinile împreunate.

Aşteptarea lor nu fu lungă. Tribunul lucrase repede!

— Auziţi, voi? Veniţi aici! strigă el prin deschizătură.

— Suntem aici, răspunse mama, sculându-se în picioare, în aceeaşi clipă, se auziră ciocănituri în zid: lovituri puternice de ciocan dărâmau acum închisoarea, mormântul vieţii lor. Tirzah şi mama ei nici nu mai respirau. Cu ochii pironiţi, ele priveau cum cădea piatră după piatră şi libertatea se apropia. Puteau acum să audă glasul lucrătorilor. Şi, o, Dumnezeule! O lumină roşie de făclie străbătu întunericul mormântului lor, ca raza dulce a răsăritului.

— El e, mamă, el e! În sfârşit, ne-a găsit! strigă Tirzah, tremurând de fericire.

Dar mama răspunse calmă:

— Dumnezeu e bun!

Acum căzu şi ultima piatră, urmată de uruitul surd al molozului, şi în deschizătura uşii se ivi tribunul, înconjurat de mai mulţi oameni, cu făclii în mâini.

Respectul pentru femei nu este o vorbă deşartă. Sunt sentimente, instincte nobile înnăscute în om. Tribunul rămase o clipă înmărmurit, neîndrăznind să se apropie de cele două arătări, care se ţineau îmbrăţişate. Dar nu era numai sfiiciunea. O, Dumnezeule! Nici groaza vedeniei; dar din colţul întunecos în care se refugiaseră femeile, se auzi o rugare aşa de tristă, cum nu se mai auzise în vreo limbă omenească:

— Nu vă atingeţi de noi: suntem necurate, necurate!

Oamenii se priviră, nedumeriţi, cu făcliile în mână.

— Necurate! Necurate! Se auzi din nou din colţul celulei o tânguire cutremurătoare.

Nenorocitele femei, care aşteptaseră cu sete libertatea, îşi dădeau acum seama cât de tristă era ea pentru ele. Tirzah şi mama ei deveniseră leproase!

Cititorul poate că nu va şti ce însemna asta pe vremea aceea! Talmudul îi osândea la o moarte vie pe leproşi. Nimeni n-avea voie să locuiască împreună cu ei. Ca morţii erau scoşi din sate şi din oraşe şi duşi în insule pustii. Sinagoga pedepsea şi excludea din sânul ei orice israelit care, conştient de boala lui, nu şi-ar fi avertizat semenii, strigând: „Necurat! Necurat!”

Şi nenorocita prinţesă Hur, cu fiica ei, ştiau că erau bolnave de grozava boală.

Odată, ziua şi anul nu şi-l mai aduceau aminte, căci zilele şi anii trecuseră în beznă, întâi mama se simţise rău. Un fel de uscăciune amară îi strângea gâtlejul şi o sete, sete grozavă, o chinuia. Apoi simţi, pipăindu-se pe corp, o mică eczemă ce creştea cu repeziciune şi o ustura, o mânca grozav. Mai târziu se plânse şi Tirzah de acelaşi rău. Mama o duse în dâra de lumină. Obrazul ei era o rană cu crăpături adânci, roşii. Sprâncenele-i albiseră, iar ochii ei frumoşi priveau grozav de tulburi. Scoase un ţipăt înfiorător, căci recunoscu boala. Câteva ceasuri stătu aşa,

căzută grămadă, cu pumnii încleştaţi de obidă, fără să poată îngâna altă vorbă decât: „lepră! lepră!”

Când îşi reveni în simţiri, se gândi că Tirzah nu trebuia să ştie ce însemna asta! O mângâie în toate chipurile, spunându-i că era o boală fără însemnătate, că se va putea vindeca. Copila cerea apă, apă. Şi adesea se lăsa însetată, ca să-i dea ei să bea şi să-i răcorească rana cu puţina apă ce li se dădea în celulă.

Ca să-i aducă o rază de veselie, uneori îi spunea glume, anecdote; altă dată îi cânta cântece din psalmii lui David, şi-i povestea istorioare romantice, interesante, încercase totul, biata mamă, ca să poată smulge copila din disperarea ei chinuitoare. Totuşi veni apoi o zi, când Tirzah băgă de seamă progresul nimicitor al bolii. Atunci, o! Ce zi grozavă! Ea îşi dădu seama că această boală nu se vindecă, îşi reaminti de toate câte auzise despre ea, şi mama trebui să-i spună totul. Izbucnind în spasmuri jalnice, ele căzură una în braţele celeilalte.

Dar în altă zi, iarăşi începură să spere. Credinţa în minunile cereşti, în regăsirea lui Ben Hur le învioră, le dete putere să îndure grozăvia sorţii.

În felul acesta ele îşi petrecură zilele, până ce temnicerul le descoperi.

După ce binefăcătorul lor, mut şi orb, fusese scos din temniţă, timp de douăzeci şi patru de ceasuri ele nu mâncaseră şi nu băuseră nimic.

Făcliile luminau încăperea sinistră: ceasul libertăţii sosise!

— Dumnezeu e bun! strigă văduva. N-avem altă dorinţă decât să-i revedem pe ai noştri şi să ne arătăm recunoştinţa faţă de cei care ne-au scurtat suferinţa!

Tribunul veni aproape de ea şi, luminând-o cu făclia din mână, o întrebă:

— Cine sunteţi voi?

— Două femei muritoare de foame şi de sete, răspunse mama îndată. Dar nu te apropia de noi, nici să nu pui mâna pe pereţi: toate sunt aici necurate, necurate!

— Spune-mi, cum vă cheamă, femeie, şi de ce sunteţi voi aici?

— A trăit odată, în Ierusalim, un prinţ, pe care îl iubeau toţi nobilii romani, împăratul îl numea „prietenul” lui. Eu sunt văduva lui şi aceasta-i copila noastră. Cum să-ţi spun pentru ce am fost închise aici? Căci, desigur, nu ştiu! Poate pentru că am fost bogaţi. Valerius Gratus poate să-ţi spună. El a fost duşmanul nostru şi el ne-a închis! Vezi ce am ajuns! O, priveşte şi îndură-te de noi!

Cu tot aerul greu din celulă, tribunul scoase hârtie şi creion şi scrise, la lumina faclei, tot ce-i spusese femeia.

— O să vă trimitem mâncare şi apă, răspunse el blând.

— Apă, apă multă, ca să ne spălăm, nobile roman!

— Tot ce doreşti!

— Dumnezeu e bun! suspină mama, şi să te ţină în paza Lui!

— Rămâneţi cu bine, adăugă tribunul. Eu n-o să vă mai văd. După ce vă veţi recrea, să vă pregătiţi de plecare. Va trebui să vă trimit afară din oraş. Cunoaşteţi legea. Sunteţi libere. Adio!

Dete câteva ordine oamenilor săi; apoi plecă.

Peste puţin timp, câţiva sclavi aduseră o putină cu apă, săpun şi prosoape, o tavă cu friptură, pâine şi vin, haine şi rufe curate. După ce le puseră pe toate pe jos în celulă, ieşiră în grabă.

Înainte de zorii dimineţii, ambele femei fură însoţite de gardieni până în afara porţilor cetăţii. Erau acum libere, în oraşul strămoşilor lor.

Se uitară sus la stele, care străluceau tot ca odinioară, şi se întrebară:

— Încotro? Şi ce vom face acum?

CAPITOLUL III

În acelaşi timp, pe când Gesius îl conducea pe tribun în celula închisorii din cetatea Antonia, un călător urca încet cărarea dinspre răsărit a Muntelui Măslinilor. Plantaţia din jur era uscată, iar drumul prăfuit, căci era anotimpul marilor călduri din Iudeea. El se uita din când în când la dreapta şi la stânga, cu teamă, ca omul care nu-i sigur de împrejurimi. Deşi cunoştea aceste locuri, acum i se păreau cu totul schimbate.

Călătorul acesta nu era altul decât însuşi eroul povestirii noastre: Ben Hur.

El stătu o clipă locului şi privi de sus oraşul sfânt. Nu oraşul sfânt de astăzi, ci Ierusalimul lui Irod, oraşul sfânt al lui Christos. E frumos el şi astăzi, dar ce a trebuit să fie atunci!

Ben Hur şezu pe o piatră şi, scoţându-şi turbanul alb de pe cap, se lăsă pradă visării.

Se gândi la fiii lui Vespasian, la toţi mahomedanii, arabii şi indienii care se străduiseră să cucerească acest oraş, de aproape cinci sute de ani: a avut vreunul din ei dragostea şi evlavia pentru dânsul pe care o avea el, Ben Hur? Oraşul purta podoabele şi defectele acestor mâini de cuceritori. Dar frumuseţea lui fermecătoare nu era aceea făcută şi născocită de geniul şi mâinile omeneşti. Era dumnezeiasca aşezare a colinelor verzi de măslini, smochini şi chiparoşi, a nepieritoarelor stânci de granit, în siguranţa cărora David îşi clădise cuibul şi-şi cântase eternii psalmi, înălţători de suflet.

Se gândi la toate luptele, suferinţele şi sforţările neamului său, ca şi la acel rege nou, care avea să vină acum, spre a pune capăt tuturor zbuciumărilor şi nenorocirilor din trecut. El va trebui să-şi recucerească toată ţara: acest Munte Marian, cu toate templele lui, Sionul cu turnurile, cu palatele lui, şi această cetate Antonia, şi

oraşul nou Bezet, şi toate milioanele de suflete din Israel, care suferiseră jugul străin. Se vor cânta osanale de izbândă, căci Domnul a biruit şi le-a redat poporului său.

Lumea vorbeşte de vis ca de un fenomen al nopţii, al somnului. Dar sunt şi alte vise. Tot ce a creat măreţ omul i s-a arătat mai întâi în închipuire, în visare. Visul este reculegerea, beatitudinea necesară creierului obosit. Viaţa e vis! Numai în mormânt nu mai visăm.

Soarele apunea. Turnurile cetăţii păreau scăldate în aur, în bătaia razelor lui. Apoi, deodată, feeria dispăru, strălucirea se pierdu în umbra zidurilor şi întunecarea sumbră îmbrăcă oraşul. Ben Hur tresări. Ochii lui străbăteau spaţiul şi se îndreptau spre un punct negru, sub cupola templului dinspre nord: acolo era casa lui părintească, dacă mai exista! Îşi alungă toate celelalte visări şi se trezi la vocea datoriei, care îl adusese la Ierusalim.

În timpul cât fusese în deşert cu Ilderim, unde îşi făcu planurile-i de conducător de oştire, a venit la el, într-o seară, un curier cu vestea că Gratus fusese înlocuit cu Ponţiu Pilat.

Messala era infirm, îl crezuse chiar mort, Gratus nu mai avea nicio putere; de ce n-ar veni acum, fără teamă, să-şi caute mama şi sora? Luă repede hotărârea. Chiar în noaptea aceea, după ce dobândi învoirea lui Ilderim, el plecă. Trei arabi îl însoţiră, călare, până la Ierihon.

De aici, avea să-şi urmeze drumul pe jos. În Ierusalim îl va întâlni pe Maluc. E de observat că Ben Hur nu-şi fixase încă planul activităţii sale. Voia, înainte de toate, să viziteze cetatea Antonia. Cititorul îşi aduce aminte de Amrah, servitoarea credincioasă, care, în ziua când stăpânele ei fuseseră arestate, se smulsese din mâinile zbirilor şi fugise acasă, în palat, unde apoi încuiase toate uşile. Simonide se îngrijise de hrana ei. Ea trăia acolo, singură din toţi vechii locuitori, în palatul acela mare, pe care Gratus, cu toate stăruinţele lui, nu-l putuse vinde. Nimeni nu voia să-l

cumpere, nici să-l închirieze. Oamenii treceau pe lângă el, şoptind că ar fi locuit de strigoi. Poate că o văzuseră pe biata Amrah, care îşi scotea uneori capul prin gratiile ferestrelor, fără să cuteze să iasă afară în stradă.

Ben Hur îşi schimbă deodată hotărârea: nu va intra în cetate mai înainte de-a vizita casa părintească şi de a afla veşti de la Amrah.

Se ridică şi coborî spre oraş.

Întunericul nopţii învăluia străzile Ierusalimului, când Ben Hur coborî pe o cărare îngustă dinspre sud. Căsuţele joase, cu porţile zăvorâte, i se păreau acum sinistre, neprietenoase. Şoptiri de glasuri de femei şi de copii îi loviră auzul. Singurătatea, nesiguranţa ţelului ce urmărea îl făceau trist. În starea aceasta sufletească sosi la lacul numit azi Betesda, în care se oglindeau stelele cerului. Se mai uită o dată îndărăt, la cetatea Antonia: o masă de zid întunecat, ce se vedea ca un monstru ameninţător în bătaia strălucirii de sus.

Dacă mama lui şi Tirzah ar fi acolo, îngropate de vii? Prin ce mijloace ar putea el oare să le elibereze? Cu forţa, nu! O armată puternică şi n-ar fi izbutit să străbată acele ziduri. El era singur. Cu stăpânirea şi liniştea unui uriaş, el se uită la colosul monstru şi se gândi: viclenia se trădează uşor, iar Dumnezeu, cel din urmă sprijin al deznădăjduitului, vine uneori aşa de încet.

Plin de îndoială şi de grijă, el îşi îndreptă paşii spre apus.

Dincolo de Betzet era o pădurice. Aici spera să găsească un adăpost pentru timpul cât va sta în Ierusalim. Dar un instinct irezistibil îl mâna spre casa lui părintească.

Acasă! Niciodată amintirile nu-l atrăseseră cu atâta magie spre locaşul sfânt. Luna răsărise plină şi, în lumina ei, i se arătau turnurile înalte şi dealurile Sionului, valea adâncă, plină de umbre misterioase, parcă tot atâtea cetăţi măreţe, tot atâtea poveşti mişcătoare de suflet.

În sfârşit, sosi la casa părintească.

Cine ar putea să înţeleagă simţirea ce-l cuprinse pe Ben Hur? Negreşit, toţi aceia care, în copilăria lor, au avut un cămin fericit, oricât de mult ar fi trecut de atunci, îşi vor aduce aminte, cu adâncă duioşie, de acel rai pierdut, unde au răsunat râsetele lor vesele, şi sufletul lor se va lega cu mai multă tărie de aceste locuri, decât de toate triumfurile vieţii lor de mai târziu.

Ben Hur se opri în faţa porţii dinspre nord. Se putea vedea bine sigiliul de ceară pus la încuietoare şi o tablă mare, atârnată mai sus, cu următoarea inscripţie:

„Proprietatea împăratului”.

Din ziua groaznică a dispariţiei, nimeni nu mai intrase pe poarta aceasta. Să bată, ca altădată? Era în zadar, o ştia prea bine. Şi totuşi bătu. Poate că Amrah să fie tot aici şi să se uite pe vreo fereastră. Ridică o piatră, urcă scările largi şi lovi de trei ori în poartă. Apoi ascultă. Tăcerea adâncă parcă râdea de el. Coborî iar în stradă şi se uită la ferestrele întunecate. Niciun semn de viaţă! Turnul se înălţa, ascuţit, deasupra acoperişului, dar nici acolo nu văzu vreo mişcare. Din partea de nord, trecu apoi la aceea dinspre răsărit, dar şi aici aceeaşi linişte de moarte, începu să deznădăjduiască, dar inima-i bătea cu o tremurare de dor şi nu-l lăsa să plece.

Apoi se strecură încet spre partea de sud. Şi aici poarta era încuiată, iar deasupra ei era aceeaşi tablă, cu aceeaşi inscripţie. Plin de furie şi deznădejde, Ben Hur rupse tabla şi o aruncă în şanţul din stradă. Apoi căzu în genunchi pe treptele casei lui şi se rugă să vină regele cel nou şi să facă dreptate!

Apoi, după ce i se mai potoli tremurarea, îl cuprinse oboseala, după o călătorie lungă în fierbinţeala zilei de vară; îşi puse capul pe scara de piatră şi, în răcoarea nopţii, adormi adânc.

În acest timp, două femei se apropiară de palatul lui Ben Hur. Cu paşi osteniţi, şovăitori, ele înconjurară clădirea, uitându-se cu teamă împrejur, ca să nu le vadă cineva. Apoi se opriră într-un colţ mai întunecos, iar una din ele oftă:

— E casa noastră, Tirzah!

Tirzah prinse mâna mamei, o strânse la piept şi plânse cu hohot.

— Taci, Tirzah, şi hai să plecăm mai departe! Şi vocea mamei tremura de emoţie, căci îndată ce se va face ziuă, vom fi date afară din oraş şi atunci nu va mai fi reîntoarcere!

Dar Tirzah căzu ostenită pe scară.

— Da, mamă, numai să ne odihnim puţin. Credeam că am venit acasă! Am uitat că suntem leproase şi că nu mai avem casă, că acum aparţinem celor morţi.

Mama o îmbrăţişă cu duioşie; apoi îi şopti din nou:

— Să plecăm, copila mea.

Într-adevăr, dacă le-ar fi văzut cineva, le-ar fi luat la goană: aşa era de oribilă înfăţişarea lor!

Ca două stafii, ele se strecurară pe lângă zid. Când sosiră la poartă, se opriră. Mama zări tabla la fel cu aceea pe care Ben Hur o rupsese din partea cealaltă a casei: „Proprietatea împăratului”.

Mama îşi frânse mâinile, ridicând ochii la cer, cu nespusă durere.

— Ce este, mamă?

— O, Tirzah, el nu mai trăieşte, este mort!

— Cine, mamă?

— Fratele tău! Toate i le-au luat, până şi casa asta! Asta!

— Ah, mamă!

— Şi niciodată n-o să ne mai poată ajuta!

— Ce vom face, mamă?

— Mâine vom căuta un loc ferit, în oraş, şi vom cerşi, ca cele mai nenorocite fiinţe de pe lume!

Tirzah se lipi de mama sa şi plânse iar.

— Mai bine să murim, mamă.

— Nu! Asta o va hotărî Domnul! Dacă ne-a sosit vremea, atunci vom muri. Noi credem în Dumnezeu!

Luă de mână pe Tirzah şi porniră împreună spre partea de apus a casei. Şi fiindcă se convinseră că nici aici nu era nimeni, trecură în partea de sud, unde, pe trepte, zăriră un om culcat.

— Tăcere, şopti mama; văd pe cineva acolo. Un om! Să ne ferim de el.

Ieşiră repede în stradă, dar, retrăgându-se, se mai uitară în urmă la omul culcat.

— Doarme! zise mama.

Omul nu făcu nicio mişcare.

— Rămâi aici, Tirzah; mă duc să văd cine poate să fie.

Se apropia încet. Luna bătea cu lumina ei drept pe capul omului adormit. Cine putea să fie? Capul era învelit într-un turban alb. Nu era un roman, în clipa aceea, el oftă, se întoarse de pe o parte pe alta şi îşi dezveli capul din turban. Mama îşi apăsă mâinile la gură să înăbuşe un ţipăt; apoi şi le ridică la cer cu evlavie, îl recunoscuse şi se grăbi spre Tirzah:

— E fiul meu, fratele tău, Tirzah! şopti ea tremurând de bucurie.

— Fratele meu! O, ceruri!

Mama o prinse repede de mână.

— Vino, să-l vedem de-aproape, numai o dată! Apoi slobozi-vei pe roaba ta, o, Doamne!

Se apropiară. O mână a lui atârna în jos, pe scară. Tirzah căzu în genunchi şi voi să i-o sărute. Dar mama ei o reţinu repede:

— Pentru nimic în lume, pentru viaţa ta! Necurată! Necurată!

Tirzah se dete îndărăt, tremurând. O, ce chin! Să nu-l poată cuprinde, să nu-l poată săruta!

Ca o icoană a frumuseţii bărbăteşti, Ben Hur zăcea acolo, în faţa lor. Fruntea lui largă, ornată de păru-i întunecat; faţa-i albă în bătaia lunii, cu mustăţile delicate, acea faţă fină, nobilă; bărbia, gura inteligentă, frumos conturată. Cât de fierbinte ar fi strâns mama, la inima ei, capul acesta drag, care se odihnise de atâtea ori, în copilărie, la sânul ei duios! Ce putere uriaşă de resemnare, de stăpânire de sine, trebui să-şi impună ea, ca să rămână totuşi departe de el! Cât de amară-i fuse această clipă, de bucurie şi de renunţare! Se aplecă în genunchi şi sărută vârful sandalelor lui pline de praf şi de noroi! Şi-şi puse toată ardoarea sufletului ei chinuit în această sărutare. El se mişcă din nou. Femeile se retraseră repede.

— Mamă! Tirzah! Unde sunteţi? şopti el ca prin vis şi adormi la loc.

Tirzah îl privea nemişcată, iar mama căzu din nou în genunchi. Ea îşi pusese capul în ţărână, faţa în palme, şi plângea aşa de jalnic, că parcă i se rupea inima! Şi ar fi vrut să se rupă! Şi în vis el se gândea la ea, vorbea de ea! Nu era oare aceasta mărturia iubirii lui şi a faptului că n-o uitase? Ce voia mai mult?

Chemă pe Tirzah, se mai uită o dată la chipul băiatului ei adorat, ca şi cum ar fi vrut să şi-l întipărească pe veci, în inima ei, apoi porniră să iasă. Dar se opriră surprinse! Din partea opusă, o siluetă de femeie se apropie de treptele unde dormea Ben Hur. Ele nu ştiau că Amrah locuia în casă şi nu-şi puteau închipui cine să fie. Dar o văzură aplecându-se spre Ben Hur, ridicându-i mâna atârnată şi ducând-o gingaş la buzele ei, plăcere la care ele renunţaseră.

La această atingere, el se trezi din somn şi se uită cu duioşie la femeie:

— Amrah! O, Amrah, tu eşti? îi zise el.

Amrah nu putu vorbi de bucurie, îl cuprinse doar de gât şi plânse la pieptul lui.

El o mângâia cu gingăşie şi femeile îi auziră glasul:

— Mama, Tirzah! O, Amrah, vorbeşte-mi de ele! Vorbeşte, vorbeşte, te rog!

Amrah plângea mereu.

— Tu le-ai văzut, Amrah; tu ştii unde sunt! Spune-mi adevărul!

Tirzah făcu o mişcare, dar mama ei o reţinu.

— Nu, şopti ea, nu uita: necurate! Necurate!

Dragostea ei era tiranică. Putea să i se frângă inima; el nu trebuia să le vadă în starea aceasta.

Amrah, în loc de orice răspuns, plângea tot mai amarnic.

— Vrei să intrăm în casă? o întrebă Ben Hur. Romanii au minţit, adăugă, arătând spre tăbliţa de jos; casa asta nu este a lor, nu poate să fie a lor câtă vreme eu trăiesc. Este a mea, Amrah, să intrăm în ea.

În clipa următoare, ei dispărură. Cele două umbre rămaseră afară, în stradă. Ele se uitară lung la poarta casei, prin care niciodată nu le mai era îngăduit să intre. Ele-şi făcuseră datoria. Iubirea lor rezistase, în dimineaţa următoare, ele fură descoperite de autorităţi şi alungate afară din oraş.

— Afară! Afară! Duceţi-vă între morţi: acolo e locul vostru!

Şi multă vreme a răsunat ca un ecou, în auzul nenorocitelor, această osândă.

CAPITOLUL IV

Cine vrea, în zilele noastre, să viziteze oraşele sfinte, şi între ele pe acela care poartă frumosul nume de „Grădina regală”, va trebui să se oprească în valea Hinom, la fântâna Euregel. Acolo să guste din apa dulce dătătoare de viaţă şi să privească împrejur. E sfârşitul celui mai remarcabil punct, din cele vrednice de văzut. Călătorul va privi cu indulgenţă stilul primitiv al fântânii, va întreba de adâncimea ei, va întinde un ban micilor păstori săraci şi va zâmbi înţelegător faţă de simplicitatea rudimentară a construcţiei fântânii celebre.

Ar fi prea mult să analizăm toate fructele interesante ce se găsesc pe muntele acesta şi să măsurăm toate adâncurile căilor ce străbat şerpuitoare până în vasta peşteră din fund, cu numele Gheenă. E destul să notăm că această peşteră servea de locaş, din timpuri imemorabile, leproşilor. Şi aici îşi găseau, şi atunci, în vremea lui Christos, adăpost, aceşti dezmoşteniţi ai sorţii.

Peştera, împărţită ca o cetate în mai multe subterane, conţinea un fel de comunitate, pusă sub privegherea şi ocrotirea guvernului. Şi aici îşi trăiau viaţa nenorociţii leproşi, condamnaţi la o moarte vie, ocoliţi de toată lumea!

În dimineaţa următoare, după cele povestite, Amrah se apropie de fântână şi se aşeză pe o piatră. După obiceiul din Ierusalim, ea era îmbrăcată în haina sură, a servitoarelor de familie bună. Adusese un ulcior de apă şi un coş pentru alimente, pe care le aşeză lângă ea.

Era dis-de-dimineaţă şi nimeni nu venise încă la fântână. Amrah stătu câteva clipe în aşteptare. Tăcută, evlavioasă, ea se uita sus spre bolta cerului, care începu să se înroşească de răsăritul soarelui. Atunci se ivi un om cu o funie în mână, care o întrebă dacă voia să-i scoată apă.

— Nu încă, răspunse Amrah.

Era de meserie sacagiu şi scotea, pentru o gheră[1], apă şi pentru alţii.

Amrah obişnuia aşa, să iasă în fiecare zi, de cu zori, să-şi cumpere alimente, să-şi ia apă şi să se întoarcă apoi iar în singurătatea ei. Ne putem închipui cât era de fericită acum, după ce revăzuse pe Ben Hur, întors la casa părintească!

Dar despre Tirzah şi mama lui, ea nu putu să-i dea nicio ştire. Credincioasa servitoare ar fi dorit ca el să locuiască iarăşi în camera lui şi să-i facă viaţa cât se putea de bună, liniştită. El însă se temea de descoperire. Avea să vină numai pentru câteva ceasuri, noaptea, şi să plece, ca şi în ziua aceea, înainte de-a se face ziuă.

Amrah se bucură şi de-atât. Se gândea să-i cumpere carne şi miere. Cum îi plăcuse lui, întotdeauna, mierea! Îşi luă apă şi porni spre târg. Dar acolo întâlni un om, care îi povesti tot ce văzuse în noaptea aceea în cetatea Antonia. Era unul din oamenii care luminaseră cu făcliile celula în care se făcuse lugubra descoperire a celor două femei leproase, îngropate acolo de vii. Omul ştia şi numele lor: erau văduva şi fiica lui Hur!

Ne putem închipui cu ce sentimente de groază, dar şi de bucurie, Amrah îi asculta povestirea! Se întoarse acasă şi i se păru ziua un veac, până ce avea să se înnopteze şi să-i spună lui Iuda al ei ce bucurie îl aştepta! Le găsise pe mama şi pe sora lui! Râdea şi plângea, în acelaşi timp. Cum o să se ducă el să le caute, să le dea ajutor şi mângâiere! Dar deodată rămase încremenită! Ele erau leproase! Leproase! Vai, cum o să sufere el la această veste! Cum o să se ducă să le caute în peşteră, grozavul locaş al morţii! Şi cum, nebun de disperare, o să le ia în braţe, o să se molipsească şi el de boala îngrozitoare! Îşi frângea mâinile, întrebându-se ce să facă.

---

[1] Gheră = l/20 siclu.

Trebuia să le găsească ea singură. Ştia de obiceiul ca leproşilor să li se dea voie să vină în fiecare zi să-şi ia apă de la fântâna Euregel. Săracii, ca şi bogaţii, trebuiau să se servească singuri de ulcioarele lor. Desigur că aveau să vină şi stăpâna ei cu Tirzah.

Se duse deci a doua zi iarăşi în zori de ziuă la fântână şi, aşezându-se pe aceeaşi piatră, aşteptă.

Ben Hur îi spusese că avea să-l caute şi pe Maluc şi să-l însărcineze cu găsirea scumpelor lui mamă şi soră. Abia putuse să-şi stăpânească dorul şi nerăbdarea.

Ne putem închipui cât ar fi vrut Amrah să-i dea de ştire despre descoperirea ei, dar se reţinu.

Şedea tăcută, în aşteptare. Când, deodată, zări un grup de oameni apropiindu-se. Erau ca nişte stafii, abia mişcându-se. Leproşii! Amrah spera să fie şi stăpânele ei printre ei. Dar ele nu erau!

Mult mai târziu, Amrah văzu lângă o altă gură a peşterii, şezând pe o piatră mare, două umbre de femei. Această gură de peşteră da într-un gang subteran, despre care, negreşit, nimeni nu s-ar fi gândit că putea să servească de locuinţă omenească, căci nici pentru câini n-ar fi fost bună, atât era de umedă şi de lipsită de razele soarelui!

Bună egipteancă le privi cu atenţie pe cele două femei, care acum se ridicară şi porniră să coboare, sprijinite una de alta. Aveau părul alb, hainele curate, noi, şi se uitau îngrijorate împrejur, retrăgându-se la o parte de grupul leproşilor.

Ele, după ce-şi umplură ulcioarele, se urcară încet spre peşteră, fără să se tulbure de câteva înjurături şi aruncături de pietre ce se auziră în urma lor: „Necurate! Necurate!”

Cele două femei se opriră pe loc, înfiorate.

— Or fi, desigur, două străine, se gândi Amrah, care nu cunosc obiceiul pământului!

Se sculă şi ea să plece cu ulciorul şi cu coşul în mână. Dar larma din jurul fântânii reîncepu.

— Ce nebunie! zise unul batjocoritor, să dai mâncare bună morţilor acestora!

— Şi ce drum lung ai făcut pentru asta! zise altă femeie către Amrah, care se apropie de cele două străine.

Să se fi înşelat oare?

Inima-i bătea cu violenţă. Şi cu cât se apropia, cu atât emoţia ei creştea. Se opri îngrozită: să fie oare asta stăpâna ei, ale cărei mâini frumoase le sărutase de-atâtea ori? Şi umbra aceasta de bătrână, să fie oare Tirzah, favorita ei copilă, frumoasă şi veselă ca însăşi fericirea?... Nu-şi putu stăpâni o repulsie înfiorătoare. Cu neputinţă! Acestea erau două nenorocite leproase, străine. Se întoarse şi tocmai voia să plece.

— Amrah! se auzi atunci la spatele ei.

Egipteanca puse ulciorul jos şi se uită înapoi încremenită.

— Cine m-a chemat?

— Amrah!

Servitoarea se uită drept în faţa celei care vorbise.

— Cine eşti dumneata?

— Nu mă mai cunoşti, Amrah? Noi suntem acelea pe care le cauţi.

Servitoarea căzu în genunchi.

— O, stăpâna mea, stăpâna mea! Dumnezeul tău, care este şi al meu, m-a ajutat să te găsesc!

În bucuria ei, voia să-i cuprindă picioarele în braţe.

— Stai, Amrah, nu mă atinge: necurate! Necurate!

Amrah căzu cu faţa la pământ şi plânse cu aşa hohot, încât toţi oamenii de la fântână o auziră.

— O, stăpâna mea! Dar unde este Tirzah?

— Aici sunt şi eu, Amrah! Nu mă poţi recunoaşte?... Dar vrei tu să-mi dai puţină apă?

Într-o clipă Amrah se ridică şi aduse ulciorul şi coşul.

— Aici, am adus şi pâine şi friptură, zise ea. Voia să întindă şervetul curat pe jos, dar stăpâna ei o opri.

— Nu, Amrah! Ia ulciorul şi umple-l cu apă rece; lasă coşul aici. Noi îl vom lua în peşteră. Mai mult nu îngăduie legea! Lumea ne-ar bate cu pietre! Du-te, şi pentru astăzi ne-ai făcut destul bine!

Oamenii care văzură scena, întrebară cu milă pe Amrah:

— Cine sunt femeile acestea?

— Au fost bune cu mine, răspunse Amrah. Luând ulciorul pe umăr, egipteanca se grăbi să aducă apă. Ea vru din nou să se apropie, dar din nou răsună sinistrul cuvânt: „Necurate! Necurate!”

Aşezând coşul lângă ulcior, ea rămase mai la depărtare.

— Îţi mulţumesc, Amrah, zise stăpâna ei, luând lucrurile.

E foarte frumos din partea ta!

— Ce să mai fac, stăpână?

Stăpâna prinse ulciorul şi bău cu sete; apoi răspunse:

— Ştiu că Iuda s-a întors. L-am văzut în noaptea trecută adormit pe trepte. Şi te-am văzut şi pe tine, când l-ai trezit.

Amrah îşi împreună mâinile:

— O, stăpâna mea, şi nu te-ai apropiat!

— Ar fi fost moartea lui! O, Amrah, eu niciodată nu-l voi mai putea strânge în braţele mele, nu-l voi mai putea săruta!

Amrah, tu-l iubeşti, aşa-i?

— Da, îl iubesc, răspunse femeia, cu ochii plini de lacrimi.

Aş muri pentru el!

— Dă-mi o dovadă despre asta: nu-i spune nimic despre noi, nici că ne-ai găsit! Numai atât îţi cer, Amrah!

— Dar el vă caută. A venit din depărtare, ca să vă găsească.

— Nu trebuie să ne găsească! Nu trebuie să ştie ce s-a întâmplat cu noi! Tu să ne-aduci aici puţinul ce ne trebuie... N-o să mai ţină mult! Şi vocea ei tremură. Tu o să ne vorbeşti de el, Amrah, dar să nu-i spui niciodată că ne-ai găsit! Ai înţeles?

— O să-mi fie aşa de greu! Să-l văd cum se zbate, cum vă caută, vă doreşte, şi să nu-i pot spune că sunteţi aici, aproape de el!

Servitoarea îşi ascunse faţa în mâini.

— Mult mai greu i-ar fi lui să ne vadă aşa cum suntem, răspunse mama, dând coşul cu alimente fetei, pe când ea prinse ulciorul. Vino diseară din nou, să mai vorbim. Noi te aşteptăm.

Amrah rămase în genunchi, până ce stăpânele ei dispărură. Apoi se întoarse, cu sufletul greu, spre casă.

Seara, veni iar. Şi astfel, în fiecare zi, le aducea stăpânelor ei mâncare bună, apă proaspătă, aşa că ele nu mai sufereau de foame şi de sete. Noua lor temniţă, din peşteră, era astfel mai puţin tristă decât celula din cetatea Antonia. Puteau să stea la gura peşterii toată ziua, în aer, în soare, în acea minunată natură. Şi-şi aşteptau aici moartea cu mai multă încredere.

CAPITOLUL V

Ben Hur însărcinase pe Maluc cu căutarea mamei şi surorii lui şi Maluc îşi începu îndrăzneţ cercetările. Se duse chiar la tribunul din cetate, în slujba căruia se dăduse revizuirea închisorilor, îi povesti întâmplarea familiei Hur şi vina pe care Gratus o avusese în această tragedie a nevinovaţilor.

Tribunul îl ascultă cu atenţie şi-i dădu toate informaţiile asupra descoperirii femeilor Hur, în celula din cetate, îl asigură că toate amănuntele i se vor da, a doua zi, în scris.

Maluc alergă la Ben Hur.

Nu se poate arăta prin cuvinte durerea lui, când află toată grozăvia suferinţelor acelora pe care le iubea mai presus de orice pe lume! Plângea, gemea, cu pumnii strânşi. Apoi stătea ceasuri întregi, palid şi mut, doar gemând înăbuşit:

— Leproase! Leproase! Ea, mama mea, şi Tirzah!

Leproase, ele! Ce supliciu, Doamne, ce supliciu!

Câteva clipe, dorul de răzbunare se trezi cu violenţă în sufletul lui. În sfârşit, se ridică:

— Trebuie să le găsesc! Poate că sunt aproape de moarte.

— Unde vrei să le cauţi? întrebă Maluc.

— Nu e decât un singur loc unde s-ar fi putut duce.

Maluc se oferi să-l conducă. Şi-l duse mai întâi la o piaţă depărtată, unde se adunau de obicei leproşii, pentru cerşit. Aici cercetară dacă vreunul din ei nu văzuse sau cunoscuse două femei, mama şi fiica, leproase, ieşite de curând din cetatea Antonia. Nimeni nu le ştia! Ben Hur puse un premiu pentru acela care va putea să-i aducă vreo veste despre ele. Şi atunci se găsi, în sfârşit, un lepros care, ispitit de frumosul premiu, să-i aducă ştirea: că da, au fost două astfel de femei, în peştera de sus, de lângă fântâna

Euregel, dar că ele au fost alungate cu pietre de către servitorii comunităţii şi gonite afară pe poarta oraşului.

Ben Hur fu zdrobit de disperare.

— Nu-i destul că le-a expus la teribila boală; acum le şi goneşte din oraşul părinţilor mei! O, Doamne sfinte! Până când îşi va mai bate Roma joc de noi?!

Disperat şi furios, plin de dorul răzbunării, Ben Hur se îndreptă spre Muntele Măslinilor, îl găsi plin de oameni adunaţi aici încă din cursul nopţii. Un grup de tineri îi atrase, mai ales, atenţia. Erau toţi frumoşi, cu ochii strălucitori, ţinând capul drept în sus. Nu erau din Ierusalim: după vorbă şi port, păreau a fi nişte oameni de la munte. Erau din Galileea. Veniseră pentru jocurile de comedii, ce se ţineau în zilele acestea. Ei deşteptară interesul lui Ben Hur, căci mai ales pe oamenii aceştia avea să se sprijine în acţiunea lui eroică, pe care dorea s-o înceapă în curând.

Pe când el îi observă cu un interes crescând, gândindu-se la formarea unei legiuni din ei, un om cu faţa aprinsă, cu ochii fulgerători, se apropie de grup.

— De ce v-aţi adunat aici? întrebă el pe galileeni.

— Rabinii şi bătrânii noştri vin într-un alai, de la templu, ca să se ducă la Pilat. Ridicaţi-vă să ne ducem şi noi cu ei.

Tinerii îl priviră cu mirare.

— La Pilat? Pentru ce?

— S-a descoperit o conspiraţie: armata lui Pilat va fi plătită din banii templului.

— Cum, cu banii din sfântul tezaur?

Galileenii repetară întrebarea cu ochi fulgerători.

— Sunt bani divini, nu se poate!... Să poftească să se atingă numai de un şekel din ei!

— Veniţi, strigă solul, convoiul trece acum podul.

Tot oraşul e după el. Veniţi repede: au nevoie de noi!

Repede, într-un cuget la faptă, săriră tinerii, luându-şi tunicile scurte, în care îşi lucrau câmpul, îşi cârmuiau barca

la pescuit, ori îşi culegeau strugurii copţi în vii, uşori, cu mânecile lor scurte, fără să le pese de arşiţa fierbinte a soarelui. Strângându-şi curelele de mijloc, ei strigară într-un glas:

— Suntem gata!

Ben Hur le vorbi:

— Tineri din Galileea! Eu sunt un fiu al lui Iuda; vreţi să mă luaţi şi pe mine?

— Poate să ajungă treaba la luptă! strigă unul.

— O, în cazul acesta nu voi fi cel dintâi la fugă! răspunse Ben Hur.

Solul îl măsură vesel.

— Eşti bine făcut, voinic. Vino cu noi!

Ben Hur îşi scoase haina.

— Credeţi că ajungem la luptă? întrebă Ben Hur liniştit, strângându-şi şi el cingătoarea în jurul trupului său zvelt.

— Da!

— Cu ce?

— Cu arme!

— Legiuni militare.

— Ce fel de arme aveţi?

Galileenii se uitară tăcuţi la el.

— Ei bine, vom face ce vom putea, urmă Ben Hur. Dar n-ar trebui oare să vă alegeţi un conducător? Legionarii au avut întotdeauna un fruntaş; de aceea au şi lucrat în disciplină.

Ceata îl privea din ce în ce mai mirată.

— Ţineţi-vă, cel puţin, strânşi într-o ordine oarecare, le zise el. Aşa! Acum deodată, în acelaşi pas! Porniţi!

Din Betzet, de unde porni ceata, până la „pretorium”, cum numeau romanii palatul lui Irod din Sion, trebuia să treacă prin toată regiunea nordică, spre sud, printr-o mulţime de străzi mici, întortocheate, în drum, ei se

întâlniră cu o mulţime de evrei, care li se asociară, lărmuind în contra volniciei de-a jefui tezaurul din templu.

Când în sfârşit sosiră la pretoriu, rabinii şi bătrânii intraseră la Pilat. O mulţime imensă vocifera afară, la poartă. Intrarea era păzită de un escadron, cu căpitanul în frunte. Soarele ardea fierbinte peste căştile şi coifurile lor, dar ei stăteau tot aşa de ţepeni, în rând, nepăsători şi de arşiţă şi de strigătele mulţimii.

— Ce se întâmplă înăuntru? întrebă un galilean pe un bătrân care ieşea pe poartă.

— Nimic! fu răspunsul. Rabinii stau la uşa lui Pilat, care nu vrea să-i primească. Unul a răzbit în anticameră şi a declarat că nimeni nu va părăsi palatul până ce nu va fi primită delegaţia. Şi acum ei aşteaptă.

— Să intrăm noi, strigă Ben Hur, hotărât şi liniştit în acelaşi timp.

El văzu că aici nu era o simplă divergenţă între petiţionari şi puternicii zilei, ci o chestiune mult mai gravă, care lovea în existenţa etnică a unui popor.

Înghesuiala era aşa de mare, că nu se putea face nicio mişcare, de mulţimea ce se adunase din toate părţile oraşului. Galileenii se retraseră pe un teren mai larg, în dosul intrării. De acolo, ei puteau să observe mai bine mişcarea din interiorul palatului.

O plantaţie superbă de arbori, cu umbre lungi, se vedea dincolo de ziduri. Se zicea că regele Solomon ar fi plantat-o de dragul miresei lui egiptene, din desişul văilor de lângă fântâna Euregel.

Pe aleea principală, în umbra aceasta deasă, aşteptau rabinii.

Se auzeau murmure şi strigăte de nerăbdare:

— Pilat, dacă eşti un guvernator de ţară, vino afară, şi ascultă-ne! Vino afară!

Deputăţia care intrase în vestibul îşi pierduse şi ea răbdarea. Un rabin ieşi, roşu de mânie, înghesuindu-se spre poartă.

— Israel nu înseamnă nimic aici! Pe acest pământ sacru, noi nu mai suntem decât câinii Romei!

— Crezi că n-o să iasă?

— Să iasă el? Da, a refuzat a treia oară!

— Şi ce o să facem?

— Ce am făcut la Cezareea. Stăm aici până ce ne va asculta.

— Crezi că va îndrăzni să se atingă de sfântul tezaur?

— Cine poate să ştie? Nu s-au atins romanii de tot ce am avut sfânt? Peste tot, au romanii ceva sfânt?

Trecu un ceas. Pilat nu le trimise niciun răspuns rabinilor. Dar ei nu plecară. Nici mulţimea de afară. Pe la amiază, lumea se înmulţi de două ori şi crescură şi larma şi agitaţia mulţimii, într-un tumult ameninţător, se auzeau tot mai dese strigătele:

— Să iasă afară!

În cele din urmă, Ben Hur organiză rândurile galileenilor. El credea că mândria romană va fi învinsă de răbdarea poporului şi că sfârşitul rezistenţei era aproape. Pilat doar atâta aşteptase: să se facă o provocare la arme.

Şi sfârşitul veni!... Se auziră câteva lovituri, urmate de ţipete şi de vaiete asurzitoare. Rabinii din alee tresăriră înspăimântaţi. Poporul, înghesuit la poartă, voia să iasă la larg. Galileenii, care erau la periferie, nu ştiau bine ce se petrecea.

— Nu vezi nimic? întrebă Ben Hur pe unul dintre ei.

— Nu.

— Stai să te ridic, îi zise Ben Hur.

— Acum văd, zise acesta, după ce Ben Hur îl ridică de mijloc.

— Ce vezi?

— Sunt unii cu cnutul în mână şi snopesc poporul. Sunt îmbrăcaţi ca evreii.

— Cine sunt?

— Romani, pe Dumnezeu, romani mascaţi! Cnutul îl poartă ca îmblăcitorul. Acum au lovit de moarte pe un rabin bătrân. Nu cruţă pe nimeni!

Ben Hur lăsă pe om jos.

— Galileeni! strigă el, din toate puterile. Este o crimă de-a lui Pilat! Ei, cine vrea să vină la fapta pe care v-o cer, să vină să isprăvim bătaia cu cnutul!

Galileenii răspunseră cu suflet:

— Da, da, suntem gata!

Se repeziră la arbori şi fiecare rupse din ei câte un ciomag, în câteva clipe, erau şi ei înarmaţi. La poartă era o înghesuială nebună; împrejur şi pretutindeni tumult, ţipete, proteste, vaiete, o hărmălaie, un haos infernal.

— Peste ziduri! strigă Ben Hur. Peste ziduri! Lăsaţi mulţimea la o parte!

Ben Hur deveni într-o clipă căpitanul, conducătorul visat. Galileenii se sprijiniră sprinteni în măciucile lor şi, în clipa următoare, se găsiră faţă în faţă cu agresorii. Cnutul lovi pe câţiva dintre ei, dar măciucile doborau mai vârtos pe adversari. Ben Hur nu era numai un mânuitor de sabie dibaci; el mai ştia să ridice şi bâta. Cu braţul tare, cu o dexteritate uimitoare, el dobora pe duşman, repede ca fulgerul. Fu o luptă năvalnică şi straşnică, cum numai ura ştie să nască.

Romanii, surprinşi şi uimiţi, rezistară un timp; apoi, văzând că se îngroaşă gluma, o luară la fugă. Galileenii, înfierbântaţi, voiau să-i urmărească prin coridoarele palatului, dar Ben Hur îi opri.

— Staţi! strigă el. Colo vine căpitanul escadronului, înarmat. Au săbii şi săgeţi; contra lor nu vom putea lupta. Să ne întoarcem repede, cum am venit. Ne-am făcut vitejeşte datoria.

Acum, repede!

Căpitanul strigă în urma lor. Dar Ben Hur îi răspunse râzând:

— Suntem doar nişte câini de evrei! Iar voi, şacali de romani! Staţi numai aici, că venim noi, mai târziu!

Galileenii râseră şi ei, în fuga lor sprintenă, cuminte.

Dincolo de poartă se adunase o lume cum Ben Hur nu mai văzuse în viaţa lui, nici chiar la circul din Antiohia. Pe culmi, pe coasta munţilor, pe acoperişurile caselor, peste tot, om lângă om, protestând, cerând şi urlând. Aerul se cutremura de ţipete şi de blesteme.

Galileenii trecură înainte, fără să fie opriţi de gardă. Dar când să iasă din înghesuială, căpitanul opri pe Ben Hur.

— Hei, obraznicule! Cine eşti tu? Eşti roman sau evreu?

— Sunt fiul lui Iuda, născut în oraş. Ce vrei?

— Stai, să ne luptăm!

— Singuri?

— Cum vrei!

Ben Hur râse ironic.

— O, tu viteaz roman, vrednic fiu al bastardului Jupiter!

Eu n-am nicio armă!

— O s-o ai, spada mea! Eu cer alta unui soldat.

Lumea care auzi această convorbire rămase mută.

Tăcerea se întinse departe. Nu demult Ben Hur învinsese un roman, în faţa Antiohiei, în faţa întregului Răsărit. Putea-va el învinge acum, în faţa Ierusalimului, din nou, un roman? Negreşit, ar fi un mare noroc pentru el şi viitorul rege. Se apropie de căpitan şi-i zise:

— Mă-nvoiesc; împrumută-mi, te rog, sabia şi scutul.

— Coiful şi cămaşa de oţel, răspunse căpitanul.

— Ţine-le pe acestea: poate că nu mi se potrivesc.

Romanul îi dădu, cinstit, armele şi-şi luă poziţia, în vremea aceasta, garda de la poartă rămase nemişcată. Lumea se întreba, din gură în gură:

— Cine este evreul?

Nimeni nu-l ştia!

Romanii întrebuinţau, în lupte, de obicei, săbii scurte. De aceea adversarii se strângeau, faţă în faţă. Nu ridicau spada în larg, pentru lovituri mari, ci ţinteau la împunsături în piept, şi la cap. Ben Hur ştia lucrul acesta; de aceea zise căpitanului:

— Ţi-am spus că sunt din Israel, dar te mai lămuresc că am învăţat să lupt în Roma. Apără-te!

Cuvintele acestea fură semnalul începutului de luptă.

Câteva clipe adversarii se priviră muţi, cu ochii scânteietori, peste scuturile lor. Apoi romanul dădu o lovitură greşită în piept. Evreul râse. Urmă altă, îndreptată spre cap. Dar oricât de repede fu dată, Ben Hur se apără şi mai repede. Şi încă aşa de bine, încât sabia romanului se izbi de scutul lui şi-l lăsă o clipă descoperit. Ben Hur izbi în clipa aceea cu atâta putere încât sabia şi mâna romanului căzură la pământ. Căpitanul mai făcu un pas şi se lungi la pământ, cu un geamăt, cât îl ţinu trupul voinic şi greu. Ben Hur îşi puse piciorul pe trupul lui, ridică mâna şi salută soldaţii din gardă, fără să-şi piardă o clipă liniştea-i senină.

Când poporul înţelese că evreul biruise, irupse în urale nebune. Galileenii voiau să-l ridice pe umeri, să-l ducă în triumf, dar el nu se lăsă.

Un subofiţer veni spre dânsul şi Ben Hur îi zise:

— Camaradul a murit ca un soldat! Nu-i iau nicio pradă.

Doar sabia şi scutul sunt ale mele.

Cu aceste vorbe plecă. Făcu semn şi galileenilor:

— Fraţilor, v-aţi purtat admirabil, dar acum trebuie să ne despărţim. Voi fi urmărit. Căutaţi-mă la noapte în

pădurea Hermon. Am să vă propun ceva... foarte important pentru Israel.

— Cine eşti tu? îl întrebară mai mulţi deodată.

— Un fiu al lui Iuda!

Dornici să-l vadă, mulţi se înghesuiau spre el.

— Vreţi să veniţi cu mine spre Betania? îi întrebă el.

— Da, vrem să venim cu tine.

— Atunci luaţi-mi sabia şi scutul acesta! O să vă recunosc!

Îşi făcu loc prin mulţime şi dispăru.

Din porunca lui Pilat, morţii şi răniţii fură ridicaţi din faţa palatului. Evreii formulară plângeri, în marea lor durere, victoria eroului necunoscut fu o rază de mângâiere, îl căutau pretutindeni şi-l lăudau. Sufletul adormit al naţiunii se trezi că de o lovitură magică. Se dădeau mese între prieteni şi se povesteau, în adunări, faptele eroice ale macabeilor.

Evreii ridicau capul şi şopteau cu înţeles:

— N-o să treacă mult: o vreme scurtă de tot şi Israel o să-şi recapete drepturile! Să avem răbdare şi încredere în Domnul!

Ben Hur dobândi mare influenţă în Galileea şi îşi netezi drumul pentru acţiunea în slujba regelui, care avea să vină. Cu ce succes, o să vedem.

CARTEA A ŞAPTEA

CAPITOLUL I

Ben Hur îşi adună ceata-i de galileeni, cum vorbise, şi-i urmă în ţara lor. Aici, răspândindu-se faima vitejiei lui, el câştigă repede popularitate şi încrederea mulţimii, înainte de sfârşitul iernii, el formă trei legiuni, în felul romanilor. Totul se aranja cu multă precauţie. Se mulţumi, deocamdată, cu oaste mai puţină, până să pregătească şi celelalte provincii. Se duse cu tribunii lui în Lavabette, din Traconia, şi pregăti şi acolo tinerimea, mai ales pentru lupta cu sabia. Exerciţiile acestea le plăceau şi era şi o distracţie pentru popor.

Ben Hur îşi îndeplini misiunea cu multă răbdare, cu zel, dexteritate şi devotament, virtuţi în care zace taina puterii. Nimeni nu era stăpânit de ambiţia nobilă a puterii ca el! Cu câtă abnegaţie lucra! Simonide şi Ilderim îl sprijineau din depărtare. Cel dintâi cu bani şi arme, cel de-al doilea cu paza şi proviziile de alimente. Şi totuşi n-ar fi putut spera în succes, fără spiritul ager şi războinic al galileenilor. Erau idealişti şi dispreţuiau setea de aur a evreilor, în Talmud chiar e un dicton în sensul acesta: „Galileeanul iubeşte onoarea; evreul, banul!”

Cu înfocare urau Roma şi cu tot atâta dragoste fierbinte îşi iubeau patria, întotdeauna cei dintâi pentru luptă şi cei din urmă pentru renunţare la ea. O sută cincizeci de mii de tineri din Galileea îşi găsiră moartea în ultimul război cu Roma. În zilele de sărbători ei se duceau la Ierusalim în cete mari şi îşi făceau aici corturi, ca la război. Aveau un suflet larg pentru orice faptă eroică. Vorbeau cu entuziasm despre oraşele lor frumoase, deşi clădite sub stăpânire romană; ei ajutaseră la ridicarea acestor ziduri şi trăiau în armonie cu neamurile străine

adăpostite aici. Pe profetul Horea îl venerau ca pe o mândrie a neamului evreiesc.

Numai un popor cu fantezie şi însufleţire mândră şi vitează a putut crea legendă minunată despre venirea unui nou rege şi despre puterea lui. În credinţa că el va veni şi va înfrânge puterea Romei era destulă magie pentru a cuceri toată suflarea din Galileea. Visul venirii unui Mesia a fost pururea dulce; acum nu mai era vis, era realitate: regele era aici.

Ben Hur îi însufleţea pe oamenii lui, spunându-le de căpitanii oastei care se vor alia la război, în ziua hotărâtă. Cum era de pildă Baltazar, din Antiohia, care nu aştepta decât semnalul pentru marea luptă. Primăvara îl găsi în plină activitate, aşa că putu să-şi zică:

— Bunul rege poate să vină. N-are decât să ne spună unde vrea să-i ridicăm tronul. Noi avem săbiile trase, ca să-i croim calea.

Şi pentru toţi oamenii aceştia care-l ascultau, se supuneau lui şi-l admirau, dânsul era un necunoscut. Nimeni nu-i ştia alt nume, decât că era un fiu al lui Iuda.

Într-adevăr el şedea, cu câţiva dintre ai lui, la intrarea cortului, pe care şi-l ridicase drept locuinţă, când un sol, un arab, îi aduse o scrisoare. O deschise şi citi:

„Ierusalim, 4 Nisan.

S-a ivit un profet, despre care lumea spune că ar fi Elias. A trăit ani îndelungaţi în deşerturi. Pentru noi e un profet, căci profetică e vorbirea lui. Ne spune despre un altul, care va veni, mult mai mare, mai luminat decât dânsul, îl aşteaptă pe malul stâng al Iordanului. M-am dus să-l văd şi să-l ascult. Acela pe care el îl aşteaptă este, desigur, regele! Vino şi judecă singur! Din întreg Ierusalimul, precum şi din alte părţi, au venit oameni să-l vadă pe profet. Malul râului e plin de lume, ca Muntele Măslinilor de Paşti.

Maluc”. Obrajii lui Ben Hur se roşiră de bucurie.

— Vestea aceasta, zise el, vestea aceasta, fraţilor, pune capăt aşteptării noastre. Crainicul regelui a apărut şi ne-a anunţat sosirea lui!

Citiră şi ostaşii scrisoarea şi se bucurară de cuprinsul ei.

— Să vă pregătiţi, le zise Ben Hur, fiecare să stea la postul lui şi să aştepte chemarea mea! Până atunci, eu alerg să mă încredinţez dacă într-adevăr regele este aşa de aproape.

Să fiţi gata şi când voi veni, să mă urmaţi!

— Într-un suflet! răspunseră galileenii.

Retras în cort, Ben Hur scrise lui Ilderim şi lui Simonide despre cele aflate şi despre călătoria lui apropiată la Ierusalim. Scrisoarea o trimise cu un curier de mare iuţeală. Iar când se iviră stelele şi luminară căile întunericului nopţii, el încălecă şi, însoţit de un arab, luă direcţia Iordanului.

Însoţitorul era Aldebaran, minunatul călăreţ, şi până la miezul nopţii lăsară departe Galileea, grăbind spre sud.

CAPITOLUL II

Ben Hur voia să sosească înainte de revărsatul zorilor la Ierusalim. Să-şi caute un loc ascuns, undeva, şi să se odihnească puţin. Dar zorile îl apucară tot în deşert, oricât se sili. Conducătorul îi promise că îl va duce el undeva, într-o vale ascunsă, între stânci, lângă un izvor şi nişte bananieri, unde era şi iarbă grasă pentru cai.

Cum călărea, gândindu-se la minunatele evenimente ce aveau să urmeze, schimbând soarta popoarelor şi a lumii întregi, deodată Aldebaran îi atrase luarea aminte asupra unei apariţii ciudate. Jur împrejur nu se vedea nicio vegetaţie; numai deşertul cu nisipu-i alb, care acum, în răsăritul soarelui, părea roşiatic, în stânga, în depărtare, se zăreau contururile unor munţi de stâncă, în pustiul acesta nu putea să treacă neobservat niciun lucru oricât de mic.

— E o cămilă cu drumeţi, observă conducătorul.

— Mi se pare că nu este numai una! răspunse Ben Hur.

— Da! Un om călare urmează după cămilă.

Ben Hur observă, mai târziu, că acea cămilă era albă. Şi-şi aduse aminte de minunatul animal, pe care Baltazar îl adusese cu Ires din Egipt. Să fie acesta? Şi cei doi călători, care se deosebeau acum destul de bine în aburii răsăritului, să fie Baltazar şi Ires?

Dar cum veneau ei aici, în pustiu? Şi erau singuri! Însă pe când îşi punea aceste întrebări, se apropiară aşa de mult unul de altul, de nu mai rămase nicio îndoială. De sub perdelele puţin date la o parte se ivi chipul impunător al lui Baltazar şi ochii scânteietori ai frumoasei egiptence.

— Toată milă Domnului să fie cu tine! strigă bătrânul, cu o voce tremurătoare.

— Şi cu tine, şi cu ai tăi fie pacea Domnului! răspunse Ben Hur.

— Ochii mei sunt cam slabi acum, dar spune-mi că eşti fiul lui Hur, pe care l-am cunoscut, nu de mult, în casa nobilului Ilderim, ca oaspete al lui.

— Şi tu eşti Baltazar, înţeleptul egiptean, ale cărui cuvinte despre evenimentele sfinte se potrivesc aşa de bine cu prezenţa mea în deşertul acesta! Ce te aduce aici singur?

— Niciodată omul nu-i singur, acolo unde-i şi Dumnezeu!

răspunse Baltazar. Dar să ştii că după noi vine o caravană, de care m-am lipit şi eu. Ea se duce la Alexandria şi, fiindcă drumul ei trece prin Ierusalim şi scopul călătoriei mele fiind tot sfânta cetate, m-am alăturat de ei. Dar azi dimineaţă, nemulţumit de încetineala lor, am luat-o înainte. Cauza încetinelii este o cohortă de romani care ne însoţesc şi au mersul leneş. De oameni nu ne temem, căci am aici sigiliul şeicului Ilderim; iar de fiare ne păzeşte Dumnezeu! Ben Hur se tachina.

— Sigiliul şeicului e o bună pavăză, iar leul, cât ar fi el de iute, nu se va putea măsura cu acest rege al deşertului!

Şi mângâie gâtul superbei cămile.

— Da, zise Ires, care de mult căuta cu privirea-i arzătoare ochii tânărului erou. Dar până şi regii îşi pierd puterea, dacă rabdă prea mult de foame şi de sete. Dacă tu eşti într-adevăr acel Ben Hur pe care l-am văzut şi admirat la circul din Antiohia, ne vei conduce la un izvor cu apă rece, să ne bucurăm lângă el, reîmprospătaţi, de zorile dimineţii.

Ben Hur răspunse vesel:

— Cu plăcere, frumoasă egipteancă; o să vă conduc în curând la un izvor cu apă tot aşa de rece şi de limpede, cum este apa vestită din izvorul Castalia. Dacă binevoiţi, să ne grăbim puţin!

— Primeşte mulţumirile unei însetate, răspunse ea. Drept recunoştinţă, îţi ofer, la rândul meu, o bucată de pâine, albă cu unt proaspăt, din Damasc.

— Un dar preţios şi rar! Să purcedem!

Călătoria pe cămile are dezavantajul că nu poţi povesti în timpul mersului.

După un timp, sosiră într-o vale, care, după uniformitatea deşertului, li se păru însuşi Paradisul. Icicolo se iviră râuleţe şerpuitoare, cu stuf verde pe maluri. Ca şi în valea Iordanului, apăreau rătăciţi, pe ici pe colo, câţiva măslini, cu frunzele lor late, verzi şi strălucitoare ca stelele cerului. Un palmier se ridica la dreapta, cu toată maiestatea lui regală. Mai la vale, răsări ca din pământ o pădure de bananieri, care vesti călătorilor noştri apropierea izvorului dorit.

Ajunşi la deschizătura unei stânci, ornată cu muşchi verde, deschis, se auzi deodată murmurul zgomotos al unei căderi de apă. Călăreţii săriră din şa şi ajutară lui Baltazar şi fiicei lui să coboare de pe cămila îngenuncheată. Bătrânul, întors cu faţa spre răsărit, cu mâinile încrucişate pe piept, se rugă.

— Dă-mi repede un pahar, porunci Ires servitorului.

Apoi, întorcându-se spre Ben Hur, adăugă:

— Vino cu mine la izvor.

Plecară împreună. El voia să-i umple paharul, dar ea stărui să se servească singură. Ba, când paharul fu plin cu apă rece, îl oferi întâi lui. Dar el nu primi.

— Dă-mi voie să te servesc eu.

Ea cedă, în sfârşit.

— Aş fi vrut să te servesc, Ben Hur. Noi avem un proverb:

„Mai bine servitoarea unui norocos, decât ministrul unui rege”.

— Unui norocos?

— Dumnezeu ne dă succesul ca să ne arate că ne iubeşte.

N-ai fost tu învingătorul din circ?

Ben Hur roşi.

— Acesta a fost un semn. Apoi, într-o luptă, ai ucis un roman.

Ben Hur se roşi şi mai tare. Nu atât de amintirea succeselor, cât de emoţie că ea se interesa de el, de amănuntele vieţii lui. Apoi îl cuprinse o grijă serioasă. De unde cunoştea ea secretul acesta? Să-i fi vorbit oare Maluc, Ilderim ori Simonide? Numai aceştia ştiau că el fusese învingătorul acela.

— O, zei ai Egiptului, urmă Ires, vă mulţumesc vouă că mi-a fost dat să cunosc un erou! Vă mulţumesc că victima din palatul Idermee n-a fost un om al regelui meu. De aceea, jertfesc zeilor şi beau acest pahar!

O parte din conţinut îl vărsă pe jos, iar restul îl bău:

— O, fiul lui Hur, eroii stau ei oare aşa tăcuţi în faţa unei femei? Ia paharul în mână şi vezi dacă nu găseşti în fundul lui vreun cuvânt bun pentru mine.

Ben Hur luă paharul şi-l umplu din nou.

— Un fiu al lui Israel nu se roagă zeilor, căci el n-are decât un singur Dumnezeu. Eu, acestui Domn al universului mă închin şi îi mulţumesc că, pe lângă toate suferinţele vieţii, ne-a dat mângâierea iubirii, şi beau pentru Ires, cea mai fermecătoare frumuseţe din toate fiicele Nilului! Ea îl atinse blând pe umăr.

— Ai greşit şi o să te spun micuţei evreice, pe care ai lăsat-o în casa aceea mare, la Antiohia, şi ea...

— Ei, şi ea?

— Ce va zice oare, când îi voi repeta cuvintele tale de mai înainte?

El tăcu o vreme, parcă ar fi vrut să-i lase timp să mai vorbească, în gândul lui, însă, vedea pe Estera lângă tatăl ei, cum pândea veştile aduse de la el. În faţa ei, Ben Hur

povestise lui Simonide cele ce i se întâmplaseră în palatul Idermee. Să fi fost dar Estera care le destăinuise egiptencei? Bănuiala intră în sufletul lui. Dar mai înainte să fi putut răspunde ceva, la aluzia făcută despre micuţa evreică, Baltazar veni şi el la izvor.

— Îţi suntem foarte recunoscători, fiule Hur, că ne-ai călăuzit în raiul acesta minunat, zise egipteanul, în felul lui serios. Iarba, pomii, umbra răcoroasă ne invită la odihnă. Izvorul e aşa de parcă picură diamant fluid din el şi cântă osanale iubirii lui Dumnezeu. Nu-i destul să-ţi mulţumim cu vorba, ci vino, şezi aici cu noi şi gustă din pâinea noastră.

— Să te servesc mai întâi cu un pahar de apă.

Ben Hur umplu paharul şi-l întinse lui Baltazar. Apoi servitorii ridicară cortul, după obiceiul oriental, întinseră pânzeturi albe pe iarbă şi scoaseră merindele din coşurile aduse în spatele cămilei.

CAPITOLUL III

După ce călătorii noştri se ospătară la umbra răcoroasă a palmierului şi mai băură câte un pahar de apă rece din minunatul izvor, de a cărui împrejurime frumoasă nu se mai săturau, Baltazar îşi ridică ochii blânzi spre Ben Hur.

— Când te-am întâlnit, tinere, nu cumva te-am abătut din drum? Porniseşi tot spre Ierusalim?

— Da! Ţinta călătoriei mele este tot oraşul sfânt.

— Te întreb, fiindcă, pentru mine, drumul e foarte obositor.

Nu este altul mai scurt decât acela prin Bebath-Amon?

— Este unul mai scurt, dar e mult mai greu, prin Gherasa şi Namoth-Ghileab. Pe acesta vreau să pornesc.

— Ard de nerăbdare, zise Baltazar. Să sosesc mai degrabă, în timpul din urmă, mi s-a arătat mereu visul şi glasul îmi spunea repetat: "Scoală-te şi du-te; cel pe care îl aştepţi de mult s-a arătat”.

— Te referi la acela care are să fie regele Iudeei? întrebă Ben Hur, calm.

— Da!

— Aşadar, n-ai auzit nimic despre el?

— Nimic, decât glasurile din somn.

— Vezi că am aici ştiri care o să-ţi facă bucurie.

Ben Hur scoase din buzunarul mantalei sale scrisoarea primită de la Maluc. Mâna egipteanului tremură. O citi tare, aşa de emoţionat, că i se umflară vinele gâtului. O impresie puternică făcură asupra lui Ben Hur vorbele lui de rugăciune:

— Doamne, ai fost milostiv cu mine! Lasă-mă, te rog, să-l mai văd o dată pe Mântuitorul, şi servul tău e gata să plece în veşnică pace!

Ben Hur, care se gândea la cel aşteptat ca la un rege, care venea să domnească cu milă în loc de tiranie, întrebă pe bătrân:

— Ei, acum, din moment ce s-a arătat, tot nu crezi că are să fie un rege?

— Cum să te înţeleg?... Eu nu ştiu altceva decât că el este un spirit luminător, o stea ce m-a călăuzit spre o lume dreaptă şi fericită; altceva nu ştiu!

— Da, ziceai şi atunci, când am mai vorbit împreună, că el nu va domni ca un Cezar, ca un rege pământean, ci numai în împărăţia sufletelor.

— Negreşit, cred şi acum tot aşa. Şi asta-i deosebirea între noi: tu mergi să întâmpini un rege al oamenilor, iar eu pe Mântuitorul sufletelor noastre.

Se opri şi privi înaintea lui, copleşit de gânduri şi de imagini ce nu se pot exprima prin vorbe.

— Vezi, fiule al lui Hur, nu pot să-ţi spun de unde vine ideea că în fiecare om există un suflet. Şi de unde a răsărit el?

Poate l-au adus primii părinţi din grădina unde au locuit întâi.

Niciodată n-am avut ştiinţă limpede despre el. La unele popoare s-a pierdut, la altele nu. Ori s-a tulburat, numai. Dar Dumnezeu a trimis din vreme în vreme câte un spirit puternic, care, cu mintea lui ageră, i-a întors pe oameni în credinţa sufletului şi a nădejdei în bine. Sunt oameni care nu vor să cerceteze tainele sufletului, ci se mulţumesc cu bunurile vieţii pământeşti. Dar ce sunt ei în faţa eternităţii? Ce pot ei să simtă din dumnezeire, din măreţia tainelor ascunse minţii, dar pe care sufletul le soarbe în fiece clipă, în extazul fericirii nemuritoare? Nemuritoare! Vezi, asta-i credinţa şi speranţa cea cu temei a omenirii. Ideea ce aprinde lumina vieţii dincolo de mormânt.

Bătrânul bău apa din pahar şi tremurul mâinilor lui trecu în corpul lui Ben Hur. Şi Ires se uită cu ochi mari la el.

— Să mă ierţi, fiule Hur, dacă nu pot şi nu vreau să-ţi vorbesc mai mult despre viaţa aceasta. Dar Mântuitorul ne-o va desluşi cu lumina minţii lui, cu legile lui, unice şi eterne.

Crede-mă, lumea are mai multă nevoie de acestea decât de cele făcute de regi, impuse prin puterea săbiei şi a războaielor.

Dar oricum am defini deosebirea de credinţă dintre noi, Ben Hur, o întrebare practică ni se impune: cum o să-l cunoaştem?

Rămâi hotărât la părerea că el este un rege, ca Irod? Vei căuta atunci un om îmbrăcat în purpură, un bărbat cu sceptru în mână. Îl vei căuta pe omul acesta, până ce-l vei găsi. Acela pe care îl caut eu este un om sărac, simplu, umil. Un om care, prin înfăţişare, nu se deosebeşte deloc de ceilalţi. Semnul prin care o să-l recunosc e numai acela că omul meu îmi va arăta drumul spre pace, spre eterna, strălucitoarea şi curata viaţă a sufletului.

Ben Hur şi Ires rămaseră într-o tăcere adâncă, pe care tot Baltazar o rupse:

— Dar să plecăm acum. Ceea ce v-am spus a trezit şi mai cu putere dorul meu de a-l vedea. Să mă iertaţi că nu vă pot îngădui mai mult plăcerea odihnei. Doar un strop de vin să mai gustăm, ca să ne întărim puterile.

La un semn, servitorul scoase o sticlă din coşul cu merinde şi toţi ciocniră, închinând pentru norocul călătoriei mai departe. Apoi se ridicară, scuturându-şi şervetele de pe genunchi. Şi, pe când servitorul strângea cortul şi toate vasele în coş, arabul se apropie cu calul lui Ben Hur, iar egipteanul, cu fiica sa, se urcară pe cămilă.

În scurtă vreme erau iarăşi pe drumul spre Ierusalim. Caravana care rămăsese în urmă era acum înaintea lor.

CAPITOLUL IV

O caravană odihnindu-se în deşert este o privelişte pitorească, în mers, pare un şarpe enorm, ce se târăşte încet, în curând Baltazar cu ai lui o ajunseră şi iarăşi îi fu încetineala atât de nesuferită, că se dezlipi din nou de ea.

Ben Hur se uită îndărăt cu oarecare melancolie. Inima lui tânără iubea pitorescul şi iubea societatea. Dar întunericul nopţii începu să le acopere pe toate. Ca să spunem adevărul, Ben Hur simţea o plăcere voluptuoasă în apropierea frumoasei egiptence. De câte ori ea se uita de sus la el, el venea îndată în apropierea ei. Cel mai neînsemnat lucru se umplea de farmec, dacă ea se ocupa de el. O rândunică săgeta prin aer şi ea o arăta cu degetul. Ben Hur se uita cu bucurie la zborul ei. Strălucea o piatră galbenă în nisipul alb de jos? Era destul ca ea să i-o arate şi el se cobora de pe cal şi i-o ridica. Deşi piatra era fără nicio valoare, lui, în mâna ei, i se părea un diamant. Acum, în întunericul nopţii, când primejdii nebănuite puteau să li se ivească în cale, apropierea fermecătoarei Ires îi dădea puteri şi gânduri eroice. Acestui farmec i se adăuga cochetăria prin care ea îi arăta că ştia ce influenţă avea asupra lui. Se gătise, ca să-şi mărească frumuseţea, cu o diademă de aur şi de mărgăritare, care străluceau feeric pe buclele-i negre. Îşi mai scosese şi alte podoabe din ascunzişul săculeţelor ei. Îşi pusese cercei, brăţări, un colier de mărgăritare şi un şal indian de mătase. Şi astfel împodobită, împresură pe Ben Hur cu toate atenţiile cele mai drăgălaşe, îi vorbea cu voce dulce, pasionată, îi arunca cele mai arzătoare priviri.

Când întunericul nopţii învălui puştiul, mica societate se opri într-o vale, unde găsiră iarăşi apă limpede din scurgerea ploilor, filtrată prin nisip, într-un lac adânc, în Abilene, care numai arareori seca. Aici întinseră cortul, luară masa şi făcură pregătiri pentru odihna nopţii.

Ben Hur veghea. Cu săgeata în mână, el sta lungit lângă cămila adormită şi se uita la stele. Liniştea adâncă domnea împrejur. O adiere caldă trecea din când în când, fără să-i tulbure visul, fără somn. Se gândea la egipteancă. Cum ajunsese ea în cunoştinţa tainelor lui? Cum se va folosi de ele? Şi ce atitudine trebuia să ia el faţă de dânsa? Şi, pe de altă parte, îl pândea dragostea. Dorinţa de-a se apropia, mai seducătoare decât prudenţa, cuminţenia. Era cât pe ce să asculte mai mult de aceste sentimente din urmă, când simţi pe umăr atingerea unei mâini uşoare. Această atingere îl deşteptă din visuri şi el se întoarse: ea stătea înaintea lui.

— Nu dormi? întrebă el.

— Somnul e pentru oamenii comuni şi pentru copii, răspunse ea. Eu vin la prietenul meu, să ne bucurăm împreună de libertate, de frumuseţea stelelor din miazăzi, în vălul nopţii ce acoperă Nilul. Dar tu te-ai speriat!

El cuprinse mâna ei de pe umăr.

— Nu! Doar n-am în faţă un duşman?

— Nu! Duşmănia e o boală, de care să mă ferească Isis!

Ea mi-a sărutat inima de când eram copilă.

— Vorbele tale nu sunt ca ale tatălui tău. Nu sunteţi de aceeaşi credinţă?

— Poate că sunt. Şi ea râse încet; poate o să devin, după ce voi îmbătrâni ca el. Eu iubesc poezia şi filosofia. Dar nu înţelepciunea aceea care n-are veselie şi dragoste. Nu vreau viaţa fără bucurii şi fără emoţii dulci. Dumnezeul tatălui meu e prea sever pentru mine! În Daphne nu l-am găsit! Nici în atriumul din Roma nu se ştie de prezenţa lui! Eu am o dorinţă, Ben Hur.

— O dorinţă? Cine nu ţi-ar împlini-o?

— O să te pun la probă.

— Ei, spune!

— E foarte simplă: vreau să-ţi fiu de ajutor.

Se apropie de el şi râse.

Ben Hur îi răspunse pornit:

— O, tu, egipteancă! Era să zic scumpă egipteancă! Nu eşti tu din ţara Sfinxului?

— De ce?

— Eşti o enigmă! Nu fii crudă şi lasă-mă să ghicesc cel puţin: cum o să te înţeleg? Unde am nevoie de ajutor? Şi cum poţi tu să-mi ajuţi?

Ea îşi retrase mâna din mâna lui şi, apropiindu-se de cămilă, mângâie animalul.

— Tu, cel mai puternic din obârşia celor tari! Şi tu te poticneşti, uneori, când porţi povară prea grea şi treci pe un drum aspru şi necunoscut! Dar tu nu respingi vorba prietenoasă, nici ajutorul unei femei. Te iubesc, animal regesc!

Şi aplecându-se peste gâtul cămilei, îi sărută fruntea. Ben Hur răspunse liniştit:

— Reproşul nu şi-a greşit efectul, egipteanco! Dar rezerva mea apără viaţa şi fericirea altora şi e de iertat, frumoaso!

— Se poate, răspunse ea repede. Aşa este!

El se apropie de ea şi o întrebă scurt:

— Spune, ce ştii?

Ires izbucni într-un râs vesel:

— Ei, de ce vor bărbaţii să nege că noi, femeile, n-avem ochii mai ageri decât ai lor? Toată ziua am studiat astăzi faţa ta. Porţi grijă mare pe sufletul tău. Am ghicit că grija asta e în legătură cu cele ce ţi-a spus tata; mărturiseşte, fiule Hur!

— Se apleca apoi spre el şi-i şopti tainic: – Fiule Hur, tu îl cauţi pe acela care va fi regele Iudeei, nu-i aşa?

Inima lui Ben Hur bătu mai repede.

— Un rege ca Irod, ba chiar şi mai puternic, adăugă ea.

El se uită tăcut în depărtarea nopţii, apoi îşi ridică ochii spre stele. Ea îl privi stăruitor şi-şi coborî privirea în ochii lui.

— Amândoi avem acelaşi vis, urmă ea, inimoasă. Dacă ţi-l spun pe al meu, îmi vei mărturisi şi tu pe al tău? Ce, taci?...

Se întoarse supărată şi voi să plece, dar el o reţinu:

— Rămâi! Rămâi şi vorbeşte!

Ea îl ascultă, îşi puse o mână pe umărul lui, iar el o cuprinse de mijloc.

— Vorbeşte! îi şopti el. Povesteşte-mi visurile tale. Ţi le voi spune şi eu pe-ale mele. Cine ar putea să ţi se împotrivească?

— Pe când mergeam alături prin deşert, începu ea încet, purtăm în gândul meu un război, un război minunat pe uscat şi pe apă, cu arme şi corăbii de parcă s-ar fi sculat din morţi Cezar, Pompei, Octavian şi Antoniu, deodată. Lumea se acoperise de pulbere şi de cenuşă, se înecase în valuri şi Roma nu mai era! Puterea lumii era iar în Orient, şi tronul cel mai strălucit iarăşi unde fusese mai înainte. Şi cât ţinu viziunea, Ben Hur, mă întrebam: Ce recompensă va primi eroul care l-a ajutat mai mult pe rege?

Ben Hur tresări. Era întrebarea ce-l muncise şi pe el ziua întreagă.

— Asta e! zise el. Împărăţia şi tronul sunt lucrurile la care tu vrei să-mi ajuţi? Te înţeleg! Şi n-ar fi pe lume o regină mai frumoasă, mai înţeleaptă şi mai maiestuoasă! Dar vai! Scumpa mea, visurile tale de război, de cucerire, prin arme, nu sunt pentru tine! Cum o s-ajuţi tu aici? Tu eşti femeie; deşi Isis ţi-a sărutat inima, ea tot inimă de femeie a rămas! Poţi tu să-mi arăţi o altă cale?... Arată-mi-o, te ascult! Ea se desfăcu din braţul lui, zicând:

— Aşterne mantaua ta aici, jos, pe nisip, lângă cămilă: vreau să şed şi să-ţi povestesc o pildă, despre care am auzit că s-a petrecut între Nil şi Alexandria.

El o ascultă.

— Şi eu ce să fac? întrebă el umil. Cei care ascultă poveştile din Alexandria trebuie să stea în picioare, ori au voie să şadă şi ei jos?

— Ei pot să facă tot ce le place, răspunse ea râzând. Încurajat astfel, Ben Hur se aşeză lângă egipteancă şi, cuprinzându-i cu braţul gâtul ei frumos:

— Sunt gata să te ascult, şopti el.

Iar ea începu:

— Isis era cea mai frumoasă dintre zeiţe; iar bărbatul ei, Osiris, deşi puternic şi filosof, era totuşi uneori foarte gelos.

Căci zeii, în amor, se asemănau cu oamenii de rând. Palatul zeiţei era din argint, sus pe culmea unui munte, aproape de lună. Osiris îşi avea palatul lui de aur, aproape de soare, aşa de strălucitor că orbeai când te uitai la el.

Odată, zeii au toate zilele la fel, soţii şedeau împreună pe acoperişul palatului de aur. Privind în depărtare, Isis văzu întorcându-se din război învingător, pe Indra, rivalul lui Osiris, cu o turmă de maimuţe, şi o ceată de vulturi în zbor. El era urmat de eroul Rama şi de mireasă lui, Sita, pe care numai Isis o întrecea în frumuseţe. Isis îşi desprinse brâul ei de aur şi făcu semn cu el lui Sita. Sita îi răspunse cu o salutare prietenească. Şi-atunci, deodată, s-a lăsat întuneric peste toată lumea, peste toată întinderea vederii, dar nu era o noapte ca oricare, ci întunericul frunţii încreţite a lui Osiris.

Convorbirea dintre soţi se întrerupse. El se sculă şi-i porunci, mândru: „Du-te acasă! Nu mai am nevoie de tine! Pot să dorm foarte bine şi singur! Du-te de-aici!”

Dar ochii lui Isis erau mari şi blânzi, ca ochii vacii albe care mânca fân, în templu, din mâinile credincioşilor. Se ridică şi zise cu un zâmbet potolit: „Rămâi cu bine, stăpânul meu iubit! Ştiu că mă vei chema iar, în curând. Căci fără

mine nu vei putea să dormi fericit”. Şi ea râse, convinsă că spusese adevărul. -” O să mai vedem”, răspunse el.

Şi ea plecă. Şezu afară pe acoperişul palatului ei de argint, cu o broderie, şi lucra. Şi din pieptul lui Osiris începură să se macine suspinele, ca o moară în lucru. Aşa de puternic se zguduia inima în el, încât stelele din apropiere păliră şi unele căzură moarte în neant! În timpul acesta, Isis cosea liniştită, fără să greşească nicio clipă!

După aceea, ea văzu cum, în jurul soarelui, se formă un punct negru şi creştea, creştea până ce ajunse cât luna. Ştia că se va naşte o nouă planetă, o primejdie poate pentru zei, dar nu se tulbură, ci cusu înainte. Ştia că, în cele din urmă, va fi aşa cum spusese dânsa.

Aşa s-a format Pământul, întâi un punct mic, apoi o masă rece, sură, plutind inertă în spaţiu. Observă apoi cum formele se dezbinară. Ici se alese, sus, un munte; jos, văi, abisuri, râuri; apoi marea. Dar toate erau întunecate, fără viaţă. Isis cunoscu atunci puterea mâhnirii zeului ei. Creaţiunile îl înconjurară pe Osiris rugătoare: iarba, pomii, păsările şi animalele, până şi insectele şi reptilele îl rugară: „Dă-ne viaţă! Nu vezi că nu-i fericire în univers?”

Soarele îşi ascunse faţa strălucitoare. Şi Isis urmă să coasă, căci ştia că puterea lui Osiris nu era mai mare decât răbdarea ei. Soarele nu va răsări, şi el nu va putea fi fericit fără dânsa. Aşa s-a şi întâmplat! Puterea creatoare a zeului a dat apoi mişcare pământului, aripi păsărilor, curs apelor şi tumult valurilor mării. Lumina lunii îşi revărsa razele-i reci de argint peste pădurile munţilor, peste strălucirea văilor. Ce panoramă minunată! Isis bătea din palme de bucurie. Şi Osiris, în îngâmfarea puterii lui, parcă zicea: „Ei, vezi că pot trăi şi fără tine? Am creat frumuseţi: Lumea!” „Dar rece, fără viaţă”, se gândi ea, şi iarăşi se aşeză să coasă. Ştia că el tot nu putea fi fericit, sărmanul, singur!

Osiris tresări. Parcă auzise gândul ei. Dar mândria lui de atotputernic nu-l lăsă să se înduioşeze, încercă din nou

puterea lui creatoare. Şi dădu glas păsărilor, murmur apelor şi pădurii şi glasuri furtunoase adâncurilor mării. Muzică! Muzică! Lumea cânta!

Osiris, mulţumit de înţelepciunea lui, se crezu acum fericit! Fericit cu Pământul în frumuseţea, în armonia muzicii lui. Dar în curând se plictisi şi de frumuseţe şi de muzică. Mereu acelaşi tablou, mereu aceleaşi sunete! Toate îl plictisiră pe Osiris aşa de mult, că, într-o zi, căzu obosit de moarte, fără simţire la pământ.

Mişcată de mila lui, Isis luă cuvântul: „Stăpâne, grăi dânsa. Creaţiunea ta e moartă! Nu vezi? N-are viaţă!” Osiris le vedea toate, dar nu zise nimic. „Vrei să-ţi ajut eu?”

Osiris era prea mândru şi nu zise nimic.

Isis terminase ultimul punct al broderiei. Luă lucrul, îl înveli şi-l aruncă la picioarele bărbatului ei. Acesta se ridică şi-i făcu semn de împăcare: „Vino!”

Ea se apropie, iar el o cuprinse fericit în braţe: „Femeia mea!”

Şi Isis nu se mai depărtă de soţul ei! Au creat împreună viaţa şi au perpetuat-o. De atunci, bărbatul nu mai vrea singurătate, ci însoţire, şi este fericit! Asta e, Ben Hur, povestea egipteană, pe care am auzit-o în Alexandria.

Ea tăcu.

— E o legendă frumoasă, şopti Ben Hur. Şi vrei tu ca eu să iau pildă din ea?

— Da! fu răspunsul ei.

Atunci el îi cuprinse gâtul şi o sărută fierbinte.

— În iubire, în iubire e viaţa şi fericirea!

Ea-i înapoie sărutarea.

— Îl vei găsi pe regele tău, îi şopti cu gingăşie, lăsându-şi capul pe pieptul lui; îl vei găsi! Cu sabia ta vei cuceri puterea pentru el şi răsplata îţi va fi mare. Viteazul biruitor va fi eroul meu!

Ben Hur îşi ridică ochii şi se uită la faţa ei. Niciuna din stelele cerului nu era aşa de strălucitoare ca ochii ei. O strânse la piept şi-i zise:

— O, egipteanco, dacă este de cucerit vreo coroană, eu te voi face pe tine părtaşa ei. Să o pun pe fruntea ta! Să fii regină, cea mai frumoasă dintre regine! Iar eu, omul cel mai fericit din lume!

— Şi tu o să-mi spui tot, şi eu o să-ţi fiu pretutindeni de ajutor, zise ea sărutându-l cu înfocare.

Ben Hur tresări ca atins de un duş rece:

— Nu-ţi ajunge dacă te iubesc? întrebă el.

— Adevărata iubire cere şi încredere. Dar să nu-ţi faci gânduri negre. O să mă cunoşti mai bine.

Ea se ridică.

— Eşti crudă, zise el.

Ea plecă. Se opri lângă cămilă şi-i sărută fruntea.

— O, tu, nobil animal! Iubirea ta nu cunoaşte îndoiala.
În clipa următoare Ires dispăru.

CAPITOLUL V

În ziua a treia, călătorii sosiră la râul Iaboc, unde găsiră adunată lume multă. Cei mai mulţi veniseră din Persia. Caii lor se odihneau în iarbă.

Abia descălecară noii sosiţi, şi un om veni spre ei, oferindu-le apă din ulciorul lui. După ce mulţumiră omului, acesta se apropie de cămilă.

— Tocmai vin de la Iordan, zise el. E multă lume adunată acolo. Dar niciunul n-are o cămilă ca asta. Îngăduiţi-mi să vă întreb, din ce rasă este?

Baltazar răspunse scurt şi îşi căută un loc de odihnă. Ben Hur însă îl întrebă pe om:

— În ce parte a Iordanului e adunată mulţimea?

— La Bet-Abara..

— Dar este un sat neînsemnat. Nu înţeleg de ce i s-a dat acum o importanţă aşa de mare.

— Vei înţelege mai pe urmă, răspunse omul.

— Se vede că vii de departe şi nu ştii vestea cea bună.

— Ce veste?

— S-a arătat un învăţat mare, în pustiu. Zice că ar fi un sfânt! Vorbeşte aşa de frumos, nişte cuvinte ce pătrund adânc în mintea oamenilor. Se numeşte Ioan, fiul lui Zaharia. Şi se cheamă că este trimisul lui Mesia.

Şi Ires ascultă cu atenţie cele spuse de străin.

— Oamenii spun că acest Ioan şi-a petrecut copilăria într-o peşteră, singur, în post şi rugăciuni. Lume multă ascultă predica lui. L-am ascultat şi eu.

— Toţi aceştia vin de acolo?

— Unii vin, alţii se duc.

— Şi ce predică el?

— O învăţătură nouă, o învăţătură despre care nu s-a auzit până acum în Israel, după cum spun toţi. Rabinii nu ştiu ce să creadă despre el şi nici noi nu ştim nimic. Unii l-

au întrebat dacă nu e Christos, ori Eli, dar el răspunde că-l cheamă Ioan şi că el este doar glasul care trebuie să strige răsunător în pustiu: „Pregătiţi drumul Domnului!”

Prietenii îl chemară pe om, dar când vru să plece, Baltazar îl opri:

— Bunule străin, îi zise cu o voce tremurătoare, spune, o să-l găsim pe predicator acolo unde l-ai lăsat?

— Da, la Bet-Abara.

— Cine ar putea să fie altul, decât vestitorul regelui nostru?

În timpul din urmă, fiica egipteanului se interesase mai mult de evenimentul acesta, decât el însuşi. Dar acum ochii bătrânului căpătară o strălucire plină de însufleţire:

— Să ne grăbim! Nu mai sunt ostenit.

Şi porniră îndată la drum.

Cât ţinu călătoria de la locul de odihnă şi până la Namoth-Ghileab, abia schimbară câteva vorbe.

— Dimineaţa să plecăm devreme, zise bătrânul lui Ben Hur. Mântuitorul ar putea sosi înaintea noastră.

— Regele nu poate fi departe de crainicul lui, şopti Ires, în locul lui Ben Hur.

— Mâine se va alege, răspunse acesta, sărutându-i mâna.

În trei ceasuri sosiră la Namoth, care se întindea la poalele Muntelui Ghileab. De aici, porniră apoi, prin stepele deşerte, spre râul sfânt. Sângele fierbea în vinele lui Ben Hur.

— Bucură-te, Baltazar, zise el. Suntem aproape de scopul nostru!

Conducătorul îndemnă cămila la paşi mai repezi.

Începură să se zărească, la stânga râului, corturi întinse pe mal, cai, cămile, măgari şi alte animale, şi o mulţime enormă de oameni. Dar toată această lume era acum gata de plecare.

Călătorii noştri sosiseră prea târziu!

— Să mai rămânem, zise Ben Hur lui Baltazar, care îşi frângea mâinile disperat. Nazarineanul trebuie să treacă pe-aici.

Lumea era într-o aşa fierbere, că nici nu observase sosirea noilor veniţi. După ce mare parte din ea plecă, în curând se văzu, venind spre râu, un om cu o înfăţişare deosebită. Era un bărbat slab, cu faţa palidă şi suptă, cu un păr lung, ce-i cădea pe umeri în bucle încurcate. Un păr castaniu cu reflexe de aur în soare, cu deosebire de moale şi lucios, cum n-au oamenii de rând. Ochii îi străluceau plini de viaţă. Purta o manta albă, din păr de cămilă, ce-i acoperea numai jumătate din corp. Un umăr îi era gol, dar alb şi el, ca şi obrajii. Talia subţire, acoperită de pânza aspră, era încinsă cu un brâu de piele. Picioarele erau desculţe. Un săculeţ, tot de piele, îi atârna de curea.

În mâna dreaptă purta un băţ noduros, iar cu stânga îşi netezea uneori părul şi faţa; se uita cu grijă împrejur, ca şi cum ar fi căutat pe cineva.

Ires se uită la el cu un fel de dispreţ, am putea spune. Ridică perdeaua de la litieră şi făcu semn lui Ben Hur.

— N-o fi acesta crainicul regelui?

— E nazarineanul! răspunse acesta, fără să-şi ridice ochii.

Era şi el deziluzionat: auzise despre viaţa, despre ascetismul, simplitatea aproape sălbatică a omului despre care se spuneau minuni, totuşi şi-l închipuise altfel. Trebuia să aibă ceva din impunătoarea maiestate a celor aleşi! Pe când, acesta de aici n-avea nimic din toate acestea!

Ruşinat, zăpăcit, înşelat în aşteptarea lui, Ben Hur nu putu să zică decât atât:

— E nazarineanul!

Nu era însă la fel cu Baltazar! El ştia că omul lui Dumnezeu era altfel de cum l-ar fi dorit oamenii. El îl văzuse pe Mântuitorul, copil, şi ştia că, în credinţa lui în Dumnezeu, era o lege: simplitatea. Rămase emoţionat, cu

mâinile pe piept, cu buzele tremurătoare în rugăciune. El n-aşteptase un rege.

Lângă râu, crainicul, terminându-şi predica, se aşezase tăcut pe o piatră. Dar acum se sculă, grăbindu-se înaintea noului venit. Se prinseră o clipă de mână, apoi trecură înainte, apropiindu-se de cămila lui Baltazar. Toată lumea îşi îndreptă privirile spre el.

Baltazar şi Ben Hur se uitară şi ei la dânsul, însufleţiţi de sentimente deosebite.

Un om, mai mult înalt decât scund, subţire, cu ţinuta liniştită a unuia care cugetă adânc, serios, despre lucruri înalte, îmbrăcat într-o cămaşă simplă, încheiată de la gât până jos, cu aşanumitul „talith” pe deasupra, în mâna stângă ţinea o basma obişnuită, cu o bandă roşie, pe care altădată o lega în jurul frunţii. Afară de legătura aceasta şi de un tiv mic al talithului, toate erau din pânză de în, albă şi albastră, cum se purta în ordinul rabinilor. Sandalele lui erau simple. Dar în toată înfăţişarea lui, cel mai interesant îi era chipul: impresionant, plin de farmec, ce-i atrăsese şi pe cei trei tovarăşi.

Cine se uita la chipul acesta putea să vadă gândurile frumoase ce i se oglindeau pe frunte, dragostea, mila, sentimentul luminos al grijii de bine. Pe trăsăturile feţei albe, de o fineţe clasică, se agitau conştiinţa existenţei slăbiciunilor omeneşti, cu dorinţa de a le veni în ajutor prin puterea martiriului inimii lui atotînţelegătoare, prin sfânta renunţare la toate plăcerile din lume, în credinţa ispăşirii prin suferinţă.

El se apropie de cei trei. Ben Hur, călare pe calul său minunat, cu suliţa în mână, era o figură ce putea să atragă privirea unui rege; tot aşa şi frumuseţea egiptencei; dar el nu se uita la ei, ci doar la bătrânul Baltazar.

Se făcu o tăcere adâncă. Apoi, nazarineanul, ridicându-şi mâna, strigă cu un glas pătrunzător:

— Aţi văzut pe Mielul lui Dumnezeu, care a ispăşit păcatele omenirii!

Mulţimea, care aşteptase pe Mesia, simţi un fior divin la auzul acestor cuvinte. Baltazar era puternic impresionat. El îl vedea din nou, aievea, pe Mântuitorul omenirii. Credinţa se redeşteptă din nou, vie, în sufletul lui. O, dacă toţi câţi îl aşteptau ar putea să-l recunoască cum îl recunoscuse el!

Nazarineanul îşi repetă chemarea:

— Îl vedeţi pe Mielul lui Dumnezeu, care s-a jertfit pentru păcatele omenirii!

Baltazar căzu în genunchi. Pentru el lucrul era lămurit.

— El este, el este! strigă egipteanul şi, în clipa următoare, căzu leşinat.

Ben Hur era absorbit de personalitatea străinului. Fascinat de figura lui pură, serioasă şi blândă, umilă şi sfântă, se întreba: „Cine este omul acesta? Mesia ori regele?” Nu era nimic din preţiozitatea unui suveran, dornic de stăpânire, în figura lui. Baltazar avusese dreptate şi Simonide se înşelase: omul acesta nu venise să reclădească tronul lui Solomon, n-avea nici înfăţişarea, nici voinţa unui Irod; putea să fie un erou, dar nu dintre aceia care ar putea să lupte vreodată cu spada. Pe chipul lui era atâta curăţenie luminoasă, atâta limpezime sufletească şi simţire cerească, încât Ben Hur murmură fără voie:

— Da, da, mărturisesc şi eu că acesta e fiul lui Dumnezeu!

Sări de pe cal, apropiindu-se de el cu evlavie, pe când Ires îl strigă disperată:

— Ajutor, Ben Hur, tatăl meu moare!

Alergă lângă egiptean să-i dea ajutor. Servitorul aşezase cămila în genunchi şi apoi se duse la râu, s-aducă apă. Când se întoarse, străinul dispăruse!

În sfârşit, după ce fu readus la viaţă, bătrânul egiptean deschise ochii:

— Unde este El? şopti cu vocea slabă.

— Cine? întrebă Ires.

— El, Mântuitorul, Fiul lui Dumnezeu, pe care acum l-am revăzut!

— Crezi şi tu că acesta a fost? întrebă ea pe Ben Hur.

— Lumea e plină de minuni, fu răspunsul lui; lasă, o să vedem.

Dar când, în ziua următoare, vocea predicatorului răsună din nou, în pustiu, el se opri în mijlocul vorbirii, strigând:

— Îl vedeţi pe Mielul lui Dumnezeu?

Ben Hur, Baltazar şi Ires se uitară în direcţia arătată şi-l văzură iar pe nazarinean.

În clipa în care Ben Hur privi din nou faţa lui frumoasă, numai suflet, hotărâre şi lumină sfântă, îşi zise în gând: „Baltazar şi Simonide au amândoi dreptate: acesta-i Mântuitorul şi regele, în acelaşi timp!” Şi întrebă pe unul, care se afla mai aproape de el:

— Cine este omul acela?

Cel întrebat râse ironic:

— E fiul unui dulgher din Nazaret.

CARTEA A OPTA

CAPITOLUL I

Estera! Estera! Spune servitorului de jos să-mi aducă un pahar de apă!

— Nu vrei mai bine vin, tată?

— Să aducă şi vin, dacă vrei tu.

Erau pe terasa deasupra acoperişului palatului familiei Hur, din Ierusalim. Estera ceru vinul şi apa unui servitor, în acelaşi timp, un alt slujitor al casei aduse un pachet.

— E pentru domnul, zise el respectuos, dând şi o scrisoare.

Era în primăvară. Aproape trei ani după vestirea lui Christos în Bet-Abara.

În timpul acesta, Ben Hur, cu ajutorul lui Maluc, răscumpărase casa părintească de la Pilat şi o restaurase complet: porţile, scările, curtea, terasa, acoperişul, toate fură curăţate şi readuse la vechea lor strălucire. Şi nimic nu mai reamintea aici tragedia familiei Hur. La fiecare pas puteai să constaţi că tânărul proprietar, trăit în luxul capitalei romane, avea un gust fin în aranjarea unui interior confortabil.

Ben Hur primise stăpânirea legală a bunurilor sale. Nu-şi reluase încă adevăratul nume. Era tot în aşteptarea urmărilor demersurilor lui, făcute în Galileea, şi a minunii ce trebuia să vină, după propovăduirea şi faptele Mântuitorului, mai mult în urmărirea sfântului ideal şi numai ca oaspete acasă, în scumpa lui casă părintească.

De la sosirea lor în Ierusalim, Baltazar şi fiica lui locuiau în palatul lui Hur. Tânăra egipteancă avea aceeaşi stăpânire fermecătoare asupra lui Ben Hur, ca la începutul intimităţii lor din pustiu. Iar Baltazar îi inspira respect, prin neclintita lui credinţă în Fiul Domnului.

Simonide şi Estera, pe care îi regăsim aici, sosiseră abia de câteva zile din Antiohia. Şi bătrânul comerciant se simţea foarte fericit, după oboselile călătoriei, în reculegerea odihnei, pe acoperişul palatului, respirând aerul curat şi bucurându-se de priveliştea frumoasă a oraşului său natal.

De aici, de sus, Simonide privea răsăritul şi apusul soarelui, se bucura de Estera, care-i reamintea de mama ei, de trecutul fericit, cu farmecul tinereţilor pierdute. De aici se ocupa şi de afacerile lui, lăsate acasă în grija lui Sambalat. Zilnic el trimitea şi primea curieri, care duceau şi-i aduceau scrisori, în legătură cu afacerile şi cu cele ce-i preocupau sufletul.

Estera devenise acum o tânără bine dezvoltată, de o frumuseţe fină, blândă şi suavă. Fiecare mişcare, fiecare cuvânt îi trădau nobleţea sufletească, iubirea şi devotamentul. Trăsăturile regulate, dulci, ale feţei dovedeau o inteligenţă limpede şi ageră.

Ea luă în mână pachetul adus de servitor şi, observând sigiliul lui Ben Hur pe el, se roşi de bucurie. Simonide se uită şi el la sigiliu şi zise:

— Deschide şi citeşte!

Văzu tulburarea ei şi sufletul lui de tată se umplu deodată de nelinişte.

— Ştii de la cine-i scrisoarea, Estera?

— Da, de la stăpânul nostru.

Cu toate că vocea-i trăda emoţia, ochii ei sinceri priviră drept în ochii bătrânului. El îşi plecă încet capul, apoi şi-l ridică iarăşi:

— Tu-l iubeşti, Estera?

— Da, răspunse ea.

— Dar te-ai gândit că poate nu e bine ce faci?

— Mi-am dat silinţa, tată, să mă gândesc la el numai ca la un stăpân; dar e ceva mai presus de voinţa mea.

— Tu eşti un copil bun, ca şi mama ta, Estera, răspunse el melancolic. Dar dacă iubirea ţi-ar fi zadarnică, n-aş mai jertfi nimic din averea mea. Banul e o putere!

— Nu, tată! Ar fi mai rău pentru mine. Şi n-aş mai fi mândră de tine. Să citesc scrisoarea?

— Mai stai o clipă. Ştiu că are să fie crudă destăinuirea, dar e mai bine să afli de la mine. Ştii tu că el iubeşte pe alta?

— Ştiu, răspunse ea liniştită.

— Egipteanca l-a prins în mrejele sale, cu şiretenia şi cu frumuseţea ei. Mare frumuseţe, cumplită şiretenie! E a rasei lor! Dar inimă n-are. O fiică ce-şi dispreţuieşte tatăl nu poate să-şi fericească bărbatul!

— Aşa face ea?

— Baltazar e un înţelept, un om dăruit cu multe virtuţi, dar ea îşi bate joc de dânsul. Ieri am auzit-o zicând: „Tinereţii i se iartă nebuniile, dar când un bătrân îşi pierde mintea, mai bine să moară!” Cuvinte crude, cum numai romanii rostesc!

M-am gândit la tine, Estera, căci nu e departe vremea când voi fi şi eu bătrân ca Baltazar, dar aşa-i că tu niciodată n-ai putea să-mi doreşti moartea? Mama ta a fost o evreică.

Ochii ei se umplură de lacrimi.

— Nu! Eu te iubesc, tată. Şi iubesc memoria mamei mele.

— Eşti copila mea! Şi eu sunt pentru tine ce a fost regele Solomon pentru templu.

După o tăcere scurtă, el reîncepu, punând mâna pe umărul copilei:

— După ce-o va lua de soţie pe egipteancă, se va gândi cu regret la tine, Estera, căci i se vor deschide ochii. Va cădea masca perfidiei de pe obrazul ei. Roma este ţinta orgoliului şi făţărniciei sale. Pentru ea nu există un Ben Hur prinţul Ierusalimului, ci numai fiul lui Arrius, duumvirul roman.

Estera îl îmbrăţişă pe tatăl său:

— Scapă-l tu din ispită, tată! se rugă ea fierbinte.

El răspunse, cu un zâmbet amar:

— Poţi să-l scapi de la înec pe om, dar din beţia amorului nu!

— Dar tu ai influenţă asupra lui, tată. Arată-i ce fel de femeie este ea; ce primejdie îl aşteaptă.

— Poate că l-aş putea scăpa din cătuşele ei. Dar cum să-l aduc la tine? Nu. Şi el se uită întunecat în jos, n-aş putea niciodată să-i spun: „Priveşte la fiica mea, stăpâne! E mai frumoasă decât egipteanca şi te iubeşte mai sincer". Ani de zile am fost deprins să mă ştiu liber şi mândru. Aşa vorbă mi-ar răni demnitatea... Nu, Estera, mai bine să te ştiu în mormânt, lângă mama ta!

Bătrânul îşi sprijini capul pe piept şi Estera se roşi:

— Nu aşa, tată! Nu zic să-i vorbeşti de mine. Numai de el, de rătăcirea lui. Nu te îngriji de mine! Dacă am îndrăznit să-l iubesc, voi şti să şi sufăr urmările slăbiciunii mele. Lasă, nu-ţi face gânduri negre! Să-i citim scrisoarea.

— Citeşte-o!

Ea începu îndată, punând capăt unei discuţii dureroase.

"Nisan, 8 Martie.

În drum de la Galileea spre Ierusalim.

Nazarineanul tocmai a pornit în călătorie spre Ierusalim. Eu îl însoţesc, fără ca el să ştie, cu o legiune întreagă din oamenii mei. O altă legiune urmează după noi. Sărbătorile Paştilor vor fi prăznuite de o mulţime enormă, în oraşul nostru. El mi-a spus, înainte de plecare: «Vezi, ne ducem la Ierusalim şi acolo se vor împlini toate cele ce au fost scrise de profeţii noştri! Aşteptările se vor adeveri cu iuţeală».

Pace ţie, Simonide!

Ben Hur."

Estera înmână scrisoarea tatălui ei şi o simţire de mâhnire îi umplu pieptul. Niciun cuvânt pentru ea! Nicio salutare măcar! Întâia oară în viaţă ea simţi durerea geloziei.

— Nisan în opt Martie, zise Simonide. Şi ce zi avem astăzi?...

— Nouă, tată, răspunse ea.

— Atunci, mâine, vor fi în Betania.

— Şi seara vor fi aici, în Ierusalim, adăugă Estera, uitând în minutul acela de supărarea ei.

— Se poate, e posibil! Mâine vom avea Sărbătoarea Pâinii, şi poate că şi el şi nazarineanul vor vrea să ia parte la serbare.

Şi o să-l revedem, Estera, amândoi.

Servitorul veni cu apa şi cu vinul. Estera servi pe tatăl ei. Apoi apăru şi Ires pe acoperiş.

Niciodată Esterei nu i se păruse egipteanca aşa de frumoasă! Purta o rochie subţire de voal, părul negru îi cădea în bucle, gâtul şi braţele îi erau pline de bijuterii scumpe, pe care femeile poporului său le iubeau aşa de mult. Faţa-i era strălucitoare de veselie. Estera se lipi, sfioasă, de tatăl ei.

— Pace ţie, Simonide, şi pacea să fie cu tine, frumoasă Estera, zise Ires, înclinând capul de două ori. Tu, bunule bătrân, îmi reaminteşti pe un preot persan, pe care l-am văzut, în biserica lui, închinându-se Soarelui. Dacă n-ai auzit de cultul persanilor pentru Soare, să-ţi povestească tata. El ştie, a învăţat despre magii Persiei.

— Frumoasă egipteancă, răspunse negustorul, închinându-se politicos, tatăl tău e un om bun şi un mare învăţat.

Îmi va face plăcere să profit şi eu de înţelepciunea lui. Dar cred că ştiinţa lui e mai mare decât a magilor Persiei.

Ires îşi strânse buzele într-un zâmbet ironic:

— Şi care ar mai fi acea mare ştiinţă a lui?

Simonide se uită serios la ea.

— Adevărata ştiinţă: îl caută pe Dumnezeu! Înţelepciunea este cunoaşterea Dumnezeirii. Şi nimeni dintre prietenii mei nu-l caută, cu vorba, cu fapta, cum îl caută Baltazar.

Şi, ca să curme această convorbire, luă paharul şi-l duse la gură.

Ires se întoarse, contrariată, spre Estera.

— Ei bine, să te lăsăm singur cu filosofia ta! Vino, Estera; noi, femeile, avem alte gânduri. Să vorbim, colo, pe ziduri, despre plăcerile noastre.

Trecură pe acoperiş, tocmai în locul acela de unde căzuse cărămida fatală pe capul lui Gratus.

— Tu n-ai fost niciodată la Roma? o întrebă Ires, jucându-se cu o brăţară de pe braţul ei.

— Nu, răspunse Estera simplu.

— N-ai avut niciodată dorinţa să te duci?

— Nu!

— O, ce modestă eşti!

Această remarcă avea ceva compătimitor în expresie. Apoi, cu un zâmbet puţin ironic, adăugă:

— Mica mea păsărică! Semeni cu acelea din stâncile deşertului din Memfis, care n-au decât jumătăţi de aripi şi nu ies niciodată din cuibul lor.

Estera nu răspunse, părând ofensată, şi egipteanca schimbă tonul:

— Să nu fii supărată! Am glumit numai! Lasă-mă să te sărut!... Apoi să-ţi spun ceva ce n-aş spune nimănui altcuiva, nici pentru cea mai frumoasă floare de lotus a Nilului!

O sărută pe mica evreică şi râse; apoi, privind-o cercetător în ochi, îi şopti la ureche:

— Vine Regele!

Estera se uită la ea cu o uimire nevinovată.

— Nazarineanul, urmă Ires. Despre care vorbesc atât părinţii noştri şi pe care-l serveşte Ben Hur cu atâta credinţă.

Mâine va fi aici! Şi Ben Hur soseşte chiar în noaptea aceasta!

Estera se silea să pară liniştită, dar o roşeaţă vie i se urcă pe faţă. Egipteanca scoase din sân o scrisoare pe care i-o arătă, triumfătoare:

— Aici e promisiunea lui. Bucură-te şi tu cu mine, prietena mea. El are lângă Tibru un palat regal: acolo mă va duce, să fiu stăpână fericită.

Un zgomot de paşi repezi îi întrerupse vorba. Ires se aplecă peste grilaj şi strigă, plină de bucurie:

— Binecuvântată să fie Isis! Vine! Este el, Ben Hur! Zeii îmi trimit un semn de graţie! Sărută-mă, Estera!

Obrajii evreicei se făcură negriroşii. O flacără de mânie nestăpânită întunecă deodată toată blândeţea firii sale. Respinse îmbrăţişarea perfidă a rivalei şi o ţintui cu ură.

— Îl iubeşti aşa de mult?... Ori iubeşti numai Roma şi splendorile ei?

Egipteanca se dădu, uimită, înapoi.

— Dar ce-i cu tine, fiica lui Simonide?

Estera începu să tremure din tot corpul. Pe buze îi flutură strigătul: „El este al meu!” Dar se stăpâni şi zise:

— El este prietenul tatălui meu!

Nu cuteză să-şi mărturisească patima. Ires râse acum şi mai ironic:

— Numai atât? zise ea. Ah, pe zeii Egiptului, puteai să fii mai prudentă! Mă duc, căci el o să mă caute în odaia mea.

Pace ţie!

Estera se uită după dânsa, până ce coborî scările, apoi, îngropându-şi faţa în mâini, izbucni în lacrimi: lacrimi de durere şi de ruşine! Îşi reaminti vorbele tatălui ei:

„Numai de n-ar fi iubirea ta zadarnică! Aş putea să păstrez tot ce am. Averea e o mare putere!”

Stelele se iviră pe cer şi luminară cu strălucirea lor întinderea oraşului şi dealurile întunecate dimprejurul lui. După ce Estera sorbi din ochi această privelişte, se întoarse, ceva mai liniştită, lângă tatăl ei. Îngrijirea şi mângâierea lui vor fi de acum scopul vieţii sale!

CAPITOLUL II

Peste o oră, după masă, Simonide şi Estera îl primiră în sala cea mare a palatului pe Baltazar. Dar abia se aşezară la o discuţie cordială, când fură surprinşi de apariţia lui Ben Hur, care venea însoţit de Ires.

Tânărul evreu salută cu bucurie pe cei doi bătrâni şi rămase ca înmărmurit în faţa Esterei. Arareori se întâmplă, în viaţa intimă a unui om, ca inima lui să poată cuprinde deodată două afecţiuni. Ben Hur iubea pe Ires cu patima amorului tineresc, dar în adâncul sufletului său nu era mulţumit de această pasiune. Nu ştia de ce oare! De parcă sub puterea acestei iubiri s-ar fi înstrăinat de trecut, de familia lui.

Înaintea tinerei evreice, însă, simţea că se regăsea deodată întregit, întărit sufleteşte. Fu cuprins de o mare bucurie contemplând frumuseţea ei înfloritoare. Crescuse şi se făcuse mai voinică.

Se apropie de ea şi-i întinse mâna:

— Pace ţie, dulce Estera; pace ţie, Simonide! Părinte bun, care ai fost bun şi pentru un orfan ca mine!

Estera îl asculta cu ochii în pământ. Simonide îi răspunse:

— Fii binevenit în casa părinţilor tăi, Ben Hur! Şezi şi povesteşte-ne călătoriile tale şi despre minunatul nazarinean, pe care îl venerăm cu toţii. Şezi aici, între noi, ca să te auzim cu toţii.

Estera îl pofti pe un scaun, pe care îl aşeză în mijlocul cercului.

— Îţi mulţumesc, Estera, zise el prietenos.

Şezu şi, după câteva minute de tăcere, Ben Hur oftă adânc:

— Am venit, da, ca să vă vorbesc de nazarinean. Îl urmăresc de mai multe zile şi-l observ cu ochi ageri ca pe omul pe care l-am aşteptat cu atâta dor. Şi vă pot spune că

el nu este un om ca noi toţi, muritorii, ci unul deasupra tuturora.

— Asta se ştia, zise Simonide.

— Lasă-mă să-ţi povestesc.

Intrarea unui nou venit îl întrerupse. Cine să fie? În prag se ivi silueta unei femei. Ben Hur îi întinse mâinile:

— Amrah! Buna mea Amrah! strigă el, îmbrăţişând-o. Mi-ai adus vreo veste despre ele? O vorbă, un semn cât de mic?

Ea căzu în genunchi îmbrăţişându-i şi sărutându-i picioarele, pe când şiroaie de lacrimi îi inundară faţa.

— Tu nu spui nimic şi plângi! Am înţeles! Facă-se voia Celui de Sus!

Din vocea lui tristă se simţea că pierduse speranţa de a le mai regăsi pe scumpele lui mamă şi soră. După ce se linişti puţin, îşi şterse ochii de lacrimi, şi pofti pe Amrah să şadă lângă dânsul.

— Am să povestesc prietenilor mei despre omul minunat care a venit între noi, în lume.

Amrah nu îndrăzni să şadă în cerc, ci se pitulă lângă perete, pe jos, cu mâinile încrucişate pe genunchi, foarte fericită să poată privi în faţă pe Ben Hur.

— Cu privire la întrebarea: care dintre voi doi, Baltazar sau Simonide, a judecat mai bine caracterul şi felul misiunii Mântuitorului, nu vă pot da astăzi răspunsul hotărât. Sunt multe lucruri pentru şi contra. Dar mâine el va fi aici. Va veni la biserică, în casa lui, cum singur zice, şi acolo se va pronunţa el însuşi. Şi tot Israelul va şti cine este şi ce voieşte.

Baltazar îşi frământa mâinile.

— Unde să mă duc să-l văd?

— La biserică va fi mare înghesuială. E mai bine să vă duceţi pe acoperişul unei hale. Al Halei Solomon, cred.

— O să vii cu noi?

— Nu, răspunse Ben Hur. Oamenii mei vor să-i conduc la procesiune.

— Procesiune? strigă Simonide. Adică el vine înconjurat de gloată, de mulţime?

Ben Hur înţelese ce voia să spună.

— N-are decât doisprezece oameni cu el, cei mai mulţi pescari, ţărani, muncitori din clasa de jos. Călătoresc pe jos, fără să le pese de ploi, arşiţă ori furtună. Mănâncă pâine uscată şi beau apă din izvor. Sunt îmbrăcaţi ca păstorii. Dar, când îi auzi vorbind, îi crezi nobili şi regi. Sunt oameni cu judecată şi atotştiutori. Sunt discipolii Mântuitorului. Ce aţi zice voi de omul care poate să prefacă pietrele în aur? Şi ar putea să fie imens de bogat, dar el preferă să rămână sărac?

— Grecii l-ar numi filosof, zise Ires.

— Dar, fata mea, unde ai auzit tu ca un filosof să facă minuni de acestea?

— Minuni? Ce fel de minuni?

Ben Hur răspunse:

— L-am văzut prefăcând apa în vin.

— Minune, adevărat minune! strigă Simonide.

— Şi cel mai ciudat îmi pare că el vrea să rămână sărac, când ar putea să fie bogat. E într-adevăr aşa de sărac?

— N-are nimic şi nu-i invidiază pe cei bogaţi. Dar să lăsăm asta. Ce ziceţi voi de omul care a fost în stare să sature cinci mii de oameni cu şapte pâini şi doi peşti? Asta am văzut că a făcut nazarineanul.

— Ai văzut tu?

— Da, am mâncat şi eu din pâinea şi peştii aceia. Dar să ascultaţi lucruri şi mai minunate. Ce ziceţi de omul care poate să vindece orice boală, numai prin atingerea bolnavului? E destul ca cel suferind să-i atingă marginea hainei şi se vindecă.

Am fost martor şi la această minune, şi nu o dată, ci de mai multe ori. Când am trecut prin Ierihon, doi orbi au venit în calea lui. Nazarineanul le-a atins doar pleoapele şi ei au văzut!

Altă dată un schilod a fost adus pe o targă; el l-a atins şi i-a zis: „Scoală-te, ia-ţi patul şi du-te acasă!” Şi omul a umblat.

Simonide asculta, mut de uimire.

— Credeţi că vă spun minciuni, cum au crezut şi alţii?

Lăsaţi-mă să vă spun lucruri şi mai mari: aţi văzut pe acei nenorociţi, care, loviţi de cel mai grozav blestem, n-au altă speranţă de vindecare decât moartea, leproşii?

La cuvântul acesta Amrah tresări şi ascultă cu gâtul întins, cu gura căscată, să nu-i scape un cuvânt.

— Ce aţi zice să vedeţi cu ochii voştri cum am văzut eu?

Când eram încă în Galileea şi stam cu nazarineanul, vine un lepros la el şi-i zice: „Domnule, dacă poţi, vindecă-mă!” El se ridică, atinse cu degetele rănile leprosului şi zicându-i: „Fii curat!” bolnavul se vindecă. Omul se duse acasă, îşi reluă ocupaţiile şi recăpătă respectul oamenilor din sat. Martori ai acestei minuni au fost o mulţime.

Amrah se ridică de jos, îşi netezi părul de pe frunte şi respiră adânc. Inima ei era aşa de plină de cele auzite, încât nu mai putea să asculte.

— Altă dată, urmă Ben Hur, au venit zece leproşi şi s-au prosternat la picioarele lui. Am văzut şi auzit totul. Ei îl rugară: „învăţătorule, învăţătorule, îndură-te de noi!” El zise:

„Duceţi-vă şi arătaţi-vă preotului, cum spune legea, şi când veţi fi ajuns acolo, veţi fi vindecaţi!”

— Şi aşa a fost?

— Da! Încă pe drum, se simţiră uşuraţi, curăţaţi de boală.

Numai hainele lor murdare mai reaminteau nenorocirea.

— Astfel de lucruri nu s-au mai auzit în Israel! zise Simonide, cu vocea înecată.

Amrah se apropie încet de uşă şi dispăru, fără să zică niciun cuvânt.

— Ce gânduri au trezit toate acestea în mine, zise Ben Hur, nu pot să vă spun. Uimirea nu ajunsese încă la punctul culminant! Tinerii din Galileea, cum v-am spus, sunt neastâmpăraţi. După ani de aşteptare, fierbea în ei dorul de a-şi învârti sabia în mână. Voiau fapte! Eu însumi eram nerăbdător. Dacă vrea să fie rege, acum e momentul! Legiunile erau gata. Când, odată, propovăduia pe malul râului, am vrut să-l proclamăm rege al nostru, dar dispăru. Apoi îl văzurăm pe o corabie, trecând peste valurile mării. Dragă Simonide, toate măririle pentru care alţii se frământă şi luptă, bogăţii, putere, chiar maiestatea de rege, care i se oferea de un popor mare, de supuşi devotaţi, lui nu-i spun nimic. Ce zici tu? Negustorul ridică ochii şi răspunse cu hotărâre:

— Dumnezeu e mare şi vorbele profetului tari! Vremea nu-i trecută. Poate încă n-a sosit ceasul. Ziua de mâine ne va da răspunsul!

— Poate să fie aşa, zise Baltazar zâmbind.

— Poate să fie, repetă Ben Hur. Dar încă n-am sfârşit!

Cele povestite sunt minuni, care au avut martori, dar cele ce s-au mai întâmplat întrec puterea omenească, de la începutul lumii şi până la sfârşit! Aţi mai auzit voi să învie morţii? Unui mort să i se reîntoarcă viaţa? Cine poate s-o redea?

— Dumnezeu! întregi Baltazar.

Ben Hur clătină capul:

— O, înţelept egiptean, nu pot să-ţi dezmint cuvântul. Un Dumnezeu! Da! Dar a făcut-o un om. Aşa, cum ar deştepta o mamă, cu sărutarea ei, pe copilu-i adormit. Aşa

a risipit el moartea înfricoşată. S-a întâmplat jos, la Nain. Voiam să ieşim afară pe poarta oraşului, când tocmai scoteau un mort.

Nazarineanul se opri, ca să lăsăm să treacă convoiul. Lângă mort, o femeie plângea amarnic. Am văzut milă pe faţa nazarineanului. El vorbi femeii, apoi se apropie de mort şi-i vorbi şi lui: „Tinere, eu îţi spun ţie să te scoli!” Şi mortul se sculă din coşciug şi începu să vorbească.

— Aşa putere numai Dumnezeu are! zise Baltazar.

— Să ştiţi că nu vă povestesc decât lucruri pe care le-am văzut cu ochii mei şi le-au văzut şi alţii, în Betania trăia un om, Lazăr. Murise şi era îngropat de trei zile. Nazarineanul se duse la mormântul lui, ridică piatra de pe mormânt şi-l chemă pe nume: „Lazăre! Lazăre, ieşi afară!” Nu pot să vă redau simţirea mea, când auzii vocea omului venind de sub pământ:

„Lăsaţi-mă să ies!” Nazarineanul ne porunci: „Ridicaţi piatra de pe el!” Noi ridicarăm piatra şi Lazăr ieşi din mormânt, tot aşa de frumos şi de sănătos cum fusese înainte de boala ce-l omorâse. Mâine o să-l vedeţi: trăieşte şi vorbeşte ca mai înainte. Şi acum vă întreb, iubiţii mei prieteni: Ce este nazarineanul? Mesia, rege, ori mai mult decât acestea?

Întrebarea era pusă pe un ton solemn. Cei de faţă schimbară comentarii asupra ei până după miezul nopţii. Simonide nu voia să renunţe la coroana de rege, pe care o vedea mereu şezând pe capul ilustru, luminat; iar Baltazar aştepta pe Mântuitor să facă minunea cea mare a mântuirii, cu orişice puteri s-ar fi făcut ea.

— Mâine, se va vedea! Pace vouă!

Cu aceste cuvinte Ben Hur îşi luă rămas bun şi se întoarse în Betania.

CAPITOLUL III

Cel dintâi om care ieşi în ziua următoare pe poarta oraşului fu Amrah, cu coşul ei în mână. Paznicii n-o mai întrebau nimic, căci ea venea în fiecare zi cu aceeaşi regularitate, ca zorile. Ştiau că era o servitoare credincioasă, şi atât!

Ea porni către valea dinspre răsărit, în pădurea întunecată a Măslinilor, se duse spre un cort, unde se odihni puţin. Apoi, îndreptându-şi cu o vioiciune neobişnuită corpu-i slab, îşi urmă drumul.

După cum cititorul va fi ghicit, ea se ducea la stăpâna ei iubită, care locuia în peştera leproşilor de lângă fântâna Euregel. Cu toate că abia mijise de ziuă, nenorocita mamă se sculase deja. Şedea la intrarea peşterii, pe când fiica ei încă dormea.

În aceşti ultimi trei ani, boala lor progresase enorm. Ca să-şi acopere faţa hidoasă, sărmana bolnavă purta veşnic printre oameni un văl des. Acum era dezvelită, ca să soarbă aerul proaspăt: era prea devreme ca s-o poată vedea cineva. Niciodată, poate, ea nu simţise durerea soartei aşa de cumplit ca în dimineaţa aceasta! Toată noaptea nu putuse închide un ochi.

Chinul ei cumplit era Tirzah! O vedea istovindu-se, desfigurându-se în fiecare zi mai mult. Doamne! De câte ori nu-i venise gândul morţii? Să-şi pună capăt, într-o zi, vieţii, care nu mai era, de altfel, decât o moarte vie!

Dar legea opreşte sinuciderea!

Un păgân ar râde de această lege, dar un evreu o respectă cu sfinţenie; oricât de grea i-ar fi povara vieţii, el trebuie s-o ducă până la sfârşit!

În ceaţa dimineţii, ea văzu o fiinţă omenească apropiindu-se. Îşi acoperi capul şi strigă cu o voce aspră:

— Necurată! Necurată!

Cu toată alarma, Amrah se apropie şi căzu în genunchi în faţa ei.

— Ce faci, Amrah? Cu devotamentul tău, te pui în primejdia molipsirii! Şi apoi vei fi pierdută şi tu! Scoală-te şi du-te mai departe!

Amrah plângea cu faţa în ţărână.

— Du-te! Te vede cineva şi nu te mai poţi întoarce în oraş!

Nu ne mai poţi aduce alimente. Ce rea eşti, Amrah!

— Îndurare! Îndurare! se rugă ea.

— Servitoare încăpăţânată şi fără minte, du-te!

La strigătele ei, apăru Tirzah. Cine o cunoscuse în tinereţea ei fericită s-ar fi speriat de acest chip al descompunerii fizice omeneşti. Şi-n ochii ei se citea zdruncinarea morală ce-o chinuia. Ei se uitau rătăciţi, speriaţi, la credincioasa servitoare:

— Amrah! Mamă, e Amrah!

Bătrâna voia să se plece la picioarele ei, dar mama o opri.

— Stai! Nu te apropia! Fereşte-te, căci apoi va trebui să rămâi cu noi şi să împarţi soarta noastră! Scoală-te!

Amrah se sculă.

— O, buna mea stăpână! Eu nu sunt rea, nu sunt fără minte! Eu vă aduc o veste bună!

— De la Iuda? strigă văduva, ridicându-şi vălul.

— A venit un om, cu putere dumnezeiască, care o să vă vindece! Cu o vorbă, el scoală şi morţii din morminte! Am venit să vă duc la el.

— Sărmană Amrah, zise Tirzah, cu milă.

— Nu! protestă Amrah, simţind îndoiala în vorbele fetei.

— Nu! Să nu credeţi că sunt nebună! Aşa să-mi ajute Dumnezeul Israelului, Dumnezeul vostru care este şi al meu, spun adevărul! Veniţi cu mine! Nu pierdeţi nicio clipă!

În dimineaţa aceasta, el vine în oraş. Să-i ţinem calea. Luaţi repede şi mâncaţi; apoi să plecăm.

Mama ascultă, curioasă. Poate că şi ea auzise ceva despre omul minunat, căci faima lui se răspândise şi în tabăra leproşilor.

— Dar cine este omul acesta? întrebă ea.

— Un nazarinean.

— Cine ţi-a povestit despre el? Iuda e acasă?

— Da! A sosit aseară; el mi-a povestit multe minuni pe care le-a făcut nazarineanul.

Văduva tăcu o clipă, căci inima îi bătea oprindu-i graiul.

— Iuda te-a trimis să ne dai ştirea aceasta?

— Nu! El vă crede moarte!

— De unde ştie el că omul acela are putere să ne vindece?

— Îl însoţeşte în drumurile lui şi a văzut, cu ochii lui, cum doar cu degetul îi atingea pe leproşi şi ei se vindecau.

Mama tăcu din nou. Mâna ei, ca de schelet, tremura. Se lupta, în sufletul ei, cu credinţa religioasă şi cu mirajul celor povestite, în starea aceasta, îi zise lui Tirzah:

— El trebuie să fie Mesia!

O caldă bucurie îi inundă glasul:

— A fost o vreme când Ierusalimul şi toată Iudeea au tresărit la vestea naşterii lui. Îmi aduc aminte! Poate că acesta să fie omul sfânt! Da, Amrah, mergem cu tine la el! Să ne hrănim puţin, ca să prindem putere pentru drum.

Deschise coşul şi gustară din cele aduse, cu o grabă agitată. Apoi porniră, câteşitrele, pe drumul spre Betania.

Amrah le spuse că de acolo avea să vie Mesia. Dar erau trei drumuri care duceau la Betania. Niciuna din ele nu le cunoştea şi nu ştia pe care avea să vină alaiul.

— Să ne ducem întâi la Betfaghe, zise mama, care luă conducerea asupra ei. Acolo, dacă Dumnezeu ne va ajuta, vom afla ce trebuie să facem.

Urcară colina, în direcţia Tofetului, prin grădina Regală, pe unde ducea unul din cele trei drumuri. Dar, deodată, văduva se opri:

— Mă tem să urmez drumul acesta, zise ea. Mai bine prin desişuri, unde copacii şi stâncile ne pot feri de ochii lumii.

Azi e sărbătoare şi mă tem să nu ne vadă cineva.

Tirzah rămase mâhnită la gândul că s-ar putea să fie oprite.

— Dar dealul e pieziş, mamă, e greu de urcat.

— Gândeşte-te că noi îl urcăm să ne regăsim sănătatea, viaţa! Şi vei găsi putere. Vino, fii tare, pentru ultima oară!

Amrah îşi întinse braţul mic şi slab stăpânei sale.

— Sprijină-te de mine, Tirzah; eu sunt tare, deşi sunt bătrână. Aşa! Vino, să mergem!

Coasta dealului era plină de ruine şi de stânci sfărâmate de trăsnete, de cutremure sau de vijelii, moloz şi cărămizi înverzite de timp. Dar sus, pe platou, mama se uită cu mândrie la turnurile Sionului, ce se ridicau albe, dintre terasele templului, spre cerul albastru şi soarele strălucitor. Dragostea de viaţă se întoarse în clipa aceea în sufletul ei.

— Priveşte, Tirzah, zise ea; priveşte ce splendoare!

Îţi aduci aminte când ne urcam noi acolo? Şi nu te învăluie bucuria speranţei că iar ne vom putea urca? Şi nu departe, colo, e casa noastră! Iuda e acasă şi ne va cuprinde în braţele sale!

Dar Tirzah ostenise aşa de tare, încât nicio bucurie nu-i străbătu inima. Căzu obosită pe o piatră.

— Du-te singură cu Amrah, mamă. Eu nu mai pot!

— Nu, nu, Tirzah, ce mi-ar folosi vindecarea, dacă nu poţi să te vindeci şi tu? Ce ar zice Iuda, dacă m-aş întoarce la el fără tine?

— Spune-i că-l iubesc.

— Prinde putere, o nouă putere din această iubire şi vino, Tirzah! Iată, vine un om, poate că ne va spune unde să-l întâlnim pe nazarinean.

Amrah ajută pe Tirzah să se ridice şi o sprijini din toate puterile ei.

Omul se apropie şi mama voia să se ducă spre el.

— Mamă, strigă Tirzah, ai uitat cum suntem? Omul te va blestema şi te va lovi cu pietre.

— Să vedem!

După ce fură la oarecare depărtare de străin, văduva îşi ridică vălul şi strigă:

— Necurate! Necurate!

Spre marea ei surprindere, străinul veni mai aproape de ea.

— Ce vreţi voi? întrebă el, oprindu-se numai la doi-trei paşi de ele.

— Tu ne vezi, păzeşte-te! zise mama cu demnitate.

— Femeie, eu sunt trimisul aceluia care te va vindeca! Eu nu mă tem!

— Trimisul nazarineanului?

— Al lui Mesia, răspunse el.

— E adevărat că vine astăzi în oraş?

— Acum este în Betfaghe.

— Şi pe care drum vine?

— Pe acesta!

Văduva îşi ridică mâinile spre cer.

— Cine crezi tu că este el?

— Fiul lui Dumnezeu, răspunse ea.

— Atunci, rămâi aici! Lume multă vine cu el. Stai colo, lângă stâncă, sub copacul acela. Când va trece, tu să-l chemi.

Nu-ţi fie frică! Strigătul tău e din credinţă; el te va asculta.

Eu mă duc înainte să pregătesc poporul din oraş, ca să-l primească. Pace ţie, femeie, şi alor tăi!

Străinul îşi urmă drumul.

— Ai auzit, Tirzah? Ai auzit? Mesia e în drum spre noi. Va trece pe aici şi ne va asculta, încă un pic, copila mea. O! Mai avem puţin până la stânca aceea, numai câţiva paşi!

Prinse de mână pe Tirzah şi o ridică de jos. Amrah îşi întoarse privirea după străin.

— Staţi, că se întoarce! De ce se întoarce?

— Ascultă-mă, femeie! M-am gândit că, în arşiţa aceasta, poate veţi fi însetate. Ia plosca mea. Căci eu găsesc apă în oraş. Şi curaj! Când se va apropia de voi, să-l chemi!

Cu aceste cuvinte, el îi întinse plosca de apă, pe care călătorii prin munţi o poartă întotdeauna cu ei. În loc s-o lase la o depărtare oarecare, după cum se lăsau toate lucrurile destinate leproşilor, el puse plosca în mâna văduvei.

— Eşti evreu? întrebă ea mişcată.

— Sunt mai mult decât atât, sunt un tânăr creştin. Zilnic spun şi arăt ce v-am spus şi v-am arătat vouă. Lumea cunoaşte de mult cuvântul „iubire”. Dar până acum nu l-a înţeles. Vă spun încă o dată: pace vouă şi celor ai voştri!

Sosiră, tăcute, la umbra copacului de sub stâncă. Şezură să se odihnească puţin şi se răcoriră cu apă rece din ploscă. Tirzah adormi, iar cele două femei rămaseră liniştite, să nu-i tulbure somnul.

CAPITOLUL IV

Pe la ora trei, şoseaua din faţa locului unde se odihneau cele trei femei deveni foarte populată. O mulţime imensă venea din oraş, îndreptându-se în direcţia Betaniei. Coasta Dealului Măslinilor era plină de lume. Şi fiecare din ei avea o ramură de palmier în mână. În culmea uimirii, mama, care veghea, o deşteptă pe Tirzah.

— Ce se întâmplă? întrebă fata, dezmeticindu-se din somn.

— Se apropie, răspunse mama. Şi oamenii aceştia se duc în calea lui. Cei de colo îl aşteaptă. Poate că vor veni şi ei să-l întâmpine aici.

— În cazul acesta, poate că nu vom putea fi auzite de el.

Gândul acesta o muncea şi pe mamă.

— Amrah, întrebă ea. Spune cum a zis Iuda, cu ce cuvinte trebuie să-l chemăm pe nazarinean?

— Veţi zice: „Doamne, îndură-te de noi!” Ori: „învăţătorule, îndură-te!”

— Numai atât?

— Nimic altceva, aşa spunea Iuda.

— Şi leproşii s-au vindecat? zise femeia mai mult pentru sine.

— Iuda i-a văzut, cu ochii lui, însănătoşiţi, răspunse Amrah.

În timpul acesta, alaiul se apropia. Femeile noastre văzură, în mijlocul mulţimii, un om călare, înconjurat de o societate aleasă. Era îmbrăcat în alb. Cele două leproase îl priveau cu mare încordare. Faţa lui palidă, ochii luminoşi, zâmbetul blând şi chipul înconjurat de bucle aurii, strălucind în soare, făcură o impresie puternică asupra lor. El mergea tăcut, privind prietenos la oameni, în liniştea trăsăturilor sale regulate era maiestate şi o bunătate nemărginită.

— Este aici, Tirzah, şopti mama. Este aici! Vino, copila mea!

Ieşi de după stâncă şi se aruncă în genunchi. Tirzah şi servitoarea se grăbiră lângă ea. Cei din alai începură să cânte, clătinându-şi ramurile verzi din mâini: „Lăudat să fie cel ce vine în numele Domnului!” Mii de glasuri răspunseră de pretutindeni la strigătul de „Osana!” Glasul sărmanei leproase se pierdu în larmă, ca ciripitul vrăbiei, într-un concert din pădure.

Mama, cu intuiţia ei ageră, înţelese că momentul era hotărâtor şi nu trebuia să fie pierdut!

— Vino, Tirzah, mai aproape de el, căci altfel nu ne poate auzi.

Se ridică din genunchi şi porni înainte. Mulţimea o zări şi câţiva răutăcioşi începură să strige:

— O leproasă! O leproasă!

— Daţi cu pietre în ea!

— Blestemată de Dumnezeu! Omorâţi-o!

Tirzah căzu leşinată de slăbiciune şi de obidă. Unul din societatea aleasă ce-l înconjura pe Mesia le văzu şi veni în ajutorul nenorocitelor. Atenţia nazarineanului se îndreptă şi ea asupra femeilor. Atunci mama, într-o sforţare supremă, îşi adună toată puterea şi strigă:

— Învăţătorule, învăţătorule! Tu vezi suferinţa noastră!

Îndură-te de noi!

— Crezi tu în mine? o întrebă el.

— Tu eşti acela despre care au vorbit profeţii: tu eşti Mesia şi eu cred în puterea ta cerească!

Ochii lui se deschiseră mari şi străluciră într-o lumină admirabilă.

— Femeie, zise el, credinţa ta e mare; facă-se voia ta!

Simţire dumnezeiască, mai presus de toate simţirile omeneşti, curăţitoare a tot ce-i ură, pizmă, dispreţ, sete de răzbunare! Mai presus de obidă, disperare, frică de moarte!

Într-o clipă, ea pătrunse şi stăpâni, singură, inima sărmanei femei:

— Închinare Domnului din înălţimi! strigă ea.

— Lăudat să fie numele Domnului, care ne-a trimis pe Fiul Său pe pământ!

Acum, cele două alaiuri, cel din oraş şi cel din suita lui Mesia, se uniră. Ele-l petrecură până în Ierusalim, în strigăte de „Osana!” şi în legănarea crengilor verzi de palmieri.

Leproasa îşi acoperi faţa şi-o prinse pe Tirzah de mână:

— Fiica mea, curaj! Am făgăduinţa Lui: e cu adevărat cuvântul unui Mesia! Noi suntem mântuite! Mântuite!

Şi amândouă rămaseră în genunchi, pe când alaiul se îndepărta încet.

Când abia se mai auzeau, ca în surdină, cântările dumnezeieşti, minunea se împlini: leproasele simţiră mai întâi o uşurare în tot corpul; sângele începu să le circule mai viu. O undă de veselie le lumină sufletul ca o dulce încântare, care, venită parcă din ceruri, străbătu întreaga lor făptură. Era vindecarea! Era mântuirea! Era redobândirea vieţii!

Cine ar putea să descrie bucuria mamei, când, ridicându-şi ochii în faţa copilei iubite, o revăzu iarăşi cu pielea albă, frumoasă, curăţată de rănile acelea hidoase ce o desfiguraseră! Şi Tirzah îşi revăzu mama, cu trăsăturile feţei limpezite, fericită.

— Curate! Curate! strigară amândouă, îmbrăţişându-se.

Şi lacrimi de bucurie curgeau şiroaie pe obrajii lor.

Transformarea aceasta mai avu un martor, afară de Amrah:

Ben Hur îl urmase pe nazarinean din Betania şi văzuse când cele două leproase îi aţinuseră calea. Dar nu le

recunoscuse. Zărise însă lângă ele siluetă mică şi slabă a bătrânei servitoare.

— Pe Dumnezeu cel sfânt, asta-i Amrah! îşi zise el uimit.

Trecu pe lângă cele două leproase, fără să le recunoască, şi o strigă pe Amrah.

— Ce cauţi tu aici? o întrebă.

Ea se aruncă la picioarele lui, abia regăsindu-şi graiul de emoţie şi de bucurie.

— Stăpâne, stăpâne, Dumnezeul tău şi al meu, ce bun este!

Ben Hur o privi încremenit. Ce legătură avea credincioasă lui servitoare cu aceste două leproase străine? Doamne!

Femeia pe care o văzuse implorând mila nazarineanului, cu mâinile împreunate, cu ochii plini de lacrimi, cine era oare? Acum ea stătea cu figura limpezită, în ochi cu o bucurie cerească, în loc de lacrimi. Cine era femeia aceasta? Să fie doar părere? Era mama lui! Mama lui, întocmai cum fusese în ziua când zbirii Romei i-o răpiseră! Numai părul îi era alb! Şi lângă ea stătea Tirzah! Surioara lui dragă, frumoasă ca odinioară! Doar puţin mai matură. Oare nu era un vis?

Abia crezându-şi ochilor, el puse mâna pe capul servitoarei şi o întrebă, tremurând:

— Amrah, Amrah, e mama? E Tirzah?... Spune, văd eu bine?

— Vorbeşte-le, stăpâne, vorbeşte-le! îl rugă ea.

Ben Hur se grăbi spre ele, cu braţele deschise:

— Mamă, mamă! Tirzah! Sunt eu Iuda al vostru!

La acest strigăt al bucuriei, iubirea de mamă nu îndrăzni totuşi să răspundă.

— Stai, Iuda, stai, copilul meu, poate că încă nu s-a desăvârşit minunea!...

Deşi era vindecată, sărmana femeie nu credea norocului. Numai după asigurări repetate căzu la pieptul fiului iubit.

El le cuprinse, pe ea şi pe Tirzah, în braţe şi stătură aşa câteva clipe, plini de încântare, mlădiţe ale aceleiaşi familii, aşa de mult încercate! Îmbrăţişaţi, vărsând lacrimi de fericire.

Mama vorbi cea dintâi:

— În fericirea noastră, copii, să nu-l uităm pe Acela care ne-a redat vieţii. Să-l preamărim şi cu mulţumiri fierbinţi să ne închinăm Lui!

Căzură câteşitrei în genunchi. Şi a îngenuncheat şi Amrah. Rugăciunea pe care o rosti mama sună ca un psalm! Tirzah şi Amrah repetau cuvintele sfinte într-un murmur tremurat de o adâncă mişcare sufletească.

Când sfârşiră rugăciunea şi se ridicară iar în picioare, Ben Hur zise:

— Şi vezi, mamă, în Nazaret, în patria lui, nimeni nu-i zice altfel decât „fiul dulgherului".

Ochii mamei se uitau cu gingăşie la băiatul ei înţelept.

— El este Mesia, dragul meu!

— De unde o fi având atâta putere?

— Taină cerească! Puterea dorinţei de bine. Ştie cineva să spună ceva rău despre El?

— Nu!

— De aici se vede că-i vine puterea dumnezeiască.

Ben Hur trăise prea mult cu gândul de a-i atribui lui Christ un rol măreţ, pământean, şi în credinţa nouă se amestecă un soi de regret pentru coroana şi tronul de rege.

Mama reveni la realitate.

— Ce o să facem, fiule? Unde ne vom duce?

Ben Hur se trezi la datoria lui faţă de mama şi de sora sa. Tirzah se uită cu gingăşie la el. Era tot aşa de frumoasă, cu pielea albă, curată, cum fusese înainte de boală.

Ben Hur îşi scoase mantaua şi o înveli.

— Ochii tuturor se vor opri asupra ta, zise el zâmbind.

Veniţi, o să găsim noi un adăpost prin apropiere.

Rămânând fără manta, mama observă sabia lui Ben Hur, legată de şold.

— Avem vreun război? întrebă ea.

— Nu!

— De ce porţi armă?

— Poate va fi nevoie să-l apăr pe nazarinean.

Ben Hur nu voi să spună deplinul adevăr.

— Are duşmani? Cine să fie aceştia? Romanii?

— Ah, mamă, nu sunt numai romanii!

— Nu este El un israelit şi un om al păcii?

— Nimeni n-a meritat mai mult numele de israelit! Dar rabinii şi învăţaţii îi găsesc totuşi o vină.

— Cum, ce fel de vină?

— În ochii lor e un păcat să predici o nouă învăţătură.

Mama nu răspunse şi cu toţii se retraseră tăcuţi în umbra unui arbore, lângă stâncă. Ben Hur, cu toate că ardea de nerăbdare să-şi conducă mama şi sora acasă, se gândi la cele câteva formalităţi de îndeplinit, pentru a satisface exigenţele legii. Chemă pe arabul său să-i aducă numaidecât calul şi, după ce adăposti femeile într-o peşteră adâncă, nelocuită, de lângă Absalom, încălecă şi se duse să le trimită cele necesare pentru o bună existenţă provizorie.

CAPITOLUL V

Ben Hur nu se odihni câteva zile. Într-o agitaţie fără răgaz, îşi ridică două corturi, între Mormintele Regale, deasupra Chedronului, şi se instală cât putu mai confortabil. Apoi le aduse aici pe mama şi pe sora lui, unde aveau să rămână până se vor fi încredinţat de însănătoşirea lor deplină.

După atingerea lui cu leproasele, se socoti el singur necurat şi, ca atare, nu mai putea să ia parte la festivitatea serbărilor.

Neputându-se duce la templu, tânărul rămase lângă scumpa lui familie. Ele îi povestiră tot ce suferiseră în cei opt ani cumpliţi cât fuseseră închise în celula din temniţele cetăţii Antonia. Şi ura lui Ben Hur deveni şi mai înfocată împotriva schingiuitorilor, în fierberea dorinţei de răzbunare, îi treceau prin minte tot felul de gânduri. Ce era mai bine să facă? Să organizeze o răzvrătire în Galileea? Să-i cheme pe toţi marinarii împotriva Romei? Oricât îşi frământa mintea, nu găsea altă soluţie decât războiul! Numai puterea armelor va putea să scoată poporul lui Israel din cătuşele lui. De aceea toate speranţele erau îndreptate iarăşi spre nădejdea ce-l susţinuse atâţia ani: nazarineanul! Ce o să facă nazarineanul?

Din când în când, veneau pe la el foştii lui tovarăşi de arme din Galileea: bărbaţi în toată firea, cu barbă lungă; tineri zvăpăiaţi, cu ochi scânteietori, cu săbii la şold.

— Cine sunt aceştia? întreba mama lui.

— Galileeni! Prieteni din Galileea, răspundea el.

Ben Hur mai ridică alte câteva corturi şi-i adăposti pe cei mai buni tovarăşi în ele.

Prietenii aceştia îi aduceau ştiri despre efectele propovăduirii nazarineanului şi despre planurile rabinilor şi ale romanilor, duşmanii lui. Ştia bine că viaţa Bunului învăţător era în primejdie; dar nu credea că momentul

hotărâtor era aşa de aproape. Că duşmanii voiau să-l piardă chiar acum, în zilele Paştilor, ei bine, nu şi-ar fi închipuit atâta îndrăzneală din partea lor! Apoi, Ben Hur avea încredere în puterea dumnezeiască a lui Christ. Oare nu s-ar fi folosit el însuşi de magia acestei miraculoase puteri, prin care mântuise de atâtea ori viaţa altora?

Era în 25 martie, după socoteala zilelor noastre. Spre seară, Ben Hur ieşi călare, nerăbdător să afle desfăşurarea evenimentelor din urmă. Promisese că se va întoarce în cursul nopţii.

Calul era odihnit şi o luă repede înainte, în adierea amurgului, copacii din grădină parcă-l salutau, cu prietenie. Altfel, nu întâlni pe nimeni. Nicio suflare omenească. Casele oamenilor erau închise, goale, fără foc, fără lumină. Era Săptămâna Mare, când femei, copii şi bătrâni mergeau cu toţii la templu. Se rugau, ascultau preotul şi aşteptau apariţia stelelor, ca semn pentru sfârşitul slujbei şi începutul gustării de rigoare, după un post ţinut ziua întreagă.

Ben Hur trecea prin poarta de nord; înaintea sa, Ierusalimul se întindea în toată splendoarea lui, luminat de mii de lumânări, în sărbătoare pentru închinarea Domnului.

CAPITOLUL VI

În faţa Muntelui Sfânt, de unde plecaseră acum treizeci de ani cei trei Magi spre Betleem, se opri. Lăsă calul în grija arabului care-l însoţea şi intră în casa lui părintească, întrebă de Maluc şi trimise după Simonide şi după Baltazar. Fu informat că primii doi se duseseră în oraş, la serbări, iar egipteanul se simţea foarte slab şi deprimat cu totul.

Ben Hur trimise să fie vestit de sosirea lui şi-l rugă să-l primească pentru câteva minute.

După ce servitorul se depărtă din cameră, perdelele uşii se traseră fără zgomot şi în prag se ivi Ires.

În agitaţiile zilelor din urmă, Ben Hur nu se mai gândise la frumoasa egipteancă. Şi dacă uneori îi mai trecea în fugă prin minte, era ca o amintire dulce, ca o presimţire plăcută de fericire, pe care o nădăjduia. Acum însă, când o revăzu, simţi din nou farmecul dragostei ce-l stăpânise în ultimul timp al şederii lor împreună. Cu braţele deschise, se apropie de ea... Dar, deodată, rămase uimit, aşa schimbare neaşteptată observă! Până atunci, ea fusese amabilă, seducătoare faţă de el; acum însă, niciun străin n-ar fi putut fi întâmpinat cu mai multă răceală! O clipă, se priviră tăcuţi: dânsa cu buzele strânse, cu frumoşii-i ochi reci şi cercetători; el, vădit descumpănit. Ea rupse tăcerea:

— Vii tocmai la timp, Ben Hur, îi zise cu un accent tăios în voce. Ţineam să-ţi mulţumesc pentru ospitalitatea ta, căci poimâine n-aş mai fi avut prilejul...

Ben Hur se înclină, fără să zică ceva.

— Am auzit de un obicei al jucătorilor de zaruri, urmă ea.

După ce jocul s-a sfârşit, îşi strâng tăbliţele, îşi fac socoteala, oferă zeilor o băutură şi încoronează pe învingător. Şi noi am jucat un joc, mai multe zile şi nopţi.

Acum s-a sfârşit! De ce n-am socoti care dintre noi este învingătorul?

Ben Hur răspunse foarte calm:

— Un bărbat nu se poate declara învingătorul unei femei!

— Spune-mi, dar, tu, prinţ al Ierusalimului, unde este acel fiu de dulgher şi fiu al lui Dumnezeu totodată, despre care se spun atâtea minuni?

Ben Hur făcu un gest de nerăbdare:

— Eu nu sunt paznicul lui.

Ires îşi ridică semeţ frumosu-i cap:

— A zdrobit el Roma?

Ben Hur făcu din nou un gest de nerăbdare, de astădată mai violent. Dar nu răspunse.

— Unde şi-a clădit reşedinţa? Nu pot să mă duc s-o văd şi eu? Să-i admir tronul sprijinit de lei de bronz? Ce-i pentru el, care scoală morţii din morminte, să-şi clădească un palat?

N-are decât să bată din picior şi e gata o mândră reşedinţă, cu stâlpi de marmură de Karnak.

Tonul ei ironic, aproape ofensator, îl răni pe Ben Hur.

— Să mai aşteptăm puţin, o, egipteanco; peste câteva zile cred că îţi voi putea vorbi despre reşedinţa, despre palatul lui.

Fără să ia aminte la răspunsul acesta, ea urmă, pe acelaşi ton:

— Dar cum de te văd în costumul acesta, aşa de puţin potrivit pentru un guvernator ori vicerege? Aşteptam să porţi o hlamidă de mătase, strălucind de pietre scumpe ca un al doilea Osiris; să vii să mă iei, ca să împarţi cu mine purpura şi împărăţia ta.

— Fiica înţeleptului meu amic e mai drăguţă de cum aş fi crezut, răspunse Ben Hur, stăpânindu-se; ea mă învaţă că Isis a sărutat o inimă, fără s-o fi putut face mai nobilă.

— Pentru un evreu, fiul lui Hur e prea cuminte, zise Ires, jucându-se cu şiragul de mărgele de la gât. L-am văzut pe stăpânul visurilor tale intrând în Ierusalim. Tu ne spuneai că, într-o zi, el va urca treptele templului şi se va încorona ca rege al Iudeei. Dar, în loc de un cortegiu regal, am văzut cohorte ridicole, care agitau rămurele verzi în loc de steaguri şi arme strălucitoare. Şi nu l-am văzut pe prinţul Ierusalimului în fruntea legiunilor din Galileea.

Ires aruncă o privire dispreţuitoare lui Ben Hur, care tăcea.

— În locul unui Sesostris triumfător, al unui Cezar în zale şi coif lucitor, am văzut, ha-ha-ha! Un biet om cu chip de femeie, cu păr de femeie, care călărea pe un asin ofilit şi avea lacrimi în ochi... Ha-ha-ha! Regele! Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul lumii!

Ben Hur tresări fără voie.

— M-am întors acasă, o, prinţule al Ierusalimului, urmă Ires. Şi n-am mai râs. Mi-am luat seama. Desigur, îmi ziceam, în templu o să-şi dezvăluie el maiestatea cuvenită unui cuceritor al lumii... L-am văzut, apoi, intrând în curtea templului şi oprindu-se liniştit în faţa portalului. Lume multă era împrejurul lui, dar el tăcea. Credeam c-o să-l aud predicând şi o să se sfărâme toate maşinăriile Romei de puterea cuvântării lui!

Ha-ha-ha! Pe duhul lui Solomon, o, prinţ viteaz, regele tău şi al lumii îşi strânse haina-i de pânză mai bine pe piept şi nu zise nimic; iar maşinăriile Romei sunt în funcţiune ca şi mai înainte.

Toate iluziile lui Ben Hur se destrămară în clipa aceasta. Fiica lui Baltazar se depărta de sufletul lui, unde intrase cu toată vraja tinereţii şi a amorului celui dintâi. Ben Hur închise ochii.

— Frumoasă egipteancă, zise el într-un târziu, ridicându-şi capul. Dacă acesta-i jocul despre care vorbeai,

ia-ţi coroana de învingătoare. Ţi-o cedez cu plăcere. M-ai învins.

Şi să sfârşim discuţia. Că tu urmăreşti un scop, văd bine.

Spune-mi, care este acela? Dacă vrei, ne despărţim, fiecare pe drumul său, uitând şi că ne-am fi întâlnit vreodată în viaţă.

Vorbeşte, te ascult! Dar nu în felul de mai înainte.

Ea îl fixă o clipă cu asprime, ca şi când ar fi vrut să-i măsoare tăria; apoi, îi zise cu răceală:

— Am terminat, du-te!

— Pacea fie cu tine! răspunse el şi plecă.

Când vru să treacă pragul, ea îl strigă:

— Încă o vorbă!

El îşi întoarse capul.

— Gândeşte-te bine, Ben Hur: eu ştiu toate faptele tale cele tăinuite!

— Ce fel de fapte tăinuite? Nu înţeleg! Vorbeşte lămurit, fiica lui Baltazar!

Şi Ben Hur se apropie de ea.

— Tu semeni mai mult cu un roman, Ben Hur, decât cu fraţii tăi evrei.

— Se poate, răspunse el rece. Dar de ce mi-o spui?

— Fiindcă astăzi toţi evreii sunt romani, răspunse ea.

— Ei bine, spune-mi ce ştii tu despre mine?

— Asemănarea ta cu un roman a făcut impresie asupra mea şi tot ea ar putea să mă facă să te scap, Ben Hur.

— Să mă scapi? Tu pe mine?

Degetele ei vopsite cu roşu se jucau cu o mărgea a colanului de la gât. Zâmbi iarăşi, seducător, şi numai mişcarea nervoasă a piciorușului ei, cu sandale de fir, îl făcu pe Ben Hur atent asupra primejdiei.

— Un evreu a ucis, odată, un evadat de la galere, în palatul Idermee.

Ben Hur tresări.

— Acelaşi evreu, urmă ea, l-a doborât pe un soldat roman, în piaţa mare, aici, în Ierusalim. Acelaşi evreu are, organizate de război, trei legiuni din Galileea, cu care vrea să facă prizonier, în noaptea aceasta, pe guvernatorul roman; acelaşi evreu are legături cu şeicul Ilderim, pentru un război pe viaţă şi pe moarte contra Romei.

Ires se apropie de el şi-i vorbi aproape şoptind:

— Tu ai trăit în Roma şi ştii ce s-ar întâmpla, dacă toate acestea ar fi auzite de anumite urechi. Aha, ai îngălbenit!

El se trase înapoi, ca omul care crezuse că se joacă cu un mieluşel şi avea, deodată, în faţa lui un tigru.

— Tu nu eşti străin în palatul imperial şi-l cunoşti pe Sejanus. Închipuieşte-ţi ce-ar mai fi dacă acest puternic al zilei ar afla că acelaşi evreu este cel mai bogat om din Orient, poate chiar din tot Imperiul Roman. O, Ben Hur, din Tibru nu s-ar putea pescui un aşa peşte de aur! Nimeni nu-l întrece pe Sejanus în dibăcia de-a organiza jocuri de circ pentru distracţia rafinatului popor roman! Aceasta-i arta lui, crudă, specială.

Răutatea femeii îl îngrozi pe Ben Hur. În clipa aceasta îl preocupa doar de unde cunoştea Ires toate tainele vieţii lui? Şi ceea ce bănuise în noaptea dintâi, în pustiu, îi veni din nou în minte: desigur că Estera îl trădase! Cuprins de mâhnire, zise cât se poate de liniştit:

— Ca să-ţi fac o bucurie, fiică a Egiptului, iată: îţi mărturisesc că m-ai învins. Sunt în mâinile tale! Şi n-aştept nicio cruţare din partea ta. Aş putea să te omor; dar eşti femeie! Aş putea să mă ascund în deşerturi, căci, oricât de buni vânători ar fi zbirii Romei, deşertul îşi are ascunzătorile lui aşa de bune! Dar, în durerea în care m-a prăvălit nesocotinţa mea, îmi vei ierta curiozitatea de-a şti: de unde ai aflat tu toate acestea? Cine ţi le-a povestit?

Pe faţa egiptencei trecu o umbră de duioşie.

— În ţara noastră, Ben Hur, sunt ghicitori şi ghicitoare care destăinuiesc cele mai adânci taine din viaţă. Nimeni nu cunoaşte puterea lor. Prin ce minune ajung ei să cunoască cele mai ascunse gânduri ale noastre? Şi de unde le află? Mister!

O vrajă neînţeleasă, de nimeni dezlegată, închipuieşte-ţi că eu aş fi una din aceste ghicitoare.

— Nu sunt mulţumit cu răspunsul, răspunse Ben Hur. Eu vreau să dezleg vraja. Poate că voi muri, Ires...

— Ei bine, într-o noapte din pustiu, o noapte întunecoasă, liniştită, eu şedeam singură în cortul meu, ascultând un şuierat de pasăre ce venea de departe. Alături era cortul tatălui meu, care-l avea la el pe şeicul Ilderim. Un perete subţire ne despărţea. Deodată, auzul îmi fu izbit de rostirea numelui tău:

„Ah, Ben Hur! Ben Hur este un erou!” strigase Ilderim. Şi au vorbit apoi despre unele din faptele tale.

— Unele?

— Da, zise ea, zâmbind. Căci pe altele le-am aflat de la...

— De la cine?

— Însuşi Ben Hur!

— De la nimeni altul?

— Nimeni!

El răsuflă uşurat.

— Îţi mulţumesc! Şi acum, să nu faci pe Sejanus s-aştepte prea mult. Pustiul este aici, la spatele meu, şi eu sunt un bun călăreţ! Încă o dată, o, egipteanco, pace ţie!

Ben Hur îşi acoperi capul cu şalul alb, pe care-l purta pe braţ şi vru să plece. Ea, involuntar, îl opri şi-i întinse mâna:

— Rămâi! grăi mişcată.

El se întoarse din nou, fără s-atingă însă mâna strălucitoare de inele şi de brăţări. Nu ştia ce surprize îl mai puteau aştepta!

— Rămâi, fără bănuială, Ben Hur! Eu te apreciez! Ştiu pentru ce Arrius te-a lăsat moştenitorul lui! Tremur la gândul că tu, aşa de viteaz şi de mărinimos, să cazi în mâinile neîndurate ale lui Sejanus; îţi jur, pe Isis, pe toţi zeii Egiptului!

Tu ţi-ai petrecut mare parte din viaţă în societatea de elită a Romei. Cum vei putea, oare, trăi în pustietatea deşertului? O, mie mi-e milă de tine, adevărată milă. Fă ce-ţi spun, şi eu te voi cruţa, pe Isis, zeiţa noastră, îţi jur!

Aceste vorbe fură rostite cu un ton rugător şi buzele ei frumoase tremurară puţin.

— Cât pe ce să te cred, răspunse Ben Hur, cu o voce nesigură. Spune!

— Femeia nu e fericită decât prin iubire, iar bărbatul, învingându-se pe sine! Aceasta este ce-ţi cer eu ţie, Ben Hur:

Să te învingi pe tine!

El se uită întrebător:

— În ce chip?

— Ai avut odată un prieten, urmă Ires. Prieten din copilărie. Pe urmă v-aţi certat şi aţi devenit duşmani. El ţi-a făcut o nedreptate. După ani, tu l-ai învins în circul din Antiohia.

— Messala!

— Da, Messala! Tu eşti creditorul lui. Iartă trecutul! Fii iar prietenul lui. Redă-i averea pe care şi-a pierdut-o în rămăşagul cu tine. Scapă-l! Pentru tine, şase talanţi nu sunt decât şase frunze dintr-un pom în plină recoltă, pe când, pentru el... Ah!

Nobile prinţ, el trebuie să-şi târască în neputinţă corpul schilodit! Se uită din pulbere la tine, Ben Hur. Pentru el sărăcia este moarte! Scapă-l de sărăcie!

Graba, înflăcărarea cu care vorbise le folosise înadins, ca să-l impresioneze, să nu-i dea răgaz de chibzuire. Şi

totuşi nu-l birui pe Ben Hur. Prea fuseseră crude suferinţa lui şi a celor două femei torturate timp de opt ani!

— Răspunsul meu este hotărât, o dată pentru totdeauna:

Unui Messala nu-i dau nimic! Voi însemna în cartea amintirilor mele şi incidentul acesta. Dar spune, Messala te-a autorizat să-mi faci această rugăminte?

— El are un caracter nobil şi aşa te credea şi pe tine.

Ben Hur îi prinse mâna ce se odihnea pe braţul său.

— Fiindcă eşti intimă cu el şi-l cunoşti aşa de bine, frumoasă egipteancă, spune-mi, dacă ar fi el în locul meu, ar face ce-mi ceri? Răspunde, pe Isis! Spune adevărul!

Era o sugestie voluntară, în apăsarea mâinii, a glasului, în privirea lui.

— O, zise ea. El este...

— Un roman vrei să zici; şi crezi că eu, un evreu, n-am dreptul să pretind ce poate el să-mi pretindă mie? Ca evreu, trebuie să-i dau dreptul meu, fiindcă el e roman? O, nu, fiica lui Baltazar! Spune-mi tot ce mai ai de spus, şi repede, căci sângele fierbe în mine şi aş putea să uit că eşti femeie şi că eşti frumoasă. Aş putea să nu văd în tine decât spioana unui om care îmi este cu atât mai urât cu cât este un roman!

Vorbeşte, repede!

Ea îi împinse braţul brusc şi acum toată răutatea firii ei se răsfrânse în ochi şi în glas:

— Tu, evreu spurcat, ucigaş murdar! Ai gândit că aş fi putut să te iubesc pe tine, după ce l-am admirat pe Messala! Nu!

Vei plăti scump fiecare sărutare ce ai depus pe degetele mele, căci te-am tolerat atâta vreme lângă mine de dragul lui! Vei plăti nu şase talanţi, ci douăzeci şi patru! Ţine minte suma:

Douăzeci şi patru! Vei ordona lui Simonide, omul tău de afaceri, să trimită banii aceştia acasă la Messala în

douăzeci şi patru de ceasuri! Iar, de nu, vei avea de-a face cu Sejanus!

Adio!

Ea porni spre uşă, pe când el îi răspunse:

— Vechiul Egipt trăieşte în tine! Du-te şi spune-i lui Messala că nu-i dau cei şase talanţi! Sunt o părticică din tezaurul pe care l-a răpit din averea tatălui meu. Spune-i, mai departe, egipteancă ce, pe lângă frumuseţe, eşti perfidă, falsitatea personificată. Că zadarnic te-a învăţat să mă ameninţi cu Sejanus; nu-mi mai e teamă de el şi de puterea lui! Spune-i lui Messala că mama şi sora mea, pe care el a pus să fie înmormântate de vii în celula din cetatea Antonia, unde s-au îmbolnăvit de lepră, sunt acum sănătoase graţie puterii nazarineanului, pe care tu îl dispreţuieşti aşa de mult! Spune-i că, din ordinul împăratului, mi s-a redat toată averea ce fusese confiscată de dânsul. Şi că am învăţat şi eu ceva din şiretenia şi iscusinţa Romei. Du-te, fiica lui Baltazar, şi spune-i toate acestea. El o să înţeleagă mai bine! Dar du-te acum, căci şi eu vreau să plec!

O conduse până la uşă, desfăcând perdelele de mătase.

— Pacea fie cu tine! îi strigă, când ea dispăru.

CAPITOLUL VII

Când părăsi camera, Ben Hur era mai abătut ca înainte; capul îi căzu, trist, pe piept. Dar capul unui om întristat poate să aibă, totuşi, mintea sănătoasă.

Că trăise câţiva ani în robia simţurilor pentru frumoasa Ires, fără să bănuiască dragostea ei cu Messala, că ea putuse să-l amăgească, să-l înşele şi să-l trădeze la urmă, îi rănea mândria, vanitatea, dar îl lumină asupra multor lucruri ce-i rămăseseră enigmatice până acum. Ah, aventura din palatul Idermee, unde îl chemase ea, ce cursă diabolică! Nu mai era o taină!

Dacă vanitatea suferea, în schimb conştiinţa i se limpezea, cădea de pe ea o povară. Şi, uşurat, Ben Hur strigă:

— Lăudat să fie numele Tău, Doamne! Îţi mulţumesc Ţie că femeia aceasta nu m-a robit cu totul!

Şi parcă simţi că niciodată n-o iubise din suflet. A fost numai aşa, un farmec, o văpaie a tinereţii.

Urcă scările spre terasă şi se opri deodată: oare Baltazar i-a fost complice? Nu! Nu! Perfidia nu e apanajul bătrâneţii! Baltazar era un om bun!

Cu aceste sentimente se îndreptă spre acoperiş.

În clipa aceea, luna răsări pe cer, acoperită parcă de un nor roşu, ce se ridică de jos, din miile de lumini ale oraşului. Psalmii vechi evreieşti răsunară în coruri puternice şi umplură văzduhul de acorduri triste. Ben Hur le ascultă. Tumultul glasurilor îi spunea:

— O, tu, fiu al lui Iuda, închină-te Domnului şi ţării tale!

Oricine ar fi acela care vine spre mărirea neamului tău: Ghedeon ori David ori un macabeu, să fii gata să-l slăveşti.

O pildă avusese: din sufletul lui vorbea nazarineanul.

Icoana chipului umed de lacrimi a lui Christ îl însoţea pretutindeni. Şi-l îndemna, această faţă blândă ca de femeie, la iubirea senină a cerului, iar nu la gânduri tulburi, de luptă şi de război. Şi iarăşi îi reveni pe buze întrebarea: cine era omul acesta?

Ben Hur aruncă o privire visătoare spre casa de jos, îndreptându-şi paşii spre ea.

— Poate să-mi facă şi cel mai mare rău, îşi zise el, pe Messala nu-l pot ierta! Nu-mi împart averea cu el şi nu voi fugi din oraşul meu! Fac apel la oamenii mei din Galileea, începem lupta! Dacă nu va fi nazarineanul acela care să primească puterea domniei, va fi altul! Dar eu vreau să lupt şi să mor pentru libertate!

Interiorul camerei în care intră Ben Hur era foarte slab luminat, într-un colţ, acoperit cu un covor preţios, zări fotoliul lui Simonide. Aşezat cu faţa spre fereastră, de unde se vedea oraşul, omul părea nemişcat, cu trupul întins ca pentru odihnă.

— Vreau să vorbesc cu el, dacă nu doarme, îşi zise Ben Hur şi se apropie de fotoliu.

Dar, spre uimirea lui, o văzu pe Estera în locul tatălui ei. Copila dormea într-adevăr. Somnul îi era întrerupt de suspine scurte, ca la copiii ce au ostenit plângând.

Ben Hur o privi cu o milă adâncă. Figura ei suavă, cu trăsături fine, clasice, nu i se păruse niciodată aşa de atrăgătoare, îşi întinsese braţele deasupra spetezei patului, ca o pavăză de apărare.

— Nu vreau s-o scol, murmură el. N-am nimic să-i spun, decât c-o iubesc! Ea, o fiică a lui Israel şi frumoasă! Ce deosebire între ea şi egipteancă! Acolo totul e deşertăciune; aici, adevăr. Acolo e ambiţia; aici, simţul datoriei. Acolo, egoism; aici, jertfire de sine! Nu, nu mai încape întrebare dacă o iubesc. Inima mea a grăit adevărat, nu mai este îndoială! O iubesc! Ea a fost întotdeauna bună, prietenoasă; desigur că mă iubeşte şi ea!

Ben Hur îşi reaminti sărutarea pe care i-o dăduse la despărţire, în Antiohia, şi de căldura cu care ea primise această sărutare.

— O iubesc! repetă el în gând. Dar n-o s-o trezesc din somnul ei dulce. Mă tem să-i spun de toate ameninţările egiptencei. Le voi învinge singur! Şi apoi, voi reveni să-i spun c-o iubesc. Le va primi cu dragoste pe sora şi pe mama mea, căci şi ea-i o fiică a lui Israel!

Încet, după cum intrase, Ben Hur ieşi din cameră.

CAPITOLUL VIII

Străzile Ierusalimului erau pline de lume. În pieţele oraşului se aprindeau focuri, iar în jurul lor grupuri vesele cântau şi îşi frigeau carnea. Mirosul cărnii fripte se amesteca cu parfumul cedrului aprins şi umpleau aerul de fum. Era momentul când fiii Israelului se simţeau cu toţii fraţi. Şi Ben Hur, la fiece pas, era salutat şi chemat:

— Rămâi cu noi şi gustă puţin din cina noastră! Suntem fraţi şi cu toţii îl preamărim pe Domnul!

Ben Hur le strângea mâinile, mulţumindu-le din inimă, dar se grăbea spre muntele Hermon, la cortul lui din Hinom.

Ca să ajungă până acolo, trebuia să străbată o mulţime de străzi. Pretutindeni, întâlni acelaşi entuziasm religios, într-o stradă mai largă, văzu un convoi de făclii aprinse. Şi observă cum cântecele grupurilor religioase încetau în vreme ce convoiul se apropia de ele. Ce să fie asta? Mirarea lui crescu când văzu că cei care purtau făcliile erau soldaţi romani. Ce căutau romanii, batjocoritori de tot ce era evreiesc, într-o procesiune religioasă a fiilor lui Israel? Era ceva nemaipomenit! Se opri şi aşteptă.

Luna era în culmea strălucirii ei pe cer. Dar de parcă nici luna, nici făcliile n-ar fi luminat îndeajuns drumul, unii din convoi purtau în mână felinare, în speranţa că va descoperi motivul acestui alai, Ben Hur intră în mijlocul lui şi putu să observe pe fiecare din ei în parte. Felinarele erau purtate de servitori înarmaţi cu suliţe şi cnuturi. Misiunea lor părea să fie de a lumina mai bine calea unor demnitari, care se aflau în convoi. Demnitari bătrâni, preoţi şi rabini cu barbă lungă, cu ochii bulbucaţi şi nasul încovoiat, care aveau cu toţii cuvânt greu la soborul lui Caiafa şi Ana. Unde se duceau, oare? La templu? Nu, căci din Sion, de unde veneau, drumul spre sfântul lăcaş trecea prin Sistils. Şi ce voiau ei? Era acesta un convoi al păcii? Atunci, ce căutau soldaţii?

Atenţia lui Ben Hur se îndreptă mai ales asupra a trei persoane din fruntea convoiului. Unul era căpitanul din garda templului, al doilea un preot, iar al treilea, care păşea abătut, la dreapta preotului, era un necunoscut ce-şi ţinea capul plecat. Părea un prizonier îngrozit de arestarea lui, de torturi sau de moarte. Dar atenţia, nicidecum ostilă, pe care păreau să i-o dea, din dreapta şi din stânga, demnitarii şi rabinii, dovedea că nu era un condamnat, ci, dimpotrivă, părea să fie conducătorul, spiritul îndrumător al ciudatului convoi.

Cu mare îndrăzneală, Ben Hur se apropie de omul acesta şi, voind să afle cine putea să fie şi ce scop avea, păşi alături de el. De şi-ar ridica cel puţin o dată capul, să-l privească în faţă! Silueta şi mişcările i se păreau cunoscute. Parcă-l văzuse în apropierea nazarineanului, chiar între cei doisprezece elevi iubiţi ai lui. Deodată, necunoscutul ridică spre dânsul o faţă palidă şi îngrozită.

— Iscariotul!

Ben Hur strigă destul de tare şi acela tresări. Voi să mai spună ceva, dar preotul îl opri:

— Cine eşti? Pleacă de aici! strigă el lui Ben Hur şi-l îmbrânci.

Tânărul nu se împotrivi. Se retrase puţin, dar totuşi urmări convoiul în mersul lui. Acesta îşi văzu de drum pe străzile populate, toate, de credincioşi, prin văile Betzet, prin cetatea Antonia şi Betesda, până la Safor. Peste tot era lume multă, în sărbătoare.

Fiind noaptea Paştilor, toate porţile erau deschise. Paznicii erau liberi şi convoiul trecu netulburat prin cetate. Chedronul, în faţa Muntelui Măslinilor, era luminat de lună. Două drumuri duceau până la el: unul prin poarta de nord, altul prin Betania. Ben Hur se întrebă, mirat:

— Ce direcţie o să ia convoiul? Oare ce scop urmăreşte?

Trecură peste podul care lega valea de Muntele Măslinilor şi se îndreptară spre grădină. Ben Hur cunoştea locul ca pe unul fără altă însemnătate decât cei câţiva copaci bătrâni, iarbă multă şi o moară în coasta stâncii, unde se făcea ulei. Ce căutau în grădina aceasta, la această oră? Deodată, se opriră cu toţii. Se auzi un tumult de voci agitate, sunete nearticulate; un fior rece străbătu inima lui Ben Hur. Mulţimea se dădu înapoi, înspăimântată. Oamenii cădeau unul peste altul. Numai soldaţii rămâneau în picioare, de pază!

Într-o clipă Ben Hur, cuprins de-o presimţire sinistră, ieşi din învălmăşeală şi alergă înainte să vadă ce însemnau toate acestea. Urcat pe trunchiul unui copac, el văzu scenă: la intrarea în grădină, lângă poartă, stătea un om, îmbrăcat în alb, cu mâinile încrucişate pe piept. O siluetă subţire, cu faţa palidă şi suptă, cu părul lung, auriu, în atitudine de predare, de aşteptare.

Era nazarineanul!

În jurul lui erau discipolii, în grup, foarte agitaţi. El, icoana liniştii. Lumina făcliilor arunca o roşeaţă vie peste capul lui şi părul bălai părea aprins, ca razele soarelui. Dar chipul lui alb, sublim, exprima blândeţea şi îndurarea.

În faţa acestei înfăţişări a păcii stătea mulţimea, gâfâind de turbare şi de ură. Un om tremurând de frică, galben de umilire, arăta spre el. Ben Hur îl recunoscu: era Iuda. Şi prezenţa lui îl lumină: aici era trădătorul, acolo victima trădării!

Ben Hur rămase înmărmurit. Acesta era marele eveniment la care se gândise atâţia ani!

Omul, pentru a cărui slăvire se pregătise ani îndelungaţi, era aici, în primejdie de moarte, şi el nu se mişca pentru apărarea lui. Aşa contraziceri sunt în natura omenească!

Ben Hur contempla figura lui Christ. Şi liniştea măreaţă, supranaturală, ce se revărsa pe această figură

sublimă, îl dezarmă. Ce putea face el, cu toată vitejia legiunilor lui, împotriva acestei puteri misterioase care făcuse atâtea minuni în lume?

Pace şi înfrăţire, iubire şi îngăduire erau învăţăturile lui; o să le poată oare realiza acum în faptă? S-a dovedit un stăpânitor al vieţii; ce va face acum cu această putere miraculoasă a lui? Se va apăra? Şi cum?... Un cuvânt, o idee, o cugetare genială vor ajunge! Ben Hur credea, mai mult ca oricând, în puterea lui extraordinară, supranaturală. Şi aştepta minunea!

Deodată răsună, deasupra tumultului, vocea limpede, argintie, a lui Christ:

— Pe cine căutaţi voi?

— Pe Iisus din Nazaret, răspunse preotul.

— Eu sunt!

Aceste simple cuvinte, rostite cu atâta linişte maiestuoasă, poate i-ar fi făcut pe agresori să se retragă, dacă n-ar fi fost între ei Iuda.

— Salve ţie, învăţătorule!

Spunând aceste cuvinte, trădătorul sărută pe Christ.

— Iuda, răspunse nazarineanul blând, cu sărutarea ta l-ai trădat pe Fiul Omului!

Nimeni nu-i răspunse şi Christ vorbi din nou mulţimii:

— Pe cine căutaţi voi?

— Pe Iisus din Nazaret!

— V-am spus că eu sunt acela! Deci, dacă voi mă căutaţi pe mine, luaţi-mă!

La aceste cuvinte, rabinii se apropiară de el. Discipolii săriră să-l apere, văzând că vor să-l prindă. Unul rupse urechea soldatului care voia să-l lege pe învăţător. Dar ceilalţi îl îndepărtară şi legară cu o funie mâinile sfinte.

Şi Ben Hur nu se mişcă!

Nazarineanul vorbi mulţimii înfuriate, potolind discipolii.

— Lăsaţi vrajba! Încetaţi lupta! zise el şi vindecă urechea soldatului rănit, numai cu atingerea mâinilor legate.

Uimirea fu generală: cum a putut face minunea? Desigur că n-o să se lase să fie arestat! Aşa se gândi şi Ben Hur.

— Puneţi-vă săbiile în teacă, zise el discipolilor. Aş putea să nu beau paharul amar, pe care mi-l întinde Tatăl meu?

Iar către călăii lui, vorbi astfel:

— Aţi venit să mă prindeţi cu arme, ca pe un tâlhar! Zilnic am fost cu voi, în templu. De ce nu m-aţi prins acolo? Se vede că puterea voastră e întunericul!

Iuda prinse curaj şi veni aproape de Christ. Şi când Ben Hur se uită împrejur, nu mai văzu pe niciunul din discipoli. Dispăruseră cu toţii!

Mulţimea începu să-l batjocorească. Îl scuipară, îl pălmuiră, loviră cu pumnii şi cu picioarele în corpul lui subţire.

Ben Hur văzu cu groază această barbarie. O grozăvie mai cumplită nu-şi putuse închipui! Dar el, de ce nu se apăra? Cu o suflare, i-ar fi putut doborî pe toţi! Ce fel de pahar era acela pe care tatăl său i-l trimisese să-l bea? Şi cine era acest tată pe care trebuia să-l asculte? Mister peste mister! Nu unul, ci multe!

Peste puţin, convoiul se puse în mişcare. Porniră înapoi spre oraş.

Ben Hur îl văzu pe Christ în lumina făcliilor, înconjurat de soldaţi. Ce să facă? Îl vedea trist, abătut, îngândurat, îi veni ideea să străbată până la el, să-i vorbească. Numai o întrebare să-i pună! Se dezbrăcă de manta, de turban şi le aruncă într-un tufiş din grădină. Apoi se înghesui în puhoi să ajungă lângă prizonier.

Iisus mergea cu capul în piept, atât de pierdut ca şi cum nu vedea, nu auzea nimic în jurul lui. La câţiva paşi, îl

urmau preoţii mai bătrâni, vorbind între ei, aruncând priviri duşmănoase spre cel prins.

Când sosiră la pod, Ben Hur apucă funia din mâinile soldatului şi sări lângă nazarinean.

— Învăţătorule, învăţătorule! îi vorbi el. M-auzi tu, învăţătorule? O vorbă, numai o vorbă spune-mi.

Soldatul care ţinea funia, îl îmbrânci.

— Cine eşti tu? Şi ce vrei?

— Spune-mi, urmă Ben Hur. Te duci de bunăvoie?

Oamenii se înghesuiră lângă el şi-l întrebară:

— Ce vrei omule?

— O, învăţătorule! vorbi iarăşi Ben Hur, întristat. Eu sunt un prieten, un credincios de-al tău. Spune-mi, dacă ţi-aduc scăparea, o primeşti?

Nazarineanul nu-şi ridică ochii şi nu dădu niciun semn de înţelegere. Capul acela înclinat, trupul frânt de obidă... părea totuşi că vorbea, amar:

— Lasă-mă! Discipolii m-au părăsit, lumea n-a vrut să mă cunoască! În sufletul meu e amărăciune! Cu durere mi-am luat rămas bun de la oameni!... Mă duc! Unde? Nu ştiu! Nu-mi pasă. Lasă-mă!

Ben Hur rămase consternat. Zeci de mâini se întinseră spre el şi din toate părţile se auziră strigăte:

— E unul de-ai lui! Prindeţi-l! Omorâţi-l!

Ben Hur, simţindu-şi sângele curgându-i năvalnic prin vene, îşi recăpătă deodată energia, vitejia firească. Se smuci din mâinile care îl apucaseră şi-i rupseseră hainele de pe el şi fugi, gol, cu o iuţeală şi îndemânare uimitoare, aşa că urmăritorii îl pierdură în tufişurile întunecate din grădină.

Îşi regăsi mantaua şi turbanul pe care le aruncase şi, urmărind mai de departe convoiul, ajunse la poarta oraşului. Aici el se dezlipi de mulţime, îşi luă calul din adăpostul lui şi se îndreptă spre cortul său din Muntele Hermon.

Se hotărî că dimineaţă să-l caute din nou pe nazarinean, asta fără să ştie că Iisus vă fi, chiar în noaptea aceea, târât de la Ana la Caiafa, judecat şi osândit de Pilat.

Inima îi bătea violent şi nu putu să doarmă toată noaptea. Visul lui despre o împărăţie a lui Israel se destrăma. Soarta îl lovise din toate părţile. Lumea lui, pentru care trăise o viaţă, se năruia, îngropând sub ruinele ei atâta speranţă, credinţă şi iubire! Cu ce va umple golul?

Nu era omul care să se împace cu înfrângerea! Ben Hur era un erou şi eroii luptă până la moarte.

În sufletul lui, obosit de cele văzute, îndurerat de renunţarea la gloria naţională, se aprinse, ca o lumină depărtată, un nou ideal: pacea, liniştea, iubirea şi credinţa în puteri cereşti, în armonia poeziei. Şi la originea acestei credinţe noi, pe care o propovăduise Iisus, era Estera.

Eroul Ben Hur, războinicul fiu al lui Israel, fu cel dintâi creştin, cucerit de marea doctrină. O nouă viaţă, o nouă lume se deschise inimii lui, sub influenţa suferinţei şi îndurării lui Christ.

CAPITOLUL IX

În ziua următoare, dis-dedimineaţă, doi călăreţi sosiră la cortul lui Ben Hur. Nu se sculase încă, dar îi primi.

— Pace vouă, fraţilor! le zise Ben Hur. Şedeţi la mine.

Erau doi galileeni.

— Nu, răspunse cel mai în vârstă. Căci odihnă ar însemna să lăsăm să moară nazarineanul.

— Scoală-te, fiul lui Iuda, şi vino cu noi! Osânda i-a fost dată! Îl aşteaptă crucea.

Ben Hur încremeni.

— Crucea! Numai atât putu să spună.

— L-au prins astă-noapte. L-au ascultat, în zori l-au dus la Pilat. De două ori s-a pronunţat nevinovăţia lui, de două ori Pilat s-a opus să-l osândească la moarte, în cele din urmă, s-a spălat pe mâini, zicând: „Nu sunt vinovat de sângele acestui sfânt!” Şi ei au răspuns...

— Cine a răspuns?

— Ei, preoţii şi mulţimea: „Sângele lui să cadă asupra copiilor noştri!”

— Sfinte Abraam! strigă Ben Hur. Un roman a fost mai bun cu el decât evreii, israeliţii din neamul lui! Ah! Dacă într-adevăr el este fiul lui Dumnezeu, sângele lui va cădea asupra copiilor noştri! Asta nu trebuie să se întâmple! Haideţi, fraţilor, poate-l scăpăm!

O hotărâre eroică luci în ochii lui, pe când bătu din palme.

— Caii! Repede! strigă arabului, care venise la chemare.

Spune servitoarei să-mi dea rufe curate. Şi tu, adu-mi sabia!

E timpul, prieteni, să murim pentru copiii lui Israel!

Mâncă puţină pâine, bău un pahar de vin şi porni la drum.

— Unde vrei să te duci? îl întrebă unul din galileeni.

— Să strâng legionarii!

— Ah! strigă omul, ridicându-şi mâinile la cer.

— De ce ah?

— Stăpâne, zise el, ruşinat. Stăpâne, eu şi prietenul meu de aici suntem singurii care ţi-am rămas credincioşi. Toţi ceilalţi s-au dat cu popii!

— Pentru ce? întrebă Ben Hur.

— Ca să-l omoare!

— Pe Iisus nazarineanul?

— Da, pe el!

Ben Hur privi, aiurit, când la unul, când la celălalt. Şi iarăşi îi răsunară în minte cuvintele mistice: „Să nu beau paharul amar pe care mi-l dă Tatăl meu?” Şi când l-a întrebat: „Dacă vrei să te scap, primeşti?” el n-a răspuns. Moartea lui nu se putea evita. El va muri! Trebuia să moară! Ben Hur se gândi la trădarea legionarilor din Galileea. Lupta, în realitate, era cu neputinţă. Totuşi prinse frâul calului şi strigă:

— Să ne grăbim, fraţilor! În faţa primejdiei numai cei laşi stau cu mâinile încrucişate! La Golgota! Să ne grăbim!

Sosiră într-o lume agitată, cum nu se mai văzuse vreodată. Toată împrejurimea, tot oraşul era aici!

Prietenii auziră că întreg convoiul condamnatului era în drum spre cele trei turnuri albe ale lui Irod. Călăriră într-acolo. Dar să răzbată era cu neputinţă. Fură siliţi să se retragă în colţul unei case şi să aştepte.

Erau ca pe malul unui fluviu şi mulţimea, ca valurile, se zbătea, trecând zgomotoasă.

În primele capitole ale acestui roman am arătat în ce stare sufletească se găsea poporul evreiesc pe vremea lui Christos. Oricine îşi poate închipui ce însemna acum această privelişte: ducerea lui Christos la cruce!

Mai bine de o oră Ben Hur aşteptă cu prietenii lui să se potolească valurile. Şi nu se mai potoleau.

În timpul acesta, tânărul erou putea să-şi spună: „Iată toate păturile sociale din Ierusalim, toate sectele Iudeei, toată seminţia Israelului şi toată pleava popoarelor din Orient, amestecate între ele”. Erau evrei din Libia şi Egipt, evrei din Roma, evrei din toate ţările de la Răsărit şi de la Apus. Veneau pe jos, călări pe cămile, pe cai, în litiere şi în trăsuri; îmbrăcaţi fiecare în portul lui, purtând pe chip trăsătura caracteristică a rasei lor, care nici azi nu s-a schimbat prea mult la fiii lui Israel, deşi mulţi dintre ei trăiesc în altă climă şi-n alte condiţii de viaţă. Veneau agitaţi, în grabă, să-l vadă pe sărmanul nazarinean murind ca un criminal, între doi criminali.

Aceştia formau masa cea mare a mulţimii. Dar mai erau mii şi mii de oameni de alte rase, care-i urau pe evrei: greci, romani, arabi, sirieni, africani, egipteni şi orientali. Parcă toată lumea se adunase să vadă răstignirea lui Iisus nazarineanul, să fie mărturie la chinurile lui!

Convoiul se mişca liniştit. Nu se auzea decât tropotul uniform al cailor, scârţâitul roţilor şi, din când în când, câte un strigăt de durere. Pe faţa celor mai mulţi se citea o încordare înspăimântătoare, ca la priveliştea unei mari nenorociri, ca la înfrângerea într-un război. Aceştia erau cei veniţi din depărtări, prietenii, credincioşii lui Iisus.

Ben Hur îi recunoscu, în curând, auzi rostindu-se, în apropierea lui, cuvinte de îmbărbătare, de speranţă.

— Vin! Ascultă!...

Şi prietenii se uitau înapoi, în aşteptarea unui eveniment salvator.

Se auziră strigăte repetate de protest, tot mai apropiate. Ben Hur îi recunoscu pe servitorii lui Simonide, care-şi aduceau stăpânul în scaunul lui; Estera venea lângă el, urmată de o litieră cu perdele scumpe.

— Pace vouă, Simonide şi Estera! grăi Ben Hur, apropiindu-se de ei. Dacă vă duceţi la Golgota, merg şi eu cu voi.

Simonide tresări, ca trăsnit din somn. Abia putea respira de obidă.

— Vorbeşte cu Baltazar, zise el. Este aici, în litieră.

Ben Hur desfăcu perdelele. Egipteanul zăcea nemişcat, cu faţa palidă ca de mort.

— Putem să-l vedem? întrebă el în şoaptă.

— Pe nazarinean? Da, este aici, la câţiva paşi în urma noastră.

— Dumnezeule mare! strigă bătrânul, încă o dată! Încă o dată! O, azi e cea mai grozavă zi pentru omenire!

Se opriră la colţul unei case, adăpostiţi de peretele ei, şi aşteptară trecerea convoiului. Nu-şi vorbeau nimic. Parcă le era frică să-şi împărtăşească gândurile. Oroarea le paralizase puterile. Baltazar, cu mare greutate, se coborî din litieră, sprijinindu-se de un servitor. Estera şi Ben Hur rămaseră lângă Simonide.

Între acestea, mulţimea imensă se apropia. Strigătele, murmurul se înteţeau tot mai mult. Condamnatul înainta în mijlocul tumultului.

— Priviţi, zise Ben Hur amarnic; ce vine acum e sfârşitul Ierusalimului!

În fruntea convoiului zbierau câţiva derbedei:

— Regele Iudeei! Loc pentru regele Iudeei!

Simonide îi privi trist cum dansau, lărmuiau şi făceau haz.

— Când aceştia vor fi mari, vai de cetatea lui Solomon! zise el.

O trupă de soldaţi venea în urmă, legionari înarmaţi, în marş molatic, nepăsători; în mijlocul lor, Iisus nazarineanul!

Era aproape un muribund. La fiecare doi paşi se clătina, mai-mai să cadă. O haină murdară şi ruptă îi atârna pe umerii goi şi slabi. Picioarele-i desculţe lăsau pete de sânge în urma lor. O tăbliţă cu inscripţii injurioase îi atârna de gât. Iar pe cap o coroană grea de spini îi fusese înfiptă

adânc în carne; şiroaie de sânge îi picurau din rănile grozave de pe faţă şi de pe gât. Părul lui mătăsos, încurcat în spini, era plin de sânge închegat. Faţa, cât se putea vedea de sub păr şi sânge, era albă, lividă, ca a unui spectru. Mâinile legate, încrucişate peste piept, sângerau sub tăieturile frânghiilor. Căzuse sub povara crucii de lemn, pe care i-o suiseră în spinare. Acum i-o ducea unul din ţara lui. Patru soldaţi, mergând alături, îl apărau de brutalitatea mulţimii, care îl lovea cu ciomege şi-l scuipa în faţă... Şi nicio vorbă nu se auzea din gura lui! Nicio plângere, niciun blestem! Nici ochii nu şi-i ridică, până când ajunse la casa unde se adăpostiseră prietenii lui. Aceştia îl priviră cu o milă nespusă. Estera se lipi de tatăl ei, care tremura de emoţie. Baltazar căzu la pământ, însuşi Ben Hur strigă:

— O, Doamne! O, Doamne!

Iisus se întoarse la strigătul acesta. Pe faţa lui palidă se ivi o expresie divină, pe care prietenii nu putură s-o uite cât trăiră. Fără cuvinte, ci numai din ochi, din mişcarea buzelor albe, el le trimise binecuvântarea cerească.

— Unde sunt legiunile tale, Ben Hur? gemu Simonide.

— Ana ar putea să-ţi răspundă mai bine.

— Cum, necredincioşi?

— Până la cel din urmă!

— Atunci, totul e pierdut! Şi omul acesta sfânt trebuie să moară!

Simonide îşi plecă fruntea. Toate speranţele ce-l însufleţiseră odinioară erau spulberate!

În urma lui Iisus veneau doi oameni, care purtau şi ei cruci în spate.

— Cine sunt aceştia? întrebă Ben Hur pe un galilean.

— Criminalii care vor muri alături de nazarinean.

După ei un arhiereu, îmbrăcat strălucitor, în haine aurite, păşea mândru. O gardă din statul major îl însoţea.

— E ginerele lui Ana, zise încet Ben Hur.

— Caiafa! L-am văzut! răspunse Simonide. Şi acum îl cunosc! Inconştienţii! Nu era nevoie să-i atârne de gât, lui Iisus, tăbliţa cu inscripţia „Regele Iudeei!” Un om de rând, un criminal n-ar fi avut parte de-o astfel de procesiune! Uitaţi-vă, naţiunea întreagă îl urmează! O, Ierusalime! O, Israele! Ce pompă, ce fast! Ce mulţime, ce mare distincţie! Nu s-a văzut de când Iudeea l-a primit pe regele Macedoniei! Nazarineanul este un rege! O, dacă m-aş putea ridica să-l urmez!

Ben Hur nu se mai putu stăpâni:

— Taci, te rog, îmi sfâşii inima! Ce face Baltazar?

Estera plângea.

— Mai văd şi colo nişte femei plângând. Cine or fi ele?

Ben Hur văzu şi el cele două femei, sprijinite de un tânăr, care jeleau amarnic.

— Tânărul este un discipol pe care îl iubea mai mult învăţătorul. Femeia mai în vârstă, care se reazemă de braţul lui, este Maria, mama lui Iisus; iar celelalte sunt femei din Galileea, care se înrudesc cu el.

Estera le privea cu ochii plini de lacrimi. Numai aceia care, din istoria popoarelor orientale, cunosc expansiunea sălbatică, primitivă, a spiritului mulţimii agitate din acele vremuri, ar putea să-şi facă o idee, şi nici aceea exactă, despre ce-a însemnat convoiul acesta al crucificării. Şi dezlănţuirea nebună a fost doar un preludiu al grozăviilor care au urmat apoi, peste treizeci de ani, când s-a descompus naţiunea evreiască, sub teroarea romană din vremea lui Vespasian şi a lui Titu.

Când gâturile se uscau de strigăte, se auzeau numai horcăituri, zbierete dezordonate, din care abia se desluşeau frazele injurioase:

— Profanator de templu! Batjocoritor de zei!

— Răstigniţi-l! Răstigniţi-l!

Ura această împotriva lui Iisus sfâşia sufletul credincioşilor.

— Veniţi, gemu Simonide, veniţi, să fugim de aici, dacă nu putem ajuta la nimic!

Ben Hur nu-i ascultă chemarea. El, care-l văzuse pe nazarinean făcând atâta bine omenirii suferinde, nu-l putea părăsi în clipă din urmă. Simţul dreptăţii se revoltă în el. Cât de mult îi datora şi dânsul! De ce nu făcuse tot ce ar fi putut face, pentru scăparea lui? Acum era momentul unei fapte mari, eroice! O lovitură, bine chibzuită, dată cu hotărâre, ar fi putut împrăştia mulţimea, l-ar fi putut smulge pe osândit din mijlocul zbirilor şi ar fi putut să răsune trâmbiţa deşteptătoare pentru poporul lui Israel! Ar putea să mai deştepte, în această clipă supremă, sufletul galileenilor? O, Dumnezeul lui Abraam, să nu poată el ajuta cu nimic!

În clipa aceea, privirea îi căzu pe un grup de tineri. Se strecură prin mulţime până la ei:

— Veniţi după mine! Le strigă el. Am să vă vorbesc!

Galileenii îl urmară la umbra unei case, unde Ben Hur le spuse:

— Voi sunteţi dintre aceia care aţi jurat pe spada mea, pentru triumful viitorului rege! Aveţi armele la voi? Acum e vremea să vă folosiţi de ele! Duceţi-vă îndată, adunaţi pe toţi tovarăşii de arme la locul execuţiei; fiţi gata să-l scăpaţi pe nazarinean! Grăbiţi! Repede! Cu nazarineanul ar muri şi libertatea noastră! De ce mai staţi?

Cu toţii se uitară respectuoşi la el, dar niciunul nu se mişcă.

— N-auziţi? întrebă el.

Răspunse unul din ei:

— Fiule Iuda. Numai sub acest nume îl cunoşteau. Fiule Iuda, tu eşti cel înşelat, nu noi, care îţi purtăm armele!

Nazarineanul nu este regele, n-are sufletul unui rege! Am fost lângă el, când a intrat în Ierusalim; l-am ascultat în templu; el a fost cu necredinţă şi-a trădat Israelul. El a dezminţit, a dărâmat tronul lui David! El nu este regele şi

Galileea nu ţine cu el! Poate să moară! Dar ascultă, fiule Iuda: noi purtăm armele tale şi ţi-am jurat credinţă. Dacă ne porunceşti, ne vom strânge în jurul tău, la cruce!

Clipa hotărâtoare în viaţa lui Ben Hur era aici. Dacă s-ar fi folosit de puterea lui, în această împrejurare, istoria lumii s-ar fi schimbat. Ar fi fost însă rânduită de oameni şi nu de mâna lui Dumnezeu! O confuzie neaşteptată se născu în mintea lui: ceva ce i se limpezi abia după învierea nazarineanului, că moartea lui a fost necesară omenirii, pentru temelia religiei creştine, în tulburarea ce-l cuprinse, Ben Hur nu fu în stare să ia o hotărâre. Pradă luptei lăuntrice, el îşi ascunse faţa în mâini, fără să dea vreun răspuns oamenilor săi.

— Vino, te aşteptăm! îi strigă Simonide a treia oară.

Fără voie, el se apropie de scaunul invalidului şi păşi, posomorât, între el şi litiera în care şedea Estera. Ca şi Baltazar şi cei trei Magi ai deşertului odinioară, se simţi mânat de o putere supraomenească.

CAPITOLUL X

Când micul grup, Baltazar, Simonide, Ben Hur, Estera şi doi dintre tinerii galileeni, rămaşi credincioşi, sosi la locul crucificării, Ben Hur era în frunte. Cum răzbise prin mulţime, făcând loc litierei şi bătrânului invalid purtat de servitori, nici el nu ştia. Era inconştient şi neputincios ca un copil. Martor al unei crime, făptuite din neînţeleasa voinţă a Celui de Sus!

Ben Hur se opri deodată în faţa unui mal, deasupra căruia se ridica platoul crucificării. Tovarăşii lui se opriră şi ei.

O colină rotundă, ca o căpăţână chealǎ, uscată şi prăfuită, împrejmuită de un zid viu. Om lângă om, se ridicau, întindeau gâturile să vadă. Zidul mulţimii era ţinut în frâu, din toate părţile, de câteva cordoane de soldaţi romani, care respingeau fără milă pe năvălitori. Un căpitan ordona cu severitate.

Colina se numea în limba veche ebraică Golgota; latinii i-au zis Calvaria.

Ben Hur, uitându-se împrejur, nu văzu pământ, verdeaţă, copac ori vreun tufiş, ci văzu numai o mare de capete negre sau blonde, cu ochii strălucitori, cu feţele înroşite de emoţie. Trei milioane de oameni mânaţi de curiozitate, cu inimile pline de ură pentru acela care-i iubise pe toţi, care le făcuse bine şi se jertfise pentru ei, care se ducea acum la moarte pentru ei!

Tânărul evreu aruncă doar o privire asupra acestei gloate. Ochii lui se opriră sus, în vârful colinei, unde, lângă demnitari, în mijlocul preoţilor cu ţinuta lor trufaşă, îngâmfată, stătea trist şi smerit nazarineanul.

Un soldat cinic îi pusese un baston în mână: chipurile, pe lângă coroana de spini, să aibă şi sceptru! Un uragan de înjurături, de râsete, o larmă sălbatică izbucni. Un om, un

singur om făcuse atâta vâlvă! Toţi ochii erau aţintiţi asupra lui.

Ben Hur simţi o milă sfâşietoare. Gândul că poate, totuşi, era o putere mai mare decât viaţa îl întări însă şi-i opri lacrimile. Viaţa aceea de dincolo de lumea pământească, în care Baltazar credea cu atâta îndărătnicie şi în care acum începea şi el să creadă, se arăta ca un izvor nou, poate mai limpede decât toate credinţele de până acum. Viaţa sufletului! Împărăţia pe care o propovăduia nazarineanul şi care îşi aştepta regele. I se părea că aude cuvintele Lui: „Eu sunt Viaţa, eu sunt Veşnicia!”

Şi vorbele acelea îi răsunau mereu în minte şi luau fiinţa unei lumini, a unei înţelegeri noi.

Privind la omul încoronat cu spini, care se chinuia sub povara hulei şi durerea ispăşirii fără de vină, îşi zicea: „Cine este Veşnicia? Cine este Viaţa?”

Iar buzele albe şi subţiri ale celui schingiuit păreau a-i răspunde: „Eu sunt!”

Ben Hur simţi o linişte ce-i limpezi toate simţirile tulburate şi-i picură în suflet credinţă tainică, sfârşitul tuturor îndoielilor, începutul unei iubiri luminoase...

Deodată însă el fu trezit de nişte lovituri puternice de ciocan. Visurile i se risipiră, în vârful colinei soldaţii înţepeneau crucea în pământ. Groapa fusese săpată adânc şi acum băteau crucea în cuie.

— Zoreşte oamenii să isprăvească mai degrabă! strigă marele rabin către soldaţi. Acesta, şi îl arătă pe nazarinean, trebuie să fie mort şi îngropat înainte de apusul soarelui, să rămână lumea curată de sărbători. Aşa e legea!

Un soldat milos se apropie de osândit şi-i întinse un pahar cu apă; dar acesta refuză să bea. Altul veni şi-i dezlegă tăbliţa injurioasă de la gât şi o prinse de cruce.

Şi pregătirile se sfârşiră.

— Crucile sunt gata! vesti căpitanul rabinului.

— Insultătorul zeilor vine întâi. Fiul lui Dumnezeu să se mântuiască acum, dacă poate! Să vedem!

Strigătele şi murmurul încetară. Toată nerăbdarea şi larma de pe colină se prefăcu deodată într-o linişte de cleştar. Momentul suprem al tragediei se apropia. Osândiţii urmau să fie bătuţi în cuie pe cruce.

Când soldaţii se apropiară de nazarinean şi puseră mâna pe el, un fior rece trecu prin mulţime. Şi cei mai cruzi duşmani ai lui simţiră un cutremur de groază. Aerul devenise ca de gheaţă şi toată lumea începu să tremure.

— Ce clipă fioroasă! şopti Estera, prinzându-se cu braţele de gâtul tatălui ei.

Acesta îşi acoperi faţa.

— Nu te uita acolo, Estera! îi zise el tremurând. Afurisiţi vor fi cu toţii, din ceasul acesta, cei care au putut privi nelegiuirea!

Baltazar căzu în genunchi.

— Fiule al lui Hur, zise cu emoţie Simonide. Iehova nu-şi întinde mâna asupra noastră şi Israel e pierdut; cu toţii suntem pierduţi!

Ben Hur răspunse liniştit:

— Sunt ca într-un vis, Simonide, şi mă întreb de ce trebuie să se petreacă această grozăvie? Şi parcă aud un glas din altă lume: „Aşa vrea nazarineanul: e voinţa lui Dumnezeu!” Să luăm pildă înţeleptului egiptean: să tăcem şi să ne rugăm!

Şi parcă auzi din nou dictonul plin de fior mistic: „Eu sunt Veşnicia, eu sunt Viaţa!”

Ben Hur se închină cu evlavie, ca şi când cineva i-ar fi şoptit aievea aceste cuvinte.

Soldaţii rupseră hainele de pe trupul nazarineanului, lăsându-l gol în faţa mulţimii. Rănile, cum fusese biciuit de dimineaţă, sângerau pe trupul lui alb. Apoi fu apucat fără milă şi târât pe cruce.

Întâi îi răstigniră braţele. Cuiele mari, bătute cu ciocane, intrară adânc şi-i zdrobiră carnea şi oasele mâinilor lui frumoase. Apoi îi ridicară genunchii, ca tălpile să i se lipească de cruce, ţintuindu-le şi pe acestea. Loviturile ciocanelor se auzeau până departe, iar cei care nu le auzeau, vedeau călăii izbind şi se înfiorau. Dar nicio ripostă, nicio plângere nu se desprinse de pe buzele martirului. Niciun vaiet, niciun ţipăt de durere! Nimic ce ar fi putut face bucuria duşmanului, ori mâhnirea prietenului.

— În ce parte să-i întorc capul? întrebă soldatul-călău.

— Spre templu, răspunse preotul, ca să vadă că sfântul lăcaş nu se întunecă la moartea lui.

Soldaţii ridicară crucea şi o aşezară conform ordinului. Corpul răstignit atârna, povară grea pentru mâinile însângerate, în cuie; pe faţa lui se citea o sfâşietoare suferinţă; dar nici acum nu se văită. Ca un suspin, se auzi murmurată de buzele-i albe ruga cea mai sfântă despre care spune Biblia:

— Iartă-le lor, Doamne, căci nu ştiu ce fac!

Când apoi crucea, cu trupul răstignit, fu ridicată sus, până la cer, în văzul tuturor, fu salutată cu strigăte de bucurie ieşite din mii de piepturi. Mulţimea se înghesuia să poată citi inscripţia de deasupra capului nazarineanului, pe care o repetară cu strigăte ironice:

—” Regele Iudeei”! Salve ţie, „Regele Iudeei”!

Episcopul vru să potolească mulţimea cu o cuvântare. Dar nimeni nu vru să-l asculte. Şi Iisus nazarineanul privea, cu ochii muribunzi, de sus, lumea înnebunită pe care o iubise şi oraşul scump, care-l trădase.

Soarele se apropia de amiază; colina strălucea în raze fierbinţi, în care se scăldau şi dealurile dimprejur, ca într-o purpură regească. Palatele şi templul, cu turnurile lor, se răsfăţau în frumuseţea feerică a zilei senine, mândre de maiestatea lor. Deodată, o umbră neagră acoperi tot cerul şi se lăţi peste pământ, întâi păru un nor trecător, cum de

multe ori se întâmplă să mai întunece vreunul soarele zilei de vară; dar, în curând, întunericul se făcu atât de gros, încât mulţimea lărmuitoare amuţi de spaimă. Nu se mai vedea cerul, nici dealurile, nici templul său palatele cu turnurile lor sclipitoare, nici priveliştea celui mai cumplit spectacol din lume! Oamenii se uitară searbezi unul la altul, tremurând.

— E numai o ceaţă, un nor, o linişti Simonide pe fiica sa înspăimântată. O să treacă, o să se lumineze iar.

Ben Hur crezu altfel.

— Nu-i niciun nor, nicio ceaţă, zise el. E opera spiritelor, ruga profeţilor şi a sfinţilor din milă pentru natură, ca ea să nu vadă nelegiuirea! Îţi spun, Simonide, cu adevărat Fiul lui Dumnezeu este acela care atârnă colo!

Lăsă în uimire, după aceste cuvinte, pe Simonide şi se apropie de Baltazar, care era tot în genunchi, şi, punând mâna pe umărul bătrânului, îi zise:

— O, înţeleptule egiptean, ascultă! Ai avut dreptate, tu ai spus cel dintâi: „Iisus nazarineanul este Fiul lui Dumnezeu!”

Baltazar îl îmbrăţişă pe Ben Hur şi-i şopti:

— Eu l-am văzut copil fraged, în iesle; nu e de mirare că am crezut în el. Vai! Mi-a fost dat să trăiesc şi ziua aceasta!

Mai bine muream şi eu ca fraţii mei, Gaspar şi Melhior!

— Mângâie-te cu gândul că sigur sunt şi ei aici!

Întunecarea se prefăcu într-o noapte neagră, fără ca aceasta să-i fi oprit pe călăi din execuţia celorlalţi doi osândiţi. Soldaţii, după ce-i răstigniră, se mai adresară o dată nazarineanului, cu un cinism batjocoritor:

— Ha-ha! „Regele Iudeei”! Ajută-te singur, dacă eşti făcător de minuni!

— Da, întări episcopul. Să se coboare de acolo, dacă vrea să credem în el!

— Ai zis că eşti Fiul lui Dumnezeu! Haide, arată-ne dacă te iubeşte Tatăl tău!

Aşa fu luat în râs şi în batjocură Acela care nu făcuse nimănui nici cel mai mic rău! Veşnica nerecunoştinţă a popoarelor!

Întunericul fioros o neliniştea pe Estera.

— Să mergem acasă, tată, se rugă ea. E mânia lui Dumnezeu! Şi cine ştie ce se mai poate întâmpla? Mi-e frică!

Simonide nu răspunse, era prea emoţionat şi nu putea părăsi colina.

Între cei doi criminali, care umpleau bezna cu vaietele şi cu ţipetele lor, Iisus abia scotea câte un suspin înăbuşit, cu toate că suferea mai mult decât ei.

Ben Hur îi întinse braţul lui Baltazar şi se apropie împreună cu el de cruce.

Al doilea ceas după răstignire trecu mai greu ca cel dintâi. Nazarineanul murea în chinuri cumplite, încet. Câteva femei plângeau la picioarele lui, sub cruce.

O singură dată Iisus deschise gura şi vorbi, cu un glas tremurător, către una din ele:

— Femeie, priveşte pe fiul tău!

Era mama lui, iar lângă ea, fratele iubit. Şi acestuia îi zise, cu blândeţe:

— Vezi de mama ta, copile!

Nici în al treilea ceas lumea nu părăsi dealul. Poate şi din pricina întunericului ce se lăsase peste oraş, în miez de zi. Totuşi mulţimea se mai potoli. Unii se apropiau de crucea lui Iisus, îl priveau în tăcere şi apoi se depărtau fără un cuvânt. Soldaţii păreau şi ei mişcaţi şi priveau mai mult răstignitul decât mulţimea ce se perindă pe sub cruce. Tresăreau la fiecare mişcare a muribundului, fie când el îşi înclina capul pe piept, fie când, covârşit de durere, scotea câte un suspin ce-abia se auzea, înspăimântătoarea întunecime stârnea discuţii.

— E lună plină, nu poate să fie eclipsă de soare!

Nimeni nu îndrăznea să spună c-ar putea să fie mânia lui Dumnezeu stârnită de uciderea lui Iisus nazarineanul!

Apoi, un fior trecu prin mulţime: „Şi dacă el a fost într-adevăr Mesia cel promis şi mult aşteptat?” Trebuia să rămână până la sfârşit, să vadă moartea Lui!

În sufletul lui Ben Hur nu se mai zbătea îndoiala. Era cuprins de o mare tristeţe şi linişte. Se ruga. Ştia ce se petrecea şi în inima lui Simonide. Se uita la capul lui, înclinat puternic pe piept, ca al lui Iisus, şi-i ghicea durerea. Estera se lipise, tremurând, de el.

— Nu-ţi fie frică, copila mea, o îmbărbăta Simonide.

— Rămâi şi vezi-le bine pe toate. Tu vei trăi mult după mine şi vei putea povesti copiilor şi nepoţilor tăi despre cel mai mare eveniment din lume. Să stăm aici, până se termină!

Din nou veniră oameni mărunţi, din suburbiile mărginaşe ale Ierusalimului, şi se opriră sub crucea din mijloc.

— Aici este El, noul rege al Ierusalimului!

Ceilalţi strigară batjocoritor:

— Salutare, rege al Iudeei!

— Coboară-te, dacă eşti fiul lui Dumnezeu, făcător de minuni!

Şi fiindcă nimeni nu le răspundea, unul dintre tâlharii răstigniţi îşi întrerupse gemetele:

— Da, da! Dacă eşti Christos, ajută-te singur şi ajută-ne şi pe noi!

Mulţimea se agită într-un râs batjocoritor.

Dar atunci se auzi vocea înduioşată a celuilalt tâlhar:

— Nu vă e teamă că vă bate Dumnezeu? Voi, păcătoşilor, care aţi merita pedeapsa, pe când acesta n-a făcut, în viaţa lui, niciun rău!

Cei dimprejur tăcură, surprinşi.

Şi din nou se auzi vocea celui de-al doilea tâlhar:

— Doamne, gândeşte-te la mine, dacă ajungi în împărăţia cerului!

Simonide tresări surprins: „Dacă ajungi în împărăţia cerului”! Iată punctul asupra căruia el discutase cu Baltazar.

— Ai auzit? îl întrebă Ben Hur. Împărăţia Lui, care nu este pe pământ! Regele se duce chiar acolo. Şi omul acela ne-o spune şi tot aşa am visat şi eu!

— Tăcere! zise Simonide; tăcere! Mi se pare că nazarineanul vrea să răspundă.

Într-adevăr, în mijlocul linişti mormântale se auzi vocea destul de tare, solemnă, a muribundului:

— Adevăr zic ţie: astăzi vei veni cu mine în Raiul acela!

Simonide oftă adânc:

— Destul, Doamne, destul! Întunericul mi s-a luminat; şi acum văd cu alţi ochi, întocmai ca Baltazar: văd cu ochii credinţei adevărate!

Servitorul credincios îşi primise în sfârşit răsplata. Ştia că trupul lui schilodit niciodată nu se va mai putea îndrepta, dar sufletul dobândise o viaţă nouă. După ce se vor fi sfârşit durerile trupului, el se va duce în împărăţia aceea, unde rege va fi acest nou Dumnezeu al milei şi al bunătăţii, în Paradis! Şi o pace adâncă se coborî în inima lui.

Sus, în jurul crucii, domnea surprinderea şi deprimarea. Toţi aceia care îl auziseră şi nu crezuseră că le vorbise Mesia, acum rămaseră consternaţi: iată că El, murind pe cruce, întărea adevărul! Şi, cu demnitatea hotărâtă a morţii, promitea unui păcătos... Paradisul!

Chiar şi episcopul tremura acum de frică şi de căinţă.

De unde ar fi avut omul acela tăria convingerii, dacă nu din adevăr? Şi cine să fie acest adevăr, dacă nu Dumnezeu?

Respiraţia nazarineanului deveni grea, suspinul, un scâncet obosit. Numai trei ceasuri pe cruce şi iată că se sfârşea!

Vestea se duse din gură în gură; apoi se făcu deodată tăcere mare. Se auzea numai adierea vântului şi o duhoare înecăcioasă umplu aerul, întunecimii i se adăugă o căldură înăbuşitoare. Nimeni n-ar fi bănuit că erau aici trei milioane de oameni, care aşteptau cu răsuflarea oprită, de teama celor ce aveau să vină, atât de deplină fu tăcuta lor încremenire!

Atunci, peste capetele acestor milioane de oameni, răsună, în întunericul nopţii, oftarea îndurerată a muribundului:

— *Eli, Eli, lama sabactani*[1]?

Strigătul înspăimântă pe toţi câţi îl auziră.

Soldaţii aduseseră într-un vas apă şi vin, ca să poată da osândiţilor în clipă din urmă băutura de graţie. Ben Hur luă un burete, îl puse în vârful unei prăjini şi, înmuindu-l în vasul cu vin, îl apropie de buzele arse ale muribundului.

— Lasă-l! strigă episcopul. N-are nevoie! Lasă-l!

Cu toate acestea, Ben Hur mai încercă să ducă o picătură de alinare celui chinuit. Prea târziu! Nazarineanul nu primi stropul de vin!

Pe faţa lui palidă, stropită de noroi şi de sânge, se ivi o lumină de pace şi mulţumire cerească. O mulţumire, o uşurare, chiar un triumf fu în acest ultim suspin al răstignitului:

— S-a împlinit!

Era strigătul eroului care-şi atinsese scopul, îşi împlinise menirea!

Lumina ochilor s-a stins şi capul, încoronat cu spini, căzu obosit pe pieptul îndurerat.

---

[1] Doamne, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?

Ben Hur crezu lupta sfârşită. Dar muribundul mai scoase un ultim strigăt şi se auziră, desluşit, aceste cuvinte din urmă:

— Tată, în mâinile Tale îmi dau sufletul!

Un tremur străbătu corpul martirizat, un ultim suspin, şi se sfârşi, vai! Oameni, viaţa celui mai de seamă dintre voi! Ben Hur se întoarse către ai lui şi le zise simplu:

— S-a sfârşit! E mort!

Vestea se lăţi repede pe colină. Şi un murmur trecu din gură în gură: „E mort! E mort!”

Atât!... Dar prin sufletul mulţimii trecu fiorul remuşcării. Sângele Lui va cădea peste capetele lor! Şi pe când stăteau muţi de uimire, pământul începu să se cutremure. Oamenii se sprijiniră unii de alţii, ca să nu fie doborâţi.

Întunericul se risipi şi ei se uitară din nou la cel răstignit. Şi toţi aceia care îl scuipaseră, îl bătuseră şi strigaseră din răsputeri, Răstigniţi-l!” fugiră acum ca de o ameninţare a cerului. Fugeau călări, pe jos, pe cămilele şi-n carele lor. Fugeau ca de păcatele lor, îngroziţi de ceea ce înfăptuiseră. Parcă s-ar fi sculat din morminte toţi morţii lor! Parcă s-ar fi dezlănţuit potopul să-i înghită! Demnitarii, episcopul, fariseii şi soldaţii, dimpreună cu toată plebea dezlănţuită în furia ei nebună, fugeau acum înspăimântaţi de primejdia mâniei cereşti.

Sângele lui Iisus cădea pe capul lor!

Când apuse soarele, lângă cruce nu mai rămăseseră decât Maria, mama răstignitului, fratele său mai mic, câteva femei credincioase din Galileea şi Ben Hur cu ai lui.

Aceştia n-aveau cuvânt să fugă.

— Şezi aici, zise el, făcând loc Esterei la picioarele lui Simonide. Şi acoperă-ţi ochii, să nu vezi cea mai mârşavă faptă a omenirii! Şi gândeşte-te la sufletul Lui cel nemuritor!

— Să-l numim Christos, Mântuitorul! grăi Simonide cu evlavie.

— Aşa să fie! răspunse Ben Hur.

Cutremurul zgudui din nou pământul. Strigătul celor doi tâlhari, de pe crucile lor ce se clătinau, umplu văzduhul de groază.

Baltazar zăcea, nemişcat, la pământ. Ben Hur se apropie de el şi-l chemă pe nume, dar nu primi niciun răspuns. Era mort! Murise în clipa când Mântuitorul îşi dăduse sufletul. Odată cu învăţătorul, elevul se dusese şi el în Paradis!

Ben Hur îngenunche lângă el, şoptind o rugăciune. Acum nu mai era niciunul din cei trei Magi pe pământ, Gaspar, Melhior şi Baltazar, care reprezentaseră cele trei virtuţi ale vieţii: Credinţa, Speranţa şi Iubirea!

Servitorii îl părăsiseră pe bătrânul egiptean, iar corpul lui fu ridicat de cei doi galileeni şi dus în oraş.

Convoiul trist fu compus din prietenii lui Ben Hur, care îl duseră până la palatul lui, unde rămăşiţele pământeşti ale egipteanului fură aşezate în sala cea mare. În acelaşi ceas fu coborât şi corpul lui Christos de pe cruce.

Ben Hur se duse s-o caute pe Ires, spre a-i vesti moartea tatălui ei. Îşi închipuia că ea va fi îndurerată, singură pe lume, fără sprijin şi ajutor. Abia pe drum îşi adusese aminte de ea şi se miră cum de n-o văzuse nicăieri şi nu se gândise toată ziua la dânsa.

O căută în odaia ei. Dădu cu sfială perdelele la o parte: avea să-i aducă o veste aşa de dureroasă! Dar ea nu era aici!

Se duse pe acoperiş. Nici aici nu era!

O strigă pe nume, o căută în toate odăile, în tot cuprinsul palatului, întrebă servitorii, nimeni n-o văzuse!

Ben Hur se întoarse lângă răposat şi luă locul fetei dispărute la căpătâiul lui. Şi se rugă pentru sufletul care

plutea de acum în fericire. Christos cel milostiv îl luase în împărăţia Sa!

După ce trecură cele nouă zile de doliu, Ben Hur le aduse pe mama şi pe sora lui în palat. Din ziua aceea ei rostiră cu toţii, cu evlavie sfântă, numele Aceluia care le redase viaţa şi fericirea pe pământ: Iisus Christos, Fiul lui Dumnezeu!

Peste cinci ani după răstignire, Estera, soţia lui Ben Hur, şedea în camera ei, în frumoasa lor vilă din Roma. Soarele Italiei strălucea peste aleile de trandafiri şi lianele din grădină. Era o zi caldă de vară, la amiază. Totul în cameră era orânduit în stil roman, numai Estera era îmbrăcată în costumul bogat al evreicelor aristocrate. Tirzah şi doi copii drăgălaşi, care se jucau jos, pe un covor moale, îi ţineau tovărăşie. Din privirea gingaşă cu care dezmierda copiii am fi putut vedea că erau ai ei.

Timpul trecuse fără urmă pe faţa ei frumoasă, doar fericirea i-o lumina mai expresiv ca înainte. Visul i se împlinise: era stăpâna frumoasei vile.

Un servitor veni să anunţe:

— În atrium e o femeie care doreşte să vorbească cu doamna.

— Las-o să intre, o s-o primesc aici.

Străina intră. Estera se ridică şi dădu să se apropie de ea, dar se opri uimită:

— Cine eşti tu?... Parcă te-am cunoscut, odată!... Nu eşti...

— Ires, fiica lui Baltazar!

Estera îşi stăpâni mirarea şi ceru servitorului un scaun.

— Mulţumesc, răspunse Ires. Nu vreau să şed. Plec îndată.

Amândouă se priviră în tăcere. Estera, frumoasă, soţie şi mamă fericită; Ires, dimpotrivă, părea foarte îmbătrânită. Cu ochii înroşiţi de nesomn, cu faţa neîngrijită,

fără farduri, cu îmbrăcămintea murdară şi tocită, cu sandalele rupte, făcea impresia unei femei de stradă, istovită de mizerie.

Ires îşi supse buzele-i palide:

— Aceştia sunt copiii tăi? întrebă ea.

— Da, răspunse Estera. Vrei să vorbeşti cu ei?

— Nu! S-ar speria de mine.

Se apropie brusc de Estera, care se dădu înapoi.

— Nu-ţi fie frică! Am venit numai să-i dau de ştire bărbatului tău că duşmanul lui neîmpăcat e mort!

— Duşmanul lui?

— Messala. Spune-i bărbatului tău că eu l-am omorât!...

Pentru multele umiliri şi mizerii pe care mi le-a pricinuit în viaţă... Spune-i că... în sfârşit, că sunt de acord cu el: un roman poate fi doar un animal!... Adio! Rămâi cu bine!

Se întoarse să plece. Estera o opri:

— Rămâi! Aşteaptă să vină bărbatul meu! El n-are nimic împotriva ta! Va putea fi prietenul, sprijinitorul tău; iar eu, sora ta! Noi suntem creştini!

Ires se opuse.

— Nu! Lasă-mă să rămân ce am meritat să fiu... N-o să dureze mult!

Estera o privi cu milă:

— Şi totuşi, n-am putea să-ţi venim în ajutor cu ceva?

Spune, nu cumva ai vreo dorinţă de împlinit? Ceva...

Trăsăturile egiptencei se înmuiară. Un zâmbet flutură pe buzele ei subţiri; se uită la copiii de pe covor.

— Da, aş vrea...

— Spune, ce?

Se apropie de copii, îngenunche lângă ei şi, luându-i în braţe, cu delicateţe, îi sărută pe amândoi obrajii. Apoi se depărtă repede, fără ca Estera s-o mai fi putut opri.

Când Ben Hur află despre această vizită, se întări în presupunerea pe care şi-o formase în seara morţii lui Baltazar: Ires fugise din casa lui în braţele lui Messala, pe care îl iubise cu un amor pătimaş.

Cuprins de o teamă justificată pentru nenorocita femeie, Ben Hur porni s-o caute în toate părţile. Dar n-o găsi nicăieri.

Lacul albastru, ce strălucea fermecător sub mângâierea razelor soarelui de vară, îşi are tainele-i triste. Poate că el ar putea să dea desluşiri despre frumoasa egipteancă, dacă ar şti să vorbească!

Simonide trăi până la adânci bătrâneţi, în al treilea an al domniei lui Nero, el îşi deschise comerţul în Antiohia şi o duse, până la sfârşit, cu inima bună, cu mintea limpede şi cu mult noroc în afacerile lui.

În anul acela el şedea pe terasă, într-o seară cu lună. Estera şi Ben Hur, cu cei trei copii ai lor, erau la dânsul. Ultima lui corabie se legăna, pe valurile fluviului, ancorată la mal. Celelalte erau vândute.

În anii lungi, de la răstignire şi până atunci, o singură durere lovise familia: moartea mamei lui Ben Hur. Dar o înduraseră cu credinţa creştină în Lumea de Apoi.

Corabia ancorată sosise cu o zi înainte. Le adusese vestea persecuţiilor îngrozitoare pe care Nero le revărsa asupra creştinilor.

Familia, care petrecea pe terasă, primi vizita lui Maluc, servitorul credincios, care aduse un pachet pentru Ben Hur.

— De la cine? întrebă acesta.

— Mi l-a dat un arab.

— Unde-i arabul?

— A plecat numaidecât!

— Ascultaţi! grăi Ben Hur şi citi următoarea scrisoare:

„Eu, Ilderim, fiul nobilului Ilderim, şeic al tribului, către Iuda, fiul lui Hur.

Află, o, prietenul tatălui meu, cum te-a iubit tatăl meu pe tine! Citeşte alăturata scrisoare şi vei şti că voinţa lui este şi a mea, iar ceea ce ţi-a lăsat el este al tău.

Eu l-am răzbunat pe tatăl meu şi tot ce i-a fost răpit în marele război am recucerit, între altele, am găsit această scrisoare şi toată moştenirea Mirei, care a fost mama atâtor stele.

Pace ţie şi alor tăi! Glasul acesta este glasul pustiurilor şeicului.

Ilderim”.

După aceasta, Ben Hur desfăcu o altă hârtie, cu mare grijă, căci era îngălbenită de vreme şi aproape putrezită. Apoi o citi şi pe aceasta:

„Ilderim, aşa-numit nobilul şeic al neamului Ilderim, către urmaşul său, fiul meu Ilderim.

Tot ce posed va fi moştenirea ta, în afară de bunurile mele din Antiohia, care vor rămâne în stăpânirea fiului Hur, ca răsplată pentru triumful lui din circ, unde ne-a făcut un renume glorios. Aşanumitul Palat al Palmierilor să fie pentru totdeauna al lui şi al moştenitorilor lui!

Să faci onoare amintirii tatălui tău!

Ilderim, nobil şeic”.

— Ce zici, Simonide? întrebă Ben Hur.

Estera luă scrisorile şi le mai citi o dată, pentru sine. Simonide tăcu un timp. Ochii lui se odihneau asupra corăbiei, iar mintea i se frământa.

— Fiule Hur, zise el, în sfârşit, Domnul a fost prea bun cu tine în anii din urmă. Pentru multe îi eşti dator recunoştinţă.

N-a sosit oare timpul să dispui de averea bogată lăsată ţie din graţia Lui?... De ce mai întârzii?

— Hotărârea mea e de mult luată. Numai nu ştiu în ce chip s-o înfăptuiesc. Cum să fac că bunurile mele să se întoarcă Celui care mi le-a dat? Sfătuieşte-mă tu, Simonide.

Simonide răspunse:

— O parte trebuie să rămână bisericii din Antiohia; iar altă... ai auzit de persecuţiile pe care le îndură creştinii noştri din Roma?... Lumina credinţei trebuie ţinută aprinsă. Pentru asta să jertfeşti restul averii tale!

— Învaţă-mă cum să fac!

— O să-ţi spun: două lucruri sunt cu deosebire sfinte pentru romani, chiar şi pentru Nero: cenuşa morţilor şi ceremonia înmormântării. Nu poţi să clădeşti o biserică în Roma? Atunci clădeşte-o sub pământ. Şi ca s-o fereşti de profanare, înmormântează-i în ea pe toţi morţii tăi creştini.

Ben Hur se ridică emoţionat.

— Este o idee mare. Nu trebuie să întârziem de a o îndeplini! Mă voi grăbi. Corabia care ne-a adus vestea despre persecuţii mă va duce la Roma. Mâine dimineaţă voi pleca.

Se întoarse spre Maluc:

— Pregăteşte corabia, Maluc, şi fă într-aşa fel ca să mă poţi însoţi!

— Aşa, da! răspunse Simonide mulţumit.

Estera veni lângă soţul ei şi îşi puse mâinile pe umărul lui.

— Aşa îl vei servi mai bine pe Christos. O, iubitul meu tovarăş de viaţă, nu mă vei socoti ca pe o piedică, ci mă vei lua cu tine, să te însoţesc şi să-ţi fiu întru toate de ajutor.

Dacă cititorii mei vor vizita vreodată Roma şi se vor duce pe drumul ce coboară spre Catacombe, vor vedea biserica subterană Sfântul Calist, care este mai veche decât Sfântul Sebastian, şi vor şti că ea s-a făcut din imensa avere a lui Ben Hur. Îi vor putea mulţumi. Căci din aceste subterane a ieşit biruitoare creştinătatea. Din ele a răsărit puterea care a prăbuşit păgânismul Cezarilor şi a regenerat lumea creştină de astăzi, cu biruitoarea ei civilizaţie.

Sfârşit

Cuprins